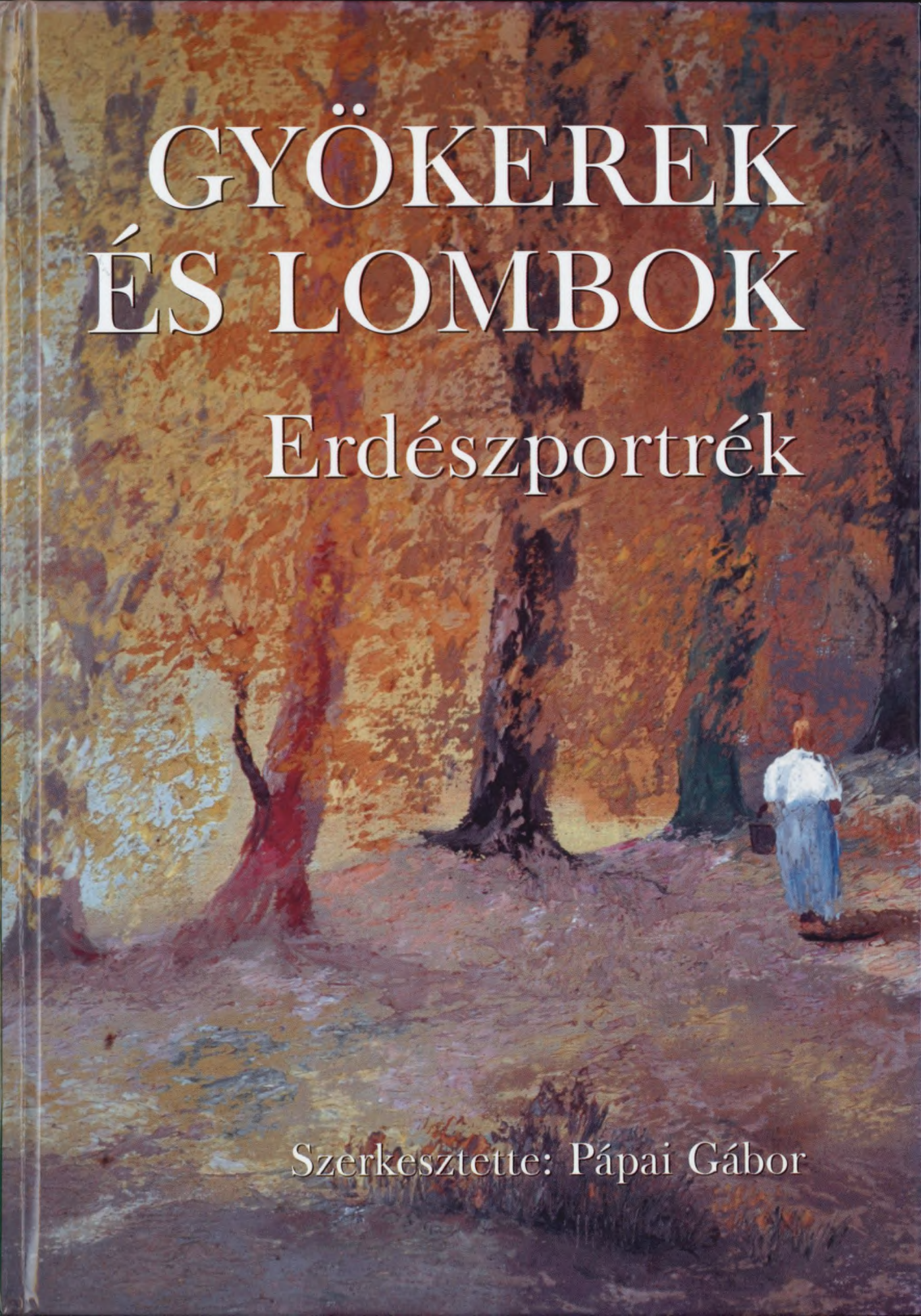
GYÖKEREK ÉS LOMBOK
Erdészportrék

GYÖKEREK ÉS LOMBOK

Erdészportrék

Szerkesztette: Pápai Gábor

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyökerek és lombok

Erdészportrék

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2021

Országos Erdészeti Egyesület
Wagner Károly Országos Szakkönyvtár
Leltári szám: 1105/2021.
Csoport szám: I-
Raktári jelzet: Belső K-nonfikció

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az első kötetben megjelent portrék

Boross György (1896–1993)
Nagy Imre (1905–1994)
Kató Pál (1904–1998)
Szűcs Ferenc (1905–2000)
Kollwentz Ödön (1912–2008)
Madas András (1917–2009)
Majer Antal (1920–1995)
Horváth László (1926–2000)
Homolya József (1932–1996)
Vargha Domokos (1922–2002)

A második kötetben megjelent portrék

Bezzegh László (1917–1990)
Dévényi Antal (1910–1994)
Abonyi István (1913–2005)
Roller Kálmán (1913–2004)
Wisnovszky Károly (1928–2009)
Csizmadia József (1902–1992)
Gál István (1916–2002)
Kádár Zsombor (1923–2007)
Fila József (1918–1991)
Csutkai Jenő (1916–2002)

A harmadik kötetben megjelent portrék

Kossow G. József (1904–1998)
Pál János (1920–1999)
Retkes László (1915–2003)
Wentzely Dénes (1929–)
Hibbey Albert (1917–2004)
Zólyomi Bálint (1908–1997)
Herpay Imre (1924–2007)
Szederjey Ákos (1911–1991)
Pankotai Gábor (1914–1997)
Riedl Gyula (1914–2005)

A negyedik kötetben megjelent portrék

Szász Tibor (1923–)
Hunyadi József (1904–1993)
Sziklai Oszkár (1924–1998)
Jereb Ottó (1922–)
Lády Géza (1899–1994)
Perlaki Ferenc (1921–)
Szilágyi József (1924–2009)
Buda Ernő (1921–2005)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az ötödik kötetben megjelent portrék

Tóth Béla (1921–)
Vicze Ernő (1926–2009)
Bencze Lajos (1912–2007)
Rózsa József (1936–)
Szodfridt István (1930–2011)
Firbás Oszkár (1923–)
Grátzer Miklós (1934–)
Rakonczay Zoltán (1929–)

A hatodik kötetben megjelent portrék

Simonfy Ákos (1867–1962)
Petz Ádám (1936–)
Bujdosó Alpár (1935–)
Kondor Antal (1922–)
Bulin István (1926–2005)
Tompa Károly (1923–2002)
Marjai Zoltán (1928–2004)
Jakabffy Ernő (1926–2003)
Szemerédy Miklós (1931–)
Gálos István (1935–)

A hetedik kötetben megjelent portrék

Fröhlich András (1936–)
Futó Elemér (1939–2010)
Jablánczy Sándor (1908–1999)
Hódi István (1922–)
Répászky Miklós (1938–)
Pechtol István (1918–2003)
Katrin Béla (1930–)
Solymos Rezső (1929–)
Mészáros Károly (1934–)
Hábel György (1922–)

Sorozatgazda az Országos Erdészeti Egyesület

A mű megjelenését az Utilis Kft., valamint a
Andreas Stihl Kft. támogatta

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyökerek és lombok

Erdészportrék

Nyolcadik kötet

Szerkesztő riporter
Pápai Gábor

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szerkesztő munkatársa
Szabados Katalin

A videofelvételeket készítette
Pápai Gábor
Szabados Katalin
Szikra Dezső (Adamovich László)

© Pápai Gábor, 2012

ÖISBN 963 00 6716 1

Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület
Felelős kiadó Zambó Péter, az OEE elnöke
A fedél Tihanyi J. Lajos festményének felhasználásával
Balog Zoltán munkája
Nyomdai előkészítés és tipográfia P. Szabados Katalin
Megjelent 48 (A/5) ív terjedelemben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az olvasóhoz

Az idő igaz,
S eldönti, ami nem az.
Petőfi Sándor

A kötet, amelyet a kezében tart az olvasó, a múltról szól. Olyan emberekről, akik az erdészpályát választották hivatásul, s noha néhányan többékevésbé elsodródtak az erdőtől, szívük mélyén erdészek maradtak.

A gondolatot, hogy az életutakat videoszalagra rögzítsük, Bánó László erdőmérnök sugallta immár több mint két évtizede. Köszönet illeti a felvételek kezdetén segítő Szentendrey Géza, és a mindvégig kitartó Szabados Katalin munkáját. Azóta sokasodnak a polcon az önkéntes vallomások a szülőföldről, a hazáról, a pályáról, az alma materről. Több, mint száz van már belőlük.

A munka kezdete óta sokan távoztak az élők sorából. A videoszalagra felvett életutakból azonban mozaikszerűen, összeállíthatjuk a XX. század magyar erdészettörténetének azokat az emberi vonatkozásait, amelyekről nemigen olvashatunk az eddig megjelent kiadványokban. A szereplők vallomása olyan részletekkel egészíti ki a tudományos történelemírás alkotóelemeit, amelyek kötőanyagként rögzítik azt egységes egésszé.

A *Gyökerek és lombok* életrajzsorozat az embert állította középpontba. Az embert, aki az individuum belső rezdüléseinek feltárásával teszi teljessé az erdészpályán töltött évtizedek alakította szakmatörténelmet. A múlt tudományos leírása mindig a tényszerű bizonyítékokra támaszkodó események láncolatából építkezik. Ám a valóság részleteiből írt történelmet az ember, a közösség tetteinek sorozata alkotja, sokszor figyelmen kívül hagyva a szereplők döntésének lelkiismereti okait.

A XIX. század Selmecbányáját ismerhetjük meg. A selmeci kisdiák gondtalan gyermekéveit, a felnőtté válás folyamatát, majd a főiskolai éveket, mígnem ránk zuhant az első világháború borzalma. De sorsában ismét átélhetjük Benyovszky Móricz fogságbéli kalandjait, majd a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hazatérést a szülővárosba, mely már nem magyar többé. Nyomon követhetjük a háború utáni éveket, amikor kezdett talpra állni az ország, a főiskola, majd megismerhetjük az erdész tusakodását a szárba szökkenő kommunizmussal.

Sors, hivatás. Elgondolkoztató életutat olvashatunk Az erdőrendezők életének, szűkebb szakmai hivatásának ritka példáját. A terepi munka hajdanvolt magányosságát. Olyannyira, hogy kollégánk – mint a dzsungelből évtizedek után előkerült japán katona – az ötvenhatos forradalom eseményeiről csak utólag értesült.

A soproni erdészeti felsőoktatás történetének van néhány illusztris egyénisége, akikről a diák kortársak – ahogy mondani szokták – legendákat mesélnek. Nos, esetünkben a felsőoktatás hierarchiájában méltatlanul mellőzött adjunktusról olvashatunk, akinek történeteit dákjai írták meg, így cseppet sem legendák.

Továbbra is egyetemi vizeken evezve olyan oktató életútja tárul elénk, aki hazai vizekről az óceán túlsó partjáig vitte a maga és családja ladikját. Illusztris, örök vidám egyéniség, aki oktatóként bejárta a világot, hogy öregbítse a kanadai és mellékesen a magyar eredőmérnökök hírnevét. Szakmánk ötvenhatos nagy veszteségeinek egyike.

Zala vármegye szülötte, és munkájával szűkebb pátriáját soha nem hagyta el. A szakma és a hazaszeretet kíséri végig életét. Az a típusú vezető volt, aki jobban érezte magát a favágók, az erdőművelő vagy csemetekerti munkások között, mint az irodában. Tántoríthatatlan hite az Istenben több nehéz helyzetben adott erőt neki.

A mindig csendes, halk szavú alföldi erdőmérnök életútja semmi szenzációt nem rejteget. Lényeglátó életében a tisztesség és a becsület volt az irányadó. Olvasva mondandóját, kénytelenek vagyunk megmegállni és képzeletünkre – no meg szakmai ismeretünkre – bízni a tanulságokat.

Azzal büntette a sors, hogy életét, szakmai pályafutását a szocializmusnak nevezett „katyvaszban" kellett leélnie. De mindig feltalálta és egyre jobban kiismerte az összefonódások és az elvtársi hajlongások, törtető szándékok erdejében magát. Mint annyian, a magaslesek magányában érezte jól magát.

Ezerkilencszázötvenhatról az erdészeknek többnyire a Kanadába kivándoroltak jutnak eszükbe. Pedig maradtak a jó öreg kontinensen is néhányan, akiknek örökös lelki vívódása bizonyára nehezebb volt karnyújtásnyira a hazától. Ám mozgalmas életükön keresztül erősödik

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bennünk a bizonyosság, hogy a viszonylagos jólétért is alaposan meg kell dolgozni.

E kötetben két életút „szendvicsként" fog közre egy olyan hajdanvolt hallgatót, aki az ötvenhat őszi vihar ellenére itthon maradt. Itthon maradt, mert hitt az események tisztaságában, és naivul az elkövetkezendő hatalom tisztességes reakciójában. S noha ez utóbbiban olykor csalódnia kellett, a szülőföld szeretete és szakmai tudása mindezt felejttette.

Isten minden bizonnyal azért adott értelmet az embernek, hogy úgy használja, mint riportalanyunk. Életét a „józan paraszti ész" logikája, a munkában való fanatikus hit és a mammon megvetése kísérte. Elmélyedhetünk abban, hogy mit jelent a honvágy egy életen át, hogy mi is az igazi hazaszeretet, melyet azután felülír a kérlelhetetlen valóság. A saját sorson való merengés, a szülőföld iránti nosztalgia felett győz a család összetartó erejében való hit.

Csínján kell tehát bánnunk a résztvevők sommás megítélésével egy-egy esemény kapcsán. A minősítő jelzőkkel különösképpen. Az események miértje és hogyanja, az ember döntését meghatározó motiváció ismerete nélkül könnyen helytelen útra tévelyedhetünk. A kötet az emberről szól. A mindenkori emlékezők főként magukról beszélnek. Nézze el ezért a kedves Olvasó a szereplőknek az olykor hangsúlyos egyes szám első személyt. Próbálja meg a lehetetlent, és tegyen úgy olvasás közben, mintha a szereplők életét élné. Így elkerülhető az igazságtalan kritika és az olvasmányélmény is bensőségesebb lehet.

Minden bizonnyal tárgyi tévedés is becsúszhatott a fakuló emlékezetbe és a szerkesztő munkájába. Ne tulajdonítsunk mindennek túlzott jelentőséget! Az embert nézzük, a tisztesség és a tisztességtelenség mérlegének nyelvét. Ha ezt kellő tanulsággal felismerjük a sorok között, néha megállva, saját emlékeinken merengve, nem volt hiábavaló a kötet megjelenésén fáradozók munkája.

Budapest, 2012. augusztus 19.

A szerkesztő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Király Lajos
(1894–1970)

Hábel György erdőmérnöktől vastag borítékot kaptam, melyben Király Lajos életrajzát küldte meg, felhívva a figyelmet, hogy a három kötetre való visszaemlékezés a világhálón is megtalálható. Elolvasva e hatalmas anyagot, képzelt riportként beszélgetek Király Lajossal.

Tudom, hogy a régi élményekkel is csak azt fogom adni, ami reám hatott, ami az én életemet valamiképpen befolyásolta, s aminek a lelki tartalmát magammal hordozom, mint a csiga a maga házát, s én is ezt hordozom, és ezen a láthatatlan, lelki ruhává szövődött burkon keresztül látom a ma világát, és talán már a múltamat is. Jó lenne művésznek lenni, aki úgy tudja megeleveníteni a régmúltat, hogy annak alakító hatását minden olvasó saját magán is érezze, mert az egész érzésvilágommal szemben csupán tehetetlen játékszer vagyok.

Születésem körülményeivel nem fogok annyit foglalkozni, mint William Sterne a Tristram Shandy-évl. Dickens Copperfield Dávidja, vagy más világhírű mű sem lesz az én mintám.

Édesatyám 1855-ben, március 12-én született Sopronban egy régi pedagógus családból. Nagyatyám, Király József Pál szintén tanár volt, de elvégezte az evangélikus teológiát is. Az ő rendkívüli nyelvtehetségéről és verselési készségéről csodákat meséltek. Nyolc nyelven is tudott hexameterekben vagy más, megkívánt versformában verseket rögtönözni. Kitűnő hangja miatt a bécsi operaház is meghívta előadóművésznek. Orgonaművészete megnyitotta számára a katolikus templomokat is, amelyekben sokszor szerepelt vendégként. Liszt Ferenccel és Grillparzerrel való barátságáról számos levél tanúskodott, melyeket nagynéném a Nemzeti Múzeumnak ajándékoztak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egy ősünk a török hódoltság végén, Budavár visszafoglalásakor kapott úgynevezett armális nemességet, melyet azonban a család csak gyászjelentéseken szokott használni.

Édesapám, miként valamikor nagyatyám is, először házitanító volt, majd midőn a Földváry fiúk elvégezték iskoláikat, tanári állást vállalt előbb Sopronban, majd Selmecbányán Itt ismerkedett meg boldogult édesanyámmal, aki a Heincz családnál töltött be német társalkodónői szerepet.

Édesanyám 1862-ben született a szepességi Szepesszombatban. Anyai nagyapám kitűnő lakatosmester volt . A Kusszmann család valamikor a 15-ik században jött a többi cipszerrel együtt Magyarországra, és annak ellenére, hogy magyarul csak a cseregyerekek tanultak meg, mindig jó magyarnak vallották magukat.

Szüleim 1888-ban kötöttek házasságot. A kis család a Szentháromság téri Kachelmann-házban lakott. A Király családban úgy hírlett, hogy a nagyapák nem tudják kivárni egy trónörökös unoka megszületését. Így történt ez a mi Király nagyapánkkal is. Ő sem várt meg minket, fiúkat. Ekkortájt költözhettek szüleim az Óvár feletti Urbán-házba. Arra emlékszem, hogy az egy hatalmas kertben volt, és vigyáznunk kellett, hogy el ne tévedjünk benne.

1894 elején Turinban meghalt Kossuth Lajos, és a nemzet nemcsak azzal akarta gyászát a nagy bujdosó iránt kifejezni, hogy a főváros hazahozatta tetemét, és Budapesten temette el, hanem mozgalom indult meg a hazafiak között, hogy az 1894-ben születendő fiúgyermekek ő utána Lajosnak neveztessenek. Édesanyám ismét várandós lévén, meg is egyezett apámmal, hogy fiú születése esetén Lajosnak fogják keresztelni.

S aztán eljött 1894. április 14-ike, a születésem napja. Szegény jó édesapám éjjel csúszkált le a meredek lejtőn, hogy szóljon a „gólya néninek", ahogy mi a madámot neveztük. Hogy aztán ők ketten hogyan tudtak feljönni az éjjeli fagytól simává lett nyaktörő úton, azt csak ők tudnák elmondani.

Annak ellenére, hogy születésemnél mégiscsak én voltam a főszereplő, az egész dologról mindössze annyit tudok, hogy burokban születtem, aminek édesanyám, a gólya néni és a többi asszonyok is igen nagy jelentőséget tulajdonítottak. Nos, én magam mindebből a mai napig sem tapasztaltam valami sokat, Isten útjai kifürkészhetetlenek minden burok nélkül is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mire emlékszel gyermekkorodból?

Most úgy érzem, hogy a legrégebbi élményem az volt, amikor nagy igyekezettel kapaszkodtam az asztal szélébe, hogy meglássam, milyen nagyszerű dolgok vannak ott, amikkel édesanyánk oly kifogyhatatlan szeretettel látott el bennünket.

Igen, most 64 év élettapasztalatával úgy érzem, hogy a kicsiny gyermekek ölbe kívánkozása mögött is valami ilyen tudásvágy rejtezik. Meglátni azt, amit az asztal síkja eltakar szemünk elől; felemelni a látósíkunkat, abba a magasságba, ahonnan a felnőttek szemlélik a dolgokat.

Az sem lehetetlen azonban, hogy minden úgy indul meg, hogy először csak a részben megszakadt anyai közelséget vágyja vissza, és így fejlődik mindig tovább a mind nagyobb önállósodás. Milyen nagy volt a boldogságom, amikor a kilincset el tudtam érni, s rákapaszkodva, kicsiny súlyommal lehúzva azt, be tudtam menni a szomszéd szobába!

Ez idő tájt történt, hogy felutaztunk Szepesszombatra meglátogatni a nagyszülőket. Ekkor kb. két és fél éves lehettem. Édesanyám szülőházára csak egészen halványan emlékszem. Egy nagyszobában volt egy nagy üveg, abban pedig valami csúnya férgek úszkáltak. Ma már tudom, hogy piócák voltak. Egy nap a nagyapám kivett vagy kettőt ezekből a csúnya állatokból és magára rakta.

A házon, úgy emeletmagasságban volt egy faveranda, melyen esővizes hordó állott tele vízzel. Én még alig értem fel a hordó széléig, de azt láttam, hogy a hordó tele volt apró kis férgekkel, melyek azonnal elúsztak, amint megrezdült a víz.

Bandi bátyámat nem elégítette ki ez a látvány, hanem behajolt a hordó fölé, valószínűleg, hogy megnézze, hova tűnnek el a férgek. Egyszerre csak Bandi befordult a hordóba, és csak a lába látszott ki belőle, amint kétségbeesetten kapaszkodott volna kifelé. Éktelen ordítozásomra elősietett édesapám, aki kirántotta. Szegény már éppen a vízbefúlás határán volt, és még csak nem is hápogott. Apám kicsurgatta belőle a vizet, és ekkor Bandi lélegzeni, majd nemsokára sírni kezdett.

Veled is megtörténtek ilyen kalandok?

Egyszer édesanyám a verandáról a kertbe vivő lépcsőn lesietett, hogy valami zöldséget szedjen az ebédhez, s én, bár meg volt tiltva, hogy egyedül a kertbe menjünk, megpróbáltam a meredek falépcsőn

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lemenni hozzá. A magas, meredek lépcsőfokok nem az én termetemhez voltak szabva, és én fejjel buktam a mélybe. Ott egy lapos kövön egy jól kifejlett tök hevert, s én éppen arra estem. Koponyám szétverte a tököt, viszont az alatta levő kő betörte a koponyámat. Ezt az emléket egy horpadás a homlokomon ma is őrzi.

Egy utazásra is emlékszem. A millenniumi kiállításra mentünk. Bandi elmondott egy verset, és az illető bácsi pár fillért adott neki. Erre Bandi odafutott máshoz is és nekik is verseket mondott. Édesanyám rettenetesen szégyellte magát, hívta Bandit, de ő nem tágított a megtapasztalt könnyű pénzszerzéstől. Én meg odabújtam édesanyám ölébe, és ígértem, hogy nem hagyom el őt soha. Egyszer édesanyám nagymosást rendezett. A mosónő befűtött a kertben levő mosókonyha nagy téglatűzhelyébe, majd a képződött füstöt ki akarta ereszteni azon a fakürtőn, amely a tűzhely felett volt. A fakürtő tolóját kissé elhúzva valami ijesztő fark nyúlt a tűzhely fölé, ő meg rohant mamánkhoz, hogy bejelentse, hogy ördög van a mosókonyhában. Mindnyájan szaladtunk a mosókonyha felé, amely félig-meddig a hegyoldalba volt bemélyítve. Sehol semmi ördög. A tót néni csak mutogatta, hogy ott van a kürtőben, csak behúzta a farkát. Édesanyám egy gyors elhatározással megrántotta a kürtő tolólapját, és erre egy csomó kígyó potyogott a tűzhelylapra. Majd letapostuk egymást, úgy iparkodtunk az ajtó felé; de nemcsak mi, hanem a kígyók is ijedten csúsztak kifelé, mert a tűzhely forró vaslapja ugyancsak megégette őket.

Arra is emlékszem, hogy szegény Elza nővérem igen meg volt verve velünk, öccsökkel. Boldogan babusgatta a babáit, hogy szinte velünk is elhitette, hogy azok elevenek, mi kihasítottuk a baba testét, hogy megnézzük, vér van-e benne, vagy csak fűrészpor. Amint ő felfedezte a gyilkosságot, volt sírás és panasz.

Mit jelentett számotokra a Karácsony?

A Karácsony fejezi ki a gyermek időszámítását legjobban, mert ez ütemesen megismétlődő, és mindig igen várt élményt jelentett számunkra. Náluk a „Jézuska" jegenyefenyő karácsonyfát hozott. A kétfelé simuló tűk dúsan meg voltak rakva vattával, s ez úgy festett, mintha az egész fácskát vastagon borítaná a hó. Persze ez a dísz fokozott éberséget kívánt meg a felnőttektől, mert ha egy helyen meggyulladt a vatta, a tűz hamarosan terjedt, és ilyenkor mindig édesapám jelenléte mentette meg a fácskát, játékainkat, s az egész lakást.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szüleink esténként összeültek, hogy pontosan beszámoljanak a napi kiadásokról, történésekről. Mindezt édesapám gondosan beírta két nagy könyvbe, melyekre mi gyerekek igen nagy tisztelettel tekintettünk s végre nekünk is megmondták, hogy hamarosan saját házunkba költözünk az Alsórózsa utcába.

A költözködésnek csak egy kis részletére emlékszem. A Szitnyay és Sobó-házak között ballagtam valakinek a kíséretében, midőn szembe jött velem egy bácsi, és megkérdezett, hogy ki vagyok, hogyan hívnak. Én, mint máskor is, erre a kérdésre most is azt mondtam, hogy Kossuth Lajos, és talán egy árnyalattal még büszkébben is szorítottam a hónom alá kis falovamat, mellyel éppen a hurcolkodásból reám eső részt végeztem.

S aztán iskolás lettem. Mily nagy büszkeség töltött el, amikor édesanyám beíratott, és én jogosan mondhattam magamat első elemistának.

Herbst bácsi, a tanítónk nagy lépésekkel sétált a két sor iskolapad előtt. Háta megett tartott egy hosszú nádpálcát, melyre mindnyájan félő tisztelettel tekintettünk.

Én a bal oldali sor második padjába kerültem. Előttem lányok ültek, kik nem láthatták, hogy milyen csúnyán írok. Különösen az egyik lány előtt restelltem nagyon ügyetlenségemet, nemcsak azért, mert Irénke igen szépen írt, hanem azért is, mert ő maga is igen szép volt, s én már az első napokban elhatároztam, hogy ha felnövök, Irénke lesz a feleségem.

Egy napon Irénke otthon hagyta a tintásüvegét, és igen meg volt ijedve, hogy Herbst bácsi meg fogja szidni, és oda lesz az eddigi jó eredménye is. Mit tesz ilyenkor egy szerető szívű lovag, ki éppen akkor lett a jó magaviselete miatt felvigyázó az első osztályban? Felajánlottam az írás tartamára saját tintatartómat, s így a baj eloszlott Irénke feje felett.

De a dolognak mégis szomorú vége lett. Annak ellenére, hogy gyorsabban kellett írnom, mint máskor, valahogy mégis szebben írtam, és átadtam a tintatartót Irénkének. Persze mindez akkor történt, amikor a tanító bácsi a másik sor felé kezdett sétálni. Amint aztán visszafordult, már Irénke rótta a sorokat a tőle megszokott szép rendben. Ismét egy fordulás, és Irénke már tette is a tintatartót hátrafelé, de a mozdulata oly rosszul sikerült, hogy végig öntötte a szép írásomat. Én elszörnyedve láttam a katasztrófát, és ez bizony nem maradt titokban a tanító bácsi előtt sem. Alapos szidást kaptam, és azonnal letett a felvigyázóságból. Irénke nem árulta el, hogy ő volt a tettes, és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

én is némán, lovagiasan tűrtem a büntetést. Ekkor ábrándultam ki az első szerelemből.

Nem sok sikerem volt az elemi iskolában. Még jó, hogy minden évben hátrább kerültem pár sorral, míg végül is a negyedikben már az utolsó sorba kerültem. Egyszer a szomszédom a csuklóm felett döfött belém egy tintaceruzát, és bizony alaposan megindult a vérem. Sajnos a vérzés sem tudta kimosni a tintaceruza liláskék festékét a sebből, és bizony az még ma, 55 év múlva is meglátszik a kezemen.

...Édesapánk volt az MTE Szitnya Osztályának ügyvezető alelnöke.

Mivolt ez a Szitnya Egyesület?

Nevét a Selmeci Hegység 1011 méteres legmagasabb csúcsáról kapta. Az 1860-as évek elején alakult egyesület először „Szittnya Club" néven önállóan működött, majd 1882-től a Magyar Kárpátegyesület (MKE) Szittnya Osztályaként, 1891-től 1919-ig pedig az újonnan alakult Magyar Turista Egyesület (MTE) Szitnya Osztályaként. Ügyvezető elnöke 1899-től 1919-ig Király Ernő volt.

Ez a hosszú cím azt jelentette, hogy amikor beköszöntött a legszebb idő, a nagyvakáció, édesapám felvette szürke turistaruháját, vállára kanyarította festékes dobozát, mely oly nagyszerűen simult az oldalához, megengedte, hogy mi, fiúk is vele mehessünk, és aztán elkezdődtek az útjelzések.

Akkoriban még csak a füleslabda volt divatban, de azt is inkább a nagyobb diákok gyakorolták, míg mi kisebbek vagy longa métát vagy stukot, esetleg nemzeteket játszottunk. Meg is tanultunk úgy „tempózni", hogy amikor egyszer valami nagyon rossz fát tettem a tűzre, és édesanyám a feleselésemre hozzám akarta vágni a cipőjét, úgy kitempóztam a cipőt, hogy az helyettem valami bögrét talált csak el, én meg uzsgyi, ki az ajtón, és csak késő este mertem hazajönni.

Alsórózsa utcai lakásunk földszinti két szobáját szüleink főiskolásoknak adták ki. A keleti kisebb szoba mögött volt a mosókonyha, melyet egyúttal fürdőszobának is használtunk. A vizet egy nagy katlanban melegítettük, míg a fürdés egy ülőkádban történt.

Amíg kisebbek voltunk, addig a ház előtti meleg utcarészeken játszottunk golyóval, gombbal, pigével vagy jó keményre tömött labdával. Persze a fogócska, bújócska már akkor is divatban volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mi az a pige?

Két végén hegyes fadarab, melyet bottal felpattintanak, majd elütnek. A legkedvesebb játékunk azonban mégis csak a papírkatonákkal való játék bent a szobában, kint pedig a pandúr és zsivány volt. Jaj, de hányszor végződött aztán ez sírással, amikor valamit igazságtalannak találtam, Bandi pedig, ki erősebb volt nálam, néha meg is vert, amikor az igazamat kerestem. Persze én is sokat ravaszkodtam.

Különösen a katonák elesése körül támadtak bajok. Összetekert és meghajlított papírlövedékkel lőttük az ellenséget. Ezt olyanformán csináltuk, hogy a meghajlított papírtekercsecskét ráfektettük egy gumizsinórra, majd ennek két végét két kezünkbe fogva, a hajlított papírtekercs két végét pedig fogunkkal összeszorítva, a gumit kifeszítettük, és mikor úgy láttuk, hogy a célzás sikerült, fogunkkal eleresztettük a papírt.

Ha szüleink nem vették észre, akkor papiros helyett meghajlított, és a hajlásban kiélesített gombostűvel is lőttük egymás katonáit. Egyikmásik telitalálatunk bizony a fejét is elvitte a szerencsétlen katonának. Könyveink nagyon alkalmasak voltak a katonák fedezékének, de ez a veszedelmes éles lövés bizony nem egyszer tett azokban is kárt.

Az iskolába mit játszottatok?

A líceumban hetenként kétszer volt játékdélután. Ilyenkor is a líceumban gyülekeztünk, majd Künstler tanár úr vezényszavára négyes sorokban megindultunk az Óvár vagy a Fizély kerti sporttér felé, vagy esetleg az Alsóróna felé.

Az Óvárnál rendesen kisebb labdajátékokkal, menetgyakorlatokkal és szabadgyakorlatokkal foglalkoztunk. Ha lementünk a Fizély kertbe, akkor már komolyabb játékokra számíthattunk. Rendszerint két osztály vonult fel, és ilyenkor ezek versenyezhettek egymással. A páros osztályú fiúk egy évvel idősebbek, s így átlagosan erősebbek voltak Az ilyen előnyöket aztán lelkesedéssel és fortéllyal kellett a fiatalabbaknak kipótolni.

Természetesen bárhová mentünk is, mindig négyes sorokban, nagyságrendi sorrendben, osztályonként elkülönülve vonultunk fel. Künstler tanár úr vezényszavára egyszerre léptünk ki, majd az ő csattogtató ütemezője biztosította az ütemes lépésünket. Amikor belejöttünk, megszólalt az egyik osztály kürtöse, majd átvette az ütemet a do-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bos, és aztán sor került a másik osztály kürtösére, dobosára is. Néha aztán indulót vezényelt, melyet aztán mindkét osztály együtt énekelt. Az egyik ilyen éneket különösen szerettük. Akkor nem is tudtuk, hogy azt édesatyám szerezte.

Selmec, Selmec, selmeci diák
El nem, el nem hagyja ő magát.
Ép a teste, lelke, s mindenek felette
Hőn imádja szíve a Magyar Hazát.

Selmecbánya egyetlen sportteréről ne legyen valami nagyszerű elképzelésünk. A játéktér közepén egy hatalmas, háromemeletes fatorony volt, mely arra szolgált, hogy az önkéntes tűzoltók onnan gyakorolják a kifeszített ponyvába való ugrást.

A tér másik oldala meredek, erdős hegyoldal volt. E tér alatt volt a korcsolyapálya, illetve a teniszpályák. A teniszpályákkal szemben volt a Városi Vigadó teraszos kerthelyisége, hol hatalmas fák alatt elhelyezett asztalok mellett szórakozhatott a városi mulató nép. A Vigadót mi a bérlőről csak Wintersteinnek, vagy rövidítve Wintrinek neveztük. Itt zajlottak le a bálok, ide kvártélyozták be magukat a különböző vidéki színtársulatok, itt rendezték meg a főiskolások számtalan ivási alkalmatosságait és egyéb szórakozásait, kivéve a majálisokat, melyeket vagy a Felsőrónán, vagy – ha az főiskolai rendezvény volt – Kisiblyén tartottak meg.

Tornavizsgák vagy kerületi és országos középiskolai tornaversenyek előtt a diákság felvonulása természetesen díszesebb volt. A kisebb diákok fehér tornaingben, rövid kék nadrágban és egyforma barna színű gumicipőben vonultak, míg a felsősök hosszú fekete nadrágban, széles, csokorra kötött vörös szalaggal derekukon és fehér ingben vonultak a pályára.

Végeredményben a játékban kiélhettük fiatalságunknak minden erejét és ügyességét, leleményét és taktikai készségét. Az volt a jó, hogy nagy erdő-, legelő- és egyéb területek álltak rendelkezésünkre. Természetesen már útközben megbeszéltük a taktikai terveinket. No de néha becsapott a tanárunk. Persze, az is lehet, hogy a menet közben tapasztalt izgatott megbeszéléseinket akarta csak lehűteni, mert a Puskaporos toronyhoz érve, közvetlen az Alsóróna közelében kijelentette, hogy a két osztálynak most meg kell küzdenie egymással. Sorban hívta ki a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

két osztály egyes tagjait, és aki előbb földre teperte az ellenfelét, az győzött.

A másodikba járt egy idősebb fiú, aki közismerten igen erős, de kissé ostoba volt. Mindenikünk attól félt, hogy Turánszky Bélával neki kell megbirkóznia. Az elsősök csapata elég jól állt, amikor Turánszkyt és engem szólított ki a tanár úr. Itt csak a vakmerőség segít, gondoltam magamban. A vezényszóra előbb óvatosan közelítettünk egymáshoz, majd amikor már pár lépésnyi távolságban voltam Bélától, leszegtem a fejem, és neki rohantam a gyomrának. A nagydarab fiú úgy összeesett, hogy pillanatig lélegezni sem tudott, míg végül nagy nehezen föltápászkodott. A másodikosok szerették volna szabálytalannak minősíteni a támadásomat, de az osztálytársaim velem együtt azt bizonyítgattuk, hogy nem volt kikötve a harcmodor, és így nemcsak az erő, hanem az ügyesség és találékonyság is győzedelmeskedhetett. Látva Turánszky sanyarú képét és nyavalyás állapotát, felajánlottam, hogy hajlandó vagyok ismét kiállni vele, de ezt Béla nem vállalta.

Milyen tanuló voltál?

Bezzeg az iskolában nem voltam ilyen nagy vitéz. Különösen a latin órák voltak számomra roppant kínosak. Nem tudtam végképpen megérteni, hogy mi a csudának jó ez a latin nyelv? Bizony, én úgy éreztem, hogy az a nyelvmúmia csak arra való, hogy elriogassa az embert a tanulástól. Hát ez eztán sikerült is. Bizony én egyik intőt kaptam a másik után, és még azokból a tárgyakból is, amelyek kezdetben jól mentek, fokozatosan csúsztam le az általános nemtanulás miatt.

Mennyi izgalom, mennyi drukkolás, és ha kihívtak, milyen fülhegyezés, hogy megértsek valamit a súgásból, milyen körmönfont leskelődés, hogy valamit is elmondhassak a leckéből. Néha aztán sikerült is valamit jól mondanom, de bizony sokszor csak dadogtam. Mikor aztán a tanár megpirongatott, vagy Fekete Pista bácsi, a mi jó osztályfőnökünk megfordította az ujján a gyűrűt, és a köves felével megkopogtatta a fejemet, bizony az nem volt kedves emlék és élmény számomra.

Sajnos az én tanáraim nem voltak eléggé diszkrétek, és rendszerint elmondták az órán tanúsított viselkedésemet az édesatyámnak, kinek aztán nem szívesen kerültem a szeme elé. Szeme elé? Dehogy is; a keze közé!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A tornaórákat az Óvár egyik termében tartottuk. Ha aztán tehettük, innen is meglógtunk, és felmásztunk a meredek falak magas kőpilléreinek valamelyik toronyba, és onnan a szédítő magasból nevettük az alul ijedező társainkat.

A belső várban volt a városi múzeum is, és ezt a külső várfal övezte, melynek magasban futó fakarzata már évszázadokkal előbb leégett vagy tönkrement. Mi aztán kipróbáltuk, hogy a karzat nélkül, az egyes kiálló köveken hogyan tudunk tovább kapaszkodni. Mint a folyondár, tapadtunk a falakhoz, és amint kitapogattunk egy-egy szilárdabb követ, amelyre még rá lehetett lépni, akkor kúsztunk tovább. Miért? Azt hiszem, csak azért, hogy kipróbálhassuk az erőnket, ügyességünket.

Mondhatni, sokat csibészkedtetek…

Viszont rengeteget olvastam. Ha szerit ejthettem, elmentem a nagy könyvtárba, és onnan is vettem ki könyveket, de rendszeres olvasója voltam a mi ifjúsági könyvtárunknak is. Egy ideig Hoffmann elbeszélései tetszettek, melyek jó jellemképzők voltak. Később aztán Verne, Jókai, Jósika, Ponson du Terrail francia ifjúsági író volt a kedvencem.

És mindezen időtöltés után nem lehet megfeledkeznünk a társadalmi elfoglaltságokról sem. De milyen társadalmi kötelezettsége lehet egy 10-11 éves fiúnak? Hát például az esti korzókon nekünk kellett különböző stikliket csinálnunk. Hol lepedőbe öltözve ijesztgettük az andalogva korzózó szerelmeseket, máskor meg korhadó, foszforeszkáló fákból faragtunk ki ijesztő alakokat, néha pedig feltűnően odaköszöntünk valamelyik ismerősnek, majd az utcát lentről határoló magas várfal tetején gyorsan végigcsúszva ismét eléje kerültünk az előbb üdvözölteknek, kik aztán ámultak, hogy hol kerülhettük el őket.

S aztán ott volt a diák-, főiskolai és országos választások rengeteg tennivalója. Mert hiszen, hogy mi nem voltunk szavazók, az egyáltalán nem jelentett érdektelenséget. Senki nem hordta a különböző színű tollas jelvényeket oly buzgalommal, mint mi, apró diákok. Ha pedig valami felvonulás vagy tüntetés volt, az meg éppen el sem volt képzelhető a mi jelenlétünk nélkül. Mi harsogtuk a legharsányabb éljeneket, és mi ordítottuk legdühösebben, hogy „Abzug", le vele, ha éppen így hozta a politikai helyzet. Megbámultuk a körmenetet és a búcsúkat, és ha éppen mifelénk volt egy igazi hadgyakorlat, akkor alig lehetett bennünket levakarni a katonaságról. Szóval mindenütt ott voltunk, ahol

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nem kellett volna, és így a tankönyveink csak az iskolában szellőződtek ki egy kissé.

Bandival az élen megszerveztünk egy hadijátékot, melyet főként a sobóhegyi sziklák körül játszottunk. Mi aztán itt is megtaláltuk a sebezhető pontokat, és a dél felől támadó csapatainkkal szemben védekező várvédők egyszerre csak hátulról, a sziklatömb bevehetetlennek hitt oldaláról kaptak döntő támadást.

Persze, itt a sziklák legördítése is megengedett védekezés volt. Nekünk azonban még ez sem volt elég. Egy bányafelőr fiával kitaláltuk, hogy ha egy csövet megtöltünk puskaporral és vasdarabokkal, akkor felül egy nyíláson hosszú botra tűzött taplóval meggyújthattuk a puskaport, mely aztán – nem tudva a jól lezárt hátsó rész felé hatást kifejteni – nagy robbanással előre szórta a kartácsot. Nagyszerű mulatság volt egy szikla mögül elsütni a mi ágyunkat.

Velünk szemben, kb. 100 méterre volt egy kisebb szikla, melyet a nagyobb számú támadó csoport tartott megszállva, hogy onnan indítsa meg ellenünk a hadműveleteket. Mikor elhangzott a hadüzenet ellenfeleink részéről, s mi erre a titokban elkészített ágyúval feleltünk, akkor mindenki rohant fedezéket keresni. Egyszer azonban a mi mihálytárói barátunk kezében felrobbant egy megrepedt cső, és ő súlyosan megsebesült, akkor az ágyúval való védekezést mi is beszüntettük.

Bandi is igen pórul járt egy alkalommal. Tavasz volt, és a déli hegyoldalakról a hó már elolvadt. Mi felmentünk a Kálvária hegyre, amikor egy meredek hófolton keresztül akart menni, nem vette észre, hogy a könnyű hó alatt sima jégtábla van, melyen elcsúszva siklani kezdett lefelé. A jégtábla alján aztán nagyot kiáltott. Ijedten szaladtunk hozzá, és akkor láttuk, hogy egy ujjnyi vastag ág áll ki combjából. Megfogta a kiálló gallyat, és bár láttuk, hogy igen nagy a fájdalma, kirántotta azt a sebből. Hirtelen hatalmas vérsugár lövellt ki a sebből Sietve levittük a nem messze fekvő bányászkórházba, hol aztán kimosva a sebet, jól elkötözték.

Mikor aztán e szórakozásunkat is lezárta egy szigorú szülői tilalom, akkor meg a futballra vetettük magunkat. Csakhamar kiderült, hogy a cipőink nem szeretik ezen újabb erőpróbát, és édesanyánk is nagyon rossz véleményt szerzett e sportról, mely aztán nemcsak a cipőinket, hanem lassan minden testrészünket sebekkel borította.

Pedig hát a tél se volt sokkal veszélytelenebb A jégen többen összefogózva „ostor"-t csináltunk, melynek a végéről kirepítettük egy tár-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sunkat, legtöbbször Bandit vagy engem, s mi aztán szörnyű sebességgel száguldtunk a jégpályán fél lábra guggolva, valóságos lövedékként, s jaj volt annak, aki nem tudott idejében elugrani előlünk.

Én legjobban a lapos, hason fekvős szánkámat szerettem. Ezzel roppant nagy sebességet tudtam elérni, mert igen jól lehetett kormányozni, és nem kellett a sebességet fékezéssel csökkenteni, ha fordulni akartam. Úgyszólván minden utcában szánkáztunk, de felkerestük az országutakat is, ahol nem egyszer hoztuk izgalomba a tót fuvarosokat őrült vágtatásunkkal. Kitűnő ródlizó hírében állva azt is elértem, hogy az öreg Osztroluczky bácsi, keresztanyám férje hajlandó volt velem leszánkázni a bélabányai országút meredek lejtőjén. A szánkókat rendszerint nyáron kezdtük készíteni, viszont télen meg hajókat gyártottunk.

1907-ben kezdtük meg a síelést. Már 1906 karácsonyán kinéztük magunknak egy sportjegyzékből a ski-t, ahogy azt akkor írták. Abban az évben olyan hatalmas hó esett még karácsony előtt, hogy a kertek kerítései mind eltűntek a magas hó alatt. Minderre való tekintettel édesapánk már karácsony előtt átadta nekünk a karácsonyi ajándékul szánt síket. Lilienfeldi, ún. merev kötésű síket kaptunk. Aztán kimentünk a kertbe. Kert? Dehogy! Ott bizony semmi kerítésnek nyoma sem volt, hanem a házak mögött egy megszakítás nélküli hatalmas hómező volt előttünk, melyen mi úgy jártunk hosszú léceinkkel, mintha minden a miénk lett volna. Édesapánknak is nagyon megtetszett ez a sport, és rávette a tornatanárunkat, hogy a Testgyakorlók Köre rendeljen vagy 30 pár sít. Így terjedt el ez a sport Selmecbányán.

Csoda-e, hogy megfeledkeztem a tanulásról?

Mikor hoztam haza az intőket, rendszerint azzal védekeztem, hogy arról nem tehetek, ha ilyen buta vagyok, és nem megy semmi a fejembe. Egyszer azonban erről a védekezésről is lerántotta Fekete Pista bácsi a leplet. Édesanyám panaszolta neki, hogy én milyen tehetségtelen vagyok. Pista bácsi akkor azt mondta, hogy ezt ne higgye el Mama nekem, mert szerinte nekem több eszem van, mint a jeles tanuló Bandinak, de én egyszerűen nem tanulok, és ez az egyedüli baj.

Bandi bátyám is ellenem vallott e vitában, amikor egyszer nagy diadallal álltam elé, hogy megmutassam a házi példáinkat, amelyeket a jelesek se tudtak megoldani. Szépen leültetett maga mellé és elkezdte magyarázni a megoldást. Ekkor aztán az is kisült, hogy sok elemi szabállyal sem vagyok tisztában, de pár perc alatt ezeket is átvette velem. Nagy volt aztán a csodálkozás, amikor másnap én jelentkeztem a kifo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gástalanul megoldott példákkal. Breznyik tanár úr persze nem akarta elhinni, hogy ezeket én csináltam meg, és azonnal kint tartott a táblánál. Csodák csodája, azonban, ezek a példák is sikerültek.

A valláshoz nem volt semmi kedvem, és bizony ott is be-beszedtem egy-egy elégtelent. E tárgyból azonban akkor fordult veszedelmesre a helyzetem, amikor Banditól megtudtam, hogy Hamrák tanár úr egy kevésbé sikerült felelete után azt mondta, hogy kutyából nem lesz szalonna. Ezt pedig arra értette – Bandi véleménye szerint – hogy Papa szabadgondolkodó ember volt, kinek édesapja a soproni szabadkőműves páholy mestere is volt. Nálunk erre betelt a mérték, elhatároztuk, hogy ezentúl nem tanuljuk a vallástant.

Annak idején ez elég bátor elhatározás lehetett…

Ezután aztán minden hittanórára ki kellett állnom, és elmondani az aznapi leckét. Én kiálltam, de mindig azt jelentettem ki, hogy a leckét nem tanultam meg. Mikor aztán Bandinál is ezt tapasztalta, – bár ő korántsem volt olyan kitartó a szekundafogásban – iparkodott megtudni a nem tanulás okát. Amint pedig meg is tudta azt, komolyan beszélt Bandival, bocsánatot kért a hibás és félreértett kijelentésért, és szent lett a béke. Engem aztán pár hétig nem állított ki felelni, de ezután igazán én is tanulni kezdtem, amit persze ő is megtudott, és legközelebb már rendesen feleltetett.

Ez szép volt tőle.

Lencsó tanár úrral sem volt valami szívélyes a viszonyom. Ő rajzra tanított, de sehogy sem tudott megbarátkozni velem. Sokszor kifogásolta azt, hogy hosszú a hajam, pedig igazán nem ambicionáltam a művészi frizurát, de hát ez a fejen levő kóc az ember diákkorában valahogy jobban nő, mint kéne, s ebben egyik-másik tanár megbotlik. Egyszer azt is megtette, hogy adott hajvágásra 10 fillért, s én el is mentem, de bizony hajnyírás ebből az igazolt óráról való távollétem alatt sem lett.

Bandiék előszeretettel másolták C. Klein gyönyörű akvarelljeit, és lassan egész ügyes képeket csináltak. A festmények másolása szigorúan tiltva volt, és én engedelmeskedtem is a parancsnak. Bizony, nem is tanultam meg a helyes ecsetkezelést. Ha pedig néha sikerült egy-egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

képem, amikor azt megmutattam a vázlatkönyvemben, hát nem hitte el, hogy én festettem, és megint csak baj volt.

Az első években Zsitvay rajzmintáit kellett rajzolnunk. E mintáknak az volt a célja, hogy lendületes ceruzakezelést tanuljunk meg. Ezért természetesen tiltotta a gumi használatát. Ő azt akarta látni a vonalakból, hogy milyen bátran kezeljük az irónt. Ha valakinél meglátott egy gumit, azt azonnal elvette. Egész gumiraktárt gyűjtött össze az idők folyamán. Ha aztán valakinek nagyon kellett a gumi, hát szólt Klári lányának, Selmec egyik leggyönyörűbb teremtésének, és ő aztán visszalopta a fiúknak a gumikat.

A legellenszenvesebb volt számára az, ha valaki az óráján ásított. Az illető még be sem csukhatta a száját, máris repült egy krétadarab, és ha éppen beletalált a tátott szájba, azonnal kiáltott: Spéci, – ez volt a szavajárása – tüzér voltam '48-ban.

Úgy látszik, nem unatkoztatok.

Becker tanár úr tanította a németet. Ő szegény tanította ugyan, de mi meg nem tanultuk. Ki is tanulta volna azok nyelvét, akik bennünket mindig úgy kezeltek, mintha valami tartomány lettünk volna a Monarchiában.

Legszívesebben a természetrajzi tantárgyakat tanultam. Ezekből mindig jelesem is volt. Mert a növénytan, ásványtan, állattan – mint jövendőbeli erdészt is – nagyon érdekeltek. Valóban e tárgyakból mindig én voltam a legjobb. Amikor pedig az osztályfőnökünk, Fekete Pista bácsi eljött a vizsgára, bizony megpirongatott, hogy ezeket a latin neveket mért tudom jobban, mint a latin szavakat, amelyekről sokszor mondtam, hogy azokat nem lehet megtanulni. Megígértem, hogy jövőre már tanulni fogok.

*

Azt hiszem, tartozom annyival Selmecnek és a selmeci diákéletnek is, hogy megelevenítsem középiskolás diákéveinket.

Líceumnak azért hívták a mi evangélikus gimnáziumunkat, mert az tanítóképzővel volt párosítva. Gyengébb, és sokszor szegényebb tanulók is, akiknek kevés kilátásuk volt arra, hogy felsőbb oktatásban részesülhetnek, mert már korán kellett pénzt keresniök, negyedik után prepák lettek. Ezekkel aztán már csak elvétve találkoztunk egy-egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

órán, majd lassan ezek is megszűntek, és az evangélikus tanítóképző teljesen leszakadt a líceumról.

Édesapám volt az egyesített intézet utolsó igazgatója, majd a leválasztás után ő a gimnázium vezetését tartotta meg magának.

A selmeci evangélikus gimnáziumnak, vagy ahogy mi mondtuk, líceumnak nagy és fényes múltja volt. Ide járt Petőfi, Mikszáth, hogy csak a nevesebbeket említsem.

A mi életünk különös, szabad élet volt, amilyent talán sehol sem lehetett találni az országban. Híres volt a líceumi bál is, de talán a legjellegzetesebb a mi majálisunk volt.

A majálisi készülődések már húsvét előtt kezdődtek. Ilyenkor választotta meg a diákság a majális rendezőségét. Főrendező, főtáncrendező, főpénztáros, a Bachuria főnöke, mind megannyi nagy tisztség volt, melyekre csak a diákság legközkedveltebb tagjait választották meg. Minden osztály megkezdte a pénzgyűjtést a majális sikere érdekében.

Amint közeledett a majális napja, mind gyakrabban vonultunk ki a Felsőrónára, hogy fenyőkoszorúkat fonjunk a fenyőgallyak legfrissebb hajtásaiból. Persze minden ilyen kivonulást és munkát söráldomással kellett befejezni. Akiket valamilyen tisztségre méltattak, méltóságának arányában kellett csillapítania a torkok szomját.

Lassan elkészült a Bachuria is, az a fenyőlombbal körülvett tágas térség, ahol sorban csapra kerültek a vihnyei Kachelmann sörgyár ajándékai, az a 40-50 nagy hordó sör, amelyből aztán a dukancia (kinek mennyi jár, dukál kor és rang) szerint kaptak az egyes osztályok tanulói, valamint a vendégek igen nagy tömege. Az egy-egy korsóra szóló utalványt sédának hívtuk. Ilyent az 1-2. osztályosok egyet, a 3-4. osztályosok kettőt, az 5-6. osztálybeliek hármat, és a 7-8. osztályos tanulók négyet kaptak a majális napján.

Ezt a napot egy nyilvános tüntetés előzte meg. Ekkor a diákság szabályos rendben vonult végig a város utcáin. A főrendezőség azonnal Balog Laci kitűnő bandája mögött foglalt helyet, és a bal vállra tűzött széles fehér, rózsaszín, zöld és vörös szalagokról azonnal mindenki láthatta, hogy az illető milyen szerepet játszik a majálison.

A tüntetésen a keskenyebb zöld szalagos pénztárosok, táncrendezők (rózsaszín szalag) a saját osztályaik mellett mentek, míg a vörös szalagú Bachusok a főrendezőség mögött helyezkedtek el a menetben. A cigányokkal csak a cigányvajda és a főrendező rendelkezhe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tett, aki a tüntető felvonulásban mindig ott volt a cigányprímás mellett, és figyelmeztette, hogy hol kell tust húzni, ha elmennek valamelyik tanáruk ablaka vagy egy különösen szép selmeci lány háza mellett. A nagy lelkesedésben aztán fel-felkaptak a diákok egy-egy kedvenc rendezőt, és azt éltették, vitték a vállaikon egy darabon. Persze ilyenkor az is előfordult, hogy tűvel megszúrkálták. Csupa jókedv, vidámság..

Lehetetlen volt a leányoknak otthon maradni, mikor a tüntetés utáni napon reggel jókor felhangzott ismét a zene, és vonult ki a diákság a Rónára. Ki hogy tudott, ment a diákság után. Sokan kocsikon, mások gyalog, és mindenki vitte a sok süteményt, mert hiszen a diákság megvendégelt mindenkit jó gulyással, túrós csuszával és sörrel, viszont az erdőben csoportokban letelepedett vendégek süteménnyel látták el a diákokat.

Nem részegedett le senki?

Mikor első licista voltam, bizony jól megjártam. Sok fiú nem élt a sörrel, és ezek aztán elajándékozták a sédájukat olyanoknak, akik nagyobb barátai voltak ennek a sárga italnak. Hát én rövidesen megittam a magam porcióját, de még szomjas voltam. A Bachuriában egy-két huncut nagyobb diák felajánlotta a saját sédáit, és én éltem a jó alkalommal. Egyik korsó csúszott le a torkomon a másik után, és a 7-8-adik korsó után már nem tudtam egyenesen járni. Akkor odaküldtek a tanárok asztalához, hogy köszöntsem fel őket. Apám látta, hogy többet ittam a kelleténél, és elküldött lefeküdni, de a diákok már abból csináltak heccet, hogy engem itattak. Azt mondják, hogy 12 korsóig bírtam.

Az egyik majálisunk éppen akkor volt, amikor 1920-ban a Halley üstökös szórakoztatta az öreg Föld hazai felét.

Hát bizony, gyönyörűek voltak ezek a majálisok.

Azt mondják, hogy igen szépen táncoltam. Édesapám állandóan figyeltette, hogy van-e lány, aki nem táncolt, és azt azonnal vinnünk kellett. Ott bizony senki sem árult petrezselymet. De jöttek is a lányos mamák még Erdélyből és a Dunántúlról is, különösen, ha a mi majálisunk közel esett a főiskolások búcsúbáljához, a valétabálhoz.

A szegény és gazdag fiú egyforma ebédet kapott, nem tettek senkivel sem kivételt. Amit a diákok ettek, ugyanazt kapta a tanári kar is. Bárki bárkivel szóba állhatott, és elbeszélgethetett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Volt még más ünnepe is a diákságnak?

Édesapám március 13-ára szünnapot szokott a diákságnak engedélyezni. (12-én volt születés- és 13-án a névnapja.) Ilyenkor a diákság küldöttjei, zenekara és a legjobb felsős tanulók felkeresték, és elmondták jókívánságaikat.

Persze ezután mindig tánc és szórakozás volt. Eljöttek a lányos tanárok, feleségek, és folyt a tánc hajnalig. A sok süteményt, bort, cigarettát mind a szüleink teremtették elő, és amikor a diákzenekar eljátszotta édesapám legkedvesebb nótáit, és húzta a talpalávalót, bizony, úgy összeforrt a diákság az igazgatójával és tanáraival, hogy semmi sem feszélyezte őket. Ilyenkor lehetett a legnagyobb szeretettel figyelmeztetni egyeseket, akik elhanyagolták valamelyik kötelességüket, és ilyenkor beszélgethettek azokról a problémákról is, amelyek kívül estek a tananyagon, viszont amik állandóan a nemzeti érdeklődés előterében állottak minden diáknál.

Ilyenkor szoktam én is elszívni a hagyományos cigarettámat. Valamikor elsős koromban ugyanis már cigarettáztam, de amikor édesapám észrevette, hogy az Elza zongoratanárának szánt „Hölgy" cigaretta jobban fogyott, mint a zeneóra, rájött, hogy én vagyok ebben a ludas. Akkor aztán elővett: „No most már azt gondolod, hogy nagyobb vagy, mert cigarettázol?" Ekkor elhagytam a cigarettázást, és mint említettem, évente mindössze ez alkalommal szívtam el egyet-egyet talán a megszabadulás, vagy a teljes szabadság emlékére.

Sokat kirándultatok?

Igen. Egy élmény erősen belém véződött, amikor a Cserni kament akartuk megmászni Három Ravucától. Akkor mintha többen lettünk volna. Emlékszem, hogy egyik faluban sem kaptunk éjjeli szállást, mert azt magyarul kértük. Hiába voltunk a kocsmában, a bírónál, papnál, senki még csak szóba sem állott velünk. Végre is elmentünk a falu végén levő erdészlakba, és az ottani erdész elmondta, hogy itt olyan magyargyűlölet van, hogy senki sem mer szállást adni. Ő sem adott, de elmondta, hogy melyik hegyi legelőn találhatunk egy szénaszárító bódét, azt keressük fel, és ott elalhatunk.

Emlékszem, akkor kegyetlen hideg volt, de még nem fagyott. A kis bódé gerendái közt a szél szabadon járt ki meg be, és mi hiába bújtunk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egy kis priccs alá, és hiába bújtunk össze, a szél mindenütt megtalált bennünket. Végül elhatároztuk, hogy bevakoljuk a „palotánkat". Felváltva bújtunk be a kis odúba, és onnan irányítottuk a nedves vályoggal felszerelt külső munkásokat, hogy hova tapasszanak újabb és újabb sárcsomót, míg végül is körülvakoltuk az egész szállást.

No így sem volt valami meleg. Reggel azonban havas volt a táj, és amint mi sorban kibújtunk az ólból, megrettenve meredtünk egymásra, mert mindnyájan tele voltunk sötét, varszerű pontokkal. Már kezdtünk megijedni, hogy milyen veszedelmes betegséget kaptunk, amikor rájöttünk, hogy az esti vakolómunka nyomait viseli mindenki az arcán.

A lomnici csúcsot is megmásztátok?

Az is emlékezetes túra volt, amit mászástól megviselt, levált talpú cipőkben tettünk meg. Meghatódva érkeztünk fel a 2663 méter magas csúcsra. Ott olvastuk Egenhoffer Teréznek (a századforduló egyik leghíresebb hegymászónője) versét, amelyet a saját kezűleg felszállított márványtáblára vésetett:

„Íme a legmagasabb oltár ezredéves Hazánkban,
Új ezer esztendőt kér az egektől imánk."

Úgy tudom, hogy kiváló sakkozó voltál.

Már hatodikos diákkoromban mindenki elismerte, hogy a líceum legjobb játékosa vagyok. Amikor aztán hetedikes lettem, több új osztálytársat kaptam, akik közül ketten igen jól sakkoztak. Mindig sakkoztunk. Erre voltak jók a tízpercek, a 11 órai húszperces szünet, de nemsokára már órák alatt is játszottunk. Sakktáblán már veszélyes lett volna játszani, ezért elhatároztuk, hogy tábla nélkül játszunk.

Glázer Gézának, aki előttem ült, kitűnő memóriája volt. Amikor egy fejszámoló művész bemutatta, hogy a neki lediktált 30 db kétjegyű számot, háttal a táblának tetszés szerint olvas fel a hallgatóságnak, Géza ezt egy hétig gyakorolta, és meg is tanulta. Pataki Ferenc, a másik sakktársam, rossz tanuló volt, de kitűnő matematikus. Mint említettem, mindkét fiú hetedikben került hozzánk. Glázer valahonnan egy másik gimnáziumból, Pataki pedig a selmeci piaristáktól.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Velük játszottam aztán én az órák alatt egészen addig, amíg egy magyar órán Paulovics tanár úr felhívott felelni. Mi ekkor már a játszmák közepén tartottunk, és én, jóllehet a tanárra néztem, de magam előtt csak a két sakktáblát láttam. Még a felszólító kérdést sem hallottam, annyira el voltam a partikban mélyedve. Csak amikor Nagy Jenő Károly, az én kedves barátom oldalról erősebben böködött, hogy felelnem kell, akkor csöppentem vissza a játék gyönyörű világából a rideg valóságba. Halvány sejtelmem sem volt, hogy ki felelt előttem, és mit kellett volna folytatnom. Így aztán egyszerűen azt mondtam, hogy nem készültem, és szépen befogtam egy szekundát, ami azonban még mindig jobb volt, mintha tanárom megtudta volna, hogy én óra közben két másik fiúval sakkozom.

És a diákszerelem?

Ha jól emlékszem, 13 éves voltam, amikor először lettem komolyan szerelmes. Akkoriban tánciskolába jártam. Szüleim igen fontosnak tartották, hogy megtanuljak rendesen viselkedni leánytársaságban, hogy adjak valamit az öltözködésemre, elveszítsem kamaszos mozgásom sok ügyefogyottságát, és még táncolni is megtanuljak. Nekem a dolog sehogy sem tetszett. Először is az, hogy rendesen fel kellett öltöznöm, majd a táncteremben megtanulni az udvarias köszönést, táncra kérni a leányokat, és ami a legborzasztóbb volt, ütemesen, bizonyos módon tetszelegve táncolni.

Szerencsére a leányok között is voltak, akik nem nagyon szerették ezt a majomparádét. Ezek közé tartozott Hoznek Hilda is, aki – amellett, hogy a legszebb leány volt – igen természetes is volt. Pár nap múlva azonban észrevettem, hogy Hilda véleménye nekem mindennél fontosabb lett, és magamra nézve mind több kivetni valót találtam a fellépésemben és viselkedésemben. Egypárszor hazafelé is elkísértem, de annyira elfogult voltam, – ezt most egészen nyugodtan maflaságnak nevezhetem – hogy célszerűbbnek tartottam kerülni, nehogy rossz legyen a véleménye rólam. Hát igen, ez volt a szerelem.

14 éves koromban konfirmációi oktatásban részesültem. Hilda, aki velem egykorú volt, szintén konfirmandus volt. Ugyancsak velünk járt Grőner Aladár osztály- és vetélytársam, ha ugyan én annak lettem volna számítható, mert bizony semmiféle lépést sem tettem a hódítás felé.

Grőnerben egy komoly költő veszett el ifjúkori halálában. Sorstársam lévén a szerelemben – abban a bizonyos reménytelenben – a köl-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

teményei igen gyakran szóltak Hildához. Az egyiknek a kezdetére még valamennyire emlékszem is: „A szentantali magas kastély mellett áll egy szerény lak; gondolatim oda vágynak egész éjjel, egész nap." Reménytelennek kellett mondanunk a szerelmünket, mert Selmecen egy 14 éves leány már eljegyezni való hölgy, mivel a sok főiskolás kb. 22 éves korában szokott végezni, és ezek alig engedték meg, hogy egy leány 18 éves koráig pártában maradjon.

Mi tehát tudtuk, hogy Hilda sem fogja leányként megérni ezt a kort, míg mi majd csak akkor kezdjük el főiskolás éveinket, és semmi esetre sem leszünk idejében partiképes fiatalemberként kezelhetők. S mégis, ennek a szerelemnek nagyon sokat köszönhetek. Ez tartott vissza attól a számtalan veszélytől, amely a fiúkat ilyen korban megkörnyékezi, mert részemre csak egy kislány volt akkor a világon. Később kiszámítottam, hogy ez a szerelem 9 évig tartott, míg végre fogságomban megtudtam, hogy egy igen kedves barátom felesége lett, aminek én szívből örültem, mert mindkettőjüket szerettem.

Szenvedélyesen szerettem a hazámat, és mivel több alkalommal tapasztaltam, hogy a környékünkön élő tótok között több pánszláv agitátor akadt, akik a szegénység sanyarú állapotával csalogatták e különben igen kedves és jóravaló népet magukhoz, mi is csatlakoztunk a széchenyistákhoz, kijártunk a falvakba, és ott iparkodtunk terjeszteni a boldoguláshoz szükséges tudományokat.

Bandit levélben megkereste egy Victor János nevű református teológus és arra kérte, hogy szervezzen meg egy nagyobb szabású háromnapos konferenciát, amelyen a főiskolásokon kívül meg kell hívni a középiskolások két felsőbb osztályát is, hogy megvitassák azokat az előadásokat, amelyeket majd ők fognak tartani. A viták vezetésére protestáns főiskolai tanárokat kértek fel, attól függetlenül, hogy az illetők vallásosak vagy szabadgondolkodók voltak-e.

Ki volt az a Victor János?

Victor János református lelkész, író, újságíró, kiváló szervező és prédikátor, teológiatanár. Édesapja volt a Hozsanna énekeskönyv szerkesztője és számos egyházi ének szerzője.

A diákságot, mely különben is forrongott a galileizmus és széchenyizmus egyre vehemensebb vitáiban, igen érdekelte, hogy mit fognak tudni mondani e budapesti diákok.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ezek miféle izmusok?

A galileizmus a Galilei-kör az egyetemi ifjúság polgári radikális, később marxista szervezete volt, a széchenyizmus Széchenyi elvein alapuló ifjúsági mozgalom a századelőn.

Victor János előadása minden más impressziót elmosott bennem. Ő a második napon beszélt „Jézus Krisztus a hazaszeretet eszménye" címmel. Különös előadási módja volt. Minden nehezebb mondat után megállt, és sokan már azt hitték, hogy belesül a mondanivalójába, amikor újból megszólalt. Nekem pontosan ezek a szünetek kellettek. Az az éppen szükséges idő, amíg az agyam és a szívem mindent megemészt, amit hallottam.

Emlékszem, az egyik legjobb barátommal, Stibrányi Gyulával együtt jöttünk hazafelé. Mindkettőnkre mélységes hatással volt az igehirdetés. Láttuk, hogy az eddigi életünkben, amikor magunk akartunk mindent helyesen megoldani, súlyosan tévelygetünk. Most is emlékszem, hogy Gyulával a maflasarkon, ahol oly sokszor gusztáltam a zárdából kijövő lányokat, – jó selmeci szokás szerint – most meghatva álltunk meg, és adtuk át szívünket az Úrnak. Rájöttem, hogy mennyi drága időt pocsékoltam el semmiségekre, és most, amikor az Úr megszólított, hogy kövessem őt, itt állok tudás és minden nélkül. Bizony használhatatlan valaki voltam. Igen, mindennek meg kell változni bennem. Oh, hányszor gondoltam már azóta is erre az áldott napra, és Istennek erre a különös kegyelmére, hogy lenyúlt hozzám az önigazságnak legmélyebb mélységeibe.

Mindent újból meg kellett tanulnom. A latinból alig maradt szó, amit ki ne szedtem volna a szószedetembe, és meg ne tanultam volna. Azt hiszem, hogy az én drága szüleimnek ezek a napok, hetek, hónapok igen nagy boldogságot szereztek. Már az is megtörtént, hogy édesanyám küldött pihenni, mert én egyre csak tanulni akartam.

A tanáraim alig értették meg ezt a változást, mert ők sem ismerték az újjászületés csodáját. Úgy éreztem azonban, hogy legjobban édesapám csodálkozott, és valószínűleg ekkor látta meg, hogy Jézus Krisztus újjá tudja szülni azt, aki átadja magát neki.

Már a nyolcadikos vizsgák után is arra gondoltam, hogy talán kapok majd valami ösztöndíjat, és amikor nem kaptam, ezt kissé igazságtalannak is tartottam. Édesapám akkor figyelmeztetett, hogy ez nem lett volna helyes, mert az ösztöndíjak elsősorban azt szolgálják, hogy a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szegény tanulóknak nyújtsanak továbbtanulási lehetőséget, erre pedig nekem nincs szükségem. Amikor pedig a jó érettségire hivatkoztam, akkor meg arra figyelmeztetett, hogy a kitűnő feleleteim nem tudták feledtetni a tanáraimmal azt a sok küzdelmet, amelyet énvelem a továbbtanulás és serkentés miatt vívniuk kellett. Ma már látom, hogy teljesen helyesen cselekedtek, mert valóban, ha akkor tudtam is mindent, amit tőlem kérdeztek, mégis a tudásnak mélyebb gyökerei nem voltak meg bennem, és a gyors tanulásnak megvoltak azok a szokott következményei, hogy gyorsan is felejtettem.

De végül is bejutottál a főiskolára…

A főiskola nem volt idegen számomra. A hallgatók érdekes életét most még közelebbről szemlélhettem, mint eddig, amikor még kívülről figyeltem a főiskolások sajátos életét.

Erről az életről sokan írtak már, és nekem nem is az a feladatom, hogy a „Steingrube nagyközség"-ről, vagy a politikai állásfoglalásról, vagy éppen a világnézeti kérdésekről beszélek. Én egyszerűen a magam tapasztalatait mondom el úgy, ahogy azokra most, 46 év után visszaemlékezem. [„Steingrube nagyközség"-ben lakott a legtöbb akadémista. Az Akadémia épülete közelében volt található. Régi szokásaival, humoros mókáinak sorozatával a magyaros szellemet volt hivatva gyarapítani. Az 1880-ban alakult nagyközség elődje az 1840-es években létrehozott Kokánfalva volt, mely a német Schacht ellensúlyozására jött létre. Székhelye a Smith Kamarában volt. Lehetett a nagyközségnek rendes, kül- és díszpolgára. A kormányzás a kupaktanács feladata volt. Választott tagjai voltak: bíró uram, főpenna, kispenna, esküdtek, tanító, tanfelügyelő, kántor, végrehajtó, kisbíró, bakterek, számadó, bojtár, emberdoktor, baromorvos, plébános, rabbinus, csizmadia, cigánybanda. A polgárok havonta adót voltak kötelesek fizetni. A mulatságos községi szokásaik közé tartozott: a disznótor, a költözködés, a hivatalos „czéczó" (mindig csárdában rendezve), és az ördögűzés.]

A rektori hivatalból riasztó hírek jöttek. Az 1912-ben kezdődő tanévre 540 erdész jelentkezett, akiknek megírták, hogy legfeljebb 120 hallgatót tudnak felvenni. Amikor ellenben beiratkoztunk, bizony 220-ra szökött a számunk. Már ekkor figyelmeztettek, hogy ajánlatos részt venni az Ifjúsági Kör, a vidéki egyesületek, a sportkör munkájában, mint amelyek integráns részei az egész főiskolai életnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az erdőmérnök-hallgatók közé zsidó származásút nem vettek fel, mert meg akarták akadályozni azt, hogy a mérnökök és a fakereskedők közötti faji kapcsolat következtében összejátszás és az erdő pusztítása következzék be. Emiatt a gyanús balekokat megvizsgálták, hogy nem hordják-e a faji megkülönböztetés rituális jelét a testükön.

Az egyik ilyen hallgató csak a beiratkozás előtt lett kereszténnyé, és ezt azonnal eltanácsolták. Mivel pedig az illető nem távozott az erdőmérnök-hallgatók közül, felhívták a szállásadót, hogy mondjon fel az illetőnek. Aki egy ilyen felszólításnak nem engedelmeskedett, azt a főiskolások „Verschiss"-be tették, ami annyit jelentett, hogy az illetővel nem érintkezhetett senki, ha nem akarta magát kitenni annak a veszélynek, hogy maga is ebbe az állapotba kerüljön. Az ilyent nem szolgálták ki az üzletekben, nem köszöntötték, és még sokkal durvább módon is kifejezték a diákságnak a haragját. Végül is az illető tényleg kénytelen volt otthagyni a főiskolát. Igazi főiskolai polgárrá azonban csak akkor lettem, amikor a balekavatás hagyományos ceremóniáján részt véve igazi balek lettem.

Milyen is volt egy balekavatás? Ezen ünnepélyen a tanári kar egy része is részt vett, és ugyancsak ott volt a firmák nagy tábora. Minden balek egy pártfogoló firma különös védelme alatt állt. A köri elnök elrendelte az avatási ünnepség megnyitását, ami természetesen 3 korsó sör bekebelezésével járt, mert egyet meg kellett innunk a Himnusz eléneklése után a Haza Üdvére, majd egyet a „Szerencse fel" eléneklése után a bányászok üdvére, és az erdészhimnusz eléneklése után egyet az erdészek üdvére. Ezek után kérhette az ember a „Bier-impotenciát", ami a további sörivástól való mentességet jelentette. Én persze, aki elsős gimnazista koromban már egyszer megtapasztaltam a berúgást, sietve éltem e jogommal.

Aztán a Fuchsmajor (a balekok irányítására megválasztott tisztségviselő) egymás után elővezetett bennünket, szemünket gondosan bekötve. A terembe érve át kellett lépnünk egy „Arschleder"-en (farbőrön), közben kissé megemeltek, majd amikor megbillentünk, beejtették az arcunkat egy vizes dézsába, ahol is a víz tetején korom úszott. Mindenki nevetett, majd kezünkbe nyomtak egy korsó sört, és azzal végig koccintottuk az egész társaságot. Ha valaki éppen szomjas volt vagy különösen szerette a sört, az ihatott annyit, amennyit csak akart vagy tudott.

Minden balek megkapta a vulgóját (aliasát). Engem Jonatusnak kellett volna már a gimnáziumban szólítani, mert édesapámat Jupiternek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hívták a diákok, s ezért lettem én Jupiter szülötte, de a vulgó szépen lepergett rólam.

Mikor aztán nagy sokára befejeződött a rengeteg balek felavatása, a társaság szakestéllyé alakult át.

Én is begyakoroltam a gyors sörivás metódusát, úgy hogy nyelés nélkül le tudtam önteni a sört magamba, és ezzel természetesen behozhatatlan előnyre tett szert az ember az ilyen alkalommal.

Mikor már egy kissé kevésbé voltunk zöldek, akkor a firmák megengedték, hogy megrendezzük a hagyományos balekbált, amelyen tulajdonképpen a fiatal balek a városi szépnemmel ismerkedett meg. Egy-egy ilyen balekbáli ismeretség sírig tartó szerelemmé és boldog házassággá érlelődött. A fiatal lányoknak is ez a bál volt az első báljuk, és a belépésük az életbe. A selmeci leányok kb. 14 éves korukban mehettek először a balekbálba és kevesen voltak, akik leányként érték el a 18-ik évüket.

A bálteremben a fiúk a középen helyezkedtek el, és szorgosan figyelték, hogy nem ül-e valamelyik leány. Ilyen szégyent a balekok, vagy akik éppen rendezték a bált, nem tűrhettek el.

B. Zsiga is ott volt középen, amikor meglátták az egyik professzor igen szép leányát, aki azonban általános csodálkozásra még mindig pártában volt. Ketten vitatkoztak, és amilyen ügyetlen volt Zs., azonnal felkérte Irénkét, és megkérdezte tőle, hogy hány éves. A megbotránkozott leányt azzal akarta kiengesztelni, hogy elmondta, vitatkoztak a barátjával, aki azt mondta, hogy Irénke még nincs 18 éves, míg ő azt állította, hogy már 24 is elmúlt. A tánc nem tartott sokáig.

Ugyanerről a B. Zsigáról szól egy másik adoma is. Zsigával lefogadták a firmák, hogy „volátot" csinál, ami azt jelenti, hogy minden vizsgáján meg fog bukni. Ő aztán elhatározta, hogy csak 1-2 tárgyból fog tanulni, és így kerüli ki a volátot. Hát a kémiai vizsgája bizony nem sikerült. Amikor kiment vizsgázni Gligorhoz, – ez volt Bence Gergely professzor vulgója – azt mondta neki, hogy beszéljen a metánról. A firmák már megijedtek, hogy Gligor be van avatva a fogadásba, és azért adja a legkönnyebb kérdést Zsigának, de bizony Zsiga csak állt és hegyezte mindkét fülét, hogy valami tudományt el tudjon csípni. Fel kellett volna először írni a metán képletét, a CH4-et, de biz Zsiga ezt sem tudta. Végül felragyogott a szeme, és felírta: ME..... ezt azonban már Gligor sem bírta, és rámondta, hogy.....HET.

Az érdekesebbje csak most következett. Este valamilyen bál volt, és ezen természetesen Zsiga sem hiányozhatott. Felkért egy leányt, aki-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nek rögtön arról kezdett panaszkodni, hogy ma őt egy öreg vaddisznó elvágta. Azon zsörtölődött aztán, hogy az ilyen tanárokat miért nem küldik nyugalomba, és miért hagyják, hogy tovább kínozza a fiatalságot. A leány megkérdezte, hogy miből vizsgázott? Erre Zsiga elmondta, hogy erdészeti kémiából. A leány hirtelen leköszönt, ő meg meglepve kérdezte meg egyik barátját, hogy ki volt az a leány, akivel ő az előbb táncolt. Hát a Gligor leánya, volt a válasz.

Erről jut eszembe egy másik hasonló vizsga is, amely szintén Gligornál zajlott. Ezúttal Csányi Adolár volt a delikvens, aki később kijutott Kanadába, és ott kapott valami nagy erdészeti állást. Gligornál megtörtént, hogy a rektorátustól a vizsgázók kérésére cenzort is küldtek be a vizsgáira, hogy egy kis ellenőrzést gyakoroljanak nála. Így vizsgázott Adolár is Vitális cenzori jelenlétében.

Csányinak is a metánsorozatról kellett volna beszélnie, de mivel ő sem volt sokkal okosabb Zsigánál, hát ő sem jutott tovább az első tagnál, a metánnál. Vitális segíteni akart volna rajta, és mivel tudta, hogy akkor éppen N. Etának udvarolt, azt kérdezte tőle erősen hangsúlyozottan, hogy Csányi úr biztosan az ETHÁN gondolkodik. Ez a szójáték veszendőbe ment. Vitális ekkor azt kérdezte, hogy miért néz olyan BUTHÁN? De Adolár e kérdésben sem látta meg a feleletéhez szükséges segítséget, és bizony ő is elbukott.

Ha pedig már a vizsgáknál és pont Gligornál tartunk, hát én is hadd mondjam el, hogy hogyan jártam vele. Ekkor már levizsgáztam mennyiségtanból, és 120 vizsgázó között én voltam az első, aki jelest kaptam. Ugyancsak jelest kaptam nemzetgazdaságtanból is, és a rajzaim is kitűnőek voltak. Úgy látszott tehát, hogy az indexem elég egyhangú lesz.

Egyedül Gligortól féltem. Ő, ha valakit ki akart zökkenteni a nyugodtságából, hát feltett neki egy ravaszul megfogalmazott kérdést, és már vége is volt az illetőnek. Igen jól fel voltam készülve, persze a legnehezebb kérdések is folyékonyan mentek. Már éppen helyre akart küldeni jeles feleletemmel, amikor hirtelen megkérdezi, hogy mi a Szolvai szódagyártásnak a lényege? Én nem tudom miért, valami csapdát láttam ebben, mert tudtam, hogy ez igen egyszerű kérdés, és ekkor a legkomplikáltabb levezetésekkel traktáltam az öreget, mindössze a Szolvait nem mondtam. Megkérdezte, hogy megelégszem-e az elégségessel? Én megelégedtem. Megnézi a színjeles indexemet, majd visszaadja, hogy ebbe ő nem ír elégségest, menjek majd vissza pótvizsgázni. Hát így buktam meg életemben először és utoljára.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

No de a pótvizsgán is kibabrált velem. Lediktált egy gázt, és azt a mesét adta elő, hogy ezt az elemzést Vitális professzor küldte nekem Kissármásról, – ahol akkor folytak a metánmezők feltárásai –, és megkért, hogy határozzam meg ennek a metánnak a hőhatályát. Élve a gyanúperrel, összeadtam a C- és H-százalékokat, hogy kiadják-e a 100-at, majd elvégeztem a számítást. Gligor megkérdezte, hogy rendben van-e a dolog? Én emlékeztem, hogy a metánnak nagyobb a hőhatálya, mint amit én kiszámoltam, és azt mondtam, hogy a számítás jó, de az eredmény nem. Majd megkérdeztem, hogy a molekulaképletből kiszámíthatom-e a karbon- és hidrogén-százalékokat, mert úgy látszik, itt van a hiba. Erre aztán figyelmeztetett, hogy ezen kellett volna kezdenem, és most így sem adhat jelest, mert engedtem magam becsapni.

A kémia tanszéken a viccelődés később sem volt idegen…

Sok erdőmérnök-hallgató azt hitte, hogy tanulás helyett naphosszat csak vadászni fog, és ezek aztán undorral hagyták ott a főiskolát az első vagy a második félév után. Tudom, hogy a harmadik szemeszterre a létszámunk már százon alul volt, míg a negyedik szemeszter végén már csak 66-an voltunk évfolyamtársak.

Általában magát a selmeci diákéletet a fiúk igen szerették, és akiknek volt elég pénzük, s az édesapjuknak elég türelme volt ahhoz, hogy drága fiacskájának lassú eredményeit ki tudja böjtölni, az szórakozva, hébe-hóba levizsgázott egy-egy tantárgyból, és úgy gyűjtötte a majdani valétáláshoz a zöld szalagokat a kalapjára.

Az volt ugyanis a szokás, hogy mikor valaki négy év alatt rendesen elvégezte a főiskolát, az minden különösebb kalapdísz nélkül vett részt a valétai felvonuláson, amikor is a vén diák elbúcsúzott az Alma Matertől, diáktársaitól, a professzoroktól, a várostól, és annak minden rendű és rangú polgárától. Akik aztán a négy évet egy ötödikkel toldották meg, azok a kalapjukra egy zöld szalagocskát tettek. Azok, akik két évvel toldották meg a selmeci tartózkodásukat, két szalagot kaptak. Volt aztán olyan ultra supra veteranissimus is, aki tíz szalagot is hordott. Persze a valétamenetnél ezek mentek elöl, és mutatták a jó utat az Alma Materhez való törhetetlen ragaszkodáshoz. Sok ilyen őserdésszel megtörtént, hogy az utolsó vizsgáikat már a régi évfolyamtársuknál tették le.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A búcsúzást – valétálást – a diákok mindig nagyon hangulatosan rendezték meg. Elöl négyes sorokban, egymás vállát átölelve haladtak a veteránok rang szerint, majd utánuk következtek a rendes időben végzettek, míg a fiatalabb évfolyamok szalamanderben követték a valétálókat. Ezek persze már nem ballagtak, mert útközben betértek minden mulatóba, és a legötletesebb jelenetekkel szórakoztatták a bámuló városi lakosságot. És ha már szalamander van, ott nem maradhat el a búcsúivás sem.

A legmeghatóbb azonban a selmeci diák életében az, ha egy társuk örökre elhagyja őket. Az ilyen részére igen szép temetést rendeztek. Én is sokáig őriztem azt a hét söröskancsófület, amelyet egy-egy temetésről emlékül hazavittem a kamarámba.

Amint a diákság megtudta az elhalálozást, azonnal kari gyűlést tartott, és ott az elhunytat saját halottjának nyilvánította, ami annyit jelentett, hogy számára az ősi szokások szerint kívánta a temetést és búcsúzást megrendezni. Az évfolyamtársak ilyenkor vállalták, hogy nyilvános helyen egy hónapig nem mulatnak. A többi diák is alkoholtilalmat rendelt el a maga számára, és ezt mindig a legszigorúbban meg is tartották.

Az elhunytat aztán a főiskola aulájában ravatalozták fel, amikor is éjjel-nappal díszőrség állt a ravatal mellett, az erdészek az ő fényes atillájukban, kivont karddal, míg a bányászok és kohászok díszes bányaingben, kahanyeccel (bányászlámpával) őrködtek.

A temetést mindig este, fáklyás és kahanyeces felvonulással rendezte az ifjúság. A koporsó mellett és a szalamanderben felvonuló bányász-kohász diákság mellett kétoldalt fáklyás erdészek határolták a felvonuló menetet. Közben pedig a klopacska (jávorfadeszkából készült kopogtató, amellyel éjjel 2-kor ébresztették a bányászokat) szólt szakadatlanul. Végtelen megható volt egy ilyen felvonulás. Aki ilyesmit csak egyszer is látott, annak egész életére az emlék maradt.

Kint a temetőben pedig az egyházi búcsúztatás után jöttek a köri és egyéb, szűkebb közösségi búcsúztatások, majd végül a cigány húzta el az illető legkedvesebb nótáját. Hogy egy cigányzene ilyen környezetben milyen hatással tud lenni, az szinte el sem képzelhető. Akkor elevenedett meg minden diáktársa előtt még egyszer és utoljára az elhunyt kedves alakja, minden szomorúságával vagy vidámságával együtt, mely utóbbi a zene tompa hangján ilyenkor még szomorúbb volt, mint a legszomorúbb nóta, mert arra figyelmeztetett, hogy egy derült fiatalság szállt a sírba, és nem jön vissza többé.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A temetés után a diákság együtt vonult a Wintribe, ahol akkor már egybe volt tolva egy végeláthatatlan asztalsorrá az egyébként szerteszéjjel lévő rengeteg asztal. Az erdészek, vizesdézsába mártva fáklyájukat eloltották azt, a kahanyecek is sorban kialudtak, és amint mindenki elfoglalta a helyét az asztal mellett, a búcsúszakestély kezdetét vette.

A temetői hangulatot tetézte a sűrű sötétség és néma csend. Az elnök megadta a jelet a búcsúzó ének eléneklésére, majd általános ex következett. És mindezt mindig néma csend követte. Majd az elnök üres söröskriglivel ütemesen elkezdte ütni az asztalt: pam-pam…pam-pam-pam….pam-pam…pam-pam-pam. Az első ütemcsoport után átvette a kopogtatást a két szomszéd is, majd így tovább hangzott az ütemes búcsú mindaddig, amíg egyetlen korsó is épen volt. Akkor csendben mindenki eltette az emléket, meggyújtották ismét a fáklyákat és a kahanyeceket, és így tért mindenki haza a maga csendes kamarájába.

A hegyes selmeci utcákon mindenütt ment hazafelé a néma tömeg a hagyományos szalamanderjárásban, s ahogy emelkedtek a hegyoldalakon felfelé az egyes kicsiny csoportok, úgy fogytak, rövidültek a csillogó szalamanderek, míg a végén csak a nagy halotti csend maradt a gyászoló városon.

Igen, a selmeci diák tudott jól és szépen is mulatni, de tudott igazán gyászolni úgy, ahogy talán sehol a világon nem gyászoltak meg szegényt és gazdagot egyaránt.

Professzort is temettetek?

Amikor az új kémiai palotát építették a régi Székely kertben, a hatalmas földmunkát megnézte az egyik professzor. A mélyben lévő pince boltozata nem bírta a nagy földterhet, és éppen akkor szakadt be, amikor a professzor odaért. Hiába volt a megfeszített munka, a professzornak már csak a holttestét tudták sok órai munka után kiemelni a pincében ráomlott rengeteg föld alól. Az ő temetése is így folyt le. Az illetőt mindenki szerette, és ezen a temetésen sem maradt egy szem sem szárazon. Mily tragikus vég. Éppen azon a helyen kellett neki egy pillanatra megállani, amely alatt épp akkor szakadt be a pinceboltozat, s így ő azonnal a legmélyebbre jutott.

Az emlékek és élmények így sorakoznak egymás után, hol vidámabban, hol szomorúbban, de mindig visszaidézve azt a tüneményes diákéletet, ahol mindenki egyért és egy mindenkiért élt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az első év végén átvettem a főiskolai Atlétikai Club szünidei igazgatását.

És aztán megkezdődött a második főiskolás évem. Egyike voltam a legjobban tanuló hallgatóknak. Emlékszem, amikor az első vizsgáimra mentem, szegény jó édesanyám el sem tudta képzelni, hogy én valóban egyike vagyok a legjobbaknak, és amikor megkérdeztem, hogyha mindenből legalább jó jegyet kapok, akkor mi lesz a jutalmam, ő egy biciklit helyezett kilátásba. Én tréfából megkérdeztem, hogy ha pedig mindenből jeles lennék, akkor mit kapnék, hát bátran azt mondta, hogy egy autót. Bezzeg, hogy meg volt ijedve, amikor sorban szereztem a jeleseket. Még jó volt, hogy az öreg Gligor elvágott, és így édesanyámnak nem kellett tovább rettegnie.

Sportélet?

Főiskolás életünknek egyik legszebb szakasza az volt, amikor sorban raktuk le a harmadik szemeszteri vizsgákat, és készültünk a nagy alacsony-tátrai sítúránkra. Minden reggel kiszaladtunk egy kis gyakorlatra, és még a vizsgák előtt is síeltünk.

A félévi szünetben aztán elindultunk négyen a nagy útra. A megbeszélés, illetve levelezés értelmében minden garamvölgyi állomáson várt egy erdész, és átadta nekünk azon körzethez tartozó menházak, vadászlakok kulcsait. Vereskőnél szánkóval vártak bennünket, hogy Sumjáczba vigyenek, majd onnan kezdjünk az Alacsony-Tátra keletnyugati gerincén való vándorláshoz.

A baj csak az volt, hogy nem számítottunk ennyi és ilyen nagyméretű kulcsra. Ez maga kitett legalább 10 kg-ot, és az élelmünk sem fogyott, mert a kulcsok átadása alkalmával a gömöri erdészkollégák nem feledkeztek meg egy kis útravalóról, sőt néha borocskáról sem.

Sumjácon is olyan kedvesek voltak az erdőmesterék, hogy szó se lehetett arról, hogy a magunk kosztját fogyasszuk. Egész éjjel táncoltunk, és másnap reggel sível indultunk útnak. A bennünket kísérő erdészek gyanúsan megpakolva, hótalpakon jártak, és természetesen nem tudtak úgy haladni, mint mi. Valamikor este értünk fel a menedékházba, amelyet az időközben felküldött emberek jól kifűtöttek. Akkor jött aztán az újabb meglepetés. Paprikás csirke, túrós csusza, bor; mindenről gondoskodott az erdészszolidaritás és szeretet.

Másnap végre komolyan elindulhattunk az utunkon. Az 1943 m magas Királyhegyet könnyűszerrel értük el, majd kitűnő hóban halad-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tunk nyugat felé. Naponta 10-20 km-t akartunk megtenni. A legközelebbi menház kulcsát nem kaptuk meg, csak a kulcsok rejtekének pontos leírását közölték velünk. Nagy volt azonban a csodálkozásunk, amikor a menház sejtett helye felől füstöt láttunk felszállni. És akkor lepődtünk meg csak igazán, amikor odaérve azt láttuk, hogy egy középkorú kollégánk várt bennünket hatalmas lakomával a jól fűtött meleg helyiségben.

Alvásról persze megint alig volt szó. El sem lehet képzelni, hogy egy ilyen vad helyen lévő erdőmérnök mi mindent szeretne tudni a rég nem látott Selmecről, a selmeci lányokról, az Alma Materről, a professzorokról, no és a mai diákéletről. Aztán előkerültek az ő régi élményei, a nehezen letett vizsgák, a számtalan csíny és tréfa, amelytől senki sem szabadulhatott, ha egyszer arra a vakmerő elhatározásra jutott, hogy Selmecre jön egy kissé megtapasztalni a diákéletet. Bizony megvirradt, amikor végre lefeküdtünk. Nem hittük volna, hogy egy alacsony-tátrai téli gerinctúra ilyen kimerítő.

Másnap végre a magunk kosztján élhettünk, de mi volt ez a fogyasztás az elmúlt és elszalasztott hátizsákkönnyítéssel szemben. Délután már enyhe ködöt is kaptunk. A térkép szerint a menedékház az út bal oldalán volt, és ezért minden igyekezetünket erre fordítottuk. Menház sehol. Egy darabon visszamentünk, és most ismét jobbra néztünk, de semmit sem láttunk. Ismét visszafordultunk, de a köd erősebb lett, és még jobban figyeltünk balra. Sehol semmi. Kint hálnunk nem lehetett, Garamszécs pedig lent a Garam völgyében, mélyen, vagy 1200 méterrel alattunk, kb. 20 km távolságra lehetett. Mégis erre kellett mennünk. Hátha találunk ott valakit, aki eligazít, és akkor holnap ismét feljövünk és folytatjuk az utunkat.

Lefelé még csak könnyen siklottunk a jó havon, de amint lejjebb értünk, láttuk, hogy ott már a tavasz próbálkozik egy korai betöréssel, és Garamszécs előtt, hová éjfél előtt valamivel érkeztünk, már gyalogosan kellett taposnunk a sarat. Egyetlen házban égett még lámpa, oda tartottunk. Bezörgettünk. Ajtót nyitottak, és első pillanatban, amint meglátták a törődött, sáros síelőket, gondolkoztak, hogy beeresszenek-e. Egyszerre azonban vidám nőhangokat hallottunk. Előttünk érkeztek meg a mi sumjáci táncosnőink, és mesélték, hogy pár napja milyen jó táncolást csaptunk náluk.

Erre aztán nem volt mentség a fáradtság, kissé rendbe szedtük magunkat, és megint kezdődött a tánc, most már három lánnyal, mert a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

házikisasszonynak is nagy fogakat növesztettek az unokatestvérek. Közben aztán az is kiderült, hogy az utat áthelyezték, és nekünk nem kellett volna egyebet tenni, csak nem a rossz irányba nézni, és könnyen megtaláltuk volna éjjeli menedékhelyünket.

Másnap aztán megint fel a hegyre. Egész nap mentünk, míg végre holtfáradtan valóban megtaláltuk a kunyhót, begyújtva kissé felmelegítettük annak belsejét, és lefekhettünk. Ki tudja, hogy meddig aludhattunk volna, ha egy magunkkal hozott vekker a maga egész kegyetlenségével fel nem zavar. Már dél lehetett, mikor az Ördöglakodalom hágó fölötti hegyre érkeztünk. A lesiklás elég meredeknek látszott. A hágón találkoztunk egy tót atyafival, aki elmondta, hogy mi voltunk a második síelő csoport, akiket e vidéken láttak. Először Egenhoffer Teréz járt erre télen, amikor mindenki azt hitte róla, hogy boszorkány, és jó volt, hogy féltek tőle, mert különben talán agyon is verik.

Körmöcbánya környékén, Kékellőn rendezték meg Bilgeri símester (a modern sísport egyik megalapítója, a két bottal való sízés bevezetője) sítanfolyamát. Nagyszerű mozgása volt Bilgerinek. Olyan volt ő a síléceken, mintha azok nem is közlekedési eszközök lettek volna, hanem magának a rendkívül elegáns és szimpatikus embernek a tagjai. Az is érdekes volt, hogy a ruhájától kezdve a síig minden az ő szabadalma volt. Ruha, magas szárú cipő, síkötés, hátizsák az előzsákokkal, öv, sapka, és még sok egyéb dolog, amit hordott, mind az ő szabadalma volt.

*

Világgá repült Ferenc Ferdinánd és felesége meggyilkolásának híre.

Bennünket, magyar diákokat nagyon bosszantott az a sok provokáció, amellyel a szlávok minduntalan zavartak. Hol egy debreceni merénylet, majd a horvátok tiltakozásai a magyar-horvát nyelvű állomásnevek ellen, a pánszláv mozgalmak, a dugva terjesztett térképek, amelyeken nemcsak a monarchiát, hanem benne Magyarországot is eltüntették Európából, mindez előre vetette az árnyékát egy koncentrált szláv támadásnak.

Lenk mama hisztériás kifakadásokban tört ki, hogy mi közünk nekünk a Habsburg-házhoz, emiatt nem kellene fegyverhez nyúlni. Viszont mi tudtuk, hogy ha most nem, hát akkor egy év múlva még szemérmetlenebbek lesznek a mi halálunkat kívánók. Érthető, hogy különösen a fiatalság nem akarta büntetlenül hagyni az egyre gyakoribb provokációkat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A vizsgáinkat szerencsésen letettük. Ekkor már alig hatvanan voltunk, akik a negyedik szemeszter tárgyaiból vizsgáztunk. Arra is emlékszem, hogy hatvanunkra 185 pótvizsga várt az ötödik szemeszter megindulása előtt. Mindössze négyen voltunk, akik teljesen rendben voltunk a vizsgáinkkal.

Voltak nyári gyakorlatok?

A második év végén az ösztöndíjasoknak a szünidei gyakorlat már kötelező volt. Én is jelentkeztem erdészeti munkára. Lugost, Szászsebest és Kolozsvárt jelöltem meg működési helyként, és vártam, hogy hová fognak kinevezni. Közben megindult a mozgósítás, mind élesebbé váltak a hírlapi és diplomáciai szóváltások, és a háború már elkerülhetetlen volt. A Monarchia ugyan még átbocsátotta a szerb vezérkar főnökét, de az összecsapást már minden pillanatban várni lehetett.

Szászsebesre neveztek ki nyári gyakornoknak, és sietve el kellett foglalnom a helyemet. Több erdélyi fiúval együtt indultunk útnak. Az egész ország egy megbolygatott méhkashoz hasonlított. A vonatok késtek, s nekünk már ott kellett volna lennünk utunk végcéljánál, és még éppen hogy megérkeztünk Békéscsabára. Itt aztán kiderült, hogy a csatlakozást lekéstük, és várhatunk vagy 8 órát. Megnéztünk egy pár vendéglőt és szállodát, de sehol sem volt hely. A bevonuló emberek elözönlötték az utcákat, tereket, és még csak leülni sem lehetett sehol. Mit csináljon az utas ilyen körülmények között? Elmentünk egy parkba, és lefeküdtünk a padokra. Már éppen elaludtunk, amikor durván felráncigáltak a rendőrök és igazoltattak. Persze nekünk nem volt behívónk, más papír pedig nem volt jó. Két román társam hiába mutatta az indexét, én hasztalanul vettem elő a kinevezési iratomat, egyik se ért semmit. Gyanúsak voltunk, mert a park padjain pihentünk. De hát tehettünk mi arról, hogy a vonatunk 12 órát késett? Tehettünk arról, hogy minden szálló, vendégfogadó dugásig meg volt rakva bevonulókkal? Mindegy, semmi sem számított, bevittek a rendőrségre. Ott aztán az őrszobán aludhattunk pár órát, mert csak 8 óra után lehetett felhívni Selmecet, hogy a rendőrség megtudja, hogy mi valóban mi vagyunk-e, vagy pedig valami ellenséges kémek. A rendőrség különösen román társaimra gyanakodott, akiknek a kinézése rögtön elárulta származásukat.

Végre megjött Selmecről az igazolás, és mi ismét útnak indulhattunk. Másnap reggel érkeztem Szászsebesre. Felkerestem az erdőigaz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gatót, és szolgálattételre jelentkeztem. De hát ott is teljes volt a fejetlenség. Sokan bevonultak, új rendelkezések jelentek meg, amelyeknek értelmében egy-egy kiszálló erdőmérnöknek nemcsak a maga dolgát kellett elvégeznie a nagy kerületben, hanem minden más ügyet is el kellett intéznie.

Mit csináljon ilyen körülmények között az igazgató egy nyári gyakornokkal? Végül is úgy oldotta meg a nehéz kérdést, hogy egyelőre elfoglaltatta velem az egyik bevonuló erdőmérnök szobáját, majd elvárta, hogy vele ebédeljek, és így megismerjem a családot is. Az igazgató elsősorban is nem arra volt kíváncsi, hogy kétévi főiskolai tanulással mennyi tudományt sikerült a fejemben összegyűjteni, hanem, hogy milyen vagyok a társaságban. Tudok-e udvarolni, értem-e a tarokkot, szeretem-e a zenét, művészeteket, sportolok-e stb., stb.?

Az igazgatóéknál szép, kedves és művelt lányok voltak. Persze az én udvarlásom nem volt egészen annak tekinthető, mert a beszélgetéseink inkább közös érdeklődési köreinkre vonatkoztak, mint a szépte-vésre. Ilonka pár évvel idősebb volt nálam, és valakit – aki elment – szeretett, így aztán megértettük egymást, mert én se kívántam az udvarlást. Sokat beszélgettünk lelki dolgokról, és úgy láttam, hogy neki is hasonlóak az eszményei, mint nekem. Ő is szerette a szépirodalmat, rengeteget olvasott, s így aztán mindenki csodálkozott, hogy hogyan tudunk annyit beszélgetni az olvasmányokról, művészetekről, amikor végeredményben mindketten fiatalok vagyunk.

Közben-közben megkértem az öregurat, hogy gondolkozzék azon, mivel is tudna engem foglalkoztatni. Végre aztán, amikor meg akartam az erdőigazgatóság könyvtárát vizsgálni, kiderült, hogy ott a legnagyobb rendetlenség van. Kértem, hogy amíg valami egyéb munkám kerül, engedje meg, hogy egy kis rendet teremtsek a könyvek között. Ez nekem való munka volt, mert az Ifjúsági Körben foglalkoztam már többször is ilyesmivel. Egy hét alatt azonban ezzel a munkával is elkészültem.

Megnéztem, hogy milyen restanciái vannak az igazgatóságnak, és ezeket kezdtem a magam elgondolása szerint rendezni és megválaszolni. Közben persze sok mindent meg kellett kérdeznem egyes idősebb kollégáktól. Hát bizony azok nem győztek eléggé csodálkozni, hogy valakinek ilyen gusztusa legyen, amikor végeredményben semmittevéssel is megkapná a maga napi 3 koronás fizetését.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Néha aztán én is elcsábultam és elmentem az erdészet megszokott vendéglőjébe, hogy ott a többiekkel együtt megigyam a délelőtti korsó sörömet. Ott volt az egész erdőigazgatóság. Vége-hossza nem volt a háborús hírek mérlegelésének. A társaság nagy része akkor ment a vendéglőbe, amikor az újságok megérkeztek, és csaknem addig maradtak ott, míg a hivatali idő tartott, délután kettőig. Közben, ha megéhezett a társaság, hát megevett egy zónát, és ehhez is kellett legalább két korsó sör. Aztán jött az ebéd a maga 2-3 korsó sörével, a külső kerületek meg várhattak arra, amíg valaki kimegy, hogy az ellenőri faátvételeket lebonyolítsa.

Hát bizony én nem bírtam ezt soká. Elmondtam az igazgatónak, hogy az ilyen ellenőri átvételeket én is le tudnám bonyolítani, s ezzel még kiszállási pénzt is tudnék keresni, ami pedig igen rám fért, mert jóllehet a szállásomért nem kellett semmit sem fizetni, mert azt előre kifizette az elődöm, de a rendes étkezésen felüli sűrűbb fogyasztások nem voltak betervezve a költségvetésembe.

Amikor pedig győzelmi hírek jöttek a frontról, hát azokat mindig kiadósabban meg kellett ünnepelni, és ilyenkor én sem lehettem hazafiatlan, és nem maradhattam a hivatalban, hanem illett, hogy én is elmenjek tíz óra tájt a „vendéglőhivatalba". Sokszor az ilyen ünneplések belenyúltak az éjszakába is, és ilyenkor egész természetes volt, hogy másnap egyenesen a vendéglőbe menjen a társaság nagy része.

Végre sikerült kijutnom az erdőbe. A különböző helyeken dolgozó fakitermelő cégek úgy vártak már az ellenőri átvételekre, mintha ezen múlna nemcsak az ő, hanem egész hazánk jóléte is. 10 000-20 000 m3 fenyőrönköt kellett átvenni. Én 2-3 átvevő csoporttal dolgoztam napokon át. Bámultam az embereket, hogy milyen ügyesen szaladgáltak a jégnél síkosabb fenyőrönkökön, hogy a fakörzőkkel megmérjék a hosszat és a klupával (vastagságmérővel) az átmérőket. Lassan úgy kifejlődött a szemmértékem, hogy deciméter pontossággal eltaláltam a hosszakat és centiméterre az átmérőket.

Ekkor figyelmesen megnézhettem, hogy hogyan készül a pompás szászsebesi faúsztató csatorna, hogyan üzemeltetik azt, hogy közlekednek a munkások a gyorsan úszó fák tetején sokszor kilométer távolságra is, hogyan fogják fel a lecsúsztatott fákat az egyes vízduzzasztókban, mint eresztik azokat tovább az úsztató csatornákban, és hogy készletezik a Sebes folyó mellett, majd ismét hogyan úsztatják a folyón lefelé a sok ezer köbméteres fatömeget egészen Szászsebesig.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mivel töltöttétek a szabadidőt?

A szabadidőmet is a hegyekben töltöttem. A magyar csendőrök hasztalan figyelmeztettek arra, hogy magányosan ne járjak, mert ellenséges román agitátorokkal van tele az erdő, de én semmi jelét sem láttam a munkásaimnál annak, mintha velem szemben a legcsekélyebb rosszindulat is megnyilatkozott volna. Az igaz, hogy egyesek nem voltak eléggé fürgék, de hát ilyesmit hol nem tapasztal az ember? Mindig nagyon jó néven vették, ha valamelyik erdei munkásnak a kunyhóját, vagy pásztornak az esztenáját felkerestem, és soha nem voltak sértők vagy ellenségesek velem szemben.

Egyszer aztán ki kellett mennem a messze fekvő Kirpa erdészlakhoz. Az erdőgondnokok azt ajánlották, hogy a Sebes folyó mentén haladjak majdnem az országhatárig, majd onnan forduljak nyugat, majd észak felé, és jó úton közelíthetem meg az erdészlakot, igaz, hogy ez 64 km-es utat jelentene. Szerencsémre a Sugágon székelő két erdőgondnokság vezetője kocsin óhajtott ugyanakkor kimenni a fizetésekkel, és én velük mehettem. A hosszú kocsizás alatt láttam a valóban sebes folyó vad rohanását, mely annyiszor szállított már a habjain sok ezer köbméter fenyőrönköt is. Láttam azokat a veszélyes helyeket is, ahol a folyó hirtelen kanyarulatai már sokszor akadályozták meg a hosszú rönkök leúszását, és ahol hatalmas, sokszor 8-10 méteres torlaszok is keletkeztek. Ilyenkor aztán volt munka a torlaszok szétszedésével. Bizony sokszor fordult elő, hogy egy-egy munkás ott veszett a hirtelen meginduló fatorlasz törzsei között. Amikor ezeken a helyeken elkocsiztunk, mindenütt látni lehetett a feltorlódás következtében lerakott hatalmas törmeléktömegeket.

Amikor megérkeztünk Sugágba, megkérdeztük, hogy melyik erdész vagy erdőlegény kísérne el engem a fennsíkon keresztül Kirpára. Senki sem vállalkozott. Azt mondták, hogy a fennsíkon sűrű köd van, és ilyenkor nincs az az ember, aki ott el tudna igazodni. Térkép és iránytű volt nálam. Mérnök kollégáim hasztalanul figyelmeztettek a szerintük is lehetetlen vállalkozásra, én – bízva a térképolvasási tudásomban – mégis elindultam. A fennsík széléig nem is volt semmi baj, bár már ott is elég erős volt a köd. De onnan kezdve már nem nyomok voltak, illetve kitaposott ösvények, hanem a méteres fűrengetegben keresztülkasul húzódó marhacsapások, ahogy azt a legelésző jószágok szokták visszahagyni, amikor dús legelőn elterülnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A térkép szerint a hatalmas fennsík 5 km széles lehetett, és Kirpa ennek a fűrengetegnek a túlsó oldalán feküdt. Kirpa helyzetét az iránytűn meghatároztam, és eltökéltem magamban, hogy pontosan ezt az irányt fogom tartani, állandóan számolom a lépéseimet, ezerlépésenként ellenőrzöm lépéseim hosszúságát, és így haladok célegyenesen utam végcélja felé. Húszlépésnyire sem láttam a nagy köd miatt. Sorban fogytak a gombok a ruhámon, amelyek eddig még kívül maradtak a lépésszámoláson, míg egyszer csak kifogytam belőlük, és eszerint a ház közelében kellett lennem.

Megálltam. Pontosan ellenőriztem számításaimat. Igen, Kirpának itt kell lennie. De merre? Előre? Jobbra? Balra? Sehol semmi, csak a tejszerű köd. Az izgalom fojtogatta a torkomat, és ténylegesen is köhögni kezdtem. Ekkor egészen a közelben kutyacsaholást hallok. Itt emberek laknak, és akkor ez csak Kirpa lehet. Alig haladtam egy kicsit balra, előre tíz lépést, egyszerre egy háznak a körvonalai, valamint valami árnyékkép tűnik föl előttem. Egy asszony csitítja a kutyát, és én bátran megyek feléje. A kirpai erdész felesége volt. Elmondta, hogy a férje ma kivételesen nem vitte magával a kutyát, és ez volt a szerencsém. Kértem, hogy azonnal telefonáljon Sugágra, és jelentse a megérkezésemet. Megtörtént, de a kollégák nem akarták elhinni, hogy én érkeztem oda, és különösen ilyen rendkívül gyorsan. Ekkor magam is jelentkeztem.

Odalent Sugágon mindenki bámult azon, hogy én, a vadidegen, ködben gyorsabban tettem meg az utat, mint azok a hegyi emberek, akik itt születtek. Persze arra nem gondoltak, hogy térkép és iránytű ilyen esetben a legjobb cimbora. De a kutya nélkül talán én is eltévedtem volna abban a tejben.

De azért ez tiszteletet parancsoló teljesítmény volt.

Csak pár napot töltöttem odafenn a havasok között. Felmentem a Vurvu lui Petru-ra, amelynek a tövében egy gyönyörű szép tengerszem feküdt. Az erdész is óva intett, hogy ne járjak egyedül és fegyver nélkül, mert itt több körözött zsivány is rejtőzködik, akikkel a csendőrség sem tud boldogulni. Kalandozásom közben én is találkoztam egészen vad alakokkal, de annak ellenére, hogy az egyiküknek gyanús fegyverei is voltak, az én barátságos kérdezősködésemre, hogy milyen hegy az előttünk, megmondta, és egész barátságosan váltunk el egymástól. Amikor aztán visszatértem és beszámoltam a találkozásomról

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és leírtam az illetőt és fegyvereit, akkor csodálkoztak csak az erdészék, hogy én még élek, mert ez az ember tartja rettegésben az egész vidéket, és ő ölte meg az egyik magyar csendőrt is pár héttel ezelőtt.

Befejezve a munkámat visszatértem Szászsebesre. Kiszállásaimért hatalmas pénzeket kaptam, és mindenkitől elbúcsúzva Vajdahunyadra, illetve Resicára mentem, ahol akkoriban Bandi is befejezte a kohómérnöki gyakorlatot, és velem együtt számított hazautazni. Eredetileg úgy gondoltuk, hogy még egy erdélyi körutat teszünk, de erre az újabb korosztályok behívása miatt nem került sor.

Ezek szerint következtek a katonaévek…

Selmecre érve már láttuk a sorozási falragaszokat, amelyek a mi korosztályainkat is sor alá hívták. Léván soroztak bennünket. Bandi már kétszer volt sor alatt, de mindkét alkalommal kiszuperálták. Az első alkalommal azt állapították meg, hogy a bal térde felett egy csontkinövés van, és emiatt nem tud jól gyalogolni. Az igaz volt, hogy kb. hároméves korában egyszer leesett, és három napig nem kívánt felkelni, mert fájt a lába. Akkor senki nem gondolt törésre, de később, már a sorozás előtt megvizsgálták röntgenen, és akkor láttuk – e vizsgálatnál a főiskolán magam is ott voltam –, hogy a bal térde felett egy 4 cm-es csontkinövés van. A felvételen látni lehetett a törés helyét is, amit egy hasonló színeződésű csontmassza töltött ki, mint a csontkinövést.

Mindnyájan tudtuk, hogy ez a hiba nem gátolja őt semmiben sem. Hiszen ő volt a legjobb műkorcsolyázó, kitűnő futballista, a legjobb középtávfutó, a legkitartóbb síelő, gyalogló stb. Most ellenben nem arról volt szó, hogy az ember egy évet meglehetősen üresen elherdáljon az életéből – hiszen a valóságban ez történt a békebeli katonaságnál –, hanem a hazánkat óhajtottuk védeni a bennünket megsemmisíteni akaró ellenséggel szemben.

A sorozóbizottság parancsot kapott, hogy a főiskolásokat lehetőleg ne vegyék be. Mi aztán megállapodtunk a bizottság vezetőjével, Páll főhadnaggyal, hogy akik nem akarják magukat besoroztatni, azok petyhüdten álljanak a magasságmérő léc alá, míg akik be óhajtanak vonulni, azok jól húzzák ki magukat a léc alatt. Mi ketten aztán alkalmasak lettünk Bandival, de a többség inkább választotta a továbbtanulást és a fronttól való távolmaradást.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Csak október végén kellett bevonulnunk, és ezért én még beiratkoztam a harmadik évre, és hallgattam is vagy három hétig, amíg csak el nem utaztam Esztergomba, a k. u. k. 26-osokhoz. Még a sorozás előtt Bandival együtt azt kértük, hogy vagy a császárvadászokhoz, vagy a tiroli hegyi tüzérekhez sorozzanak minket. Léván aztán megtudtuk, hogy erre nincsen lehetőség. Mivel azonban Hunyady gróf akkor szervezett egy síkülönítményt, ide jelentkeztünk szolgálatra.

Azonban minden másképpen történt…

A mi katonai kiképzésünk falrengetően ostoba volt; ennek folyományaképpen természetesen embertelen is. Három héten át folyt a betörésünk. Ez annyit jelentett, hogy minden jogos kívánságunkat megtagadták. A kaszárnyából nem lehetett kimennünk, mert még nem tudtunk rendesen tisztelegni a feletteseknek. Sokszor órákon át mást sem gyakoroltattak velünk, mint a tisztelgést. Hol az volt a baj, hogy nem húztuk ki magunkat elég feszesre, hol meg éppen a merevségben volt a hiba. Egyszer a jobb kezünk középső ujja nem jó helyen érintette a sapkánk ellenzőjét, máskor a bal kezünk mutatóujja nem tapadt eléggé a bal combunk fekete-sárga paszományához.

Úgy látszik nincs új a nap alatt.

És a hibákat sorolhatnám a végtelenségig. Az tény, hogy voltak közöttünk rettenetesen ügyetlen emberek is. Az egyszerű bányászok vagy falusi legények valóban nagyon nehezen törtek be ebbe a buta rendbe. Ilyen ügyetlenek voltak a zsidó fiúk is csaknem kivétel nélkül.

Mikor aztán hosszas gyakorlatozás után végre a feletteseink úgy találták, hogy utcaképesek vagyunk, megkaptuk az első kimenőt. Még ma is mosolyognom kell, ha rágondolok azokra a tisztelgésekre, amiket kivágtunk. Merev mozdulatainkra egyszerűen nem találok a természetben hasonlatot, mert ilyesmi ott nincs is. Hasonlítsam magunkat a fákhoz? Micsoda sértés és lebecsülése a fák csodálatos kecsességének! Vagy utaljak a betonoszlopok merevségére? Az sem találó, mert azok nem dobják úgy fel a fejüket, mint azt az először kimenőt kapó regruták teszik. Nekem minden porcikám tiltakozott az ilyen katonaság és katonáskodás ellen.

Amikor aztán a feküdj vezényszóra – de mit is beszélek, a nieder volt nálunk a divat – úgy lefeküdtünk a legnagyobb pocsolyába is, hogy csak fröcskölt körülöttünk a sár, és amikor ezt megtettük, ha kellett,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egymás után 50-szer is, és amikor a fegyverfogásaink úgy csattantak, mintha azt egyetlen óriás végezte volna valami mérhetetlen nagy fegyverrel, és amikor a feleleteinkben az értelemnek és gondolkodásnak utolsó szikrái sem jelentkeztek, hanem csak a bevágott szöveg eldarálása hangzott, akkor értünk meg arra, hogy tisztiiskolába kerüljünk.

Rangelső lettem, ami persze nem azt jelentette, hogy bármiféle rangot is kaptam volna, mindössze azt mutatta, hogy elsősorban vagyok jogosult a tisztiiskolára.

A kenyérmezei tisztiiskola sem volt sokkal különb, mint az előző. Itt egy Schönpflug nevű Rittmeister (lovas kapitány vagy százados) volt a parancsnokunk. Ez egy ideges, a harctérről kiszuperált vakarcs volt. Ha Vergatterung-ot (sorakozó, igazodj!-ot) vezényelt, és valakinél a legcsekélyebb hibát is találta, odaugrott eléje, megfordult és a sarkantyús csizmájával kezdett ugrálni a vigyázban álló delikvens lábán. Undorító volt ezeknek a mitugrászoknak az önkényeskedése.

Egy százados, Páll főhadnagy, egy-két őrmester és altiszt jött a kb. 20 tagból álló különítményünkkel. Persze közülük senki sem tudott síelni. Amikor pedig elmondtam, hogy a bátyám nálam sokkal jobban sízik, azt nem akarták elhinni, de mégis megtették, hogy egy hét múlva őt is felrendelték oktatónak.

A síosztag kiképzése után továbbra is ott akartak tartani, de mi inkább jelentkeztünk frontszolgálatra.

Akkor beszélj erről…

Táviratilag értesítettük szüleinket az indulásunkról, ők el is utaztak hozzánk, de már nem találkozhattunk egymással. Pár napig tartott, amíg Debrecen–Csap–Ungvár útvonalon elértünk Fenyvesvölgybe, ahol már erősen lehetett hallani a frontról hangzó ágyúdörgést. Itt aztán kivagoníroztunk, és megkezdődött a gyaloglás Galíciának Volosate nevű faluja felé. A havas, jeges úton felfordult szekerek, kiborult élelmiszeres ládák, majd rengeteg muníció hevert az elpusztult lovak mellett.

Végül Sztuposányba értünk, ahol a marsunk jelentkezett a fronton levő ezredesünknél. Az ezredes a falu legjobb házát jelölte ki számunkra szállásként, és nap-nap után új és új feladatokat kaptunk, amelyet senki másra nem bízhatott, csak reánk. Hol a havasokba kellett kimennünk egy-egy nagyobb járőrrel, hogy felkeressük a 4-5 méteres hó alatt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a szénaboglyákat, amelyekre az éhező lovaknak volt múlhatatlanul szüksége, hol a meglazult összeköttetést kellett helyreállítanunk.

Érdekes volt, hogy hogyan találtuk meg ezeket a hatalmas boglyákat. Észrevettük, hogy mindegyik boglya közepén egy hatalmas kiálló rúd jelezte a boglya helyét. Így aztán, ha ilyen rudat találtunk, azonnal elkezdtünk ásni lefelé, míg elértünk a szénához, és akkor kezdődött a bálák készítése, a síelők hátára kötése és a lesiklás.

Több sikeres feladat végrehajtása után az ezredes közölte, hogy velem szeretné betölteni az ezredadjutánsi tisztet, mert az adjutánsa szabadságra megy. Ebben aztán meg is állapodtunk.

Egyszer a már többször megtett úton én vezettem az egész síkülönítményt egy veszélyes feladat végrehajtására. Síléceken vontattuk a lőszerszállítmányt, és így nagyobb mennyiséget tudtunk szállítani. Pechünkre a két folyón átvezető bürüket az ellenség tüzérsége szétlőtte, így nekünk bele kellett gázolnunk a csaknem mellig érő vízbe, ahol minduntalan oldalba vágott egy-egy úszó jégtábla, mert éppen jégzajlás volt. Nehéz volt a ládákat a fejünk fölé emelve cipelni, de amelyik pár könnyíteni akart magán, és a vízbe süllyesztette azt és úgy ment, azt azonnal elkapta a víz, a katonák megcsúsztak és a ládákat rendszerint a vízbe pottyantották, ahonnan már igen nehéz volt azokat kiszedni.

Csuromvizesen, de emberveszteség nélkül adtuk át a szállítmányunkat. Aztán megint vissza, be a vízbe, majd átszaladtunk a félszigeten, és ismét be a másik vízbe. Aztán ki, és amennyire csak lehetett, fedezve magunkat vonultunk a szállásunkra, hogy csonttá fagyott fehérneműinket szárazra cseréljük, és a ruháinkat megszárogassuk a dobkályha mellett.

Az ezredes pihenőt adott, én pedig fel akartam ezt használni arra, hogy levelet írjak haza. Zöldcsütörtök volt. Amint a bírói szoba nagy szobájának ablaka mellett írtam a levelemet, olyan csodálatos boldogságban volt részem, hogy egészen együtt érezhettem magam az édesanyámmal, és bizonyságot tehettem arról, hogy Istennek megtartó kegyelme milyen nagy megnyugvást, biztonságot adott nekem az elmúlt napok sok küzdelmében. Úgy átéreztem, hogy az én életem el van rejtve Krisztusban, és nekem nem kell többé a magam életéért aggódnom, mert hiszen azt az én Uram és Megváltóm kezébe tettem le.

Egyszerre aztán elkezdték az oroszok éppen a mi lakásunkat lőni. Egyik gránát a másik után csapódott be közvetlenül a ház körül. A ház sarka, amelynek a közelében a levelemet írtam, kettényílt, az ablakok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mind betörtek. Mindenki kirohant a veszélyes helyről, még Bandi is otthagyott, én pedig nyugodtan írtam a levelet. Határozottan éreztem, hogy ennél a helynél nagyobb biztonságban sehol sem lehetnék, mert az Úr védelme alatt állok.

A levélírást egy pillanatra sem szakítottam meg, és hamarabb unták meg az oroszok a ház lövését, mint én a levélírást. Mikor elcsendesedett a tüzelés, visszajöttek a fiúk is. Első volt Bandi, aki igen féltett engem, de mikor látta, hogy semmi bajom sincs, és a levelet is befejeztem, még ő sem tudta megérteni azt a különös kegyelmet, amely velem történt.

Ekkor tudtuk meg, hogy Przemysl elesett, és vissza kellett vonulnunk…

És a hadifogság?

Rettenetesen buta érzés volt fogságba esni. Ilyesmivel soha sem számoltam. Rengeteg volt a muszka. Hol volt itt szó visszavonulásról? Amint kihallgattak, megtudtuk, hogy a mi tüzérségünk erősen csépelt egy fél napon át egy olyan helyet, ahol egy orosz sem volt, és ezt jelentette eredményes tüzérségi tűznek.

Mind több hadifogollyal találkoztunk, de feltűnő volt, hogy ezek legtöbbje valamilyen nemzetiség volt. Amikor egy nagy hodályba tereltek, ahol talán négyszázan is lehettünk, mindössze hatan voltunk magyarok. Mi aztán meg is beszéltük egymással, hogy az est beálltával odalopódzunk a hat őrünk mellé, ezeket leütjük, és aztán vissza a csapataink felé. Ez a tervünk sem válhatott valóra, mert egy magyarul tudó tót kihallgatott, majd szólt másoknak is, és aztán a társaság közölte velünk, hogy ha akár az őröket akarjuk megközelíteni, akár egymással beszélgetünk, azonnal szólnak az oroszoknak, és akkor nem lesz jó dolgunk.

Először is Lutoviskára hajtottak minket. Borzalmas volt az a mérhetetlen sár, ami mindenütt folydogált az utakon. Csak a lábunkkal éreztük, hogy még az úton vagyunk, egyébként nyakig bent voltunk a sárban. Menni, menni, menni a végkimerülésig. Már negyedik napja nem ettünk semmit. Úgy tudom, hogy aznap érkezhetett a levelem haza, amikor április 1-jén fogságba estünk. 4-én, húsvét vasárnapján végre megpihentünk egy domboldalon. Végre enni kaptunk. Nem volt fontos, hogy mit, csak végre ismét került valami a gyomrunkba.

Amint távolodtunk a fronttól, úgy engedett fel a velünk szemben eddig megnyilvánuló gyűlölet. Egy alkalommal egy csomó frissen érkezett ko-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zák vett körül, és ezek, amint látták az éhes, vágyó pillantásainkat, megszántak, és megkínáltak a hazulról hozott pirozskikkel. Úgy éreztük, hogy soha nem ettünk ennél a vagdalt hússal töltött süteménynél jobbat.

Samborban egy magyarul tudó orosz tábornok elé kerültünk kihallgatásra. Azt kérdezte, hogy milyen erősek az ezredeink? Mi persze retteneteseket hazudtunk. Ő aztán nevetve javította ki az adatainkat a valóságnak megfelelően. Azt is kérdezte, hogy sok németet láttunk-e a front mögött? Hát bizony mi egyet se láttunk, és éppen ezért azt mondtuk, hogy nagy megerősítések érkeztek. Erre aztán ő is igazolta, hogy a németek ellentámadást készítenek elő Gorlicze környékén. Ezért kellett tehát minket oly embertelenül Oroszország felé hajszolni!

Megemlítettük még a tábornoknak, hogy van nekünk Oroszországban egy rokonunk, Grecseff hercegnek hívják. Ekkor is azonnal kiigazított, hogy őt Grecsjoffnak kell nevezni. Tudott arról is, hogy magyar nőt vett feleségül, aki eredetileg a fivérének volt a jegyese. Elmondta azt is, hogy bennünket Kijevbe visznek, és ott jelentkezzünk a várparancsnoknál, aki Grecsjoffnak a legjobb barátja, így legalább a fogságunk keserves napjait ő majd szebbé teheti.

Végre elérkeztünk Galícia határára, Podvolocsiszkára. Hatalmas táborok voltak itt, elég szigorú megfigyelés alatt. Mi azonban kiszimatoltuk, hogy a közelben van egy hatalmas major, ahol rengeteg tehenet fejnek. Ide aztán esténként kiszöktünk Kossatczky Zoltánnal és Bandival, alaposan teleittuk magunkat friss tejjel, és még hoztunk a kulacsunkban is, amennyi csak belefért.

Megtudtuk, hogy valóban Kijevbe visznek. Kijevben hetekig válogatták a hadifoglyokat, hogy kit hová küldjenek. Minket azonnal beosztottak a másnapi transzportba, amelyet Szibériába irányítottak. Midőn megkérdeztük a transzport parancsnokát, hogy miért nem kaptunk kihallgatást, amit kértünk, kérdezte, hogy kinél jelentettük be az igényünket. Mi megmondtuk, hogy a vörös őrmesternél. Így már értem, mondotta ő, az ugyanis cseh ember, aki gyűlöli a magyarokat, sokszor kegyetlenkedik velük, és nem akarja, hogy egy magyar ember útján erről a városparancsnok értesüljön.

Hová mentetek ezután?

Kijevből Kurszk, Orav felé ment a vonatunk. A tisztjeink ismét levizsgáztak előttünk. Az oroszok ugyanis meghagyták, hogy a sze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mélykocsikat a tisztek és az önkéntesek részére szánták, és mi el is foglaltuk a minket megillető helyeket. Ekkor azonban a tisztek kijelentették, hogy nekünk onnan ki kell mennünk, mert oda a tisztiszolgáknak kell kerülniük.

Mi engedelmeskedtünk, de bejelentettük, hogy az orosz parancsnoknak jelentést teszünk, aki aztán visszatelepített bennünket a helyünkre. De amikor ezt a parancsnokot leváltották, azonnal kiparancsoltak a helyünkről, és mehettünk a marhavagonokba. Ezek úgy voltak berendezve, hogy kétoldalt emeletes priccsek voltak, amelyeken igen szorosan 10-10 ember, tehát összesen 40 ember fért el. Középen volt egy dobkályha, amelyet az alsó részeken örökké fázó foglyok mindig tápláltak volna néha kapott, de legtöbbször lopott tüzelővel. Ugyanakkor azonban a felső priccseken fekvők majd megsültek a forróságtól, gőztől, rossz levegőtől.

Amint a vonat megállt egy állomáson, akkor foglyok százai szaladtak egy irányba, a Kipjatok feliratú forróvíz-szolgáltató bódéhoz, hogy megtöltse a kulacsát, csajkáját vagy más edényét. Mire is kell ez a sok víz? Hát bizony ezt csak az értheti meg, aki utazott már az orosz vasutakon, ahol napokig, sőt hetekig tartott az utazás, amíg az ember megtette azt a pár ezer versztet (1 verszt = 1,067 km) az út végcéljáig. A forró víz szolgált a mosakodáshoz, teafőzéshez és a fehérneműk kimosásához is.

Amikor pár napi koplalás után végre kaptunk élelmezési költséget, mindenki bulkit (kenyeret, cipót) akart venni, mert e nélkül hiába is vett volna vajat, húst, tojást és más ínyencségeket. És mindig az volt a baj, hogy sohasem lehetett tudni, hogy a vonat mikor indul tovább. Ezért aztán elkeseredett küzdelem volt a foglyok között, hogy ki tudja a szükséges ennivalókat a leggyorsabban beszerezni.

Hányszor fordult elő, hogy állomásról állomásra biztattak, hogy élelmezési állomáshoz érünk, és ott kapjuk meg az egész napi élelmezési járandóságunkat, és akkor tovább ment a vonatunk anélkül, hogy megállt volna. Ilyenkor a parancsnok azt hazudta, hogy ő már előre kifizette mindnyájunk ebédjét és vacsoráját, és ez disznó vonat most valamiért nem állt meg, és így kárba veszett az egész étel, mi meg éhen maradtunk.

A sok-sok koplalás csak arra volt jó, hogy a meghűlés miatti járványos hasmenés kissé alábbhagyjon. Amikor valakinek sürgős dolga akadt, gyorsan leszállt a priccsről, odasietett a marhavagon nagy to-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lóajtajához, letolta a nadrágját, jól megkapaszkodott a kocsi oldalába, és leguggolva elvégezte a dolgát. Bizony ilyenkor sokszor piszkolták be a lejárót is. Bármint volt is a dolog, az alul fekvők rögtön morogtak, hogy becsukni az ajtót, mert fáznak. Ha pedig valakit álmában ért a baj, akkor bizony sokszor büdös lett az egész kocsi. Rettenetes volt. Hogy gyűlölték azt a szerencsétlent, aki már annyira legyengült, hogy nem tudta visszatartani a dolgokat. Ezeket aztán úgy közösítették ki, hogy alul valamelyik sarokba tették őket, ahonnan aztán töményen szállt a bűz a kocsi „tiszta" részei felé is. Előfordult, hogy egy ilyen teljesen legyengült hadifogoly meghalt a piszkában. Csak akkor vettük észre, amikor már csaknem egészen kihűlt a teste. A legtöbben egyszerűen ki akarták dobni a robogó vonatból. A többit majd elvégzik a farkasok. Ilyenkor aztán azzal lehetett hatni, hogy mindenkit meghurcolnak majd, hogy mi segítettük elszökni a társunkat. A transzportkommandáns is felelős volt a szállítmányért, és könnyen megbosszulhatta volna magát a kocsi hiányos utasain. Így aztán sikerült elérni, hogy a legközelebbi megállón mégis bejelentsük az elhalálozást.

És volt még ennél is rettenetesebb élményünk. Amikor a vágyaktól hajtott foglyok becsaltak valami züllött nőszemélyt, és az kopekokért odaadta magát mindenki szeme láttára az eldurvult foglyoknak. Nekünk sikerült legalább ebben tisztán tartani a kocsinkat, mert voltunk elegen, akik jobb erkölcsi érzékkel bírtunk, de hallottuk, hogy a szomszéd kocsik egyikében egész bordélyház volt, ahová aztán más kocsikból is bejártak, hogy megszerezzék a legrettenetesebb betegségeket.

Néha elbeszélgettünk, vitáztunk különböző tudományos kérdésekről, mintha csak éreztük volna, hogy ezekre a gondolatgyakorlatokra nekünk, intelligens embereknek feltétlen szükségünk van, ha nem akarunk mindent elfelejteni, és a többieknek szinte állati sorába jutni.

Így fogytak a versztek, egyre jobban, Szibéria felé közeledve. Orjoltól még mindig észak felé mentünk, és már-már azt hittük, hogy Moszkvába megyünk, amikor Tulánál keletre fordultunk. Néha egy-egy állomáson egy napig is vártunk, ilyenkor rendesen kaptunk is enni, de aztán megint megkezdődött a véget érni nem akaró utazás Penza felé, majd tovább Kuznyeck, Szizrany, és végül Szamarába. E két nagyváros között haladtunk át a Volgán. Ekkor láttuk, hogy milyen hatalmas ez a folyam. Bizony, legalább 2-3-szor olyan széles, mint a Duna Pestnél.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Napokig utaztunk, amíg elértük Ufát, majd betértünk az urali hegyek közé és végre Zlatousztnál elhagytuk Európát. Éppen szép idő és nappal volt, amikor elbúcsúztunk Európától. Éjszakánként sokszor hallottunk farkasordítást is.

Nagy volt a meglepetésünk, amikor ahelyett, hogy kelet felé vittek volna, a vonatunk teljesen észak felé fordult. Mikor pedig megérkeztünk Jekatyerinburgba (Szverdlovszk), csakhamar ismét északnyugat felé fordultunk. Egyszer aztán ismét az Ural hegyei közt voltunk, sőt, ismét átléptük Európa határát. Itt is egy hatalmas emlékmű jelezte a kontinens határát. Aztán megérkeztünk Permbe. Ott kivagoníroztak, és már úgy látszott, hogy állandó lakhelyet kapunk. A várostól délre helyeztek el bennünket. A barakkokban a zsúfoltság szinte kibírhatatlan volt. Egymás mellett feküdtünk a puszta földön, ahol az ide-oda botorkáló hadifoglyok minduntalan belénk botlottak.

Mi selyeminget hordtunk, mert azt hallottuk, hogy azt nem szeretik a tetvek. Hát az enyémet valóban nem szerették, mert már mindössze a nyakánál volt valami varrás, ahol a tetvek kedvenc búvóhelye található. Láttam, hogy ettől a 4-5 cm, széles szalagokban lógó díszről is le kell mondanom. A kabátom volt a legtűrhetőbb állapotban, miután megszabadítottuk a színét a sártól. Természetesen azért így is elég páncélszerű volt a beléje szorult kosztól. A szárazmosás, amit néha végeztünk, mindössze könnyített a ruhadarabon, mert a megdörzsölés után mindig egy csomó port verhettünk ki belőle.

Permben naponta végig kellett mennünk a városon, hogy megkapjuk a napi táplálékunkat. Négyesével mentünk a fél lábszárig érő sárban, míg ugyanakkor a mellettünk közlekedő orosz lakosság széles fajárdákon haladhatott. Különösek voltak ezek a járdák, melyek a feneketlen sárral bélelt szekérutakat szegélyezték. Kb. 50 centiméterrel voltak magasabban, mint az út, amely természetesen kövezést sohasem látott.

Amint aztán a hadifogolysereg látta, hogy valaki élelmiszert visz, azonnal kinyúltak a kezek, és hangzott végig a könyörgő szó: hleba. Nekem soha sem kellett kérnem. Amikor a kenyérvivő asszony vagy férfi nem bírta már a könyörgő ostromot, megnézték a foglyokat, hogy kinek is adják a kenyeret. Rendesen rám esett a választás, mert nem volt sapkám, és igen sajnáltak. Én aztán a kenyeret rögtön továbbadtam a cimboráimnak, hogy a legközelebbi adakozó orosznak ne kelljen sokáig töprengeni, hogy kinek is adja az élelmiszerét.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Aztán mentetek tovább Szibériába…

Bevagoníroztak, és megint kelet felé vettük az utunkat Omszk irányába haladtunk. Omszkban azután ismét volt egy kis pihenőnk. Megnéztük a hadifoglyok elhelyezését a nagycirkuszban. Hát az bizony cseppet sem csábított bennünket a maradásra. Itt már a legtöbb hadifogoly magyar volt. Az utcákon mindenütt hadifoglyokba ütköztünk. A régi foglyok már viszonylagos szabadságot élveztek itt, hiszen sehová sem szökhettek, mert sem pénzük, sem nyelvtudásuk nem volt, és azonnal elfogták volna őket.

Még aznap tovább mentünk. Sorban hagytuk el a nagy szibériai városokat, Kalacsinszk, Novoszibirszk elmaradtak már, és sehol komoly kultúrát nem láttunk. Amint elhagytunk egy-egy nagyobb várost vagy helységet, azonnal benn voltunk a tajgában, végtelen tundrás őserdőben, ahol még nappal is láttuk a farkasokat, éjjel pedig egész közelről hallottuk az üvöltésüket. Amint így haladtunk kelet felé, az volt az érzésem, hogy itt végtelen lehetőségek vannak még a természeti erők kihasználására és az egész terület felvirágoztatására.

Mikor lesz már vége ennek a Szibériának? Elhagytuk a tomszki kitérőt is, és Acsinszk felé tartottunk, majd azt elhagyva erdős-hegyes vidéken haladtunk Krasznojarszk felé. Itt haladtunk át a Jenyiszej folyón, majd Kanszk, Nyizsnyeugyinszk városokon keresztül végre elértük Irkutszkot.

Nemsokára aztán megláttuk a Bajkál-tavat. A vasút itt fantasztikusan szép helyeken haladt. Amint kiérünk egy alagútból, máris egy hatalmas viadukton haladunk keresztül. Amikor pedig lenézünk az alattunk lévő tóra, eszünkbe jut mindaz, amit e tóval kapcsolatban az orosz-japán háborúról hallottunk. Amikor a japánok erősen nyomták az oroszokat, ők a Bajkál-tó jegére fektették le a vágányokat, és ott hajszolták egyik katonavonatot a másik után kelet felé. És akkor egy tavaszi napon a jég már nem bírta el a terhet, és egy hatalmas szerelvény alatt beszakadt. Több ezer orosz katona lelte a halálát a szinte feneketlen tóban.

Végre délután elérkeztünk aznapi célunk: Müszovája állomásra, ahol ismét kaptunk ebédet vagy vacsorát, de ezt már nem is számolgattuk, mert az volt az örömünk, hogy ismét volt egy nap, amikor enni kaptunk.

A lakosság mindenütt mongol, de a vasút környékén már igen sok oroszt is lát az ember. Az oroszosítás először deportálással kezdődött.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ugyanis a múlt században is ide száműzték a politikai elítélteket, és ezek lettek aztán a cári Oroszország, illetve az oroszok keleti terjeszkedésének előfutárai.

Milyen furcsa szeszélye a sorsnak. Ők a szabadságért szenvedtek, s most rájuk épült az eloroszosítási terv. Természetesen arról is gondoskodni kellett, hogy ezek a száműzöttek ne csinálhassanak forradalmat Szibériában. Észak felé nem kellett védekezniük, mert ott a zord éghajlat viszontagságai úgyis határt szabtak az esetleges forrongás kiterjedésének. Dél felé pedig úgy védekeztek ez ellen, hogy a vasútvonaltól délre, szabályos térközökben kozákokat telepítettek le, akiknek nagy előnyöket nyújtottak. Ezek azután minden megmozdulást vérbe fojtottak.

Az egyes kozák falvak 10 versztnyire voltak egymástól, és itt is szabályosan következtek a nagyobb helységek, ahol a hetmánok (kozák katonai vezetők) uralkodtak, mint valami helyi kiskirályok. Ezeknek olyan hatalmuk volt, hogy még a szomszédos mongol eszaulok (lovas parancsnokok) is fennhatóságuk alatt voltak. Így azután, ha a foglyok arra akartak Kína felé menekülni, bizony ezek a mongolok elfogták a foglyokat, és kiszolgáltatták az oroszoknak.

Már azt hittük, hogy meg sem állunk a Csendes-óceán partjáig, míg aztán egyszer csak észrevettük, hogy bekanyarodtunk a Silka völgyébe, és egy reggel véglegesen megfeneklettünk Szretyenszkben.

Ez volt a végállomás?

Igen. A város a Silka folyó jobb partján fekszik, de a mintegy 600 méter széles és igen sebes folyású folyó bal partján – egy magas, szakadékos domb tetején – is sok katonai fabarakk volt, amelyekbe szánalmas, borzalmas viszonyok között pár ezer magyar és német hadifoglyot zsúfoltak be.

A város tulajdonképpen egy szibériai lövészezred garnizonja volt. Épületei túlnyomó részben fából épültek, de nem a mi faragott gerendás blokképületeink módján, hanem az általános szibériai szokás szerint úgy, hogy a gerendák alsó részét kikávázták, külön erre a célra szerkesztett kávás faragóval. A kávás részt helyezve a faragatlan részre, a szilárdítás befúrt lyukakba helyezett csapokkal történt, míg a tömítést mohával és a hézagokba vert kócfonatokkal végezték. Az épületeket belülről vakolták, festették vagy meszelték.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Megérkezésünk nem különbözött a Szibériába szállított hadifoglyok szokásos képétől. Elcsigázott, kiéhezett, rongyos, piszkos, tetves, torzonborz társaság voltunk. Az életet csak a hazai és frontbeli ellátás egyre sorvadó tartalékai és a közeli hazatérés reménye táplálták bennünk. Hosszú utunkon szállítmányunk orosz parancsnokai próbálták megszedni magukat a tőlünk elvont élelmezési pénzekből, amely – bár naponta csak 25 kopek járt fejenként – mégis tűrhető ellátást biztosíthatott volna számunkra, ha valóban megkaptuk volna, vagy ha ezen összeget felhasználva gondoskodtak volna az élelmezésünkről.

Boldogok voltunk, hogy lehetővé tették, hogy hazaírhassunk, sőt, táviratozhassunk, megadhassuk a címünket, és a bank útján pénzt kérhessünk hazulról. A régebbi hadifoglyok ugyan mondták, hogy ez az engedmény csak a parancsnokság pénzszerzési manővere, de ilyen aljasságot az eddigi szomorú tapasztalatok ellenére sem tartottunk lehetségesnek, vagy annyira valószínűnek, hogy e pénzküldési lehetőséget már eleve elvessünk magunktól. Több előírt szövegű lapot küldtünk haza, és ezeket otthon igen gyorsan meg is kapták. Szüleink táviratilag utaltak át részünkre 400 koronát, ami 200 rubelnek felelt meg. Az orosz tábornok közölte Bandival, akinek a nevére a pénzt küldték, hogy a banknál igazolni kell a pénz átvételét, de abból ő havi 5-5 rubelnél több pénzt nem kaphat meg, nehogy azt a szökésre használja fel. Így a pénzt a parancsnokság vette át, mert hogy valamit mi is kaphassunk a pénzből, az elismervényt alá kellett írni.

Júliusban valóban kaptunk is 5 rubelt, részemre azonban, jóllehet tudták, hogy testvérek vagyunk, semmit sem adtak. Augusztusban ismét próbálkoztunk újabb pénzkivétellel, de akkor azzal utasítottak el kérelmünkkel, hogy a legutóbbi pénzfelvétel óta még nem telt el egy hónap.

A helyzetünk pedig rettenetes volt. Azt már régen megszoktuk, hogy tízen ettünk egy tálból, hogy koszos kézzel kapkodtunk egy-egy húsdarab után; de hogy az egész tábor részére hús helyett négy szekér lópatát szállítsanak be a konyhára, azt csak ilyen embereknél lehet elképzelni.

Előfordult az is, hogy romlott halakat főzettek meg a szakácsokkal. Mi, amint vittük az utcán hazafelé a levest, szépen kidobáltuk a borzalmas halakat, és megettük a penetráns szagú levest, ha mindjárt a gyomrunk fel is akarta mondani a szolgálatot. De mi történt? Másnap ismét ugyanilyen halleves volt. Kiderült, hogy a táborélelmezési bitangok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

összeszedték az utcákon az eldobott romlott halakat, s azt ismét eladták a tábor élelmezése számára. Amikor ezt megláttuk, mindenkivel közöltük, hogy a halakat nem szabad az utcán elszórni, hanem azokat a pöcegödrökbe kell dobni. Ezután már nem kaptunk romlott halat.

Először egy magánlakásban helyeztek el bennünket. Itt az első dolgunk volt, hogy megszabaduljunk a tetveinktől. Minden ruhánkat kifőztük.

A tiszteknek jó dolguk volt. Megkapták a havi 50 rubel zsoldjukat, sőt a magasabb rangúak 75 rubelt is kaptak. Egyszer aztán megláttam, hogy hogyan sakkoznak egymással a tisztek. Odaálltam kibicelni a sakkozókhoz, akik éppen a sakkversenyük utolsó játszmáit bonyolították le. Hamarosan kiderült, hogy én jobban tudok sakkozni, mint az ottani legjobb sakkozók, és erre meghívtak, hogy vegyek részt a döntő mérkőzésükön. Én mindössze azt kötöttem ki, hogy a tiszti táborba való be- és kijutásomat tegyék valamiképpen lehetővé. Megígérték, hogy az én játszmáimat az orvosi vizit idejére teszik, és ha annak végéig nem tudnánk a játszmát befejezni, úgy ők gondoskodnak az ebédemről és a kijutási lehetőségről. Amint azonban egyik partimat a másik után nyertem meg, a tisztek úgy gondolták, hogy ha már a sakktábla mellett nem kényszeríthetnek térdre, legyőzhetnek a gyomromon és a minduntalan támasztott nehézségeken keresztül.

A tiszti táborba még csak bejuthattam, de akkor nem volt partnerem, mert még nem készült el az öltözködésével. Amikor pedig végre megkezdtük a játszmát, és már nyerésre álltam, hát egyszerűen nem lépett, azt mondván, hogy nagyobb gondolkodásra van szüksége. Én persze mintha tűkön ültem volna. Ha fél óra alatt nem fejezzük be a játszmát, nem tudok kimenni a betegekkel, és akkor hogyan hagyhatom el a tiszti tábort?! Reméltem, hogy partnerem meghív ebédre, de azt sem tette meg, hanem nyugodtan megebédelt előttem, és elnézte, hogy én ebéd nélkül maradjak. Amikor végül is megnyertem a játszmát, nem gondoskodtak a kijutási lehetőségről. Így aztán, amikor a fegyveres őr tőlem eltávolodva rótta a kijelölt útját, felugrottam a deszkakerítésre, elkaptam annak tetejét, felhúzódzkodtam, és átvetettem magam a túlsó oldalra. Rohantam haza. Persze az őr észrevette a szökésemet, de mire fellármázta a társait, én már rég eltűntem a többi hadifogoly között. Ebéd nélkül maradtam.

Az oroszok egyszerre azt a hírt kezdték terjeszteni, hogy a békét megkötötték, és nemsokára hazamehetünk. Ismét kértünk pénzt, mert meg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tudtuk, hogy pár nap múlva már el is szállítanak. Azt az ígéretet kaptuk, hogy a pénzt majd a hazaszállítási gyűjtőtáborba küldik utánunk.

Augusztus 7-én megkezdődött az elszállítás. Volt egy német hadifogoly, aki a szívbaja miatt már a végét járta, s őt is az elszállítandókhoz osztották be, annak ellenére, hogy társai közölték az oroszokkal, hogy ebben az állapotban egy ilyen megrázkódtatás feltétlenül halálos lesz. A parancsot teljesíteni kellett. A beteg még az éjjel meghalt. Vagontársait 12 kocsiba osztották el, őt pedig még ott, egy jelentéktelen kis állomáson azonnal eltemették.

Vonatunk 1915. augusztus 8-án ért Csita állomásra.

Ekkor derült ki, hogy a szretyenszki orosz parancsnokság súlyos járvány kitörését jelentette feletteseinek, és kérte a fogolytábor azonnali kiürítését. Hogy pedig elterelődjék róluk az a gyanú, hogy a kiürítést csak a foglyok pénzének megszerzése végett rendezték, felhasználták a beteg, majd meghalt német esetét állításuk igazolására. Megtudtuk, hogy 40 000 rubelt sikkasztottak így el, és hogy panaszunk se lehessen, betettek a halálraítéltek barakkjába.

A priccsek emeletesek voltak, kétsorosak, tehát a foglyok feje középen összeért. A deszkák az állványzaton nem a fekvőkkel párhuzamosan, hanem azokra merőlegesen voltak felszerelve, és úgy fedték egymást, mint ahogy azt a gerendás mennyezeten szoktuk látni. Elképzelhető, hogy az így felépített, a láb felé kissé lejtős fekhelyeken milyen lehetett a fekvés; bizony annak keménységét sem szalma, sem szalmazsák, sem semmi egyéb nem enyhítette. A deszkák éleit ugyan egy kissé lefaragtuk, de így sem bírtuk ki egy oldalon a fekvést 2-3 percnél tovább, mert mindnyájunk csípőjén 5-6 cm átmérőjű, bevarasodni sohasem tudó sebfoltok gondoskodtak az állandó fájdalomról.

Takarónk természetesen szintén nem volt. Az egy csoporthoz tartozó hadifogolytársak úgy helyezkedtek el, hogy meggörbült testük hajlásai belesimuljanak szomszédjuk testgörbületeibe, mert csak így lehetett valamelyest melegíteni egymást. Ha aztán valaki meg akart fordulni, akkor mindenkinek meg kellett.

Amíg a napok melegek voltak, főként a tífusz szedte tucatjával az áldozatokat. Reggelenként 15-20 vagy még több hullát találtunk a priccseken. Ezeket aztán sorban kivittük az őrvonalunk mellé. Nekünk ugyanis nem volt szabad az egymástól 3-4 méterre álló őrök vonalán túlmenni. Amíg a föld meg nem fagyott, addig a halottakat eltemették. A nagyobb hidegek beálltával már nem vesződtek a sírásással, hanem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a hullákat egyszerűen máglyázták. Szeptember végére az 1200 hadifogolyból már csak a fele maradt meg, pedig kisebb, 6-8 tagú újabb szállítmányok elég gyakran érkeztek hozzánk.

A hideg fokozódott. Éjjelente már -30 fok alá is esett a hőmérséklet. Már csak kétszázan lehettünk a hullagyárban. Nekünk sem kellett már a sok priccs, és hogy meg ne fagyjunk, kezdtük azokat feltüzelni. Ismét jött egy generális a szokásos hatalmas kísérettel. Megállapították, hogy a kályhák hidegek. De hogyan is lehetett volna tüzelni, amikor sem kályhacső, sem tüzelőanyag nem volt! Ekkor, délután kettőkor a barakk legmélyén, a legmelegebb helyen -2 fokra emelkedett a hőmérséklet, az is valószínűleg azért, mert a záporozó napsütés hevítette a bádogtetőt.

Helyzetünkön most sem segítettek. Hogyan keressünk egy kis pénzt, hogy legalább egy kevés fokhagymát vehessünk? Milyen nagyszerű lesz, ha a fokhagymával bedörzsöljük a kenyerünket, és azt hisszük, hogy kolbászos kenyeret eszünk! Az alumínium kulacsaink még megvoltak. Elkezdtük a gyűrűöntést. Az ezeken keresett pénzből aztán végre vehettünk pár gerezd fokhagymát is.

Több istállóbarakk mögött még szabad karámban voltak a kozákok lovai. Hatalmas szibériai sörény és hosszú farok, milyen kitűnő nyersanyagok egy szőrfeldolgozó üzem részére! Este aztán kilopództunk a lovakhoz, és alaposan megvámoltuk őket. Aztán megindult a lószőrláncok, gyűrűk és egyéb tárgyak készítése. Az így szerzett pénzből pedig egy új nyersanyagot vettünk, hogy logarlécet készíthessünk. Még emlékeztünk pár szám logaritmusára, s így a beosztásokat el tudtuk készíteni, de minden segédeszköz nélkül teljesen egyenes vonalzót készíteni már igen nagy feladat volt. Kezdetleges késünkkel számtalan metszéssel tudtuk a vonalzónak szánt lemezdarabot leválasztani a rétegelt lemezlapról. S ezután kezdődött a munka java, az egyenes él kialakítása. Bizony csak egy hónap múlva jutottunk odáig, hogy azt egyenesnek mondhattuk, azaz, hogy a 4 változó fekvésben húzott finom ceruzavonal valóban egybe is esett.

Logarlécünket elvittük az antipichai tiszti táborba. Ott volt a pesti Műegyetem Mezőgazdasági Géptani Tanszék vezető professzora is, aki a munkánkat felbecsülhetetlen értékűnek mondta. A lécet 10 rubelért vették meg, és több igénylő között kisorsolták. Minket pedig megkértek, hogy készítsünk további logarléceket, mert e nélkül alig tudják műszaki továbbképzésüket lehetővé tenni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A hideg egyre fokozódott. A barakk priccsei fogytak. Végre azonban, annyi hónapi hadifogság után, kaptunk egy-egy inget és lábravalót. Egy újabb generális vezette bizottság ismét megállapította helyzetünk tarthatatlanságát. A generális elrendelte megfelelő elhelyezésünket. A táborparancsnok kijelentette, hogy nincsen üres barakkja. Mi kikiáltottunk a sorból, és elmondtuk, hogy tegnap óta van üres barakk, mert az 1-es fabarakkból a kozákok a frontra mentek. Ezt nem tagadhatta le a parancsnok sem.

Úgy látszik nem akartak teljesen leamortizálni benneteket.

A generális megparancsolta, hogy a parancsnok másnap költöztessen át bennünket. Mi azonban nem vártuk meg a holnapot, de még a következő perceket sem, hanem otthagyva az egész bizottságot elrohantunk, és birtokba vettük a barakkot. A parancsnok másnap egy szakasz kozákkal ki akart zavarni elfoglalt barakkunkból, de mi kijelentettük, hogy onnan élve nem megyünk ki. Mindnyájan el voltunk szánva arra, hogy inkább lekaszaboltatjuk magunkat, mint hogy a fűtetlen jégveremben egymásután fagyjanak le a tagjaink. Az emberi kapzsiság és könyörtelen gonoszság juttatott bennünket ilyen borzalmas helyzetbe, s ez tett olyan elszántakká is, hogy nem izgatott többé az elmúlás és halál.

Amikor esténként a priccseinken fogvacogva beszélgettünk, tisztán láttam, hogy ilyen semmit nem veszthető, elszánt emberekkel akár egész birodalmat is lehetne alapítani. Társaim előtt kifejtettem, hogy minden államban a szegények, elnyomottak vannak a legnagyobb többségben, s ha az egyes országokban különbözőek is a szegénység viszonyai, elkeseredett elégedetlenek mindenütt vannak. Nem kell mást tenni, mint ezeknek a valóban megrendítő helyzetét mennél borzalmasabban ecsetelni, és így megosztani a közvéleményt az uralkodó osztályok tagjai között, hol mindig lehet nagy számmal olyanokat találni, akik a nyomorultak és szenvedők mellé fognak állni, vagy legalább is nem lesz erkölcsi bátorságuk megakadályozni a szenvedők boldogulását célzó rendszabályokat.

Ha pedig ez a bomlási folyamat megindult, akkor a legnyomorultabbak felemelésével, előnyösebb helyzetbe hozásával olyan tömegeket lehet mozgósítani, akik elszántak lesznek, mert nem akarnak ismét a nyomorba süllyedni. Ha valaki a lehetőségek hideg mérlegelésével megteremti hatalmának alapját, az meghódíthatja az egész világot is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az 1-es barakkot meg tudtuk tartani a kozákok erőszakoskodása ellenére is. Gondoskodnunk kellett a berendezkedésről. A nagy, legénységi szobák priccsekkel voltak felszerelve, de a magunk számára lefoglalt kisebb altiszti szobában bizony semmi bútor nem volt. Miután ekkor már volt egy kevés pénzünk, megbeszéltük a kijelölt sztarsinkkal (elöljárónkkal), hogy ő szerez majd számunkra elég deszkát, hogy elkészíthessük az ágyainkat.

Ismét hozzáfogtunk a megrendelt kisebb logarlécek gyártásához. Ezekből azonban sajnos csak kettőt tudtunk teljesen elkészíteni, mert váratlanul átköltöztettek a szomszéd Peszcsankára. Hát bizony ezt a hirtelen átköltöztetést azután is sokszor megtapasztaltuk. Ha valahol kitakarítottunk egy barakkot, szépen bebútoroztuk, e nagy munkánkat ritkán élveztük hosszabb ideig, mert arra a barakkra hamarosan valamelyik orosz katonai különítménynek lett szüksége. Peszcsankában már rendes táborélet volt. Láttunk hadifogoly-vállalkozásokat: étkezdéket, kávé- és teaházakat, üzleteket, sőt már kulturális kapcsolatok kiépítésén is gondolkoztak.

Mi is azonnal bekapcsolódtunk a munkába. Volt egy-két nagyszerű lakótársunk, akik észrevették, hogy velünk, egy szenvedésben összeforrott társasággal lehet valamire menni, és így egész jó kompánia verődött össze. Két elég nagy szobát kaptunk, és ott rendezkedtünk be teljes egyetértéssel. Azonban egy Reich nevű osztrák őrmester megirigyelte helyzetünket, és orosz segítséggel betolakodott hozzánk. Persze rögtön a legjobb helyet kívánta a maga számára, mint rangidős. Ez igen bosszantott minket.

Akkor vesztünk azonban igazán össze ezzel a ledegradált tiszttel, amikor egy hazai szeretetküldemény érkezett sok hasznos holmival. A legjobban azonban azoknak a nemzetiszín szalagoknak örültünk, amik a mi részünkre érkeztek. Reich ekkor kijelentette, hogy a magyarok mit örülnek annyira e kapcarongyoknak! Ekkor betelt a mérték. Kijelentettük neki, hogy vegye úgy, mintha mi mindnyájan szembeköptük volna őt a magyarságunkat sértő kijelentéséért. Ki fog ezért neki elégtételt adni, ha hazamegyünk. Mindnyájan, volt a válaszunk. Amikor ellenben ő továbbra is csak azt tudakolta, hogy ki vállalja magára a szembeköpés inzultusáért való elégtételt, akkor Makkai és Szabó patikusok ténylegesen szembeköpték Reichet és kidobták.

A magyar tisztek segélyeztek minket, önkénteseket. Talán két alkalommal is kaptunk egy-egy hónapra 30-30 kopekot. Nos hát a Reichhel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

való szakítás után a tiszti táborban egy vésztörvényszék ült össze, és az a meghallgatásunk nélkül úgy döntött, hogy megvonják tőlünk a tiszti segélyt. Jellemző, hogy erről a döntésről még a magyar tisztek sem tudtak, akik továbbra is leadták a maguk havi egy rubeljét, hogy a magyar önkénteseket megsegélyezzék.

Örültünk, hogy a koldus alamizsnától megszabadultunk. Mi Bandival belefeküdtünk a nyelvtanulásba. Tanultunk oroszul, németül, egy kevés ideig szerbül, illetve horvátul is. Megindult a sportélet is. Csodálatos volt, hogy a magyar fiúk milyen gyorsan törtek az élre. Az egész kereskedés magyarok kezében volt. A legszebb iparcikkeket magyarok gyártották. A mieink voltak a legkitűnőbb színészek is. A még oly primitív körülmények között megindult előadásoknak csakhamar orosz látogatói is lettek.

Már csaknem két éve voltunk hadifoglyok, amikor meghallottuk, hogy új hadifoglyok érkeztek. Mindenki sietett az elosztóhelyre, hátha talál ismerőst, akitől valami hazai hírt hallhat. Mi is lementünk Bandival, s az újonnan érkezettek közt találtuk ezredünk egyik tisztjét, Geschwindt Rezsőt, aki nemcsak ezredtársam volt, hanem évfolyamtársam is. Ő aztán elmondta, hogy az ezredesünk mennyre sajnálta, hogy a tüzérség helytelen jelentése miatt milyen kockázatos feladatot adott nekünk fogságba esésünk napján. Elmondta azt is, hogy az ezredes milyen sokra becsülte frontszolgálatunkat, és mily sokat várt tőlünk, mint hazafias, jól képzett katonáktól.

Aztán eltelt vagy egy félév, Geschwindt egyszer meglátogatott, és elpanaszolta, hogy milyen nehéz lett a sorsuk. Most már – mondta – hetenként háromszor van főtt tészta az azelőtti napi kétszeri friss torta helyett. Rezső, te ezt nekünk panaszolod, akiknek több, mint két év óta szinte a vágyaink netovábbja, hogy egyszer végre főtt tésztát ehessünk, mert a hónapokig tartó, egyhangú üres leves és zsír nélküli főtt kása már alig szenvedhető el. Ha krumplileves volt, úgy tízünk részére is legfeljebb 5 krumplidarabka jutott, s ha azután a káposztaleveskorszak következett, hasonlóképpen jártunk. Az a pár káposztafoszlány, az ún. levesnek csak a nevét változtatta meg, de az ízén alig változtatott valamit. Ettünk, mert mindig éhesek voltunk, és nem akartunk elpusztulni.

Rezső, akit sokszor segítettem tanulmányaiban, hogy valahogy átcsússzon a vizsgákon, furcsa, de igen jellemző választ adott: „De ti nem vagytok tisztek." Mintha valaki pofonütött volna. Mintha nem is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lennénk egy főiskola hallgatói, akiket mindig annyira jellemzett a szolidaritás!

Igen, ez volt a mi hadseregünk beteg, romlott szelleme. Ők tisztek, tehát joguk van a havi 50 rubelre, amikor havi 8 rubelből olyan ellátást kaphattak, hogy délben és este mindig friss torta volt a tésztájuk, és ezenfelül a reggeli és uzsonna is kifogástalan volt. De hát kinek lehetett panasza őellenük, amikor havonta egy rubellel segélyezték a legénységet. Nem az embert, a cselekedeteit, a gondolkodását, a jellemét értékelték az embernek, hanem a rangot, az uniformist, a kasztot. Ez a szellem az, amely csak bukást, nyomort, ellentétet tud szülni, és szembeállítja az embert az emberrel. S aztán változtak az emberek, de ez a szellem maradt a régi, s ugyanott vagyunk, ahol voltunk.

Milyen áldottak voltak a németekkel és osztrákokkal együtt töltött lelki beszélgetéseink! És amikor szilveszterkor ismét és ismét együtt voltunk, hogy merítettünk erőt magából az Úrból, aki mindig velünk volt. Igen, ez volt a magyarázata annak, hogy fogolytársaim mindig úgy néztek minket, mint akikre mindig számítani lehetett. Az Úr volt az, aki megerősített akkor, amikor már mindenki kétségeskedett.

Biztos, hogy ez a belső erő tartotta bennetek a lelket!

Az emlékek lassan összezavarodnak bennem. Már nem is tudom, hogy melyik táborban voltunk akkor, amikor az orosz táborparancsnokság felkért, hogy dolgozzuk ki a tábor víztelenítésének a tervét. A kép nem tudott megrögződni bennem, mert a munkából nem lett semmi. Az orosz parancsnokság fejenként és naponként 8 rubelt ajánlott a mérnöki, és valóban halaszthatatlan munkáért. A pénz felét a legénység élelmezésének javítására szántuk, míg a másik felét a parancsnokságnál szerettük volna letétbe helyezni addig, amíg – megfelelő összeg rendelkezésünkre állván – megkísérelhetjük a szökést és hazajutást.

A mieinktől azt a választ kaptuk, hogy amit mi tenni akarunk, az hazaárulás. Ugyanis, ha e sürgős munkát mi végezzük el, azzal orosz mérnököket szabadítunk fel, s ezeket a frontra küldve a mi haderőnk ellen használhatják fel.

Az orosz parancsnokságnak bejelentettük, hogy tisztjeink nem engedik meg a munka elvállalását. Ezen aztán nem győztek eléggé csodálkozni, mert hiszen éppen a tiszteknek az érdeke lenne, ha a tervet el-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

készítenénk, és a munkát levezetnénk. Mi ostobán fegyelmezett barmok voltunk, hogy a munkát nem végeztük el

Meg kell emlékeznem azokról az előadásokról is, amelyeket Zimmermann tartott a honfoglaló ősökről. Ő nem fogadta el a nyelvészeknek azt a megállapítását, hogy a honfoglaló magyarok a finnugor néphez tartoztak volna. Szerinte a honfoglalók török-tatár eredetűek voltak.

Hány nyugtalan éjszakám volt, amikor megláttam egy nőt, és testi férfi voltom igényeket jelentett be. Az Igéhez menekülve olvastam: „valaki asszonyra tekint gonosz kívánság okáért, immár paráználkodott azzal az ő szívében. Ha pedig a te jobb szemed megbotránkoztat téged, vájd ki azt, és vesd el magadtól…" Mennyiszer gondoltam arra, hogy megteszem, amit az Úr ajánlott. S amikor nem láttam, mert sötét volt, vagy a szemem csukva volt, a kísértés éppúgy fennállott. Krisztus a szív minden indulatára igényt tart, és csakis akkor ad teljes nyugalmat, ha Ő lesz egyedüli Úr az életünkben.

Így forrongott a szívem és vérem, és így forrongott az egész orosz birodalom is. Megismerte a szeretetlenség bűnét az emberi uralomban, egységre és egyenlőségre vágyott. Békét akart. Csakhamar hallottuk is, hogy győzött a forradalom. Vérfürdő jelölte útját. A foglyoknak szabadulást ígért mindkét fél. A csehek a fehérek oldalára álltak, mások meg a vörösök mellett küzdöttek.

Fogolytáborunkba egyre riasztóbb hírek jöttek. Egyesek, jó információkra hivatkozva, úgy tudták, hogy a szibériai foglyokat fel fogják szerelni, hogy ellensúlyozzák a fehérekhez átpártolt cseh legionisták erejét, és megakadályozzák a magyart pusztító kegyetlenségeiket. Azt mondták, hogy Szamaránál több ezer magyar hadifoglyot pusztítottak el a Volgában.

Mi nem kívántunk sem jobbról, sem balról beleavatkozni az oroszok küzdelmébe. Táborunk legnagyobb része már kiürült. Aki csak tehette, munkára jelentkezett. Mi úgy hittük, ha együtt maradunk, inkább ellenállhatunk a fehérek vagy vörösök sorozásának.

Hallottuk, hogy a csehek kivégeztek egy csomó magyar tisztet Krasznojarszkban, akiknek semmi más bűnük nem volt, csak az, hogy egyesületbe tömörülve ápolták a magyar kultúrát. Az tény, hogy ott is voltak kisebb harcok, amikor a csehek a szibériai vasút egyes állomásain átálltak a fehérekhez, és ezzel elárulták a vörösöket, akik korábban hazaengedték őket. A menekülő vörösök közül egyesek a fogolytáborokban akartak megbújni, de az utánuk való kutatás ürügye alatt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

miért kellett éppen a teljesen pártatlan, nagy tudású magyar tiszteket kivégezni? Igen, ez a cseh sovinizmus örökös szégyene marad.

Egyik nap vörös fegyveresek jöttek a táborba; munkásokat toboroztak a vörös hadsereg részére. Senki sem jelentkezett. Ekkor gépfegyvereket állítottak fel, és megfenyegették a foglyokat. Erre jelentkezett pár száz ember. Bejöttek a mi barakkunkba, ahonnan akkor már sokan jelentkeztek, és közölték velünk, hogy ha nem megyünk mi is tüstént, akkor azonnal kivégeznek. Tisztjeink mindenkinek adtak egy igazoló írást, hogy e munkára fegyverrel kényszerítettek. Elvittek Kultukba, a Bajkál-tó délnyugati csücskében lévő kis faluba, s onnan irányítottak tovább délnyugat felé, hogy az innen várható bekerítő fehér csapatok elleni védelmi sáncárkokat ássunk.

A vidék gyönyörű volt. Egy kis patak völgyében haladtunk délnyugatra. Mindenütt csenevész Picea obovaták, Larix sibiricák és senyvedő nyírek. Vagy 15-20 km-t haladhattunk, amikor felértünk egy vízválasztóra, ahol a kép teljesen megváltozott. Ahogy a nyeregből lejjebb és lejjebb ereszkedtünk, mind hatalmasabb fenyőkkel, nyírekkel, pompásnál pompásabb virágokkal találkoztunk.

Napokig hajszoltak egyik vagy másik irányba, megkezdtünk egy-egy lövészárkot ásni, de csakhamar ismét tovább kellett mennünk. Kilenc nap alatt mindössze háromszor kaptunk enni. Már dolgozni is alig tudtunk. Végre egy este gyönyörű nyíresbe vittek. Itt a kaszálatlan fű meghaladta az egy métert is. A 60-80 cm átmérőjű nyírfák kérgén még csak egy repedés sem látszott. Csodálatos hely volt.

Még nem tudtuk, hogy mi lesz velünk, tovább megyünk-e vagy sem; már a fegyveres őrség is eltűnt mellőlünk. Szabadok voltunk. Menjünk nyugat felé? Senki sem fogja elhinni, hogy nem voltunk vörös katonák, és egyszerűen felkoncolnak. Mit jelent majd a cseheknek vagy a fehéreknek a mi igazolványunk? Ilyet a vörös katonák is csinálhatnak maguknak. Vártunk.

Egyszerre csak egy teljesen feketébe öltözött lovas vágtázott felénk fekete lován. Azt mondta, hogy nincs egy perc vesztegetni való időnk sem, mert a mintegy 30-40 km hosszú út jobb oldala melletti erdőt már megszállta az ellenség. Bennünket csak az esetben vezethet Kultukba, és menthet meg a biztos felkoncolástól, ha az ő vezetése alatt azonnal elindulunk. Az egész úton se beszélgetnünk, se cigarettáznunk nem szabad. Ha valaki ezt megpróbálná, azonnal üssük le, mert az ellenség frontja előtt csak 100-200 méternyi távolságban kell e hosszú utat meg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tennünk. Aznap kaptunk konzerveket és kenyeret; most megettünk mindent és elindultunk.

Különös volt ez a néma menet. Egymás után ballagtunk, nehogy az együttlépés ütemes zaja felhívja ránk a fehérek figyelmét. Az ég borult volt, és nemsokára az eső is szemerkélni kezdett. Egyik kilométert róttuk a másik után, szinte végtelenül, a szitáló eső neszezésétől megbontott halálos csendben. Balra tőlünk egy erdő szegélye húzódott, s onnan hol vad nevetés, hol káromkodás zaja hangzott. Az erdőben itt is, ott is tábortüzek pislogtak, elhalványodtak, hogy azután annál nagyobb lánggal csapjon fel a sercegő fa friss tüze. És a csapat csak ment, ment, szinte a végkimerülésig. Egy-egy fogoly nem bírta már és leült. Két társa szó nélkül azonnal a hóna alá nyúlt és vonszolta tovább, maguk sem tudták, milyen sors elé. Nem lehettünk már messze a biztos, veszélytelen végcéltól, ha ugyan azt is el nem foglalták már a fehérek.

Vezető anarchistánk közölte, hogy egyelőre túl vagyunk minden veszélyen, de még ki kell bírnunk a hátralévő pár kilométert, hogy a fehérek ágyúinak lőtávolán kívül reánk várakozó szerelvényhez jussunk, és vonaton folytathassuk Müszovájáig az utat. Elcsigázva, halálosan kimerülve érkeztünk az állomásra.

Mindenütt nyomott csend fogadott. Aztán meghallottuk, hogy két nap előtt lelőttek három hadifoglyot, akik nem vették le a sapkájukat az Internacionálé eléneklésekor, míg a társaság többi tagját besorozták a vörös hadseregbe.

Egy este azzal hívtak ki a barakkból, hogy valaki keres. Migray – a szibériai anarchisták szervezője – volt ott lesoványodva, rongyosan. Búcsúzni jött. Így nem bocsáthattam bizonytalan bujdosó útjára. Összeszedtem pár legszükségesebb fehérneműt és átadtam neki. Búcsúzásunk igen megható volt, mindketten megkönnyeztük elválásunkat. Mindenki azt beszélte, hogy az anarchisták kirabolták az irkutszki bankot, elvitték aranykészletét, és ebben nem is volt okom kételkedni. De hogy Migray ebből semmit sem tartott meg magának, arról meg voltam győződve.

Mit tudtatok az orosz forradalomról?

Az orosz forradalom hullámai már Szibériát is elborították. Egyszer a fehérek igényeltek segítséget, majd meg a vörösök kértek támogatást.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mi, hadifoglyok haza szerettünk volna menni. Az Állami Építészeti Hivatal csitai telepére egy hadifogoly-különítményt kértek. Örömmel jelentkeztünk, hiszen ott legalább mérnöki munkát is láthattunk, és amennyiben megismerik tudásunkat, lehet, hogy magasabb megbízatást is kaphatunk.

Egy fehér százados jött, és követelte, hogy azonnal kövessük őt, mert lovászokra van szüksége. Egyikünk sem értett a lovakhoz, s ezt meg is mondtuk neki. Hivatkoztunk önkéntesi jogainkra is, de az sem használt.

Csita állomáson állt a teherkocsikból álló szerelvény, tömve lovakkal. Azonnal beosztottak, mindegyikünk kapott nyolc-nyolc lovat egy-egy vagonban, mindössze én voltam kivétel, mert én, mint parancsnok és tolmács, csak négy lovat kaptam, viszont az összes ember és ló gondja az én vállamra nehezedett. Kiderült, hogy a lovakat – volt vagy 100 db – úgy fogdosták össze még a vörösök valami szabad ménesből. Már egy hónap, vagy talán több hónap is elmúlhatott azóta, amióta e lovakat a vagonokban utaztatták, amíg végül a fehérek elcsípték a szállítmányt.

A lovak közül több már teljesen dögrovás on volt. Félméteres trágyán álltak, és már hosszabb ideje nem kaptak sem enni, sem inni. A szerelvényünket kitolták egy tanya közelébe, ahol széna volt. Hatalmas, 30-40 kilós bálákba kellett a szénát összekötnünk, és a nehéz terhet vagy egyórányi úton a vállunkon vinnünk. Minden lovat legalább 3 vödör vízzel is el kellett látnunk. Két napon át nem volt egy pillanatnyi pihenőnk sem, amíg ellátva a lovakat, a javát megmenthettük az elpusztulástól.

Amikor azonban a vad lovakat vissza kellett a vagonokba vezetni, az már meghaladta minden erőnket. Kozák kapitányunk szidott bennünket, ahogy csak tudott, és ránk parancsolt, hogy ha másként nem bírjuk a lovakat bevinni, akkor lóháton ugrassuk be. Hiába, ez sem ment a legtöbb esetben. Volt velünk egy Pogány Márton nevű zsidó önkéntes, aki kiváló matematikus volt, de a lovakhoz még annyira sem értett, mint mi. Egy különösen rosszindulatú lóra akarták őt felparancsolni, de én készakarva nem értettem a parancsot, és magam akartam felugrani a lóra. Csöpp híja volt, hogy a nyakamba nem vágott a kancsukával. Mit volt mit tenni, szegény Marcinak kellett próbálkoznia. Úgy állt a ló mögé, mintha szertornát kellene végeznie, s még az volt a szerencse, hogy a ló bámulva hátra nézett, hogy milyen udvarló áll mögötte, és nem rúgott ki, hanem nyugodtan kezdte legelészni a füvet. A kozák százados toporzékolt dühében. Kijelentette, hogy nem hiszi,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy legyen a világon még egy olyan ostoba ember, mint dr. Pogány Márton, aki még egy lovat sem tud belovagolni a vagonba. Nem tudtuk, hogy nevessünk-e vagy sírjunk. Marci esetlensége valóban bámulatos volt, de a muszka dühe sem volt hétköznapi. Végül odarohant, kancsukával alaposan megverte az amúgy is vad állatot, majd fel akart rá ugrani. De a ló, úgy látszik, érezte, hogy itt van a leszámolás pillanata, és hirtelen oldalt fordulva úgy homlokon rúgta a századost, hogy az élettelennek látszóan terült el. Homlokából csak úgy ömlött a vér; társai azonnal elvitték, de hogy felépült-e valaha ebből a hatalmas rúgásból, azt sohasem sikerült megtudnunk.

Végül is mi volt a munkád az építészetnél?

Amint mondták, az egész udvar hullabűzös volt, és számos asszony, gyermek kereste férjét, apját, hozzátartozóját az építészet udvarán, mivel az eltűnteket a terroristák oda vitték kihallgatásra. A kivégzést letagadni nem lehetett, hiszen a földből hol egy ujj, hol egy kar vagy láb nyúlt ki a hevenyészett elföldelés után.

Hát akkor már inkább a lovak ápolása és ellátása, mint kivégzettek eltakarítása, majd napok múlva újra kiásása, mosdatása, és annak a kétségbeesésnek szemlélése, amellyel a szeretteik találtak rá legyilkolt kedveseikre. Így vált még ez a nehéz munka is a javunkra, és tanultuk még jobban megbecsülni a lovaikat szerető magyar huszárainkat.

Furcsa is az élet! Egészen különössé akkor lesz azonban, ha meglazulnak a szokás és rend normái, és az élet, akár az egyén, akár a társadalom szintjén, ismét keresi a maga új szervezetét.

Bandival együtt a csitai, helyesebben a Bajkálon túli Építészeti Hivatal Lakásosztályának hivatalában dolgoztunk. Én a kőművesek által elvégzett munkákat mértem fel, és számítottam ki a munkáért járó bért.

A nyugatról kelet felé áramló Kolcsák-sereg maradványai elérték a Bajkálon túli terület határait. A borzalmas visszavonulást átvészelt pár ezer fehér tiszt és megmaradt hozzátartozóik rettenetes fagyási sebekkel voltak borítva. Ezek elhelyezése érdekében új lakások átvétele és átadása vált szükségessé.

Velünk is közölték, hogy most már csak egyikünket tudják alkalmazni. S itt jön a furcsaság! A fizetésünk a természetbeni járandósághoz képest egészen minimális volt. Az arány kb. 1:20 volt. A pénz értékének csökkenését természetesen el akarták kerülni, és ezért meg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szabták a kifizetendő béralapot, viszont a természetbeni juttatásokat, mint nélkülözhetetlen szükségletet továbbra is kiadták.

Mi most már azt kértük, hogy mivel speciális munkát végzünk, az egy fizetést úgy osszák meg, hogy a munka szükséglete szerint vagy a bátyám, vagy én legyünk munkában, de egyszerre csak egyikünk dolgozzék. E megoldást a hivatal vezetője örömmel fogadta, mert mindkettőnk munkáját felhasználhatta, viszont csak egy béralapot terheltünk meg. A természetbeni járandóságok listáján természetesen mindkettőnk neve szerepelt.

Bandi szabad idejében festett, én meg, főként a japánok között, értékesítettem a festményeket. Csakhamar azonban egyéb munkáim is akadtak. A tiszti étkezdében igen megnövekedett a látogatók száma, s az ott alkalmazott magyar hadifogoly önkéntesek nem győzték már a munkát. Megkértek, hogy helyettük vállaljam el a ruhatárosi teendőket, majd később a takarítást és terítést is.

Hát ez nem volt csekélység. A hat hatalmas terem kitakarításával reggel fél négykor kezdtem el a munkát, majd felmostam és feltöröl-gettem azokat, azután a helyükre tologattam az asztalokat, székeket, és megterítettem 2000 személy részére, felsöpörtem, felmostam és feltöröltem az összes folyosót, mellékhelyiséget, lépcsőházat, s bizony amikorra mindezt elvégeztem, már nyolc óra volt. Most azután szabad voltam tízig, amíg a reggelizés lezajlott.

Ezalatt én is nagyszerűen megreggeliztem, majd vagy a barachorkára (zsibvásár) mentem el körülnézni, hogy milyen értékek cserélnek gazdát, vagy felkerestem egy japán ismerősömet, aki tájékoztatott a következő napi valutaárfolyamok felől, amelyekről, mint katonai telefonista, idejében kapta meg a pontos híreket.

Előfordult az is, hogy az egész tiszti étkezde nem kapott kenyeret, mert a kínai pékek bizalmatlanok voltak a különböző orosz pénzekkel szemben. A két fél között tehát én közvetítettem az üzletet, s a kínaiak mindig megkapták az árujuknak megfelelő értéket, néha aranyport, máskor valami jó valutát vagy néha jó rubelt is.

Voltak, akik még ekkor is a legnagyobb pompában jelentek meg, a legízletesebb különvacsorákat fogyasztották, és csak bámultam, hogy egy-egy kabátfelsegítésért milyen busás borravalót adtak. Viszont voltak olyanok is, akiknek már semmi pénzük sem volt, és szó szerint éheztek.

A hadifogoly pincér azután szépen kiigazította az anyagi különbségeket. A gazdagoknak számolta fel a nincstelenek élelmét is. Ha azu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tán valamelyik rájött a turpisságra, elég volt figyelmeztetni őket arra, hogy ennek vagy annak a tisztnek az élelmét számolták fel, és azért nem akartak szólni, mert egyik felet sem akarták megszégyeníteni. A gazdagok is tudták, hogy a magyar hadifogoly önkéntesek nem a maguk hasznára, hanem saját orosz bajtársaik javára cselekedtek így.

Egészen megdöbbentő volt az a feltétlen bizalom, amellyel mind az orosz nép, mind az egyébként gőgös orosz tisztek, a kínaiak és a japánok velünk, de talán különösen velem szemben viselkedtek. Volt eset, hogy egy japán hadiélelmi raktárt feloszlattak. Az orosz és kínai kereskedők majd lejárták a lábukat, hogy megkapják az árukat, de a japánok szóba sem álltak velük. Nekem ellenben kérés nélkül üzentek a japánok, hogy mindent átvehetek, és minimális haszonnal tovább adhatok. Még a pénzt sem kellett előre megadnom, mert tudták, hogy az nem vész el, és két napon belül mindent le is tudok bonyolítani.

A becsületem, vagy helyesebben az önbecsülésem árán valóban komoly vagyont össze lehetett volna szednem, mert nem is kellett volna, hogy megbízóim és klienseim megtudják a csereértékek igazi beszerzési árát.

Ilyen egyszerű volt mindez?

A vendégek sokszor fordultak hozzám teljes bizalommal, midőn akár a még mindenki előtt titkolt értékeik becseréléséről, akár másról, őszinte felvilágosítást igényeltek. Ahogy nőtt a bizalom, úgy fogyott a borravaló. Már alig engedték meg, hogy valakinek is felsegítsem a kabátját.

Bandi szorgalmasan helyettesített az Építészeti Hivatalban, és kaptuk mindketten az értékes természetbeni járandóságokat. A vodkát például mindig eladtuk, és ezért az egy áruért többet kaptunk, mint az egy személyre jutó fizetés volt.

Amikor már olyan rendkívüli hidegek voltak, hogy az orosz lovak sem bírták ki a szabadban, egy hullámbádoggal borított raktárba akarták helyezni őket. Igen ám, de az itt felállított lóállások kikötő helyeit be kellett borítani bádoggal, hogy el ne rágják a fát. Erre a munkára is kivezényeltek. Borzalmas hideg volt. Mindenki csak vastag kesztyűben tudott dolgozni, és még így is állandóan fűtőztek az orosz munkások. Ekkor egy új munkamódszert találtam ki. Levettem a kesztyűmet, és rátettem az ujjamat a szögre. Persze az azonnal odafagyott. Erre aztán elkezdtem a szöget beverni a bádogba és fába. A szög megmelegedett, és elengedte az ujjamat. Csakhamar mindenki így dolgozott.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A honvágyról nem beszéltél….

Minden vágyunk az volt, hogy mielőbb hazajussunk. Hazulról már két éve semmi hírt nem kaptunk. Hallottuk, hogy a háború elvesztése következtében Selmecet a csehek szállták meg. Cseh légionisták közé besorozott magyar hadifoglyok Selmecbánya elpusztulásáról is beszéltek. Mi lehet mindebből igaz? Nem maradhatunk tovább Szibériában. Haza kell mennünk! Fel kell használnunk a velünk szemben megnyilvánuló szimpátiát, hogy útlevelet, vízumot szerezhessünk. Mindenhez pénz kellett. Társaságunk több tagja kitűnően festett. Thám Géza, Dokuly Lajos olajjal, Bandi pedig főként akvarellel. Én is próbálkoztam az ecsettel, de igen rossz eredménnyel; mivel azonban olyan témákat kerestem, amelyek jellemzőek voltak Csitára, az én nyírfalemezre festett képeimet – különösen a japánok – szívesebben vették, mint akárki másét. De hát nemcsak festeni kellett, hanem azt értékesíteni is. Mivel pedig kis társaságunknak én voltam a legjobban oroszul tudó tagja, no meg valami kereskedői hajlam is volt bennem, hát az értékesítést én vállaltam.

Egyszer gondoltam egy nagyot és merészet és elmentem Kelet-Szibéria kormányzójához, Szemjonovhoz, hogy bemutassak neki pár képet. A lakásán kerestem fel. Minden akadály nélkül bejutottam hozzájuk, és megmutathattam a képeket. Ki is választottak Mária Mihajlovnával, a feleségével egyet, úgy éreztem, inkább csak azért, hogy segítsenek rajtam. Ekkor elmondtam, hogy hozzájuk annyi külföldi követ jár, akik bizonnyal örülnének, ha megajándékoznák őket valami szép, művészi képpel. Örömmel kaptak a gondolaton, és engem kértek meg, hogy válasszak valami művészi értékű festményt részükre. Magas, de reális árat kaptam a képért. Így kezdődött a kapcsolatunk.

Mária Mihajlovna azonban csakhamar arra kért, hogy őt fessem le, mert hát festő – festő, nekem, aki szintén festettem, ehhez is kell értenem. Megmagyaráztam, hogy én tájképeket festek és portréhoz nem értek. Végül megígértem, hogy hozok egy portréfestőt. Dokuly Lajost vittem hozzájuk, de már kezdetben nem volt nagy bizalma az alacsony, kopasz emberhez. Mária Mihajlovna gyönyörű szép nő volt, akinek sötétes arcbőre cigány eredetre engedett következtetni. A kép persze hónapokig készült, és én mindig roppant kínokat álltam ki, amikor Mária Mihajlovna megmutatta nekem, és a véleményemet kérte. A kép elég élethű volt, ha nem is volt kimondottan művészinek mondható. Dokuly inkább másoló művész volt, akinek egyedüli becs-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vágya az volt, hogy a kép hasonlítson az eredetihez, míg a művészi meglátások bizony távol álltak tőle. No de nem is ez volt a baj. A szépasszony, úgy látszik, restellte az ő kreol színét, és én hiába magyaráztam, hogy e gyönyörű szín – mit a mi nőink csak hosszú napkúrázással tudnak megszerezni, s akkor sem ilyen harmonikus, tökéletes módon – nála éppen a szépségének egyik legjelentősebb tényezője. Ő mégis azt szerette volna, ha a képet a művész sokkal világosabbra festi át. Persze Dokuly ilyesmire nem volt kapható.

Karácsony előtt mindkettőjüket meg szerettük volna lepni egy-egy szép képpel. Az asszonynak szántuk annak a háznak a képét, ahol ők laktak, míg az atamán részére a hadsereg-parancsnokság épületének képét kívántuk adni. Kegyetlen hideg volt, és Bandi a nagy bárányból bundában dolgozott egy ház sarka mögött, hogy rejtve maradjon. Nem messze tőle, de jóval lejjebb volt a vasútállomás. Bandi rajzolás közben nem figyelt arra, hogy egy páncélos vonat futott be, de őt bizony onnan észrevették. Az atamán testőrei nagy óvatosan megközelítették őt, majd minden oldalról körülvéve elfogták, és bevitték Szemjonovékhoz. Ő azután ott azt mondta, hogy az öccse, mármint én, kértem meg a rajz elkészítésére, mert valami ajándékot szeretnék festeni karácsonyra a kormányzó feleségének. A szerb testőrök felhozták Bandit hozzánk, majd vele együtt engem is visszavittek Szemjonovékhoz. Akkor már egy csomó külföldi követ várt éhesen a szenzációra. Amikor ellenben Mária Mihajlovna engem meglátott, felkiáltott: Nás hudozsnik! (a mi művészünk). Most már minden kiderült, kaptunk állandó szabad festési engedélyt, és szépen hazaengedtek.

Egyszer azonban megnyílt a szabadulás útja. Szemjonov elrendelte, hogy egyes tiszti családok, kereskedők keletre utazhassanak, s erre egy vonatot biztosítottak. Nyolc személy részére mi is kaptunk az ő jóvoltukból vonathasználati engedélyt arra a szerelvényre. Figyelmeztettek azonban, hogy szerezzünk sürgősen vízumot attól a követségtől, amelyik államnak a területén át óhajtunk utazni. Az amerikaiak személyenként 50 dollár felmutatását kívánták meg, a japánok 100 yent igényeltek. Persze nekünk alig volt valami valutánk. Láttam, hogy itt csak egy gyors pénzszerzési mód segítségével szabadulhatunk.

Összehívtam tíz társunkat, megígértettem velük, hogy a most ismertetendő módszert soha többé nem fogják alkalmazni, és felvázoltam a tervemet. Másnap mindenki magára vállalt egy városrészt, amelyek közel egyenlő nagyságban, körcikkenként helyezkedtek el a székesegyház-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tól, mint centrumtól szerteágazó sugárutak mentén. Feladatuk az volt, hogy a rájuk bízott részek minden élelmiszerüzletét keressék fel, és különböző élelmiszerek, mint liszt, zsír, cukor, só, fűszerek, kakaó stb. árait és mennyiségét tudják meg, és jegyezzék fel. A rendelkezésre álló mennyiség kiderítésének az a legegyszerűbb módja, ha az illető cikkből nagyobb mennyiséget kérnek, s mivel feltételezhetően annyi a kereskedésben nem lesz, megkérdezhető, hogy mennyivel tudnak szolgálni.

Amikor este a jelentések befutottak, megállapítottuk, hogy a város egész élelmezése meglehetősen bizonytalan alapokon nyugszik, és nagy aránytalanságok vannak. Így voltak kevésbé fontos cikkek, amelyekből nagyobb tételek álltak rendelkezésre, míg másokból viszonylag igen kis tartalékok. Ezután összevetettük a pénzünket, és megállapítottuk, hogy az valamivel több, mint a felvásárolható kakaó értékének harmad része. Másnap mindenki visszament a rábízott üzletekbe, lefizette az ott levő kakaó harmad részét, és így megvéve azt, felkérte a hadifogoly ismerősöket, hogy vásároljanak az üzletekben kakaót. Másnap minden társunk egy városrésszel tovább ment, és az ottani üzletekben keresve a kakaót, a régi ár kétszeresét ígérte érte. Amikor láttuk, hogy kakaó a városban már nem vásárolható, megállapítottuk, hogy számításunk helyes volt. Harmadnap a társaság ismét tovább ment egy városrésszel, és már háromszoros árat ígért, de kakaó sehol sem volt felhajtható. Már az egész város kakaófelvásárlási lázban égett. Mindenki kakaót keresett. A negyedik napon már négyszeres árat ígértünk. Ekkor már a kereskedők is vásároltak volna háromszoros áron. Mivel pedig a kiszámított nyereség már meghaladta az 500 dollárt, és nekünk fejenként csak 50 dollárra volt szükségünk, a vízumok megszerzéséhez, a kakaót háromszoros áron eladtuk.

1920 márciusának végén megkaptuk utazási engedélyünket.

Társaink egy része nem mert velünk jönni, de egy selmeci kereskedő veje azonnal szerzett még három társat maga mellé, s így négy magyar önkéntes és négy zsidó volt hadifogoly április 12-én útnak indulhattunk. A vonatra csak kivételes személyek kaptak engedélyt, és hogy mi ezek között voltunk, azt Mária Mihajlovnának köszönhettük.

Mandzsúriában hozzánk kapcsoltak egy csomó kínai kocsit, s mi nem is vettük észre, hogy egy kínai is feltelepedett az emeletes fekvőhelyek egyikére, s ott aludt, szinte mozdulatlanul

Egyszer csak arra ébredtem, hogy mellettem valaki leugrott, majd egy sapka is utána esett. Rögtön tudtam, hogy az Dankó Pista barát-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tomnak a sapkája, viszont ő ezen aludt, és a kabátja, amelyben négyünk pénze és minden értéke volt, szintén a feje alatt volt. Gyorsan felkeltettem, és valóban, se kabát, se pénz, se útlevelünk, se jegyeink nem voltak sehol.

Hiába riasztottuk a vasúti személyzetet, kutattuk át a kocsikat, a kínai kocsikban összezsúfolt tömegben a tolvajt nem lehetett megtalálni. Csicsiharban a vonat megállt. A vasútrendőrség azonnal körül is vette az egész szerelvényt, de a tolvaj valószínűleg már a vonat lassításánál leugorhatott a vonatról a mi 250 dollárunkkal, útleveleinkkel és vasúti jegyeinkkel együtt. Az orosz vasúti személyzet, valamint a vasúti rendőrség igazolta, hogy Vlagyivosztokig érvényes jegyeink voltak, s az útlevelünk is rendben volt. Igazolták azt is, hogy egy, a mi európai kocsinkban illetéktelenül utazott kínai meglopott, de ezzel mégsem oldódott meg a mi súlyos problémánk.

Furcsa érzés volt Mandzsúria legnagyobb forgalmú városába, Harbinba megérkezni minden pénz, igazolvány, jegy stb. nélkül. Már a kalauzok is említették, hogy talán lesz az állomáson egy vöröskeresztes kirendeltség, amely majd segíthet rajtunk. Kiderült, hogy valami svéd gróf volt ott – ha jól emlékszem, Stenbock volt a neve –, aki felvilágosított, hogy ezen incidensünk miatt a kínai kormányzattól kártérítést követelhetünk. Ehhez persze új igazolványokra is szükségünk lesz, mert útlevél nélkül nem juthatunk tovább. Azonnal pénzbeli támogatást is nyújtott, és ajánlást is adott, majd, amikor fényképeink elkészültek, a kilétünket is igazolta.

Elmentünk a kormányzóságra is, hogy ott előadjuk a panaszunkat. 400 dollár kártérítést kívántunk, de ennek a megadására csak a kormányzó volt illetékes. Kihallgatott, majd megkérdezte, hogy merre óhajtunk utazni. Mi persze Japánt neveztük meg utazásunk közvetlen céljaként, de erre kijelentette, hogy ez esetben nem tud kártérítést adni. Mit volt mit tennünk, elhatároztuk, hogy Kínán keresztül megyünk haza. Így azután nem is volt már akadálya, hogy elismervény ellenében a pénzt felvehessük. Megkaptuk a kínai útlevelet is, amelyet előttünk írtak le bámulatos gyorsasággal. Amint a finoman hegyezett ecset ide-oda röptében gyönyörű jeleket rajzolt a papírra, szinte álomnak tűnt az a gyorsaság, ahogy a fölülről lefelé írt sorok teremtődtek.

A távozásunk előtt természetesen még meglátogattuk a svédet. Elmondta, hogy a bokszerlázadás leverésében az Osztrák-Magyar monarchia haditengerészete is részt vett, s így a kínaiak nekünk is tartoztak ha-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

disarccal. A trianoni békeszerződés értelmében e követelésünk is az utódállamokra szállt át, viszont mi még, mint közös hadseregbeli katonák szerepeltünk, s így ők e tartozásuk terhére fizethették ki a kért összeget. Most már mi is sajnáltuk, hogy nem kértünk többet, hiszen ezzel maguk a kínaiak is jobban jártak volna, mintha fokozatosan törlesztik tartozásukat Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia felé, mely államok végeredményben is illetéktelenül jutottak ilyen követeléshez. A kínaiak ott találták volna meg a számításukat, hogy ezen összegek Kínában kerültek volna felhasználásra, és így a pénz az ő népüket gazdagította volna.

A harbini útlevél- és pénzszerzéssel nyolc napot töltöttünk el. Innen, ígéretünkhöz híven, egy japán szerelvénnyel nem kelet, hanem dél felé indultunk.

Érdekes volt a kocsi belseje is. A padok kicsik, japán méretekre voltak szabva. Mindenütt ragyogó tisztaság. A kocsikat mindig több tisztogató alkalmazott járta, és ahol valami kis szemetet látott, vagy por volt, máris dolgozott a finom seprű. Az volt az ember érzése, hogy itt még a padlóról is lehetne ebédelni. Nekünk persze az ülés elég kényelmetlen volt. Velünk szemben egy japán nő utazott a fiacskájával. Arra már nem is emlékszem, hogy ez Mukden előtt vagy után volt-e, de amikor ők egy ebéd-dobozt rendeltek, és láttuk, hogy abban mily higiénikusan és ízlésesen vannak elrendezve az ennivalók, magunk is megkívántuk azt. A kis lapos fadoboz kb. 10 cm széles, 20 cm hosszú és 5 cm magas lehetett. Volt benne egy kis vagdalt hús, főtt rizs, sóju (csodálatos ízű szójamártás), valami sütemény, és külön-külön papírba csomagolva az elmaradhatatlan 2 pár evőpálcika. Miután megnéztük, hogy útitársaink hogyan esznek, mi is megpróbáltuk az étkezést, amely kísérletünk nemcsak nálunk, hanem a kibiceknél is nagy derültséget keltett. Étkezésünk maradványait a mindig fehér kesztyűben levő személyzet azonnal összetakarította.

Nemsokára azonban a kb. 2-3 éves fiúcska bajba került. Az anyja gyorsan kiszaladt vele, de a fülke foglalt volt, hát nem csinált sok gondot belőle, hanem ott a gyönyörű tiszta padlóra intézte el a kis ember a nagy dolgát. Fél perc sem telt azonban el, s máris jött egy japán, mindent felmosott, tisztított, pucolt, amíg csak olyan nem lett a padló, mint azelőtt volt. Persze ezután azért mégsem mondtuk, hogy itt még a padlóról is lehetne étkezni.

A Sanghajba menő hajót már lekéstük, ezért két napot Dairenben kellett töltenünk. Egy németül jól beszélő japán volt a segítségünkre infor-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mációkkal, s kalauzolt a városban. Aznap estefelé megnéztünk még egy sintó templomot, majd elsétáltunk egy ékszerüzlet előtt, s benéztünk az üvegajtón. Az üzletben sehol egy lélek sem volt látható, a drága ékszerek pedig ott hevertek az ízléses asztalokon, pultokon. Megálltunk a szemközti oldalon, és egy másik kirakatot nézve figyeltük az ékszerüzletet. Nemsokára be is ment egy vásárló. Nyugodtan nézegette a kirakott holmikat, őt nem zavarta az, hogy nem lát kiszolgáló személyzetet. Kiválasztotta a neki tetsző csecsebecsét, elővette a pénztárcáját, s az ekkor megjelenő kereskedővel beszélgetve, kifizette az ékszerért járó pénzt. Kísérőnk azt mondta, hogy nagy ritkaság, ha valaki megpróbálja a lopást. Itt a csodás fényben mindenkit látnak, és ha az üzletben történne is valami szabálytalanság, az utcai, üvegből készült figyelő házakból a rendőrség azt azonnal észrevenné, és telefonközlésük alapján már a szomszéd utcában elcsípnék az illetőt. Ez a bámulatosan megszervezett rendőrség nem volt nyomasztó hatással, sőt, olyan jóleső érzést váltott ki belőlünk, hogy itt ugyan nem történhet semmi bajunk.

1920. április 27-ikén érkeztünk Sanghajba.

A sanghaji villamosokat az jellemezte, hogy rendkívül gyorsak voltak. Az első kocsiban rendszerint csak fehérek utaztak, míg a másodikban utaztak a kínaiak. Később megtudtuk azt is, hogy az első kocsi az előkelőséget jelentette, és az antant hatalmak képviselői azt követelték a kínaiaktól, hogy a központi államok polgárai ott ne utazhassanak. E kívánságot azonban a kínaiak, akik igen sokra becsülték a németeket – főként a sanghaji német orvostudományi egyetem felállítása és nagyszerű orvosi gyakorlatuk miatt – nem teljesítették. A további követelmény az volt, hogy a németek és magyarok hagyják el Kínát. Ez az akciójuk csak részben sikerült, mert éppen a kínaiak sok honfitársunkat kivételes elbánásban kívánták részesíteni, akiknek visszamaradását kínai érdekből is szükségesnek tartották.

Maga Sanghaj tulajdonképpen több, egymástól igen elütő részből áll. A főként nyugat felé elterülő kínai városrész reánk borzalmas benyomást tett. Alig hagytuk el a fehérek rendkívül előkelő, széles utakkal behálózott negyedét, ahol a szebbnél szebb hatalmas villák és paloták mind külön kertekben, parkokban tündököltek, midőn meglátttuk a kínai nyomort a maga egészen ijesztő voltában. Egy széles kapu választotta el a francia koncessziót a kínaitól, de a pár lépés távolság sokkal nagyobb volt, mint a magyar és amerikai élet ma oly sokat emlegetett távolsága.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A nyitott kapu mögött egy nagy szemétdomb volt, rajta egy kutya oszló hullája. Ott keresgélt egy meztelen kislány valami élelmet, s nem riasztotta vissza sem a bűzlő dög közelsége, sem a legyek sokasága és a piszokban közeledő halál. Apró kis putrik egymás hegyén-hátán, és szegénység, piszok mindenütt. Most már nem csodálkoztunk, hogy figyelmeztettek bennünket a kínai negyed elkerülésére.

Egyszer elvittek a vakok intézetébe is, ami Sanghaj közelében működött. Megmutatták, hogy milyen ügyesen tudják a Braille vakírást. Csakhamar feltűnt, hogy a gyermekek csaknem kivétel nélkül leányok. Érdeklődtem ennek a dolognak a nyitja felől, és akkor elmondták, hogy a szegények sokszor vakítják meg leányukat, hogy jobb legyen a hallása, és szebben tudjon énekelni. Így remélhetik azt, hogy a teaházakban vendégségek alkalmával énekükkel szórakoztathatják a tehetősebb embereket. Ugyanis az a szokás, hogy e szerencsétlenek a vendégasztal négy sarka mellett a földre guggolva énekelnek, s ezzel másoknak időtöltést, maguknak megélhetést szereznek. A huszadik század elején ugyan már törvény tiltotta e kegyetlenséget, de sokan még akkor is gyakorolták, mert az éhezés és pusztulás még kegyetlenebb.

Három hónapot töltöttünk Sanghajban. Három hónap! Milyen hosszú idő, amikor egy hatéves hadifogság van mögöttünk, és égünk a vágytól, hogy mielőbb viszontlássuk szeretteinket, akikről két év óta semmi hírünk sincsen.

Sorban búcsúztunk el sok-sok kedves ismerősünktől, akik mind szívesen vették volna, ha továbbra is ott maradunk. Hazamenni!

Az Ume-maru (szilva hajó) megérkezett a sanghaji kikötőbe. Kellő igazolások után felvettek a hajóra. Helyünket a fedélzet alatti hajótér egy nagy helyiségében jelölték ki, hová széles lépcsőn lehetett lemenni. Fekvőhelyeink emeletes vaságyak voltak, amelyek egy nagyobb asztalt fogtak körül. Az ágyak között csak egészen keskeny közök maradtak a közlekedés számára, s bizony, meglehetősen zsúfoltan voltunk, németek, osztrákok, magyarok, és pár török volt hadifogoly.

Mindnyájan a hajó orrában akartunk tartózkodni, hiszen onnan láttuk legjobban az előttünk elterülő végtelen óceánt, ott hasított legjobban a hűs tengeri levegő, és onnan láttuk legjobban a tengeri állatvilág sok érdekességét.

Megtudtuk, hogy utunk legközelebbi célja a Szumátra szigetéhez tartozó kisebb nyugati szigetecskének Szabang nevű városa, amelynek kikötőjét a japánok bérelték ki hajózási, anyagellátó központnak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Sokszor órákon át azzal szórakoztunk, hogy a különböző színű és formájú halakat néztük, amint kivetették magukat a vízből, hogy valamely ellenségüktől meneküljenek, majd kifeszített nagy oldaluszonyaikat szárnyként használva sokszor 100 méterrel elébb vagy hátrább kerültek ismét a vízbe

A hajótérképen láttuk, hogy talán már a következő napon elérjük a Maláj-félsziget déli sarkát, s boldogok voltunk, amidőn tőlünk délnyugatra végre ismét szárazföldet láttunk. Amint egyre jobban közeledtünk a Malaka tengerszoros felé, úgy bontakozott ki előttünk mindjobban az egyenlítői szigetvilág növényzetének pompája. Amikor befutottunk a Strait-be (Malaka szoros), feltűnt Szingapúr városa. Mindenütt kisebb-nagyobb sziget egymás hegyén-hátán, és ezeket mind-mind széjjelboruló bambuszbóbita borította, mintha mind virágváza lenne. A kisebb és nagyobb szigetecskék között számtalan vitorlás és egyéb vízi jármű sürgött-forgott csodálatos színpompában. A tenger mélykékje, a szigetecskék üde lombbóbitája, a vitorlák élénk színtónusai, és utasaik ragyogó ruhái örökké változó színhatásban gyönyörködtették az ilyesmit még soha nem látott szemünket.

Hajónk rendületlenül rótta a kilométereket, s az elindulástól számított 12. napon, a reggeli órákban befutott a szabangi japán kikötőbe. Itt már egész szénhegyek várták, hogy a japán hajók kiegészítsék szénkészletüket, felvegyék friss ivóvizüket, beszerezzék a hiányzó élelmiszert, felvegyék a részükre érkezett postát, kissé kitatarozzák a hajót, hogy az jobban megbirkózzon az Indiai óceánon való áthaladás nagyobb veszélyt jelentő problémájával. Közölték velünk, hogy két napig maradunk a szigeten, és jól tesszük, ha elhagyjuk a hajót, mert a rakodás zaja és a szénpor igen kellemetlen lesz. Partra szálltunk.

A sziget belseje felé menet igen rendes betonutat találtunk. Alig mentünk azonban pár száz métert, máris bent voltunk a bors- és egyéb ültetvények között, majd mikor tovább haladtunk, csakhamar egy őserdőt találtunk magunk előtt. Az előttünk levő erdő, mintha zöld fallal lenne körülvéve, egészen várszerű benyomást keltett. Az út pedig, mintha alagút lenne, mert a hatalmas fák a 10 méter széles út fölött összeborulva magát az utat is állandóan félhomályban tartották. El sem tudtam volna képzelni, hogy ilyen a tropikus őserdő. Az embernek az volt az érzése, hogy az utat szegélyező zöld lombozaton még a kezünket sem tudnánk átdugni, oly sűrű az. A hatalmas fákról mindenütt karvastagságú fikuszok lógtak alá, s ezek iparkodtak a legcse-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kélyebb teret is felhasználni leveleik számára, hogy semmi világosság el ne vesszen.

A szemünk lassan hozzászokott a félhomályhoz, és akkor láttuk, hogy körülöttünk a felriasztott lepkék százai röpködtek, melyek mindegyike csupa trópusi különlegesség volt számunkra. Általában a nagyméretű lepkék domináltak, helyesebben, elsősorban is ezek kötötték le a figyelmünket. Levettem szalmakalapomat és vadászatra indultam. Pár pillanatnyi mozdulatlan csend után a lepkék leszálltak, és én egy nagy lepkére rávethettem a kalapomat. Gyors mozdulatomra egész lepkefelhő szállt fel, és társaim nevetve húztak ügyetlenségemért. Nekem azonban mégis az volt az érzésem, hogy nem hibáztam el a célt, és a lepkémet megfogtam. Nagy óvatossággal emelem fel a kalapomat, de bizony nem találok alatta semmit. Társaim még jobban nevetnek balsikeremen, én meg bambán egyenesedek fel, és nézek a lepkék után. Egyszerre azonban úgy érzem, hogy valami mozog a kalapomban. Odanézek, és akkor látom, hogy a lepkémet valóban megfogtam, de mivel az oly nagy volt, beszorult a kalapomba, és éppen akkor sikerült neki kínos keservesen elhagyni börtönét. Én 60-as kalapot hordok, tehát elképzelhető, hogy milyen lehetett a megszökött pillangó, ha még az ilyen nagyméretű kalapba is beszorult. El is képzeltem, hogy ha odahaza végképp nem találok munkát, eljövök az Egyenlítőre lepkéket gyűjteni, preparálni, és el fogom árasztani a legszebb lepkegyűjteményekkel Európa és Amerika iskoláit.

Amikor az őserdőben továbbhaladtunk, egyszer csak élénk, dühös sivalkodásra lettünk figyelmesek. A homály kezdett ritkulni, mind világosabb lett. Úgy látszik, közeledünk az őserdő túlsó széléhez. Egyszerre megpillantjuk magunk előtt, fent a magasban a rikácsoló majomhadat, amint dühösen tépik, rágják a bennszülöttek által készített gyümölcsvédő hálófonatot, mellyel éppen a majmoktól akarják megvédeni az ízes gyümölcsfürtöket. Amint bennünket meglátták, azonnal dühös támadásba kezdtek. Letört gallyakkal, kibontott gyümölcsökkel dobáltak, köpködtek, fogaikat ránk vicsorították és mérgesen kiabáltak. Mi is felragadtunk pár göröngyöt, és ezekkel dobálva haladtunk előre. Mikor a kis majmok látták, hogy nem ijedünk meg tőlük, gyönyörű ugrásokkal, lengésekkel tornázták fel magukat a nagyobb biztonságot nyújtó magasabb régiókba, nehogy a mi erősebb dobásaink úgy találják el őket, hogy leszédülve fogságba essenek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Csakhamar mi is elhagytuk a hadszínteret, és egy nagyobb borsültetvénybe értünk. A borsot négyméteres oszlopokra futtatják, melyek drótokkal vannak egymáshoz kötve. Az egymástól mintegy négy méter távolságban levő vastag karókra és az összekötő drótokra kúszik fel a bors, hol kellő napot és érlelő meleg levegőt kapva megérik. Mielőtt azonban elperegne, már leszedik, és napon szárítják a teljes beérésig.

A borsültetvényes domboldalon haladva visszatekintettünk a tengerpart felé. Láttuk, hogy nyugaton, a horizont szélén egy parányi felhő jelent meg. Arra korábban figyelmeztettek minket, hogy ha látunk a nyugati égen egy kis felhőcskét, akkor igyekezzünk fedél alá jutni, mert abból a kis felhőből 15 perc alatt igen könnyen lehet komoly felhőszakadás, ezért gyorsabban szedtük a lábunkat, hogy valami menedéket keressünk. De alig telt el 10 perc, már teljes félelmetességgel kezdett kibontakozni a trópusi felhőszakadás. Nem messze előttünk szerencsére megpillantottunk egy hosszú, lapos tetőt, mely védelmet ígért az eső ellen. Éppen elértük a tetőt, és alá akartunk bújni, mert közben az eső is megérkezett, midőn a legnagyobb meglepetésünkre a tető megindult. Akkor láttuk, hogy az egy borsszárító szín fölé tolódott, hogy a szárított fűszert megóvja az esőtől. Magunk is gyorsan alábújtunk, és az ott lévő két maláj szépséggel versenyezve mentettük az ültetvény száradó kincsét, és persze magunkat is. Jót nevetve kalandunkon és megmenekülésünkön, iparkodtunk beszédbe elegyedni a leányokkal, de ők alig mondtak mást, mint az „apa" és „britsza" szavakat, amelyekről ma sem tudjuk, hogy mit is jelenthetnek. Egy hollandmaláj tilalmazó tábláról megtudtuk, hogy a „dilarang mazoek" „átjárni tilos"-t jelent, de ez bizony nem volt elég egy barátságos beszélgetéshez. Közben az eső olyan bőséggel ömlött, hogy tíz lépésre sem lehetett látni a védő tető alól. De amilyen gyorsan jött, úgy el is vonult. A nap ismét ragyogóan sütött. A borsszárító tetejét félretoltuk, és a tűző napon az erős fehér és a gyengébb fekete bors tovább érhetett.

Ösvényünk egy kis maláj településhez vezetett. Néztük a hatalmas kókuszpálmák piciny koronája tövén meghúzódó nagy gyümölcsöket, egy asszony érthető mozdulatokkal közölte velünk, hogy szívesen lehoznak egy diót a számunkra. Örömmel fogadtuk el az ajánlatát, mire szólt a férjének, aki kézbe véve egy kis kókuszháncsdarabot, szinte pillanatok alatt felszaladt a teljesen sima törzsön. Ezt pedig úgy csinálta, hogy a háncsot átvetve a fa derekán, a másik végét megfogta, majd nekitámasztotta a lábát a fának és pár lépést tett felfelé. Aztán a hánccsal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

közelebb rántotta magát a fához, s ekkor feljebb vetette a fát ölelő hánccsot, majd ismét kifeszítette a karjait és tett egy pár lépést. Mindez azonban oly gyorsan történt, hogy szinte szaladásként hatott a járása, mert hiszen ez nem volt mászásnak nevezhető. Fent aztán megfogta a hosszú levelek vastag tövét, és felvetette magát a lombkoronába. Onnan kérdezte aztán, hogy melyik diót óhajtjuk. Azt leszedve ledobta a lábainkhoz. Még ugrott is a dió, mint valami labda. A felesége aztán gyorsan beütötte a nyélvég dugóját, és mutatta, hogy most már ihatjuk a gyümölcs levét. A kókuszdió úgy járt körbe, mint valami békepipa, míg csak el nem fogyott az igen ízes leve. Megkóstoltuk még a fehér húsát is, amelynek íze sokáig a szánkban maradt, mert a mandulára emlékeztetett, és nagyom finom volt.

Visszatérve a hajóra, másnap mindenütt nagytakarítást kellett csinálni, hogy megszabaduljunk a sok szénportól. Tettünk még egy kis sétát a tengerpartra, és készültünk az újabb tengeri útra.

A nagy Nikobar-sziget mellett, amelynek csak a legkiemelkedőbb csúcsát láttuk messze északon, már napokkal ezelőtt elhaladtunk, és közeledtünk Ceylonhoz. Talán 10-20 km-re lehettünk a szigettől, és láttuk a hatalmas hullámokat, amint magasra felcsapva megtörtek a sziklás partokon. Az irányunk északnyugatra fordult, hogy a Maldív és Laccadive szigetcsoportok között az arábiai tengerbe jussunk. Ekkor már 7-es szélerősséget mértek, és hajónk teljesen oldalt dőlve futotta útját.

Amidőn a vihar már a 10-es szélerősséget is elérte, amilyent még a mi sokat tapasztalt idős hajóskapitányunk sem élt át, rendkívüli óvintézkedéseket kellett foganatosítani. A fedélzetre vezető lépcsőt erős ponyvával kötötték le, kitéve minket a megfulladás veszélyének. Csak egy-egy személy fedélzeti szolgálatát kérték, hogy tanúja lehessen annak a roppant erőfeszítésnek, melyet a hajó és utasainak megmentése érdekében kifejtettek.

A hajó legsúlyosabb perceiben Bandi volt fent a fedélzeten. Ő vállalta a tanúskodás szerepét. Alaposan kikötötték a hajó közepén, hogy a fedélzetet most már percenként végigsöprő hullámok le ne sodorják. Elbeszélte, hogy bámulatos volt az a higgadt nyugodtság és halált megvető fegyelem, amellyel a parancsnok rendelkezéseit a legnehezebb körülmények között is teljesítették. Két órát töltött csak fenn, de ez nekem és neki is egy örökkévalóságnak tetszett.

Végre jött Bandi is, csuromvizesen, és szinte megdermedve a hidegtől. No, nálunk hamar átmelegedett a már szinte kibírhatatlan forróság-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ban. Közölte, hogy alighanem túl vagyunk már a veszélyen, és bár a hajónkat a vihar mintegy 100 km-rel északabbra sodorta kijelölt útjától, valószínűleg hamarosan nyugodtabb tengert és csendesebb időt kapunk.

Adenbe érkezve már ismét talpon volt mindenki. Hajónk Adenben nem kötött ki, csak teljesen lelassított a kikötő előtt, sőt, egy-két órát álltunk is, hogy az előre megrendelt fűtőszemélyzetet fölvehessük. Megbámultuk az arab búvárok ügyességét. A ledobott pénzeknek utána úsztak, szájukba rakták, és gyors tempóban emelkedtek ismét a felszínre, hogy újabb és újabb próbákra sarkalljanak bennünket. Egyik-másik úszó egészen különösen hosszú ideig bírta ki a víz alatt. Mindegyiknél volt éles kés is, hogy egy cápatámadás esetén védekezni tudjon. Az öböl csendes vizében bizony elég sok cápát láttunk, de úgy látszott, hogy az arabok késétől igen féltek, mert egyik sem támadott. Mi persze messziről figyeltük, hogy a búvárokat nem fenyegeti-e valamilyen veszély.

A levegő a vörösen izzó hegyek között nem tudott lényegesebben lehűlni, és éjjel is olyan meleg volt, hogy alig tudtunk egy keveset pihenni. Amikor pedig reggel a nap felkelt, mind erősebben ontotta reánk sugarait. Hiába szaladtunk szinte negyedóránként a zuhanyozóba, a meleg, sós tengeri víz nem tudott lehűteni. Még akkor jártunk a legjobban, ha amúgy csuromvizesen felmentünk a fedélzetre, és haladásunk szele elpárologtatta a testünkre tapadt vízcseppeket. Ilyenkor aztán jócskán volt rajtunk só, amely csípte, szárította a bőrünket. Állandóan 40 fokon felüli volt a hőmérséklet, s a tengervíz is több volt 35 foknál. Ivóvíztartályunk sem volt megfelelően védve a felmelegedéstől, s ezért az ivóvíz sem tudott felüdíteni bennünket. Harminc fokon felüli vizet inni bizony nem szomjúságcsillapító.

A második napon kénytelen voltam a vadászszokáshoz folyamodni, ha ugyan kissé a tengerhez alkalmazott módon is. A vadászok ugyanis, akikről köztudomású, hogy szeretik a borocskát, hiszen sokszor az segíti ki őket a szép vadászkalandok kitalálásában, víztelen helyeken megpihenve beássák a nedves földbe borosüvegeiket, tüzet raknak föléjük, és amikor a tűz a föld nedvességét elpárologtatja, a párolgás következtében történő hőelvonás miatt hűl a boruk is. Mi az alumíniumkulacsainkat töltöttük meg ivóvízzel, majd megnedvesítettünk egy törülközőt, a kulacsot belecsavartuk, és kitettük a hajó orrára. A haladásunk miatt áramló levegő elpárologtatta a törülköző vizét, hűtötte a mi vizünket is a kulacsban. A harminc fokon felüli ivóvizet így – kétszeri törülközőnedvesítéssel – le tudtuk hűteni 15 fokra is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A sikeren felbuzdulva nemcsak útitársainkat kínáltuk meg friss vízzel, hanem a japán tengerészeket is, és mindenki élvezte ötletességünk üdítő eredményét. Csakhamar a parancsnok is tudomást szerzett hűsítő szolgálatunkról, és miután személyesen győződött meg sikeres kísérletünkről, arra kért, hogy azért a túlzott vízfogyasztástól tekintsünk el, nehogy a tartály gyorsabban ürüljön ki, mint számították, és ivóvízhiány álljon elő. Persze itt meg kell vallanom, hogy a japán kimonómat is többször megnedvesítettem, és úgy hűtöttem magamat is. A sós tengeri víz elpárolgása után a megszáradt törülközőből vagy kimonóból a visszamaradt sót mindig ki kellett dörzsölni.

A hajótérképről láttuk, hogy közeledünk a Sínai-félsziget felé.

Hajónk a Szuezi-öböl számtalan apró szigete és zátonya között befordult az öbölbe. Az egyik helyre azt mondták, hogy ott keltek át a zsidók a Vörös tengeren. E helyen ma is rendkívül alacsony a víz, a legtöbb hajó éppen hogy elfér benne. A történelem során állítólag többször is előfordult már, hogy e hely teljesen vízmentes volt.

Nagyon kíváncsiak voltunk a Szuezi-csatornára, hiszen már annyit hallottunk róla. Tudtuk, hogy már Krisztus korában is üzemben volt, és a nyolcadik században hadi okokból semmisítették meg. A csatornát tulajdonképpen az egyiptomiak kezdték Negrelli mérnök tervei alapján építeni, majd a halála után Lesseps részvénytársasági alapon folytatta, és 1869-ben fejezte be. Anglia az egyiptomi khedivétől 1875-ben megvásárolta a részvénytöbbséget, és a csatorna használatát 1888-ban nemzetközi egyezményben szabályozták. Anglia ezen egyezményt az első világháború idején nem tartotta tiszteletben.

A csatorna hossza 160 km, szélessége 100 m, mélysége minimálisan 10 m. Az évi forgalma 5000-6000 hajó. A csatorna tulajdonképpen nem Szueznél, hanem Port Ibrahimnál kezdődik, s úgy halad először észak felé egészen a Kis-sóstóig, majd onnan északnyugatra fordulva a Nagy-sóstón visz keresztül. A hajóknak lassú járatban kell a csatornában haladniuk, hogy elkerüljék a nagyobb hullámzást, és így mi is tovább gyönyörködhettünk a táj sivár szépségében.

Csakhamar már a spanyol Marokkó mellett haladtunk, és a kilencedik nap reggelén nyugaton feltűnt előttünk a Gibraltár sziklakolosszusának reggeli nap által megvilágított orma.

Hajónk eltávolodott a szirt orra előtt, majd mögéje fordult, ahol egy nagy öbölben volt a kikötő. Sajnos, itt nem szállhattunk partra. Ahol a hegyfok csaknem 500 méteres gerince a legalacsonyabb, ott van a spanyol-angol ha-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tár. Az öböl többi része tehát már nem tartozik az angol koronabirtokok közé. Az öböl nyugati oldalán fekszik Algeciras spanyol város és kikötő.

Gibraltárban ismét kiegészítettük élelmiszer- és ivóvízkészletünket, majd egy napi pihenő után ismét kifutottunk a kikötőből, hogy nyugatra fordulva átjussunk a cca. 15 km széles Gibraltári-szoroson.

Amikor a La Manche csatorna bejáratához érkeztünk, észrevettük, hogy hajónk feltűnően lelassított, és tengerészeink három helyről is szakadatlanul figyelték a tengert. Mikor ennek okát tudakoltuk, elmondták, hogy e részeken igen sok elszabadult akna van, s ezek a háború befejezése után igen sok kárt tettek a hajózásban. Mi is láttunk elszabadult aknát, és láttunk sok bóját is, melyekkel a hajózható utat jelölték meg. Sajnos, az elszabadult aknák nem voltak hajlandók tekintetbe venni e jelzéseket, és a szabadnak jelzett vizeken is szerteszéjjel kószáltak. Mi sem szerettünk volna ilyen alattomos ellenséggel összeütközni, és utunk végcélja előtt a tenger fenekére süllyedni. Tovább hajóztunk Hamburg felé, ahová reggel érkeztünk.

Egyszerre csak azt halljuk, hogy hangosan kiáltozzák a nevünket. Kiderült, hogy édesanyánk távirata várt minket, melyet a port-szaídi sürgönyünkre válaszul küldött. „Komme über Prag. (Gyertek Prágán át.) Mama". Ez volt a távirat tartalma.

Mintha szíven ütöttek volna mindkettőnket. Miért Prágán keresztül? Hát valóban idegen hatalom alá került a mi szülőföldünk? És miért írta alá a táviratot egyedül az édesanyánk? Csak egy rövid mondat, és mennyi tragédiát sejtet! Kinek hoztuk akkor a kitűnő szivarokat, hiszen édesatyámon kívül senki sem dohányzott komolyan a családból?

Rémes volt ez a bizonytalanság! Mikor a különböző nemzetek küldöttei kiválogatták a területileg hozzájuk tartozó volt hadifoglyokat, mi nem tudtunk a csehekhez menni. Hogyan végezzem el idegen nyelven a hét éve félbe maradt erdőmérnöki tanulmányaimat? De bevégezhetem-e egyáltalán? Van-e még Alma Materünk?

A lelkiállapototokról egy pszichológus könyvet tudott volna írni…

Nagyon kedves volt a németektől, hogy egy hosszú csarnokban megvendégeltek bennünket, hogy vigasztalni próbáltak, amikor maguk is vigasztalanok voltak.

Lélektelenül ültünk a terítékeink mellett, és próbáltunk leszámolni az otthonunkkal, hazánkkal, édesapámmal, testvéreinkkel, és arra

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gondoltunk, hogy édesanyánknak mennyire szüksége lehet most ránk. Erősek akartunk maradni, mint amilyenek voltunk egész hadifogságunk alatt. Hiszen ahol csak megjelentünk, mindenütt mi bátorítottuk szenvedő társainkat, és mindig rámutattunk arra, hogy hazánknak mennyire szüksége lesz a mi becsületességünkre, tudásunkra, igyekezetünkre, jó munkánkra.

A magyar csoporthoz jelentkeztünk. Kedves nyugágyainkat odaajándékoztuk a bennünket vigasztaló német ifjaknak, hiszen ezentúl nem nyugágyra, hanem kemény munkára, fáradtságot nem ismerő kemény akaraterőre lesz szükség.

Napokig utaztunk Németországon át hazánk felé. Közben már tanultam is. Megfigyeltem az igen fejlett német erdészet szép munkáját. Láttam a jól berendezett, feltárt és a háború ellenére is jól kezelt elegyes és elegyetlen erdőket. Nürnbergen át érkeztünk meg Ausztria határára, Passauba.

Itt ismét bizottságok fogadtak. A kisantant államainak képviselői pompás ruhákban, nagy ünnepléssel várták honfitársaikat. Minket, magyarokat csak három szegény, megviselt tiszt fogadott. Az egyik, aki orvos volt, egy kohómérnök barátomnak volt a testvére. Megkérdeztem, mit tegyünk. Ő világosított fel, hogy Magyarország szeretettel vár és fogad majd bennünket, hiszen a kormányzó sógora is ezzel a szállítmánnyal érkezik. Közölte, hogy mindegyikünk utazásáért 150 dollárt kell az államnak visszafizetnie az útiköltséget előlegező hollandoknak. Várhatjuk, hogy rendezik elmaradt kinevezésünket és fizetésünket is. Horthy sógora is, aki igen sokra becsült minket, arra kért, hogy tovább is együtt menjünk. Az átvevő orvos mégis azt mondta, hogy gondoljunk arra is, hogy hazánknak 300 dollárt takaríthatunk meg, ha a csehekhez jelentkezünk, mert jog szerint oda tartozunk, s így a költségeink az ő terhüket kell, hogy képezzék.

Jelentkeztünk a Csehszlovák Visszatelepítési Bizottságnál. Lehordtak minket. Miért nem jelentkeztünk már Hamburgban? Megkezdődött a kisebbségi sors. Bécsbe még együtt érkezett az egész szállítmány, csak ott kezdték meg az elkülönítést. Láttuk, hogy egyesekről milyen gyorsan hámlott le a hat éven át annyit hangoztatott hazafiság. El akartam búcsúzni egy pár régi ismerőstől. Nem vették észre közeledésemet, mert izgatottan néztek egy magyar nyelvű zsidó újságot. Azt tárgyalták, hogy visszakapják Palesztinát, de ők helyesebbnek tartanák, ha nem ott, a veszélyes arab világban kapnának országot, hanem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megkapnák a Dunántúlt, és Európa szívében teremthetnék meg jövő birodalmuk alapjait.

Mindenki a mi hazánk rovására akarta kielégíteni területi és gazdasági igényeit. A csehek, románok, szerbek évszázadokon át élvezték a mi kultúránkat, vendégszeretetünket. Nálunk nem folyt olyan erőszakos magyarosítás, mint azt máshol, demokratikus országoknál látni lehetett. Semmi akadálya sem volt annak, hogy szlovák ember legyen az ország hercegprímása. És nézzük meg, hogy milyen gazdasági befolyásra tettek szert a zsidók. Mi nem voltunk türelmetlenek, de voltunk(!), és úgy látszik, már a puszta létünk is fenyegetett. Pedig ez a fenyegetés csak a rossz lelkiismeret szava volt.

Elbúcsúztunk hazamenő honfitársainktól, kikről tudtuk, hogy szép, lelkes fogadtatásban lesz részük, mi pedig mentünk az új rabságba. Az a durva hang és bánásmód, amivel a csehek bennünket kezeltek, már előre vetette szomorú árnyékát. Nekünk már nem járt kényelmes utazás, megkülönböztetett bánásmód, hogy kissé elfelejtsük a tengernyi szibériai szenvedést. Mi magyarok voltunk, és az amúgy is túl sok kisebbségi magyar számát gyarapítottuk.

Mindenütt tudták, hogy a hajónkon semminemű ragályos betegség nem volt; az erre vonatkozó igazolványokat minden bizottság rendelkezésére bocsátották. Azt vártuk, hogy Pozsonynál átlépve a határon szabadon utazhatunk Selmecbányára. Hát alaposan tévedtünk. Minket a morvaországi Leipnikbe szállítottak, és háromheti vesztegzárba kerültünk. A hajó tisztaságát ismét fel kellett cserélnünk a lágerélet mocskával, szennyével. A táborban tetű is volt bőven, s ami azzal jár; tífuszos megbetegedések és elhalálozások is gyakran fordultak elő. Az élelmezés egészen hitvány volt.

Hát miért hoztak bennünket ebbe a szennybe? Ez volt a nyugati országok demokratikus segítsége, hogy mi, barbár magyarok tanuljuk meg a kultúrát? Mindentől elzártak minket. Nem lehetett olvasnunk. Nem volt tisztálkodási lehetőségünk, de annál több ócsárlás és szidás. Betyár magyar, piszkos magyar volt a nevünk. Ha mindezt előre tudtuk volna, talán nem hozzuk meg ezt az áldozatot szegény árva hazánkért, hanem mi is részt kértünk volna a részvevő szeretetből, mellyel magyar társainkat otthon fogadták.

Három hét! Ez az idő sokkal jobban kimerített, mint az indiai orkán minden szenvedése, mert itt belülről mart a méltánytalan bánásmód és az embertelen gyűlölet megnyilatkozása. Szinte éreztük, hogyan akar-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak bennünket nyugati képmutatással elpusztítani, hogy senki se mondhassa, hogy gyilkosság történt. Mennyivel emberségesebbek a gyilkosok, akik nem számítgatnak, hanem odasújtanak, ha mérgük felgyülemlik, mint ez a módszer, amikor tudatosan gyengítik le a szervezet ellenálló képességét, és úgy fertőzik meg alig leküzdhető kórral. És mennyivel durvább az a gyilkos harag, mely az emberi méltóságot, az önbecsülést, a mindenki iránt érzett szeretetet akarja bennünk elpusztítani. Itt is, mint mindig, egyedül Jézus Krisztus szeretete tudott segíteni.

Mennyi ideig voltatok karanténban?

A háromheti vesztegzár ideje végre letelt, és mi elindulhattunk hazafelé. Morvaországban még csak természetes volt, hogy orosz vagy német kérdezősködésünkre cseh vagy morva választ kaptunk, de mikor átléptük Szlovákia határát, és magyarul kérdeztünk valamit, igen ellenséges, elutasító feleletekben volt részünk. Visszaemlékszem arra az időre, mikor mi, a hatalom akkori birtokosai jártuk a felvidéket, és feltett kérdésünkre többször kaptunk „ne viem" (nem tudom) szlovák választ. Nem háborodtunk fel, és nem róttuk fel, hogy szlovákjaink az 1000 éves magyar uralom alatt nem tanultak meg magyarul beszélni. Most pedig, a szlovák uralom második évében tőlünk rossznéven veszik a magyar szót. Kik a soviniszták, ők-e, vagy mi?

Bandival csendben beszélgettünk a vonaton, hogy vajon mi van odahaza, megkapták-e az értesítésünket a jövetelünkről, és vár-e bennünket valaki az állomáson? Akkor megszólal ismét egy szlovák, és durva hangon kikéri magának, hogy itt, Szlovákiában valaki magyarul beszéljen. Ránk rivallt, hogy ha magyarul akarunk beszélni, akkor menjünk Magyarországra. Egy zsidó ember kelt szlovákul a védelmünkre, és elmondta, hogy mi most jöttünk haza Szibériából, ahogy a beszélgetésünkből kivette, és szorongva tűnődünk, hogy vár-e majd valaki az állomáson. Jó-jó, mondták a szlovákok közül többen, de azért nem kell magyarul beszélni Szlovákiában.

Hát ehhez mit szólnak az „igazság bajnokai": Wilson, Lloyd George, Clemenceau? Még csak ez év januárjában adták ki Magyarországnak a békefeltételeket, amelyekben a nemzeti kisebbségnek is ugyanolyan jogot biztosítanak, mint amilyen a többségi lakosságnak van, és Magyarország még alá sem írta a diktátumot, s máris ilyen módon sértik meg azt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A keskenyvágányú selmeci vasút sorra tárja fel a régi emlékeket, Kecskést, Kisiblyét, a sokfelől megcsodált híres Kálváriát, majd áthaladunk a vasút legmagasabb pontján is, és az állomás felé futva kitárul előttünk Selmec látképe.

Nem szóltunk semmit, csak nyeltük a könnyeinket.

Vonatunk megállt, megérkeztünk. Nini, Eri! És húgunk nyakába borultunk zokogva. Nem Eri vagyok, hanem Klári. Persze, mikor mi elmentünk 1914-ben Klári 12 éves kislány volt, s mi most is csak úgy tudtunk rá emlékezni. Eri meg akkor volt 16 éves, és Klári most 18. Érthető volt tehát a tévedésünk, melyet emlékezésünk oly nehezen javítgatott, hogy rövid selmeci tartózkodásom idején minduntalan Erinek hívtam kisebbik húgunkat.

Sorban üdvözöltük az ismerősöket, akik közül többen csaknem minden vonathoz kijöttek, hogy elsők lehessenek üdvözlésünknél. Hát igen, ez Selmec volt. A meleg, szerető szívű, öreg Selmec.

Megtudtuk, hogy édesapánk Magyarországon van Elza nővérünknél, akinek már kis fiacskája is van. Igaz ez? Nem csak egy kegyes csalás? Féltünk és reménykedtünk. Hát való, hogy családunkból senki sem halt meg? Hát igaz, hogy a várost nem pusztították el, mint ahogyan az odakint hírlett?

S én semmit, semmit sem tudtam beszélni. A számtalan kérdésre mindig Bandi adott választ; ő mondta el, hogyan, mint ment sorunk a hosszú fogság alatt, ő festette le hosszú hajóutunk sok-sok emlékét, ő kérdezősködött az itthoniakról, a régi barátokról, a helyzetről, és mindenről.

Én hallgattam. Édesatyám, édesanyám élnek! Lehet-e ilyenkor beszélni? Én nem tudtam. Pár napig mintha álomban éltem volna. Meglátogattuk az ismerősöket, elnéztünk a botanikus kertbe, megnéztük az elnémult főiskolai épületeket, és végre el kellett szánnunk magunkat arra is, hogy mit csináljunk. Nekem még hosszú főiskolai hallgatásom, rengeteg vizsgám volt hátra, Bandinak meg az államvizsgája hiányzott. Október vége felé járt az idő, és ha nem sietek, elvesztem még ezt a szemesztert is.

Jelentkeztünk a rendőrségen, és én elmondtam, hogy ki akarok menni Magyarországra, hogy tovább tanuljak. Az ismerős rendőrkapitány biztatott, hogy maradjak, majd tanulhatok itt is. Visszaemlékeztem a vesztegzárra, az utazás alatti bántalmakra. Csak el, el innen, ahol pedig a legszebb fiatalságomat töltöttem. Behívót kaptam, hogy leszere-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lés végett Léván jelentkezzem. Ez is két napot vett el amúgy is szűkös időmből.

Léván megszidtak, hogy miért nem jelentkeztem Szibériában a légionisták közé. Majd kifizették az elmaradt béremet, talán egy-két cseh koronát, amelyet persze a leszerelési okmányt kiállító altisztnél hagytam. Nem tudtam volna e szégyenpénzt zsebre tenni. Hazaérve ismét elmentem a rendőrkapitányságra, és kértem kiutasíttatásomat; nem ismerem el a jelenlegi állapot jogérvényességét. Megkaptam az okmányt, amelynek alapján elhagyhattam hat év óta naponta áhítozott otthonomat.

Édesanyámtól, bátyámtól, húgomtól érzékenyen búcsúztam el, hiszen ki tudja, hogy mikor láthatjuk ismét egymást. Igen rossz anyagi körülmények között hagytam őket. A családi ház, amelyet még 1900-ban vettek és szépen rendbe is hoztak, most nagy adóssággal volt megterhelve. Az történt ugyanis, hogy az evangélikus líceum tanári karát is felszólították, hogy tegyék le az új államra a hűségesküt. Ők azonban ezt nem tették le, mert erre felettes egyházi hatóságuktól utasítást nem kaptak, sőt Raffay Sándor evangélikus püspök utasította atyámat, mint az evangélikus líceum igazgatóját, hogy a tanárokat felvett kölcsönből addig fizesse, amíg a hágai nemzetközi bíróság a kérdést nem tisztázza. A pénzt édesatyám házára voltak csak hajlandók kiadni, s így a ház értékesíthetetlenné vált.

November első napjaiban indultam útnak Szob felé. Érvényes jegyem természetesen csak a határállomásig volt. Ott azonban a magyar hatóság nem engedte meg, hogy a kocsit, amelyet a rendőrség jelölt ki részünkre, elhagyjuk, hogy jegyünket megválthassuk. Az útleveleket, illetve az én kiutasítási végzésemet elvették tőlem ellenőrzés végett. Közben a vonatot elindították anélkül, hogy jegyet válthattam volna. A kalauz a viteldíj kétszeresére büntetett meg, holott teljesen önhibámon kívül nem váltottam jegyet, mert ebben éppen a magyar hatóság akadályozott meg. Nem volt kegyelem. Képzelhető, hogy ez bennem milyen keserű szájízt hagyott, ki azért vállaltam a keserves kisebbségi sorsot, háborús rendfokozatom tisztázásának elmulasztását, ennek következtében több ezer korona elvesztését, vállaltam 150 dollár megtakarításának minden engem érő terhét és veszteségét, hogy hazámon segítsek, s most az első lépésnél már ilyen igazságtalansággal fizetnek.

Biztattak még, hogy Budapesten módom lesz mindezt előadni, és biztosan el is engedik a büntetésemet. Mikor ellenben el akartam hagy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ni az állomást, hogy a MÁV-nál a megadott helyen panaszt tegyek, a kijárati kapunál le kellett adnom a jegyemet, amellyel egyedül tudtam volna igazolni a rajtam esett sérelmet. Igen, ezek a szívtelen bürokratikus intézkedések teszik hontalanná a leglelkesebb hazafiakat is. Miért nem azon gondolkozunk mindig, hogy hogyan segíthetnénk egymáson, mi lenne a méltányos elintézés? Úgy látszik, hogy a testi szenvedéseket most már a lelkiek fogják követni. Milyen jó, hogy van Mesterünk, aki mindenben példát mutatott.

1920 novemberének első napjaiban érkeztem meg Magyarországra, s első utam természetesen Csömörre vitt, ahol édesatyám lakott akkor a sógoroméknál. Még tanított a budapesti fasori gimnáziumban, hogy magyar nyugdíjat kaphasson. Déltájt, amikor megérkeztem, még nem volt otthon. Elza nővérem és sógorom nagy örömmel fogadtak, és azonnal megmutatták kis unokaöcsémet, a nagypapa kedvencét.

A délutáni vonathoz, amellyel édesatyám érkezni szokott Pestről, én is kimentem az állomásra. Bár már tudta, hogy november elején megérkezem, mégis nagy és örömteljes volt a meglepetés. Most már én is tudtam beszélni háborús, majd fogsági élményeimről és a hosszú tengeri útról. Ebéd után felébredt kisöcsém is, s mikor meghallotta a nagypapa hangját, azonnal az ölébe kéredzkedett. Az értelmes kisfiú előbb csodálkozott rajtam, de hamar megbarátkozott, és igen tetszett neki, mikor búj ócskát kezdtünk vele játszani. Édesatyám ekkor sokszor tévesztett össze korán elhalt öccsével, Béla bácsival, akire különösen a hangom emlékeztette. Minduntalan azt kérdezte a kicsitől, hol van a Béla bácsi?

Csak két napot tudtam édesatyáméknál tölteni. Elmesélte deportálásának a történetét, mikor a sánta Elekkel egy párban hajtották őket a csehek az állomásra. Elmesélte azt is, hogy éppen ez a szegény hordár volt a legnagyobb vigasza a fogságban az ő részvevő és segítő szeretetével.

De eltelt az időm, folytatnom kellett a főiskolát.

Egyenesen Sopronba mentél?

1920. november 6-án érkeztem meg Sopronba. Senki se várt, hiszen Eri húgom sem tudta, hogy mikor érkezem. Közben megtudtam, hogy az új főiskolai épületekben, amelyek azelőtt laktanyák voltak, internátust rendeztek be. Nagy kínai fonott kosarammal oda igyekeztem, sok kétségemmel s bízó reménységgel.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egy nagy csoport jött velem szemben, akik között megismertem a Réz családot, akik úgy látszik Gézát, a legidősebb fiút kísérték ki az állomásra. Egyszerre kérdeztük egymástól: honnan jössz, hová mész? A válasz mindkét oldalról ugyanaz volt: Sanghaj. Rögtön át is adhattam Hugyecz Laci üzenetét, hogy igen türelmetlenül várja. Később hallottam, hogy Sanghajban igen jól ment a sora, de valami szerelmi ügy miatt ott kellett hagynia a várost, és akkor Amerikába ment, majd elvette egy tábornok leányát, s egyetemi tanár lett.

Jelentkeztem az internátusban, és másnap kellett beadnom a felvételi kérelmemet. Szerencsére találkoztam Grillusz Arthur barátommal, aki az erdőbecsléstani tanszéken volt adjunktus. Tőle tudtam meg, hogy a selmeci katalógusok mind elvesztek, így nyugodtan kérhetem a hetedik szemeszterre való felvételemet rendkívüli hallgatóként, és hivatkozhatom arra, hogy 1914 őszén beiratkoztam az ötödik szemeszterre, 3 hetet lehallgattam, majd a bevonulásom miatt félbe kellett szakítanom tanulmányaimat.

Két kérvényt írtam. Az egyikben a rendkívüli hallgatás engedélyezését kértem a rektori hivataltól azzal, hogy ha az ötödik szemesztert érvényes hallgatásnak minősíti a minisztérium, akkor e hallgatásom rendes hallgatásnak minősüljön. A második kérvény a minisztériumba ment. Ebben előadtam, hogy 1914-ben hallgattam az ötödik szemesztert, de azt önhibámon kívül nem fejezhettem be. Kértem ennek érvényesítését, és a hatodik szemeszter elvégzésének engedélyezését a két szemeszter közti vizsgahónapban. Kérvényem állításában talán volt egy kis csalás is, mert az 1914 őszi hallgatás már igen hézagos volt, és alig tett ki 1-2 hétnél többet. Viszont igaz, hogy én komoly tanulmányokat végeztem Szibériában, amikor Norvégián keresztül értékes szakkönyveket kaptunk. De hol voltak már akkor a hat év előtti tanulmányok és a szibériai tanulás eredményei?

Vasakarattal kezdtem a tanuláshoz. Pontosan hallgattam az órákat, hiszen erre a magyar szakkifejezések elsajátítása miatt is szükségem volt. Mikor elmondtam, hogy milyen fákat ismerek, hát a legközönségesebb fák neve sem jutott eszembe. Szinte idegenül álltam szemben azzal a szóval is, hogy „bükk"; nekem már évek óta Buche volt. Jóllehet, minden szabad időmet tanulással töltöttem, most semmi sem fogott rajtam! Mi lesz velem? Hiszen én voltam szakom egyik legjobb tanulója, és most nem tudok két sort sem megjegyezni magamnak.

Eri húgomékat talán kéthetenként egyszer látogattam meg. Mit is mondhattam volna az első látogatás alapos kibeszélgetése után? Azzal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

keserítsem őket is, hogy semmi sem megy a fejembe, és lehet, hogy szégyenszemre itt kell hagynom az Alma Matert, amelyért lemondtam a kínai csodálatos lehetőségekről is? Mindenkivel kerültem az érintkezést, csak Arthurral beszélgettem naponként, ha éppen úgy jött, hogy mindketten együtt lehettünk a dolgozószobájában, ahol én még az óraközöket is tanulással töltöttem.

Azóta sem emlékszem, hogy hol töltöttem az első hazai karácsonyt. Valószínű, hogy Eriéknél voltam, de engem most egy szinte kétségbeesett tanulási vágy töltött be teljesen. Mi lesz, ha mégse fog menni? Hogyan keressem meg a kenyeremet, mikor e szomorú kis hazánkban oly kevés a munkaalkalom, és olyan sokan jöttek vissza csonka Magyarországba?

Tanulni tovább a végkimerülésig! Én megteszem, ami tőlem telik, és ha nem megy, akkor egy szerencsétlen egzisztenciával még több lesz hazánkban. Január közepén kaptam meg az engedélyt, hogy elkészítve az ötödik szemeszteri kötelező rajzokat, levizsgázhatok e tantárgyakból. Megengedték a hatodik szemeszter kurzusban való hallgatását is. Azonnal kértem rendkívüli hallgatásom rendes hallgatássá minősítését, és máris jelentkeztem egy vizsgára.

És ekkor valami rendkívülit, csodálatosat tapasztaltam. Mikor már megvolt az engedély, és megszűnt a bizonytalanság, megnyílt az agyam is. Mindent azonnal felfogtam. Az előadásokon is úgy tudtam tanulni, hogy megértettem a magyarázatot, és ugyanakkor más tárgyból is tudtam eredményesen készülni. Egymás után raktam le igen jó eredménnyel a vizsgáimat, ami pedig nem volt könnyű, mert igen sokat rajzoltam, és előadásokra is jártam. A rajzolással nemcsak a hiányokat pótoltam, hanem pénzt is kerestem vele. Szüleim nem tudtak támogatni, Eriéktől pedig Jenő és a pénzt kuporgató szülei miatt nem akartam semmit sem elfogadni.

Mindenki szidta a menzát, azt mondván, hogy a soproni főiskolai menza Magyarország legrosszabb főiskolás étkezdéje. Nekem jó volt, és nem is kellett pótlás hozzá. Egész soproni tanulásom ideje alatt egyszer vettem fél kiló kenyeret, és egyszer egy liter cseresznyét, mint feltétlen szükséges élelempótlást.

A rajzokért kapott pénzt szakkönyvek vásárlására és erdészeti egyesületi tagdíjra használtam fel. Gondoltam arra is, hogy pár napra felutazom Selmecbányára édesanyámékat meglátogatni, de a csehszlovák követség a vízumkérelmet elutasította.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Minden hetedik vizsga után egy havi vizsgaszünetet tartottam. E szünetekben tehát ismét felállítottuk a főiskolai Ifjúsági Kört. E munkába bekapcsoltam azokat a régi hallgatótársaimat, akik még valamennyire ismerték a selmeci diákéletet. Mi persze nem lumpolni akartunk, hanem egymáson segíteni. Meg akartuk ismerni egymás nehézségeit, és akit kellett, vigasztaltunk, ahol lehetett, támogatást nyújtottunk.

Arra is tanítottam fiatalabb társaimat, hogy hogyan kell rendszeresen és mindent rendszerezve tanulni. Milyen kár, hogy nem tanítják teljes, organikus okszerűséggel, hogy ki mi módon tanuljon, a maga adottságainak megfelelően.

S aztán ismét jöttek a vizsgák. Az ötödik szemeszter tárgyaiból is könnyen ment a tanulás, mert építési dolgokat Szibériában is gyakoroltam, és még én magyaráztam meg a professzornak a szibériai faépületek elmés építésének módját, a kínai állványozást és egyebeket. Tanáraim látták, hogy odakint is nyitott szemmel jártam, és ezt becsülték bennem.

A hetedik szemeszter lehallgatása után az erdővédelmi vizsgára készültem. Azt tudtam, hogy Vadas Jenő professzor igen kényesen ügyel arra, hogy a vizsgákat a helyes sorrendben tegyék le a hallgatók. Ne vizsgázzék valaki erdővédelemből, ha nincsen meg az állattani, a növénytani vagy az erdőművelés vizsgája. Sajnos nekem az erdőművelés II vizsgám még hiányzott, hiszen azt éppen akkor hallgattam a kurzuson, mely még be sem fejeződött.

E tárgyból is igen jól fel voltam készülve. Egy károsítókról szóló táblázatot állítottam össze, amelyben a vízszintes fejrovaton voltak feltüntetve a fő fafajok, mindegyik hármas beosztással, aszerint, hogy a károsítás a gyökér, szár vagy levél/virág részein történt-e. A függőleges első sorban volt megadva, hogy az álca vagy az imágó a károsító. A megfelelő keretbe tett jelek azonnal megmutatták, hogy az illető károsítók mely fát hol károsítják, és így az egész károsítás rendszere vizuálisan volt előttem. Egy színjeles hallgatóval együtt voltam berendelve a vizsgára. Előbb ő ment be, én meg csak vártam. Egyik negyedóra telt el a másik után, de az én Rimóczy Ernő barátom csak nem jött még ki. Végre lángvörösen megjelent és közölte velem, hogy a prof elvágta, mert nem volt meg a művelés II vizsgája. Most voltam aztán én is bajban, hiszen ugyanaz volt az én esetem is. Itt csak egy csel segíthet. Már szólított is, és én bementem. Indexemet a szokás ellenére nem adtam át, hanem rögtön arra kértem, hogy legyen elnéző velem szemben, ha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

netalán gyengébben vizsgáznék, mint a múltban, de a hosszú hadifogság és egyéb szomorú élmények sokat kisöpörtek az emlékezetemből. Szegény öreg, még ő vigasztalt, hogy nem félt engem, mert ismeri a szorgalmamat stb.

Egy óra hosszat vizsgáztam. Néha művelési kérdések is jöttek elő, máskor meg arra volt kíváncsi, hogy milyen az áttekintésem az egész károsításról. Amikor pedig azt kérdezte, hogy mik a tölgyek fő ellenségei, akkor azokat rendszertani sorrendben mondtam el, és már vártam, hogy megkérdezze az én kimutatásomban gyászkerettel jelzett főkárosító leírását, amiről aztán én teljes részletességgel be is számoltam. Talán még soha sem fordult elő, hogy Vadas valakit megdicsért volna, de nekem azt mondta, hogy a háború kezdete óta ez volt az első igazán kitűnő vizsga. Kérte az indexemet, átadtam. Ekkor látta meg, hogy én sem vizsgáztam még az erdőművelés II-ből. Mondta, hogy ilyen esete még nem volt. Hogyan tudtam megfelelni az ő műveléstani kérdéseire? Mikor azonban megmondtam, hogy milyen kiváló német szakkönyveket tanulmányoztam én át Szibériában, megértette a helyzetet; mégis megkérdezte, hogy az előkészítő vizsga hiánya miatt elfogadom-e a „jó" jegyet vagy előbb levizsgázom a művelésből, és akkor nem lesz akadálya a „jeles" eredménynek sem. Hát én elfogadtam a jót, és elmondtam, hogy teljesen nincstelen vagyok, minden vizsgám ideje pontosan ki van számítva, mert csak úgy futja a pénzemből.

Sajnáltam az én jó öreg tanáromat, hogy ilyen kellemetlen perceket szereztem neki, de igen meleg barátsággal váltunk el egymástól. Cselem jól sikerült, a legnehezebb vizsgámon túl vagyok, s nekem ez volt a legfontosabb. Kevésbé volt szerencsés az „Erdei szállítóeszközök és berendezések" című tárgyból tett vizsgám. Sébor János barátom, aki Arthurnak gyakori vendége volt, tudtomra adta, hogy az öreg Jankó prof pikkel rám, mert megtudta, hogy évfolyamtársaim felének én készítettem el a csúsztató rajzát és számításait. A profnak teljesen igaza volt, viszont nekem is kellett a pénz könyvekre.

A műszaki tárgyakból én úgy készültem, hogy megvizsgáltam a levezetéseket, és ha láttam, hogy értem, hát tovább mentem. Egy ilyen levezetést kaptam. Megoldottam, de a prof nem volt vele megelégedve. Átnéztem, és azt mondtam, hogy ez rendben van. Érdekes, mondta, az eredmény tényleg jó. De én másként vezettem le. Elismételtette velem a levezetést, közben megnézte az óráját, majd ő is megcsinálta az ő módján, és megállapította, hogy negyedrésznyi idővel hamarabb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

végezte el a munkát, és más jelzést is alkalmazott, mint én. Emiatt elégségest kaptam. Akkor valószínűleg nem gondolta, hogy valamikor én fogom megteremteni azt az első hordozható acélcsúsztatót, amely végre megoldja az aljnövényzet megkímélését, és munkában is jelentős megtakarítást fog jelenteni.

Közben új izgalom. Népszavazás lesz Sopronban. A főiskola irományait már elvitték Győrbe, és várhattuk az egész főiskola elköltöztetését is. Senki nem tudott semmit. Ismét bizonytalanná vált minden.

A város poncichter (Bohnenzüchter, vagyis babtermelő) lakossága németpárti volt, viszont az értelmiség kitartott Magyarország mellett. Nekünk, selmecieknek igen különös és ellenszenves volt a lakosság ridegsége, önzése, zárkózottsága. A házaikat a szó szoros értelmében hét lakattal zárták. Mennyit kellett szegény Erinek is emiatt szenvednie! Ha meglátogattam őket, előbb alaposan meg kellett rángatnom a csengőt, majd nagy sokára, többszöri csengetés után – hiszen nem a háziak ismert csengetését hallották – kinyílt egy ablak, hogy megnézzék, ki van kint. Aztán kijöttek a kapuhoz, kinyitották a zárakat, félretoltak legalább két reteszt, levették a keresztpánt lakatját, majd beeresztve engem, ismét visszazártak mindent, beeresztettek a második, harmadik ajtón, ott ismét mindent bezártak. Brrr! Hát kitől félnek? Nálunk Selmecen semmi sem volt elzárva, legfeljebb éjszaka zártuk be a külső ajtót.

A poncichterek nem szerettek minket. Felverjük a város csendjét. Úgy érezték, hogy megbontjuk a város homogén ridegségét. A közvetlenséget és barátságot, amit a selmeci diák mindenkivel szemben érzett, tolakodásnak vették. Két világ állt szemben egymással. Az egyik boldogtalan megtépázottságában is örült annak, hogy egyek lehetünk embertársainkkal, szerethetjük és vigasztalhatjuk egymást, reménykedéssel készülhetünk a boldogabb jövőre, míg a másik magába zárkózott, semmi közösségi életet nem kívánt élni, csak arra gondolt, hogy hogyan gyarapíthassa a háború által megtépázott vagyonát. Élére rakta a garast, s még a szomszédok felkeresését is meggondolta, mert azzal is kopik a cipő.

Mégis mi reménykedtünk, hogy a város józan lakossága majd csak mérlegelni fogja Magyarország nagy szeretetét, amellyel éppen ezt a várost tüntette ki, midőn a menekülő főiskolát idehozta, hogy itt egy új, egészen új, meleg, testvéries kapcsolat fejlődjön ki a német és magyar lakosság között.

S közben folyt a vizsga szakadatlanul. Több tanár beszüntette a vizsgáztatást. Így nekem is elmaradt egy vadászatvizsgám, amikor másod-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szori kísérlet után meghívást kaptam a szilvásváradi uradalomhoz, hogy készítsem el a 10 000 kh erdő üzemtervét. Erre ugyan már régebben is jelentkeztem, de akkor arról értesítettek, hogy a munkát már kiadták két erdőmérnöknek. Kiderült azonban, hogy azért a minimális összegért, amit akkor adni akartak, ezek nem vállalták a munkát, s ekkor az uradalom erdőmestere szólt egy erdőmérnök-gyakornoknak, aki éppen a legkisebb Réz lány vőlegénye volt, hogy kérjen ajánlatot Sopronból. Rézék természetesen nekem szóltak, ki nemcsak régi selmeci ismerősük és barátjuk voltam, hanem aki tanulmányi téren is a legtöbbet teljesítettem. Hét hónap alatt 23 vizsgát tettem le jeles és jó eredménnyel, amelyek közé csak két alkalommal csúszott elégséges. A főiskolán akkoriban én tartottam a vizsgázási rekordot. Ezzel, ha az államvizsgám sikerül, 1 év alatt 4 évet hoztam be, s így a háborús veszteségem 3 évre csökkent.

Végül is elmentél Szilvásváradra?

1921 augusztusában, az uradalmi meghívás értelmében, elindultam Szilvásváradra.

A világháború utáni időben a magyar erdőgazdaság igen komoly válságba jutott. Az erdészet a legnagyobb befektetéseket éppen az elszakított részeken eszközölte, míg azzal a kevés területtel, amely a mai hazánk területére esett, nem sokat törődött. A volt kincstári területek csaknem teljes egészükben az utódállamoknak jutottak. A magyar erdőmérnökök jelentékeny része elhagyta az állását és a csonka országba költözött, amit nem is lehetett tőlük rossz néven venni, mert a nép az erdőt általában köztulajdonnak hitte, és abból akarta szabadon fedezni faszükségletét. Mivel pedig az ilyen szabad gazdálkodás az erdő pusztulásához vezetne, az erdészet iparkodik az efajta önkényeskedésnek gátat vetni, s emiatt a lakosság előtt ellenszenvessé válik.

Az is világos volt, hogy ezt az ellenszenvet magyarüldözésre lehetett felhasználni, s így az elcsatolt területek kezelőszemélyzetének igen sok helyen tarthatatlanná vált a helyzete. A képzett erdészek hazaözönlése szinte lehetetlenné tette az új erdészek elhelyezkedését, és ezért az én kilátásaim is igen rosszak voltak.

Útközben találkoztam Dankó Pista egri barátommal, aki el is kísért az egri végállomásig, és élénken ecsetelte Szilvásvárad rendkívüli szépségeit. Biztatott, hogy próbáljak ott ragadni, hogy így is egymás

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

közelében lehessünk, és gyakran találkozva felújíthassuk számtalan szibériai és közös utazási élményünket.

Szilvásváradra 1921. augusztus 25-én, nevem napján érkeztem. Az állomáson szép kocsi várt, gyönyörű lipicai lovakkal. Anga Lajos, a kocsis, azonnal barátságosan informált az itteni helyzetről.

Az uradalmat az öreg Zsák bácsi mint erdőmester vezeti, de valószínűleg hamarosan nyugalomba megy, hogy veje, Jáhn Rudolf erdőmérnök – aki eddig a Felvidéken teljesített kincstári szolgálatot – legyen az utóda. Bemutatkozásom az öregúrnál simán ment. Amikor megtudta, hogy tudok tarokkozni, azonnal megkedvelt, mert meglett a negyedik, s így nem kellett a szomszéd községből összeverbuválni egy partira való társaságot.

Pár napra a szilvási erdőgondnokhoz, Péczely bácsihoz tettek, aki szintén megörült a tarokkpartnernek. Péczely bácsi 70 körüli öreg erdész volt, olyan, ahogy az erdészeket leírásokban le szokták rajzolni. Hatalmas, de már kissé hajlott termete, szép fehér szakálla, s a fogai között egy mindig füstölgő, hosszú szárú pipa. Akkoriban a 7 gyermeke közül csak a legfiatalabb leánya és zsémbes felesége élt vele, míg a többi gyermeke már szanaszét, a maga lábán kereste kenyerét; mindegyik tanult, képzett, tehetséges ember volt. Annuska, a legfiatalabb leány elvált asszony volt mély, szinte basszus hanggal, amelyet apjától örökölt.

Becsületes, szorgalmas ember volt, akit a hajnal költögetett, felült a lovára és kiment, hogy megnézze a vadak friss csapáit, bejárta a völgyeket, hogy ellenőrizze, nem lopják-e a fát, nincsen-e idegen jószág a legelőkön, és ha valami szabálytalanságot talált, akkor rá-ráreccsent az emberekre.

Erdővédjeit nem az iskolából válogatta ki, hanem a munkások, pásztorok vagy kocsisok közül szedte össze hűségük, szorgalmuk jutalmául. A nagyobb tudást igénylő munkákra, mint a vasútépítés, erdőrendezés, üzemtervkészítés, megfelelő mérnököket hívtak meg, míg a fa kitermelését, értékesítését rábízták a fakereskedőkre. És persze azok, az örökké panaszolt ráfizetések mellett, szépen vagyonosodtak.

A velük megkötött szerződések pongyolák, könnyen kijátszhatók voltak, a kikötött műszaki létesítmények rendszerint csak addig voltak használhatók, amíg azokra a kereskedőknek volt szükségük. A kötelező felújítási munkákat egy-egy hagyásfával intézték el, és a tarvágásokra ráfogták, hogy világos vágás.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Péczely bácsiéknál csak pár napot töltöttem, mert úgy határoztunk, hogy először a visnyói erdőgondnokság üzemtervéhez kell a felvételi munkákat elkészítenem.

Amikor megérkeztem Nagyvisnyóra, még mindenki a nagy erdőtűz hatása alatt állt. Azt suttogták, hogy gyújtogatás történt, mert csak így lehetett eltüntetni azt a nagy fahiányt, amely a szállítás során mindjobban kitűnt volna.

Az erdőtörvény akkoriban már teljes erővel hatott, és az erdők nem voltak korlátozás nélkül letarolhatók. Mindenütt pontos élőfamérleget készítettek, és csak annyi anyag kitermelését engedték meg, amennyi az évi növedék volt. Igen ám, de ez a birtok a földművelésügyi miniszter tulajdonába került, akinek azonban nem volt pénze, hogy a vételárat kifizethesse. Ezért az erdőtörvény megkötései miatt leszorított vételárat még jobban lecsökkentették, majd a vétel után, de annak kifizetése előtt a miniszter az engedélyt megkapta, hogy teljes tarvágást hajtsanak végre. Serényi e műveletet egy házi fakereskedővel bonyolította le, aki munka elvégzéséhez egy vállalatot alapított.

A Sajóvölgyi Fatermelő és Értékesítő Kft. megkezdte a kitermelést. A nagy üzlethez mindenhonnan szivárogtak a fások, hogy maguk is jó hasznát lássák a kínálkozó ritka alkalomnak. A termelés gyalázatosan ment. A sarangokból mindenütt hiányzott a megfelelő mennyiségű fa. A munkások persze az ilyen fatermelés mellett kitűnően kerestek, s mivel a vállalat azonnal tovább is adta a fát egy banknak, amely a termelést finanszírozta, a vállalat is annál többet keresett, minél több volt szám szerint az űrméter. A fuvarozásnál a fuvarosok nem elégedtek meg azzal a haszonnal, hogy vállalt fuvarjukban sokkal kevesebb volt a faanyag, mint amennyinek kellett volna lennie. Nyereségüket megtoldották még azzal is, hogy a kevés tűzifát sem fuvarozták le a rakodókra, hanem amikor tehették, bedobálták a fát valamely közeli zsombolyba, majd fordultak vissza az új szállítmányért, és kaptak új fakiadási blokkot.

Az ellenőrzések hiánya miatt ki kellett törnie a botránynak. Mikor aztán a rakodókon nem volt meg a tűzifa fele sem, hát a fa szépen kigyulladt, s az erdőn lévő sarangok is mind megégtek. Így azután ellenőrizhetetlenné vált a csalás. Ez pedig akkor történt, amikor Magyarországon erdőterületünk nagy részének elvesztése következtében katasztrofális volt a fahiány.

A fő azonban az volt, hogy a miniszter úr nemcsak hogy kifizethette az erdő vételárát, hanem még félre is rakhatott belőle. Jól járt a vál-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lalat, mert szépen megszedhette magát, jól jártak a munkások, akik kevés fa megtermeléséért sok bért kaptak, jól jártak a fuvarosok is, akik a fa egy részét a zsombolyokba górták, csak az amúgy is szegény ország vesztett e közösen végrehajtott csalás miatt. 2000 hold erdő, s vele az egész erdőgazdaság bánta és bánja ma is e pusztítást, mert nemcsak az a baj, hogy elmaradt a felújítás, hogy elgyomosodott a talaj, hogy a leégett területen elpusztult a talajélet, és így az erdőtelepítés hosszú időre szinte lehetetlenné vált, hanem kiszáradt a talaj, csökkent a levegő páratelteége, s ezt bizony száz év alatt sem tudja kiheverni az erdő.

Az valóban siralmas, hogy még mi, erdészek is milyen keveset törődünk az erdő, a talaj vízgazdálkodásával, jóllehet a rontott erdők legnagyobb százalékának éppen ez az oka. Mi erdészek, ha valóban azok vagyunk, mindig nagyobb távlatokban gondolkodunk. Éppen ezért minket még az olyan események, károk is jobban érdekelnek, melyek előidézésében semmi részünk sem volt. Ezért kutattam mindig az egyes jelenségek alapvető okát, és így tanultam meg a fák beszédét is, amellyel számot adnak azokról a körülményekről, amelyek életüket befolyásolták.

Nagyvisnyón közölték velem, hogy munkámra az uradalom csak nagyon kevés pénzt áldozhat, és ezért a fizetésem nem lesz valami nagy. Reggeltől estig mértem. Mindig egy erdővéd jött velem, mert a mérőműszert nem merték a munkásaikra bízni. Munkásaim között voltak 10-12 éves fiúk is, de még azok is csaknem kétszer annyi fizetést kaptak, mint én, a mérnök. Hát bizony, ezek furcsa idők voltak.

Az irodában háltam, és ha esett az eső, otthon segítettem az erdőgondnoknak. Így teltek-múltak a napok. Az uradalom tulajdonosával, Pallavicini Alfonz őrgróffal még nem is találkoztam

A Bánvölgy felső részén mértem, amikor láttam, hogy az egyik szépen kitakarított cserkészúton egy igen jó nyomot hagyó szarvasbika szokta a napi sétáját végezni. Basler erdőgondnokot figyelmeztettem e bikára, és ajánlottam, hogy szarvasbőgéskor, melyre az őrgróf feltétlenül eljön, vezesse e cserkészúton, mert itt találkoznia kell e szépnek ígérkező agancsossal.

Elhatároztam, hogy az említett cserkészúton fogom vezetni az egyik részlethatárt, annál is inkább, mert az e fölött levő terület kőgörgeteges, rossz termőhely volt. Igen szép, szabályos karókat faragtam, és azokat rendes felírásokkal láttam el. A cserkészútba is úgy verettem azokat, hogy a mozgást ne gátolják, viszont fel is tűnjenek. Számítá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

som sikerült. Az őrgróf arra cserkészve meglátta rendes munkámat, látni akart, majd beszélgetésünk után megkérdezte, hogy vajon milyen fizetésért lennék hajlandó nála maradni.

Ez a taktika valóságos mesterműű.

A hidegebb, esős idő beálltával ismét átkerültem a szilvási erdőgondnoksághoz. A MÁV szerződéssel kötötte le 78 000 m3 fa kitermelését, és nagy munkába kezdett. A kirendeltség vezetője maga is erdőmérnök volt, és aggodalommal látta, hogy a vasútépítés, mely a bükki fa leszállítását volt hivatva elősegíteni, nem halad olyan mértékben, mint ahogy kívánatos lett volna.

A MÁV átvette erdei vasutunk kezelését, és megkezdte egy háromgatteres fűrészcsarnok építését is. A sikló- és vasútépítés azonban igen lassan haladt. Schleifer főfelügyelő hiába indokolta a termelés csökkentésének szükségességét azzal, hogy a kitermelt bükkfa tönkre fog menni, ha azt nem lehet idejében leszállítani; az igazgatóság hajthatatlan maradt.

Mi pedig szakadatlanul jelöltük az erdőt, és vettük át a kitermelt faanyagot. Ilyen alkalmakkor mondtuk a mávistáknak, hogy a rönkökről jövőre gombát fogunk szedni, mert az mind megfülled. Javasoltam, hogy legalább a tűzifát mentsék meg, és építsenek egy csúsztatópályát, amelyen a nehezen készülő sikló kikapcsolásával közelíthetik le. Erre végre kaptak is engedélyt. Szívesen segítettem volna a tervezésben, de restellték, hogy egy erdőmérnök szívességét vegyék igénybe.

Megcsinálták a csúsztatót, de használni bizony nem tudták. Sem a csúsztató megtervezése, sem a kivitelezése nem volt jó. Az üzemeltetés pedig egyenesen rémes volt. A gyufától kezdve a tuskóig az összes tűzifaválasztékot válogatás nélkül dobták a csúsztatóba. A csúsztató aztán pár perc alatt tönkre is ment. Egy méter fa lecsúsztatásának megkísérlése után a pályát pár napig javítani kellett. Végül is felhagytak a reménytelen küzdelemmel.

Néha bizony Schleiferrel is összekülönböztünk. Én a jelölést az erdő okszerű felújítása érdekében végeztem el, s ezért a megbontatlan ősbükköst úgy jelöltem ki, hogy a szebb egyedeket kívántam visszahagyni kb. 70% fatömeggel, és a sérült, makkhozásra már kevésbé alkalmas fákat jelöltem kivágásra mintegy 30%-os mennyiségben. A MÁV igazgatóság panaszra ment Kaán Károly, akkori fa-kormánybiztoshoz, aki

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a meghallgatásunk nélkül elrendelte, hogy a visszahagyni kívánt fák legyenek kitermelve, míg az általunk kitermelendőnek ítélt fákat kell felújítási célból visszahagyni.

Időközben írtam egy értekezést az erdőgazdaság eddigi gazdálkodásáról, és ezzel jelentkeztem az államvizsgára. Sopronban letettem az utolsó vizsgámat is, de az indexemet, amelyet Győrbe vittek, nem kaphattam meg. Így azután egy igazolást adtak csupán, amelyben a főiskola rektori hivatala elismeri, hogy a főiskolát 92%-os összeredménnyel elvégeztem.

Hát ezzel aztán megint baj lett. Kaán kifogásolta, hogy nem a záradékolt indexemet adtam be, holott a szabályrendelet azt írta elő. Végül is megengedték, hogy államvizsgázhassak. Az írásbelim az összes között a legjobb volt, csak egy hiba történt, hogy a mellém ültetett idősebb kollégám leleste a dolgozatomat, és csaknem minden változtatás nélkül azt adta be. Szegény fiú annyira be volt gyulladva, hogy egyáltalán nem tudott gondolkodni. Majdnem visszautasítottak mindkettőnket. Nálam azonban tekintetbe vették azt, hogy az én dolgozataim voltak a legjobbak, őnála pedig a közismert vizsgalázat számították be, és így megengedték, hogy államvizsgázhassunk.

Államvizsga! Mily nagy dolog is volt ez valaha az erdőmérnök életében! Kétévi gyakorlat után egy nagyobb dolgozatot kellett írni. Ebben számot kellett adni mindarról, amit az ember ez idő alatt a gyakorlatban – jót vagy rosszat – tapasztalt, és tervet kellett készíteni a helyzet megjavítására. Ma már azt mondanám, hogy arra nemcsak a fiatal mérnökjelöltnek volt szüksége, hanem a minisztériumnak is, mert így sok olyan dolgot ismerhetett meg, ami egyébként nem kerülhetett volna tudomására. Index nélkül kértem vizsgára bocsáttatásomat, ami még soha senkivel sem történt meg azelőtt. Lemásolták a dolgozatomat, ami majdnem a visszautasíttatásomba került, bár a hibásságomat nem lehetett bizonyítani, sőt az volt az érzésem, hogy idősebb társamat éppen készakarva ültették mellém. A legnagyobb hiba azonban az volt, hogy nem tettem tisztelgő látogatást Kaán államtitkárnál, aki ezt éppen egy jeles erdőmérnökjelölttől nem is ok nélkül követelte meg. Sajnos én éppen csak az államvizsga napján érkeztem Pestre, s így ez a látogatás bizony elmaradt.

Mindenkinél szépen vizsgáztam, de ővele sajnos tengelyt akasztottunk. Vizsga közben egy közelítő eljárásról érdeklődött, és én akkor hivatkozva Bund Károly cikkére, melyet az Erdészeti Lapokban közölt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

le, röviden elmondtam a cikk tartalmát. Az államtitkár kijelentette, hogy erről Bund nem írt. Mivel pedig én jól emlékeztem rá, megmondtam, hogy melyik évfolyam melyik számában írt erről. Közölte velem, hogy ő minden szaklapot kétszer is elolvas, és ha mond valamit, akkor abban nincs tévedés. Kaán Károly nem tűrt ellentmondást. Ön azt írja a dolgozatában – vizsgáztatott tovább – hogy Pallavicini őrgróf ígéretet tett a nagyvisnyóiaknak, miszerint legeltetésre átadja az egyik erdőt, viszont ez legeltetés esetén feltétlenül el fog kopárosodni, mert igen sekély a talaja, és máris vannak benne kopáros foltok. Van-e a kormányzatnak olyan rendelete, amely ezt megakadályozhatja? Elmondtam, hogy az ilyen és ilyen számú rendelet hatályon kívül helyezi azokat az engedményeket, melyeket a diktatúra alatt kényszerítettek ki a hatóságoktól vagy tulajdonosoktól, de ez nem vonatkoztatható a mi esetünkre. Ugyanis itt nem kierőszakolt területátadásról vagy engedményről van szó, hanem egy ígéretről, ami tehát sokkal kötelezőbb erejű, mert mindkét fél közös elhatározásából született. Kaán jegyzett, majd a rendeletet ki is adta, de én, az ő kívánságára, mégis csak egyszerűen képesített erdőmérnök lettem.

Hazaérve azonnal megnéztem, hogy a Bund-vitában engem csalt-e meg az emlékezetem. Nem; úgy volt, ahogy mondtam.

1921. november vége. Ismét több lett egy sereg okleveles erdőmérnökkel. Az én jövőm, bármilyen szerény keretek között is, de mégis biztosítva van. Nagy szerencsénk volt, hogy Kaán Károly volt az erdészeti főosztály vezetője, aki nem engedte meg az erdő elleni túlkapásokat. Az én parányi sérelmem semmi ahhoz képest, ami sok jót az erdő érdekében tett.

Hazakerültem Szilvásváradra. Ott már tovább folyt a kétségbeesett küzdelem a MÁV-val. Tulajdonképpen nem is a MÁV-val harcoltunk, hanem egy betokosodott rendszer ellen

A Bükk szilvási részein mindenütt ősbükkösök voltak. Milyen gyönyörű szálaló üzemmódot lehetett volna itt létesíteni! Csoportosan belevittünk volna luc-, erdei- és feketefenyőt, és kisebb mértékben, inkább csak tájképszépítészeti szempontból kísérletezhettünk volna számos külföldi fenyő- és lombfával, sőt az erdőszéleken cserjékkel is.

Mennyit vitatkozgattunk ezeken a problémákon! Itt minden hiábavaló, mert a szarvas mindent tönkretesz – szólt az ellenvetés. De le lehet szoktatni őket is a csúcsrügyek lecsipkedéséről, ha megfelelő védekezést használunk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Néha, amikor az őrgróf is meglátogatta az uradalmát, tisztiszéket tartott. Ezeken én – mint segédtiszt – csak jegyzőkönyvvezetőként vehettem részt. Egy ilyen alkalommal szóba jött, hogy a turisták az erdőben szanaszét kóborolnak. Ezért azt javasolta valaki, hogy a turistáknak tiltsák meg a drótkerítéssel védett vadaskertben való tartózkodást. A többiek helyeseltek, nekem hallgatnom kellett, pedig igen sajnáltam a turistákat, hogy éppen Magyarország e legszebb helyéről legyenek kitiltva. Végül is azt kérdeztem, hogy úgy akarják-e a turisták kószálását megszüntetni, hogy pár útjelzés kötelezi őket arra, hogy más utat használni nem szabad, s így vegyem-e az indítványát jegyzőkönyvbe? Mikor az őrgróf azonnal e megoldást tartotta helyesnek, ő is kérte, hogy indítványát így jegyzőkönyvezzem. Csodálkoztak is a turisták, hogy megnyílt végre az évtizedek óta csak lopva megcsodált Magyar Paradicsom.

Hogyan lettél erdőgondnok Nagyvisnyón?

1923 februárjában kaptam meg a rendelkezést, hogy vegyem át a visnyói erdőgondnokságot. Megismertem az uradalmi viszonyokat is. A bánvölgyi részeken 1922-ben az Egervidéki Fatermelő és Értékesítő Kft. végezte a termelést. Akkor az volt a cél, hogy e völgybe jó utat építtetnek a céggel, de az ez irányú kikötések figyelmeztetéseim ellenére olyan lazák voltak, hogy már előre láttam, hogy ezen utak semmit sem fognak a termelés következtében javulni. Az volt az érzésem, hogy a cég busás hasznából talán többen is részesültek. Majd az az évi mésztermelés biztosítása okozott gondot. Eddig főként három kereskedő versengett egymással, de most együtt akarták a mészégetés jogát kivenni az uradalom egész területén. A felajánlott bérösszeg rendkívül alacsony volt, és én azt javasoltam az új erdőmesternek, hogy házilag égettessük a meszet. Ebbe a régi tisztviselők és befolyásukra az őrgróf sem egyezett bele, mert reálisnak tartották azokat a számításokat, amelyeket e kereskedők, mint kalkulációjuk alapját bemutattak.

Ekkor egy Kohn Hermann nevű miskolci fakereskedő keresett fel engem. Azt kérdezte, hogy lehet-e velem jóban lenni. Én, bár tudtam, hogy ő mire gondol, nyugodtan mondtam, hogy nekem is az a szándékom, hogy mindenkivel jóban legyek. Visszaemlékeztem arra az örökségre, melyet édesapámtól kaptam, akinek az életmottója az a Pál apostoli mondás volt, amelyet a római levél 12:18-ban találunk meg: „Ha lehet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

séges, amennyire rajtatok áll, minden emberrel békességben éljetek". A kereskedő aztán elmondta, hogy ő hajlandó lenne a mészért kétszer annyit adni, mint amit eddig ajánlottak, és én se járnék rosszul. Megkérdeztem, hogy az én részesedésemmel együtt ez mennyit tenne ki vagononként? Válasza után egyre jobban meggyőződtem arról, hogy az én feltevésem helyes volt, és már eddig is súlyosan megkárosították gazdaságunkat. Kohn elmondta még, hogy ő mennyire segítette elődeimet, milyen szép termeléseket bonyolítottak le a Bükkben. Megkértem, hogy táviratozzák meg az új ajánlatot, de ne közöljék, hogy az kitől jött, viszont csapják hozzá a nekem ígért részesedést is. Azután értesítse az előző üzletkötő gazdasági embert is az új ajánlatról, és ajánlatuk megfelelő módosítását kérje. A bérösszeg rohamosan emelkedett, végül a hetedik táviratváltásnál Kohn már az eredeti ár hatszorosát ígérte be, persze úgy, hogy ennek 1/3-a nekem jutott volna. Gazdánk elrendelte, hogy a termelést a legtöbbet ígérőnek kell adni. Ekkor én lelepleztem magam előtte, közöltem, hogy e magas összegből mennyi lett volna az engem megillető rész, és ha e vesztegetni kívánó kereskedő kapná meg a mésztermelést, akkor én kénytelen lennék itt hagyni a helyemet, mert a megvesztegetés gyanúja mindig fennállna.

Végre sikerült megkapni az engedélyt, hogy a termelést mi végezhessük. Először is a termelés előfeltételeit teremtettem meg. Azokon a bükki részeken, amelyek régebben a visnyói kisnemesek kezén voltak, s akik azt állandóan lelegeltették, az erdő igen elhanyagolt állapotban volt. A fák alacsonyak, sarjeredetűek, egy-egy csoportban 4-5 rossz tövű fa, a sarjeredetet mutató jellegzetes görbülettel és betegséggel. Voltak fiatalabb erdők, ahol 20-25-ös, egy tőről sarjadt csoportokat is találtunk, és e csoportok is csaknem megnyesett bokroknak látszottak a legeltetés következtében. Más helyeken hatalmas böhöncök éktelenkedtek, és nem engedték, hogy a magról kelt, feltörő fiatalos uralomra jusson.

Az eddigi mészégetésnél – bár az uradalom szerette volna – nem nagyon sikerült a termelésbe rendszert vinni. Ami a mészégetőknek tetszett, azt csinálhatták. Senki nem büntette meg őket, mert a gazdaság nem rendelkezett velük, viszont a bérlők így könnyebben kaptak mészégetőket, ha őket nem piszkálták holmi erdőművelési előírásokkal. Így azután megmaradtak a böhöncök, és kitermelődtek a jól hasadó, görcsmentes szép szálfák.

Mi a mészégetőkkel megállapodást kötöttünk, hogy ők kapják a részes kaszálókat, hogy mennyi jószágot legeltethetnek a bükki legelő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kön, viszont ők vállalják a mész lefuvarozását az előre megállapított egységáron. A legrosszabb keleti erdőrészeket így hoztuk rendbe annyira, hogy 20 év múlva már senki se mondta volna, hogy ezen állományok sarjeredetűek voltak. Hasznos beavatkozásunk nyomán mindenütt szép, magról kelt újulatok keletkeztek.

1923-ig a bérlők legfeljebb 120 vagon meszet tudtak termelni, mi meg ez évben 240 vagonnál is többet termeltünk. A mészégetéshez felhasznált mintegy 2700 m3 előhasználati és böhöncfából lényegesen több volt a bevételünk, mint az azelőtti fő és előhasználat 15 000 m3-nyi együttes fatömeghasználatból.

A tavaszi nagy mészkereslet és az őszi közötti konjunkturális különbséget a kapzsi kereskedelem még mindig csak úgy oldotta meg, hogy ősszel kifogásolták a mészszállítmányainkat, és a tavasz óta felszaporodott égetetlen mészkőmaradványt úgy tüntették fel, mintha az a legutóbbi mészszállítmányban lett volna. Az előző üzletkötők természetesen nem örültek annak, hogy a nagy nyereségtől immár elestek, és antiszemitizmusról kezdtek suttogni.

A korrupció sem ma kezdődött…

A lakásomat nem tudtam berendezni, mindössze egy szobát tettem lakhatóvá pár selmeci bútorral és egy Teleki térről származó szekrénnyel. Lakószobám és az iroda takarítását egy gyakorlatlan, de jóindulatú leány végezte, aki mikor kiment az irodából, mindig behúzta a fejét a nyaka közé. Egyszer aztán megkérdeztem tőle: „Te Zsuzsa, miért húzod be a fejed, amikor elmégy?" Szégyenkezve vallotta be, hogy mindig attól fél, hogy az ügyetlensége miatt nyakon ütöm. Milyen nehéz az általánosítás alól felszabadulni! Elődeim, úgy látszik, durvák voltak, s azzal akartak tekintélyt szerezni. Mondták is, hogy belőlem sohasem lesz jó erdész, mert még egyszer sem hallottak káromkodni.

Erdőmérnöki működésem első félévében át akartam törni a régi, helytelen szokásokon, miszerint minden üzemi munkát a kereskedők végeztek el. A mészégetést megindítottam ugyan, de csakhamar látnom kellett, hogy a csak a maguk hasznát kereső kereskedők sem maradtak tétlenek. Mészégetőinknek az volt a szokásuk, hogy a mész leszállítása után Kellnernél, az egyik érdekelt kereskedőnél alaposan leöblítették a sok mészport. Most is elmentek oda; de ott különböző álhírekkel igen elkedvetlenítették a munkásainkat. Ugyanakkor az erdő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hivatalt is figyelmeztették, hogy nem fog menni a mészégetés, az uradalom bele fog bukni a vállalkozásba. A vevők is egyszerre bizalmatlanokká váltak, mintha őket is riogatta volna valaki.

Hamarosan vőlegény lettél…

A Diákszövetség még a téli konferenciáját tartotta, mikor megismertem Istentől kért és kapott élettársamat. A konferencián szigorú bírálatok hangzottak el a bajtársi egyesületek felett. Lily beszámolt egy külföldi útjáról, s már akkor megtetszett.

Pár levélváltás után ismét felmentem Pestre, hogy Lilyvel beszéljek. A világszövetség vezetőségét éppen a legnagyobb munkában találtam. Külföldi diákokat vártak, Lilynek sietnie kellett az állomásra az érkezők elé. Még közölte valakivel, hogy a kívánt zongorakották neki megvannak, s már ment is. Úgy éreztem azonban, hogy mégsem jöttem hiába. Bizonyára szereti a zenét, s ez nekem külön öröm volt.

Levélben kértem meg a kezét, és kértem, hogy vizsgálja meg az Ige fényénél is, hogy közeledésemre helyes lesz-e igent mondania vagy sem. Talán két hét is eltelt – nekem persze rettenetesen hosszú idő –, míg végre választ kaptam. Felbátorított, hogy levelezhessünk egymással, és így jobban megismerjük egymás gondolatait, mielőtt végleges választ mondana.

Közben persze fel-feljártam Pestre is. Lassan a szüleim is megismerték választottamat. Édesanyám ugyan féltett egy kissé a gazdálkodásban járatlan tanárnőtől, aki éppen utolsó vizsgáit tette le kitűnő eredménnyel, de apám, aki különben sem értett a gazdasági és háztartási dolgokhoz, biztatóan mondta: „ha ilyen jól végzi az egyetemet, akkor nem fog a mindennapi életben sem szégyent vallani".

Pünkösdi látogatásomkor már komoly ígéretet kaptam, s ekkor együtt mentem el szüleimmel háztűznézni. Meglátogattuk gellérthegyi jövendőbeli rokonainkat is, majd két hét múlva Lilyék is eljöttek Nagyvisnyóra. Édesanyámnak köszönhettem, hogy a lakásom ridegségét el tudták feledtetni, és így Lilyék nem ijedtek meg a falusi élet sok hátrányától.

Június 25-én tartottuk meg nyilvános eljegyzésünket a Zugligetben.

Az eljegyzésről hazatérve megdöbbenve hallottam, hogy a mészégetők nagy része beszüntette a munkát. Azonnal felmentem a Bükkre és felkerestem a mészégetőket. Elbeszéléseikből rögtön láttam, hogy hon-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nan fú a szél. Megkérdeztem tőlük, hogy nem kapnak-e most lényegesen több bért a munkájukért, mint eddig? Rendeztem jószágaik legeltetését, részes kaszálókat kaptak, jó fuvarlehetőségeket biztosítottam nemcsak a mész-, hanem a tűzifa-fuvarozáshoz is. Kiderült, hogy a kereskedők, akik egészen minimális faárat fizettek az uradalomnak, a mészkőért is alig adtak valamit, és a munkások bérét is lenyomták, most azt a hírt terjesztették, hogy a mész ára igen felszökött, és most sokkal több bért lehetne fizetni, mint amennyit az uradalom fizet.

A kereskedők aljas konkolyhintését tiszta számadással lepleztem le, és rámutattam arra, hogy a tavalyi üzleten a kereskedők mennyit nyertek. Mennyit nyert tehát éppen az izgató Kellner is, aki a múlt évben egész vagyont keresett az uradalom és a munkások rovására. Megvilágosítottam, hogy ez évben a három vetélkedő kereskedő miért szövetkezett, miért nyomta le a fáért és kőért fizetendő összeget, és amikor a mészégetőkkel tárgyalni kezdtek, miért ígértek oly alacsony munkabért. Nem hitték ugyanis, hogy ha ők hárman megegyeznek, bárki is felveheti velük a versenyt. A munkások meggyőződtek állításaim igazáról, s midőn még kijelentettem, hogy csak azok kaphatnak munkát, akik becsületesen együtt akarnak dolgozni velünk, a munkát teljes erővel megindították, és nemsokára elértük azt, hogy naponta 150 mázsa meszet szállítottunk vevőinknek.

Az esküvőt a Szilágyi Dezső téri református templomban tartottuk december 27-én.

A lakodalom melegen, kedélyesen folyt kora reggelig, amikor a vendégek után mi is elindultunk új otthonunk, Nagyvisnyó felé.

A pályaudvarra idejében érkeztünk ki, de a mínusz 30 fokos hideg miatt a gyorsvonat nem tudott elindulni. A gőzfűtés vezetékei mind be voltak fagyva. Vagy másfél órás késés után indultunk csak el. A vonat Füzesabonyig sem tudott bemelegedni. A nagy késés miatt az egri csatlakozó vonat nem várt meg, és számíthattunk arra, hogy nem lesz csatlakozásunk a putnoki vonalon sem. Az állomáson érdeklődve, minden rossz sejtésünk valónak bizonyult. Telefonáltam Szilvásváradra, kollégáim pedig felkérték az Egervidéki Fatermelőket, hogy indítsanak el minket kocsival hazafelé. Egerben valóban várt a cég kocsija jó lábzsákokkal, pokrócokkal. Egy selmeci bányamérnök is lemaradt a vonatról, őt is felvettük, és elindultunk a farkasordító hidegben. A cég főmérnöke is felhasználta az alkalmat, hogy mindnyájuk jókívánságait

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tolmácsolja, megkínált jó forró teával, és nekivágtunk a különös nászútnak.

A lovak patái alól fel-felcsapódó hó és jégrögök figyelmeztettek minket, hogy utunk egyre jobban fogy. Monosbélen találkoztunk az értünk küldött uradalmi szánkóval. Elbúcsúztunk útitársunktól, ki Egercsehibe iparkodott, átültünk a szánkóba, s most már még gyorsabban haladtunk hazafelé. Este 10 óra tájban érkeztünk haza. Otthon várt Pócik Imre, a kocsisunk, ki szépen befestette a háló- és nappali szobánkat. De jaj, nem száradt meg a festék, és mikor ráléptünk a padlóra, csak úgy cuppogott a lábunk alatt.

Még késő este megnéztük a kamrát, és minden szerzeményünket, ami Lilynek csupa kellemes meglepetés volt. Nagy hordó káposzta is volt eltéve, nem is annyira azért, hogy mi fogyasszuk el, hiszen akkor egész évben akár mást se ettünk volna, hanem a falusiaknak ez volt a legkedvesebb gyógyszerük, amiről mi szoktunk gondoskodni. Mikor megkérdeztem Lilyt, hogy mit gondol, mire való ez a csavaros fedelű hordó, hát azt kérdezte, hogy vajköpülő-e. Persze minden ilyen ciliségen jókat nevettünk. A jó vacsorát is majdnem érintetlenül hagytuk, annyira elfáradtunk az esküvő, lakodalom, hideg utazás, hosszú kocsizás és szánkózás után.

Igazi karácsonyeste volt. Mi egymást önmagunkkal ajándékoztuk meg, hogy mindig egyek legyünk, és erről is megismerje a világ, hogy Krisztus tanítványai vagyunk.

Újév előtt még meg akartam mutatni Lilynek az erdőt is. Befogattam a kocsiba, és elmentünk a Taróba, ahol a legjobban le volt taposva a hó. Vígan poroszkáltunk az erdő felé, amikor egy reccsenést hallottunk; ülésünk kissé előre billent, a kocsi elejével Imre tovább ment, mi meg az úton maradtunk. Lily felkiáltott: „Imre bácsi hova megy?" Ő biz' észre sem vette, hogy a kocsink tört ketté egy zökkenőnél. Persze az erdei kirándulásnak egyszeriben vége lett. A roppant nagy hidegben a vas és fa egyaránt merevvé fagyott, elvesztette rugalmasságát, és nem bírta a zökkenők ütéseit. Imre aztán valahogy összedrótozta az elvált részeket, és szép csendesen hazaballagtunk.

A háború hogyan érintett benneteket?

A háborús eseményekkel most csak egy epizód erejéig foglalkozom.

Furcsa dolog volt ez a magyar felszabadulás. Az tagadhatatlan, hogy nekünk a németek mellett nem lehetett önálló véleményünk. Ők vezették

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a hadműveleteket, ők vetettek oda bennünket a győzedelmeskedő és előrenyomuló orosz seregeknek, ők rendelkeztek a hátország kiürítése tekintetében is, de felszabadulásról beszélni azt hiszem mégis túlzás lenne.

A dolog inkább úgy látszott, hogy csöbörből vödörbe estünk. Előbb a németek rendelkeztek, most meg az oroszok tették ugyanazt. Azaz hogy valami különbség mégis csak volt. A németek bizony nem kaptak szabad kezet minálunk, hanem mindent megvettek, de azt sem kényszer útján, míg az oroszok egyszerűen elvették azt, amire nekik szükségük volt. A legrettenetesebb az volt, amikor a magyar nőket megerőszakolták, aki pedig e szerencsétlen teremtések védelmére próbált kelni, hát azt egyszerűen lelőtték.

Amikor a front már túlhaladt rajtunk, csodálkozva hallottuk az orosz rádión, hogy figyelmeztették a csapatokat, hogy most már szlovák területekre érnek, ahol testvérnépek laknak, akiket nem szabad bántani. De ha ilyen különbséget tettek a magyar és szlovák nép között, akkor hol volt a proletár testvériség, és hol volt a felszabadítás? A frontkatonáktól azt is hallottuk, hogy Budapest után Bécs és Berlin következik, majd azután London, Párizs és egész Európa. Eszerint tehát nem is annyira a fasizmus ellen küzdöttek, mint inkább egész Európa „felszabadítására" törekedtek.

Először nem is értettük meg, hogy az örömedi fenyves és az uradalmi major közötti lapos dombélen miért épül egy bunker. Aztán megmagyarázták nekünk, hogy a németek leverése után valószínűleg leszámolnak az angolszászokkal is, és akkor kellenek majd a jól megerősített bunkerek, ahonnan figyelni lehet majd az amerikai repülőgépeket, és jelentéseket lehet majd leadni azok repülési irányáról.

Amíg az örömedi bunker épült, addig a megfigyelő bárisnyák (a szó eredetileg kisasszonyt vagy úrilányt jelentett, de a háború alatt általában a nők, és különösen az orosz katonanők megnevezésére használták) az erdőmesteri lakásban voltak elszállásolva. Ott tanyáztak az orosz telefonisták is. Ezek a leányok sokat unatkoztak, s ezért sokszor kijöttek az országútra, és megpróbáltak szóba elegyedni az emberekkel. Persze senki sem értette meg őket. Láttam, hogy mennyire örültek, amikor velem mégis csak válthattak pár szót. Így például csodálkoztak azon, hogy nálunk milyen szép ruhákban járnak az emberek. Különösen a nők öltözködése tetszett nekik nagyon.

Egyszer aztán eltűntek ebből az épületből, és akkor hallottam, hogy az időközben elkészült bunkerben vannak már. Csakhamar azután an-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak is híre kelt, hogy e leányok meglehetősen víg életet élnek, és gyakran fogadnak orosz férfiakat is éjszakai lumpolásukhoz.

Már rendesen folytak az erdőhivatali munkák, s én, hacsak valami kiszálláson nem voltam, mindig bent ültem az íróasztalomnál. Egy napon, alig hogy leértem a hivatalba, berohant a főjegyző, és rendkívül izgatottan elmondta, hogy az örömedi bunkerben valami merénylet történt. Három leány súlyosan megsérült, és az oroszok a községet teszik felelőssé a merénylet elkövetéséért. Kilátásba helyezték azt is, hogy amennyiben a tettes, egy állítólagos magyar rendőr nem kerül meg, akkor a község minden harmadik emberét büntetésből kivégzik.

Engem kért meg, hogy segítsek a községen ebben a rettenetes helyzetben. Kérdésemre a főjegyző elmondta, hogy a majorban lakó volt cselédek a múlt éjjel alig tudtak valamit aludni, mert a bunkerben ismét nagy mulatozás volt. Közölte azt is, hogy tegnap este az egyik magyar fuvaros egy hordó bort szállított a bárisnyákhoz, akikkel egész éjjel egy orosz tiszt mulatott.

Amikor a főjegyzővel leértünk a községházára, éppen akkor ért oda autóval egy orosz hadbíró is, aki szintén beígérte a község megharmadolását, amennyiben a tettes nem kerülne meg. Együtt mentünk fel a bunkerhez, hogy megvizsgáljuk az esetet. Én a község képviselőjeként vettem részt ebben a vizsgálatban.

A leányok először nem engedtek be, azt mondván, hogy még nincsenek teljesen felöltözve. Furcsa dolog. Egész éjjel egy férfival mulatnak, és most ilyen szégyenlősek lennének? És miért kell nekik felöltözniük, ha súlyosan meg vannak sebesülve? Amikor azután nagy sokára beengedtek, akkor láttuk, hogy az egész bunkerben mindent rendbe raktak, és így már semmi sem mutatta az éjszakai tivornyázás nyomait. De sajnos már azt sem lehetett megállapítani, hogy a kézigránátot – amelyik az egyik lánynak a fél szemét vitte ki, és a másik kettőt is súlyosan megsebesítette – melyik ablakon dobták be.

Én a vizsgáló hadbíróval már előbb is közöltem azt a véleményemet, hogy annál az ablaknál, amelyen át a kézigránátot bedobták, az üvegcserepeknek befelé kellett esniük, míg a másik két ablaknál a légnyomás az ablaküvegeket kifelé szórta. Mindkettőnket igen bosszantott, hogy a rendrakás e fontos nyomokat is eltüntette.

Közben fél füllel odafigyeltem az orosz vizsgálóbíróra is, aki sorban hallgatta ki a leányokat. Figyelmeztette őket, hogy ha nem derül ki, hogy ki volt az a magyar rendőr, aki a kézigránátot a bunkerbe dobta,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

akkor Szilvás lakosságának egyharmadát kivégzik. A leányok azonban most is azt vallották, hogy a merényletet egy magyar rendőr követte el a már elmondott módon.

A merénylet elkövetését tulajdonképpen egy szibériai leány mondta el teljes részletességgel. Ő éppen ki akart menni, amikor az ajtóval szemközt lévő ablaknál egy árnyat pillantott meg. Kirohant az ajtón, de akkor már robbant is bent a gránát, és ő látta, hogy a búzatáblán keresztül egy magyar rendőr menekül.

Ekkor azután arra kértem a hadbírót, hogy legyen szíves velem jönni ahhoz az ablakhoz, ahonnan a kézigránátot állítólag bedobták. Mondtam, hogy próbáljon egy göröngyöt bedobni a kicsike ablakon, amelyen még elég széles üvegtartó keretráma is volt. A próba bizony csak a harmadik kísérletre sikerült, és a göröngy akkor is csak az asztalig jutott el, pedig a hajítás elég erős volt. Aztán megmutattam, hogy a búzatáblán egyetlen kalász sem volt letörve, tehát nyilvánvalóan ott senki sem járt.

Most már mindkettőnk előtt minden teljesen világos volt. A merényletet csak a negyedik lány követhette el. Ezt a leányt azonnal letartóztatták, és később állítólag ki is végezték. Én azonban ezt nem hiszem, mert az oroszok között már eddig is sokkal nagyobb nemzeti összetartást tapasztaltunk, mint ami például miközöttünk csak el is képzelhető. A leányokat kórházba szállították, és a bunker több lakót nem is kapott.

No és az erdészet?

Azt hiszem, hogy az előzőkben már elég pontos képet festettem a Szilvásváradi Erdészet állapotáról. 1945 márciusának végén a mi erdei vasutunk helyreállítása már a befejezés felé közeledett. A felrobbantott váltókat részben kicseréltük, részben kijavítottuk. A mozdonyunkat is március végére kellett visszakapnunk az ózdi gyártól, ahová azt igen sok nehézség árán elszállítottuk. A fatelepi műhelyünkben egyre folyt a vasúti kocsik javítása is, és előreláthatóan az egész erdei vasutunk március végére üzemképes állapotban lesz. Az ózdi gyárban pedig lekötöttünk két használt motormozdonyt is, amelyeket fáért vásároltunk a gyártól.

Tudtam azonban azt is, hogy ha mi nem segítjük a MÁV-ot az Eger-Putnok-vasútvonal helyreállítási munkáiban, akkor még két év múlva sem indul meg ezen a vonalon a szállítás. Ezért tehát fel kellett hívnom

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a MÁV figyelmét arra, hogy egy esetleges gyorsított vasút-helyreállítás esetén a MÁV is nagyobb mennyiségű tűzifához juthatna a mi hatalmas kitermelt és nagyrészt leszállított tűzifakészletünkből. Minden tárgyalásomról Pallavicini Károlyt is értesítettem, mert hiszen az államosítási rendelkezés értelmében a már kitermelt fa a régi tulajdonost illette meg.

A kiskapudi MÁV-alagút felrobbantása is sok gondot okozott. Hogy a megfelelő zsaluzó anyagot a MÁV számára biztosíthassuk, sürgősen hozzákezdtünk a fűrésztelepünk kifejlesztéséhez is. Ehhez pedig még sok munka kellett. 1944-ben vásároltunk ugyan egy nagy gőzgépet, de azt már nem tudtuk üzembe helyezni. Hiányoztak ezenkívül a megfelelő transzmissziók és munkagépek is.

Akkor már szinte naponta vártuk erdeink hivatalos birtokbavételét is, mely esetben nem látszott lehetetlennek, hogy az összes bükki erdőt egységes kezelés alá vonjuk. Egységes vasúthálózatot szerettem volna kialakítani a miskolci, szilvásváradi és felnémeti 760 mm nyomtávú vasutakkal úgy, hogy ezeket mind kifejlesszék a Bükk fennsíkjáig.

Az erdei vasút villamosításának tervét részben a tűz elleni hathatósabb védekezés, részben pedig az elektromos sikló megvalósításának lehetősége erősen támogatta. Ezt a kérdést is alaposan átbeszéltem a farkaslyuki szénbányatelep villamos vontatásának vezetőivel, akik a vontatógépek elkészítését is elvállalták volna.

Mindezeket tekintetbe véve, a Bükkben a fő szállítási lehetőséget a vasútrendszer kiépítésében láttam. Emellett szólt még az is, hogy az erdőkben főként fülledékeny fanemeket termeltünk, amelyek nagy tömegű, gyors szállítást igényeltek, amit vasúttal sokkal jobban és biztosabban lehetett megoldani, mint autóval. További indok volt az üzemanyag könnyebb beszerzési lehetősége és az olcsóbb üzemeltetés is.

A régi kincstári részen a pálya részben a Nagymező felé vezetett volna, hogy a Rejteken keresztül kapcsolatot kapjon a felsőtárkányi vonallal, részben pedig a Borovnyákot megkerülve a Szárazvölgy keresztezésével, a Válint kereszten át fejlődött volna le a csanyiki vonal végállomásához. E vonal lefejlődhetett volna a garadnai végállomás felé is. Ennek a vonalvezetésnek főként turisztikai tekintetben lett volna kimagasló jelentősége. A szinvai vonalat a Hollós felé lehetett volna kifejleszteni a felsőtárkányi vonallal való kapcsolat megteremtése végett. Ez a vasúti kapcsolat azonban erősen erőszakoltnak látszott, mert hiszen ezeken a részeken úgyis volt megfelelő műút.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Lillafüreden és Szilváson két vízierőművet is terveztünk, amelyek részben a villamos vasutak energiaellátását fedezhették, részben pedig a szilvási fűrészüzem energiáját is szolgáltathatták volna. Lillafüreden a Szinva vizét Hámor alatt lehetett volna hasznosítani egy 120 méter esésű vízi turbinából, amelyet egy kisebb garadnai telep egészíthetett volna ki az ómassai részeken és a Hámori-tó alatt.

Szilváson a Sziklaforrás tava fölötti szurdokban óhajtottunk egy megfelelően megalapozott és a sziklákba bekötött 15 méter magas gáttal vízgyűjtő tavat létesíteni, amelyből a vizet nyomócsöveken vezetve a Rákmára oldaláról bocsátottuk volna a turbinára, mintegy 60 méter magasságból.

Lillafüreden mintegy 120 kW energiát kaptunk volna állandóan, míg a többletvizet a Hámori-tóban tároltuk volna. Természetesen annak sem lett volna akadálya, hogy a csúcsforgalmi időben a vízesést is üzemeltetni lehetett volna.

Szilvásváradon 12 órán át gyűjtöttük volna a vizet a szalajkai megépítendő tározóban, majd megfelelő elővizet adva 8-10 órát üzemeltünk volna a vízből. Az így elérhető energia kb. 80 kW lett volna. Ezekkel a villamosenergia-forrásokkal biztosítani lehetett volna Szilvásvárad világítását, továbbá a Garadna-völgyi települések elektromosenergia-igényét is.

Azt is tervbe vettük, hogy a kincstári Bükk-fennsíkon is létesítünk egy körvasutat, melynek a szentistváni fordulójánál egy féksiklót is be lehetett volna iktatni a faanyag könnyebb leszállítása érdekében. A Bükk nyugati részein tapasztaltak alapján a legolcsóbb üzemelést az nyújtotta volna, ha a mintegy 200 m-es szintkülönbséget olyan féksiklóval győzzük le, ahol a fa átrakását ki tudjuk küszöbölni. A kétszáz méteres szintkülönbség legyőzéséhez ugyanis 2%-os lejtésű pályát számítva tíz kilométer lett volna szükséges, ami pályafenntartásban, üzemanyagban igen nagy többletkiadást jelentett a féksiklóval szemben, ahol a lefelé szállításnál felszabaduló energia is könnyen visszanyerhető lett volna.

Ámbár az erdészet ellenségesen állt hozzá a turistaforgalom fejlődéséhez, én a tervezett vasútvonal kifejlesztésével a turista érdekeket is szolgálni akartam. Nekem ugyanis mindig az volt a meggyőződésem, hogy akkor járunk el helyesen, ha a nagyközönséggel megismertetjük az erdőt, annak szépségeit, megtanítjuk embertársainkat az erdőkultúra tiszteletére és megbecsülésére. Tudtam azt, hogy az erdőt akkor vé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dem a legjobban, ha erre a harmonikus életközösségre az emberek figyelmét felhívom, és megtanítok mennél több embert az erdők igazi szeretetére.

Vád alatt is voltál?

1945 májusában a miskolci erdőigazgatóságtól bizottság szállt ki, hogy a szilvási uradalmat állami birtokba vegye. Ez alkalommal természetesen különböző vitás kérdések is felmerültek. A Községi Földbirtokrendező Bizottság számos uradalmi területet osztott már ki a volt cselédek és más igénylők között, és az erdőben lévő legelőket, kaszálókat, a fűrészt, a villanytelepet, a kastélyt és annak parkját, a kertészetet, a malmot, a mészműveket, továbbá a lánctalpas traktorunkat és az összes mezőgazdasági gépet is mind községi tulajdonba akarta venni. Az örömedi fenyvest és tölgyest is a község igényelte, mivel azok összterülete nem haladta meg a 100 katasztrális holdat, és nem volt szerves kapcsolatban más erdőterülettel.

Az erdőigazgatóság a nekem juttatott házat, melléképületet és volt illetményföldeket sem ismerte el tulajdonomul, mert ezek telekkönyvileg nem álltak a nevemen. Ha akkor beleegyeztem volna abba, hogy a völgyekben lévő legelő és kaszáló, valamint az ott lévő szántóföldek kiessenek az erdőtulajdonból, akkor a házam és földjeim is megmaradhattak volna a tulajdonomban. Tudtam azonban, hogy ha ezek az idegen területek mélyen benyúlnak az állami területbe, akkor az erdők védelme sem lesz majd megoldható, és emiatt örök nézeteltérések és harcok állanak majd elő a község különböző érdekeltségeivel és egyéneivel. A magam kárára ragaszkodtam tehát e területek állami tulajdonba vételéhez.

A kastéllyal kapcsolatban az volt a tervem, hogy ott egy középfokú erdészeti műszaki iskolát rendezzünk be. Amikor ezt az elgondolásomat Pallavicini Károlynak megemlítettem, arra kért, hogy mondjak le erről a tervemről, mert úgy látta, hogy ha ott egy ilyen tanintézet létesül, akkor a családnak soha többé nem lehet reménye arra, hogy a kastélyt valamikor is visszakapják.

Ha Szilvásváradon a tervezett műszaki középiskola megvalósul, akkor nemcsak a fa legmodernebb felhasználására, hanem a legkülönbözőbb szállítási módokra, valamint közelítésekre is kitűnő példákat mutathattunk volna be az iskola tangazdaságánál, ami a kívánságunk szerint tulajdonképpen az egész Pallavicini erdőgazdaság lett volna.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A mészégető üzem és a tábori mészkemencék, továbbá a boksafaszéntermelés, pisztrángos halgazdaság a maga szép keltető telepével és jól berendezett patakmedrével, mindez az oktatást szolgálhatta volna.

A község vezetése és lakossága ezt a tervet nem nézte jó szemmel, mert úgy látta, hogy ez keresztezi a legtöbbször önző, nem a haza érdekeit szolgáló elgondolásaikat. Azt szerették volna ugyanis, ha a kastélyt elemi iskolának rendezhették volna be, a fűrészt lebontották volna, a villanytelepekről meg azt hitték, hogy azok majd minden szilvási lakos minden villanyigényét kielégítik. A különböző érdekek találkozási pontján őrlődtem, és tulajdonképpen mindkét irányban igen éles harcot kellett vívnom.

E harcban végül is elbuktam. Nekem az fájt a legjobban, hogy amikor már minden fórum előtt bebizonyítottam elgondolásaim helyességét, és így az erdészeti műszaki középiskolának már nem voltak akadályai, akkor éppen az erdészeti főosztály vezetője, Ajtay Sándor lemondott a szilvásváradi kastélyról.

Amint már említettem, a község több lakója bennem látta meggazdagodása egyedüli akadályát, és ezért hamarosan megindult ellenem a vádaskodás. Egyszer, amikor éppen bibliaórára mentünk a nagyobb leányokkal és Lilyvel, amint elhaladtunk a községháza előtt, onnan kiszaladt egy ember és arra kért, hogy menjek be vele a községházára. Amint beléptem a körjegyzőség nagy szobájába, hát látom, hogy ott vannak az én vádlóim szinte teljes számmal. Láttam azonban másokat is. Ott voltak a bélapátfalvai cementgyár régi kipróbált harcosai, mint Pelyhe Máté, és egy másik ismert kommunista, akinek a nevét azonban már elfelejtettem, és ott volt egy miskolci neves párttag is.

Ezek azután közölték velem, hogy sok vád van ellenem, és ők azért jöttek, hogy az egész ügyet kivizsgálják. Kérték, hogy üljek le a számomra egy sarokban elhelyezett székre, mintegy a vádlottak padjára, míg a bíróság tagjai, akiket a párt küldött ki a velem szemben felsorolt vádpontok kivizsgálására, az asztal mellé ültek.

Ekkor kijelentettem, hogy erről a tárgyalásról semmit sem tudtam, és ezért az előttünk lévő bibliaórán való helyettesítésemről sem tudtam intézkedni. A bibliaóra után visszamentem a községházára. A vizsgálóbizottság várt rám, és a vádak bizonnyal nem csökkentek a várakozási idő alatt. És aztán zuhogni kezdtek reám a vádak:

1. Én akadályoztam meg, hogy az iparvasút melletti földeket az őrgróf nem adta el a földigénylőknek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

2. Én gátoltam meg, hogy mindenki villanyt kapjon.
3. Én akarom a kastélyt elütni a község kezéről.
4. Én gátolom meg, hogy a fűrésztelep községi tulajdonba kerüljön.
5. Én gátolom meg, hogy a villanytelep a községé legyen.
6. Több gazdasági gépet nem adtam át, és a lánctalpas traktort is visszatartottam az erdészetnek.
7. Ellenzem a völgyekben lévő rétek és szántók átadását.
8. Nem akarom kiadni a bükki legelőket és kaszálókat a község embereinek.
9. Nem akarom átengedni a községnek az örömedi fenyvest és tölgyest.
10. Nem engedem meg a részes fakitermelést.
11. Állami tulajdonban akarom tartani a Mészműveket.
12. Általában pedig mást akarok, mint a község és annak lakosai.

A bizottság vezetője megkérdezett, hogy elismerem-e, hogy a vádak igazak. Én erre azt feleltem, hogy azok valóban helytállóak, de engedjék meg, hogy az indokaimat is elmondjam, majd én is feltegyek egy pár kérdést. Minderre megkaptam az engedélyt.

Minden vádpontjukra válaszoltam. Aztán azt kérdeztem, hogy tudják-e, hogy a mi körjegyzőségünk két községében a 18-48 éves embereket a csendőrök nem szállították hátra Németország felé? Azt mondták, hogy ezt nekem köszönhetik. Emiatt Kozák Istvánt és engem mire ítélt a német fővezérség? Tudták azt is, hogy ezért reánk halál várt. Végül megkérdeztem, hogy mindezek után feltehető-e, hogy én, aki eddig sem a magam érdekét néztem, a község igazi érdeke ellen cselekedtem volna? A válasz néma hallgatás volt. Senki sem mert a szemembe nézni a három kommunistán kívül, akik viszont teljesen felmentettek minden vád alól.

A község mindenért engem hibáztatott, viszont Ajtay lemondott a kastélyról az ózdi dolgozók javára. Ezen mélységesen fel voltam háborodva. Felkerestem Ajtayt [Valószínűleg Ajtai Miklósról (1914-1982) van szó, aki 1945-46-ban a Közellátási Kormánybiztosságon, majd 46-47-ben a Népjóléti Minisztériumban dolgozott vezető állásban. Később az Országos Tervhivatal elnöke, majd a Minisztertanács elnökhelyettese, később, egészen haláláig sok más szervezet elnöke volt.] és megkérdeztem, hogy mi volt az oka ezen tettének? Ekkor elképesztő választ kaptam. Azt mondta, hogy ő nem teheti ki magát egy politikai hajszá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak, amire egy másfajta döntés esetén biztosan számíthatott volna. De különben is – mondotta – Szilvásvárad igen messze van, viszont neki évenként legalább egyszer meg kellene látogatnia ezt az intézetet, ez pedig 4-4 órás autóutat jelentene, s így egy egész napjába kerülne, nem is szólva azokról a veszélyekről, amelyeket a Szilváson járt bizottság a maga kárán tapasztalt meg.

De hát ez volt a régi erdőkincstári mentalitás. Az emberek legtöbbje nem érezte saját szívügyének az üzem helyes fejlődését, és ezért inkább csak arra ügyeltek, hogy munkájuk megfeleljen az érvényben lévő rendeleteknek.

Nincs új a nap alatt…

Nekünk, volt uradalmi embereknek talán az volt a legfurcsább az új, kincstári munkahelyünkön, hogy mindenhez akta kellett. Amikor az üzemünket az erdőkincstár átvette, hamarosan megkaptam a rendelkezést, hogy a szilvási erdőgondnokság további vezetése mellett lássam el az apátfalvi, a szentléleki és a lillafüredi erdőgondnokság irányítását is. A munka tehát jelentékenyen megnövekedett. Ózdon is alakítani kellett egy gondnokságot, és ennek a gondja is az enyém volt.

Hogy az erdőkincstárnál milyen erősen felduzzasztották az aktagyártást, arról nekem addig fogalmam sem volt. Azt sem ismertem addig, hogy ezek az akták milyen érzéketlenül futották a maguk iszonyú útját, amíg végre valami elintéződött rajtuk keresztül, vagy amíg az akta elsüllyedt egy jótékony fiókban, és akkor önmagát intézte el.

Valaki például szóban előadott nekem egy kérdést, akkor azt helyesen megfogalmazva papírra vetettem, és az illetővel aláírattam. A kérelmet azután iktattam, majd véleményezve felküldtem az igazgatósághoz. Ott azt ismét iktatták, majd bevitték az igazgatóhoz, aki az ügyiratot, mint az én felügyeleti körzetemhez tartozó dolgot reám szignálta. Erre én az igazgatóság nevében, előadóként meghoztam a döntést, az aktára rávezettem a véghatározatot, kiértesítettem az erdőgondnokságot és a kérelmezőt, és mindezt visszautaltam az igazgatóhoz, aki azt helyeselve, kézjegyével látta el, hogy kiadható. Az akta ekkor a segédhivatalba került, leírták, összeolvasták az eredeti fogalmazással, és a címzetteknek elküldték. Én azután, mint szilvási erdőgondnok, amikor megkaptam a rendelkezést, elhívattam a kérelmezőt, aki közben szintén megkapta az ügyiratot, ismét közöltem vele a további

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tennivalókat, az iktatókönyvben aktaszerűen is elintéztem az ügyiratot, és az illető akta ezzel el is intéződött.

Végeredményben megmozgattunk vagy 20 embert, eltöltöttünk az aktázással pár napot, teleírtunk több oldalt, holott mindez pár szóval is elintézhető lett volna anélkül, hogy egyetlen csillag is leesett volna az égről.

Még különösebb volt az, amikor a szilvási erdőgondnokság kért vagy jelentett valamit az igazgatóságnak, és azt ugyancsak nekem kellett megválaszolnom az igazgató nevében. Így levelezgettem én akkor önmagammal a szent bürokrácia nagyobb dicsőségére.

És mi lett a fakereskedőkkel?

Az ember azt hitte volna, hogy az erdőbirtokok államosításával helyes mederbe terelődik a gazdasági élet, megszűnik a fakereskedők egyeduralma a fapiacon, és az erdőgazdaságok, mint a közjólét éltető elemei, hatalmasan felvirágoznak.

De nem így történt. A kizsákmányolásról híres kapitalista fakereskedők élénk akciókba kezdtek. Az állam vezetőivel elhitették, hogy ha a fatermelést őreájuk bízzák, ők ki tudják csalogatni a pénzt a tőkések zsebéből, meg tudják indítani a termelést, és hamarosan olyan élénk vérkeringést hoznak az egész gazdasági életbe, amely majd minden vonalon jótékonyan érezteti a hatását. A pártok egymással versenyeztek, hogy a maguk részére mennél nagyobb gazdasági előnyt biztosítsanak, és e vetélkedést a fakereskedők a maguk előnyére alaposan kihasználták.

Az 1944/45. évi faanyag még a Pallavicini családot illette meg, viszont a szállítóeszközök és berendezések már állami tulajdonban voltak. Mi tehát abban állapodtunk meg, hogy a telepen raktározott 800 űrméter tűzifa ellenében az erdei vasút használatát a cégnek biztosítjuk. E famennyiséget a miskolci erdőigazgatóság részemre kötötte le, hogy ennek fejében több erdőgondnokság részére 620 méter csúsztatót szállítsak le. Nekem ekkor még nagyobb követelésem volt az ózdi gyárnál, mert előre leszállítottam annyi tűzifát, hogy végeredményben ők 2200 folyóméter (fm) csúsztató leszállításával voltak adósaim. Így aztán nyugodtan vállalhattam a miskolci erdőigazgatóság 620 fm-es megrendelését, valamint az egri erdőigazgatóság 400 fm-es és az Általános Fakitermelő 400 fm-es megrendelését. A pénz értékének rohamos csökkenése miatt az eladásokat természetesen fában valorizáltuk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Úgy éreztem, hogy most egy olyan korszak következett el, amiben az „aki bírja, marja" elv érvényesül. Az emberek két könyökkel törtettek a jobb érvényesülés után, és nem volt már szent semmi kötelezettség vagy adott szó, hanem a szocializmus építésének a jelszava alatt úgy csapták be az embereket, ahogy csak tudták. Minden, minden a szocializmus és demokratizmus címén történt, holott mindenki előtt világos volt, hogy a különös döntések nem a nép, hanem egyes kiváltságosok javát szolgálták.

A Bükk-fennsík minden megmaradt épülete, vasútja, rétje és legelője az Általános Fakitermelő célját szolgálta. Már-már úgy éreztük akkor, hogy e birtokkal nem állami igénybevétel történt, hanem a lelkiismeretlen fakereskedők meggazdagodásának anyagi forrásává tették azt.

Ez volt a fakereskedők kommunista mentalitása. És még ők merték szidni a mi régi gazdálkodásunkat és azt kapitalistának minősíteni! Ekkor láthattuk meg az ilyenfajta kommunizmus igazi célját, mely nem volt más, mint újgazdagok produkálása, és a proletariátus még nagyobb elnyomása egy kis klikk érdekében.

Mindez érintett téged…

Ezekben a hónapokban igen gyakran voltam Miskolcon. Hiszen négy erdőgondnokságnak voltam a felügyeleti tisztje, és így mindig sok elintéznivalóm volt. Előfordult, hogy egy héten háromszor is voltam az igazgatóságon, és ezeket az utakat a Bükkön át legtöbbször gyalog tettem meg.

A lovakat nem szívesen használtam az idegenben, mert az utak bizonytalanok voltak. Egyszer tőlem is elvették az oroszok a lovaimat, és csak az orosz tudásomnak köszönhettem, hogy a városparancsnokság azokat még aznap visszaadatta.

Az erdőigazgatóság eddigi vezetője, Lengyel Sándor Budapestre került, és ott az erdészeti főosztály vezetője lett. A miskolci erdőigazgatóság munkáját a Felvidékről visszakerülő Budai Aladár látta el, nagyszerű szociális érzékkel és kitűnő szakismerettel. Ebben az időben a magasabb állásokban lévő embereknek különösen kellett vigyázniuk minden szavukra és rendelkezésükre, mert a különböző alacsonyabb pozíciókban dolgozó pártemberek ezeket ki akarták szorítani, hogy azután ők ülhessenek a helyükbe. Éppen ezért mindenféle ürügyet találtak, hogy a régi vezetőket eltávolítsák a helyükről.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Különösen Juhász Andrásnak volt veszedelmes híre. Ez az ember valamelyik faipari vállalatnál dolgozott mint fizikai munkás, és a szociáldemokrata párt tagjaként nagy befolyásra tett szert politikai és üzemi téren is. Juhász sorra látogatta a fűrésztelepeket, és a hírek szerint ott a vezetésben azonnal gyökeres változást rendelt el. Szokása szerint másod- vagy harmadmagával jelent meg egy-egy fűrészen, és ott aztán volt nemulass az értelmiségi vezetőknek.

Emlékszem, hogy egyszer vacsora közben, a maga kissé fellengzős modorában azt mondta, hogy ő a pokolból jött, amikor a ládi fűrészből elindult a mostani körútjára.

Sajnos Juhász is elvesztette a fejét, a hideg ítélőképességét a nagy politikai hatalom birtokában. Hallottam például, hogy Lengyel Sándort egyszerűen elrabolta a lakása és a minisztérium között. Ő ugyanis felkereste Lengyelt, aki éppen akkor jött ki a lakásából. Megszólította, hogy a kollégáival szeretnének néhány nagy jelentőségű dologról beszélni vele. Lengyel meghívta őket a minisztériumba, ahol neki fontos tárgyalásai lesznek. Juhászék erre közölték, hogy ők autóval jöttek, és így gyorsabban is tehetik meg az utat. Lengyel gyanútlanul beszállt az autóba, ahol már nem udvariaskodtak vele, hanem ahelyett, hogy a minisztériumba vitték volna, egyszerűen Miskolcra szállították, és ott azonnal a mahócai internáló táborba zárták. Több hónap is eltelt, amíg végre a földművelésügyi miniszternek sikerült Lengyelt kiszabadítania.

Az bizonyos, hogy az állami bürokratizmussal én sem voltam cseppet sem kibékülve. Láttam, hogy a saját kollégáim sem úgy viszonyulnak az erdőhöz és ahhoz a közösséghez, amellyel végeredményben együtt kell dolgozniuk, ahogyan kellene. A legtöbben egyszerű megélhetési bázist láttak a beosztásukban. A reájuk kirótt munkát úgy-ahogy elvégezték, de az igazi hivatástudat bizony nem sok embernél volt meg.

Ez okozta az emberek meghunyászkodását, amikor valaki meg akarta és meg is tudta félemlíteni őket. Ezért nem voltak elég határozottak a helytelen dolgok megítélésénél, és inkább „fejbólintó Jánosokká" lettek, mint az igazság, a meggyőződés harcosaivá. A súlyos kérdések megoldásánál nem az észokok és szükségszerűségek irányították az elhatározást, hanem az befolyásolta őket egyedül, hogy ez vagy amaz mit szól hozzá. Ilyen körülmények között természetesen olyankor is hallgattak, amikor az igazság és a népjólét érdekében az asztalra kellett volna csapniuk. Emiatt aztán talán egy szakmánál sem fordult elő annyi árulás a tudomány és a helyes biológiai élettörvények ellen, mint nálunk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Igaz, hogy ez a gerinctelen viselkedés, amely a saját jövőjének érdekében feláldozta az erdészet vagy a közjó érdekeit, a múltban is megvolt. A helytelen gazdálkodás miatt az erdész sokszor került ellentétbe egy-egy felsőbb irányítóval, ha az az erdész igazi erdész volt. Az ilyen ember azonban a néppel is sokszor került ellentétbe, amikor egyesek helytelen követelését utasította vissza.

Az erdészeket majd mindenütt úgy tekintették, mint a múlt rezsim kiszolgálóit, és emiatt könnyű volt a könnyen megélni óhajtó elemeket ellenük ingerelni. Ennek aztán az lett a vége, hogy vagy ott kellett hagynia az otthonát, ha ugyan nem csukták le az illetőt, vagy elnézte a túlkapásokat, és árulójává lett az erdőnek.

Központi felügyelő lettél.

Sokszor tárgyaltam Pesten a minisztérium szakembereivel, akik között akkor már az a vélemény alakult ki, hogy ketté kell választani az üzemeltetést és a felügyeletet. Lengyel és Barlai között komoly tárgyalások kezdődtek, és ekkor már világos volt, hogy a Latorica egyik legkiválóbb emberét szemelték ki arra, hogy az egész ország erdészetének üzemeit irányítsa.

A felsőbb vezetés célszerűbbnek tartotta a munkásügyek irányítását munkáskezekbe adni, s így a MÁLLERD (Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek) központi vezetéséből kikapcsolódtam. Barlai azonban nem tudott mindenütt a helyszínen meggyőződni a szükséges tennivalókról, és ezért központi felügyelőket kért fel e munkákra. 1946 júniusában így lettem én is az egri és miskolci erdőigazgatóságok központi felügyelőjévé. Amikor a felügyeletet átvettem, még fogalmam sem volt arról, hogy milyen pontatlanok a nyilvántartások, hogy mennyire nem értenek a legtöbben az ipar szükségleteinek kielégítéséhez, hogy milyen kevéssé ismerik az erdőt és az abban lévő értékek legjobb kihasználását, és ennek következtében a hibák hibákra tornyosultak.

Szerettem volna, ha az én műnyilvántartási rendszeremet az egész MÁLLERD megismeri, és ezért arra kértem Barlait, hogy ennek ismertetésére adjon lehetőséget. Ervin erre adott is módot, de abban bizony nem volt köszönet. Úgy intézkedett ugyanis, hogy az egyik nagy értekezleten, amikor az összes erdőigazgató be volt rendelve, az én előadásom legyen a legutolsó. Alig kezdtem el az előadásomat, láttam, hogy senki sem tud figyelni. Hát nem volt szívem ezeket az embereket to-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vább kínozni, és hiába is tettem volna, mert az előadásból úgysem tudtak volna semmit sem megjegyezni. Így azután elálltam az előadás folytatásától, és arra kértem a vezérigazgatót, hogy azt majd kedvezőbb körülmények között mondhassam el.

A kincstárnál a szakemberek a legtöbbször azonnal specializálódtak, és ennek következtében az útépítő erdőmérnököt már nem érdekelte az erdőhasználat. Azt hiszem azonban, hogy maga a felső erdészeti oktatás is kevés gyakorlattal tudta rögzíteni az elméleti órák megállapításait. Nem lehetett volna például egy-egy méretekkel ellátott fényképen, vagy akár kint a terepen is, elméleti hossztolást végrehajtani, kiszámítva az egyes szakaszokból kitermelt választékok értékét, és így összeadva az egészet, megállapítani az elérhető legnagyobb értéket? Milyen érdekes lenne a hallgatók közötti ilyen tanulmányi verseny?

No de nem csak adminisztratív és fahasználati hibákkal találkoztam központi felügyelői minőségemben nagyon is gyakran. Nem voltam megelégedve a munka megszervezésével sem. A legtöbb erdőgondnok azt hitte, hogy ha kijelölte a vágásterületet, megjelölte – és azt is sokszor milyen rosszul – a kitermelendő egyedeket, akkor most már elég, ha odacsődít egy csomó ölfavágót, és nyugodtan várhatja a termelési eredményeket. Bizony jó eredményeket nem várhatunk, ha nem teremtettük meg a helyes termelés előfeltételeit. Megfelelő elhelyezés, jó szerszámok, biztosított élelem- és ruhabeszerzés nélkülözhetetlenek a jó munkához.

Milyen jó volt, hogy a legfelsőbb helyről felhatalmazást kaptam a szükségszerű bérmódosításokra. Egyedül a MÁLLERD főosztályvezetők egy része irigykedett reám a rendkívüli felhatalmazás miatt, holott örülniük kellett volna a sikeres munkatámogatásért. Így van az, ha az emberek nem a közös célt látják, hanem csak arra gondolnak, hogy ők bármilyen kis mértékben is háttérbe szorulnak. Szegény emberek!

Hogyan zajlott a magyar állami erdőgazdaságok átszervezése?

Bizony nem volt könnyű dolog egy új szervezetet felállítani és helyesen üzemeltetni. A kormányzat nem bízott abban, hogy e nagyüzemet azonnal szociálisan el tudja vezetni az az erdésztársadalom, amely javarészben a volt magánbirtokokon szerezte meg a gyakorlatot.

Azt is hallottuk, hogy a régi birtokosokból és a velük társult fakereskedőkből ki akarták csalogatni azokat a rejtett tőketartalékokat, ame-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lyek nélkül a nagyobb termelési munkákat okszerűen megindítani nem lehet.

Hiába próbáltam e törekvéseknek ellenállni, a kereskedőkkel szoros érdekkapcsolatban lévő kormányférfiak mindig a kereskedőknek adtak igazat. Mint központi felügyelő arra kértem Barlaiékat, hogy a területemet érintő fatermelési tárgyalásokra hívjanak meg engem is. Miután azonban ott határozottan a vállalati termelés ellen nyilatkoztam, Vas Zoltán rendelkezésére több ilyen meghívást nem kaptam. Ő kijelentette, hogy amennyiben én tovább is akadályozni fogom a vállalati termelést, le fog csukatni.

A Központ a mi megkérdezésünk nélkül kijelölt egy-egy erdőgondnokságot vállalati termelésre, de arról nem gondoskodott, hogy a személyzet a kellő ellenőrzést ténylegesen gyakorolhassa is. Volt olyan gondnokság, ahol egyszerre 16 vállalkozó termelt egymástól kisebb-nagyobb távolságban lévő erdőkben, és ugyanakkor az erdőgondnoknak nem volt meg a megkívánt közlekedési lehetősége. Amikor pedig az illető erdőgondnok minden jogos kérését elutasították, és ő maga vett egy pár lovat és kocsit magának, és arra napszámost ültetett, hogy a vágásokban végzett munkája idején a lovakat őrizze, akkor fegyelmit kapott.

Az ilyen vállalati termelések valóságos rablógazdálkodás képét mutatták. A termelést nem végezték szakszerűen, kivágták a legszebb fákat, és visszahagyták a selejtet. A hossztolás és választékolás a legtöbb esetben helytelen volt. Az utakat nem gondozták, az újulattal nem törődtek, és sokszor még a kitermelt mennyiség sem volt pontosan ellenőrizhető. Minden tilalom ellenére akkor szállítottak, amikor nekik tetszett, és mivel az igazgatóságok nem értesítették ki idejében az erdőgondnokságokat a fa befizetéséről, lassan a kereskedők csekkbefizetési lapokkal igazolták a fizetés megtörténtét. Így aztán számtalan csalás is előfordult, mert az erdőgondnok nem tudhatta, hogy az illető kereskedőnek más fizetési kötelezettsége is volt, és a fa árát jóhiszeműen kifizetettnek vette. Amikor aztán e tévedések és csalások kiderültek, akkor megint az erdőgondnokokat vették elő, és vége-hossza nem volt a fegyelmi eljárásoknak.

Ez lenne a szocializmushoz vezető út? Nem, és ezerszer nem! Ez egy burkolt gyarmati rendszer, ahol a jól megfizetett és mások hatalmában lévő vezetők vakon teljesítik a kizsákmányolást célzó titkos előírásokat.

A munkások szenvedtek. Úgy érezték, hogy most már nemcsak anyagilag fosztják ki őket, hanem legelemibb szociális jogaikat: az üzemek irányításába való beleszólás jogát, érdekeik védelmének biztosítá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sát, az üzem gazdasági viszonyainak mérlegelési lehetőségét is elvesztették. Miskolcon a munkásság egy hatalmas, fegyelmezett magatartású tüntetéssel adott hangot elégedetlenségének. Amikor pedig azt hallották, hogy több munkást kegyetlenül megkínoztak, akkor hirtelen dühükben a rendőrség egyes brutális vezetői ellen fordultak, és népítéletet hajtottak végre rajtuk. Ezt később az újból fellángolt antiszemitizmusnak tüntették fel, holott azt hiszem, hogy semmi ilyesmiről szó sem volt, bár az sem lehetetlen, hogy sokan szemitizmust éreztek megnyilvánulni, és ez idézte elő az ellenhatást.

Az erdőigazgatóságra is bement egy nagyobb munkáscsoport, akik az erdei vasutak dolgozóinak helyzetét kívánták sürgősen megjavítani. Fenyegető fellépésükre Alberti igazgató telefonon tett jelentést a központnak, és kérte egy teljhatalmú megbízott azonnali kiküldését, mert e nélkül őt agyonveri a felbőszült tömeg. Éppen Pesten voltam, amikor a kérés telefonon elhangzott. Természetesen azonnal vállalkoztam e kényes munkára, mert szerettem a munkásokat és az igazságot. Barlaiék – féltve engem – nem akartak elengedni, de miután senki másra e feladatot nem bízhatták, én utaztam fel Miskolcra.

A LÁEV kultúrtermében volt a munkásgyűlés. Meghallgattam panaszaikat, majd megkérdeztem tőlük, hogy melyik szakszervezeti szerződésminta szerint óhajtják saját fizetésüket, juttatásaikat rendezni? Amikor azonban a túlkövetelők azt igényelték, hogy mindegyiknek az előnyét biztosítsuk számukra, és így az országban minden munkásnál sokkal nagyobb kedvezményt kapjanak, kijelentettem, hogy ezt nem tartom igazságosnak. Ekkor négyen kijelentették, hogy engem is fel kellene kötni.

Sajnos ekkor sem a hibákat küszöbölték ki, hanem csak a formát változtatták meg. Egy éles központi pártgyűlésen Barlainak tulajdonították a vállalati termelések engedélyezését, és amiért éppen e kalmárszellemű emberek voltak a felelősök, gyorsan rákenték másra. Azon már nem is csodálkoztunk, hogy ők vették át a vezetést, és amit eddig vállalati juttatásként raktak zsebre, azt most hivatalosan járó fizetésként kaphatták meg.

Barlai bukásával megszüntették a központi felügyelői intézményt is, és nekem felajánlották, hogy akár Egerben, akár Miskolcon megkaphatom a termelési osztály vezetését.

Már ekkor megláttam, hogy milyen pipogya emberek vannak a kollégák között, akik hajlandók mindenre fejet bólintani, amit a főnök

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mond, és letagadják az igazságot, ha az mindjárt a napnál is fényesebben világít. Egy ilyen eset után bementem Keltaihoz és megkérdeztem, hogy miért teszi ezt, amikor ő maga is meg van arról győződve, hogy az volt a helyes, amit én javasoltam. Azt válaszolta, hogy erre neki a tekintélyének növelése érdekében volt szüksége, viszont az sem árt, ha én jobban megismerem a kollégáim gyenge jellemét.

A tokaj-hegyaljai rekonstrukcióban is volt szereped…

Lőrinczy Bélával már régen terveztük, hogy mozgalmat indítunk a tokaj-hegyaljai szőlők megmentése érdekében, mert azokat előbb a lelkiismeretlen borkereskedők, majd pedig a helytelen birtokpolitika, a hegyközségek feloszlatása és a szakszerűtlen normák tönkretették. A hajdan virágzó szőlőművelésnek és becsületes pincészetnek már a nyoma sem maradt. A szőlőtelepek lassan levándoroltak a hegyek oldalából az alacsonyabb domboldalakra, mert ott könnyebb volt a trágyázás és művelés, és amíg a tokaji bor jó hírneve tartott, addig az alacsonyabb fekvésű szőlők többtermelése nagyobb jövedelmet is hozott. De a vevők mindjobban meggyőződtek arról, hogy az újabb borok távolról sem olyan tüzesek, mint a régiek voltak, és kezdett a tokaji bor hírneve alábbszállni.

Amit aztán nem pusztított el a filoxéra, tönkretette a kapzsiság. A kereskedők egyre jobban pancsolták a borokat, és hovatovább alig lehetett igazi tokaji bort venni. A külföld lassan elszokott a tokajitól, egyre jobban pusztultak a szőlők, és a felhagyott szőlők helyén mindjobban növekedtek a parlagok, melyeket az oktalan legeltetés, majd az erózió fokozatosan tarolt le. A legszebb helyeken is hatalmas eróziós bemaródások keletkeztek, a lezúduló csapadékot már nem tartották vissza a magasabb régiókat beborító erdők, mert az emberi kapzsiságnak lassan ezek is áldozatul estek.

Lelkesen kezdtünk a mentési munkákhoz. Béla először is a megye vezetőit rázta fel egy-két figyelmeztető dolgozatával, majd felébredt a régi ampelológiai intézet felfrissített utóda is, és társadalmi munkában megindult a rekonstrukció.

De ez sem mehetett simán.

Egyszer azt a feladatot kaptuk, hogy Tiszacsegén, egy Tisza menti erdő mellett építsünk fel egy munkásszállást. Amikor kimentünk,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy megnézzük a helyet, az erdész halálos betegen feküdt az ágyában. Súlyos tbc-fertőzést kapott, és úgy látszott, hogy menthetetlen. A felesége naphosszat ott sírt, búslakodott mellette reménytelenül. Bennem ismét feléledtek azok az emlékek, amelyekről hallottam, és amelyeket magam is tapasztaltam a tbc gyógyításával kapcsolatban. Emlékeztem, hogy valamikor gyermekkoromban mit mesélt nekem Hoznek Gyula bácsi, a szentantali Coburg-uradalom erdészetének vezetője, az én első ideálomnak az édesapja. Őneki egy 90 év körüli agg katolikus pap mesélte, hogy valamikor maga is oly súlyos tbc-fertőzést kapott a papi szemináriumban, hogy az orvosok menthetetlennek jelentették ki. Ekkor jött hozzá az ő öreg dajkája, aki – amikor látta rajta a betegség pusztítását – kiment a közeli erdőbe, és egy hangyabolyra terítve a tiszta kendőjét, megütötte a bolyt, mire a hangyák hangyasavval fecskendezték be a kendőt. E kendőt vitte be aztán az öreg dajka neki, és ő azon keresztül szívta be a levegőt, és lassan meggyógyult.

Emlékeztem arra a kísérletünkre is – amit még Visnyón, a baromfik tömeges pusztulásakor végeztünk –, amikor felboncolva pár tyúkot, mindegyiknek a tüdején és légcsövén apró, barnássárga hólyagocskát találtunk. Ekkor a patikából hoztam hangyasavkristályt, és azt oldottam fel bő vízben, majd egy zsákot megnedvesítve e savoldatban, beletettük az utolsó, már alig lélegző jércét. Szegénynek nagy fájdalmat okozhatott ez a kúra, és vagy másfél méterre is eldobálta magát a zsákkal együtt, míg végre megsajnáltam, és kivettem a zsákból, hogy legalább fájdalom nélkül pusztuljon el. A jérce megmaradt. Ez volt az egyedüli a nagy baromfiállományunkból, melyet egykor oly nagy szeretettel igyekeztünk felnevelni, hogy még minden egyes baromfinak nevet is adtunk a japán számrendszer szerint.

Emlékeztem arra a kisleányra is, aki miatt mátrai erdésztársam központi felügyelő koromban annyira kétségbe volt esve, mert tbc-megbetegedését reménytelen esetnek tartották. Az apa megfogadta a tanácsomat, megpróbálta a hangyasavkúrát, és a szép leányka meggyógyult.

A beteg erdész feleségének elmondtam ezen emlékeimből egyetmást, majd amikor hallottam, hogy a lakásuk közelében lévő erdőségben bőven vannak hangyabolyok, megígértettem, hogy ő is megkísérli megmenteni a férjét. Késő ősszel lettünk készen az épülettel. Amikor ismét kimentem, hogy a gazdaságnak az épületet hivatalosan is átadjam, bementem az erdészékhez is. Az erdész nem volt otthon. Kérdésemre az asszony elmondta, hogy a férje állandóan az erdőt bújja. El-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mondta aztán, hogy milyen súlyos beteg volt a férje, és hogyan gyógyult meg, amikor valakinek a tanácsára a hangyasavkúrát elkezdte. Közben, úgy látszik, visszaemlékezett arra az időre, hogy mikor is történt ez a dolog, és egyszerre csak rájött arra, hogy ez a valaki bizony én voltam. Nagy hálával tett bizonyságot a gyógymód sikeréről.

Hogyan történt a nyugdíjaztatásod?

Láttam, hogy egész vállalatunk beteg. Felfelé nem tudtak elismertetni és méltányoltatni nyilvánvalóan nagy nehézségeket, velünk szemben igazságtalanság érvényesült, és a munka támogatása helyett jogosulatlan kritikát kaptunk. Szóban és írásban is kértem a főigazgatóságot, hogy foglalkozzék az erózió elleni küzdelemmel, mint az arra legilletékesebb felső hatóság, de azzal utasítottak el, hogy az erdészetnek ilyen problémái nincsenek, viszont a mezőgazdaság védje meg a maga területét, ahogyan tudja. Borzasztó, hogy tudatlan emberek irányítására van bízva az ország sorsa. Ezek aztán csak az ő kijelölt feladatukat látják el, és nem gondolnak arra, hogy miben lehetnek egymás segítségére.

Hát bizony ezt nem vártam volna, hogy éppen egy szocializmust építő társadalomban ne legyen a vezetőknek érzéke az erózió pusztításaival szemben, amely pedig a legfőbb erőforrását éppen a helytelenül űzött magángazdaságban, a lejtő menti birtokmegosztásban, az egyes területek helytelen felhasználásában, művelésében találta meg.

Voltak azonban derűs napjaink is. 1954 januárjában megtartottuk Erzsike esküvőjét, akiket azután boldogan indítottunk bükki nászútjukra.

A veszedelem azonban nem múlt el a fejünk felől. Egy őszi napon, amikor már boldogan vettük tudomásul, hogy Tuki felvétele az erdőmérnöki főiskolára sikerült, vállalatunk párttitkára, egy komoly, ötven év körüli ember, megkérdezett, hogy nem fogok-e reá megharagudni, ha valamit kér éntőlem. Természetesen én biztattam, hogy nyugodtan adja elő, amit mondani akar, és legyen meggyőződve arról, hogy bármi is legyen az, én nem fogok reá haragudni.

Ekkor előadta, hogy ő a pártvezetőségtől azt a rendelkezést kapta, hogy engem kérdezzen meg, hajlandó vagyok-e ígéretet tenni arra, hogy a munkások előtt Krisztusról nem fogok beszélni. Feleletemben azt mondtam, hogy e kérdést az ő becsületes megítélésére szeretném bízni. A munkásaim sokszor mondták azt, hogy engem azért szeret-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nek, mert látják a feltétlen jóindulatomat velük szemben, érzik a szeretetemet, és tudják, hogy mindig igazságos kívánok lenni minden ügyükben. Te – mondtam – tudod, hogy ez a szeretet Krisztustól származik, és nem az enyém; hiszen mindenkivel úgy érintkezek, mint akikért Krisztus elszenvedte a kínhalált a golgotai kereszten. Helyes lenne-e, ha én magamat állítanám mintaképnek, mint aki a szeretetet velük szemben gyakorlom, és nem mutatnék rá arra, hogy ők Jézus által az én testvéreim, és felelős vagyok értük és a viselkedésükért, jó munkájukért? Nem kell-e ezt a felelősséget az ő szívükben is felkeltenem, hogy ők is átérezzék a kollektív felelősséget, és így tudjanak ők is másokon segíteni? A párttitkár elismerte, hogy valóban ez a becsületes eljárás, mégis figyelmeztetett arra, hogy ha ilyen kívánt kötelező ígéretet nem teszek, akkor alacsonyabb fizetési osztályba fognak sorolni. Így tehát legalább azt ígérjem meg, hogy magam nem kezdek ilyen beszélgetést.

Azt válaszoltam, hogy ezt is meg kell gondolni. Aztán elmondtam, hogy egyszer egy derék munkásomat nagyon bizonytalanul láttam mozogni az egyik épületen, és félő volt, hogy magában, esetleg másokban is kárt tehet figyelmetlenségével. Lehívtam magamhoz, és megkérdeztem, hogy mi a baja. Elmondta, hogy a felesége a halálán van, de neki mégis itt kell lennie, mert öt gyermekéről is gondoskodnia kell. Tudtam, hogy vallásos ember, és megkérdeztem őt, hogy miért nem bízza Krisztusra, az áldott orvosra nehéz betegét és családjuk e fontos ügyét. Rövid beszélgetésünk közben az illető megnyugodott, és most már bízó lélekkel, jól tudta végezni a munkáját is. Ártottam-e ezzel akár a munkásnak, akár a vállalatnak, vagy a köznek? Nem lett-e a figyelmeztetésnek az a haszna, hogy az illető nem szenvedett balesetet, jobban végezte munkáját, és hazaérve még a feleségénél is kedvező fordulatot tapasztalt? Mondja meg nekem őszintén, hogy nem lett volna-e helytelen, ha mindezt egy elhamarkodott ígéretért elmulasztom?

Azt felelte, hogy helyesen cselekedtem. Sajnos azonban ezek után mégis kénytelen velem közölni, hogy alacsonyabb beosztásban fogok részesülni, amikor is a fizetésem 2100 Ft-ról le fog szállani 1700 Ft-ra.

Megköszöntem az értesítését, és most már együtt kezdtük kiszámolni, hogy ebből milyen következtetést kell levonnom. Istentől reám bízott munkámat tovább kell folytatnom. Ki biztosít a felől, hogy ha jövőre nem, hát két év múlva nem fognak-e most már alacsonyabb fizetéssel nyugdíjazni, mert a korhatárt már úgyis elértem. Meg kell azt is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gondolnom, hogy e fizetésből csaknem 300 Ft-ot úgyis levonnak, és ha egy alacsonyabb fizetésből mondjuk 250 Ft-ot vonnak le, akkor is voltaképpen csak mintegy 1400-1500 Ft-ot fogok kapni. Viszont, bár most igazságtalanul elütöttek több prémiumtól, mégis 1240 Ft-ra fel fog menni a nyugdíjam, és emiatt a leányom is nagyobb szociális segélyben részesülhet, nem is szólva arról, hogy szabadidőmben még pénzt is kereshetek. Ezért inkább a nyugdíjaztatásomat kérem.

Hát bizony az utolsó évben sok igazságtalanság történt velem, ami most már az egész nyugdíjamra döntően káros befolyással lesz, amíg csak élek, illetve amíg a feleségem él. Az 1954 első negyedévét szép eredménnyel fejeztük be. A mi fő-építésvezetőségünk volt az egyedüli, amely túlteljesítette a tervét. A borsodi helyzetben mi csak ekkor számíthattunk jó munkavégzésre, mert amikor az ÉM vállalatok, a szőlő és egyéb mezőgazdasági munkák megindulnak, akkor már nem kaphatunk elég munkást tervünk teljesítésére.

A nekünk járó prémiumot azzal az indoklással utasították el, hogy az egész vállalat tervteljesítése alatta maradt a tervezettnek. A prémiummal kapcsolatos döntést megfellebbeztük, de a rosszindulat diadalmaskodott, és nem kaptunk semmit. Sőt azt is megtették velünk tiltakozásunk ellenére is, hogy a mi feladatainkat megnövelték, míg a többi fő-építésvezetőségét, akik pedig a többi évszakban lényegesen kedvezőbb körülmények között dolgozhattak, csökkentették.

Jellemző volt, hogy mi még így is kétszer annyit teljesítettünk, mint az eredményben utánunk következő fő-építésvezetőség, mégis mi csak a szidást kaptuk, míg ők szép prémiumokat. Hát nem borzasztó, hogy az ilyen önkényeskedés és rosszindulat egy ember élete végét nyomorba döntse? Szocializmus ez? És kérdezhetném tovább, hogy hol van itt az igazságosság, a méltányosság és humanizmus? Egy van csak, gyűlölet azok ellen, akik ma is rendíthetetlenül vallják, hogy ők Krisztus követői kívánnak lenni, és ezzel a szellemiséggel kívánják egész emberi életünket jobbá, szebbé tenni.

Ilyenkor lehetetlen, hogy fel ne merüljön az emberben az a gondolat, hogy valójában most is az a szellemiség küzd a krisztusi szellemiség ellen, amely Jézust is halálra juttatta, amely csak egyet nézett, hogy hogyan lehet az ő hatalmukat teljessé tenni, és azzal az egész világot leigázni. Ez a szellemiség az, amely Keletet és Nyugatot egyaránt kormányozni akarja, és ezért tiltakozik a krisztusi szeretet, az Isten országának megvalósítására irányuló minden szándék ellen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jellemző volt a vállalat vezetőségének az a törvénytelen, rosszindulatú bejegyzése a személyi igazolványomba, mely szerint felmondás alapján szűnt meg a munkaviszony március 1-én. Ez szabálytalan volt nemcsak amiatt, mert télen felmondás nem volt lehetséges, hanem amiatt is, mert magát a fő-építésvezetőséget szüntették meg átszervezés címén, tehát ezt kellett volna bejegyezni. Azt is ígérték, hogy április 1-ig megkapom a rendes fizetésemet, és helyesbíteni fogják a prémiumokat is. Persze mindebből semmi sem lett. A főmérnök, aki az ígéreteket tette, elment szabadságra, viszont a többi fejes nem volt hajlandó semmit sem tenni az igazságtalanság kiküszöbölése érdekében.

Azt is megtehettem volna, hogy megfelelő jogvédelmet kérjek, mint ahogyan azt Kühne kollégám is tette, és ő e kedvezményeket meg is kapta, de én annyira belecsömörlöttem az emberi gonoszság ilyen tengerébe, hogy csak egy vágyam volt: szabadulni ettől a társaságtól. Még a személyi igazolványom helytelen bejegyzését sem javíttattam ki. Mit számít az, hogy ott felmondás áll átszervezés helyett? Az eredmény végül is ugyanaz marad.

Az országfásítási és parktervezési munkádat nyugdíjasként végezted?

Végre szabad voltam! Nem hajszoltak hajcsárként mások nyomában! Olyan munkát választhattam, amelynek közgazdasági jelentőségéről meg voltam győződve.

Először is megállapodtunk az Erdészeti Főigazgatósággal, hogy országfásítási terveket készítek Komárom megyében.

Egyik tervet készítettem a másik után, és a fásítási felelősök alig győzték a sok munkát. Ekkor igen szépen kerestem.

Mennél többet dolgoztam, annál több lett a munkám. Amint megjelentem valamely állami gazdaságnál, azonnal megtelefonálták a szomszédba, és már küldték is értem a kocsit, hogy biztosítsák a maguk részére a fásításokat.

Amikor látták, hogy a munkám nem az, hogy megfosszam őket jó földjeiktől, hanem éppen ellenkezőleg, a rossz földek helyébe jókat ajánlottam, csak azért, hogy a védő erdősávrendszerem hiány nélkül kiépülhessen, siettek felajánlani a szükséges területrészeket. Ez a munka bizony hosszadalmas volt, és nem volt közvetlen látszata. Az országfásító erdészet viszont éppen ezeket a munkáimat becsülte a leg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jobban, mert így juthatott olyan területekhez, amelyek az országfásítás rendkívüli jelentőségét megfelelően bemutathatták.

A vasutak, utak mentén természetesen arra is vigyáztam a tervezésnél, hogy az ott alakítandó erdősáv esztétikai tekintetben is kiváló legyen. Bezzeg, amikor a terveim megvalósítására került a sor, akkor bizony sok csalódás ért. Az erdészetek nem olyan csemetéket küldtek, amilyeneket előírtam, hanem ami éppen volt. Így azután a tervezésből éppen a védősávok összeállításának a művészete és esztétikai szépsége veszett el.

S aztán jött a nagy munka. Pontos térképen felvettem Tatán a Cseke tó egész környékét, bejegyeztem a különböző egzotikus fák helyét a térképbe, majd végignéztem azt a sok hiányosságot, amelyet mind megfelelően pótolni kell. Az egyik futballpálya a káros szelek előtt nyitva volt, ide feltétlenül szélvédelmet kell biztosítani. Persze e munkáknál mindig szem előtt kellett tartani az esztétikai szempontokat is.

Új szellem, új élet kezdődött a sztálini korszakot követően…

Az a sztálini korszak, midőn emberek tízezreit hallgattatták el csekély véleménykülönbség miatt is, úgy látszott, hogy a vége felé közeledik. Midőn pedig elébb Mikojan, majd Hruscsov is nyíltan megvádolta a régi vezetőket a szabadság brutális elnyomásával, és elmondták, hogy ők mindnyájan szüntelen rettegésben éltek Sztálin és kiszolgálóinak véres terrorja miatt, mindenki úgy hitte, hogy végre talán megkezdődik az igazi kommunizmus építése, és megszűnik az abszolút klikkuralom.

Említettem már, hogy a Főigazgatóság új munkát adott. Az történt ugyanis, hogy a Tokaj-Hegyalja rekonstrukciójára kormánybiztosságot állítottak fel, és így remény volt arra, hogy ez az általunk megindított munka végre meghozza a gyümölcsét. Egy külön erdészetet létesítettek a szükséges fásítások végrehajtására. Káldy József [(1920-1983) erdőmérnök, 1959-től Sopronban egyetemi tanár. 1950-től 1954-ig a Földművelésügyi Minisztériumban az Erdészeti Osztály vezetője, majd az Erdőközpont műszaki igazgatója. Az erdészet gépesítésében nagy szerepe volt, az Erdőgazdasági Tervező Iroda alapítója], az erdőgazdaság akkori vezetője a Főigazgatóságtól azt kérte, hogy a tervezés munkájához engem adjon át. Így kerültem vissza a rekonstrukcióhoz. Káldy azonban kijelentette, hogy a kormánybiztosságtól rendelkezésünkre bocsátandó te-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rületen kell a terveket elkészíteni, egyébként ugyanúgy kapom a fizetésemet, mint a komáromi munkánál. Amikor a munkát meg akartam kezdeni, kiderült, hogy a Kormánybiztosság még egy talpalatnyi területet sem szerzett a fásításra, és így bizony nekem kellett az egyes községeknél hosszú tárgyalásokat folytatnom, csereingatlanokat felajánlanom, és az így megszerzett területeken kezdhettem meg a tervezést.

Az erdőterületeket le akarták hozni egészen a 300-350-es rétegvonalig. Tudtam, hogy régebben a legértékesebb szőlők éppen a magasabb fekvésűek voltak, és ezért azokon a helyeken, ahol volt még elég vastag löszréteg, a tervezést úgy végeztem, hogy a talaj-előkészítésnél talajgyaluval létesítendő teraszokat akartam kialakítani. Ezzel azt érhettük volna el, hogy ha a rekonstrukció előre halad, a felsőbb területeken is biztosíthattunk volna közel vízszintes területeket a szőlőművelés számára.

Az súlyos hiba volt, hogy nekünk csak az erdészeti tervezést kellett elvégezni, és nem kapcsolták azt össze az utak tervezésével, az övárkok létesítésével és a felhagyott bányák vízgyűjtőkké alakításával. További hiba volt az is, hogy az erdőtelepítést a szokott erdészeti normákkal akarták elvégezni, ami persze – tekintettel a nehezebb körülményekre és a sokkal gondosabb munka követelményére – nem volt helyes. A tervezést tehát a legjobb belátásom szerint végeztem. Az erdőgazdaság ezt kifogásolta, és az erdészeti normák beállítását kívánta meg. Erre, mint kivihetetlenre, nem voltam hajlandó. Az erdészet aztán így dolgozta át a tervemet, de amint megindult a munka, a munkások azonnal ott is hagyták azt. Végül is a Főigazgatóságnak kellett közbelépni, és az én tervezésemet megközelítő normát állapítottak meg.

Amikor láttam, hogy még velem szemben is bizonyos kizsákmányoló tendenciák kezdenek érvényesülni, elfogadtam a TIT meghívását, hogy legyek a műszaki osztály titkára, és szervezzem meg a munkásakadémiákat.

Hatalmas fába vágtam a fejszémet. Először is az egyes üzemek szakszervezeti bizottságával kellett tárgyalni, majd amikor kialakult a továbbképzés iránti igény, akkor sorban fel kellett kérni az egyes szakelőadókat, hogy előadásaikat tisztességes honorárium ellenében készítsék el, majd meg kellett állapítani azt is, hogy az egyes előadásokat kik, mikor és hogyan tartsák meg.

Munkánkra Budapest is felfigyelt. Természetesen mindig bizonyságot tettem arról is, hogy az igazi gazdasági és társadalmi megoldás alapja csakis a tiszta erkölcsiség lehet, és ezért határozottan ki akartam

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ezt a véleményemet fejezni a „Küzdelem a békéért" című munkámban. A pártbizottságnál azt is megígértem, hogy e munka első példányát nekik fogom átadni.

A TIT-nél többször beszélgettem a fiatalabb titkárokkal, valamint egyes írókkal a jövő kérdéseiről, de ők az én organikus szemléletemet nem értették.

A néplélek igényét és megmozdulását mindig a fiatalság fejezi ki a leghamarabb. Így volt ez 1956 őszén is. A Petőfi Kör forradalmi hullámverése átcsapott az egyetemi ifjúságra is, és mindenütt hatalmas megmozdulásokra került sor. Az egyes egyetemek ifjúsága, majd a nagyipar dolgozói tömeggyűléseket rendeztek, új bizalmi embereket választottak, legtöbbször olyanokat, akik nem járatták le a nevüket az eddigi sztálinista rendszer vak kiszolgálásával.

Egész Magyarország a fiatalság mellé állt.

1956. október 23-án lettem kész a dolgozatommal, és azt azonnal elvittem a megyei pártbizottsághoz. Elkéstem vele. Már minden túlhaladottnak látszott, és az igazi békével már senki sem kívánt foglalkozni.

És a szülőföld, szűkebb pátriád?

Amikor 1956 tavaszán kezdtünk szabadabban lélegzeni, kissé megnyitották a határokat is, és aki csak tehette, útlevelet kért, hogy eddig elszakított szeretteit meglátogathassa.

Mi Szlovenszkóba készülődtünk. Az útlevélért elkezdtünk sorba állni. Ki gondolhatott volna akkor arra, hogy ismét jön majd egy időszak, amikor elzárják előlünk a világot, és megnehezítik régi pátriánk meglátogatását.

Garamberzencén csodálkoztam a helyes, modern vonaton, amellyel továbbutazhattunk Selmecre. Bizony nagyot fordult a világ, amióta utoljára itt jártam. A régi mohos kis tót községek szép korszerű színt öltöttek, és a szlovák utasok is sokkal öntudatosabbak lettek.

Aztán hiába kerestem a Kálvária meg-megújuló képét, bizony az most nem mutogatta magát annyiszor, mint régen.

Megnéztük a várost. Az utcák mintha meredekebbek és szűkebbek lettek volna most, mint régen. Mi okozhatta vajon ezt az érzéki csalódást? Hiszen amikor mi legutoljára voltunk Selmecen, akkor is felnőttek voltunk már. Azt hiszem, hogy ennek az érzéki csalódásnak kettős oka van. Az egyik az, hogy Selmec képe bennünk egy átlaggá olvadt össze.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyermekkorunkban az utcák széleseknek tűntek, mert mi voltunk kicsik, és nem voltak meredekek, mert megszoktuk őket, később pedig a gyermeki kép takarta el szemünk elől a valóságot.

Aztán megnéztük a régi líceumot, Óvárat, Újvárat, régi házunkat, melyet azóta bizony alaposan átalakítottak. Úgy jártam én is, mint Petőfi, midőn azt írja gyönyörű költeményében: „Mint nyugtalan madár az ágakon, Helyrül-helyre röpköd gondolatom, Szedegeti a sok szép emléket, Mint a méh a virágról a mézet"…

Jaj, mit is mutassak meg Selmecen az enyéimnek? Világos, hogy olyasmit kell eléjük tárnom, ami valamikor élmény volt a számomra is. El is határoztuk, hogy a város és a Kálvária megtekintése után megnézzük Vichnyét, a Tanád gerincét, Felsőrónát, a Klingertavat, majd végül a Szitnyát is.

Bizony nem győztem eleget csodálkozni azon, hogy hová fejlődött az én régi szülővárosom. A fő közlekedési utak kiszélesítve, megjavítva pompás aszfaltbeton utakká váltak. A bélabányai kapu egyszerűen eltűnt, viszont az elsőrendűen megépített autóút szépen ívelő kanyarral vezetett tovább a régi testvérváros felé.

Felmentünk a Kálváriára. Eszünkbe jutott e hely kedves története. Ezt valamikor egy jómódú evangélikus ember bírta, aki midőn a katolikus egyház szerette volna azt megvenni, semmi pénzért nem volt hajlandó megválni tőle; amikor ellenben megtudta, hogy ott kálváriát szeretnének felépíteni, e célra örömmel adta át a hegyet – ingyen. Meg vagyok győződve arról, hogy ennél szebb helyen nem építettek még fel ilyen kegyhelyet.

Felérve a csúcsra, alig tudtunk megállni az ott csaknem állandóan fúvó szél miatt, de ennek ellenére is alig tudtunk onnan elszabadulni, mert a kilátás annyira lebilincselő volt.

Amikor most a város felé néztünk, megláttuk azt a nagy élni akarást is, amellyel a házak apró fecskefészkekként tapadtak a hegyoldalak meredek, sokszor sziklás lejtőibe, hogy se a természet viharai, se az emberi indulat pusztító fergetege ne árthasson nekik.

És még ez a természetes védelem se volt elég az emberi kapzsiság ellen. Tatár, török, német mind arra vágyott, hogy a Felvidék e kies városát a magáénak mondhassa. De a polgárság és a nép határozottan, kitartóan védekezett minden támadás ellen. Felépítette az Óvárat, majd Rösszel Borbála az akasztódombon megépítette az Új- vagy Leányvárat is. A legenda szerint ez a kikapós, vérszomjas nő valahol az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Alsórózsa utcában lakott, és mivel az akasztódombon álló hatalmas akasztófa árnyéka holdvilágos éjszakákon az ő álmait rettentette, kegyetlenségének ezen jelei helyén felépíttette azt a hatalmas várat, amely azután Selmec őrizőjévé lett. Innen jelezték a portyázó ellenség közeledtét, így készülhettek fel azok megfelelő fogadására, vagy túlerő közeledtére az innen hangzó jelekre menekülhetett a lakosság az Óvár falai közé. Ezért hagyták meg azokat a keskeny sikátorokat a Szentháromság téren a háromemeletes házak között.

Gyermekkoromban már csak a tűzoltók használták e vár felső emeletét a megfigyelésre. Én még sokszor hallottam a négy égtáj felé kémlelő toronyőrt, amint kürtjelével jelezte, hogy éberen vigyáz a városra.

Lesietünk a tetőről, a Kálvária legmagasabb ormáról. Hazafelé menet benézünk még Raksányi tanár úrhoz, aki a Selmecen maradt líceumi tanárok utolsó hírnöke. Valamikor örömmel üdvözölte az új hatalmat, ma fáradt, beteg, kiábrándult. Szegény nem tudja, hogy betegsége gyógyíthatatlan, még most is abban reménykedik, hogy megéri a jobb időt, az igazi szabadságot.

A temető mellett elmenve magyar erdészekkel találkozunk. Mennyi régi főiskolás őse nyugszik a selmeci temetőkben!? Mennyi erdész, bányász, kohász gondol meghatottan az itt eltemetett drága halottakra?

Társadalmi munkáidat sem kerülhetjük meg…

Nehéz meghatározni azt, hogy mi is a társadalmi munka. A kifejezésen rendszerint azt értiki, hogy olyan munka, amiért nem kap valaki fizetést. És ebben van is valami. Még helyesebb azonban, ha azt mondjuk, hogy olyan munka, amely a szívügyünk, amelyért tehát nem várunk ellenszolgáltatást, és örömmel végezzük, mert tudjuk, hogy ez javára van a népünknek.

A munkásakadémiát eredetileg fizetett munkaként vállaltam. Amikor ellenben láttam, hogy a dolgozók örülnek annak, hogy tovább képezhetik magukat, a fizetés már lényegtelenné vált számomra, és úgy végeztem a munkásakadémiák tanfolyamainak szervezését, mint szívügyemet.

Abban mindnyájan megegyeztünk, hogy Miskolc körül kiterjedt zöldövezetet kell kialakítanunk. A fejlődés iránya a nagyüzemi gazdálkodás, és ennek megfelelően a déli csabai és szirmai részeken nagy táblákat alakítottunk ki, amelyeket erdősávokkal választottunk el egy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mástól. Ezek a sávok északnyugati és délkeleti irányban húzódtak, és ezeket megszakították a különböző útvonalak és a vasút, valamint a Sajó mellé telepített erdősávok. Ezekben az erdősávokban a cserjeszintet gyümölcsbokrokkal akartuk kialakítani, és a fás részt is parkerdőszerűen akartuk kiképezni.

Így terveztük meg a Sajó menti felső, lapályos területeket is, de itt még nagyobb gondot fordítottam az esztétikai kiképzésre. Éppen ezért e sávok déli oldalát nem mereven, egyenesként terveztem kialakítani, hanem ott hullámos beöblösödéseket írtam elő, melyek egyrészt málna telepítésére lettek volna alkalmasak, másrészt pedig a beöblösödésekben egy-egy szoliter fát is elhelyeztünk volna, hogy a táj esztétikai szépségét jobban kiemeljük.

Érdekesek voltak azok a terveink is, amelyekkel a déli és délnyugati kitettségű szőlőket akartuk permetező vízzel ellátni és jól kiépített utakkal feltárni. Mindezek a tervek hatalmas fejlődést volnának hivatva Miskolc térségében biztosítani. De hogy mit fognak mindebből megvalósítani, az a jövő titka. A terv több hónapig készült, és csak őszre lett készen. Ekkor azután fejenként ezer forint tiszteletdíjat kaptunk a munkánkért. Én nyugodtan számíthatom ezt a munkát is társadalmi munkának, mert bizony ebből a tiszteletdíjból egy-egy órai munkámra alig 80 fillér jutott.

A népek barátságának kertje kialakításában is szereped volt.

Az egész világ visszhangzik a hangos békeszólamoktól, és mégis, az embernek az a benyomása, hogy minden komoly béketörekvés mellett is a béke belső alapjait még nem találták meg.

Elképzeltem, hogy milyen szép is lenne, ha különböző népek gyermekeivel összejöhetnénk, és szeretetben beszélhetnénk meg nemzeti feladatainkat, adottságainkat, hiányainkat és kölcsönös segítő szándékunkat. De mindez hol valósulhatna meg? Hol van Magyarországon olyan hely, amely megfelelő vonzóerőt gyakorolhatna a kissé kényesebb idegenekre is?

Számba véve a lehetőségeket, arra gondoltam, hogy Miskolc-Tapolca éppen alkalmas lenne egy ilyen nemzetközi találkozóhely kiépítésére. Megnéztem a tapolcai tó melletti kis erdőséget, és úgy találtam, hogy ott igazán szép nemzetközi parkot lehetne kialakítani.

Amikor ezekkel a gondolatokkal a Hazafias Népfront városi szerve-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zetéhez fordultam, ott a legteljesebb megértéssel találkoztam. Nemsokára az Országos Központ is foglalkozott ezzel a gondolattal, de azután minden elaludt. Hasztalan próbáltam ennek az okát megtudakolni, választ nem kaptam.

Megpróbáltam ez ügyben Péter Jánost is felkeresni, de bizony még a személyes telefonbeszélgetésig sem jutottam el nála.

Egyéb tervek?

Már többször gondoltam arra, hogy egy komoly munkát írok az erózióról és az ellene használatos módszerekről.

Felmentem Pestre, hogy az Erdészeti Főigazgatóság egy 48-órás foglalkoztatással segítse elő könyvtári búvárkodásomat. Keresztesi Béla az ERTI-t javasolta, és ki is adott egy rendelkezést, amelynek értelmében engem ilyen „nyugdíjas" minőségben foglalkoztatni kellett volna. Sajnos az ERTI igazgatója szabadságon volt, és nélküle nem lehetett dönteni ideiglenes felvételem ügyében. Pár nap múlva pedig, amikor ismét munkába állt, kijelentette, hogy anyagi fedezet hiányában nem tud még hat napra sem alkalmazni.

Keresztesi ekkor az Erdőrendezőséghez küldött, és ott tényleg kaptam is munkát. Abban állapodtunk meg, hogy négy órát dolgozom csak, míg a másik négy órát a különböző könyvtárakban való kutatásokkal töltöm. Az új munkahelyemen egy csomó magam forma öreg erdésszel találkoztam.

Az ERTI komolyan meg akarta indítani az erózió elleni munkát, és engem kértek fel arra, hogy a Rakaca völgyben egy mintát mutassunk be, hogy az erdészet hogyan támogathatja a mezőgazdaságot.

És alig kerültem haza, máris itt volt előttem az új feladat: a Budapesti Birkatenyésztő Vállalat Rakaca völgyi üzemegységeinek erdészeti megsegítése. Az első bejárást a Főigazgatóság, az ERTI és az Erdőgazdaság képviselőivel együtt végeztük. Megállapítottuk, hogy az eddig telepített mezővédő erdősávok egyáltalán nem feleltek meg a helyes vízgazdálkodást célzó követelményeknek.

Megoldás ez?

Fel-felmerült bennem az a gondolat, hogy nekünk is kellene olyan terepet találni, ahol az erdő és a legelő vízgazdálkodását a számok tük-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rében látnánk megelevenedni. A görömbölyi Leányvár déli részeire gondoltam. Ezt akartam megvizsgálni 1958. december 8-án.

Gyönyörű szép zúzmarás reggel volt. Amikor kinéztem az ablakon, és láttam a fák és bokrok zúzmarás koronáit, láttam a kerítés fehéren csillogó pompás kristálybevonatát, azonnal az a vágy támadt fel bennem, hogy mindezt a különös szépséget Lilyvel együtt élvezhessem az erdőn.

Amint a Szent György-hegyen feljebb és feljebb haladtunk, nem győztünk eléggé csodálkozni azon a szinte végtelennek tetsző csodálatos formavilágon, amelyben a levegő párái az egyes levelek, fenyőtűk szélein kikristályosodtak. Lassan eljutottunk a Leányvár alá

Amint felértem a sáncra, a sánc alján egy kis barlangféle nyílást láttam. Siettem lefelé, hogy megnézzem azt. Egy nagy fa mellett haladtam el, midőn tőlem pár lépésnyire egy embert láttam lógni egy vékonyka spárgán. Döbbenetes kép. A fej előrebukva, a zúzmarás haj belógott a homlokába. Gyorsan visszasiettem Lily elé – csak meg ne lássa ezt a rettenetes képet!

Ő éppen akkor ért fel a sánc tetejére. – Anyukám, gyerünk innen – mondtam, de az arcomon lehetett valami döbbent borzalom, mert azonnal megkérdezte, hogy mit láttam. Tagadnom nem lehetett. Egy akasztott ember van a fán – szóltam –, gyerünk innen. De hátha meg lehet még menteni – szólt ő –, és sietett a hulla felé. Aztán felkiáltott: De milyen fiatal még! Ugyan nem néznéd meg, hogy nincsen-e nála valamilyen igazolvány, hogy legalább a hozzátartozóit értesíthessük a tragédiáról!

Nagy, benső vonakodásomat leküzdve léptem a szerencsétlen ember mellé, akinek a bal lába alig 5 cm-nyire volt csak a talajtól. Rövid nyári kabátját megérintettem a szíve fölött, és azonnal éreztem, hogy a zsebet több irat is duzzasztja. Benyúltam a zsebébe, és kivettem az iratcsomót, amelyben láttam, hogy ott van a személyi igazolványa is.

Különös érzés vett rajtam erőt. Mintha megleptem volna ezt az ismeretlen embertársamat. Szinte restelkedtem azért, hogy íme, most megfosztom őt kilétének titkától, talán megismerem azt a tragédiát, amelyhez nincsen semmi közöm, és talán belelátok egy olyan lélekbe, amely az életében mindent elrejtett, ami az ő belső vívódásaira vonatkozott. Megnéztem a személyazonossági igazolványát, és akkor láttam, hogy az illető Marsalkó Gyula gyári munkás és 32 éves, nős egyén. Görömbölyön a tanácsi kirendeltség vezetőjének adtam át az iratokat. Ő rög-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tön telefonált a rendőrségnek, majd elkezdte olvasni a halott búcsúleveleit. Elmondták, hogy ez a szerencsétlen ember az ÁVO-nak volt őrnagyi rangban a tagja, majd kilépett onnan, és a hejőcsabai tszcs-nek lett az elnöke. A tsz 1956-ban feloszlott, és akkor visszament a Lenin Kohászatba dolgozni. 1957 novemberében ott is leszámolt, és azóta nincs keresete.

Elmondta, hogy az anyján kívül soha senki se szerette őt. Szerencsétlen volt a családi élete is, és azt állította, hogy az ikergyermekek nem tőle valók, hanem egyik ávós főhadnagytól. Az illető 1956-ban disszidált, az USA-ba ment, ahol azt reméli, hogy egy nagynénjének a gyárát fogja örökölni. Azt is elpanaszolta, hogy a barátai vitték őt a mulatozásba, aminek a végén a tsz megkárosítása miatt jött a bűnvádi eljárás, az üldöztetés, és végül is a halálba való menekülés. Azt írta, hogy éppen azok vádolták meg őt, akik belevitték az iszákosságba, a tivornyázásba és a romlásba. Végül elpanaszolta, hogy szomorú tettének az oka a jelenlegi helyzet, a reménytelensége, és az az egyedüli reménye, hogy ismét megláthatja majd a másvilágon az édesanyját, aki egyedül szerette őt.

Mélységesen hívő ember vagy…

Sienkiewicz híres regényében Péter menekül Néró üldözése elől, és akkor találkozik az Úrral. „Quo vadis?" – kérdéssel szólítja meg a Róma felé menő Mestert, aki megy másodszor is meghalni, mert a tanítványok féltik az életüket, és nem merik a róla való bizonyságtételüket az életükkel is megpecsételni.

És ha most Ő teszi fel a kérdést: Hová megyünk? Talán azt fogjuk mondani, hogy mi hittel megyünk a jövő elé. De vajon így van-e ez valójában? Hiszen ha csak akkora hitünk lenne is, mint a mustármag, akkor ... Igen, mi lenne akkor? Akkor bizony elszakíthatatlan kapcsolat lenne az Úr és mi közöttünk. Akkor nem rettegnénk a szenvedéstől és haláltól, mert nekünk a Vele való közösség mérhetetlenül többet érne az életünknél. És ha így kilépnénk a mi életünkből, és az Ő indulata lenne úrrá felettünk, akkor mi is kenyérré és itallá lennénk teremtménytársaink számára, Isten dicsőségére.

De vajon nincsen-e a hitnek egy könnyebb útja? Nem lehet-e izolálnom magam ettől a világtól, és elvonulnom valami megszentelt helyre, ahol egyedül Istennek élhetek?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az élet harmonikus egysége nem szól az ismeretszerzés ellen, csak helyesen szabályozza azt.

És milyen utat mutat a materializmus? Járható-e ez anélkül, hogy elveszne az ember legnagyobb értéke: a személyisége?

Amit mi látunk, az egyáltalán nem vigasztaló. Szomorú tapasztalataink azt mutatják, hogy most nem azt nézik a legnagyobb értéknek, ami a szeretet fűtötte tudás által a legtöbb hasznot hajtja a teremtett világ számára, hanem azt jutalmazzák, aki a legengedelmesebben harsogja a felülről intonált, legtöbbször sajnos disszonáns hangzavart.

Az egyszerű tagadással, visszahúzódással sem magunkat, sem másokat nem menthetünk meg. Nekünk tehát olyan magatartást kell tanúsítanunk, amely soha sem rosszindulatú senkivel szemben sem, mindig a dolgok valóságának a talaján áll, és így van szoros kapcsolatban a Teremtővel, nem engedi, hogy akár saját maga, akár más nagyobb tekintéllyé váljék a számára, mint a másoknak való szolgálat fentről kapott irányvonala: az Úr Jézus Krisztus.

A jó és a rossz között botladozva jártunk; de mindig akkor botlunk meg, ha lefelé nézünk, és mindig akkor kapjuk meg a helyes irányt és jó vezetést, ha azt az élet Urától kérjük és fogadjuk el engedelmes szívvel, másoknak segíteni kész indulattal.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Draskóczy József
(1912–2005)

Itt ülünk Tamásiban 2003-ban, Draskóczy József nyugalmazott erdőmérnök kertjében, és vele folytatjuk az Erdészportrék sorozat felvételét.

1912-ben, április 22-én születtem Máramarosszigeten.

A városban magában?

Igen. A család föntről, Túróc megyéből származik, aztán lassan lehúzódtunk Máramarosszigetre, akkor születtem. Édesapám törvényszéki bíró volt, édesanyám meg háztartásbeli, mert lassan szaporodtunk, hatan voltunk, egyikünk születés után rögtön meghalt, oltással kapcsolatosan. Öten nevelkedtünk föl, egy nővérem és három bátyám van, én vagyok a legfiatalabb. Szüleim nagyon szerettek, mi is szerettük őket, puritán, de jó nevelést kaptunk. Máramarosi emlékeim közül: a nagy kert jut elsőként eszembe, ahol sokat játszottunk, de művelni is szerettem. Szemben volt velünk, a Rózsa utcában a zsinagóga. Ott is rosszalkodtunk, például emlékszem, hogy a papucsokat „szépen elrendeztük".

Azt a papucsot, amiben be kell menni a zsinagógába?

Igen. De hát ez csak gyermeki csínytevés volt. Szerettem kirándulni, rögtön a Kárpátok lábánál laktunk, ott fekszik Máramarossziget, szerettem gyurmázni, sokszor mentem ki úgy, hogy vittem edényeket, agyagot vittem haza, ezt-azt formáltam belőle. Nagyon megszerettem a természetet, az erdőket, és ez a rajongás megmaradt bennem végig.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mikor jöttetek el Máramarosról?

Kilencéves voltam, majd hányaveti módon utazgattunk, mert a románok kiutasították a családot, ugyanis édesapám nem tette le a hűségesküt. Kaptunk két marhavagont, abban helyezkedtünk el, öt gyerek meg a két szülő, és mentünk Pest felé. Egy hónapig tartott, míg fölértünk. Néha olyan lassan ment a gőzmozdony, hogy leugráltunk, szedtünk virágot, és még mindig visszaugorhattunk a vonatba. Pesten, a Nyugati pályaudvaron horgonyoztunk le, ott laktunk a vagonban majdnem nyolc hónapig. Létrát készítettünk, hogy föl tudjunk mászni. Emlékeszem, hogy az egyik bátyám valahogy kicsúszott a létráról, elharapta a nyelvét. A gyerekkíváncsiság vitt rá, hogy először leszedtünk egy kilincset az egyik személyszállító postakocsiról, és azzal ki tudtuk nyitni mindet. Persze mindenhová bekukkantottunk, de nem csináltunk nagyobb bajt, csak „tájékozódtunk". Ilyen epizódok voltak. Onnét jártunk iskolába, édesapám meg a törvényszékre, mert folytatta a munkáját.

Meglehetős anakronizmus, hogy egy törvényszéki ügyvéd, egy jogász végzettségű ember, édesapád, a frissen vasalt mellénybe bement dolgozni, este meg ment haza a vagonba. Hogy éltetek?

A marhavagonban nagyon nehéz volt. Volt egy vaskályhánk, amelyiken édesanyám tudott főzni. A tél is utolért, melegíteni is kellett a vagont ezzel a vaskályhával. Még egy asztalt is szétbontottunk és eltüzeltük. Emlékszem, hogy éjszaka aztán annyira lecsapódott a nedvesség, hogy reggel már sok helyen csüngtek a jégcsapok. Gyerekek voltunk, azok is maradtunk egész életünkben. Talán ennek is köszönhetem, hogy még ezt a 91 évet is megéltem.

Nyolc hónapig voltatok a vagonban…

Utána édesapámat áthelyezték Pécsre, a törvényszékre. Lementünk, de még akkor is vagonban laktunk egypár hétig. Édesapám körülnézett, hogy hol tudnánk letelepedni. Akkor a pécsi hadapródiskola még üresen állott a háború miatt, ott kaptunk szükséglakást. Az kint van a Szigeti úton, onnan jártunk be villamossal az iskolába. Én a Nagy Lajos Katolikus Gimnáziumba kerültem az elemi iskolák után, ahol nagyon szerettem a katolikus paptanárokat. Nem voltam jó tanuló, mindig köze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

pes. Két bátyám református lelkésznek indult, az is lett belőlük, a teológiára kerültek, ami Pesten volt. A harmadik bátyám is Pesten járt egyetemre, úgyhogy a család is fölköltözött. Otthagytuk Pécset, Pesten béreltünk egy lakást, onnan jártunk iskolába. Én aztán Sopronba szerettem volna kerülni erdőmérnöknek, de a szüleim anyagi helyzete nem bírta volna el a távollét költségeit, így kénytelen voltam Pesten beiratkozni a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karára, és ott megszereztem a matematika-fizika tárgyakból a tanári diplomát.

Volt a családban erdészindíttatás?

Visszatekintve, a nagyapámtól örökölhettem az erdészhajlamot, mert ő szepességi születésű, szóval egy nagyon szép felvidéki városban lakott. Erdőmester volt, akkor még nem voltak erdőmérnökök, hanem a selmeci akadémián végzett erdőmesterek. Én ugyan őt már nem ismertem, de gondolom, hogy lelkileg tőle örököltem az erdőszeretetet.

Tehát a Pázmány Péter Tudományegyetemen végeztél…

Az egyetemen elő volt írva a tanárképző intézet részéről, hogy milyen tárgyakat kell fölvenni, és melyekből kell vizsgázni. Eszembe jutott az egyik professzor, aki megintette a hallgatóságot, hogy tessék az órákra gyakrabban járni, mert nem fogom aláírni az indexet. Erre föl egy olyan tömeg lepte el a tantermet, hogy amikor bejött, alig tudott a katedráig eljutni. Erre kijelentette, hogy nem fogok többet katalógust olvasni, tessék lecsökkenteni a létszámot, mert így nem tudok előadni. Rettenetesen ideges professzor volt, Ortvay Rudolfnak hívták, egy nagy matematikus és fizikus, aki Kolozsváron kezdte, majd Göttingenben fejezte be egyetemi tanulmányait. Annyira ideges volt – később aztán hallottam –, hogy kiugrott az ablakon és szörnyethalt. Sok olyan tárgyat is föl kellett venni, amelyik nem szaktárgy, de szerencsére vizsgázni nem kellett, csak egynémelyikből. Például vizsgázni kellett egy nyelvből. Na, ott szerencsém volt, mert abból a tankönyvből vizsgáztatott a professzor, amelyikből tanultam. A vizsgáztatás kezdetekor a fejéhez kapott, és azt mondta: …jaj, nem hoztam el a könyvemet. Mondom, professzor úr, itt van, és odaadtam az enyémet. Én abból a könyvből egy oldalt nyomogattam mindig, azt magolgattam, így hát ott nyílott ki a könyv, és abból kérdezett. Úgyhogy sikerült a nyelvvizsga.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ez milyen nyelv volt?

Német nyelv. Választani lehetett.

Ez hányban volt körülbelül?

A harmincas években. Történelmet, magyar nyelvet, ezeket kellett tanulni, de vizsgázni nem kellett belőle. Az egyik tantárgy előadásain egyszer sem voltam, de az indexet leadtam aláírásra. Bementem a félév végi aláíratásra, és látom, hogy két meglett öregember ül egy-egy íróasztalnál. Nem tudtam, melyik a professzor, úgyhogy meghajoltam, és mondom, oda se nézve, hogy a professzor úrral szeretném az indexet aláíratni. Erre azt mondja a másik, tessék akkor odamenni. Hát ilyenek voltak. Aztán fölvettem – mert szépítette az indexet – a csillagászatot is. Terkán Lajos taxival járt le a csillagászati obszervatóriumból előadást tartani, ketten voltunk hallgatók, akik jártunk rendesen. Egyszer csöngetnek az előadás végén, erre azt mondja: hát kérem, pillanatnyi türelmüket, rögtön be fogom fejezni. Erre megszólal egy hang: professzor úr, nyugodtan tessék csak befejezni, mutatja a taxaméter. A taxisofőr volt, aki a hideg elől beült a tanterembe.

(Terkán Lajos az ógyallai csillagvizsgálóban dolgozott. „A Monarchia széthullásával Ógyalla azonban 1919-ben az újonnan megalakult Csehszlovákiához került, s a csillagvizsgáló elszigetelődött az anyaországtól. A távcsöveket, a műszereket és az értékes könyvtárat Terkán és Tass Antal 1920-ban átköltöztette Magyarországra. A fő feladat ezek után egy új csillagvizsgáló létrehozása volt. A felépítendő obszervatórium számára végül is a Budapest határában emelkedő Svábhegyen (később Szabadsághegy) jelölték ki a helyet." Forrás: dr. Hudoba György.)

Milyen volt Pesten a '30-as években az egyetemi ifjúsági élete?

Érdekes volt a maihoz viszonyítva, mert például ott nem tegeztük egymást, még a saját évfolyamtársaimat sem, hanem „kollegauraztuk", magáztuk. Abban az időben ez volt a szokás, ma már ez olyan rendkívüli dolog.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hölgytag volt az évfolyamban?

Volt, de nem sok. Matematikus hölgy sok volt már akkor is, mert kellett a tanár.

Előadások után a nap hátralévő részét mivel töltöttétek?

Hazamentünk, bár tanulni inkább csak a vizsgák előtt tanultunk. Játszottunk, szórakoztunk. Szerettem olvasni, gyűjtögettem is a jó könyveket. Egyetemi tankönyvek nem nagyon voltak, csak jegyzetek, úgyhogy sok mindent jegyzetelni kellett, amiből még jegyzet se sem volt. Emlékszem, az egyik professzornál, Sutáknál, sorba állottunk a vizsgán, várva, hogy mikor kerül ránk a sor. Nála megtörtént az, hogy valakit elküldött, tanuljon tovább, jelentkezzen majd legközelebb. Az illető beállott a sor végére, megint sorra került, a professzor meg észre sem vette, és sikeresnek minősítette a vizsgát.

Pedagógusként kezdted?

Először nem tudtam elhelyezkedni, mert sok volt a matematika-fizika szakos tanár. Mit csináljak, hát protekcióval sikerült az Orion Rádiógyárba munkásnak fölvétetni magam. Bekerültem a gyárba, ott a szalag végén a hangolást végeztem egy külön asztal mellett, később aztán sasszérevizor lettem. Érdekes élményem volt, amikor Horthy kormányzó meglátogatta a gyárat, hozzám vezették, hogy mondjam el, mit csinálok, mivel foglalkozom.

Említetted, hogy diplomás vagy?

Valószínűleg tudhatta, mert nagyon kedves volt. Rögtön fölállottam, úgy kezdtem el magyarázni. Mondta, tessék leülni, és még meg is veregette a vállamat. Hát ez az élményem Horthyról.

Egyszer történt egy baleset is velem. A készülékek be voltak építve egy fémrácsos tartóba, hogy könnyen lehessen forgatni, és ne okozzon balesetet, mert akkor még csöves készülékek voltak. (Kettő plusz egyes és hasonlók.) Szerelés közben állandóan több jelzőkészülék is szólt, erre kellett behangolni a készüléket. Egy esetben fölemeltem állva az íróasztalról és belenyúltam a csavarhúzóval. Ekkor történt a bal-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

eset, véletlenül a csavarhúzó az egyik pólust tartotta, én meg tartottam a földet, úgyhogy a teljes 220 Volt keresztülment rajtam. Nem tudtam szóhoz sem jutni, mozdulni sem. Rögtön észrevette a mellettem lévő, kicsapta a kezemből, és csodák csodája, semmi bajom nem lett. Most, öreg koromra volt egy szívinfarktusom, hogy aztán ez összefüggésben volt-e a történtekkel..., nem valószínű. Érdekes érzés volt, úgy éreztem, mintha a földtől a plafonig állandóan húzogatnának.

Aztán otthagytam a rádiógyárat, mert a Nagykőrösi Arany János Református Gimnáziumban kaptam internátusi felügyelői tanári állást. Az internátusban lakó gyerekekre kellett délután felügyelni, oktatni őket a következő napi penzumokkal kapcsolatosan. Meg hát vigyázni, hogy ne rosszalkodjanak.

Sokat beszéltünk az elmúlt 40 év alatt a háború előtti nyomorult munkásosztályról, a kizsákmányolt proletariátusról.

Akikkel körül voltam véve, és tudtam beszélgetni, hasonlóképpen gondolkodtak, mint én. Az Orionnál dolgozó munkásokat nem lehetett a klasszikus proletariátus közé sorolni, mert ott bizonyos szaktudásra volt szükség, és többen is voltak diplomások. Nem voltak kommunista munkások. Hát persze, nem tudtam sokkal beszélgetni munka közben. Politikáról nem nagyon volt szó. A gyár mérnökei is mind rendes gondolkodású emberek voltak.

Térjünk vissza Nagykőrösre.

Amikor a Kárpátok visszajöttek, otthagytam a gimnáziumot, és akkor már a szüleim is kicsit jobb viszonyok között éltek, így el tudtam menni Sopronba. Beiratkoztam a főiskolára. Modrovich professzor vett föl, aki egy nagyon kedves, jóakaratú ember volt. Leadtam a tanári diplomát, indexeket, ő aztán kiszűrte, hogy miből nem kell nekem Sopronban hallgatnom, de volt olyan is , amit csak hallgatni kellett, de vizsgázni nem. Ami közös tárgy volt a bölcsészettel, az a matematika volt. Egy évet beszámítottak, úgyhogy rögtön a másodévre iratkozhattam be. Az alapvizsgát nem kellett letennem. Akkor három vizsga volt az egyetemen: alap-, közép- és felsőfok. A bölcsészetből az alapvizsgát beszámították, csak a másik kettőt kellett letennem. Tudod, az egyetemen úgy megy, hogy sokszor nem sikerül egy vizsga, vagy nem készült föl rá az ember, és később jelentkezett,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vizsgaidő után, akkor már UV, utóvizsga volt. Ez pénzbe került. Az út-, vasút- és hídépítési tanszéknél, a Modrovichnál elmaradtam az egyik vizsgámmal, így az oklevelet még nem tudtam megszerezni, és mégis, a tanszékvezető egyetemi tanár meghívott tanársegédnek. Mondtam, professzor úr, ne haragudjon, de csak addig maradok, amíg a vizsgáimat leteszem, a diplomát megszerzem, és megyek ki a Kárpátokba. Azért jöttem erre a pályára és hagytam ott a másikat, mert én a Kárpátokban akartam elhelyezkedni. Meg is értette, úgyhogy kineveztek rendesen tanársegédnek, nagyon kedves volt a professzor, mert nem nagyon fogott be. Egy-két gyakorlatot kellett tartani, valószínűleg ő már korábban gondolt erre, mert egyszer megkért, hogy a saját évfolyamomnak is tartsam meg az ő tárgyából a gyakorlatot. Ez rendkívüli volt, utólag gondoltam arra, hogy akkor szűrte le, hogy alkalmas vagyok-e tanársegédnek. Szabó úr, az altiszt minden nap jött, hogy na, hol tartok. Még ezeket és ezeket az oldalakat át kell venni, siessek. Amikor vizsgára került a sor, mondta, holnap jöjjön vizsgázni. Vizsgakor úgy éreztem, mintha nem is én vizsgáznék, hanem ő vizsgázna, annyira kedves volt, és annyira figyelembe vette, hogy talán még nem vagyok elkészülve, pedig a legnehezebb feladatot adta, a kötélpályáknak a levezetését. Letettem ezt is, és még ő szerzett nekem a Kárpátokban állást, a csíkszeredai erdőigazgatóságnál kellett jelentkeznem, ott egypár hétig maradtam, majd megkaptam a gyergyói erdőhivatal vezetői állását.

Maradjunk egy picit Sopronban. Te hogy láttad az ifjúsági kört, a szakestélyeket, ilyesmiket?

Nagy ifjúsági élet volt, mindenkinek kötelessége volt belépni az ifjúsági egyesületbe. Nálam eltekintettek ettől, mert én már idősebb voltam, tanári diplomával kerültem oda. Nekem az ifjúsági kör összejöveteleire nem kellett elmennem. Egyszer valami miatt elmentem, ott folyt az ivás is, meg különféle köszöntések. Voltak bizarr szokások is, hogy például aki végzett, annak egy talicskába be kellett ülnie, párna és takaró közé, végigtolták a városon. Hasonló hülyeségek nagyon divatosak voltak akkor az egyetemen. De részt nem vettem benne.

Gondolom, valahol albérletben laktál.

Egy padlásszobácskát béreltem a Mikes Kelemen utcában, nagyon olcsó volt, étkezni meg olyan helyre jártam, ahol a szegények étkeztek. Nagyon

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kevés pénzem volt, ami volt, azzal meg spórolnom kellett. Volt egy beszerzési könyvecske, amelyikben pontosan megvolt, egy személy mennyi lisztet vásárolhat, mennyi cukrot, mennyi élelmezéshez szükséges anyagokat.

Jegyrendszer volt? Amikor te Sopronban voltál, akkor már Kárpátalja és Erdély visszajött?

Igen, visszajött. Annyira sikerült spórolnom, hogy kiváltottam a cukrot és hazaküldtem. Mert az otthoniak is nélkülöztek.

Elhagytad végleg Sopront, átvetted a diplomát. Volt a diplomaátadással kapcsolatosan valami nagy ceremónia, vagy ilyesmi, vagy egyszerűen átadták, és menj Isten hírével?

Még arra sem emlékszem, amikor átvettem, annyira közömbös volt.

A szülők, a testvérek hogy reagáltak arra, hogy te az ország másik végére, az Isten háta mögé mész, hiszen Budapest-Gyergyó 800 km?

Legalább.

Oda a minisztérium diszponált?

Igen, akkor ugye állami erdők voltak, az állam rendelkezett a beosztottjaival, a minisztériumtól kaptam az áthelyezést. Jelentkeztem az erdőigazgatónál, ő is kipróbált először, utólag ez az érzésem.

Mit csinált?

Rögtön adott egy feladatot, aminél a becsületesség volt a fontos. Valami átvételek voltak. Onnét talán egy hét után kerültem Gyergyóbélborba. Ott egy nagyon kedves helyen laktam, gerendaházban, a telken átfolyt egy patak. Viszont villanyvilágítás nem volt akkor még a községben, csak petróleumlámpák. Már készítettem is egy tervet, hogy a gyorsan folyó patakkal hajtatok majd egy áramfejlesztő masinát, és nekem lesz villanyáramom is. De aztán ez elmaradt. Kaptam egy lovat az elődömtől, aki nem szerette a lovakat, úgyhogy mondta, vigyázz (Lujzának hívták a lovacskát), rúg, harap és ledob. Hát én azon tanultam meg lovagolni, egyszer

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sem harapott meg, egyszer sem dobott le és egyszer sem rúgott meg, annyira összeszoktunk, hogy még a hasa alá bújhattam, és csiklandozhattam a hasát, örömében vihogott nagyot, földobta a négy lábát, de vigyázva, hogy engem meg ne sértsen. Így összebarátkoztunk Lujza lovammal, sajnos egy év múlva le kellett adnom az egyik hivatalnál.

Szakmailag mi volt a feladatod?

Minden volt, ami az erdőhivatalhoz tartozott: ültetés, termelés, véghasználatok. Majdnem az egész területet lucfenyő borította, mert ez Erdélynek magasan fekvő része, a község maga 1200 m magasan van. Egy hónapig bóbiskoltam a jó levegő miatt, de szívtam és szerettem. Ha lehetett, lóháton mentem ki az erdőre Lujzával. Volt mellettünk egy fűrésztelep, ahol földolgozták az anyagot szállításra, máshoz tartozott, nem az erdőhivatalhoz. A fűrésztelepről egyszer a sötét erdőn keresztül mentem haza lóháton, már holdvilág volt. Fölfigyeltem arra, hogy a fák között mozog egy farkas és követ engem. Volt szolgálati fegyverem, egy 9 mm-es trailer pisztoly és egy kétcsövű puska. Előkészítettem a pisztolyomat, hogy ha támad, akkor odalövök. Az egyik tisztáson, amikor áthaladtam, jobban megnéztem, hát kisült, hogy a fűrésztelep vezetőjének a farkaskutyája volt. Életemben ekkor találkoztam először farkassal, de az sem az volt. Viszont medvével találkoztam úgy, hogy a fűrésztelepről kisvasúti sín vezetett le Maroshévízre, ami a fővonalon az egyik állomás, és a fűrésztelepnek meg volt egy szolgálati sínautója, amit használhattam. Egy helyen hirtelen leállt az autó, és mondja a sofőr, hogy ott fekszik a sínek között egy medve, mit csináljunk. Közel mentünk hozzá, hogy ha támad, beugorhassunk az autóba, hajkurásztuk, de a medve oda sem figyelt. Kénytelenek voltunk egy bizonyos idő után, próbálkozások után visszatolatni a fűrésztelepre. Ilyen epizódok voltak vadállatokkal. Jóformán mindegyikkel találkoztam, de mindegyik inkább szökött előlem. Volt a területemen körülbelül olyan 8-10 medve. Vaddisznóval rengeteggel találkoztam, vadmacskával is. Az az érdekes, hogy ha az ember nyugodtan viselkedik, még a farkasnál is, ha nem tél van és nem éhes, az is inkább elmegy, de nem támad. Nem tapasztaltam, hogy valamelyik állat támadott volna.

Ez az emberek rossz beidegződése, hogy rögtön oda kell ütni, lőni, mert hogy az állat legalább olyan kegyetlen, mint ő. Ahogy mondod, ez nem igaz. Vagy védi a kicsinyeit, vagy éhes.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Csak télen éhes a vadállat, máskor megtalálja az ennivalóját az erdőben.

Vadásztál egyébként?

Nem szerettem vadászni, sajnáltam az állatokat. Annyira szerettem az erdei állatokat, hogy lelőni nem tudtam, nem voltam vadász.

A székely atyafiak hogyan fogadták a Magyarországról idehelyezett szakembereket?

Az a település román lakosságú volt. Az elődöm nem szerette a románokat, nála megtörtént az, hogy egy csákányt röpítettek felé, ami beállott az ajtóba, ő félreugrott. Én meg annyira jóban voltam velük, és szerettem őket, hogy például vettem négy birkát, azt leadtam az egyiknek a hegyi legelőjére. Adta utána a vajat, túrót stb. A másik meg fölajánlotta, hogy ad egy borjút. Azt nem tartottam meg, mert magamban voltam. Semmi zűröm nem volt a románokkal. Ez nem állami terület volt, hanem a csíki magánjogoknak az erdeje, de azok teljesen állami kezelésbe adták le.

Mennyi ideig tartott ez az erdélyi kiruccanás?

Sajnos csak egy évig, mert jött a front.

Onnan hogy jöttél el?

Munkásaim már nem voltak, a román munkásokat kitelepítették az Alföldre, nem volt miért maradjak. Lóháton indultam neki, egy társzekérre föltettük a hivatali cuccokat meg a saját cuccomat, így indultam Pest felé. Nagysajóig jutottunk el, azt hiszem egy nap, egy éjszaka mentünk, az ottani erdőhivatalnál nem volt más választásom, leadtam mindent, a lovakat is. Kimentem az állomásra, hogy valamelyik tehervagonnak a peronján – akkor még fékezőfülkék voltak a vagonokon –, hogy oda bepakolok, aztán valahogy följutok Pestre. Nagy szerencsém volt. Pont a csíkszeredai erdőigazgatóságot fogtam ki, őket kiutasították, ott voltak a vagonban. Kaptam helyet, berakodhattam, és velük jöttem. Körülbelül egy hónapig utaztunk. Álldogáltunk, néha napokig álltunk egy helyen, mert sok volt a vagonlakó, a menekülő magyarok. Nagyon sok vagont kapcsoltak rá. Ha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

meredeken fölfelé kellett menni, akkor bizony pöfögött nagyon a mozdony, rakosgatni kellett a szenet. Akkor már voltak légiriadók, ilyenkor leállott a vonat, mi meg a terepen kukoricásba vagy hasonló takaró helyre szaladtunk el, hogy ha bombázzák a vagonsort, ne maradjunk ott. Aztán, mikor lefújták, megint visszamentünk, mentünk tovább.

Fölérve Pestre jelentkeztem a Földművelésügyi Minisztériumban az Erdészeti Osztályon, ugyanakkor megjelentek a fali plakátok az általános bevonulási parancsról. Bizonyos kortól korig mindenkinek jelentkeznie kellett. Voltak kivételek, bizonyos mérnököket, akik a hadiiparban dolgoztak és nélkülözhetetlenek voltak, azokat fölmentették. A Földművelésügyi Minisztériumban már olyan kollégák vezették az erdészeti vonalat, akik már látták a háború végét, és mentették, amit lehetett. Én is kaptam különböző címeket, a minisztérium cuccát itt és itt leraktuk, majd föl kellett hozni Pestre. A végén, mint nélkülözhetetlen mérnököt, fölmentettek. Hát a nélkülözhetetlen mérnökség abban állott, hogy mint Erdélyből jelentkezők, be voltunk zsúfolva egy szobába az erdőigazgatóságnál, ahol majdnem mozdulni sem tudtunk, nemhogy dolgozni. Legtöbbször kimentünk a városba, és ott szórakoztunk, járkáltunk. Hát ez volt a nélkülözhetetlenség, de így megúsztam…

Tízezrek rosszul jártak…

Igen, nagyon sokan elestek, megsebesültek. Amikor már konszolidálódott a helyzet, akkor sok társam jött, jelentkezett. Engem Piliscsabára tettek, ott a főhercegi uradalom erdeje fölött szerveztek egy erdőhivatalt, és abban kellett működnöm. Dévényi Tóni is ott volt, ő vezette a hivatalt József főherceg idejében. Szerettem nagyon, ügyes ember volt. Hát ott éltem egypár évig. Egy nagyon életveszélyes epizódom volt ott. Az Andrássy út 60-ból egy Erendics György nevű főhadnagy a szomszéd községből, Csévből (nem magyar község volt) lopott fát vett és azt szállította saját magának teherautóval. Már nekem jelezték, hogy jön ez a bizonyos rendszámú teherautó, katonai, kapjam le. Kihívtam a rendőrséget, és a Bécsi úton vártuk. Meg is érkezett, leállítottuk, igazolta magát, hogy hová szállít, nagy hangon, magabiztosan. De én kötöttem magamat ahhoz, ami akkor szabály volt, hogy fát csak úgy lehet szállítani, ha igazolja valaki a származását, kiseladási bárcán vagy valami egyéb módon. Ő nem tudta semmivel sem igazolni, hiszen tudta, hogy lopott fa. A rendőrség kérdezte, hogy mit csináljanak. Mondom, le kell rakatni a fát. Lerakattuk a rend-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

őrség udvarán, ez meg kérdezte, hol van az erdőigazgatóság, ahol valami papírt lehet szerezni a fára. Megadtam neki a címet, annak idején a Géza utcában volt az erdőigazgatóság. Az az éjszaka nehéz volt, vártam, hogy jönnek, bekopognak és elvisznek. Sokkal kisebb, koholt vád alapján is, ha nem tetszett valaki, sokszor még halálra ítélték, vagy halálra kínozták. Én is így vártam, de nem jött senki. Két nap múlva jött ez az Erendics, hozott az erdőigazgatóságtól egy hivatalos leiratot, amelyikben az igazgató – Sztankónak hívták – utasítja az erdőhivatalt, hogy ki kell adni a fát az illetőnek, mert ő fogadalmat tett, hogy ezen a vidéken többet nem fog fát „szerzeni", ezért adjam ki neki. Úgyhogy ingyen megkapta az Erendics a fát. Az erdőigazgatóságnak meg nem akartam papírra vetni, de mondták, hogy ilyet máskor ne csináljak, mert a saját személyi biztonságomat veszélyeztetem. Nagyon jól tudtam, hogy ezzel jár együtt, de én mindig az igazság mellett harcoltam, amellett állottam. Pilisszántó patronált községe volt a minisztériumnak, úgyhogy vigyázott a községre, az ottani pártnak a vezetői pedig nagy falopók voltak, az én területemen lopták a fát. Fiatal erdőket letaroltak és vitték azzal, hogy mint patronált községnek, semmi bajuk nem lehet. Egy ilyen alkalommal felvettem egy jegyzőkönyvet, amelyikben leírtam és aláírattam egy-két erdésszel, hogy ezek mit csinálnak. Nem publikáltam a jegyzőkönyvet, gondoltam, ha fordul a helyzet, itt lesz ellenük egy jegyzőkönyv. De valahogy kipattant, úgy látszik, valamelyik erdész beszélhetett róla. Engem behivattak a minisztériumba, ott egy volt fakereskedő volt a személyzeti osztály vezetője. Kérdőre vont, nagy hangon beszélt velem, még a felügyeleti tisztemet – aki nagyon rendes ember volt, tudott oroszul is –, azt is lehordta előttem mindennek, én meg erre aztán megmérgesedve odamentem az íróasztalához, és mondtam halkan: nem vagyok süket. Na akkor befejezte, és úgy volt, hogy engem elbocsátanak. Barlainál is jelentkeznem kellett, ő meg a legnagyobb jóakarattal, de azt mondta, nem tud semmit tenni, el kell fogadni, amit mondanak. Gondolkodtunk, és hát azt javasolta, hivatkozzunk arra, hogy most folynak a termelések, és termelés közben nem jó, ha embert váltanak, és meg kell várni a termelés végét. Ezzel elodáztuk a dolgot.

Aki időt nyer, életet nyer.

Hát igen, életet nyertem, elfelejtkeztek aztán rólam. Viszont közben a pilisszántói párttitkár írt egy cikket rólam úgy, mint aki már el is van bocsátva, és már vígan fütyülhet a fűrész az erdőn.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogy zárult végül is ez a dolog?

Lassan más dolgok jöttek elő, úgyhogy maradhattam tovább Piliscsabán. De aztán megszüntették a piliscsabai hivatalt. Később aztán megint fölállították valami módon, akkor a Dévényi lett a vezetője. Nagyon talpraesett ember, tudta mutatni az ellenkezőjét is, amit érzett. Engem aztán kineveztek az erdőigazgatóságnál a kereskedelmi osztályra Pesten, a Géza utcában. Semmi tehetségem és kedvem nem volt a kereskedelmi vonalhoz, kezdtem nyomozni, nincs-e más hely. Csabán Pista bácsi volt a pesti első számú erdőrendezőségnek a vezetője, ő mondta, hogy nála van üres hely, nehéz munka, de mégis. Hozzá kerültem, és 16 évig erdőrendezőként működtem. Piliscsabára is visszakerültem mint erdőrendező, az ottani erdőket kellett gondozni.

Azért a 16 év majdnem egy generáció. Tudom, hogy az erdőrendezőknek bizonyos szempontból cigányéletük van, mert a terepen kell a munkát végezniük, és a te idődben egyáltalán nem lehetett kényelmi szempontokról beszélni. De azért mondd el, légy szíves, hogy egy erdőrendezőnek hogy teltek a napjai, hetei, évei. Te vagy az első, aki nekem erről beszél.

Kezdem azon, hogy tavasszal név szerint kiadták egy papíron a munkahelyeket. Abban az évben késő őszig területeket kellett fölmérni. 1000-1500 hektárnyi erdő jutott egy-egy emberre. A Fő utcában volt a Térképészeti Intézet, ott az egész országról megvolt a részletes térkép. Oda el kellett menni, és az érintett községekről megkeresni azokat a szelvényeket, ahol állami erdők voltak. Ezeket a térképeket megrendelte az erdőrendezőség, megvette, ezzel mentünk ki a terepre. A kataszteri szelvénynek 2880-as méretarány volt a léptéke. Volt egy bádogtokom, amelyikbe betettem a térképeket, a hátamra vettem a cuccommal együtt. A hivatali dolgokat egy nagy ládában mindig a vasúton adtam föl.

Akkor még legényember voltál?

Még akkor igen.

Tehát becuccoltál ebbe a ládába. Hol étkeztél, mit ettél?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Főleg konzerveket, hogy minél olcsóbb legyen. Vagy az erdészetnél, amelyiknek a területén dolgoztam, feltéve, ha volt ott étkezési lehetőség. A kiszállási díjat, ami annak idején 31 forint volt naponta, megkaptuk az étkezéshez segítségnek. Volt úgy, hogy ha bent voltam a községben, ők kerestek valami helyet, ahol meleg ételt lehetett kapni, például az óvodában. Be kellett ülni az óvodapadba, és úgy elfogyasztani az ebédet. Szálláslehetőséggel ugyanez volt a helyzet, általában segítettek az erdészetek, mindig akadt valami, ami nem került pénzbe. Legtöbbször szalmazsák. De jó volt az is. Kikerültünk a terepre, vittük ezeket a kataszteri szelvényeket. Egy fix pontot kellett keresni az ismeretlen helyen, amelyik fix pontból el tudtunk indulni. Emlékszem, Bugacon is jártam, és ott a kataszteri szelvényen nem voltak mások feljegyezve, csak a háromszögelési pontok, nem volt más lehetőség, bokrokat is bejelöltek. Egy ilyen bokrot kellett beazonosítani, és akkor a műszerrel elindulni az erdőbe mérni. Egyszer a kiindulási pontot – egy községi dombot – sehogy sem tudtam fellelni. Hiába méricskéltem az útról lépéssel, mert általában lépéssel kerestük a dombokat, sehol nem volt domb. Egy óráig bolyongtam, míg végre rájöttem, hogy itt kell lennie ezen a helyen, de ott egy farakás volt. Szétbontattam a farakást a tulajdonossal, és kisült, hogy ott volt a domb, az oszlop is, de ő terjeszkedett, és hogy az erdészet ne tudja, rárakta a fát. Ilyen esetek is voltak. Általában az alföldi, Duna-Tisza közi részeken volt a legnehezebb a terepkutatás, mert ott viszont nagy erdők nem voltak. Ma sem nagyon vannak. Erdőfoltokat kellett megkeresni, közben ott a nehéz cucc is az emberen a 35 fokos melegben…

Gyalogosan közlekedtetek?

Igen. Ritkán kaptunk autót. Kezdtük ugye a terepi munkát, beazonosítani tájolóval az irányt, és így tovább. Nagyobb erdők jobbak voltak, mint ezek az apró-cseprők. A fatömeget is üzemtervezni kellett erdőrészletekre bontva, azokat leírni, a faállományt, talajt stb. Volt úgy, hogy a fatömegfölvételt rábíztuk a munkásokra. Volt nyolc unokahúgom, iskolába jártak, kértek az iskolától engedélyt papíron, így nyáron foglalkoztatni tudtam őket, hogy legyen egy kis pénzük. Egyszer az egyiket elküldtem az udvarlójával egy helyre, amit mutattam a térképen, hogy be tudják azonosítani. Annyit tudtam, hogy akác borítja a területet. Ezek meg nyáron a legnagyobb hőségben, fejükig érő csalánban dolgoztak, nadrágban, blúzban, a törzsenkénti felvétellel. Mikor megérkeztek,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mondom, miért vagytok olyan pirosak? Mondták, hogy csalánban kellett az anyagot fölvenni, de becsületesen fölvették. Általában mindenkinek volt egy állandó munkása, amelyik tavasztól őszig vele dolgozott a terepen. Én Pilisszántóról kaptam, rendesen dolgoztak, vitték a mérőlécet, ami kellett a mérésekhez. Minden fizikai munkát elvégeztek.

Végül is a 16 évbe mi fért még bele?

Volt úgy, hogy ősszel elhúzódott a terepi munka, annyira, hogy már a patakban befagyott a víz, késő decemberig kellett folytatni. Ott találkoztam Iby Gáborral, aki valami miatt kijött a terepre, de nem volt előttem szimpatikus. Olyan fölényesen, fölöttes ízűen beszélt és viselkedett, pedig csak az előttem lévő évfolyammal végzett. Még Modrovich professzoron is éreztem, hogy egyfajta tisztelettel van irántam.

Nyilván azért, mert te már kész pedagógusként mentél oda. Merre jártál az országban?

Nagyon sokfelé jártam, kivéve a Tiszától keletre, mert ott más rendezőség dolgozott. Ahol én voltam, az egyes számú rendezőségnek nagy területe volt, majdnem az egész Duna-Tisza köze és a Dunántúlnak is nagy része. Magukat a községeket nem ismertem meg, inkább csak az állami erdőket, de sok helyen jártam. Cegléden például. A tagosításhoz is befogtak, mint aki műszerrel mozog a terepen, tehát tud mérni. Cegléd határában körülbelül háromszáz tanya volt, hármunknak kellett fölmérni, mindegyikünknek jutott száz tanya. Ekkor lehetőségem volt arra, hogy a tanyasiakat megismerjem. Mindig azzal kezdtem, pedig kockázatos volt, hogy elmondtam nekik, én milyen érzelmű, milyen beállítottságú vagyok. De egyszer sem volt kellemetlenség belőle. Úgyhogy aztán ők is őszinték voltak. Akiket megismertem, nagyon kedves, egyszerű, dolgos emberek voltak.

Az '50-es éveknek a padlássöpréséről van-e valami emléked?

Nincs, mert akkor is kiszálláson voltam.

No és 1956 októberében?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor is kiszálláson voltam, de elmesélem egy hazajövetelünket. Kiszálláson tudtuk meg, hogy felkelés van, és akkor nekiindultunk. Valahol Szeged környékén dolgoztam. Kerülő úton mentem, mert az ávósoktól félni kellett. Valamelyik községben gondoltam, na most ide bemegyek, mert nem tudtam, melyik úton kell továbbmenni. Kisült, hogy ott volt egy ávós ingre vetkőzve – gondolom, azért, hogy ne legyen feltűnő –, de ott volt a ruhája is. Nem lett semmi baj, nem nyilatkoztam előtte.

Milyen hírt járta az ávósokról, miket csináltak ezek?

Emberölés sok volt. Őket is támadták. Az '56-os dolgokról hallottam, hogy a diákok ellenálltak, de nem tudom a részleteket.

Tehát ezek szerint vidékre nem nagyon ment le a hír.

Csak tudtuk, hogy mi a helyzet. Az egyik munkásunk nagyon félt, mert az egyik rokona valami nagyfejű lett.

Az erdőrendezéssel kapcsolatosan, ősszel, amikor bejöttünk, akkor földolgoztuk az anyagot, még nyugdíjas igazgató is dolgozott nálunk. Amíg erdőrendező voltam, próbálkoztak nálunk is normát bevezetni, és a szerint fizetni is. Mert hát mindenhol ezt próbálták. Nálunk, amikor a terepen ezt erőltették, kisült, hogy futva lehet csak teljesíteni a napi normát. Aztán le is állottak vele. Nálunk a teljesítményt havonta le kellett adni, egyébként még a hétvégeken sem kellett jelentkezni a hivatalban, mert ki volt adva a terepi munka, eléggé szabadok voltunk. Egy hónapban egyszer be kellett menni, kaptunk egy ellátmányt, így ki tudtuk mindig fizetni a munkásokat. Az elszámolást is megkaptuk.

Említetted, hogy kint nem zaklattak szemináriumokkal, politikai agitációkkal, meg hogy lépjél be a pártba.

Volt azért fejtágítás, de hát az csak pár órai volt, amiről kaptunk egy igazolást.

A Tóth Bódog bácsi is hozzánk került, ő ezredes volt. Öreg korára visszatért a látása, úgyhogy nem kellett neki szemüveg.

Akkor kezdted gyűjteni a fáknak a könyv alakú metszetét, ez hogy is volt?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Sokfelé jártam az országban, alföldön, sík vidéken, hegyvidéken stb. Örültem annak is, hogy mint rendező, járhattam az országot, így gyűjthettem a faanyagot is. Aztán annyira mentem, hogy körülbelül negyvenféle fafajt begyűjtöttem, amit aztán földolgoztattam valakivel könyv alakban. Lehet, hogy még Sopronban sincs sok olyan fafaj, ami nekem megvan.

16 év után Tamásiba kerültél, ennek mi a története?

Tulajdonképpen a válás az oka, mert a feleségemben én nagyot csalódtam, ő is bennem, úgy látszik, mert elvált tőlem. Akkor én ugyan papíron is megkaptam azt, hogy a piliscsabai lakás az enyém marad, de közben lakásmegosztás kellett volna, ezért aztán ráhagytam a részemet, úgysem áldásos, ha együtt lakunk. Akkor szétnéztem, így kerültem ide.

Ez hányban volt?

1964-ben.

Bocsáss meg, de azt hiszem, majdnem hogy törvényszerű volt a válásotok, hiszen jobbára csak a sátoros ünnepeken voltál otthon, és ez nem egy kapcsolaterősítő állapot. Azt hiszem, valamennyi erdőrendező, aki ezt a kockázatot vállalta, valamiféle veszélyességi pótlékot vagy ilyesmit megérdemelt volna. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy valóban a szakmánk hős katonái voltatok, és akkor még nem is túlzok. Nem lehet azon csodálkozni, hogy néhányan alkoholisták lettek, vagy erős dohányosok voltak. Magas korod cáfolni látszik mindezt.

Hogy minek tulajdonítom azt, hogy én ilyen magas kort egészségesen megélek? Csudálatos, az biztos, de én már kilencéves korom előtt igyekeztem egészségesen élni. Azért tudom, hogy kilencéves korom előtt, mert van egy biztos dátum, amelyikhez köthetem, ugyanis akkor jöttünk el Máramarosszigetről. Én már ott is igyekeztem egészségesen élni. Sok tejet, zöldséget, gyümölcsöt fogyasztottam. Azóta is tartom. Szeszesitalt most már az orvosságok miatt sem ihatok, mert körülbelül 30 éve szedek gyógyszert. Részeg sose voltam. Ez is mutatja, hogy a szesszel vigyáztam. Édesapám dohányzott, és nem tudott már szabadulni tőle, szeretett volna, de nem tudott. Volt előttem egy intő példa,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy ne dohányozzak. De enélkül sem tartottam ésszerűnek. Gyerekkoromban egyszer a fürdőmester a kezembe nyomott egy cigarettát azzal, hogy fiam, valahogy gyújtsd meg, és szívd útközben, hogy el ne aludjon. Hát én egyet szívtam, de ez az egy szívás elég volt egy életre.

A falopásokkal kapcsolatban orosz lánctalpasokat is emlegetsz a jegyzeteidben. Mit csináltak ezek a derék szovjetek?

Ez Piliscsabán volt. Kimentek a lánctalpasok az erdőbe, vágták a fát. De nem úgy, ahogy szokták, a tő fölött, hanem a legkényelmesebben, szívmagasságban. A felügyeleti tisztem tudott oroszul, karakán ember volt, egy ilyen alkalommal, amikor kimentünk az erdőbe, és ott találtunk tíz-húsz tankot meg szállítóeszközöket, ő elzavarta őket. Oroszul. Azok meg nem tudták mire vélni az orosz nyelvű utasítást, elmentek. Én meg erre fölbátorodva felbecsültem a faanyagot, amit levágtak és elvittek. Helyben, Piliscsabán volt egy orosz parancsnokság, laktanya is volt, én tolmáccsal elmentem hozzájuk és benyújtottam a számlát. Erre föl azt mondták, hogy ők nem tudják érvényesíteni. El kell küldeni a központjukba, és majd ha onnét visszakapják, akkor majd kifizetik. Persze nem kapták vissza. De behívatta rendszám szerint a járművek parancsnokait, és ott előttünk letolta őket. Ennek az volt az eredménye, hogy legközelebb ugyanúgy kijöttek, de minden rendszám sárral be volt kenve, amit könnyű lemosni, viszont nem lehet látni, így nem lehetett azonosítani. Közel nem engedtek az autókhoz, röhögtek rajtunk. Aztán volt az erdő széléhez közel egy új erdészház, a Rétfalvi-féle erdészház, először kikergették az erdészt családostul a faluba, hozzákezdtek a ház bontásához. Amit el tudtak adni belőle, a gerendákat, ajtót, ablakot, azt mind elvitték, eladták borért, ilyesmiért. A ház az tönkrement. Én jelentettem a parancsnokságnak, de nem válaszoltak. Nem is vártam, hogy válaszoljanak, de megtettem, amit kellett.

És vadorzókat nem kaptál rajta?

Vadorzókat nem.

De mégis volt egy kellemetlennek induló, de kellemesen végződő élményed…

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Igen. Szeged környékén dolgoztam, akkor is minden hónapban csak egyszer kellett bemenni az igazgatósághoz elszámolni. A Földművelésügyi Minisztériumban volt az erdőrendezőség központja. Egyszer csak kapok hét közben egy ukázt, hogy menjek be. Ez olyan rendkívüli, hogy csak fegyelmi vagy elbocsátás lehet az oka, vagy valami gikszer történhetett. De nem mondták, hogy mi. Hát jelentkeztem a rendezőség vezetőjénél, az sem mondta, miért hívtak be, csak azt, hogy össze kell hívni a személyzeti vezetőséget, és a főosztályvezetőnél összegyűlünk. Na, gondoltam, akkor most már biztosan fegyelmi. Összegyűltünk, egyszer csak föláll az egész társaság, és mint hatvanévest fölköszöntöttek, még pénzjutalomban is részesültem. Nem tudtam hová tenni, hogy miért csinálnak ilyen cirkuszt. Később tudtam meg, hogy valakinek, politikai nagyfejűnek a minisztériumban hatvanéves születésnapja volt, és az elrendelte, hogy akinek a minisztériumban aznap hatvanéves születésnapja van, azt föl kell köszönteni.

Mikor mentél nyugdíjba?

Még rászolgáltam a nyugdíjkor után hat évet, mert akkor jött egy rendelet, hogy nem muszáj nyugdíjba menni, hanem ha szükség van valakire, akkor még tovább is dolgozhat. Hat évig dolgoztam még tovább. A felügyelőség vezetője azt mondta, ha valami hibát csinálok, akkor nyugdíjba kell mennem. Várta, hogy mikor követek el hibát. Akkor tértünk át a gépi elszámolásra. Valami kis hibát vétettem, akkor megkérdezte, hogy nem akarok-e nyugdíjba menni.

Hogyan élsz itt nagy magányodban?

Tudod, én megszoktam a válás után a magányt. A legtöbb ember magányosságában nem tud mit csinálni, rosszul érzi magát. Én meg úgy vagyok, hogy szeretem a pályámat, azzal kapcsolatosan mindent szívesen csinálok, különösen akkor, ha tudom, hogy azzal valakinek segítek, az utódaimnak, gyerekeimnek, unokáimnak. Még most is van, amivel szívesen foglalkozok. Nem vagyok úgy, mint sok ember, hogy kiül az ablakba, aztán a járókelőket nézi és ezzel tölti az idejét.

2003 májusát írjuk. Mi a véleményed a mostani világról?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az, hogy erkölcsileg, Amerikától kezdve mindenütt züllünk. Erősen. Én a hit alapján élek, a Biblia alapján, és a Bibliából azt tudom kivenni, hogy ezek már a végső időnek a jelei. Benne van a Jelenések Könyvében, másik részben is, hogy mik lesznek a végső idő jelei, és most azok jönnek…

Akkor a mai fiataloknak ez lenne az üzeneted?

Igyekezzenek azon, hogy mindenki valami foglalkozást űzzön, ne legyen munkanélküliség. Ez nagyon fontos lenne, mert látom a szomszéd gyereknél is, hogy mikor munkanélküliségre került a sor, őt is elbocsátották, beszüntették a munkáját, azt mondta, az volt a hülye, aki a munkát kitalálta. Ezt nem tartom becsületes magatartásnak. A munka az, ami az embernek elő van írva, ami nélkül élni nem, csak senyvedni lehet.

Szerinted az ország elmozdul majd a jó irányba?

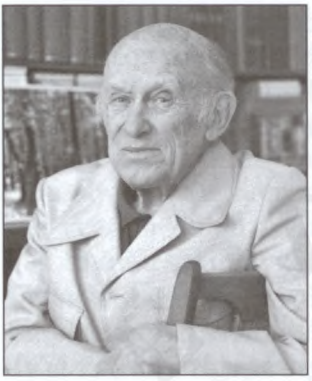
Nekem az az érzésem, hogy az országnak vége lesz. Én már nem fogom megérni ezt az időt. Szerintem minden jel erre mutat. Egyrészt az anyák, a mostani anyák nem tudják érvényesíteni, hogy a sokgyermekes családok az igaziak, hanem vagy nincs család, vagy ha van, akkor is csak egy vagy két gyerekkel, ami nem az ideális család. A másik meg, hogy az ország mai vezetése is olyan, hogy nem törekszik arra, hogy szaporodjunk, a statisztika mutatja, hogy valóban csökken a lakosság létszáma.

A szakmabélieknek mit mondanál?

Szeressék az erdőt, szeressék a földet, mert ez az, ami az országokban állandósul, minden más folyton változik, a természet az megmarad természetnek. A fák mindig ki fognak zöldülni, a bokrok kivirágzanak, és az erdőnek, zöldnek a szeretete megnyugtató, maga a zöld szín és az összes színek között az igazi élet, ami a természetben játszódik. Sose bántam meg és sose fogom megbánni, hogy erre a pályára jöttem.

Köszönöm szépen. Még a madarak is jobban rákezdtek, amikor ezeket mondtad.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Csanády Etele
(1931–)

A felmenőimet vizsgálva a családom egy nagyon érdekes család, mert apai ágon a nagyapám két évvel az 1848-as szabadságharc előtt született, az édesapám pedig – aki ebben a családban a tizenkettedik gyerek volt – 1889-ben született. A család férfi tagjai nagyon hamar, már az első világháborúban katonasorba kerültek, így besorozták őket. Kettő közülük itt a közelben, Bécsújhely közelében, Wöllerdorfban kapott kiképzést, és a dél-tiroli hadműveletekben vettek részt, és mindketten ott az olasz fronton estek el. Másik két férfi az orosz hadszíntéren esett el, így a tizenkét testvér közül kevesen maradtak. A lánytestvérek közül ketten rövid idő alatt meghaltak fiatal korukban diftériában. Édesapám Rimaszombatban tanárként működött különleges engedéllyel, ugyanis a hasonló korú tanárokat is besorozták, ő viszont felmentést kapott, mivel gyermekparalízis következtében az egyik lába tíz centivel rövidebb volt. Tehát ő itthon maradt, és negyedéves tanárképzős hallgatóként taníthatott. Egy ideig ott is maradt, majd onnan került a Dunántúlra, s végül Sárbogárdon alapított egy iskolát. Ebben a gimnáziumban volt kilenc évig tanár, majd igazgató. Innen került 1928-ban Sopronba, ahol 1958-ig, nyugdíjba vonulásáig tanított.

Anyai ágon nagyapám gróf Apponyi Albertnek volt a főkertésze. Eberhardon élt a család, amelyben 50 százalékban magyar, 25 százalékban szlovák, a maradék százalékban osztrák és olasz származású férfiak játszották a szerepet. Így mondhatjuk, hogy bennem Közép-Európa olvasztótégelyéből magyar, szlovák, osztrák és olasz vér elegye csörgedezik.

1931-ben születtem Sopronban, és mint katolikus, az evangélikus líceumba jártam iskolába, mert édesapám úgy látta jónak, hogy a saját iskolájába, a Széchenyibe ne járjak, a bencésekhez nem akart beíratni,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mert az messze volt a lakhelyünktől. Így kerültem az evangélikusokhoz, ahol nagyon jól éreztem magam. 1949-ben érettségiztem, tehát politikai értelemben a legkritikusabb időszakban. Arra nem sok esélyem volt, hogy származásom miatt valamelyik neves budapesti egyetemre bekerüljek, mert akkor kezdett teljes erővel dühöngeni a Rákosi-féle rémuralom. Meg kellett barátkoznom azzal, hogy nem leszek se gépész-, se elektromérnök, hanem erdőmérnök. Ez nem volt idegen tőlem, mert nagyon szerettem az erdőt, a fákat, sokat kirándultam és otthon éreztem magam az erdőben.

Volt a családban erdész vagy egyéb inspiráló tényező?

Senki az égvilágon, de édesapám – bár sánta ember lévén bottal járt – imádott kirándulni, és már ötéves koromtól vitt magával, így megszerettem a soproni erdőket, amelyek szépek, gondozottak, a kiránduló útjaik mindig rendezettek, karbantartottak voltak. Annak idején a gyerekeknek a soproni erdők vonzóak voltak. Fő szórakozásuk volt az erdőben való kirándulás, táborozgatás, összekötve egy-egy szalonnasütéssel. Ma úgy mondanánk, hogy az erdő közjóléti szerepe a kilátókkal, pihenőhelyekkel, padokkal, asztalokkal akkor is fontos volt, és erre sokat adott a város vezetése. A Dunántúli Turista Egyesület kiemelten kezelte a Sopron környéki erdők adottságait. Sopronból bármerre indultunk el, úgymond, erdőbe botlottunk, így nem csoda, hogy az ifjúság kedvtelése a kirándulás volt, amit kisebb csoportokban maguk szerveztek. A Muckon, Görbehalmon, Brennbergbányán, Istenszékén, Hubertuson elérhető áron működő vendéglők voltak, így nem feltétlenül kellett egy egész napos kiránduláson hideg élelmet magunkkal cipelni.

Az erdőjáráson kívül nagyszerű lehetőség nyílt a vízi sportok űzésére. Ne felejtsük, hogy akkor öt uszoda működött – ma csak egy van – és akkor még ott volt a Tómalom és a Fertő tó is. Víz és erdő. És ez elég volt. Izgalmas volt, sportszerű volt, ki lehetett fáradni, izzadni, és este hiányérzet nélkül jót aludni.

A cserkészmozgalomban részt vettél?

A cserkészmozgalom nagyon jól szervezett közösség volt, de én nem voltam cserkész, mert az evangélikus líceumban a cserkészet szervezését valószínűleg nem tartották olyan fontosnak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Térjünk vissza a pályaválasztásra…

Kirándulásaink során sokat beszélgettünk a kerületvezető erdészekkel, olykor erdőmérnökökkel, akik akarva-akaratlanul is megkedveltették velem ezt a szakmát. Így kerültem az akkori József Nádor Műszaki Egyetem Erdő-, Bánya- és Kohómérnöki Karának Erdészeti Karára. Ez volt ki is írva, ez van az indexemben. Felvételemnél nyilván közrejátszott, hogy édesapámat – mint ahogy szinte minden középiskolai tanárt – valamennyi egyetemi oktató ismerte. Meg kell jegyeznem, hogy úgy, mint az egyetemi oktatók java része, édesapám is a Kisgazda Pártnak volt oszlopos tagja. Egy picit ez is befolyásolhatta a felvételemet, és jó eredményem ellenére nem húztak ki. Ugyanis tudok olyanról, akiket kiváló felvételi eredménnyel kihúztak, mert előnyben kellett részesíteni a munkás- és parasztszármazásúakat vagy a szakérettségiseket. Az én évfolyamomba került olyan, akinek nem is volt érettségije. Az évfolyamnak talán a 20 százaléka szakérettségis volt. Ez azt jelenti, hogy hat elemi után valamiféle szaktanfolyamot végezve két év alatt esti tanfolyamon szereztek érettségi bizonyítványt. Köztük voltak olyanok, akik kézzel-lábbal igyekeztek pótolni a hiányt, meg aztán segítséget is kaptak oly módon, hogy őket – nyilván felsőbb utasításra – nem osztályozták olyan szigorúan, mint kellett volna.

Más egyetemeken is így volt ez?

Igen, de a többi egyetemhez képest a sopronit viszonylag később sikerült bolsevizálni, átformálni. Itt nagyon hosszú ideig a dolgok normálisan mentek. Említettem, hogy a szakérettségisek aránya nálunk 20 százalék volt, míg más egyetemeken ez elérte az 50 százalékot.

Mondhatni, ide vezethető vissza hazánk jelenlegi állapota.

Négy és fél alatt végeztünk akkor. Ez a négy és fél év küzdelmes volt. Egyik jellemzője a következő volt. Általában kéthetenként, jobb esetben havonként ki kellett tölteni – néha nyolcoldalas – kérdőívet, amelyen minden személyi adatot be kellett írni, és ezenkívül számtalan politikai kérdésre kellett válaszolni. Van-e ismerőse, rokona külföldön? Tagja-e valamelyik pártnak? Milyen pártnak a tagja? Volt-e tagja valamelyik pártnak? Mikor volt tagja annak a pártnak? Kik voltak ak-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kor a vezetői? Kihez volt akkor beosztva? Etc., etc. Ha volt földje, mennyi volt? Mire használta? Megvan-e még a földje? Kik művelik a földjét? Saját maga műveli-e? Gyerekei művelik? Aztán, ha volt neki családi háza: hogyan lett a családi ház? Kik laknak benne? Most is a tulajdonában van-e? És így tovább, a végtelenségig.

Ez tehát a kékcédulás választások után volt…

Igen, utána volt. Nekem óriási szerencsém volt édesapám politikai tapasztalata révén, mert az első űrlap kitöltésekor egy külön papírra felírtam a megadott válaszokat, amit azután a következő kérdőívek kitöltésekor átmásoltam. Ezzel sokat nyertem, mert az én válaszaimban nem volt semmiféle eltérés, sokakkal ellentétben, akik nem vették túlzottan komolyan a dolgot. Valószínűleg az eltérő válaszok is közrejátszottak a hírhedt elbocsátásokban '49-től '52-ig. Csupán az évfolyamban negyven hallgatónak kellett megszakítania a tanulmányait. Volt, aki tíz év múlva folytathatta, de többen szétszóródtak a világban.

De zaklattak úgy is bennünket, hogy minden hét végén szombaton föl kellett vonulni egy tanterembe, ahol meghatározott számú ülőhelyre le kellett ülni és végighallgatni a megafonból Rákosi beszédét. Ha valaki hiányzott, az ügyeletes feljegyezte, és a következő héten számon kérték, hogy miért hiányzott, fetrengett-e betegségben vagy egyéb okok miatt.

Így telt az első két év, azután nyugodtabb évek következtek, de akkor is még reggelente mozgalmi nóták bömböltek a háztetőkre felszerelt megafonokból, és mondták a magukét, miközben mi zene közben vonultunk az órákra. Nagyon észnél kellett lenni, és vigyázni arra, hogy véletlenül se essék szó holmi selmeci hagyományokról, meg effélékről. Előfordult ugyan, hogy titokban rendeztünk szakestélyt, de mindig téglák voltak, akik jelentettek, és ennek bizony következményei is lettek. Így a régi hagyományokból én bizony keveset tudtam megőrizni, mert hát tilos volt.

Ehhez a négy évhez mégis hozzátartozik egy szenzációs valami. 1949-ben dr. Simonyi Károly került ide a Fizika-Elektrotechnika Tanszék vezetőjeként. Ő elismert ember volt a szakmában, mint a híres Bay Zoltán munkatársa, nagyszerű előadó-képességgel megáldva. Ő vett fel demonstrátornak, kezdetben 200, majd 400 forintos fizetéssel. Ez a segédoktatói posztok közül a legalacsonyabb lépcsőfok volt. Két

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

esztendeig dolgoztam nála, sok mindent megtanultam, sok mindent hallottam tőle. Ő volt az, aki Magyarországon először tóriummal atomkutatást végzett. Ebben a munkában én is részt vettem oly módon, hogy a szükséges nagyfeszültségű, úgynevezett Van de Graaff-generátor működtetéséhez szükséges mikrohullámú adóberendezést én szerkesztettem meg a megadott instrukciók szerint. Így mondhatjuk, hogy a tudományos pályám embrionális szakaszát nála kezdtem, nála is vizsgáztam, az indexemben is ő írta alá a kollokviumomat. Később Budapestre került a KFKI igazgatójaként. '56-ban politikai nézetei miatt „kinyírták", és megszakadt ez a fajta munka.

Ezután a Növénytan Tanszéken kaptam munkát. Nevezetesen az ultrahang-generátorok teljesítményfokozásának a megoldása volt a feladatom. Fehér Dani tanszékén ezzel a szerkezettel különféle magokat kezeltek, és azt vizsgálták, hogy a kezelés következtében a magból kikelt egyedek ellenállóbbak, gyorsabb növekedésűek lesznek-e. Az ott töltött másfél év némi keresethez juttatott tanulmányaim mellett.

Ez alatt az idő alatt a politikai körülmények rohamosan romlottak, a József Nádor Műszaki Egyetemet szétzilálták, és mi főiskolává degradálódtunk. Ekkortájt került a bányász-kohászszak Miskolcra. Borzasztó állapotok alakultak itt, ugyanis a felső vezetésbe olyanok kerültek, akik annyira értettek az erdészethez, mint a XVII. században egy kezdő hajdú a harangöntéshez. Abban az időben ugyanis úgy mentek a dolgok, hogy ha vezetőt kerestek, és találtak egy olyan embert, aki elég ostoba, akkor máris kimondták, hogyha elég ostoba, akkor megbízható, és ha megbízható, akkor alkalmas a posztra. Ha alkalmas vezető pozícióra, akkor miért ne helyezzük oda? Ez a folyamat hozzávetőleg '51-ben kezdődött, és a durva kontraszelekció hatása a mai napig érezteti hatását. Tehát gyakorlatilag kinyírták az oktatói társadalomból azokat, akikre fel lehetett nézni, akik szenzációs előadók voltak. Mert addig az egyetemen döntő szerepe volt annak, hogy ki mennyire karizmatikus egyéniség, hányan özönlenek az órájára. Ha sokan jártak az órájára, abból következett az is, hogy értettük az anyagot, jegyzeteltünk, és ezekből a jegyzetekből ragyogóan fel lehetett készülni a vizsgára. Aki nem volt jó jegyzetíró, az átmásolta. Mai szemmel nézve ez felfoghatatlan. Az előadó tudta, hogy mi a lényeg, és ezt megfelelő szónoki képesség birtokában interpretálni is tudta, kiemelte. Aki odafigyelt, az anyag lényegét már ott, az előadás alatt megtanulta. Nem tévedt el – mint manapság – a felesleges szócséplésben és a kevésbé lényeges mondanivaló útvesztőiben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A tudományos életben való nagyszabású likvidálás következménye csak generációkkal később gyógyulhat be. Ennek nem elég harminc év, ennek hatvan év sem elég, hogy újra felbukkanjanak olyan emberek, akik képesek lesznek magukkal ragadni a hallgatókat.

Viszont felbukkant akkortájt a Szovjetunióból idehelyezett oktató…

Igen, igen, a nevére nem emlékszem, de ő az Üzemtani Tanszéken tartott orosz nyelven előadást. Úgy emlékszem, másfél évig volt itt. De szerencsére ezen előadások hatástalanságát Henzel János kollégám jól tudta kompenzálni. Ő kitűnő előadó volt és kijavította az orosz előadást, gyakorlati példákkal tette érthetővé az elhangzottakat. Aztán az orosz eltűnt és Henzel kolléga is Olaszországban kötött ki.

A szakosított évfolyamból 41 fő erdőipari szakmérnökként végzett. Én is így végeztem. Körülbelül 60 fő pedig erdőgazdaként végzett. A harmadik szak menet közben megszűnt, ez utóbbi működtetésével Pallai Nándor kínlódott egy darabig.

1953. december 15-én vettem kézbe a diplomát, és egy nappal később kineveztek tanársegédnek a Kémia Tanszékre Romwalter Alfréd mellé. Ezen a tanszéken dolgoztam egyfolytában, megszakítás nélkül, nyugdíjba vonulásomig, 1992 végéig. Ezt úgy kell érteni, hogy ezen idő alatt egyetlenegyszer nem voltam beteg, egyetlenegyszer nem hiányoztam a munkából, az előadásról vagy a megtartandó gyakorlatról, egyetlenegyszer nem késtem el az előadásról vagy a gyakorlatról, és egyetlenegyszer nem kérdezte meg senki, hogy hogy érzem magam. Egyetlenegyszer nem kérdezte meg senki sem, hogy erről vagy arról az új dologról mi a véleményem. Egyetlenegyszer nem kérdezték meg, hogy mit tennék bizonyos esetekben, ha rajtam múlna, egyetlenegyszer sem kaptam fegyelmit és mondanom sem kell, hogy egyetlenegyszer sem kaptam elismerést vagy kitüntetést. Ezen idő alatt változatlan makacssággal vagy keménységgel kitartottam elveim mellett, amelyet családomtól a génjeimben örököltem, s amely elvek középpontjában a becsületnek, a tisztességnek, a korrektségnek, a műveltségnek mint értéknek a legnagyobb tisztelete állt. Végezd a munkádat becsülettel, tisztességgel, képezd magad a lehetőségek szerint, ez a te dolgod a földön.

Ezen idő alatt meg tudom mondani, hogy hány főnököm volt. Az első közülük az utolsó polihisztor, dr. Romwalter Alfréd volt. Őt követte Hauer Alfréd, majd Cserjéssy Antal, miután őt „kinyírták", újra

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hauer Alfréd következett. Őt elüldözték, majd Kiss József következett. '56-ban egyedül maradtam a tanszéken, mert a többiek mind szertefutottak, ki Amerikába, ki Svájcba, ki az ország keleti szélére, így egyetlen emberként én lettem a tanszékvezető. Utána következett hetedikként Mecher Tibor rövid ideig, összeférhetetlen ember volt. Utána Botvay Károly mint megbízott tanszékvezető. Utána Nemky Ernő mint megbízott tanszékvezető. Utána Szendrey István mint megbízott, majd kinevezett tanszékvezető. Utána megint én következtem másfél évig, mert Szendrey külföldre ment tanulmányútra. Aztán újra Szendrey István következett mint tanszékvezető, majd Németh Károly lett a tanszékvezető. Tehát – ha magamat is beleszámolom – tizenháromszor volt főnökváltás. Ez annyit jelentett, hogy kilenc új ember, kilenc új elképzelés, irányzat, oktatási tematika, olykor sok-sok tévelygés, kelepce, újból oda-visszafordulás, ahonnan elindultunk.

Itt szeretném felsorolni, hogy ezen idő alatt mit csináltam. Eredendően okleveles erdőmérnöknek készültem, de végén mégis erdőipari szakmérnök lettem. Aztán egyetemi doktorátust szereztem biofizika tárgykörben. Majd bevonultam katonának a házasságkötést követő héten. Szerencsére a Honvéd Térképészeti Intézetbe kerültem, és ott térképészmérnöki kiképzést kaptam, a végén megfelelő okmánnyal. Hadnagyi fokozattal szereltem le. A bizonytalan politikai helyzetre való tekintettel megszereztem a traktorvezetői és a hivatásos, taxizásra is feljogosító igazolványokat, mert… biztos, ami biztos. Mint tűzrendészeti szakértő, némi pénzhez is jutottam. Matematikából megszereztem a középiskolai oktatásra feljogosító diplomát is, és a néhai Martos Flóra Gimnáziumban tanítottam két évig, négy osztályt érettségiztettem matematikából. A filozófia tudományába is belekóstoltam, amit a GYSEV-nél hasznosítottam. Megszereztem a hivatásos fényképész igazolványt.

A lényeg azonban az, hogy megszereztem a szervetlen- és szerveskémia-előadói minősítését, amit 16 évig oktattam az elsőéves erdő-, faipari és üzemmérnök-hallgatóknak.

Ezek mellett tudományos területen a következő dolgokkal foglalkoztam, amelyek felsorolása után joggal teheti fel bárki a kérdést, hogy ez az ember vajon született őrült-e, vagy arra kényszerítették, hogy megőrüljön. Ilyen foglalatosság volt a csemetekerti épületek tervezése. Majd mikrohullámú adó berendezés építése. Ezután kozmikus háttérsugárzás mérését végeztem egy évig. Azután növényi magok ultrahangos kezelésével foglalkoztam, mint említettem. Felsőgeodéziai mé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

réseket végeztem Sopron környékén a Geodéziai Tanszék megbízásából. Azután kolloidikai kísérleteket végezetem arany szolokkal, mivel annak idején talajkolloidikát is tanultak az erdészek. Elektroncsövek karakterisztikai vizsgálatával is foglalkoztam. Azután elektronikus nullindikátorok szerkesztésével és elemzésével, majd nagy precizitású pH-mérő készítésével és pH-meghatározással. Aztán fatörzsek biopotenciál-mérésével. C-vitamin-meghatározást végeztem egy angol módszerrel. Foglalkoztam továbbá konduktometriás áramstabilizátor szerkesztésével, erdőtalajok redoxpotenciáljának meghatározásával, erdőállományok porszűrő hatásának vizsgálatával, gyomirtó szerek fákra gyakorolt hatásának vizsgálatával, erdei járművek légszennyezésének vizsgálatával, erdei források, patakok kémiai összetételének vizsgálatával.

Ezeknek a szétszórt kutatási területeknek az a magyarázata, hogy ahány főnököm volt, annyiféle témában kutattak és akartak eredményt felmutatni, és nekem ki kellett őket szolgálni. Rákényszerült az ember olyan dolgokban való elmélyülésre, amiről tudta, hogy nem sok értelme van. De csinálni kellett, mert az ellenkezés állásvesztéssel járhatott volna.

Úgy tűnik azonban, hogy a sokrétű feladatok és a gyakori főnökváltás ellenére mégis „nemecsek" maradtál.

Ezek a különböző témájú feladatok egy fiatal agynak megannyi kihívásnak számítottak, amit még izgalmasnak is mondhatok, hiszen el kellett mélyedni a különböző tudományágak rejtelmeiben. Mivel semmiféle káros szenvedélyem nem volt, ami pusztította volna az agysejtjeimet, mert hiszen nem dohányoztam, nem ittam, az agyam könnyen befogadta az új ismereteket. Ha az előbb felsorolt, szerteágazó, sokrétű feladatok megoldásához szükséges energiáimmal elmélyedhettem volna egy témakör kutatásában, valószínűleg akadémikus lehetnék.

És melyik téma állt hozzád a legközelebb.

Az elektronika. Annak idején még elektroncsövekkel dolgoztunk, amelyekkel fantasztikus dolgokat lehetett csinálni. Lényegében Bay Zoltán Hold-Föld-távolságmeghatározó radarkísérlete is tiszta elektronika. Hobbiszinten pedig a fotografálást szerettem és művelem ma is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nemrég sikerült beszereznem egy profi fényképezőgépet. Most kezd nálunk is teret hódítani a digitális technika, de én ragaszkodom a hagyományos technikához, amivel több munka van ugyan, de éppen ezért izgalmasabb. Különösen a tájfényképezést szeretem, valamint a kirándulásaim során észlelt érdekes alakzatokat, fákat, fényhatásokat. Ezt úgy mondják, hogy természetfotózás. Egy szép tájkép reményében elmegyek több száz kilométert is. Az emlékeimet így akkor idézhetem fel újra, amikor akarom. Mert hiszen kedvenc tárgyainkat, vagyonunkat – már akinek van –, ha eljön az idő, úgysem vihetjük magunkkal, míg az emlékeinket – reményeim szerint – igen. Soha nem izgatott a vagyongyűjtés, sokkal inkább szellemi, emberi gazdagodásra törekedtünk a családban.

Elfelejtettem mondani, hogy 1949-től kezdődően egy négytagú családot tartottam el mint egyetemi oktató. Feleségem súlyos műtétei megakadályozták munkába állását, így egyedül voltam kenyérkereső. Később szüleimet is eltartottam. Ezt csak úgy volt lehetséges, hogy az egyetemi munka után itthon folytattam délután 5-től este 10-ig. Középiskolás diákokat korrepetáltam minden nap, minden évben, látástól vakulásig, mind a mai napig. Tisztességesen leadózunk a különórák után, így jut aztán az utazás és a fotózás költséges hobbijára.

Erdőmérnökként végeztél, s mondhatni, egy laborban telt el aktív életed.

Ez igaz, viszont az erdő életének azt a szegmensét tanulmányozhattam, ami lényegében kémia. Akár a gyökér és a talaj közti, akár a napfény hatására a levél vegykonyhájában lezajló, bonyolult folyamatokra gondolunk. És azt hiszem, hogy a tudomány ezen erdejében kutakodni legalább olyan izgalmas, mint a klasszikus erdőmérnöki munka. Itt jut eszembe Leibundgut professzor gondolata, mely szerint „Emberi kultúránk az erdő irtásával kezdődött, és csak az erdő megvédésével maradhat fenn." Ha jól meggondoljuk, a fa a Földön létező egyetlen olyan élőlény, amely hatalmas tömegével biztosítja az ember számára a létet. És ráadásul képes megújulni anélkül is, hogy bármit tennénk érte. Mondhatjuk, hogy az erdő az emberiség végső reménye. Mert elfogy a szén, az olaj, a gáz, hovatovább az atomenergia is, és menekülhetünk vissza az erdőbe. Persze nem annyian, mint ahányan most vagyunk. Ha a cellulózt kémiai úton gazdaságosan át tudjuk alakítani keményítővé, hiszen a cellulóz és a keményítő molekulái azonos alap-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szerkezetűek, akkor az élelmiszerprobléma is megoldódna. A természetben számtalan példát találunk a cellulóz bontásából energiát nyerő élőlényekre. Ugyanis ezt a jelenlegi hatalmas embertömeget a Föld nem bírja el. Valószínűleg betegségek fogják tizedelni az emberiséget, és csak a legellenállóbbak maradnak meg, és azok csak ott, ahol erdő van. Most is láthatjuk, hogy a városokból az emberek menekülnek oda, ahol van valami zöld. Talán ennyit erről.

Mint pedagógus, életed túlnyomó részét fiatalok közt töltötted…

Szeretném veled tapasztalataimat megosztani. A fiatalember, amikor elindul az életbe, nagyon jól tudja, hogy mit akar. Légyen az egyetemi hallgató vagy egyéb tanuló. Azután elhelyezkedik és dolgozni kezd. Ekkor jön rá, hogy mit lehet megcsinálni abból, amit akar. Azután eljön a kor, amikor leülepednek a dolgok, és akkor elgondolkodik, hogy mit kellett volna csinálnia. Tehát a hármas dilemma, hogy mit akarok, mit lehet, és mit kellett volna. Ez az emberek túlnyomó részénél így van.

És ezt te magadban hogy dolgoztad föl?

Mint említettem, tulajdonképpen elektromérnök szerettem volna lenni és erdőmérnök lettem. Tehát nagyon jól tudtam, hogy mit akarok, aztán rájöttem arra, hogy mit lehet. Aztán még később rájöttem arra, hogy mit kellett volna. Most már bizton állíthatom, hogy ha újra kezdhetném, gyakorló erdőmérnök lennék valami isten háta mögötti helyen. Aztán az ember különböző kompromisszumokat köt, melyek, ha jól belegondolunk, a kényszerből adódnak. De még ekkor is van egy, a szubjektum által járható út: a minél teljesebb műveltségre való törekvés. A kiművelt emberfő könnyebben eligazodik az élet dolgaiban, mert tudja a jó és a rossz ok-okozati összefüggéseit, és ez megnyugtatja. Erre mondok egy példát, ami egy kirándulás alkalmával érintett meg. Egy alkalommal egy magas hegyre följutván messze le el lehettet látni, és egy szirt szélén állván az tűnt föl nekem, hogy a madarak alattam repülnek, én vagyok följebb. Ez különös gondolatokat ébresztett. Egyszer a véletlen úgy hozta, hogy a technika ugyanezt az érzést keltette bennem, amikor egy repülőgépet is fölülről láttam magam alatt repülni. Úgy éreztem, hogy ettől a látványtól én – aki a hegy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

csúcson figyeltem – sokkal többet kaptam, mint azok az emberek, akik a gépen ültek.

Gyakran jártunk a Dolomitokban, melyet egyszer Olaszország felől egy magas hágón közelítettünk meg, és sok-sok kanyar után értünk Svájc határára. Ott a határőr, dacára a rendszámunknak, a rajta lévő piros-fehér-zöld felségjelnek, románoknak nézett. És amikor tisztáztuk, hogy nem románok vagyunk, megkérdezte, hogy a mi országunk hol van. És sajnos a tőlünk nyugatra lévő országokban érheti az embert meglepetés. Ilyen meglepetés ért többször Ausztriában az erdőgazdálkodást szemlélve. Feltűnt a sok-sok szálaló vágás és az erdei feltáró utak karbantartottsága…

Hát igen, az alpesi klíma és a magashegységi erdőgazdálkodás külön téma.

Jó, én ezt elfogadom. Ennek ellenére az a benyomásom, hogy Ausztriában – annak ellenére, hogy az erdők jó része magánkézben van, vagy talán éppen ezért – valahogy jobban érvényesül a jó gazda gondossága.

Elég, ha csak Sopron környékén körülnézünk. Én 1931 óta élek itt, és feltűnt, hogy eltűntek a méretesebb átmérőjű állományok. Nem találni 2-3 hektár összefüggő területet, amelyen méretesebb, egészséges állomány van. Ismertem itt a környéken jó néhány 100 éves vagy annál idősebb fát, ma már csak kettő maradt belőlük, ha egyáltalán még megvannak. Úgy halkan kérdem magamtól, miért kellett ezeket kivágni, mikor gyönyörködhetnénk bennük?

Tudom, unásig fölvetődött már a kérdés, hogy miért szállítunk mi Ausztriába több ezer kamion fát, amikor Ausztria hihetetlenül gazdag fában? Jó, tudom, hogy a bevétel miatt, és valószínűleg Ausztria ennek következtében jóval kíméletesebb erdőgazdálkodást folytathat.

Hát igen, ők azt mondják, fát vehetünk, de erdőt nem.

Hát igen, nekik van eszük.

Érdekes volt hallani egy „szakmai kívülálló" tömör véleményét. De térjünk vissza a te igazi szakmádhoz, az oktatáshoz. Milyennek érezted az ifjúsággal való kapcsolatodat, hiszen te fogalom voltál már azok előtt is, akik csak jelentkeztek az egyetemre?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Amikor oktatni kezdtem, egy-egy évfolyam összetartó társaságot alkotott, egymást segítő, különböző képességű emberekből állt. Hozzávetőleg 7-8 százalék volt a kiváló képességűek aránya. A nagyon rossz képességűeké ugyanennyi. A közepesnél jobb, igyekvő, szorgalmas hallgatók tették ki az évfolyamok zömét. A sodródó, „majd csak megszerzem a diplomát", mondhatnánk, link – ahogy mondani szoktam volt – embriók nagyon kevesen. Ez az állapot a '60-as évek végéig volt jellemző. Ez a '70-es évektől torzulni kezdett. Meglátásom szerint a hatalomhoz jutott és abban betokosodott káderek mindenhova betuszkolták sokszor tehetségtelen csemetéjüket. Így a gyengék száma megduplázódott.

Ennek eklatáns esete volt, amikor egy faiparos hölgy (akinek az édesapján múlott, hogy mennyi lesz az egyetem anyagi támogatása) géptanból vizsgázott, és a mentő kérdésre – hogy mi különbség van az apacsavar és az anyacsavar között – adott válasz után a professzor közepes kalkulust adott.

Ez idő tájt volt érezhető a szakma iránti vonzalom csökkenése is. Akkor már nem akartak megszállott erdészek lenni, hanem azt hallotta az ember, hogy tanácsnál, útépítésnél, városi munkáknál akartak tevékenykedni. Ez tartott a '80-as évek végéig, és érezhető volt némi változás. '73-ban bevezették a központi felvételi vizsgákat, tehát ez inspirálta az egyetemre jelentkezőket, hogy már a középiskolában többet teljesítsenek. Érezhető volt a színvonal emelkedése, de az a tendencia maradt, miszerint: „nem biztos, hogy a szakmában helyezkedek el". Ekkor még az egyetem viszonylag normálisan működött. Vagyis az egyetemre jellemző folyamatok zajlottak, a hallgatók többékevésbé bejártak az előadásokra, részt vettek a gyakorlatokon, egyszóval úgy tűnt, hogy érdekli őket, amit csinálnak. Ez az állapot a '90-es évek közepéig még úgy-ahogy tartott. Ezt követően következett be szerintem a bomlás. Ez annak köszönhető, hogy az oktatásért felelős tárca bevezette azt, hogy nemcsak a szigorúan vett felvételi tárgyakból elért pontszámok, hanem egyéb szempontok, pl. nyelvvizsga, pontduplázás stb. döntött a felvételről. A hallgatóság szellemi színvonala jelentékenyen romlott, így a hallgatók között alig lehetett találni egy-két kiemelkedő képességűt, míg a gyengék aránya elérte a 30 százalékot. Ezért elsősorban az MSZP-s és SZDSZ-es oktatásért felelős miniszterek hibáztathatók, akik erőltették az oktatás liberalizációját.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ennek az lett a következménye, hogy még tovább romlott minden. Most már ott tartunk, hogy csak néhány hallgató jut be a klasszikus felvétellel, a többség az egyéb pontszerzési lehetőséget kihasználva kerül be. Utódaimtól tudom, hogy igazán kimagasló képességű hallgató jószerivel nincs is.

Hiszen volt olyan év, hogy az egyetemek közül a sopronira a legkisebb pontszámmal lehetett felvételt nyerni. Erről persze nem az egyetem tehet, hanem a középképzés színvonala és a fejkvótarendszer.

Valóban, voltak itt olyan hallgatók, akik matematikából a legalapvetőbb dolgokkal sem voltak tisztában. Például a háromszor tgx per 2x-et képes úgy egyszerűsíteni, hogy az x-et kihúzza: kétszer tg per 3 lesz. Az már csak kevésbé szörnyű, hogy összegből és különbségből tagonként von négyzetgyököt. Azt már csak kis bajnak tekintjük. Az egyetem intézményének nem volt érdeke megválni ezektől a hallgatóktól, mert hiszen létszám alapján kapja a támogatást. Mindegy, hogy van-e a hallgatónak keze, feje, lába, a lényeg az, hogy pénzt kapjunk érte. Ezért aztán van olyan, aki hosszú éveken keresztül itt lébecol, bolyong az egyetem épületei között. Ráadásul átvettük az amerikai szisztémát a keresztfélévekkel, van olyan hallgató, akinek nincs meg a matematikaszigorlata és már harmadéves…

De hiszen ilyen volt a háború előtt is, elég, ha csak Dzseki bácsira gondolunk.

Az igaz, de akkor ennek a nyilvántartását egy ember végezte karonként, most ezt a dolgot a Neptun-rendszer kezeli, aminek a megbízhatósága kérdéses. Kezdenek rendes hallgatóként, aztán lesznek üzemesek, lesznek levelezők, aztán estiek… Egyszóval rettenetes a helyzet. Úgyszólván az oktató belekényszerül abba a helyzetbe, hogy maga vizsgázzon le a hallgató helyett, mert úgyis megbukna. Már az is nagy dolog, ha a vizsgán a szájába adott mondatokat – ugyan más szórendben – vissza tudja mondani, és ez alapján be lehet írni neki valamilyen kalkulust, arra való hivatkozással, hogy ezt ő mondta. Ez azt eredményezi, hogy az egyetemi oktatás színvonala soha nem látott mélypontra süllyedt. Ha 100-nak veszem az oktatás színvonalát 1965-ben, akkor most az a 10-esen áll.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mivel jómagam és családtagjaim is – mint említettem – középiskolások korrepetálásával foglalkozunk, már ott tetten érhető a színvonal mérhetetlen csökkenése az én időmhöz képest. Ámbár ebben valószínűleg belejátszik az, hogy az ország felének a családi körülményei rendezetlenek. Különélés, válás stb. Akinek a szülei rohannak a pénzért, az a legelemibb dolgokkal sincs tisztában. A gyerekek túlnyomó részét az utca és a bárgyú kereskedelmi tévécsatornák műsorai nevelik. Nekem kell megtanítani őket arra, hogy a „hé, maga" helyett „tanár úr, kérem" a helyes megszólítás. Meggyőzni őket arról, hogy mi a színvonal, mi az érték, s hogy mivel érdemes foglalkozni. A körülmények még azokat is megakadályozzák abban, hogy az értéket vegyék észre, akik tehetségesek. Nehéz őket az iszapból kiráncigálni. A tanulás voltaképpen munka, 18 éves kor alatt a tudat még kialakulatlan, és ezekben az években kell rákényszeríteni az ifjúságot a helyes irányra, magyarázattal, segítséggel, meggyőzéssel, rimánkodással, példamutatással, imádkozással, hogy a tanulásnak van értelme, és felnőtt korban veszi hasznát. Az emberi agy kiművelése fárasztó, időt igénylő munka, ami elől a gyerek menekül. Valahol érthető, hogy egy kialakulatlan egyéniség a munka kényszere elől a könnyebb ellenállás felé futna, bulizni, diszkózni a hasonszőrűek társaságában. És ilyen lesz felnőtt korában is.

A gyerekek előtt a lángossütő példája lebeg, aki Mercedesszel jár, míg a pedagógus papa kénytelen a Trabantban szorongani a családjával. Ez a helyzet nem veszi el a pedagógus kedvét, a majdnem reménytelenség?

Ez igaz, amit mondasz, de az is, hogy ez nem mostanában keletkezett jelenség, hogy tisztességes munkával nem lehet meggazdagodni. Az igazi pedagógusban egy dolog tartja a lelket, a megszállott elhivatottság.

A középfokú oktatásban sajnálatos módon megszűnt a központi irányítás, a tankerület, ezen belül a tanfelügyelők rendszere, akik váratlanul berobbantak egy tanár órájára, és minősítették az elhangzottakat. Éppen ezért nem fordulhattak elő olyan szélsőségek, hogy érettségin a legalapvetőbb dolgokat nem tudta a maturáló, de olyan se, hogy a tanár valami extrém anyaggal terhelte volna diákjait. Ennek meg is látszott az eredménye, mint említettem, a '60-as évek színvonalán. Ma se ellenőrzés, se felügyelet, se fegyelem, se fegyelmezhető-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ség, mondván, majd a diák eldönti, hogy mit akar. Így történhetett meg az, hogy a tanár eldöntötte, hogy a nyolcadikosoknak kombinatorikát és valószínűség-számítást ad le, amiből a gyerekek egy szót se értettek. Gondold el, hogy milyen következményekkel járt hébe-hóba egy tanárváltás.

Úgyhogy igazat kell adnunk Churchillnek, amikor azt mondta, hogy ahol nincs szabadság, csak korlátok vannak, az diktatúra, ahol viszont szabadság van, de korlátok nincsenek, az anarchia.

Nekem az a véleményem, hogy ha a középszintű oktatásban nem térünk vissza a klebelsbergi metodikára, katasztrófa lesz a következménye, mert a béka feneke alá kerülünk a többi európai ország középiskolásainak tudásához képest.

Visszakanyarodva egyetemünkre, és ismerve a természetvédelem oldaláról kapott támadásokat, te hogy látod a jelenleg oktatott műszaki és a biológiai tárgyak arányát?

Kezdem a matematikával. Jelenleg olyan ember oktatja, akinek halvány gőze nincs arról, hogy egy erdőmérnöknek, de mondhatom a faipari mérnököt is, milyen matematikai ismeretek kellenek. Ez valószínűleg abból adódik, hogy nincs mérnöki alapképzettsége, hanem tudományegyetemet végzett elméleti matematikus. Ugyanis a mérnök- és a tanárképzés ezen a téren teljes más. Pedig csak venni kellene a fáradságot és megnézni, hogy a mérnöki tantárgyak milyen matematikai tudást igényelnek. Gondolok itt a szállítástanra, géptanra, mechanikára stb. Amíg ez a folyamat meg nem történik, ezen a téren abszolút beteg állapot van. Mert vannak dolgok, amelyek nagyon fontosak és vannak abszolút feleslegesek. Például az említett tárgyak közül a különböző tartószerkezetek építéséhez elengedhetetlen a harmadfokú egyenlet egy bizonyos típusa és annak megoldása. A mi emberünk ezt kitörölte a tanmenetből. A terepen dolgozó erdőmérnök trigonometriai ismereteihez néhány praktikus matematikai elem lenne szükséges, ehelyett elvont őrültségek szerepelnek. Vagyis olyan matematikai tudásanyagra lenne szükség, amely a gyakorlatban alkalmazható, és nem kuriózumokra. Legegyszerűbb lenne visszanyúlni Walek Károly jegyzeteihez, és megnézni, hogy ő mit adott le. Ez lehetne az alap, amit ki kellene egészíteni azzal, amit a számítógépek elterjedése következtében egy mérnöknek ismernie kell. De ez nem oldható meg úgy, hogy az óraszá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mot csökkentik. Nagy szükség lenne arra is, hogy a kezdet kezdetén kőkeményen ismételjék át és kérjék számon a középiskolai anyagot, hogy ne ezen vérezzen el a hallgató.

Más. Min múlik a hallgató szimpátiája az oktató felé?

Nagyon fontos, hogy egy oktató karizmatikus legyen, hogy magával tudja ragadni a hallgatókat. Ez adottság kérdése, amit lehet fejleszteni és használni. Ha kellő szuggesztivitással és érthetően magyaráz az előadó, akkor megkedvelteti a tárgyát és a hallgatóból pozitív emóciót vált ki. A sikeres vizsga meg a hallgatón múlik.

Legendás előadásaidról és a gyakorlatokról ódákat lehet írni…

Az édesapám magyar-, történelem- földrajzszakos tanár volt, így itthon sokat tanított engem. Valószínűleg sok mindent örököltem tőle. Többek közt olyan didaktikai elemeket, mint például amit mostani beszélgetésünk során is észrevehettél, hogy nem használok idegen szavakat, a fontosabb mondanivalónál lassítok és hangsúlyosabban beszélek, olykor ismétlem magam, nem nyögök, nem őzök, nem keresem a szavakat stb. Bizonyára az is számít, hogy a családom minden tagja hasonló pályán tevékenykedett, tevékenykedik, így mindez számomra természetes volt.

Beszélgetésünk során nem kerülhetjük meg az '56-os eseményeket, amiről már sokan sok mindent elmondtak. Őshonos soproni lévén, te hogy élted meg az exodust?

Mint említettem, a tanszékről mindenki elmenekült, Kiss József, a tanszékvezető – zsidó ember lévén – Svájcba ment, ugyanis félt attól, hogy orosz megszállás esetén átcsap az a zsidóellenesség, ami akkor a Szovjetunióban tombolt. Egyedül maradtam a tanszéken. Meg sem fordult a fejemben, hogy bárhová is elmenjek, mert hiszen a családi miliő a hazaszeretetet, a szülőföldhöz való ragaszkodást erősítette bennem. Ha kibírtuk a nyilas uralmat, '44-ben a bombázást, úgy, ahogy átvészeltük a Rákosi-rémuralmat, akkor majd csak lesz valahogy. A sok átélt borzalom emléke valahogy akkumulálódott bennünk, és azt mondtuk, hogy ennél rosszabb már úgy se lehet. Én mindazt a pánik-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szerű menekülést, ami itt a városban eluralkodott, sztoikus nyugalommal néztem. Minden bizonnyal ennek a tulajdonságomnak köszönhetem, hogy hosszú évtizedes egyetemi szolgálatom ellenére, ha elismerésről volt szó, mindig a tartalékok között maradtam. Volt olyan időszak, amikor ez rosszulesett, később már csak mosolyogtam az egészen. Az én világnézetem, mentalitásom születésem óta változatlan maradt. Most is azt mondom – egy elhunyt kollégámmal egyetértésben –, hogy a damaszkuszi út létezik, de az ember életében legfeljebb csak egyszer. Minden olyan ember illegitim előttem, aki változatlan nyelvvel tudja nyalni a változó rendszerek fenekét. A magamfajták mentalitása így, az életünk vége felé közeledvén, olyan nyugalmat, lelki békét teremt, ami bőségesen kárpótol mindazért, mint amit köpönyegforgatással nyertünk volna. Tehát nem kell magamban különösebb számvetést csinálni.

A jelen hozzáállással mit várhat az emberiség a jövőtől?

Szerintem az Európai Unió a túlzott bővítéssel nem tud majd működni. Az európai államok túlnyomórészt történelmi képződmények, szemben az USA-val, tehát azokat a rendszereket, működési szabályokat, elveket nem lehet itt alkalmazni. Hiszen a Római Birodalom bukása is erre enged következtetni. Míg a rómaiak erőszakkal, gyilkolászással próbálták egyben tartani a birodalmat, most úgy tűnik, a kohézió szerepét ideig-óráig a pénz tölti be. Ezért nem sok jövőt jósolok neki. Gondoljunk csak a kisebbségek – és nem csak a magyarság – rendezetlen helyzetére. Egy holland gondolatvilága, akinek történelme a gyarmattartás ködébe nyúlik vissza, hogyan mérhető egy magyaréhoz, akit ezeréves történelme során tatár, török, német, orosz mind elpusztítani, de legalábbis gyarmatosítani akart. A genetikai adottságokat, amelyekben kódolt a különböző népek mentalitása, képtelenség bürokratikus úton összerendezni, hasonlóvá tenni.

Sajnos ránk, magyarokra rossz sors vár. Talán helyesebb lett volna azoknak az uralkodó politikusoknak a gondolatát követni, akik az eleve egymásra utalt Duna menti államok szövetségében gondolkodtak. Nem unióban, mert az unió jelentése egységesítés, a szövetségé egymás segítése. És ha már az oktatásról esett szó, mint mondottam, a liberális vonal követése igen nagy esélyt ad a herderi gondolatok beteljesülésének.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ennyi borús gondolat után térjünk át békésebb vizekre. Személyed megkerülhetetlen azon történetek felidézése nélkül, melyek veled kapcsolatban sok száz hallgató emlékezetében él. Engedélyeddel ezekből idézünk egy csokorra valót.

Emlékszilánkok

Etele!

Csak így. Nem volt szükség vezetéknévre, beosztásra, nem kellett körülírás, nem kellett magyarázkodás, mindenki tudta a '60-as években az erdész és fás egyetemi hallgatók közül, hogy kiről és miről van szó: A Kémia Tanszéknek a balekok „vérét vödörszámra ivó" adjunktusáról és tetteiről!

* * *

Az első általános- és szervetlenkémia-előadása a matematika-előadóteremben volt. Sejtelmesen susogó hangján közölte: Figyelembe veszem az évfolyam szellemi szintjét, ezért nem előadást tartok, hanem diktálom mindazt, amit tudniuk kell. Nem tudom, kit vett jegyzetíró etalonnak, de az évfolyam túlnyomó része nem tudta lejegyezni mind a mondottakat. Én azok közé tartoztam, aki majdnem mindent leírt. (A vizsgahónapban sokan kérték is a jegyzetem, csak nem tudták elolvasni.)

Elérkezett a vizsgahónap. Amikor a kémiakollokviumra készültem, vettem egy nagy lélegzetet és átmentem a Tanszékre Eteléhez, hogy a jegyzetelési hiányom pótoljam. Kopogtam az ajtaján. Tessék! – Hallatszott a sejtelmes hördülés.

Benyitottam. Etele egy munkapad előtt ült egy háromlábú, karfák és háttámasz nélküli forgószéken. Előtte Bunsen égő égett. A kezében egy sok méter hosszú üvegcsőből lánggal lágyított, majd hajlított üvegcsőgomolyagot tartott. A vége még úgy 60-80 cm hosszon egyenes volt. Ezt a részt tartotta a láng fölé, hogy újabb kanyarokat hajlítson. Láthatólag hosszabb ideje tevékenykedett az üvegcsőhajlatok kivitelezésében.

– Jó szerencsét adjunktus úr! – köszöntöttem.

– Jó szerencsét! Mit óhajt? – hördült vissza, miközben rendkívüli koncentrációval nézte az üvegszerkentyű hajlítását.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– Adjunktus úr! – nyögtem idegesen – Lemaradtam az előadás során néhány helyen. A hiányokat szeretném pótolni. Több évfolyamtársam is tőlem várja ezt a pótlást. Ehhez szeretném kérni az adjunktus úr segítségét. (De nem mondtam igazat, mert legszívesebben inkább elmenekültem volna. De nem lehetett.)

– Mondja! – és feszülten hevített és hajlítgatott.

Mondtam. Ő pedig továbbra is a lángot és az üveget nézte nagy koncentrálással, és hajlítgatott és válaszolt.

Így ment ez egy ideig, amikor egy nagy pattanás hallatszott az üvegcsőgomolyagról, és a még egyenes, 30-50 cm hosszú csőszakasz letört. Nem volt tükör sehol, de pontosan tudtam, hogy az arcszínem halottszürkére váltott.

Etele abbahagyta a hevítést és hajlítást. Még néhány másodpercig a kezében tartotta az eltört üvegvackot, majd egy jól irányzott kinematikai manőverrel belevágta a széke mellet levő fém ládába. Az egész nagy csilingeléssel ezer darabra tört. Ezután továbbra is ülve felnézett rám, és megszólalt:

–A további konzultációit a jövőben előzetesen jelentse be, mert egyébként selejtet gyárt a Tanszéééék!

Amikor elhagytam a Tanszéket, má r nyugodt voltam.

Néhány nap múlva a halálra-, pontosabban az UV-re ítéltek végső nyugalmát érezve mentem vizsgázni hozzá.

A kollokviumomra jelest kalkulust kaptam.

* * *

Kémiagyakorlatról mentünk a kollégiumba Varga Gellérttel. Mondandója elején már egyértelmű volt, hogy nagy veszedelemtől szabadult meg. Csak még az nem derült ki, hogy mitől és hogyan.

– Az erre-arráját! – (Nem így mondta, de jobb a nyomdafestéknek is ez a módosításom.) – Majdnem ráfáztam! Etele vezényelte, hogy milyen vegyületeket öntsünk össze a kémcsőbe, és közben fennhangon harsogta, hogy a csapadék milyen színű lesz. Összeöntöttem az egyik löttyöt a másikkal, és egészen más színű csapadékot kaptam, mint mondott. Közben elindult az én laborasztalom felé! Ott meg nem volt semmilyen lehetőség, hogy eldugjam a hibás csapadékot!

– Mit tudtál csinálni? – kérdeztem.

– Még időben beleöntöttem az egészet a zakóm oldalzsebébe…

* * *

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Pipettázni csak mutatóujjal szabad. A hüvelykujjal és a középső ujjal fogjuk meg a pipettát, és a mutatóujjal zárjuk-nyitjuk a pipetta felső végét. Léteznek barbár elemek, akik marokra fogják a pipettát és a hüvelykujjal zárnak-nyitnak, azaz hüvelykujjal pipettáznak. (Ezzel a marokra fogással a tenyerünk felmelegíti a folyadékot, és hamis mérési adatot kapunk.)

Hüvelykujjal pipettázni kémikus körökben főbenjáró bűnnek számít!

Kémiagyakorlat volt a Tanszéken. Etele volt a gyakorlatvezető. Pipettáztunk. Egyszer csak hatalmas hangerővel rivallt rá a velem szemben dolgozó Bartha Palira.

– Bartha Mit csináááál! Eléééégtelen!

Azonnal Palira néztem. Mutatóujjal pipettázott. Mármint akkor, amikor ránéztem. Előtte ugyanis hüvelykujjal tette, de Etele „figyelemfelhívására" villámgyorsan ujjakat cserélt! Én már a mutatóujjas változatot láttam, ami teljesen megtévesztett.

Azt a mindenségit! Hogyan téveszthettem el! Ugyanis én mutatóujjal, azaz jól pipettáztam, de gyorsan ujjat cseréltem, és a hüvelykujjamat, valamint a tenyeremet használtam. Nem kellett mindezt hivalkodva tennem, mert a labor falitáblája előtti helyen voltam. Etelétől kb. 1,5 méterre.

Etele némán, félrehajtott fejjel, mozdulatlanul nézett. Néhány másodperc múlva odaállt mellém. Én ültem. Kicsit lehajolt, majd halkan, kedvesen és atyaian a fülembe súgta:

– Bánó! Maga egy gorilla, aki beszabadult a laboratóriumba!

* * *

1978 januárjában vadonatúj feleségemmel két hetet töltöttem Sopronban. Nászúton voltunk.

Az egyik késő délután a Széchenyi téri főpostán üdvözlő lapokat írtunk, amikor megpillantottam Etelét, akit természetesen már feleségem, Panni is ismert az elbeszéléseimből.

– Nézd! Annál az ablaknál áll Csanády Etele!

Hirtelen nem tudtam, mit tegyek. Üdvözöljem vagy sem? Tíz éve hagytam el Sopront. Ha kifelé megy, mellettünk fog elmenni. Magyarázkodjak, hogy ki vagyok? Sok-sok gondolat cikázott át az agyamon. Végül is eldöntöttem, hogy üdvözölni fogom. Ezt is tettem.

– Jó szerencsét docens úr! – köszöntöttem. Úgy ítéltem meg, hogy tíz év után legalább a docens rendfokozat jár neki.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– Kezét csókolom! Jó szerencsét! Szervusz! – köszönt vissza baráti mosollyal, majd folytatta – Először is tegezz! Másodszor még miiindig adjunktus vagyok. Megszereztem a nagydoktorit, több, mint ötven tudományos munkám van… – és még több mindent mondott a munkájáról, de már nem emlékszem a részletekre. – Mondd, mit kellett volna még tennem, hogy elismerjenek?

Személyemet illetően nem szorult rá semmilyen „képbe helyezésre". Tíz év után pontosan tudta, ki vagyok.

Percekig beszélgettünk. Szépen, kedvesen. Majd elbúcsúzott, és öles lépteivel elment.

* * *

A jó pedagógus egyaránt oktat és nevel. Ő ezt tette velünk. Diplomám kézhezvétele után az életben többször kerültem megoldhatatlannak tűnő helyzetbe. Mielőtt pánikba estem volna, megjelent előttem a soproni kép: Ha Etelét megúsztam, akkor ezt is megúszom. Nem tudom hogyan, de megoldom és megúszom.

Itt és most is köszönetet mondok dr. Csanády Etele okl. erdőmérnöknek, a Kémia Tanszék oktatójának, hogy a sok nyomorult reakcióegyenlet oktatása mellett az életre nevelt: Puhányságmentes helytállásra, teljesítésre, kitartásra, küzdésre. Kémiából lassan már csak a víz vegyjelét tudom, de nevelése eredményét a mai napig is szakadatlanul élvezem.

Bánó László

Hopp kisasszony tündöklése és bukása…

1973-78-ban jártam az egyetemre, s bátyám már jó előre felkészített arra, hogy Csanády Etele nem egy könnyű eset, szereti hallatni a hangját, s ha esetleg „olyanja" van és elkiáltja magát az ajtóban: „itt ma valaki valamit össze fog törni!!" – akkor valaki, többnyire valami gyengébb lelkületű leányzó biztosan kiejti a kezéből az éppen benne lévő akármit…

Nos, az első félévben Csanády Etele csak elméletet adott le nekünk, a vizsgaidőszakig nem kerültem vele konfliktusba, a vizsgán azonban kiszenvedtem, bár nagyon hosszan próbált nyaggatni, én makacsul nem tudtam, és bőszen próbáltam rábeszélni, hogy írja már be az egyest, ha eddig nem tudtam, a következő tíz percben már biztosan nem fog „eszembe jutni"…(a meg nem tanult anyag).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

(Bár Tompa Károly azt mondta, egy hallgatónak sohasem szabad azt mondania: nem tudom, én mindig inkább kereken megmondtam, ha nem tudtam valamit, nem szerettem ezt a fajta kínlódást.)

Etele végül beírta az elégtelent – még viszonylag a vizsgahónap elején – és ott lógott a nyakamban a kémia elégtelen egészen a vizsgahónap legutolsó napjáig, azzal a biztos tudattal – bárkit is kérdeztem, mindenki ezt mondta –, hogy Etelénél?! Uv-én??!! NŐ???!!! Max hármasra mehet, de kettesre talán, ha nagyon tud…

Így aztán január második felében már csak kémiát tanultam, hozzáteszem: az utolsó napokban a lement tételeket én is eldobtam – Etele sem ismételte őket.

Ja, és minden nap a kedvenc tételsorommal kezdtem… amit a nagy napon ki is húztam!

Így könnyű volt: elsőre lettem kész a két, belépőként megoldandó feladattal – amíg Etele odajött és leellenőrizte, hátranéztem Dvorszky firmámra (akkor a negyedikesek is együtt írtak velünk), és kérdő tekintetére csak vigyorogtam és írtam, írtam ész nélkül, elfogyott a papírom, újat kértem, kicsöngettek: de én csak írtam, végül, utolsóként Etele engem is kiküldött a teremből.

Aztán megkezdődött a „kiszórás", három kirúgás után név szerint engem szólított be: de, mint kiderült, pánikra semmi ok, átnézte már a feladatomat, azt mondta, a sok elégtelen után végre egy jó vizsgázóra vágyott. Először az előttem kidobottak dolgozatait mutogatta, hogy látja, ezt is elhibázta, azt se tudja, maga szerint mi itt a megoldás stb., majd rátért az én feladatomra, melynek legutolsó kérdése a vízkeménység, azaz Etele „vesszőparipája" volt, s amit én le is írtam, de a vízlágyítás egyenletét idő hiányában már nem sikerült leírnom. Így most szóban nagyon készségeskedtem, sőt már álltam is fel, hogy felírjam-e a táblára? Etele jól megnézett magának és azt kérdezte:

– Tudja?

– Igen – feleltem.

– Kérem, ez nekem elég!

Summa summarum, a vizsga végén azt mondta:

– Hát kérem, huszonhárom éve, amióta én az egyetem vagyok, nem fordult elő a praxisomban, hogy én, utóvizsgán, pláne nőnek… ötöst adtam volna, de ez a felet kérem: ez jeles!

Be is írta!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A folyosón nem győztem mesélni – mindenki azt mondta, ő is azt fogja mondani minden kérdésre, hogy „tudom, felírjam?" – és a jegyemet persze csak az index felmutatásával hitték el – de ez olyan csoda volt, hogy aznap jó szerencsét helyett mindenki úgy köszöntött: „Hány éve? Huszonhárom?!"

Hát ez volt az első félév legutolsó vizsganapján.

Aztán a következő szemeszterben gyakorlaton is Csanády Eteléhez kerültem. Én voltam a liblingje, minden gyakorlatot az én asztalomon mutatott be, elmagyarázta a tennivalót, hátranyújtotta a jobb kezét: én beleraktam egy öngyújtót, azzal gyújtotta meg az égőt, majd bemutatta a kísérletet, én meg, mint a jó diák, minden egyes mérési eredményét elfogadtam, azt vezettem be a füzetembe. (Okos évfolyamtársaim mindenkit kikérdezetek, és kb. 40 eredményből átlagoltak, és azt kicsit kikozmetikázták.)

Aztán eljött az a nap, amikor Etele nyújtja a kezét: én szédülten kotorászok a zsebemben: Jézusom! Elfelejtettem öngyújtót hozni! Halálra váltan nézek körbe – és észrevettem egy csomag gyufát a közelben, azonnal nyújtottam is Etele egyre türelmetlenebbül integető kezébe…

Az a fajta gyufa volt, amibe a gazdája gondosan visszadugdosta az elhasznált szálakat…

Kivette az első szálat, végighúzta a skatulya oldalán, odatartotta: nem történt semmi! Végül lenézett a kezére: elégetett szál volt! Vette a másodikat, végighúzta: semmi! Vette a harmadikat, végighúzta: semmi!!

Ekkor maga elé keresztben felemelt karjait átlósan lerántva pozdorjává törte az egész berendezést – és előbb hagyta el a termet, mint ahogy az utolsó üvegszilánk is helyet talált volna magának a földön. Ott állt az évfolyam néma csendben és magára hagyottan.

Csanády Etele szemében megszűntem létezni. Észre sem vett, s persze a kísérleteket sem az én asztalomon mutatta be. Mint később kiderült, azért nem buktam meg kémiagyakorlatból, mert innentől kezdve nekem magamnak kellett mérni, és én is a többiek átlagának kozmetikázott végösszegét írtam be mérési eredménynek…

Hála Istennek, a gyufa-affér valamikor a szemeszter közepén történt, mert év végén Csanády Etele, két ujjával fogva – mintha valami leprásat érintene – magasra tartva felmutatta az évfolyamnak a füzete-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

met, s közben, az ablakon kitekintve méla undorral afelől érdeklődött: mire vélje, hogy a félév elején egyetlen egy, még csak megközelítően elfogadható mérési eredményt sem tudtam produkálni, mikor mindenki más igen. Persze nem mertem megmondani, hogy magáról állított ki bizonyítványt, mert én bizony az ő ragyogó eredményeit véstem a füzetembe.

Végül kettesre zárt le gyakorlatból – s ezzel a „23 éves csoda" – kihunyt.

Hopp Eszter

Az adjunktus és egyebek

1962-67. Ez az öt év életem legmeghatározóbb és legszebb időszaka. Erdészeti technikumban érettségiztem, nem is készültem továbbtanulni, aztán mégis úgy lett – Sopron, az akkor önálló egyetemmé váló Főiskola hallgatója lettem. Nagy dolog volt az akkor, de nemcsak nekem. Kiváló gimnáziumokból, iskolákból jöttek évfolyamtársaim. Nehéz, küzdelmes volt megmaradni a százados követelmények miatt. Nemcsak azok az oktatók voltak ám kiválóak, akik Kanadába „menekültek", hanem akik hűek maradtak Sopronhoz – a selmeci hagyományokhoz –, és akik akkortájt lettek elismert tanárai az immár 200 éves Alma Maternek! Kiváló – hiszen édesapja se akármilyen tanár-igazgató volt – adottságú oktató volt Csanády Etele – akkor már egyetemi adjunktus –, a Kémia Tanszék tanára. Mi balekok persze szinte egyebet se tudtunk akkor, mint hogy az Etele egy vaddisznópofa, a hallgatók esküdt ellensége, bricsesznadrágban bebicikliző fapofa, egy diktátor, és jaj nekünk!

Minden héten hétfőn 8-14 óráig – 50 perces órákkal számolva – kémiagyakorlat a Tanszék alagsorában Bunsen-égők, kémcsövek, pipettáék, büretták, mérgező-robbanó vegyszerekkel és az ordító sakál Etelével. Előre rettegtünk, egy idő után már csak fásultan vonultunk le a pincébe, és mindent tudomásul vettünk, amit Etele produkált: teljesen gyermeteg és hiábavaló „sillabusz"-másolások (legalább 50-szer lerajzoltatta velünk a kémcsövet, az Erlenmeyer lombikot, a Bunsen-égőt, a jó ég tudja, miféle szerkezeteket. Az elemi iskolában nem kellett olyan szabályokat, szövegeket bemagolni, mint nála. Azt, hogy erről tudott-e a drága Szendrey professzor, csak ők tudták, illetve később mi

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

is rájöttünk: a lényeges „pedagógiai" módszerekben Etele önálló volt, a prof ily csekélységekkel nem foglalkozott.

Etele élvezte a hallgatóság nyomorgatását, félelemben tartását. Ha valaki valaha is szerette a kémiát, ő bizonyára kiölte belőle ennek az érzésnek még a csíráját is. Nemhogy odajött volna pl. egy kísérletnél, hogy figyelmeztessen a képződő gázok-gőzök megjelenésére, inkább vigyorgott, ha felrobbant kezünkben a kémcső! (És még 50 fillért be is szedett károkozás címén!)

Térjünk az adomára, ami nem az, mert igaz történet. Prof Szendrey István járt, ahol járt előadásaival a szervetlen kémia témáiban, Etele messze nem követte az ismereteket. Azaz, ha valaki nem tanulmányozta előre a Proszt–Lengyel–Szarvas Kémia I-II-III. stb. egyetemi tankönyvet (Bp., Műszaki Egyetem) vagy ilyesmit, akkor honnan a fenéből tudta volna a periódusos rendszer 130-valahány elemének jellemzőit, viselkedését. Pláne a technikumokból jött hallgatóság „elemi" ismereteit is! Etelénél nem követtük a prof előadásait, ő – aki kiváló elme volt – íratta a zárthelyi dolgozatokat (az említett baromságot érő laboratóriumi kísérletek mellett). Beültünk a kémiai előadó padjaiba és beviharzott Etele. „Kiszórta" a fémek-nemfémek neveit, és egy szóból kellett írnunk a vegyületről – bocsánat, inkább elemről – jellemzést, 80-100 reakcióegyenletet stb.

Minden zárthelyi egy „fosás" volt, mert még a ferences rendi gimnáziumban érettségizettek is O! jelet kaptak. Azaz, nemhogy egyest (1), elégtelent, hanem simán O-t. Már untuk a módszert. Egyik csoporttársunk javaslata a következő lett: Etele csak „kiszórja" a vegyjeleket, de nem írja fel, hogy kinek miről kell írnia a dolgozatot. Tehát mindenki megtanul egy fémet (nemfémet), és akármit mond az Etele, mindenki arról ír, amiről felkészült és kész. Hát így is lett.

Előadó – ülésrend nélkül – Etele fröcsögő „kiosztása" és mi írtuk, amit tudtunk – persze egy-két hibát vétve, hiszen mindenki nem lehet jeles!

Eltelt egy hét – a szokásos 6 órás laborgyakorlat és a dolgozatok kiértékelése. Etele dühöngött, ha lett volna haja, az égnek állt volna, és bejelentette: maguk csalók, mindenkinek faktorjel (1-es) azzal a bizonyos „ácsceruzával", amivel szokta „javítani" a sillabuszokat, a hetente beadott értelmetlen kémiai feladatokat, vizsgálati eredményeket. Az történt ugyanis, hogy ki-ki tanulta a bizmut, kadmium, réz, cink, higany vas stb. elemek reakcióit, egyik társunk az aranyét is. Ámde! Etele mindenfélét „kiosztott", de az arany jellemzését nem! Így aztán le-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

buktunk, mert emlékezőtehetsége volt az adjunktus úrnak! Újra kellett írnunk a dolgozatot, és túltettük magunkat az ötletünkön. Ámde jött az év végi vizsga Szendrey professzornál. Elegáns irodai berendezés, tételhúzás, felkészülés, izgalom, 4 fő jelölt a bőrfotelokban. Kezdjünk; első jelölt: „Fekete könyv" kinyílik, a professzor felnevet. „De hiszen maguk csalók! Az adjunktus úr szerint. Mi ez?" Hát alig mertük elmesélni a fent leírtakat. „Szóval maguk átverték az adjunktus urat? Ez remek, gratulálok!" Alig kellett valamit is mondanunk a nevetgélő profnak a szigorlati tételből, valamennyien abszolváltuk a kémiát. Isten tudja, mikor, miért, ki, kinek okoz(ott) örömet.

Tisztelt Docens Úr!*

A pedagógia (is) egyénekre szabott tudomány, foglalkozás. Ön jól tette, hogy nem hagyta öröklött és szerzett tulajdonságait befolyásolni, pláne megváltoztatni, mafla balekokkal a kémia tudományát a legutálatosabb és hiábavalóbb dolognak felfogni, akik nem próbálták megérteni, hogy rendnek pedig kell lenni, és hogy a kutya csóválja a farkát!

Dr. Bársony Lajos alias *Libriform*

** Sajnálatos, de Etele adjunktusi beosztással ment nyugdíjba (A Szerk.)*

Fölvágtam a képletet

Annak idején „sárgás csőrű, poros hasú" balekként – hála firmáink alapos oktatásának – rettegve, de teljes létszámban vártuk azt az első kémiaórát, melyet ő tartott. Bejött, s elkezdte. Balekokból embriókká fejlődtünk vissza azonnal mindahányan... Nem foglalkozott magyarázattal, egyszerű tényként közölte, aki utána jön be az órára, az ne is jöjjön. Ahogy az általa leírt képletek, ez is tiszta és világos egyenlet volt. Azért csak ki kellett próbálni... Egyszer Csiga kománk, kissé másnaposan szédelegve, de még éppen időben érkezett az egyik órájára. Udvarias ember lévén – no meg szédelgő járását palástolandó – maga elé engedte az adjunktus urat. Ő pedig a terembe belépve hátrafordult az őt követő évfolyamtársunkhoz és csak ennyit mondott:

– Embrió! Ez a vonat már elment – s becsukta az ajtót udvarias barátunk orra előtt...

Jó lecke volt, mert órára menet innentől már mindenki az adjunktus úr előtt „dúródott" befelé az ajtón. Másutt – boltban, menzán – persze

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mindenki maga elé tessékelte, de az óra előtt, ott nem... Oda igyekezett mindenki pontosan érkezni.

Ma már, kissé érettebb fejemmel, meg tudom fogalmazni, ki is az igazi tanár, adjunktus vagy professzor. Nemcsak az, aki sokat tud, és nemcsak az, aki ezt a tudását át/tovább is tudja adni, hanem az, aki a megismerés és a tudás örömén felül még ad is nekem valamit. Valamit önmagából, útravalóul. Sopronból – ilyen téren – igen nagy batyuval jöttem el. Sokat kaptam. Ki ezt adta, ki azt, de mindig és mindenki mást adott...

Mint „embrió", a pontosság erényét kaptam Csanády Etelétől. S nem csak a fogalmat magát, hogy ne késsek el sehonnan se (mert addig is pontos voltam), hanem a fogalom tartalmát is. Azt, hogy a pontosság a másik fél megbecsülése, tiszteletünk kifejezése. Hogy nem kések el egy előadásról, a színházból vagy tárgyalásról, az nemcsak azt jelenti, hogy én egy pontos ember vagyok, hanem azt is, hogy megtisztelem az előadót, a színészt, a másik felet azzal, hogy időben érkezem arra a helyre, ahol ő/ők adni/mondani akarnak nekem valamit, ami – többnyire – nekem fontos...

Anno, a keringő rémtörténetekből ismertük, és előre féltük szigorúságát a ránk váró vizsgákon. Hibázni nem nagyon lehetett, mert nem volt pardon. Puskázás? Ugyan már, szóban, a táblánál nem nagyon lehetett ilyesmire még csak gondolni se.

Nem csoda hát, ha jómagam is, aki mindig is tudtam és értettem a kémiát, remegő térdekkel mentem be a szóbelire. Annál is inkább, mivel aznap előttem már három embert rúgott ki. Nekem is az első vizsgáim egyike volt, így ilyen téren elég csekélyke tapasztalattal rendelkeztem még. Amit jól tudtam, azt is kissé dadogva, akadozva adtam elő, nem csak azt, amit kevésbé. Ő a katedra (és így a táblának is a) közepénél ült, s szótlanul nézte a kínlódásom.

– Na, írja fel a reakció egyenletét ide, a hátam mögé, a táblára! – mondta nekem.

Én felciteráztam a dobogóra a nagy táblához, s annak bal szélénél elkezdtem az írást, hogy kiférjen az egész egy sorba. Nem tudom, mikor nézett hátra, de egyszer csak jött a kérdés, mint derült égből a mennydörgés:

– Embrió! Hová írja? Nem megmondtam, hogy a hátam mögé!?

Ember olyan gyorsan még nem törölte le a táblát, mint én! Utána meg még első ijedelmemben úgy fölvágtam a képletet a háta mögé, csak úgy porzott a tábla...

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– Na, látja, megy ez magának! – mondta. Közepes, elmehet.

Jaj, hogy örültem, hogy kijöhettem! Még annak a hármasnak is, pedig tudtam, éreztem, hogy jobb vagyok... Mikor a tanteremből kilépve a folyosón álldogáló többi sorstársam kérdezgetni kezdett, mint hajósok a kimentett túlélőt, akkor esett csak le nekem, hogy míg a táblát „nyaltam", és a képletet újraírtam, a szemem sarkából azt láttam, hogy a tanár úr mindeközben jóízűen mosolyog – pedig nem volt az asztalon előtte egy árva újság sem...

Ma már magam is jót mosolygok az emléken, azon a csetlő-botló balekon, s ennyi idősen – a tanár helyében – jómagam is csak somolyognék a bajszom alatt...

Pálfalvi Zsolt

Reakciók – egyenletek

Az 1962-ben iratkozott évfolyam kötelezően kezdte „erdőszeti kémiával" tanulmányait. Szendrey „Pipás" István professzor úr előadásai – bár lehet, hogy érdekesek voltak –, de azok emlékei jórészt feloldódtak a múlt ködében. Viszont az Adjunktus úr máig ható mély nyomokat hagyott mindannyiunkban, akik részt vehettünk a gyakorlatain. Ezek nem a valós „vegykonyhai" műveletek okán voltak maradandóak, hanem az Adjunktus úr reakcióegyenletei miatt voltak érdekesek. Ha jól emlékezem, minden fémnek megvolt a maga egyenletcsokra, amelyet tudni kellett (volna), legalábbis azok ismertetése utáni gyakorlaton zárthelyivel kellett (volna) azok kellő bevéséséről számot adni.

Megpróbáltunk mi mindent. Először kaptunk tiszta papírt, amelyen fel kellett tüntetnünk – saját kezűleg – a nevünket és csoportszámunkat, majd ki-ki szóban megkapta a saját különálló fémjét, és annak egyenleteit kellett kiizzadnia. Rájöttünk, hogy elég magunk között előre felosztani a mezőnyt, és nem törődve azzal, hogy mi volt az „Etelei utasítás", mindenki írta azt a fémet, amiben előtte megegyeztünk. Valószínűen ennek következtében megugrottak az eredmények, ami igen gyanús lehetett, és megszületett a válaszlépések sorozata, amely a végén abban csúcsosodott ki, hogy a Tanszék pecsétjével „hivatalosított", névre szóló lapon kaptuk meg a vonatkozó feladatot, szigorúan személyre szabva, és csak a pecsétes papíron lehetett azt teljesíteni. Ter-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mészetesen visszaállt a normális állapot, ami messze elmaradt az adjunktus úr elvárásaitól.

Ezek után történt az, hogy jött a karácsony előtti utolsó gyakorlat, és annak olyan – előzetes – híre, hogy aki a zárthelyiken egyes témákból betlizett, az ezen alkalommal köteles a sikertelen zárthelyiket sikeressel pótolni, mert ez a vizsga előfeltétele. Néhány betlim nekem is volt, emiatt erősen érintett a téma. Úgy döntöttem, hogy kihasználom a néhány hete meglévő lukas fogamban rejlő potenciált, és az egyenletek magolása helyett a gyakorlat órájában elmentem a körzeti fogorvoshoz, aki majd egyrészt megszünteti a lukat, egyben az igazolása menedéket ad, de legalábbis haladékot mindenképpen.

Az öreg doki azzal kezdte, hogy érzéstelenítés nélkül fúrta a fogamat, és a művelet során elérte az ideget. Visításom rádöbbentette, hogy nagyobb a luk, mint gondolta volna, emiatt a húzás mellett döntött. Ennek eredményeként igen dagadt pofával – de az áhított igazolással felszerelkezve – sunnyogtam be a koleszba.

A többiek már túl voltak a kémiagyakorlat poklain, és kérdően nézték gyalázatos állapotomat. Visszakérdeztem, hogy mi volt a kémián? A válasz: Etele kihirdette a (gyakorlati) jegyeket, aztán eljöttünk. Te hármast kaptál.

Az ember életében mindig jelentős dolgok „az elsők". Ehhez különféle nevek, emlékek, helyzetek ragadnak. Nekem az első foghúzásom kötődik – most már mondhatom, hogy erős szállal – dr. Csanády Etele adjunktus úrhoz.

Kádár Zoltán, született *Kádár Pál,* alias *Gólyatöcs*

A „cezaromániás"

Etele egykori felettesétől, Szendrey professzor úrtól származik e kifejezés. Első évben együtt hallgatta előadását a matematika előadóban az erdész és faiparos kar. Akkoriban már megtapasztaltuk a kémiai gyakorlatok légkörét. A professzor úr is tudott az alagsori kémiagyakorlatok eseményeiről, és talán hatásvadász poénnek szánta, amikor valahogy így fűzte a mondandóját:

– Khéérem, van olyan oktató is, aki – khéérem szépen – cezaromániás.

Az előadó teljes hallgatósága nevetett, mert tudtuk, kiről beszél.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Sokat ügyetlenkedtem az alagsori kémiagyakorlatokon. Etele megpillantva a tényked esemet, térdből rugózni kezdett és harsogott:

– Emb…rió…cska! Felrobbantja a tanszéket! – Feljegyezte rólam (ezt Szendrey professzor úr a legjobbkor, a szervetlenkémia-vizsgám idején olvasta fel), hogy a manuális készségem gyenge. Igaza volt, habár különben elismerték a barkácsoló készségemet.

Más alkalommal más keltette fel jogos aggodalmát. Egy kora őszi napon a botanikus kertben Ábellel (Major Árpád előfelvételes katonatársammal) találkoztam.

– Miért nem „etelézel"? – kérdeztem.

– Elhajtott a gyakorlatról – szólt.

Később kiderült, hogy a túl meleg laborban bekapcsolták a ventilátort. Ábel érdeklődve észlelte, hogy a dobján át lehet látni, mivel a nagy fordulatszám miatt a műanyag lapátok eltűntek. Már nem biztos, golyós tollal vagy a keze ujjával, de belenyúlt a dobba, és a lapátok nagy zajjal szilánkokra törtek. Szerencsére megúszta sérülés nélkül! Kockázat is volt tehát a gyakorlatok idején.

Akadt egy pesti vagány évfolyamtárs, aki állítólag szembenevette Etelét, ha a félénkebb hallgatókat ugráltatni látta. Ő visszasomolygott, mint akik értik egymást.

Várnai Pál

Gyilkosság szentté avatással

Mit mondjak, az én évfolyamom harmadik csoportjának is volt egy-két említésre méltó története Etelével. Volt ugyanis egy Ruby Gusztáv nevű csoporttársam, aki később valamilyen ok miatt lemorzsolódott. Az alagsori laboratóriumban kotyvasztottunk valamit valamivel. A lényeg az, hogy a bürettából csöpögtetett vegyszert a kísérlet vége felé nagyon óvatosan kellett ereszteni, mert elég volt egy, a kelleténél nagyobb csepp, és a reagens színéből láthattuk, hogy a titrálás nem sikerült. Ilyenkor a csoport elcsendesedett, a légy zümmögését is meg lehetett hallani, mert lélegzetvisszafojtva adagoltunk. Egy év telt el a Kennedy-gyilkosság óta. Guszti is feszült figyelemmel titrált, amikor Etele a háta mögé osont és az utolsó egy-két csepp előtt iszonyatos hangerővel kiáltotta, hogy:

– Elnökgyilkooos!!! – Guszti lombikja pillanatok alatt sötétlila lett a kívánt halványrózsaszín helyett. De így jártak egynéhányan a gyen-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gébb idegzetűek közül is. Ezek után Etele percei következtek, majd megismételtette a kísérletet.

Érdekes, én valahogy soha nem féltem tőle, mert mindjárt a bemutatkozás után észrevettem azt a sajátos fényt a szemében, amellyel tudatta, hogy ez az egész csak egy sajátos játék.

Más. Szervetlen kémiából vizsgáztunk. Négyen-öten voltunk az előadóban és a kihúzott tételeinken dolgoztunk. Egy évfolyamtársnőm szenvedett a tábla előtt. Bajban lehetett, mert arra lettünk figyelmesek, hogy Etele a padlóig ment a mentőkérdéseivel. Ilyenekkel, hogy: írja fel a gipsz képletét. Nem ment. Írja fel a rézgálic képletét. Az sem ment. Utolsó mentőkérdésként a mészkő vegyi összetételére volt kíváncsi. Csend, csend, csend. Látszott, hogy a hölgy izgalmában már a víz képletét sem tudja, mire Etele:

– Hát kérem szépen, magának a gyakorlati jegyei alapján el lehetne kezdeni a szentté avatási perét, itt meg úgy tűnik, megkukult. Jöjjön vissza egy hét múlva!

Pápai Gábor

Poénok, poénok, poénok…

– „A hallgató nem írja le a kérdést, nem az volt a kérdés, hogy mi volt a kérdés, hanem az volt a kérdés, hogy mi a válasz!"

– „A hallgatónak külön el kell magyarázni, hogy ötször nulla egyenlő nullával. Hát, ha a CIMBALOM egyszer nem ad KUCSERÁNAK öt forintot, az ugyanaz, mintha ötször nem ad!"

– „A robbanóanyagok ismerete szintén nagyon fontos! Nem lehet tudni, hogy kiből mi lesz. Manapság nagyon jól megfizetik az anarchistákat és a terroristákat!"

– „A tűzifát olyan helyen kell tárolni – és az erdőgazdaságokban rendszerint patakban tárolják –, hogy minél nagyobb hasznot hozzon az erdőgazdaságnak és a Tüzépnek. Ezt az ember úgy tudja elégetni, ha első osztályú lengyel brikettel alágyújt!"

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– „Mindenki írja fel a nevét a papír jobb felső sarkába, ez az ajtó felőli oldalon van!"

– „...a kénhidrogén eszméletlenül büdös, ezért az épeszű ember menekül előle. Erősen mérgező anyag, elég egy szippantás, és mehet az asztalra a lepedő alá..."

– „A ferencvárosi lakosok nap mint nap szivattyúzzák be magukba a fluort, aztán nem tudják, mitől patkolnak el. A szervezetnek szüksége van fluorra, de nem a tüdőn keresztül kell felvenni!"

– „A H-bomba meglehetősen kezdetleges szerkezet, hiszen csak 3% alakul energiává..."

– „Amit most mutatok, azt méteres kocsányokon csüngő szemekkel mikroszkopizálják!"

– „...a vízben már csak néhány jódatom hentereg."

– „Az emberi butaság az egyetlen igazi végtelen. A tér és az idő ehhez képest nulla..."

Titrálásnál:
„Embrióóó!!! Hát ez BÖMBÖLŐ VÖRÖS!!!"

– „Most elmondtam maguknak sok szépet és jót, de tisztában vagyok vele, hogy mindez borsó volt, ami még a falig sem jut el."

–„...ezt a darab indikátorpapírt aztán haza lehet vinni, kiszegelni a szoba közepére, és mereven bámulni órák hosszat. Ez bizonyos hallgatói fakírságot követel, de jele a kémia szeretetének..."

– „A hallgató a kilincsnek csak az egyik felét ismeri: amelyikkel kinyitja az ajtót. A másik felét még csak nem is látta."

– „Ez a vékony mérőlombik olyan, mint a négyszögletes kerekű bicikli. Csak arra nem lehet használni, amire kéne."

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– „Az utcán a hallgatót arról lehet felismerni, hogy srévizavé, a zebrával párhuzamosan és nem arra merőlegesen halad."

– „Akinek számológép van a kezében, és leírja külön a számlálót és a nevezőt, az gyagya! SZINKROIDIÓTA!!"

– „Egy Bányácski számára ez a feladat egyenlő egy olyan kútba való beugrással, amelynek mélysége a Japán tengerével vetekszik."

– „Remegős kezűek előnyben vannak, tehát a hallgató előnyben van!"

– „Ha valakinek az elméleti zárthelyije egyes lesz, azt nem kell megismételni. Ez ugyanis azt jelenti, hogy az illető kilőtte magát a mínusz végtelenbe, és onnan remélhetőleg vissza sem fog jönni."

– „Az üzemes hallgató, ha nem látja senki, négykézláb közlekedik a főépület lépcsőjén, mint a hegyi gorillák. Köztudomású, hogy eme főemlősök sík terepen a hátsó végtagjaikon közlekednek, de ha valamilyen terep által adott akadályhoz érnek, a mellső végtagjaikat is használják..."

– „...középiskolában észbontó ökörségeket is magukba szivattyúztak..."

– „A zugpálinkafőzők gyakran elfelejtik megnyitni a hűtőt, és felrobbannak. Ekkor leleplezésük roppant egyszerű."

– „A nőknek szükségük van arra, hogy legyen nőnap, és a férfiak megköszöntsék őket. A férfiak e nélkül is jól megvannak."

(Viktóriának:)

– „...szép dolog a sport, de szerény véleményem az, hogy ha egy hölgy saját szerkezetét sportolásra széthasználja, nem sok jövő vár rá..."

– „A lombikokat kézbe lehet venni, de nem azért, hogy hinnntőőporrráá morzsoljuk szét!"

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– „Az ideális kémiagyakorlaton a hallgatót bezárják egy széttörhetetlen vasketrecbe, leláncolják és lelakatolják az összes végtagját, melléállítanak egy robotot, amelyik tudja, hogy mit és hogyan kell csinálni, elvégzi helyette a kísérleteket, de az egyik lábával rátapos a hallgatóra, hogy az még véletlenül se tudjon megmozdulni."

– „...és most megajándékozom magukat egy teljes óra szabadidővel. Ennyi idő alatt akár el is temethetik magukat."

– „Beteg dolog ez, embrió! Így kell csinálni e!"

– „Nekem ez így jó, hogy mindig ugyanazt a hibát követik el a hallgatók. Így nekem minden ugyanolyan, mindenki ugyanolyan hülye. Mintha nem is múlna az idő, nem változik semmi."

– „A hallgató nem foglalkozik tudományokkal, nehogy túltelítődjön az agya. Ezért bebiztosítja magát, hogy legyen a fejében üres hely. Jobban mondva csak üres hely van a hallgató fejében."

– „A hallgatót idegen városban arról lehet megismerni, hogy az úttest közepén – indiai szent tehén módjára – a leglehetetlenebb irányban lődörög. Minél nagyobb a kereszteződés, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a hallgató az aszfaltra téved, és belegabalyodik a kereszteződésbe. Ha az ember járművel akar átszivárogni az adott útkereszteződésen, meg kell várnia, míg a hallgató el tudja dönteni magában, hogy előre megyen-e, avagy hátra."

– „Ez olyan jól szaporodik, hogy ha azt a feladatot kapnák, hogy rakják ki vele az út szélét a következő galaxisig, akkor is igen hamar végeznének."

– „A hallgató a kórházi vaságy tömör lábát is képes lant alakúra meghajlítani, ha kell, fél kézzel is. A hallgató kezének deformálóképességétől legfeljebb a 100 kg-nál nehezebb tömör acélgolyó menekül meg!"

– „A desztillálást lassan végezzük, kis lángon, hiszen nem az a cél, hogy az azbesztben megolvadó acélháló belefolyjon a Bunsen-égőbe, vagy hogy a lombik körte alakúvá olvadjon!"

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– „A jódot ugyanis Dél-Afrikában bányásszák és ott most gubanc van..."

– „...ez egy 20 literes kanna, amibe 24 liter fér..."

– „Embrió!!! Hányszor mondjam még el, míg megérti, hogy ez nem becslőcső, hanem büretta!!!"

Judit: – Tanár úr, kérem, ferdén áll a büretta!
Etele: – Ferdén áll?... A tárgyaknak van bosszúja!...

– „A hallgató írásintelligenciájára jellemző, hogy nem ismeri a tábla bal felső sarkát. Ha innen indulva hömpölyög lefelé, akkor nem lesz ilyen a példa, hogy a vége spirálisan tekeredik felfelé."

– „Ha egy liter oldathoz egy liter oldatot töltünk, akkor – bármilyen hihetetlenül hangzik is – két liter oldatot kapunk! Ugye megdöbbentő!!"

– „A ciánkáli hatását 1000-szeresen múlja fölül. Ez azért már valami..."

Az 1987-1992-es évfolyam erdőmérnök-hallgatóinak **„Ászokcsavar"** c. újságjából beküldte *Vaski László* a következő kiegészítéssel:

– „A hallgató agyában a tudat oly lassan tör felszínre, mint a mézben a bubbborék!"

Felbérelt a kémcsőgyár

Kémiagyakorlat. Etele nyomatékosan és tüzetesen elmagyarázza, hogy savat, lúgot, egyáltalán bármilyen elegyet, vegyületet szigorúan TILOS a lefolyóba önteni, azoknak a labor sarkában elhelyezett nagy üvegedényben van a helyük. Még be sem fejezi az ilyen irányú oktatást, amikor egyik évfolyamtársam „bocsánat, tanár úr" felkiáltással kicsit félretolja Etelét, és lombikja tartalmát a mosogatóba zúdítja. Etele tíz másodpercig nem kap levegőt, de aztán teleszívja tüdejét, és ötperces ordításba kezd, melynek lényege a következő:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

„Mit csinált, maga szerencsétlen véglény! Fel akarja robbantani a laboratóriumot? Fel akarja robbantani a tanszéket? Fel akarja robbantani az egész egyetemet? Fel akarja robbantani Sopron város csatornarendszerét?"

Következő gyakorlaton valaki elejt egy, azaz egy darab kémcsövet. Etele ordít: „Maga gumifejű embrió! Maga a kémcsőgyár ügynöke! Magát felbérelte a kémcsőgyár!"

1977. május, vizsgaidőszak. Valakinek az a remek ötlete támadt, hogy szervezzünk versenyt a régi és (akkor még) új kollégium lakói között. A tét óriási, a nyertes csapat kollégiuma egy színes TV-t kap! Az eseményeket a kollégiumi rádió (nem tudom, létezik-e még) közvetítette, így azt mindenki figyelemmel kísérhette. A versenynek volt szellemi, sport és „egyéb" kategóriája. Ez utóbbiban szellemesebbnél szellemesebb feladatok szerepeltek. Pl.: Az Óvónőképző Intézet kollégiumát egy hónapon keresztül tatarozzák, a hallgatók erre az időre a sopronkőhidai fegyházba költöznek, ezzel is javítva a fogvatartottak életkörülményeit. A befogadásról aláírt, lebélyegzett papírt kell hozni a börtönparancsnoktól. Az őrség nem igazán örült kis küldöttségünknek, de aztán előkerült a parancsnok, akinek szerencsére volt humorérzéke. Jót nevetett a „kérelmünkön", aztán aláírt, pecsételt.

Újabb feladat: fel kell keresni Etelét a lakásán – ekkor már este volt –, és bele kell haraptatni egy szelet zsíros kenyérbe úgy, hogy jellegzetes fogazatának lenyomata tisztán kivehető legyen. Túl voltunk már a kémiavizsgákon, ennek ellenére kicsit félve csengettünk be. Hihetetlenül kedvesen fogadott minket, megkérdezte, hogy elég sós-e a zsíros kenyér, aztán harapott. Saját maga ellenőrizte, hogy elég tiszta-e a lenyomat.

Már nem emlékszem rá, hogy melyik csapat nyerte a vetélkedőt, de ez nem is fontos. Arra viszont emlékszem, hogy május volt és fiatalok voltunk.

Karnis Gábor

Fel is út, le is út

A nyolcvanas évek végén egy erdőmérnök-hallgató barátom, aki ismerte vonzalmamat a kémia iránt, furcsa szívességet kért tőlem. Mint annyian mások ez idő tájt, ő is Csanády Etele adjunktus úr tanítványa-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

inak egyike volt az Erdészeti és Faipari Egyetemen. A történet idején barátom már szép számú kémiaóra látogatásáról maradt el, ami az órák előtt vasszigorral megtartott katalógusok miatt bizony nem maradhatott nyom nélkül. Természetesen ilyen helyzetben az ember egyre inkább retteg a találkozástól, és halasztgatja az óralátogatást. A vizsga közeledtével – és mert a kémia amúgy sem volt erőssége – barátom már ott tartott, hogy elhatározta, inkább engem kér meg, vigyem helyette én a bőrét a vásárra (vagyis én vizsgázzak helyette). Nem is tudom, hogy vághattam bele egy ilyen kétes kimenetelű vállalkozásba... Akkor valószínűleg eszembe sem jutott, hogy ez akár az én pályafutásom végét is jelenthette volna (az MKF restaurátorképző intézetének hallgatója voltam), de hát – ahogy mondani szokás – „fiatalság bolondság". Nem mondom, hogy nem izgultam, amikor elmentem az adjunktus úr irodájába feliratkozni, de akkor már nem volt visszaút, és különben is abban reménykedtem, hogy a tanár úrral talán nem is fogok találkozni. Majd szépen elintézünk mindent a titkárnővel... A tervünk az volt, hogy ha a feliratkozás sikerül, akkor a vizsgára majd waldent öltök, és szépen meghúzom magam. Hiszen annyi hallgatója van, észre sem fogja venni a turpisságot. Azt hiszem, alaposan alábecsültük a tanár úr képességeit... Utólag már azt kell mondanom, hogy „szerencsére", mert ha nem így történnek a dolgok, akkor annak valószínűleg sokkal komolyabb következményei lettek volna.

A titkárnő nyersen az adjunktus úr irodájába irányított, ahol Csanády úr majd felnyársalt a tekintetével, amikor közöltem álnevemet és szándékaimat. Azt hiszem, az első pillanattól kezdve átlátott rajtam. A rend kedvéért ugyan még megkérdezte, hogy hányadéves is vagyok, de tudtam én már akkor, hogy végünk van, és az egész univerzum kicsi lesz ahhoz, hogy elbújjak a haragja elől. A hatásszünet, ami megelőzte Etele felrobbanását, nekem mindenesetre éveknek tűnt, és a szavakat, amiket felém vágott, szinte már nem is hallottam a megsemmisülés küszöbén. „Brrrhhhh (...) MONDJA MEG AZ EMBRIÓÓÓÓNAK, HOGY SÜRGŐŐŐŐSEN SZIVÁÁÁÁÁROGJON EL VIZSGÁÁÁÁRA, KÜLÖNBEN VELEM GYŰLIK MEG A BAJA!" Ezzel az ügy Csanády úr részéről le is volt zárva, el voltam bocsátva, fel is út, le is út.

Csupán ez a néhány szó jutott nekem az adjunktus úr munkásságából, mégis olyan elementáris hatással volt rám, hogy még ma is beleborzongok, amikor felidézem a szavait. Szégyenkezve kullogtam el a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

titkárnő előtt, aki bizonyára mindent hallott, és egy erőtlen „Jó szerencsét"-tel távoztam. És hogy mi lett a barátommal? Nos, ő nem sokkal az eset után beállt kispapnak. De úgy tudom, annak sem vált be...

A sors iróniája, hogy néhány évvel később, amikor mint fabútorszakos restaurátor dendrológiát hallgattam, dr. Babos Károly professzor úr kezei közé kerültem (ELTE), akit legalábbis a jellegzetes szóhasználatot illetően akár Etele alteregójaként is emlegethetnék. A hallgatók ugyanis Babos profnál is pontosan ugyanolyan embriókká voltak degradálva, mint Etelénél... Az egyetem végéig bizony jó néhányszor össze kellett még rezzennem e szó hallatán.

Hidasi Zsolt

Az adjunktus úr filozófiája

I.

A balekévfolyam zárthelyi dolgozatot ír kémiából, csak az izzadság monoton csepegése hallatszik a teremben. Tíz perc van hátra a feladatra rendelkezésre álló órából.

Etele hátul összekulcsolt kézzel áll az egyik görnyedő hallgató feje fölött – látja, hogy az még csak a kérdést írta fel a lap tetejére.

– Embrió! – harsant fel – itt nem az kérdés, hogy mi a kérdés, hanem az a kérdés, hogy mi a válasz!

II.

Az utolsó percek egy reggeli kémiagyakorlat előtt. A labor hátulsó gondolái között két életrevaló balek kémcsöveket vesz elő, félig töltik etilalkohollal, majd spriccflaskából némi desztillált vízzel szelídítik.

Stílusosan kémcsőfogóval, teátrális mozdulattal koccintanak vele – e pillanatban veszik észre, hogy Etele mellettük áll.

– Egészségükre uraim, kérem, foglaljanak helyet! – szólt Etele szívélyes udvariassággal.

A balekok zavarodottan, reszkető kézzel ekselték ki az italt, majd a helyükre ballagtak.

A csoport elképedve próbálta feldolgozni e váratlan tanári reakciót. Etele, mintha mi sem történt volna, megkezdte a gyakorlatot és az ügyet nem emlegette soha többé.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

III.

Etele előszeretettel óvott bennünket a modern kor kétes minőségű termékeitől.

A fémek oxidációjának témájához kapcsolódóan kerültek terítékre annak gyakorlati vonatkozásai, jelesül a korrózióvédelemben használatos anyagok.

– Napjaink kutatási eredményei nyomán számtalan, szinte megfizethetetlen, agyonreklámozott, blikkfangos fantázianevű, szintetikus korrózióvédő festék kapható a piacon – mondta. – Ezek valóságos katalizátorként hatnak a rozsdára. Az ilyen festékkel kezelt vasalkatrész úgy viselkedik, mintha a trópusokon ástuk volna el egy trágyadombon. Egyetlen bevonat létezik, amely érzékelhető mértékben képes lassítani a vas oxidációját: a méltatlanul üldözött ólom-oxid, ismertebb nevén a mínium.

IV.

Etele közismert szarkazmussal pellengérezte ki a laborgyakorlatok közben akaratlanul károkat okozó, ügyetlen hallgatókat. Sok esetben filléres petricsészék, óraüvegek elrepesztésével is harsány, húsba vágó kártérítést emlegető fenyegetőzést lehetett belőle kiváltani.

Különös vesszőparipája volt a székeken való, oktalan és balesetveszélyes hintázás elleni küzdelem. Érzékletes stílusában gyakran elemezte azt a statikai határhelyzetet, amikor – billenés közben – a szék és a rajta ülő „embrió" közös súlypontjának vetülete éppen kívül esik a széklábak meghatározta négyszögön. A kísérő hangeffektusok tolmácsolásával írta le a széklábak mechanikai tönkremenetelét, a hallgató körívet leíró, mindent magával rántó hátrahanyatlását, a pozdorjává zúzódó tárlókból összeömlő vegyszerek reakciójának kísérőjelenségeit. Hasonló szemléletességgel ecsetelte a Gazdasági Hivatal pénztárosa előtt kifordított zsebekkel, megsemmisülten mentegetőző, fizetésképtelenül kárt okozó hallgatót, aki az előző este még Csekonics bárót játszott a Lokomotív Hotel bárjában.

Természetesen néha őt magát is elragadta a hintázás élvezetének csábítása.

Egy ilyen alkalommal éppen röpdolgozatot írtunk az aznapi gyakorlat anyagából. Etele az állványok lombiksorai közül vizslatta a csoportot – mi is vissza-visszanéztünk, reménytelenül keresve alkalmat a puskázásra. Az egyébként síri csendet csak némi papírzörgés és Etele

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

székének panaszos nyikorgása törte meg – láttuk, hogy az Adjunktus Úr önfeledten hintázik…

Ekkor – mintegy a hallgatók százai kívánságának beteljesüléseként – rövid kiáltás, majd hatalmas reccsenés hallatszott, amit a Hanna-Barbera rajzfilmek akusztikus aláfestéséből közismert suttyanás kísért. Az ezt követő csattanást döbbent csend követte. Etele eltűnt a laborasztal síkja alatt. A csoport tűzön lefojtott kuktafazékként remegett, izzadva rázkódtunk rekeszizmunk görcsös vonaglásától.

Kisvártatva tétova motoszkálás hallatszott – először a feltápászkodó Etele kopasz feje, majd széles vigyora jelent meg a hallgatóság előtt.

– Nos, lehet röhögni!

A társaságból vulkánként tört elő a gurgulázó nevetés. Az Adjunktus Urat gondolatban minden vélt és valós bűne alól feloldoztuk…

V.

Etele meggyőződéssel hitt abban, hogy egy huszonéves ember nem lehet más, mint egészséges. Sőt, bizonyos helyzetekben olyannak látszott, mint az ideális katonaorvos, aki számára csak elevenek és holtak léteznek. Úgy vélte, az influenza olyan esélyekkel szállhat szembe egy hallgató acélos immunrendszerével, mint egy apacs törzsi felkelés az Egyesült Államok hadseregével. Maró cinizmussal és megvetéssel emlegetett számos alkalmat, amikor „papírforma szerint" haldokló balekokat látott makonya részegen „ábrahámozni" a Zsilip utcai Bruckner borozó mellett.

Egy előadása előtt lehúzta a katalógust.

– Kovács!

Rövid szünet következett, majd a hátsó sor két széléről kánonban hangzott fel:

– Igen!

– Beteg!

– Hogyan??!! – csattant fel az Adjunktus Úr.

Kínos csend után egy hang középről:

– Hááát… Igen beteg!...

A fentiek után valódi sportteljesítménynek tekintettük, hogy Kovácsnak elsőre sikerült a kollokviuma Etelénél.

Haraszti Gyula

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A légkör

Az alagsori kémiai gyakorlóteremben szenvedtünk. A gyakorló ajtaja előtt állók már előre reszkető lábbal, páni félelemmel várták a Tanársegéd urat. Bemenve mindenki elfoglalta helyét, de már akkor megkaptuk az első „eligazítást":

– Úgy tódulnak be maguk, mint a barmok! – Mindenki lapított, hogy föl ne hívja magára a figyelmet, ui. a feleltetéssel kezdődött a „műsor". Ez jó alkalom volt arra, hogy az éppen kipécézett delikvens tudásának hiányáról meggyőződjön a Tanársegéd úr, és mindezt a hallgatók tudomására is hozza. Persze, vitriolba mártott nyelvvel, az irónia, a gúny minden felhangjával.

– Maga embrió, mit képzel?! Új vegyületet talált föl, kérrrem...! Törölje le (mármint a tábláról) a fölírt zagyvaságot! Ez kérrrem elégtelen! Fölkészülten kell idejönni!

Ami azt illeti, ebben semmi hiba nem volt, mert mi fölkészültünk – a legrosszabbra. Nos, így megkaptuk az alaphangot az arra a napra megszabott gyakorlatra. Vegyítés, öblítés, pipettázás, titrálás. Megszólalt a sztentori hang:

– Maga szerencsétlen! Összetörte a kémcsövet! Hova gondol?! Tönkreteszi a tanszéket bűnös hanyagságával!! Megfizettetem az árát, mert a maguk pazarlásának következményeit nem vállalja át a tanszék! – Ott ügyködik az a balek, mit tesz ugyan? Föl akarja robbantani az épületet?! Súlyos következményei lesznek az ilyen magatartásnak! – stb., stb. (Még egy szóhasználat: Maga gengszter!)

Egy történet: (Előrebocsátom, hogy a főszereplő balektól nem szereztem be engedélyt a közlésre, nevének kiírására. De ha nem írjuk ki a nevet, elvész a szellemes szójáték!)

Valami „kotyvasztás", hőkezelés, lögybölés eredményeképp a szűrőpapíron fehér csapadéknak kellett megjelennie. Mindenki önállóan dolgozott. Eltérő mennyiségű eredménnyel ugyan, de sikerült a „kísérlet" a hallgatóságnak – egy kivételével. Valami miatt Karvaly Gyula nem tudta produkálni a fehér lepedéket. Nosza, egyik balektársától kért egy keveset, és rákente a papírszűrőjére. Igen ám, de nem számított a laborpultok között vizsla módjára járkáló, „szagot kapott" Etelére! Ő a vadászkutya éberségével figyelte a hallgatókat, és azonnal észrevette a csínyt! Hatalmas hangját megeresztve hordta le a delikvenst. Mi már azt nézegettük, vajon megrepedezik-e a mennyezet...

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– Hogy hívják magát?! – Karvaly Gyula. – Maga Karvaly?! Nem, inkább szarka! Egy szarka! Képes volt eltulajdonítani évfolyamtársának becsületes munkával előállított eredményét! Mit képzel?! Az egyetemen nem tolvajokat képzünk! Ki fogom rúgatni az évfolyamról! Nem érdemli meg, hogy egyetemi polgár legyen! Ezért küldték ide a szülei?! – És így tovább...

Szegény Gyuszi szemében könnyek jelentek meg. Az egész tanulócsoport gyászos hangulatban hagyta ott a „lenticellát". Mi persze vigasztaltuk csoporttársunkat.

– Ne félj, Gyuszi, nem hagyunk kirúgatni! – Elmegyünk a rektorhoz, szólunk az érdekedben! Nem engedünk egy tanársegéd önkényeskedésének!

Persze vagdalkoztunk a világba nagy fölbuzdulásunkban! Föl se mértük, hogy a mi szavunk semmit se ért volna ebben az ügyben... A történet vége az, hogy Gyuszinak semmi baja sem lett... – Azt már a félév vége felé is észrevettük, hogy a Tanársegéd úr a nagy dörgedelmei után félrefordul, és jóízűen mosolyog... A második szemeszter gyakorlatain már sokkal enyhültebb volt a légkör, Csanády úr elfogadott minket baleknak – miután „betört" bennünket. A harmadik szemeszterben az egyik legbarátságosabb adjunktus volt. Sokszor tréfálkozott velünk, vicceket mesélt. Talán akkor már igazi egyetemi polgároknak tekintett bennünket.

El lehet róla mondani még az alábbiakat.

Kitűnő előadó volt. Az általános és szervetlen kémiát tárgyszerűen, közérthetően (igaz, gyilkos tempóban) adta le az 1964/65-ös tanév I. szemeszterében. A gyakorlatokat rutinosan vezette, fejből írta föl a táblára az egyes elemek reakcióegyenlet-sorozatait (ezt a tanszéken nem tudta úgy mindenki...). Kémikussá „képezte át" magát az évek során. A légfékes analitikai mérlegek használatát is nála tanultuk meg – a kellő jelzők nyomatékos ismétlése közepette (úgymint: barbár, szerencsétlen, vadember stb.). Csak jóval később (pl. a geodéziai tanulmányaink vagy a nagybetűs élet során) derült ki, hogy a precizitásra nevelés mennyire jó volt. Ugyanígy lehet említeni a gépek-járművek kezeléséhez szükséges pontosságot vagy a növényvédő szerekkel kapcsolatos szigorú előírások betartását. Jó iskola volt.

Egy alkalommal őt jelölték ki a menetgyakorlatok vezetőjévé a május elsejei ünnepség előtt. A botanikus kertben gyakorlatoztunk. Az egész teret betöltő fegyelmező hangjával, nyomós érvekkel fölfegyverzett fenye-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

getéseivel sikerült a „görbelábú, birkák módjára szédelgő csürhéből" elfogadható „menetszázadot" kovácsolnia. Ami azt illeti, nem lelkesedtünk a kivonulásért (ami kötelező, azért a diákok sosem rajonganak...!). Az is igaz, hogy nagyon rossz fényt vetett volna az alig kétéves egyetem hallgatóira, ha rendetlenül veszünk részt a fölvonuláson (különös tekintettel arra, hogy akkor a fiúhallgatók elsöprő többségben voltak).

Kb. 1969-ben (?) megszerezte egyetemi doktori címét. Mikor átvette a rektortól az oklevelet, megfordult, és a hallgatóknak fejet hajtva köszönte meg az üdvözlő tapsot (az előtte doktorrá avatottak egyike se tett így). Erre dübörgő taps tört ki... Imponált a hallgatóságnak ez a gesztus!

Hogy is hangzik a régi mondás? Nem fehérek vagy feketék vagyunk, hanem afféle szürkék, csíkosak, pöttyösek, foltosak.

Havas-Horváth István, alias *Tüzes Pucu*

A becsületes ember

A hatvanas években szervezett laboránsszakmunkás-vizsgán a Budapestről érkezett vizsgáztatók a Kémia laborjában különféle feladatokkal láttak el minket. Etele, aki különben – mondhatni – utálattal tanította a már az egyetemen dolgozó laboránsokat, a folyosón cirkált, és csudák csudája, mint egy aggódó apa, segített a „rászorulóknak".

Igmándy professzor egy biokémiai vizsgálatot szeretett volna elvégezni, de a leírás pontos betartása mellett sem sikerült a kísérlet. Áthívta Etelét, nézze már meg, talán mi hibázunk valamiben. Etele átjött a Védelemre, gondosan áttanulmányozta a kémiai leírást, majd jellegzetes hangján „süvöltötte":

– Zoltán bátyám! Láttál te már olyan kémikust, aki úgy írja le a kísérletet, hogy azt más meg tudja ismételni?

Etele valamiért a Védelem Tanszéken járt, és bekukkantott a laborba. Akkor kaptuk meg a raktárból a kért anyagokat, ami Mollay János gazdasági igazgató idején nagyon is szűkös mennyiség volt. Ennek ellenére mindig megkaptuk az általunk használt segédanyagokat, vegyszereket stb. Etele ránézett az asztalra, és „felüvöltött":

– Maguk ennyi papírvattát kapnak? Micsoda kivételezés!

A következő leírás nem humoros, de jellemző. A 2000-es évek körül Etele felhívta a férjemet telefonon, időpontot kért tőle, mert valamit

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szeretne megbeszélni. Amikor megjött, kimentem a szobából, így nem tudom, hogy zajlott le a találkozás. Rövid idő után elment, és én természetesen megkérdeztem Imrétől, hogy mit is akart.

Férjem csak annyit mondott: el akarta mondani azt, hogy becsületes embernek tart.

Herpay Imréné

Van itt még valami olcsó?

Az egyetem vége felé már megbizonyosodtam arról, hogy különös viselkedése leginkább csak színjáték. Mindez akkor vált világossá számomra, mikor a kémia tanszéken a diplomamunkámat készítettem. Talán aberrált ötletnek tűnik, hogy pont ott, de ma már bevallhatom, hogy én vegyésznek indultam, és közel két félévet lehúztam a Műszaki Egyetemen. Ezt én itt végig titokban tartottam, nem hoztam át az amúgy elég gyászos indexemet. Felvételiztem, tiszta lappal indultam. Jól is tettem, mert inkább csak károm lett volna belőle.

A nem csekély hozott tudásnak sem sok hasznát vettem, mert Etele Nobel Alfrédot is „megfingatta" volna a laborban. Firmaként aztán a tanszéken dolgozgatva a szomszédos laborból hallottam Etele velőtrázó hangját, amit mi is átéltünk balekként, csak akkor még nem tudtuk, hogy ez azért nem annyira tragikus. Néha felcsapódott az ajtó és berontott hozzám, ahol kiröhögte magát, majd ismét felvéve a szigorú ábrázatot, visszaballagott.

Persze nekem is, mint mindenkinek, száz anekdota jut rögtön az eszembe. Hadd adjak itt kettőt közre. Az első egy frappáns Etele-féle kinyilatkoztatás:

„A maguk tudása jó megközelítéssel a negatív végtelenben található. Nagyon sokat kell ahhoz tanulni, hogy eljussanak a nulláig, amikor még nem tudnak semmit."

A másik már egy valódi történet.

Balogh Sanyika a mérőpohárban egy hőmérővel vadul kavargatott valami oldatot. Nyilván Etelétől való szorongásában a hőmérő eltörött. A kis higanygömböcskék vígan gurguláztak a pohár fenekén.

Etele rémes ábrázatot öltve üvöltött rá:

– Mit képzel maga embrió!! Az egyetem nem jótékonysági intézmény. Fizesse meg a kárt, amit okozott.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– Mennyivel tartozom adjunktus úr?

– Hatvan forint.

Nagy pénz volt ez akkoriban. Az Almon 20 Ft-ból kijött egy pirított máj egy kisfröccsel. Sanyika átnyújtott egy százast.

– Nem vagyok én OTP, hogy visszaadjak magának – kiabált vele változatlan hangnemben.

– Hát akkor... mi van még itt valami olcsó? – kérdezett vissza Balogh Sanyi.

A szemtelenül frappáns válaszon már Etele is elnevette magát.

Nem volt rossz ember, de élvezte oktatói fölényét. Nekünk ez akkor nem volt olyan vicces.

Faragó Mihály

Csanády Etele utolsó kémiagyakorlata

„Mi az isten haragja van ebben? Ebben luBBBBalon van. Kinek az agyában született meg ez? Egy gumifej! Ki találta ki? Mondják meg nyugodtan, nem lesz semmi következménye! Ez igen! Ez nagyszerű! Embrió! Óriási! Fantasztikus! Tökéletes! Odabent az ifjúságnak meg fogom mutatni. Hatalmas felröhögés lesz. Közöttük is van gumifejű. A megemlékezést nagyon jónéven veszem. Ez jó emlék, direkt örülök neki.

Kérem, én ma életem utolsó gyakorlatát tartom, hát pechemre önökkel. Annak idején demonstrátorként kezdtem a pályát. Később a Van de Graaff-generátor építésében is részt vettem. 1953 óta vagyok egyfolytában a tanszéken. Kilenc tanszékvezetőt éltem túl. Voltam én is tanszékvezető, amikor mindenki megszökött 1956-ban. Ennyi ideig, mint én, senki nem volt egyetemi adjunktus. Rekorder vagyok. Én, kérem, háromszor értem meg a szoknya megrövidülését. Az amplitúdó egyre nagyobb. Kár, hogy a rövidülés maximális értékét lehet, hogy nem érem meg.

A munkám fele ezután is megmarad. Matematikából és fizikából felvételi-előkészítő órákat adok, így az ifjúság marad körülöttem. Persze ez egy rettenetes favágás, hogy az embernek legyen türelme a gumifejekhez. Megpróbálok az emberi butaságból megélni. Ha nem is látszik rajtam, ismerem a fiatalok hülyeségeit. Az emberi butaság is egy erősen gumírozott valami, amibe léket verni hihetetlenül nehéz. Az ember eredendően hülye. Ettől rengeteg munka árán próbál megszabadulni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Először az ember öl, gyilkol és vonatot robbant. Majd később tanul, és csökken az ilyen hajlam.

Negyven éven át ketrecbe zárva voltam itt. Most több időm lesz, hogy a világot egy kicsit jobban megnézzem. Higgyék el, innét az ember az égvilágon semmit nem visz. Tanulni csakis kint az életben lehet. Az egyetemen sokan görcsösen ragaszkodnak a munkahelyükhöz, én futva megyek el innen. Miután elmegyek a tanszékről, biztosan összerogyik az épület.

Indexek itt vannak? Beírom a jegyeket. Szűcs, maga rémes dolgokat zagyvált itt össze. Négy mérése összerogyott, egyik jegyzőkönyve meg felrobbant. Kormos a félév elején romhalmazként jelentkezett. Fotometria, cserzőanyag összeomlott... Kiosztom a dossziékat. Felhasználhatják akárminek, de vécépapírnak nem jó, mert túl kemény. Kinek van óhaja, jajszava, idegkitörése, dührohama? Tudtam örülni a csapatnak! Különösen a hölgyeknek, mert szépen fel tudtak öltözni. Erre a gyakorlatra biztosan emlékezni fognak, de hogy a többire fognak-e...? Meneküljenek!"

A Horribile Dictu-ból beküldte
Rumpf János

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Adamovich László
(1921–)

Dr. Szikra Dezső felvétele

2006 októberében Vancouverben beszélgetünk Laci Bátyámmal abból az alkalomból, hogy a Soproni Egyetem díszpolgárává választott, egyben ekkor vehettem át megbízásodból a gyémánt diplomád is, melyet itt adtam át vancouveri otthonodban. Feleségem nagybátyja lévén, rokoni szálak fűznek hozzád, ezért a beszélgetés olykor családi intimitásokra is kitérhet. A beszélgetés fontosságát az is jelzi, hogy a kanadai divízió utolsó, még élő professzora vagy.

1921. március 3-án, 4-én, 5-én születtem. Keresztapám az egyházi szertartáson 4-ét, viszont édesapám a jegyzőségen 3-át diktálta be, ami végül itt Kanadában is hivatalos. Az édesanyám viszont állítja, hogy szombati nap jöttem a világra, ez viszont 5-ét jelent. Később ez a hármasság nagyon jól jött, mert három napig ünnepelhettük a születésnapomat. Édesapám herceg Esterházynak volt a főerdésze és egyben fácánmestere. Ugyanis ő kezdte el a mesterséges fácántenyésztést.

A herceg dédapja, Esterházy Miklós sokat járt ki Süttörre, ahol engem kereszteltek, és sok gyereknek vállalta a keresztapaságát, a 150 évvel ezelőtti bejegyzések alapján – úgy hírlik – ez a szám meghaladta a százat.

Életem első humoros eseménye a keresztelőmön történt. Egész életemben szerettem a humort, a jókedvű embereket, és bizonyos értelemben sajnáltam az úgynevezett Savanyú Jóskákat. Keresztapám, Ruzsa Sándor bácsi a soproni GYSEV-pályaudvar jegypénztárosa volt. Kötött munkája miatt nem tudott bármikor eljönni, így három hónapos voltam már, amikor a keresztelőre sor került. Az uradalom leési parkerdejében laktunk, elzárva a külvilágtól, mint Robinson Crusoe. Nem csak az egyedüllét miatt, hanem gyermekkorom sok-sok kalandjára is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

így emlékezem, de erről majd később... Innen vitt át Sándor bátyám a keresztelőre a süttöri templomba, ahol egy meglehetősen mogorva esperes plébános volt, Bán János, aki arról volt híres, hogy ragaszkodott ahhoz, hogy legkésőbb egy héten belül az újszülött homlokára rajzolja a keresztet. Viszont ragaszkodott ahhoz is, hogy úgy hívják a csecsemőt, amilyen név a keresztelő napján az egyházi naptárban volt. Úgy hogy Süttör tele volt mindenféle Izidorokkal. A keresztvíz alatt megkérdezte, hogy mi a gyermek neve. Sándor bátyám mondja, hogy László. Erre ráförmedt a plébános, hogy „Nem magát kérdeztem, ez a gyerek már tud beszélni" – célozva a nem éppen újszülött koromra.

Beszélj egy kicsit a felmenőkről.

Édesapám Pozsony vármegyében, Malacka járásban, Kukló faluban született, ahol az ükapámnak vízimalma volt, és ennek a molnárnak a fia már erdész lett, annak a fia, a nagyapám Kismartontól nem messze, Szarvkőn volt erdész. Az ő pincéjének a tetején fekete betűkkel volt felírva – amit én is láttam –, hogy Von Adamovich. Nemességünket még 1600-as években adták, és Csepini Adamovichnak hívtak bennünket. Csepi község Eszéktől nem messze van, és innen jöttek fel az ükszüleim Pozsony mellé.

Ugyan az édesapám Kuklón született, de mivel a nagyapám Szarvkőn, az Esterházy-birtokon szolgált, édesapám később az Esterházy család révén a leési erdőbe került (Eszterháza község), és itt létesítette a később világhírűvé avanzsált fácántenyészetet. Minden évben rendeztek egy hatalmas apróvadvadászatot, ahova angol lord és Horthy Miklós is hivatalos volt. A reggeli készülődést és az ilyenkor szokásos sürgés-forgást a padlásról figyeltem. Azt is, ahogy sorba vonultak ki a területre, majd hozták be a lelőtt vadakat, és az udvaron készítették a terítéket, nyulat, rókát, kakasokat.

És mekkora volt a teríték?

Hát, kérlek szépen, óriási. Volt olyan esztendő, ahogy visszaemlékszem, hogy majdnem ezer fácánkakas volt az egynapos vadászat terítéke. A sebzett madarakat, nyulakat másnap édesapám és az emberei kutyával keresték, ahová már én is elmehettem. Édesapámnak volt egy olyan 20-as puskája, amit Belgiumban csináltatott. Nem volt nehéz, és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amikor egy bokorban egy megsebzett nyúl mozgott, a kezembe adta és azt mondta, hogy lőjem le. Le is lőttem szegényt, aztán ráfektettek, és jól elverték a fenekem. Vadásszá avattak a szokásos első vad elejtését követő szertartás szerint. Úgy láttam, ahogy feküdtem a nyúlon, hogy annak a szeméből könnyek jöttek ki. Én azóta nem fogtam puskát a kezembe... De ez nem egészen igaz, mert amikor anyám hozta ki a moslékot az esti etetéshez a vályúkba, a disznók után a patkányok is előmerészkedtek, amiket a 22-es Flóbertommal „aprítottam". Nagyon sokat lőttem, de vadat egyet se.

Itt jegyzem meg, hogy Kuslics Pétertől, az unokaöcsédtől kaptam egy Adamovich Józsefnek, vagyis az édesapádnak címzett, 1913-ban a ferlachi Antonitsch fegyverműves által kiadott árajánlatot, amit a vadászboltomban büszkén mutogatok mindenkinek... Mindenképpen el kell mondani, hogy Kuslics Péter is erdész, és édesapád örökébe lépve ma ő a leési erdő erdésze, és a te szülőházad a szolgálati lakása.

...és én ennek nagyon örülök, de szeretnék még visszatérni a fácántenyészetre. A herceg Angliából hozatott egy szakembert, aki édesapámat egy évig tanította a fácántenyésztés rejtelmeire. Ez alatt az egy év alatt megtanult angolul, de soha nem hallottuk beszélni. Sajnos, ő 1946-ban halt meg, így én már vele itt, Kanadában, gyakorló angol nyelvtudásommal nem beszélhettem.

Most térjünk vissza a leési erdőkbe...

Tehát az említett angoltól megtanulta a tenyésztés csínját-bínját, sőt Kaliforniából hoztak egy olyan keltetőgépet, ami több száz tojást keltetett ki egyszerre. De ugyanakkor édesapám a környékbeli falvakból felvásárolta a kotlóstyúkokat, amelyek alá fácántojást rakott. Ezért nagyon sok természetbeni javadalmazást kapott. 30 öl tűzifát, földet és 80 pengő havi fizetést.

Milyen feladata volt az erdésznek a fácánnevelésen kívül?

Távol kellett tartania fácáncsibéket a ragadozóktól, kóbor kutyáktól, macskáktól, s azokat ki kellett lőnie. Ezeket megnyúzták, és ilyen döglesztőbe kerültek, mert így hívták, ...aminek rettenetes szaga volt, és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ezeken a dögökön megjelenő és elszaporodó nyüvekkel, meg hangyatojásokkal etették a fácáncsibéket.

Térjünk vissza az ősökre. Hiszen dédapád, nagyapád is erdész volt.

Dédapámról keveset tudok, csak annyit, hogy Kuklón élt, és a szülei híres molnárok voltak. A sok gyerek közül az egyik, a dédapám erdész lett. Az ő fia – a nagyapám – szintén erdész lett. Esterházy-birtokon, Szarvkőn szolgált. A kilenc gyereke közül négy Amerikába került. Annak idején sajnálatos gyakorlat volt, hogy a földterülettől függően azokat a gyerekeket, akiket már nem bírt eltartani a föld, elküldték otthonról. Édesapám neheztelt is ezért.

Édesanyámék is sokan voltak testvérek. Ő parasztcsaládból származott, akiket később kuláknak minősítettek volna. Gyönyörű lány volt, aki az Esterházyaknál a konyhán szolgált. Ott tanulta meg a recepteket, többek között a híres vadast Esterházy módra. A szüleim itt ismerkedtek meg és abban a templomban esküdtek, ahol engem kereszteltek. Eszterházán nem volt templom, hanem a kastélyban volt egy gyönyörű kápolna, háromszáz éves freskókkal, amelyeket egy híres osztrák festő festett. A kápolnában hetente volt szentmise. Amikor az oroszok bejöttek és kórházzá alakították a kastélyt, ezeket a freskókat levakarták, így egyszer s mindenkorra elpusztultak.

Ott tartottunk, hogy anyám nagyon jól főzött, de mosogatni nem szeretett. Egész héten gyűltek az edények. Kati néném ment ki hetente egyszer-kétszer rendet tenni. Ez a Kati néném nagyon sokat mesélt nekem, többnyire emberevőkről, meg hasonló horrorisztikus történetekről. Mivel az erdőn – a testvéreimen és a szüleimen kívül – nem találkoztam senkivel, egyszer jött egy erdőmérnök, mire én az édesanyám szoknyája mögé bújtam, és kérdeztem tőle, „anya nem esz meg?!" Ekkor kérte az illető az anyámat, hogy vigyen emberek közé, mert vadembernek vagyok nevelve.

Édesapám Szombathelyen végzett egy – úgy tudom – kétéves erdészeti iskolát, olyasmi lehetett, mint amilyen később Esztergomban volt. 1946-ban halt meg, amikor már Petőházán laktak. Egy kivételesen hideg napon Mexikópusztáról hozták haza a méheket, és emelgette a nehéz boconádi kaptárokat. A hidegről bement a meleg szobába, ahol összeesett és meghalt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Édesapád „Erdőőri szakvizsgálat bizonyítványá"-t én őrzöm. Szombathelyen 1908. okt. 21-én kapta. A vizsgáló bizottmány „jól alkalmas"-nak találta.

Az egyetemen Horváth Pistával megpályáztuk a hercegi ösztöndíjat. Említettem, hogy édesapámnak 80 pengő fizetése volt, én 120 pengő ösztöndíjat kaptam. A mai napig nem tudom, hogy hova tűnt ez a sok pénz, de hát a főiskolások pénze gyorsan fogyott. Erről a Horváthról annyit kell tudni, hogy vele, meg a Pápai Jancsival daraboltuk az államosított Esterházy-birtokot. Az udvaron egy hatalmas asztalon volt kiterítve a térkép, rajta a pauszpapír, és azon húztuk az új határokat. Aztán mentünk ki Eszterházára, Sarródra kicövekelni a szétosztott földeket. Mivel a pénz semmit nem ért, az új tulajdonosok természetben fizettek. A petőháziak cukorral, a széplakiak kolbásszal, hússal, zsírral..., most jut eszembe, még mindig tartoznak két mázsa zsírral nekem.

Maradjunk az itthoni vadászatnál...

Bocsánat, hogy elkalandoztam. A vadászaton kívül a vadorzókat is távol kellett tartani. Emlékszem egy éjszakára, amikor édesanyámmal és a három testvéremmel a konyhában ültünk és lövéseket hallottunk az erdőből. Nyilván orvvadászok voltak, mire édesapám kiment, hogy elzavarja őket. Aztán több lövést is hallottunk, és nem tudhattuk, hogy apánkkal nem történt-e valami. Mint ahogy azzal a csendőrrel, aki egy kunyhóban talált rá a vadorzóra, és amikor kinyitotta a kunyhó ajtaját, amaz főbe lőtte, és a csendőr meg is halt. Tizenöt év börtönt kapott a rabsic. Úgyhogy veszélyes mesterség volt az apámé.

A családot az úgynevezett konyhavadászatokon látta el vadhússal. Azonkívül vadászgörényt is tartott. Egy alkalommal Lengyelországból menekült katonák voltak a környéken. Egy Bilek nevű ezredes különösen jóban volt apámmal, és együtt vitték a kalitkában a görényt vadászni. Fantasztikus ügyesen kihajtotta az üregéből a nyulat, vagy ahogy hívták, kiniglit, amit apám aztán szorgalmasan puskázott. A csirkééhez hasonló fehér húsa van, ami kimondottan jóízű. A mezei nyúl inkább vadasnak való. Nagyvadat nem szabadott lőnie, azokat meg kellett hagyni a szervezett vadászatokra.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Fakitermelésre, erdőtelepítésre, -felújításra sor került-e?

Igen, a kastély melletti nagyerdőben emlékszem fakitermelésre, ahol több száz éves tölgyfák voltak, alattuk teljesen tiszta, aljnövénymentes volt a terület. Csak tavasszal volt zöld szőnyeg a medvehagymától, ami májusban a virágzáskor fehérré változott, mintha hó esett volna. A vad fácánok ebben a kefesűrű zöldben költöttek, úgyhogy mire júniusra leszáradt a levél, már a kis fácánok is megerősödtek. A kóbor macskáktól jó menedéket nyújtott nekik a medvehagyma.

A hercegi családdal milyen volt a kapcsolat?

Természetesen nem lehetett bizalmasabb, mint amilyen egy alkalmazotti viszonyban lehetséges. Gyermekfejjel arra emlékszem, hogy amikor ők kint sétáltak az erdőben, mi nem mehettünk ki. Később, gimnazista koromban egy klottgatyában, cigánybarnára sülve jártam az erdőt. Hiába tiltották meg, hogy kimenjek. Volt egy úgynevezett Margit-telep, ahol édesapám karácsonyfának lucfenyőt nevelt. Ott egyszer véletlenül összeszaladtam Esterházy Pállal (aki később a Mindszenthy-per kapcsán néhány évet börtönben ült, a felesége, Melinda pedig az operaház szólótáncosnője volt). El akartam bújni előlük, de végül kedvesen elbeszélgettek velem, annak ellenére, hogy valószínűleg cigánygyereknek néztek. Persze otthon nem mertem megemlíteni a találkozást. A hercegék nagyon kedvesek voltak, nem úgy, mint a külön kasztot alkotó, az uradalmat irányító tisztek. Olyannyira, hogy amíg – mint másodtiszt gyermeke – nem jártam egyetemre, majdhogynem tiltva voltak tőlem a lányaik. Ez később, az egyetemi évek alatt jelentősen megváltozott, mivel több flekket is kaptam tőlük a waldenemre.

Egyébként karácsonykor mindig csak egyetlen ajándékot kaptunk, nem úgy, mint manapság, amikor a hat gyerekem közül legalább öt, a tizenhárom unoka közül legalább nyolc itt van, és mindenki mindenkit megajándékoz, úgyhogy a csomagok valósággal eltakarják a karácsonyfát. Ötéves koromban kaptam egy dugós puskát, és azzal lövöldöztem. A következő karácsonykor egy olyan bélyeggyűjteményt, aminek a fele már megvolt, mint kiderült, az Adamovich nagypapától. Kilencéves koromban kaptam egy biciklit. A bátyám és nővéreim csak a szaloncukrot kapták, ami a fán volt, amit nagy örömmel óvatosan ki-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bontottunk, majd csavartuk vissza a papírt. Tehát csak a kis Lacika kapott ajándékot, mivel én tíz évvel voltam fiatalabb a legidősebb nővéremnél, nyolccal a második nővéremnél, hattal a bátyámnál.

Itt említem meg, hogy a hercegi család karácsonykor bőkezűen megajándékozta nemcsak az alkalmazottait, hanem a környékbeli rászorultakat is. Én egyszer egy lécekből összeállított kalyibát kaptam, aminek volt padlója, ajtaja. Ebben nagyon jól elvoltam egyedül. Egyszer pedig mind a négy gyerek 2x1 méteres „illetményföldet" kapott a ház mellett. Mindenki azt termesztett benne, amihez kedve volt. Az egyik nővérem retket, sóskát, egyéb haszonnövényt, a másik virágokat, a bátyám, hogy le legyen a gond a műveléssel, egy fát ültetett a közepébe. Később kertész is lett belőle. Én pedig, mint legkisebb, és mint erdőt járó, ha gombát találtam, egy kosárban földestől hazavittem és beültettem a kertembe. A kerítésoszlop mellett a törzsökgomba termőteste is megjelent egy-két év múlva. Ekkor kezdődött a gombaismeretem.

Amikor Kanadába kerültünk, azt hittem, kezdhetem elölről, pedig illett volna tudnom, hogy az északi féltekén a gombák övében Alaszkától Japánon és az orosz tundrákon át, Európán keresztül Észak-Kanadán át a Sziklás-hegységig, azonos gombafajok nőnek. Ezért találtuk pl. a ciprusbokrokban az otthoni vargányák testvérét. Az egyetemi erdőben pedig a rókagombát, ami az egyik legfinomabb. Pedig van jobb: a kucsmagomba. Orosz sapkához hasonló, rücskös terméseit a Spanish-banks erdeiben szedtük évről-évre – míg csak egy vihar ki nem döntötte az összes vadcseresznyefát. A fákkal szimbiózisban élő gombáknak szükséges az élőfa táplálta nedv – ha az kimerült, a gombamicéliumok is elhalnak. Azóta nem nő ott kucsmagomba.

Amikor Afrikában jártam, láttam, hogy a hatalmas termeszvárak alatt a hangyáknak van egy gombatelepük. Amikor ez megszűnik, akkor ott kinő az őzlábgombához hasonló, a világ legnagyobb gombája. A piacokon ezt árulják, tehát nyilván nem mérgező. Méretére jellemző, hogy az 1 méter magas, fél méter átmérőjű gomba olyan, mint egy nagy esernyő. Az angolok úgy is nevezik, hogy esernyőgomba. Mi kirántva ettük.

Egyébként itt Kanadában a környékbeliek még most idehurcolják a kiránduláson gyűjtött gombát, hogy nézzem meg, ehetők-e. A rossz nyelvek szerint, amit nem ismerek, azt másnap határozom meg, amikor körbeérdeklődöm a gombagyűjtőket, hogy élnek-e még.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hol jártál iskolába?

Hatéves koromban Eszterházán a muzsikaházban kezdtem, ahol annak idején Haydn gyakorolt és komponált. Koedukált volt az első-második összevont osztály, ahol egy aranyos vénlány, Manci néni volt a tanítónk. A vizsgán ott volt édesanyám is, amikor a tanító néni azt kérdezte tőlem, hogy „ha van öt almám, és abból megeszek kettőt, menynyi marad?" Mondtam, hogy „akkor a Manci néninek három marad."

A baj csak az volt, hogy 1 kilométert kellett gyalogolni nap mint nap, ami egy hatéves gyereknek egyedül nem volt kevés, különösen télen, amikor a nagy hóban még fárasztóbb volt az út. Egyszer a nagy hidegben beázott a csizmám, és úgy fájt a lábam, hogy a háztól 100 méterre már nem tudtam továbbmenni. Kiáltozásomra édesanyám szaladt elém, és az ölében vitt be a házba. Ráadásul beteges gyerek voltam, a kor valamennyi nyavalyáját kihordtam. Volt úgy, hogy a doktor azt mondta, nem érem meg a hét végét.

Szerencsésen megúsztad valamennyit, hiszen 85 éves korodban, erőben, egészségben beszélgetünk.

Hál' Istennek. De akkor nagyon sokat nyomtam az ágyat. Egy tavasszal az ablakon keresztül hallottam, hogy a nővéreim egymást hívogatják, hogy menjenek ibolyát szedni, bizony elsírtam magam, hogy én nem mehetek.

Ekkortájt hozott haza édesapám egy vemhes sündisznót, amelyik később megkölykezett. Egy dobozban nevelgettük az aranyos, puha tüskéjű jószágokat. Félöklömnyiek lehettek, amikor bementem a faluba a henteshez, aki tőlünk vásárolta a disznókat. Ott álltak az asszonyok, és mikor rám került a sor, kérdeztem tőle, hogy „Náci bácsi, nem venne süldőket?" Azt mondja, „dehogynem, majd kimegyek hozzátok és megnézem őket." Mondtam „nem kell kimennie, mert itt vannak!" Azzal kiemeltem a dobozból egy gombócot és az asztalra tettem. Először meglepődött, majd az asszonyokkal együtt nagyot nevetett a tüskésdisznó „süldőn".

A hercegségnek volt egy kertészete is, ahol különféle dísznövényeket, díszfákat, cserjéket neveltek, s ezeket szoliterként ültették szét a területen. A nyiladékokat is a kertészek gondozták. Édesapámnak volt egy nagyon szépen gondozott csemetekertje, amiben szlavón tölgyet

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nevelt. Amikor otthon voltam, megcsodáltam a szülőházam előtt még megtalálható gyönyörű, szálfaegyenes, ágtiszta szlavón tölgyeket. Csak édesapám emléke miatt egyeztem bele abba, hogy emléktáblát állítsatok a házon. *(Országos Erdészeti Egyesület Vándorgyűlés, 2003.)*

A táblán a következő olvasható:

„E házban élt 40 évig Adamovich József hercegi erdőőr és fácánmester, és itt született fia, dr. Adamovich László, soproni aranydiplomás, okleveles erdőmérnök, a vancouveri British Columbia Egyetem professzora, aki négy kontinens egyetemein erdésznemzedékek sorát oktatta, nevelte annak érdekében, hogy az erdészeti műszaki létesítmények összhangban legyenek az erdő ökológiájával és a környezettel."

A beszélgetés idején már gyémántdiplomás vagy…

Hja, megy az idő. De még érdekességként megjegyzem, hogy amikor itt Kanadában megkérdezték, hogy hol születtem, és amikor mondtam, hogy Eszterházán, akkor visszakérdeztek, hogy itt, Kanadában? Mert itt is van egy Eszterháza nevű városka.

Visszatérve az iskolához, a másodévet már Sopronban jártam. Édesanyám ugyanis tojásból, baromfiból, sertésnevelésből apránként összegyűjtött annyi pénzt, hogy Sopronban tudtunk venni egy házat és egy Lövért. Itt laktunk a Fácán utca 4-ben egészen 1956-ig, amíg ki nem menekültünk feleségemmel, Ilonával és a négy kisgyerekkel.

A negyedik elemi után nem mentem tovább gimnáziumba, mert édesanyám kiküldött Kismartonba német nyelvet tanulni. Egy egész évig sírtam, annyira hiányzott a család. Ráadásul nekem kellett mosogatni, mert ugyan volt ott egy nálam egy évvel idősebb lány, de őt a mamája megkímélte.

Ezután a soproni bencés gimnáziumba kerültem. Az első két évemet az árvaháznak nevezett kollégiumban, a Halász utcában töltöttem. Az igazgató Bán János volt, aki később a város esperese lett. Harmincan tanultunk ott egy teremben. A stúdium után minden este kikérdezés volt. Mivel jó tanuló voltam, én lettem a saját osztálytársaim kikérdezője. Amit nem bocsátok meg soha annak a kornak, az az, hogy aki nem tudta a leckét, azt meg kellett pofozni. Nevetséges és megalázó volt, hogy én, a kis vézna gyerek pofoztam a nagydarab, tenyeres-talpas parasztfiúkat. A pofonjaimat még évek múlva is emlegették, pedig akkor már barátok voltunk. Persze, annak idején a körmös, a tenyeres,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a pajeszhúzás meg a kokizás majd' minden iskolában alkalmazott fegyelmező-, illetve büntetőeszköz volt. Legkedvencebb tárgyam a természetrajz volt, de szerettem a történelmet és a gazdasági kérdéseket érintő tárgyakat is. Legkedvesebb tanárom Szólás Honor volt, aki egyszer kijött hozzánk az erdőre is, ahol körbementünk, és sorba mutogatta, hogy melyik milyen növény, még latinul is. Ami bennem élénken megmaradt. Olyannyira szeretem a növényeket, hogy az évek folyamán a házam körül valóságos élő növénygyűjteményt találni, melyek között számtalan, otthonról becsempészett faj is látható. Még az otthon ma már védett soproni ciklámenből is hoztam, amire többen mondták, hogy ne menjek haza, mert minden bizonnyal letartóztatnak.

A másik kedvenc tanárom volt a Kuczogi Marcell, aki első gimnazista év végén ragasztotta rám a Cinke gúnynevet. Az történt ugyanis, hogy sovány, cingár létemre nagyon jól tornáztam, és amikor az év végi tornabemutató volt, megcsináltam az óriás kört. Akkor ez a tanárom fölkiáltott, hogy „hiszen ez úgy pörög, mint egy cinke!" A diákoknak se kellett több „cinkéztek" nap mint nap, olyannyira, hogy az egyetemre is tovább cipeltem ezt az aliast, ahol Majer Tóni volt a keresztapám.

Az osztályfőnökömet, akit Schnattner Szigfridtnek hívtak, nem nagyon szerettem. Annak ellenére, hogy ő viszont igencsak kedvelt. Valószínűleg azért, mert hasznosnak bizonyultam. Mert nyáron Petőházán Horváth Lacival mi voltunk a ministránsai. Ehhez minden áldott reggel hajnali ötkor kellett kelnem és át kellett loholnom Petőházára. Mivel cserkészparancsnok is volt, vasárnaponként cserkész egyenruhában kellett megjelenni. Negyedik után aztán kihelyezték plébánosnak Csákbozsokra, ahol nem voltak túl jó véleménnyel róla. Mindszenty volt a főnöke, aki később itt járt Vancouverben, és a Magyarok Nagyasszonya templomban tartott misét. 1500-an férnek be a templomba, de 2500-an voltunk. Gyönyörű beszédet mondott – latinul, amiből egy kukkot se értettünk. Együtt ebédeltünk, és nagyon szidta az amerikai kapitalista életmódot, annak ellenére, hogy megjárta a kommunista börtönök poklát. A közös ebédnél említettem neki, hogy ki volt az osztályfőnököm, mire a hercegprímás rám nézett, és nyomatékosan csak annyit kérdezett, hogy „igeeen?" Nem erőltettem a további beszélgetést. Következő látogatásakor a helyi érsekkel fogadtuk a repülőtéren, ahol én mondtam magyarul az üdvözlőbeszédet. Mindszenty megismert és a beszédem végén megjegyezte, hogy „látom, jól ismeri a magyar történelmet, köszönöm szépen". Később elküldtem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

neki Bécsbe a soproniak kint tartózkodásának első öt évéről írt történetét, amit egy képeslapon megköszönt.

Rendkívül nagy hatással volt rám szerzetes tanárom, Nelky István, akiről azt írta Sólyom Szilveszter a bencésekről szóló könyvében, hogy „mai szemmel nézve úgy érzem, egyetemi katedrára való volt, nem rakoncátlan nebulók közé", valamint: „személyében a szellem óriása, a jellem ritka szépsége, a lelkiség gazdag tárháza állott szolgálatunkra." Hihetetlenül nagy tudású ember volt, németet, latint, művészettörténetet tanított. Ez utóbbi tárgyat ő vezette be az iskolában. Az órájára behozott egy-két képet a nagy festőktől, és arról beszéltette a diákokat. Végül kiselőadást tartott róluk. Ott állt a katedrán fésületlenül, lyukas cipőben, mint ahogy a kalapja is lyukas volt. Ő volt talán az egyetlen a tanári karban, aki tudott angolul. Minden délben átment a Kaszinóba és az angol újságokat olvasta. Már egyetemista voltam, amikor még mindig hozzá jártam hetente gyónásra. Amikor feloszlatták a szerzetesrendeket, Pannonhalmára került, majd nem sokkal ezután meghalt.

Sólyom Szilveszter is Pannonhalmán folytatta tevékenységét, akivel nagyon jóban voltam, két évig szobatársam volt az „árvaházban".

Az első négy évben még én is pap akartam lenni, ezért vettem fel az ógörög tárgyat. Később aztán tánciskolába is jártam, és valószínűleg az ottani tapasztalatok eltérítettek a papi hivatástól, különös tekintettel a cölibátusra. Kacérkodtam azzal is, hogy orvos leszek. De mivel ez akkor igen költséges választás lett volna, mert Pécsre vagy Pestre mehettem volna, végül úgy döntöttem, hogy Perlaki Feri barátommal Sopronban maradok. 1940-ben vagyunk, kezdődtek a háborús évek, ez is nyomatékosította elhatározásomat, hogy „szülőközelben" maradjak. Egyébként a gimnáziumban minden tárgyból jelesre vizsgáztam. Két részletben érettségiztem, először a hagyományos tárgyakból és külön az ógörögből. Mindkettőt kitűnőre abszolváltam.

Az egyetemen is mindhárom szigorlaton – ami egyenként három-három tárgyból állt –, vagyis összesen kilenc tárgyból kitűnőre vizsgáztam. Annak ellenére, hogy két évet ráhúztam (hogy ne kelljen bevonulni katonának, így 1946-ban végeztem), a dékániban azt mondták, hogy – a selmeci éveket is beleértve – ilyen színjeles leckekönyve nem volt senkinek. Ha Horthy még hatalmon lett volna, akkor ezért a tanulmányi eredményért saját kezűleg húzta volna föl a kormányzói gyűrűt.

Itt kell megemlítenem a két nővéremet, akiknek nagyon sokat köszönhettem, mert az egyik kiválóan főzött ránk, a másik meg rendet tartott a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

legénylakásban. Ugyanis több diák is lakott a Fácán utcai lakásban kosztos diákként, ami nem kevés jövedelmet jelentett a családnak.

Ezek szerint áttérhetünk az egyetemi éveidre?

Igen. Mondanom sem kell, hogy arra a kérvényre, amit beadtam a dékániba, igenlő válasz érkezett. Rendkívül nagy létszámmal, 95 fővel indult az évfolyamunk. Közülük sajnos ma, 2006-ban jó, ha tízen élnek. Volt egy úgynevezett elit kamara, amiben négyen laktak. Keresztesi Béla, Majer Antal, Szádeczky-Kardoss Béla… és a negyedik most hirtelen nem jut az eszembe. Közülük Majer Tónival tartottam legtovább a kapcsolatot. Sokat leveleztünk. A sors iróniája, hogy az évfolyamból végül is Cinke, akit az évfolyam bohócának neveztek – mert mindenféle humoros buliban benne voltam – vitte a legtöbbre. Ez már az egyetemen kezdődött az előbb említett három szigorlati eredményemmel. Keresztesi Béla aztán (ha jól tudom, valami betegség miatt) egy évig kimaradt, és amikor visszajött, én már a Modrovichnál voltam tanársegéd, egy fél évig együtt laktunk az Újteleki utcában. Nagyon szerette a költészetet és sok verset tanultunk együtt. Például Adytól „a Bourbonok nagy kertjében alszom, sárga akácok bánatos zápora veri az arcom"… Ő nagy angolbarát volt, ezért Churchill lett a vulgója, s mit tesz Isten, a végzés után a Szovjetunióba repítette a politika szele. (Egyébként az egyetemen két hallgató is nyilaskeresztes karszalaggal járkált.) Jóval később Stockholmban egy kongresszuson találkoztam a szovjet delegáció egyik tagjával, azzal a professzorral, aki őt oktatta. Kérdeztem, hogy mi a véleménye róla. Azt mondta, hogy egy nagyon okos ember volt, aki az akácból védte meg a disszertációját, s ott, Arhangelszkben senki nem tudott az akácról semmit, így rögtön elfogadták.

Elmondok még egy történetet róla. Mivel a Szovjetunióban végzett, a minisztériumba került az erdészet egyik vezető emberének. Egyszer egy bizottság jött a minisztériumból a főiskolára, amikor én már megbízott tanszékvezető voltam. Fogadtuk őket, és amikor Béla meglátott, odajött hozzám, kezet rázott és megkérdezte: „Hogy vagy Adamovich elvtárs?" Hát én ezt soha nem bocsátottam meg neki, mert Winkler Oszkár és én voltam a tanári karban, aki nem volt kommunista.

Majer Tóniról is van egy vicces történetem. Említettem, hogy sokat leveleztünk. Mivel a Harmincnégyes úton laktunk, és az út az ugye avenue, úgy címezte a levelét, hogy Ave Vancouver.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Szádeczky-Kardoss Béla arról nevezetes, hogy részt vett a háború után az első ideiglenes cölöphíd felépítésében. Megjegyzem, itt kint Kanadában nekem is kedvenc témám lett a faszerkezetek méretezése, annak ellenére, hogy a szállítóberendezések elismert szakembere lettem.

Most jut eszembe, hogy a negyedik fiút a kiemeltek közül Lautner Györgynek hívták, aki végzés után visszament Csehországba, ahonnan származott. Ő elvégezte a bányamérnökit is, és egész életében bányászati területen dolgozott, de minden találkozónkra visszajött Sopronba. Sokan a vasútnál helyezkedtek el, az egyik ilyen, ma is élő cimbora Hábel György, akivel nem voltam ugyan szoros baráti viszonyban, de most is tartjuk a kapcsolatot, annál is inkább, mert minden elhunyt évfolyamtársunk temetésén ő mondja a búcsúbeszédet, ami nem meglepő, mert mindig sokat szeretett beszélni. Ő intézi a koszorút is, és mindig megírja, hogy „Lacikám, rád 20 dollár jut."

A selmeci hagyományokról mondjál néhány szót…

Én az Ifjúsági Kör választmányában jegyző voltam. Ott voltam '48-ban a sörgyár kertjében tartott utolsó szakestélyen. Teljesen betöltöttük a kertet egy gyönyörű, holdvilágos estén. Énekeltük a selmeci nótákat egymás után, aztán sorban szólaltak fel a jelenlévők, mondván, hogy sok szakestélyen voltak, de ilyenen soha. Aztán többen szóbahozták, hogy ki kit sértett meg, mire jöttek a sörpárbajok. A résztvevők felálltak egy-egy székre, egymásnak háttal. Én is részt vettem egy ilyen párbajon, amikor is meg kellett ismételni azt, amit a másik mond. Emlékeztem arra, hogy Kárpátalján felírtak egy hosszú, kacifántos nevű gyógyszert, amit az ellenfelem természetesen nem tudott első hallásra megismételni, és mire elmondta volna, én már le is húztam a sörömet. Ezen a búcsú szakestélyen az egész tanári kar ott volt. Itt jegyzem meg, hogy mivel akkor a Budapesti Műszaki Egyetemhez tartoztunk, még onnan is lejöttek olykor a szakestélyekre, gólyabálokra. Egy Bittner nevű bányászhallgatóra bíztuk a klopacskát, meg a selmeci követ, amit a balekavatáskor a baleknak meg kellett csókolnia. Ez a Bittner megbízható volt, mert a szülei tarokkpartnerei voltak Sébor professzornak, meg a feleségének, Klári néninek. A szakestély után elvonultunk vele a lakásukra, a sörgyártól meglehetősen messze lévő Paprétre. Végigénekeltük a várost, majd a lakásuk pincéjében rejtettük el a relikviákat. Később ez a Bittner Ausztráliába ment, a klopacskát, meg a többi relik-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

viát minden valószínűség szerint Sopronban hagyta. Azt nem tudom, hogy előkerültek-e.

Itt Kanadában is faragtattunk magunknak egy harang alakú klopacskát, amit az itt rendezett erdészbálokon használtunk is, megemlékezve halottainkról.

A balekoktatás is része volt a selmeci hagyományoknak, ami után még orvosi vizsgálatot is tartottak, ahol anyaszült meztelenre kellett vetkőzni. Megtapogatták az embert, és azt is megnézték, hogy körül vagyunk-e metélve. A szakestélyek után óriási „tóbiásozás" volt. Egy csoport felment a Károly-magaslatra, a másik a volt Szélmalomdombra, és éjszaka kurjongatták egymásnak, hogy „Tóóbiáás, miit csináálsz? Tóóbiáás, miit csináálsz?" „Kivarrom a csizmám, csizmám, csizmám..." és így tovább. Persze a rendőrség már előre felkészült ezekre. Aki járt Selmecbányán, az láthatta, hogy az a kisváros – tagoltsága miatt – sokkal alkalmasabb volt a „tóbiásozásra" és a rendőrség kijátszására. Tőlünk is elkaptak néhányat, és akkor be kellett diktálni a nevet és a lakcímet. Anekdotaként emlegetjük azt az esetet, amikor egy ember kivételével mindenki hamis nevet és címet mondott be. Amikor a rendőr végzett az adminisztrációval, ez a becsületes is meggondolta magát, és visszament azzal, hogy „bocsánatot kérek, de a többiek mind valós adatot mondtak be, én pedig hamisat." A rendőr megdicsérte őszinteségéért, kitörölte a valódi nevet, címet és beírta a bediktált hamisat.

Később Gyulajon voltam egy sompálinkás szakestélyen, amiről csak annyit tudok, hogy elkezdték.

A szakestélyeknek nagyon fontos része volt a nótázás, rengeteg ilyet tudtunk és énekeltük. Ki is adtátok „A mi nótáink" címmel, ami nagyon helyes volt, mert onnan a pontos szöveget bárki megtanulhatja. Volt egy úgynevezett népies csoport, közéjük tartozott Vargha Domokos, Hábel Gyurka, Keresztesi Béla, de főleg vitéz Sebők László. Ezek nagyon nem szerették, hogy németül, illetve németből fordított szövegű dalokat énekeltünk. Többször kifakadtak, hogy miért nem magyar nótákat. Vargha Domokosra emlékszem, aki javasolta, hogy vegyük fel a repertoárba azt a dalt, hogy Dunáról fúj a szél, Dunáról fúj a szél, ha Dunáról nem fújna... Később, mikor találkoztunk vele, mindig viccelődve kérdeztük, hogy „na, Dombi, fújsz?"

A szakestélyeken kívül természetesen nagyon szoros volt a diákok kapcsolata, hiszen többen laktunk a kamarákban, mert olyan nem léte-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zett, hogy valaki egyedül lett volna egy szobában. Ezek a kamarák többnyire a Lövérekben voltak, négy ággyal, és a lakóikon keresztül mindegyiknek megvolt a maga jellegzetessége. Emlékszem, a tanszékről a Szabó bácsi volt olyan könnyelmű, hogy megmutatta, melyik az Adamovichék Lövere, s attól kezdve odajártak lopni az almát a hallgatók.

Tulajdonképpen mit jelent az, hogy Lövérek?

Mondják azt Lövéreknek, Lővéreknek, meg Lövereknek is. A nyelvészek mind a mai napig vitatkoznak azon, hogy melyik a helyes. Valószínűleg – határőrvidék lévén – az itt állomásozó vagy gyakorlatozó lövészekről nevezték el a területet, és innen ment a köztudatba az, hogy ha valakinek itt van telke, akkor az azt mondja, hogy van egy Löverem. Ebből mindenki tudta, hogy az hol van.

Erről jut eszembe egy Fehér Danival kapcsolatos történet. Tudvalevő, hogy hozzá hatan, nyolcan mentek be egyszerre vizsgázni, és ha az első nem tudta a kérdést, akkor végigment a sor előtt, és mindenkire rámutatott, hogy nem tudja, nem tudja, nem tudja, és elzavarta őket. Ez nem volt automatikus utóvizsga, később vissza lehetett menni. Állítólag megtörtént, hogy hat papneveldés növendéket felkértek, hogy menjenek el a Danihoz vizsgázni. Ezekkel betaníttatták a Fehér Dani forszkérdéseit. El is mentek „vizsgázni". Az első kérdést tudta az első, a másodikat a második is, mire a Dani nem kérdezett tovább, hanem mindenki megfelelt a vizsgán. A tanársegéd meg a rendes hallgatók indexébe íratta be a jegyeket.

A diákoknak mindig nagy probléma volt a fűtés Sopronban, mert hideg telek voltak. Tatabányáról hozták vagonban a szenet, ami csak félig volt szén, a másik fele kő (úgy is hívtuk, hogy drágakő, mert nekünk szinte megfizethetetlen volt), de a fatelepen lehetett kapni, mert ott árusították...

A háború mennyiben érintette a tanulmányaitokat?

Minket nem nagyon érintett, mert fel voltunk mentve egészen negyedéves korunkig a katonai szolgálat alól. Amikor feloldották ezt a mentességet, az évfolyam fele elment hidásznak Mosonmagyaróvárra. Ekkor történt az, hogy a negyedik év végén a kilencedik félévet egy hónap alatt adták le. Ezután vonultak be. Én nem végeztem el ezt a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyorsított félévet, hanem jelentkeztem Modrovichnál, mert találkoztam demonstrátorának, Kárál Jánosnak a házvezetőnőjével a Várkerületen, és ő mondta, hogy Kárál Hanzit behívták, jelentkezzek a helyére. Bementem Modrovichoz. „Jó, hogy jön, mert itt van a behívója." Azzal a szemem előtt eltépte és közölte, hogy másnap munkába állhatok. Így kezdődött a karrierem.

Az 1944-es év szörnyű volt. Nemcsak nekem, az egész városnak. Húztak felettünk az amerikai bombázók Bécs és Pozsony irányába. Állítólag a svéd követ Sopronban lakott, akinek jó kapcsolatai voltak Angliával, és megegyeztek, hogy Sopront nem fogják bombázni. Én Pápai Jancsival fölmentem a Lövérekbe, ahonnan néztük, hogy a Fertő fölött hogyan fordulnak irányba a gépek. Aztán december 6-án a Mikulás nekünk is „meghozta a csomagot". Egy bombázó egész alacsonyra leszállt, és látni lehetett, ahogy kinyitja a bombaterét, és potyognak le a hasából a bombák az állomáson veszteglő katonai szerelvényre. Az eltalált szerelvény tengelyei kerekestől vagy 100 méter magasra emelkedtek fel és hullottak vissza. És csak jöttek egymás után a gépek... Itt, Kanadában találkoztam egy amerikai erdőművelő professzorral, akiről kiderült, hogy légifénykép-kiértékelőként ő is tagja volt annak a parancsnokságnak, amelyik Olaszországból irányította Sopron bombázását. Még a térképet is megmutatta, amire rá volt írva, hogy „Titkos!", és be voltak jelölve rajta a célpontok. Kilenc hullámban bombázták a várost. Az egyiknél én is majdnem otthagytam a fogam. Az egyetem melletti korcsolyapályára estek a bombák. A légnyomás valósággal megemelte az épületet. Nem is mertem többé a pincébe menni, hanem amikor elkezdődött a légiriadó, kiszaladtunk az erdőbe. Egyszer – amikor már hallottuk a süvítést – belevetettük magunkat egy árokba, amelynek mindkét oldalán robbant egy-egy bomba. Akkor azt hittem, hogy megsüketültem. Előttem feküdt a híres színésznő, Muráti Lili, aki a légiriadó után úgy szidta az angolokat, mint a bokrot. Jöttek kisebb gépek is, amelyek légi harcot vívtak a Messerschmittekkel. A Panoráma útról néztük őket. De mivel kisebb bombákat is dobáltak olykor, a faültetésre kiásott gödrökbe ugráltunk, melyekbe előzőleg friss tehéntrágyát dobtak. Valószínűleg ezért úsztuk meg a bombázást. Egyik barátunkat – mielőtt beugrott volna a gödörbe – egy repesz eltalálta, és majdnem amputálni kellett a lábát. Úgy szaladtunk le vele az orvoshoz. Később Pesten lett rendőr.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Milyen kapcsolatotok volt a tanári karral?

Rendkívül jó volt. A szakestélyeken olykor négy-öt tanár is megjelent. Érdekes, hogy Modrovich ezektől mindig távol tartotta magát. Nagyon szerettük Fehér Dánielt. Az órái valóságos mutatványok voltak. Bejött előtte négy-öt fehérköpenyes kutató oktató, aztán követte őket szivarral a szájában, amit letett a katedra szélére, és elkezdett előadni. Azt meg kell hagyni, hogy lebilincselő volt az előadása, bármi volt a téma. Általában húsz percig tartott az előadása, de az velős volt. Aztán kivonultak a fehérköpenyesek. Végül is olyan prof nem volt, akit nem szerettem volna. Még későbbi főnökömet, Modrovichot is, aki pedig nagyon rossz előadó volt, mert mindig a tábla felé dolgozott, nagyon apró betűkkel írta a levezetésben a számokat. Az egyik kezével írt, amit nekünk le kellett írni, mert nem volt nyomtatott jegyzet, a másik kezében fogta a spongyát, azzal meg szinte rögtön törölte. Sébor viszont rettenetes unalmas volt, viszont ragyogó jegyzete volt. Mindig katalógust tartott, majd elkezdte szóról-szóra felolvasni a jegyzetét.

Később én is abban a teremben oktattam mechanikát, ahol a következő eset történt. Olvasom a névsort, és odaértem, hogy Budai Géza… A híres „Aranycsapatban" volt Budai a jobbszélső, és megkérdeztem tőle, hogy „csak nem rokona a focistának?" Azt felelte: „nem". Mondom: „akkor csak névrokona…" Erre önérzetesen visszaszól, hogy „nem vagyok az sem!" Sokat nevettünk ezen a történeten itt, Kanadában is, mert ő is kijött és nagy vadász lett. Mint ilyen, bejárta a fél világot. Tehette, mert jól menő mérnöki irodája volt. Érdekes, hogy erdőmérnök létére bányagépek tervezésével foglalkozott. Komoly megrendeléseket kapott, nemcsak, Kanadából, hanem az USA-ból is.

Itt olvastam valamelyik újságban, hogy nemrég meghalt, és a felesége a trófeagyűjteményét a Gyöngyösi Múzeumnak ajándékozta.
Egyébként diáknyaraidat hogy töltötted?

Azt hiszem, már említettem, hogy a kezdeti hat évet a leési erdőben csatangolással, aminél szebbet el sem tudok képzelni. Az egyedüllét meghatározó lett, mert a mai napig borzongok a tömegtől. Soproni középiskolás éveim alatt a barátokkal pingpongoztam, vagy a fertőszentmiklósi uszodában múlattuk az időt. Petőházán a tóhoz jártunk, ahová csak úri gyerekeket engedtek, de engem is kineveztek annak, mert hozzájuk tartoztam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egy kis zenekarunk volt, amelyben én mandolinoztam, aztán volt egy gitáros… Rengeteget szerenádozott ez a négytagú ének- és zenekar. Menő számunk volt a La Paloma. Kiválóan éreztük magunkat a vasárnapi búcsúkon, amikor is minden faluban összeverődtünk néhányan, diákok. Hajtottuk a ringlispílt… Röjtökmuzsajon pedig ittuk a Pápai Jancsi apjának a gyalázatos borát, amitől néha biciklivel sem tudtunk hazamenni. Ezeket a középiskolás nyarakat méltóan követték a főiskolán az úgynevezett „praxi" nyarak, mikor is két, de volt, hogy három hónapot töltöttünk erdőgondnokságokon. Az első ilyen nyaramat Apt Dönci bácsinál töltöttem Gyulajon. Akkor a herceg Esterházyhoz tartozó rendezőség tagjaival voltam együtt. Sokat tanultam tőlük, ott ismertem meg a ritkaságszámba menő magyar tölgyet, ami csak Gyulajon van. Ott találtam egy felvételkor egy hatalmas varjútövis benge egyedet, ami megszégyenítve cserje mivoltát, 40 cm átmérőjűre nőtt. Ezt beírtam a jegyzőkönyvbe, és miután Esterházynak Lámfalussy Sándor bácsi volt az erdőigazgatója, kiküldtek egy embert a helyszínre, ahol meg is találták ezt a ritkaságot. Büszke is voltam a felfedezésemre.

Volt még egy esemény, ami az Apt Dönci bácsi feleségével, a Saci nénivel történt, aki akkor is úgy nézett ki, mint most, 105 évesen itt, Victoriában. Már nem emlékszik semmire, de jobb is, hogy elfelejtette, ami ott történt. Ugyanis ez volt az a sompálinkás szakestély, amit már említettem. Természetesen saját házában Dönci bácsi volt az elnök, én voltam a kontrapunkt. Aki hibázott, levonta a konzekvenciát, olyannyira, hogy rövidesen az asztal alatt végeztük. Ez még nem lett volna baj. Másnap reggel az uradalmi kocsis hazavitt bennünket a szomszéd faluba. Dönci bácsi viszont otthon maradt, és el kellett viselnie Saci néni szidalmait az összetört vitrin miatt. Máig nem tudjuk, hogy ki és mikor törte össze. Ragyogó szakestély volt.

A második nyarat Taracközön töltöttem, ahol a vasút főmérnöke Iby (Pankotai) Gábor volt, akitől nagyon sokat tanultam a vasútépítéssel kapcsolatban. Tarokkozni is ragyogóan tudott, amit én, sajnos soha nem tanultam meg. Annak ellenére, hogy Sopronban mindig azt vágták a fejemhez, hogy aki nem tud tarokkozni, az nem intelligens. Ott láttam először olyan hatalmas ősbükkösöket, hogy a szemem, szám elállt. Ezek felkúsztak a havas legelőkig. Ezeken a legelőkön a virágszőnyeg, a tehéncsordák – melyek egész nyáron fent voltak – mind-mind meghatározó élményt jelentettek. Nem szerettem a tejet, de ott valami egészen különleges ízűt ihattam. A lakószobám előtt a Tiszán úsztatták a tutajokat. Ötször volt az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

életemben olyan helyzet, hogy meghalhattam volna. Az egyik ott volt, amikor – noha már nyár volt – beugrottam a jéghideg vízbe és bekeveredtem egy tutaj alá. A tutajosok tapasztalatának köszönhettem, hogy élve megúsztam. Az is veszedelmes volt, amikor Királymezőről Taracközbe jöttünk le Pankotaival sínautóval. Egy éles kanyarban kisiklott a sínautó és három bukfencet vetett a Tarac patakig, miközben mi rajta voltunk. Elég az hozzá, hogy Pankotai keze alatt rengeteget tanultam a vasútról, az alépítményről, a felépítményről, aminek a későbbiek folyamán igen nagy hasznát vettem. Modrovich mindig kijavította azt, aki kanyart mondott, azzal, hogy az kanyarulat, az átereszről meg, hogy az áteresztő.

A harmadik nyaramat az adminisztrációs teendők sokaságával való ismerkedéssel töltöttem Felsővisón, ahonnan a Radnai havasokban lehetett gyönyörködni. A főnököm felesége kitűnő szakács volt. Egyik nap ragyogóan friss rókagombát vittem haza, amit paprikásnak készített el. Otthon éreztem magam.

Volt egy völgy, ami a faluból vezetett a hegyekbe, és ennek mentén sok forrás bugyogott. Borvizes völgy volt a neve. Bemutattak minden forrást, és biztattak, hogy igyak belőlük, amit én meg is tettem, és csak később derült ki hogy a hatásuk a Hunyadi János keserűvízével volt azonos. Feltűnően jó volt a kapcsolat a magyarok és a románok között. Bár egész Erdélyre el lehetett volna mondani mindezt. Ott találkoztam Jereb Ottóval is, akinek egy bűbájos román menyasszonya volt, aki mindig „Otózott", hogy Otó így, meg Otó úgy. A háború aztán szétválasztotta őket.

Ott is volt egy erdei vasút, ami fölvezetett a hegyekbe. Lefelé csak erős fékezéssel lehetett lejönni. Egyszer egy kézi hajtánnyal jöttünk le, ami úgy begyorsult, hogy akkor is azt hittem, itt a vég. De végül szerencsésen leértünk a sík területre.

Az egyetemi éveim negyedik nyarát a háború szétbombázta, így nem lett belőle semmi. Már említettem a lerövidített szemesztert, amit ugyan lehallgattam, de nem vizsgáztam le, és így kerültem Modrovichhoz tanársegédnek. Tehát előléptetést is kaptam és egyben álláshoz jutottam. A másik tanársegéd Tóth Imre volt, az Okos Tóth, akivel egy kamerban laktam, és vele kaptam gombamérgezést egy begöngyölt peremű cölöpgombától, még a latin nevét is tudom, Paxillus involutus. Mariska néni házvezetőnőnk csinált belőle pörköltet, amitől éktelen hascsikarást, gyomorrontást kaptunk. Erre mondják, hogy enyhén mérgező gomba.

Akkor már Modrovich professzor nagyon beteg volt. Rossz hangulatban járt be a tanszékre, ahol majd' megfagytunk, mert rettentő hideg volt,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és nem volt tüzelő. Szabó bácsi, a gondnok egy ravasz észjárású székely volt, néha szerzett kokszot, amit érdekes módon lehetett kapni, és begyújtott a máriaüveges kokszkályhába. Amikor 1948-ban választások voltak, a professzor felhívta a figyelmet, hogy mindenki menjen el szavazni. Ugyanakkor megmondta, hogy ő melyik pártra teszi le a voksát. Én Kisgazda párti voltam, akik végül nyertek. Kérdeztük a Szabó bácsit, hogy kire szavazott. Hát a Kisgazdákra, mondta és hozzátette, hogy ő mindegyik pártba belépett, így biztos győztesnek tudhatta magát.

A Modrovich édes fiaként kezelte Szabó bácsit. Modrovichnak rövidre vágott kefefrizurája volt. Egyszer otthon felejtette a jegyzeteit, és kérte Szabó bácsit, hogy szaladjon haza értük, mert nem tudja megkezdeni az előadást. Erre Szabó bácsi odament hozzá, és miközben megsimogatta a haját, kedvesen megszólalt: „Persze, professzor úr! Hülyülünk, ugye? Hülyülünk…"

Május elsején, a kötelező felvonuláskor az üzletekben lehetett citromot és vajat kapni. Sört is, így Szabó bácsi a felvonulás végére – ami a Várkerületről indult, s mire az Alsólöver utcán keresztül felértünk a Várisra, ott feküdt az árokban részegen. A felesége szigorú asszony volt, aki ilyenkor bejött a tanszékre és kérte, hogy csináljunk vele valamit. Szabó bácsi később Kanadába írogatott nekem levelet, hogy küldjek neki nyakkendőt, mert tudta, hogy én szeretem és sok van belőlük. Küldtem is, több chicagóit, melyeket állítólag az egyetem főbejáratánál árult.

Modrovich betegsége idején Sébor volt a dékán, aki megkért, hogy helyettesítsem az előadásokon a professzort. Ott tanultam meg, hogy a hallgatók aktívan 20-25 percnél tovább nem tudnak figyelni, így be kell építeni az előadásba könnyed, játékos elemeket. Ezt az előadásmódot később is alkalmaztam itt Kanadában, Afrikában és szerte a világon. Amikor az első viccet angolul meséltem, megnyugodtam, hogy tudom a nyelvet.

1949-ben a Budapesti Műegyetem rektora, dr. Csűrös Zoltán kinevezett. Közben a Mechanika Tanszéket hozzácsatolták az Út-Vasút Tanszékhez, így a tanszék háromról hat helyiségre bővült, és fel kellett vennünk kisegítő oktatókat. Akkor vettük fel Partos Tónit, Bezerédy Gyulát, Herpay Imrét, Csányi Eleket.

1952-ben az akkori igazgató – mert így hívták a dékánt – Roller Kálmán, mondván, hogy nincs üzemi gyakorlatom, és egyedül voltam a tanszéken párton kívüli (tudtommal rajtam kívül az egyetemen még Winkler Oszkár volt párton kívüli), valószínűleg felsőbb utasításra kitett Budapestre, az Erdőtervhez. Csak később tudtam meg, hogy ezzel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

– amíg én kint vagyok – előkészítette a helyet, egy kiváló szakembernek, Kutassy Viktornak, aki – a mai napig nem tudom, hogy mi okból – a nyár végén öngyilkos lett.

Ez fordulat volt az életemben, mert nem tudott mit tenni Roller – az az igazság, hogy Iby Gábort utálta – közölte, hogy folytassam tovább a tanszéki munkámat.

Ez idő tájt készült egy felvétel, amin Winkler Oszkárral – a két legfiatalabbal – mint megszeppent gyerekek, láthatóak vagyunk az idős professzorok között. Ez a fénykép azért is rendkívüli, mert ez az utolsó olyan felvétel, ahol még Sopronban az Erdész, Bányász, Kohász Kar oktatói gárdája együtt látható. Ha jól emlékszem, a kép 1948-ban, tanévkezdéskor készült.

Amikor a nagy hallgatói kizárások voltak, a tanárok közül Győrffy is áldozatául esett az elbocsátásoknak, őt kihelyezték az ERTI-hez. Tárczy-Hornoch nem akart Miskolcra menni a bányászokkal, Sopronban maradt és megalapította a Bányászati Múzeumot. Vendel Miklós is Sopronban maradt '56-ban, és őt tolta le a városba érkező szovjet csapatoknak a parancsnoka azzal, hogy szégyellje magát, amiért a diákoknak fegyvert adott a kezébe.

Verő József a kohászok dékánja volt, rendkívül karakán ember, aki nem volt hajlandó aláírni azt, hogy a kohászhallgatók közül is távolítsanak el 16 hallgatót a főiskoláról. Fehér Dani rosszabbul járt, mert ő aláírta, majd néhány hónap múlva őt is eltávolították.

Kövesi Antal, az egyetlen zsidó a tanári karban, akinek a zsidóüldözés alatt sárga csillagot kellett viselnie, és a licista pályán volt a gyűjtőben, ahonnan behívták vizsgáztatni, majd visszament. Fekete Zoltánnal, az erdőrendezés professzorával kapcsolatban megemlítem, hogy furcsa magyar nyelven beszélt, unalmas előadó volt, de a jegyzete kiváló. Egyszer egy gyakorlaton, ami a botanikus kertben volt, hárman, Pápai Jancsi, Nagy Lajos és én egy bokor mögött ultiztunk, amikor ránk bukkant az adjunktusa. Az esetet bejelentette a tanszéken, mi meg felkészültünk a legrosszabbra. A tananyagot hosszában, keresztben megtanultuk, de legnagyobb meglepetésünkre a vizsgán a prof feltűnően könnyű kérdéseket adott, beírta a jegyeket, végül hozzátette, hogy „Uraim, máskor az oktató személyzettel tisztességesebben bánjanak!"

Visszatérve, szépen kezdtem belejönni a tanszéki munkába, és az első év végén volt is egy javaslatom. Nevezetesen az, hogy a tanszéket Erdőfeltárási és Gépesítési Tanszéknek nevezzék. El is fogadták, amit

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

később – úgy tudom – Iby Gábor módosított. Partos Tóni meg azt vetette fel, hogy az erdészeti gépesítésnek nincs tantárgya, ami igaz is volt, mert külön sehol nem tanították Európában. Összeállítottunk egy tanmenetet, amit beadtunk a dékánnak, aki elfogadta. Ezzel kapcsolatban volt még egy nagyon érdekes és hasznos javaslata Tóninak, éspedig az, hogy ne kapjon diplomát addig egy erdész sem, amíg meg nem szerzi az autóvezetési jogosítványt. Felvettük a városban működő autós iskolával a kapcsolatot, és két hallgató híján valamennyien levizsgáztunk személy- és tehergépkocsi-jártasságból.

Bezerédy Gyula Bajáról került a tanszékre. Azt kell róla tudni, hogy ő volt az, aki megtervezte a mintegy másfél kilométer hosszú, hurokszerű kötélpályát, aminek a tartókonzoljai fákra voltak szerelve, lassan haladt, egy Volkswagen motor hajtotta a csörlőt, így menet közben rá lehetett akasztani a kiközelítendő faanyagot. Sátoraljaújhelyre mentem megnézni, ahol fölállították, és ragyogóan működött. A korabeli „Az Erdő" című szaklapban címlapon is szerepelt. Természetesen felvettem a tanszékre.

Később Malajziában hasznosítottam ezt a módszert, ahol a mangroveerdők kitermelésénél teljesített nagyon jó szolgálatot. Ugyanis a mangrovefák sűrű gyökérzetén csak lefektetett pallókon lehetett közlekedni és közelíteni. Ezek a fák mintegy 20 centiméter átmérőjűek, de nyílegyenes, hosszú szálfák voltak. Tulajdonképpen Kuala Lumpur is ilyen fákból készült cölöpökre épült. Magam is láttam a cölöpverést. A mangrove fája rendkívül kemény, a fajsúlya 1,3 körüli. Az egyik ottani diákom a diplomatervének témája ez a kötélpálya volt.

A Partos Tóni azonban nem elégedett meg ennyivel, hanem a botanikus kert felső részében lévő üvegházakat átalakíttatta javítóműhellyé. A diákok így praktikus dolgokat is gyakorolhattak. 1952-ben szomorúan vettem tudomásul, hogy Roller – miután Partos meglehetősen kommunistaellenes volt – eltanácsolta. Úgy tudom, a Börzsönybe ment, ahol megépítették a hazánkban első egyköteles, úgynevezett Wissen kötélpályát. Ennek sajnos szomorú a története. A drótkötelet a pécsi bányáktól hozták, ami leszakadt és két bányászt agyonsújtott.

Én meg a tanszéken egyedül maradtam, és nem volt, aki tanítsa a géptant. Mert azt elfelejtettem mondani, hogy amikor engem Roller kihelyezett Pestre, egy olyan embert hívott be – Klima Imrét –, aki kommunista párttag volt.

Lámfalussy professzor írta azokat a leveleket Ausztriába, hogy menjünk vissza (nyilván felsőbb utasításra, mert titokban megüzente, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

„csináljátok úgy, ahogy jónak látjátok"). Sándor bácsi nekem is jó barátom volt. A családnak is, mert tőlünk vették meg minden ősszel az almatermést. Egyszer panaszkodott is, hogy meg voltak ütődve az almák.

A talajmechanika oktatása is meglehetősen elhanyagolt volt, pedig Modrovich professzor előrelátóan – ki tudja honnan – olyan műszereket szerzett be, amelyek az ilyen irányú vizsgálatokhoz szükségesek. Akkor vettem fel Herpay Imrét a tanszékre, hogy a talajmechanikai vizsgálatokkal használja ki a műszereket. Később Svédországban volt valamilyen tudományos konferencián, ahonnan kaptam egy levelet – nyilván otthonról nem akart, vagy nem mert írni –, hogy küldjek neki a földutakkal kapcsolatos szakirodalmat. Ennek örömmel tettem eleget, mert hiszen Kanadában az erdészeti utak többsége ilyen. Egy egész csomaggal kapott.

Partosról még annyit, hogy azt állította, Keresztesit ő rúgatta ki a minisztériumból a forradalom alatt, amiért persze később ő is Pennsylvaniába emigrált. Onnan írt Rollernak Vancouverbe, hogy ide jönne tanítani, de Roller nem is válaszolt neki. Többször meglátogatott bennünket, és Bezerédyvel hármasban emlegettük a hajdan volt soproni éveket. Partos azután Pennsylvaniában egy mérnöki irodában kapott állást. Végül olyan jól dolgozott, hogy az elnöke lett ennek az irodának. Állandóan a Karib tengeri szigeteken nyaralt, ugyanis nagyon szerette a rumot, ami sajnos később a végzete lett.

Meg kell említenem azt is, hogy 1949-től '56-ig, amíg az egyetemen dolgoztam, vállalhattunk úgynevezett külsős, megbízásos munkákat, amivel nagyon jó pénzeket lehetett keresni, ugyanis a kialkudott összegnek csak a 10%-át kellett leadni az egyetemnek. Még az arab félszigeten épülő kisvasúti munkát is megpályáztuk, de a lengyelek alánk ígértek és ők nyerték meg. Szakvéleményekkel is jó pénzt lehetett keresni, úgyhogy végül is 80 ezer forintunk bánta, hogy elhagytam az országot. Ezekkel a pénzekkel jártam föl Pestre a bizományi áruházakba, ahol az államosított ingatlanokból begyűjtött csodálatos bútorokat lehetett venni. Az én irodámba is ilyen bőrgarnitúra és egy gyönyörű, intarziás íróasztal került, amit aztán Pankotai Gábor örökölt.

Úgy tudom, hogy kitüntetéseket is kaptál?

Valóban, mert azt kell mondanom, hogy jó előadóként tartottak számon. Különösen az illusztrációs ábráim voltak meggyőzőek. Ezért Stasney professzorral és még valakivel együtt „Kiváló oktató" kitüntetést

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kaptunk a minisztériumtól. Erdei Ferenc miniszter „elvtárs" adta át. A kitüntetést otthon a pizsamámra tűztem, s a gyerekeknek nagyon tetszett.

Egy alkalommal az auditórium maximumban – ami a Matematika Tanszéken volt – egy előadáspárbaj-féle volt a Botvayval. Én egy hídterhelhetőségi témáról adtam elő, ő pedig valamilyen geológiai kérdésekről. Én sajnos kifutottam az időből, ő pedig hallatlanul szuggesztív és másodpercre pontos időkeretben tartott előadásával meg is nyerte.

Azután, mint az Országos Erdészeti Egyesület Soproni Helyi Csoport titkára, MTESZ-díjat is kaptam. Valóban jól dolgoztunk, táncestélyeket rendeztünk, ahol saját zenekarunk játszott, a tangóharmonikás volt a vezetője, akit Benkő Gézának hívtak. Ő elég sok fejfájást okozott később itt Vancouverben a soproniak között. Ő szorgalmazta azt, hogy Roller Kálmánt tüntessük ki, amivel kapcsolatban igen csak megosztott volt a véleményünk, mert sem mint tanárt, sem mint dékánt nem tartottuk nagyra. Sziklai Oszkár volt az egyik legnagyobb ellenzéke.

1956. szeptember 20-án még egy kitüntetést kaptam: „A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Adamovich Lászlónak érdemes és eredményes munkássága elismeréséül a Munka Érdemérem kitüntetést adományozza". Ezt Dobi István írta alá.

Elérkeztünk 1956 októberéhez...

Mielőtt az eseményekről és távozásunkról szót ejtenénk, engedd meg, hogy mintegy búcsúzóul a soproni katedrától, néhány humoros történetet elmondjak a teljesség igénye nélkül.

Vági István, kémia- és talajtanprofesszor volt a legfeledékenyebb és az egyik legkedvesebb professzorom. Nagyon erős, de nem bántó akcentusa volt. Már az első előadásán megnevettetett bennünket, amikor közölte, hogy „én Boszniában, Bányá lukában születtem". Banja Luka valóban Bosznia fővárosa volt.

Beiratkozáskor az indexünket alá kellett íratni a tárgy megkezdése előtt és természetesen a végén, a vizsgáztatáskor. A lap tetején volt a hallgató neve. Amikor az egyik diák odaadta neki, ő felnézett a felső sorra, és a saját rubrikájába kezdte beírni a hallgató nevét. „Ne azt tessék beírni professzor úr, hanem Vági István", mondta a diák, mire ő „Vági István, Vági István, hol hallottam én ezt a nevet...?"

Az alispán falumból való volt, és jóban voltak Vágival. Ő ismerte a családunkat, és tudta, hogy én Vági hallgatója vagyok. Nem szerettem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a kémiát, nem is igen tudtam, és a vizsgán sem remekeltem, és amikor visszaadta az indexemet, megkérdezte: „Ná, hogy van a rokona?" Mondtam: „Az alispán nem rokonom." „Nem? Hát akkor minek ádtám én magának kitűnőt?" Van ez így...!

Vági erősen jobboldali érzésű volt, és tagja volt az akkor nácinak számító Ébredő Magyarok Egyesületének. Egyik vizsgán, pár kérdés után elbuktatott (volna) egy hallgatót, aki térdre esett előtte, és így rimánkodott: „Professzor úr! Az Ébredő Magyarok Istenére kérem, adjon fel még egy kérdést!" „Ná jól van" – mondta Vági, és egy könnyű forszkérdést tett fel – amire a diák megfelelt, és így elégségessel átengedte.

Előadás közben is néha szünetet tartott, és magában beszélt – jól érthetően. Fia születése után – mindig azzal volt elfoglalva – jelen voltam, amikor ezt mondta: „Hihetetlen, ilyen márhá nágy ásszony, mekkora mellekkel és még sincs teje..."

Nagyon büszke volt egyetlen fiúkra, akinek még a táskáját is vitte az iskolába – és lőn, épp amikor született, Horthy Miklós kormányzó úr látogatta meg a főiskolát. A professzorok, sorba állva a bejárat előtt, fogadták. Mindegyikkel kezet fogott, mikor hozzá ért, és megszorította a kezét, ezt mondta: „Köszönöm, fiú lett!..."

Stasney Albert ábrázoló geometriát oktatott. Az én időmben az úri Magyarországon szokásban volt, hogy az emberek a felsőbb osztályokból, kinyomtatott névjegyükkel, elmentek bemutatkozni azokhoz, akikkel közelebbi ismeretségre kívántak kerülni. Erre mondták, hogy „elmegyek tiszteletemet tenni". Így tett a leendő elsőéves erdész is, amikor elment Stasneyékhoz bemutatkozni. Amikor a balek bekopogott, a cselédlány nyitott ajtót. A baleknak baj volt a gyomrával, és gyorsan odasúgta a cselédlánynak, hogy „hol van a WC?" Ami közel volt a bejárathoz, hát beugrott. Viszont a professzorné is éppen oda igyekezett, és amikor az ajtót zárva találta, bekopogott és kérdezte: „Berci, te vagy bent?" És jött a válasz: „Nem kérem, Kun Károly, elsőéves erdőmérnökhallgató, jöttem tiszteletemet tenni..."

Boleman Géza, a fizika- és elektrotechnika-professzor a második órán elmagyarázta a logarléc használatát. Voltak drága és pontosabb lécek és gyengébb minőségűek, olcsóbban. Egy ilyen olcsóbb félén mutatta be a szorzást. Kihúzta a ki-be járó betétet és mondta: „A zéró jelet a léc alján lévő kettes fölé toljuk, és a felette lévő betét kettese alatt leolvassuk: kétszer kettő az négy… és még egy kicsi..."

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Modrovich Ferenc az erdészeti szállítóberendezéseket adta elő. A hatalmas „út-vasút" előadóteremnek két bejárata volt, az elsőt a prof és mi tanársegédek, meg a stréberebb hallgatók használták, a hátsón a diákok közlekedtek. Jó kiadott jegyzete volt, de sűrűn tartott katalógust, így a terem rendszeresen tele volt – bár a hátsó sorokból apró betűs levezetéseit nehéz volt olvasni – különösen azért, mert a tábla felé fordulva a hangját is alig lehetett hallani. Egyszer hátul egy hallgató megunta a dolgot, és megpróbált kiosonni a hátsó ajtón. Már kinyitotta, amikor „Modro" megfordult, s rákiáltott: „Megmondtam, a későn jövők maradjanak kint, maga is azonnal vissza..." Meg is tette.

Lesenyi Ferenc közgazdaságtanra, erdészeti jogra oktatott. Rendkívül szabatosan, régies nyelven beszélve, érdekes egyéniség volt. 1944 előtt a kapitalista közgazdaságtant adta elő, de utána át kellett változtatnia a marxistára. Egy hallgató, aki a harctérről hazatérve vizsgázni ment hozzá, az anyagot a régi jegyzetből tanulta meg. Akkor már nagyon veszélyes volt olyant mondani, ami nem volt „vonalas". Mikor egy kérdésre a vizsgázó olyan feleletet adott, ami a régi jegyzetből volt – valószínű provokációra gyanakodva – Lesenyi elvörösödött, és a megdöbbent diákra így kiabált: „Azonnal hagyja el tanári kabinetemet, míg tettlegességre nem vetemedem."

A következő történet még a békésebb időkből való, amikor a professzorok „méltóságos urak" voltak. Kövesi Antal mechanikaprofesszor felesége sokat segített a diákoknak a háború végi szűkös időkben. Egyszer meghívtak hat diákot ebédre – köztük két bolgár fiút, akik a kollégiumban szedték fel a magyart. A háziasszony szabadkozott, hogy kissé elsózta a levest – mire a bolgár diák: „Ó, szarni rá méltóságos asszony, jó ez nekünk így is!"

Fehér Dániel növénytanprofesszor világszerte ismert tudós volt, ő fedezte fel a Bacillus radicicola, a levegőből nitrogént kötő, a növénnyel szimbiózisban élő mikroba szerepét az akácfák gyökerén stb. Ebből adódott a következő történet:

1936-ban Magyarországon tartották az Erdészeti Világkongresszust, és a gyűlésen résztvevő tudósok Sopronba is ellátogattak, ahol „Dani" laboratóriumában bemutatta nekik egy nagy erejű mikroszkóp alatt látható keresztmetszetét a gyökérgumónak. Közben négy nyelven magyarázta nekik, mit kell látni. Német, francia és angol tudósok bólogattak csodálkozva, míg egy japán tudós oda nem jött. Mikor belenézett, közölte, hogy nem lát semmit. Majd a nagyító lencsére nézve közölte, hogy a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

borító kupakot le kéne szedni – amit az asszisztens rajta felejtett. Gondolom, ez a malőr elterjedt világszerte, csak úgy, ahogy a jó híre. A Francia Tudományos Akadémia meg is hívta vendégének, és a Szaharában teveháton meg is utaztatták, amit előadásaiban gyakorta megemlített.

Arra emlékszem, hogy a valétálók ballagásán egy nagy táblát cipeltek, rajta nagy betűkkel: „Fehér Dani a Szaharában". A tábla után lécekből összeeszkábált, fehér lepedővel letakart kétpúpú tevét cipeltek a balekok. A vidám nap az esti valétabállal ért véget, erről van egy kedves adoma: A végzők a díszmagyarnak számító főiskolás atillában jelentek meg. Szokás, sőt illendő volt, ha valaki sokáig ugyanazzal a hölggyel táncolt – lekérhettük. Egy társam is így kérte le egy ezredes lányát, aki akkor nagyon „futott" a végzősök között. Mire a hölgy a baleknak: „Gyerekkel nem táncolok!", a balek vissza: „Bocsánat hölgyem, nem tudtam, hogy terhesnek tetszik lenni!"

Hogy a „Dani-anekdótákat" befejezzem, még megemlítem, hogy ő is a rendkívül szórakozott professzorok közé tartozott. Szájából sose hiányzott a szivar. Egyszer jött be órát tartani, de a kapu előtt a mindig fújó soproni szél kioltotta a szivarját. Hogy ismét meggyújtsa, meg kellett fordulnia a szelet kifogni. Sikeres cselekedete után azonban elfelejtett visszafordulni, és – mint aki jól végezte dolgát – hazaballagott. Az óra elmaradt.

Volt kollegáimról, így Dzseki bácsiról is eszembe jut egy-két vidám história. Köztudomású, hogy ő volt Sopronban az a hallgató, aki messze a legtöbbet „listázott". Ez a normális négy évre való évek „ráhúzását" jelentette. A listázó, mikor letette az utolsó szigorlatát, az az évben végzőkkel vonult fel a valétáló körmenetben, végig a városon. Aki időben végzett, a fején csak erre az alkalomra felvehető atilla kalapot viselte. A listások annyi kis szalagot kötöttek köréje a tetején, ahány évet listáztak. Mikor Dzseki is végzett, annyi – tán harmincnál is több – szalagot kellett viselnie, hogy az uraságok híres cilinderét viselte a fején. Viszont az is igaz, hogy bár évenként csak egy vizsgát tett le, de azt mindig jelesre vagy kitűnőre. (Végzése után azonnal fel is vették adjunktusnak a Kőzet- és Ásványtani Tanszékre.)

Mi már akkor ökumenikus hajlamúak voltunk, mert sokat borozgattunk együtt, hol a Katolikus, hol az Evangélikus Konvent borozójában. Az előbbi az Ikva hídon át, a Kisvárkerület közepén, az Ikva patak melletti ösvényről nyílt, az utóbbi a volt Bencés Gimnáziummal szemben (a mai Erdészeti Technikum), a Szent György utcában volt. Mindig egy embergyűrű vette őt körül, mert ki nem fogyott szellemes mondásaiból, nevettető sírfeliratiból.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ott hallottam tőle először, hogy mikor be kellett valahol mondania születési helyét, a válasza ez volt: „a 46. szélesség és a 30. nyugati hosszúság kereszteződésénél – egy hajón". Szülei ugyanis hosszú USA-beli tartózkodás után úgy határoztak, hogy hazatérnek. Valószínűleg otthon, New Yorkból jőve, még beszélhettek angolul és a kis „Jackie" jól megtanulta a nyelvet. Azért nem is lepődtem meg, amikor első otthoni utam alkalmával a Várkerületen már messziről kiabálta: „Welcome home Cinke barátom, How are you?" Aztán hosszú mesélés következett, most már magyarul – és stílusosan a söröző̈ben, ahol pár pohár után megtudtam, hogy még mindig Vendel professzor úr mellett dolgozik, és meglepetésemre azt is közölte, hogy megnősült, és hogy feleségével boldogan élnek, aki elnézi, hogy ekkor-akkor felhajt a garatra. Egy ilyen alkalommal történt, hogy megígérte, 11 órára hazajön. Kakukkos órájuk volt, amelyik éppen elütötte a hajnali egyet, amikor felesége kiszólt: „Te 11-et ígértél." Mire ő: „Hát tehetek én arról, hogy ez a nyavalyás kakukk nem tud még egyet kakukkolni?"

Azt is tőle hallottam akkor, hogy miért sokkal okosabb az erdész, mint a bányász. Ő vizsgáztatta a hallgatókat kristálytanból. A különböző kristályok kis alacsony falú fadobozokban voltak, oldalt a jól olvasható neveikkel (dedekaéder, ikoszaéder, hexaéder stb.), hogy az adjunktus a vizsga végén könnyen visszarakhassa őket. A vizsgán Dzseki jó magasra feldobta a mintát, és mielőtt leesett, el kellett találni a nevét. A bányászok felnéztek, még a kristály elérte a „zenitet", az erdész pedig gyorsan elolvasta a nevet a doboz oldalán, s csak akkor nézett fel. Mind 100%-ra ment a bányászokkal szemben..., nem csoda.

Akkor most térjünk vissza az októberi eseményekhez…

Október 23-án hídépítésből tartottam előadást, érdekes módon ugyanazt a levezetést magyaráztam, amit a Botvay-féle előadáspárbajban is. A földszinten volt az előadóterem, és az ablak nyitva volt, és hallottuk, hogy egy gyerekhang kiabál, hogy Budapesten kitört a forradalom. Visszamentem a tanszékre, ahol Szabó bácsival tanakodtunk, hogy most mi lesz. Szabó bácsi azt mondta, hogy semmi nem lesz. A Sotexben volt egy forró hangulatú nagygyűlés, amin részt vettek a hallgatók és a tanári kar is, és ott pellengérre állították a Marxista Tanszéket. Ekkor állt fel Héjjas Kati hallgató és a karzatról lekiabált, hogy „hazudtatok nekünk, gazemberek vagytok!" Mire a tanszékvezető

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

annyit mondott, hogy „el kell ismerni, hogy hazudtunk, de nekünk is hazudtak…"

Én hazamentem Eszterházára. A waldenemet az irodám székének karfáján hagytam. Később, mikor visszamentem, az összes rávarrt foltot kivágták belőle. Szentül meg voltam győződve, hogy az oroszok tették. Eszterházán volt egy hősi emlékmű, ahol összegyűltünk néhányan, többek között Porpáczy Aladár, a Kertészeti Kutató vezetője, és ott borultunk egymás nyakába, amikor a rádió bemondta, hogy a szovjet csapatok kivonulnak, és elénekeltük a Himnuszt. Az hittük, hogy valóban vége a zsarnokságnak, ezentúl azt mondhatok, amit akarok. Visszamentem Sopronba. Ott hallottuk a rádióból november 4-én hajnalban, hogy mindennek vége és Nagy Imre külföldről segítséget kér. Egyébként a mi tanszékünk második emeleti előadója is dugig volt tömve a Nyugatról jött pokróc- és egyéb adományokkal. A Vöröskereszt gyógyszeradományát másik teremben tárolták, amit a hallgatók ingajáratban szállítottak fel Pestre. Ezt többen elmondták, megírták már, mert bizony ezek az utak nem voltak veszélytelenek. Én részt vettem pár napon keresztül a kari üléseken, ahol megtárgyaltuk az ország ügyeit. Roller Kálmán határozottan kiállt amellett, hogy a hallgatók ne menjenek fel Pestre. Ezzel szemben Tuskó Feri bátyánk a Széchenyi téren a hangosbemondón keresztül hirdette, hogy felmegyünk Pestre. De aztán lebeszéltük, mondván, hogy jobb, ha a hallgatók segítenek eligazodni a határon jövő-menő embereknek. Ugyanis kifele mentek az ávósok, befele meg jöttek a háború után Nyugaton maradt, vagy azóta kiment emberek.

Te részt vettél valamilyen forradalmi eseményben?

Hát nem vettem részt, mert Sopronban nem is volt forradalmi esemény. A diákok ugyan régi, elavult puskákkal járőröztek a városban, meg hát ott volt az a szerencsétlen, de végül is szerencsés kópházi „csata", ami jobb is, hogy úgy sült el, hogy fegyver nem sült el, mert akkor valóban komolyabb megtorlásra is sor kerülhetett volna.

Harmadikán este nálunk járt az ábrázoló tanszékről Futó László adjunktus és felesége és beszélgettünk arról, hogy ebből baj lesz. Az asszony akkor még azt mondta, hogy „hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar:" Másnap reggel ismét ott voltak és közölték, hogy ők mennek ki, „gyertek utánunk". A feleségem azt mondta, hogy mi nem mozdulunk, és feltette a paprikás csibét a tűzhelyre. Megjegyzem, nem rég utaltak ki ne-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

künk egy vadonatúj lakást a városban, amibe még nem költöztünk be. Az egyetem előtt autóbuszok álltak, amelyek vitték ki a tanárokat, családjaikat a határhoz, és ott letették őket. Azonban hamarosan jött Perlaki Feri és Éva asszony, akik mondták, hogy nem lehet itt maradni, menjünk. A főzés abbamaradt, egy bőröndbe beraktuk a legszükségesebbeket, többek között pelenkákat, mert a Laci gyerek éppen hasmenéses volt. Az egyetem kapujában Ilit és a négy gyereket felraktam a buszra, én pedig visszamentem a tanszékre. Körülnéztem – akkor láttam a lukas waldenemet –, és a tanszéki kerékpáromon elindultam a Bécsi domb felé. Velem jött Winkler Oszkár is. Akkor már özönlött a nép kifelé. Ott találkoztunk Roller Kálmánnal és a Tanulmányi Osztály vezetőjével, valamint az orosz tanszék vezetőjével, mindegyik tolt egy-egy kerékpárt, a kormányon jobbról-balról egy-egy – tehát hat – bőrönddel jöttek át a határon.

Kerékpáron mentem az első faluig, ahol egy teherautón megláttam a feleségem a négy gyerekkel, és azt mondták, hogy ők visszamennek. Erre fogtam a kerékpárt, felraktam az autóra és közöltem, hogy továbbmegyünk. Így jutottunk el Kismartonba, ahol édesanyámnak rokoni kapcsolatai voltak. A rokonoktól kaptunk pokrócot, aztán vagonokba zsúfoltak bennünket, és elindultunk Traiskirchenbe, ami Bécstől körülbelül 50 kilométerre van. A rokonok közben értesítették édesanyám grazi testvérét. Traiskirchenben egy hadapródiskola épületében szállásoltak el. Az épület 1955-ig orosz laktanya volt, és amikor kimentek, még az ablakkeretet is magukkal vitték. Közben a környékbeli falvakból vastagon telehordták szalmával ezt a sivár épületet. Több mint háromszázan zsúfolódtunk össze, és úgy aludtunk ott, mint a malacok, már aki tudott. Pár nap múlva kezdtem elbizonytalanodni magamban, hogy jól döntöttem-e. De nem sokáig hezitáltam, mert állítólag Sopronból jött emberek azt híresztelték, hogy Sopronban akasztják a főiskolásokat. Ekkor döntöttem véglegesen, hogy maradunk.

Másnap a karitász bécsi központjába vitték autóbusszal a gyerekes családokat, így minket is. A bécsiek meg jöttek oda, és válogatták azokat, akiket be akartak fogadni. Mit tesz Isten, a főiskolán gépírónőként dolgozott gróf Széchenyi Bea, aki pár éve disszidált, vele volt a petőházai cukorgyáros lánya, Schoeller Gertrúd, akik végül is elszállásoltak bennünket. Mint köztudott, főiskolás diákok és tanárok kisebb-nagyobb csoportokban érkeztek a Wolfgang See-i gyűjtőtáborba. *(Hogy innen kik miért és hova kerültek, azt a Gyökerek és lombok előző köteteiben olvashattuk. A szerkesztő.)* Talán a portugál ajánlatot nem említette senki,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ahol ugyanis a száműzetésben élő Horthy Miklós is tett lépéseket érdekünkben. Amerikába is elment a befogadást kérő levelünk, és nekem meggyőződésem, hogy ott azért nem akartak velünk foglalkozni, mert mindent tudtak rólunk, azt is, hogy a tanári kar többnyire párttag volt, és nem akartak több bonyodalmat a kommunistákkal. Végül is Kanadát választottuk. Hazulról közben jöttek a levelek a főiskoláról, hogy „gyertek haza, minden meg lesz bocsátva…", minek hatására többen haza is mentek. Itt jegyzem meg, hogy a Kanadával kötött megállapodásban az is benne volt, hogy öt év után, amikor már mindenki végzett, haza mehet, aki akar. Igen ám, de az a kormány, amelyik bennünket befogadott, néhány hónap múlva megbukott. Nem tudhattuk, hogy a szóban tett ígéret alkalomadtán érvényes lesz-e.

Végül is elindultatok Kanadába…

Igen. 28 fős volt a tanári kar, amelyikből 8 fő professzor, a többiek, tanársegédek, adjunktusok voltak. Sebestyén Laci – aki egyben szakszervezeti elnök is volt, és emiatt nem örvendett túlzott népszerűségnek – volt az egyetlen, aki még Ausztriában kijelentette, hogy nem kíván csatlakozni hozzánk, mert úgy érzi, hogy nem méltó rá. A többiek, a nagy párttagok és kommunisták bezzeg nem csináltak lelkiismereti kérdést a Nyugatra távozásból.

A közel 200 diákból öt év alatt 144-en végeztek. A többi munkát vállalt valahol és otthagyta az egyetemet, és voltak, akik más szakon folytatták tanulmányaikat.

Londonban kiszállítottak a vonatból és nagyon elegánsan öltözött hölgyek teával kínáltak, egy-egy keksszel, hozzátéve, hogy mindez a királynő ajándéka. Mindezt később gyakran felemlegettük. Liverpoolból szilveszter éjjelén indultunk. Az utcákon már tartott a vigasság, léggömbök, durrogtatás, ahogy ez lenni szokott, amit úgy is tekinthettünk, hogy bennünket búcsúztatnak. Mindenesetre elszorult szívvel szálltunk a hatalmas hajóra, ha jól emlékszem, 3500 regisztertonnás volt. Kaptunk egy-egy kabint és bőséges ellátást, amiből nem sokat élveztünk, mert az indulástól az érkezésig 11-es vihar tombolt a tengeren. Kanadában mínusz 20 Celsius fok fogadott. Három hét múlva elindultunk Vancouver felé egy úgynevezett Béke vonattal, amit számunkra állítottak ki. Öt nap, öt éjjel robogott a vonat velünk Kanadán keresztül. Végül is a tájból sokat nem láttunk, mert a mínusz 40 fokos hidegben az ablakok mind befagytak. Montrealban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megálltunk, ahol a helybéli egyetemisták fogadtak bennünket, és megajándékoztak Mikes György újságíró humorista „Anglia papucsban" című könyvével, amit azzal a bejegyzéssel adtak át, hogy az ottani egyetemisták küldik a soproniaknak, és sok szerencsét kívántak. Edmontonban a sportolók fogadtak, a mazsorettek hiányos öltözékükben adtak műsort a kutya hidegben. A Sziklás hegységhez érve megenyhült az idő, gyönyörű volt a táj, átszeltük a Gleccser Nemzeti Parkot, és a Fraser folyó völgyében haladtunk tovább. Vancouver előtt két hónapig voltunk előkészítő táborban egy repülőtéren. Nekem csodálatos élményt jelentett az USA határához közeli Mount Baker csúcsának hófödte látványa 6000 méter magasságával. Véleményem szerint még a Kilimandzsárónál is szebb.

Később aztán bementünk a UBC-be, ahol az egész társaságot lefényképezték. Ez a fénykép nem rég került elő az archívumból. Kinagyították egy 2·1 méteres poszterré, ami most, a legutolsó soproni bálunkon ki volt téve a falra. Rétfalvi Laci, a Kapocs szerkesztője mindenkinek készített egy kisebb nagyítást, amit jelképes összegért megvettünk, és a befolyt pénzt az egyesületünk pénztárába fizettük be. Ez az egyesület a tanulmányok befejezése után alakult a hallgatókból, tanárokból vegyesen.

Rövidesen beköltöztünk a Powell River-i megürült barakklakásokba. Még arra is figyeltek, hogy a gyerekeknek hozassanak néhány teherautónyi homokot a tábor közepére. Az öböl túloldalán, szemben lévő hegyoldalon egy csapat fekete medve áfonyázott. Amikor a teherautó ledöntötte a homokot, a sofőr kért volna egy seprűt, hogy lesöpörhesse a platóról a maradékot. Persze mi nem igen tudtunk még angolul, és csak annyit értettünk, hogy brúm..., brúm..., brúm (broom=söprű), s az egyikünk elkiáltotta magát, hogy meneküljünk, mert azt mondja a pilóta, hogy jönnek a medvék.

Nemsokára hivatalosan is megnyílt az egyetem soproni tagozata. A megnyitó ünnepségen ott volt a helybeli dékán, a provincia kormányától vagy öten, és Medveczky Lajos mondott beszédet.

Mivel nyáron semmiféle fizetést, illetve ösztöndíjat nem kaptunk, ajánlották, hogy mindenki keressen magának munkát. Az erdészeteknél és különféle nagyvállalatoknál helyezkedtünk el. A Fraser partján volt egy fűrésztelep, ahol tucatnyian kaptak munkát, s mivel az üzem főmérnöke egy régen kitelepült magyar volt, a kezdetleges angol nyelvtudás sem okozott túlzott hátrányt. Az a kishajó, amelyik vontatta a hatalmas tutajokat, visszafelé az Északon lévő papírgyárakba vitte a fűrészport. Itt a közelben nem volt papírgyár, mert az akkori tech-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nológia szerint éktelen bűzzel járt a gyártás. Én útépítésnél kaptam munkát Északon. British Columbia egyébként akkora, mint Németország és Franciaország együtt. Itt fönt, Északon építettek egy erdei feltáró főutat, s a főnök egy szlovák ember volt, akit úgy hívtak, hogy Luigi D'agnolo. Tökéletesen beszélt magyarul, állítólag otthon a nyilas kormány erdészeti minisztere volt. Engem mindig leszúrt, amiért magyarnak mondtam magam, már pedig szerinte az Adamovich színtiszta szlovák név. Én is mondtam neki, hogy akkor ő is használjon szlovák nevet, ne az olasszal kérkedjen. Ellenszenves voltam neki, ugyanis tőle kaptam az első feladatot, a tábor latrinájának a kiásását. Kezembe nyomta az ásót, lapátot, megmondta a méretet. Na, mondom magamban, „ezért kellett nekem Kanadába jönnöm, hogy latrinát ássak?"

Pankotai Gábor mondta, hogy ha egy mérnökembernek latrinát kell tervezni, azon is látsszon, hogy mérnökember tervezte.

Az angol nyelvtanfolyamon a tanárnő – ahelyett, hogy praktikus szavakat tanított volna – az első órán a baseball szabályaival boldogított bennünket. A tanfolyamon mellettem ült Apt Dönci bácsi, akitől nem volt idegen a viccelődés. Legidősebb professzorunk, Fodor Gyula már vagy nyolcvan felé járt és nagyothallott. Másnap kérdeztek valamit az idős úrtól, aki felénk fordulva riadtan kérdezte, hogy „mit mond? Mit mond?" „Hogy fusd körül az asztalt!" – súgta Dönci bácsi gonoszkodva. A kisöreg fölállt nagy nehezen, és körbeszaladta az asztalt, a tanár meg csak nézett csodálkozva, hogy mi történt… A kirobbanó nevetésre aztán megnyugodott. De volt olyan nyelvoktatás is, hogy majd' egy évig G B. Shaw valamelyik színdarabját adták le. Komolytalan volt. A nyári gyakorlatokon szedtük fel a legtöbbet.

Visszatérve az útépítésre, szentül meg voltam győződve, hogy teodolitot adnak a kezembe, ezzel szemben kaptam egy mérőszalagot, amivel fél mérföldet kellett kimérnem. Mivel nem tudtam, hogy számítom át méterre, megkérdeztem. Erre angolul kérdezik egymás között, hogy „még ez mondja magát professzornak?!" Mondhatom, keserves nyár volt. A szünidő felénél egy hétre hazament mindenki, és én is hazamehettem volna, de a szlovák főnök rátett Trianonra, és azt mondta, hogy „te leszel, aki vigyáz a táborra ez alatt az egy hét alatt." Egészen deprimálódtam és majdnem sírtam. Otthon várt a család. Egy hónap még hátra volt, majd idegileg teljesen kikészülve mentem haza szeptemberben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A nyelvi problémák mikor szűntek meg?

Soha. Az angol nyelvet egy bizonyos szintig nagyon könnyű elsajátítani, irodalmi szinten azonban már ebben a korban nehéz megtanulni. A gyerekekkel nem volt baj, mert három év múlva már úgy beszéltek egymás közt, hogy mi nem is értettük. De nem is csoda, mert semmit nem úgy ejtenek, ahogy írják és egészen meghökkentő fordulatokat kell megtanulni. Számomra ez egy szörnyű nyelv.

Idővel bejöttünk Powell Riverből a városba. A diákokat a közelben egy szállodafélében helyezték el, de voltak, akik összeálltak hárman-négyen és bérleményben laktak, úgy, mint Sopronban a kamarákban. A tanárok pedig az egyetem területén kaptak lakást, amit a Roller intézett el. Én sajnos ebből kimaradtam, úgyhogy a városban kerestünk hirdetés útján lakást. Ez nem volt egyszerű, mert amikor megtudták, hogy négy gyerek van, visszakoztak. Végül egy lengyel megkönyörült rajtunk és az egyetemhez közeli lakásába befogadott. Egy évig laktunk ott, és mivel szépen sikerült összegyűjteni egy lakásra valót, megvettük ezt a házat, amiben most is lakunk. Nekem ez nagyon megtetszett, mert a ház mögött kis erdőség volt, három egymás alatti tavacskával, melyekben tavirózsák virítottak. 17 500 dollárba került. Hetekig nem tudtam aludni, mert nem tudtam, hogy miből fogjuk ezt kifizetni. Most, ötven év után legutóbb egymilliót ajánlottak érte, de nem eladó, mert itt vagyunk otthon.

Az oktatás katonai barakkokban kezdődött, ahol minden tanárnak kialakítottak egy kis irodát. Miután az egyetem épületeiben a tantermek egész nap foglaltak voltak, mi este 8-tól éjfélig tartottuk meg az előadásokat. Amikor 1961-ben befejeződött az oktatás és eljöttünk, akkor a barakkokat ledózerolták. Már éppen föl akarták gyújtani a romhalmazt, amikor arra járt Kozák Tóni és megmentette azt a táblát, amire rá volt írva, hogy ez a magyar fakultás. Később odaadta nekem, én meg hazacipeltem, és jelenleg az Soproni Erdészeti Múzeumban látható.

Volt elegendő oktató?

Bizony foghíjasok voltunk, mert például növénytanból otthon maradt Nemky Ernő, és voltak olyan tárgyak, amelyek itt nem voltak tanrendben, például a vadgazdálkodás. Vitt Lajos bácsi, aki velünk volt, nagyon jó előadásokat tartott ebből a tárgyból. Itt volt Vancouverben két híres magyar építész Kaffka Péter és Kiss Zoltán. Kaffka Péter tervezett és épí-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tett az egyetem területén belül egy olyan épületet, amelyikkel díjat is nyert. A külső rácsos faszerkezetet kombinálta belül betonnal. Ő tanította az építéstant. Kiss Zoltán is díjat nyer azzal az épülettel, amit mi csak konkurensként emlegettünk, mert itt épült szemben, a Fraser partján. Ott a vietnami háború elől megszökött amerikai tanárok tartottak előadást, és idővel ez az intézmény is híressé vált. Mi csak a „kommunista" egyetemnek hívtuk, mert az oktatók kivétel nélkül baloldaliak voltak.

Az elektrotechnikát az a Szablya János oktatta, aki Bécsben csatlakozott hozzánk, és a Műszaki Egyetemen volt docens. Kiváló kapcsolat volt a két család között, mivel ott is volt egy sereg gyerek. Később ők átköltöztek az USA-ba. A soproniak előbb említett utolsó bálján a Szablya család teljes szaporulattal, 27 fővel voltak jelen.

A második nyári szünetben Sziklai Oszkár segítségével a Victoria központú kutató intézetben kaptam munkát. Egy gyérítési kísérletben törzsenkénti felvételeket végeztem. A harmadik és negyedik nyáron egy lakatlan szigeten végeztem hasonló munkát, ami nagyon megviselt. Csónakkal vittek át egy angol fiatalemberrel a szigetre, ahol egy kalyibában laktunk, de külön főztünk, mert ő sem a gulyást, sem a pörköltet meg nem ette. A házikónktól 3-4 kilométerre a sziget végén volt egy amolyan szatócsbolt, ahol mindent lehetett kapni, és a környék szigeteiről, meg a szárazföldről is idejöttek csónakon az erdei emberek. A bolthoz vezető erdei út fölött összeborultak az ágak, amelyeken zsákmányra várva leselkedtek a szigeten élő pumák. Mondták, hogy öt embert is megölt a puma azon a szigeten. Nem volt ritka a 3 méter átmérőjű, közel 100 méter magas Szitka-fenyő sem, amelyekből néhányat a vihar kidöntött, és azokon kellett átmászni. Ez a fenyő arról híres, hogy a háború alatt az angolok innen vitték a repülőgépek propellerének gyártásához. Az itt található hemlokfenyőről (Tsuga canadiensis) azt kell tudni, hogy a múlt század elején a fakitermeléskor ezt a fát hátrahagyták. Mivel nincs gyantája, hamar elkorhadt. A háború után erre vetődött egy komáromi fatelep-tulajdonos, Walter Koerner – akinek nyilván államosították az üzletét –, és javasolta, hogy próbáljanak meg belőle papírt gyártani. Ma már a papírgyártásnál nélkülözhetetlen alapanyag, ő meg milliárdos lett és a UBC több épületét az ő adományából építették.

Az erdőrendezést egy USA-ból jött szakember oktatta, akinek odaát magánirodája volt. Itt említem meg, hogy több hallgatónak csak szakérettségije volt, például mint szakácsnak, meg kéményseprőnek. Ez utóbbi szép karriert futott be. Az elhelyezkedés kezdetben bizony fizi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kai munkát jelentett, ahonnan aztán ki-ki tehetsége és szerencséje révén került mérnöki állásba.

Annak ellenére, hogy megérkezésünkkor meglehetősen ellenségesen fogadtak az itteni hallgatók, később a tudásunkkal tekintélyt vívtunk ki magunknak. A tiszteletet csak fokozta az a szertartásszámba menő felvonulás, amit minden év október 23-án tartottunk, és a végén megkoszorúztuk a forradalomban elesett hősök emléktábláját. Akkor teljesen magunkra hagytak gyászunkkal, és csak az észt hallgatók – akik rokonnak tekintettek bennünket – vonultak velünk.

Az egyetemtől való búcsúzás emlékére Apt Dönci faragott egy domborművet, ami két összefonódó kezet ábrázol, alatta a dátummal: 1957-1961, ami a mai napig megtalálható az International Hallban. A végső búcsúzáskor nem volt különösebb felhajtás, mert addigra valahogy az összetartó erő már csak az egyes évfolyamokban mutatkozott meg, ami nagyjából a mai napig tart. Megjegyezem, a tanári kar is a végén 4 főre fogyatkozott.

Te hogy kerültél át oktatónak a UBC-re?

Az erdészeti master fokozatot három év alatt megszereztem, 1962-ben átvett a dékán a mellé a professzor mellé, aki az erdészeti kötélpályákat, a fakitermelést oktatta, én meg tulajdonképpen a tanársegédje voltam, bár magyar értelemben vett tanszékek itt nem voltak. Innen indultam és lettem később „full professor", amit nálunk tanszékvezetőnek neveznek. De olyan értelemben is, hogy többféle tárgyat tanítottam, mint például a földméréstant. Hála Sébor professzornak, az sem jelentett gondot, hogy itt nincsenek háromszögelési fix pontok. A bekötési pontunk a Sarkcsillag volt. Hazai professzornak hallottam előadását gömbháromszögtanból.

A faszerkezetek méretezése volt a kedvenc tárgyam, amit tanítottam, és ezt tudtam hasznosítani az itteni Fatechnológiai Kutató Intézetben, ahol a faanyagok különféle vizsgálatát el tudtam végezni. Ez a tárgy elkísért Tanzániába és Malajziába is, ahol meghívott oktatóként tanítottam. Mivel egyik országban sem volt ez tantárgy, bevezettettem, amit nagyon kedveltek a hallgatók. Egy másik kutatási témám volt az álló faanyag szilárdsága, ahol a súlypont meghatározásból írtam három dolgozatot, ami a szakirodalmi tevékenységem legértékesebb része, szerintem. Afrikában az egyik diákom a trópusi fenyőültetvényeken végzett ezzel kapcsolatos méréseket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Úgy hírlik, nagyon kemény kutatómunkát kellett végezni ahhoz, hogy a felszínen maradhass…

Van itt egy olyan mondás, hogy ha nem publikálsz, megszűntél létezni. Úgyhogy az oktatás mellett rendszeresen kellett kutatási eredményeket publikálnom különféle szaklapokban, és ebből tudták, hogy létezem. Kedvenc témám volt az erdei utak környezetre való hatása, valamint az úttervezés és az esztétika problémaköre. Amikor erről beszéltem a bakancsos fakitermelőknek – mert kiküldtek ebben a témában Victoriába előadást tartani – odajött hozzám egy hallgató, és azt mondta, hogy még a tévében sem látott ilyen humoros előadást.

Argentínában, az Erdészeti Világkongresszuson tartott felvezető előadásommal sem dicsekedhetek, mert a címe az volt, hogy: Az erdészet gépesítésének gazdasági, szociális vetülete. Ugyanebben az időben Magyarországon is volt egy IUFRO rendezvény, szintén útépítéssel kapcsolatban, így a dékánunk ment Argentínába, és tartotta meg helyettem az én előadásomat, amivel – úgy hallottam – leszerepelt, amit nem is csodálok, mert nem értett a témához.

Egyébként itt minden évben kitüntették az első három legjobb oktatót. Ezeket a helyezéseket úgy ítélték oda, hogy az előadásokon meglepetésszerűen megjelentek, amiről azután jelentést tettek. Ez nem volt kis feladat, mert amikor indultunk, 1800 oktató tanított. Ugyanis annyi fakultás volt, ebbe beleszámított a papnevelde és az orvosi szak is. Mindig feleződött a kiesők száma, 900, 450, 225 stb. Végül az utolsó 6 „csapott össze" és így lettem harmadik. Az biztos, hogy az én előadásaimnak híre volt. Volt egy általános, mindenki számára vizsgaköteles tárgy, amely az erdészettel általánosságban foglalkozott. Amikor megtudták, hogy én adok elő – mert hiszen többen is voltunk – zsúfolásig megtelt a nagyterem. Az előadást fokozta a vetítéssel és szemléletes rajzokkal illusztrált látványosság is.

Külföldön is oktattál…

Az egyenlítőtől kb. 10 fokra volt alkalmam megtapasztalni a trópus különös világát Malajziában és Tanzániában. Kétszer másfél év alatt sok élményben volt részünk. Ahogy éveim sokasodnak, ezek lassan feledésbe merülnek, tán jobb, ha elmondok belőlük néhányat. Malajziába a CIDA (Canadian International Development Agency) jóvoltából

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kerültem a pár éve indult erdészeti egyetemre Serdangba, Kuala Lumpurtól 21 km-nyire. Hárman mentünk Kanadából, dr. Bonner a torontói egyetemről, dr. Squire a UBC-ről és jómagam. Előttünk már egy éve ott tanított Sastry, volt MF tanítványom a UBC-ről. Ő segített bennünket átesni a kezdet nehézségein (lakásnézés, közlekedés, az egyetem campusán az étkezés stb.). A diákok jól beszéltek angolul, részben a középiskolában tanulták, de gazdag családok csemetéi lévén, a TV-ből is, ahol az amerikai adásokat hallgatták rendszeresen. Innen adódik az anekdotám az első angol nyelvű előadásomról. Az óra után odajött hozzám egy hallgató és azt mondja: „ugye, a professzor úr kanadai?" Igen – mondom. „De nem magyar származású?" – kérdezi. Valóban az vagyok, de honnan gondolja? A válasz: „mert az akcentusa nagyon emlékeztet a Gábor Zsazsáéhoz, Hollywoodból." Hát így kezdődött!

Hosszú az út Vancouvertől Kuala Lumpurig. Feleségem, Ili megvárta, amíg a gyerekeinknek befejeződik az iskola, és én megfelelő szállást szerzek. Bonnerék és három középiskolás gyerekük, Buff, Squire és Daphne, a felesége voltak az útitársaim, együtt repültünk Tokióba, ahol egy hetet töltöttünk. Japánban a legszebb élményünk Kyoto, a régi főváros volt csodás pagodáival és díszkertjeivel. Onnan Hong-Kongba repültünk egy pár napra. A város, nagy zsivajával inkább idegesítő volt, mint érdekes. Onnan Kuala Lumpurba, ahol a repülőtéren már várt bennünket Sastry. Kilépve a gépből azt hittem gőzfürdőbe lépek, a hőség – főleg a 90% körüli páratartalommal – szinte kibírhatatlannak tűnt. Pedig ez nem szűnt meg se éjjel, se nappal, csak a mindennapi kora délutáni zivatar, villámokkal és süketítő menydörgéssel, enyhített rajta valamit. És a naponként többszöri tussolás a márványpadlós „palotánkban", amit sikerült kibérelnem a város szélén, az várost körülvevő őserdőtől két kilométernyire. Innen jártunk később lepkéket fogni, miután a család és Papp Gizi néni megérkezett. Az őserdőben – az óriási fák alatt – háromszintű örökzöld, a talajtakaró mintha szőnyeg lenne. Itt-ott törpepálma és bokor. Szó sincs a Tarzan filmekből ismert liános, áthatolhatatlan dzsungelről. És a csönd! Csak estefelé szólnak madarak és a majmok – no és a délutáni égzengés, ami viszont félelmetes. A félhomály elsötétül és a villámok vakítóak. Szerencsére csak egy-két órán át tart. A szakadó eső langyos, ahogy a parton az Indiai óceán vize is, amit hétvégeken élveztünk. Ezekből a hatalmas erdőségekből termelik ki az óriás rönköket, amelyek zömét tengeri tutajokon Japánba szállítják. A tarvágásokat átalakítják olajpálma- vagy gumifaültetvényekké, ez az ország fő bevételi forrása. Az egyetemnek is van tanulmá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyi erdeje, ott is tűztünk ki utakat a diákjaimmal, akárcsak Haneyben. A magamfajta külföldinek kijárt egy házvezetőnő, egy éjjeli őr, egy kertész és egy sofőr. A csöppnyi maláj Helen hamar megtanult Ilitől magyaros ételeket főzni, az éjjeli őr lopott, a kertész hol ide, hol oda rakta a cserepes trópusi virágainkat. A sofőr Laci fiammal büszkén vezette a hatalmas ausztrál autónkat, amit nem kevés pénzért vettem. Magam ritkán vezettem, mert a város szövevényes utcáin kezdetben nehéz volt eligazodni. Főleg az angolok tervezte hatalmas „round-about"-okon (körforgalomban), ahová 8 sugárút torkollott, és ha elhibáztam a megfelelőt, mehettem körbe, közben sávot váltva, miközben a motorkerékpárok százai cikáztak körülöttem. A 21 km-re lévő egyetemre hajtva ritka nap volt, ha nem láttam pár szerencsétlenséget. Az egyetem, akárcsak Tanzániában, társa volt az agráregyetemnek és az állatorvosi fakultásnak. Az erdészeti professzorok közt az USA-ban végzett maláj, USA-beli erdőművelő, három indiai, három kanadai oktattak – évfolyamonként 50 hallgatót – négyéves tanmenettel. A botanikus kertben ismerkedtem meg a trópusi gyümölcsök fáival, a szőrös rambutánnal, a mangostinnel, a brazil dióval és sok mással. Egy se volt olyan jó, mint a mi őszi- vagy sárgabarackunk, a szőlőről nem is beszélve. Ebédszünetben a dékánunk sokszor kivitte a vendégprofesszorokat egy közeli vendéglőbe, mint muszlim, disznóhúst nem ehettünk, de általában a KL-i kínai vendéglők kitűnőek voltak. A lazachoz hasonló „ikan kurau" haluk volt kiváló. Én egyszer egy kitűnő steaket ettem, megkérdeztem a pincért, milyen hal volt. Rejtélyesen mosolygott: „sir, it was a phyton steak". Az óriáskígyó gyakori volt, az egyetemre is jöttek a tyúkfarmra tojást lopni. Ott befogták őket, és a vendéglősök jártak ki értük – hát így ettem én is óriáskígyószeletet. A délutáni viharok után az utak szélén másfél méter mély és széles csatornák vezették le a vizet. A házunk mellett is vezetett egy ilyen. Az út túlsó oldalán vonult el naponta egy bivalycsorda, legelészve. Egy bivaly hanyatt belecsúszott az árokba. A hajcsár kétségbe volt esve. És ekkor került sor Laci fiammal közös „hőstettünkre". A mellettünk lévő építkezésről egy tripodot szerkesztettünk, és a bivaly alatt áthúzva a nejlonkötelet, a hazulról bemutatásra hozott csigasorral, néhány izmos legény (mert ekkora már csődület támadt) kihúzta a hatalmas bivalyt. Engem hősként üdvözöltek a hajcsár hálálkodása közben. Másnap egy gallon sűrű bivalytejet hozott. Tejeskávé reggelire! Ritka eset, mert a boltokban ritkán volt tej. Kókusztej igen. Az éretlen kókuszt machetével (ott parang) lefejezték, és műjég között hűtve árulták az út szélén. A hőségben a görög istenek nektárjával ért fel.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Házunktól vezetett ki az út a híres KL-i állatkertbe, amit gyakran látogattunk. Ketrecek helyett egy-egy kis fás terület volt körülkerítve, ahol az állatok szabadon járkálhattak. Volt tíz fekete párducuk. Matt fekete bőrükön a fényes fekete a foltokkal csodálatosan szépek voltak. Az állatkert igazgatója, amikor megtudta, hogy Kanadából jöttünk, elvezetett bennünket, és büszkén mutatta a mi mosómedvéinket. Koszosak voltak és látszott rajtuk, hogy nem érzik jól magukat. Pedig volt vizük és banánokat dobtak elébük.

Az őserdőben volt két érdekes élményem, amit még elmondok. A tanulmányi erdőnk főútján egy ausztrál kollégával mentünk egy dzsipen, amikor előttünk száz méterre géppisztolyropogás állított meg bennünket. Akkor volt a partizánok támadása a maláj kormány ellen. Ausztrál vezetőnk hirtelen visszakapcsolt és mentünk hátrafelé, de három egyenruhás elállta az utunkat. Mindketten halálsápadtak lehettünk, ők meg nevettek. A maláj parancsnok azt mondta: éppen gyakorolják a partizánok elleni harcot, jobbkor nem is jöhettünk. Közben a gyakorlatozó katonák – bokorágakkal körültűzdelve, mint kamuflázs – szintén nevetgélve körülvették a dzsipet, és mutatták a „davaj-gitárjukat" ami vaktölténnyel volt töltve. Egy másik alkalommal egyedül mentem egy ösvényen, amikor egy „orang asli" család jött velem szembe. Papa, mama, kisgyerek. Ők a dzsungel őslakói, fúvócsövekkel vadásznak madarakra, kisebb majmokra. Érdekes faragásaik vannak, amiket az utak szélein árusítanak. Én is hoztam haza párat. Kis csapatokban élnek és vándorolnak, akár a mi cigányaink. Egyistenhívők, és az orvosaik kiválóak. A németek írtak róluk egy tanulmányt. A kis család tagjainak – akikkel találkoztam – ott volt a vállán a fúvócső (nekem is van egy, amit a vendégeim szoktak kipróbálni). Valamit mondtak a saját nyelvükön, barátságosnak hangzott. Mikor elhagytak, hátranéztem és láttam, hogy a gyerek a kis fúvócsövét rám irányította, de a mamája elkapta, hallottam, hogy valami bocsánatfélét mond – „hogy ezek a gyerekek!" A mérgezett hegyű kis nyilak csak majmok ellen jók. Lehet, hogy a gyerek annak nézett! Egyébként az „orang" jelentése „ember" , az „utan" pedig „erdő", az orang-utan erdei embert jelent. Ilinek ők tetszettek leginkább az állatkertben, ahol hatalmas ketrecekben éltek és mókásan ugráltak ágról-ágra, különösen a fiatalok.

Az „orang-puté" fehér embert jelent, egy ilyent ábrázoló szobrot hazahoztam. Érdekessége, hogy a legnehezebb fajsúlyú fából, vasfából faragták. Az „új" szobánkban – amit negyven éve építettünk hozzá a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

házunkhoz – tároljuk a trópusról hozott sok érdekességet a falakon. Aki jön látogatóba, felemelheti az orang-puté-szobrot. Az egyik keresztgerendára felszegeztem egy 8 m hosszú piton bőrét, amit KL-ban vettem. Ott egész krokodilbőrt is vehettem volna. Csodálatos, kikészített helyi bogaraik és lepkéik is voltak, abból is van egy kis szemelvény a falon, köztük a világ legszebb lepkéje, a Papilio Brooks bársonyfekete arasznyi szárnyán egy élénkzöld csíkkal. Soha nem felejtem, ahogy Gizi néni rohant egy tisztáson lepkehálójával utána, de a lepke magasra szállt és elment. Láttad? – kérdezte, majdnem fogtam egy 'brusztot'! Bécsi dialektusával, aki ért németül, megnevetheti a szójátékot.

Gyerekeink közül Laci sajnos nem bírta a hőséget és idegösszeroppanással pár hónappal korábban hazarepült, és azóta is küszködik az idegeivel. Rita igen nehezen hagyta hátra barátnőit Vancouverben – az utolsó évében – de az ottani International Schoolban, ahol leérettségizett, új barátokat szerzett a világ minden tájáról, főleg a követségek alkalmazottainak a gyerekeit, akikkel még most is tartja a kapcsolatot. Éppen tavaly találkoztak Los Angelesben a 30 éves érettségijüket megünnepelni. Péter mint kisfiú, sokat játszott az egyik Bonner fiúval a házunk melletti ónbányákban. Az ónt a külszíni fejtés homokjából, hosszú vizes vályúkból lehetett kiszedni. A vályút 10-20 kínai asszony állta körül, és mint az aranyrögöket nálunk, szedték ki az óndarabkákat. Ezeket olvasztották egybe a világhíres „Selangor pewter"-nek, poharak, vázák, faliórák, dísztányérok készültek belőle. Hoztunk mindegyikből. Dékánunktól minden idegen professzor kapott ilyen falitányért maláj szöveggel, megköszönve név szerint mindegyikünknek az University Pertanian, Malajziában végzett munkánkat. Péter estefelé, derékig borítva a bányákban hagyott sárral jött a zuhanyozója alá. A hét hálószoba mindegyikének volt saját zuhanyozója. A hatalmas nappaliban – a CIDA fizette – szép rattanbútoraink voltak, ezek azután a féltonnás szállítmányban átkerültek a vancouveri nappalinkba. A hazatelepülés Kuala Lumpurból Bombayon, Kuwaiton és Athénen át Prágába, illetve, mivel a csehek nem engedtek oda bennünket, nem lévén külön odaszóló útlevelünk, Kladnóba szállásoltak el. Onnét a legrázósabb repülés Kelenföldre – ahol a sok utazóbőröndünket a taxisok nem voltak hajlandók elvinni haza, Fertőszentmiklósra, mígnem egy taxis be nem rakta a Volkswagen Beetle-jébe azokat, és csodálkozásunkra csak ennyit mondott – minden, kérem csak hozzáállás kérdése. De sokszor emlegetjük ezt a mondását. Hatvanöt dollárt kért az útért –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megérte. Egy pár hét múlva, kiélvezve a vendéglátást és az időjárást, kipihenve értünk otthonról – haza. A házunk rendben, pedig aggódtunk, mert 8 egyetemista bérelte ki, de le a kalappal, még a kertünk is szebb volt, mint mikor elhagytuk.

Itt tulajdonképpen vége lenne a „mesének", de két érdekesnek gondolt élményt, két szigeten, Borneón és Penangon tett kirándulásunk eseményeit még elmondanám.

A maláj erdészeti egyesület vándorgyűlést tartott Sarawakban, Borneó nyugati partján elterülő provinciájában. A félszigeten lévő ország fővárosa Kuching, ide repült Szingapúrból az a 15 főnyi küldöttség, amelynek az egyetemről tagjai voltunk. Ott volt a háromnapos konferencia és utána egy négynapos kirándulás. Egy keskenyvágányú vasúton indultunk északra, Miribe, ahol fafeldolgozó üzemek – fűrésztelep, réteglemezgyár – dolgozták fel a rönköket, amit a vasúton szállítottak oda. A vasút melletti rakodóra – egy, a kárpátaljai dorongutakhoz hasonló, „kuda-kudá"-nak nevezett – közelítő utakon hozták a kb. 6 m-re hossztolt méteres vagy még nagyobb átmérőjű rönköket. Az őslakók, a dajakok – akiknek nem is távoli ősei fejvadászok voltak – végezték a közelítést. A kárpátaljai dorongutakon a nehézségi erő csúsztatta le a rönköket, a kuda-kudán azonban emberi erő – rendszerint négy dajak – hámba fogva húzta a vízszintes közelítőn keresztdorongról keresztdorongra lépve. Ezek a két oldalsó ászokfákba ékelve, lekérgezve, nyersolajjal megkenve, lehetővé tették a rendkívüli súlyú óriás rönkök csúsztatását. Az ászokfák a mocsárba vert cölöpökön nyugodtak. Ugyanis a terület legnagyobb része nem túl mély mocsár, ahonnan egy-egy krokodil dugta ki a fejét. A közelítő út szélén egy lábnyi deszka vezetett végig, hogy onnan az esetleg megakadt rönköt igazgathassák. Én azon a pallón begyalogoltam vagy 20 métert, mert le akartam fotózni ezt a rendkívüli egzotikus közelítési módszert. Sajnos addig nem tudtam a dorongok olajozásáról, de hamarosan kiderült, mert fél lábammal beléptem, hogy szemből kapjam el őket, s bizony seggre csücsültem. Legalább a dajakoknak jó napot szereztem, mert szívből jövő nevetésüket nem felejtem. Ők meztelenek voltak, egy kis ágyékkötővel, kistermetű, de csupa izom – csokoládébarna, tetovált – testük szinte szoborszerű. Leányaik kimondottan szépek voltak bikini féle ruhájukban, amire a misszionáriusok kényszerítették őket. Velük a „hosszú ház"-ban találkoztam a rizsaratási ünnepély kapcsán. A „bagol" névre hallgató hosszú ház vendégei voltunk egy este. A ház 6 m

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

magas cölöpökön áll, kb. 10 m széles és 80 m hosszú. Egy oldalt 3 m széles verandához létrák vannak támasztva, amelyeket éjszakánként felhúznak. Bár már nem kell félniük ellenséges törzsek támadásától, a múlt azonban még most is kísért, mert bent a családokra osztott „apartmanok" mennyezetéről – így az én házigazdámnál is – neccko-sárban feketére aszott koponyák lógtak. Behívtak és megkínáltak valódi „Nescafé"-val. Változnak az idők! Belül végig egy 3 m széles, padlózott folyosó volt, ahol gyékényeken töltötték az éjszakát. Miután a ház végén felmásztunk a létrán, lassan végig kellett mennünk a házon, mert pár lépésenként szép lányaik az ünnepi rizsborral kínáltak. Csak később tudtuk meg az előbb említett misszionáriustól, hogy a poharakat csak félig kellett volna kiinni, a másik felét a kislány hajtja fel! A papok szerint ilyenkor mindenki részeg, de másnap eljönnek gyónni és egy évig igen rendesek megint. Éjjel a természet követelte aktusra kiléptem a verandára – szerencsémre eszembe jutott, hogy ne merészkedjek messze – a létrák is fent vannak. Életem legcsodálatosabb egét bámultam meg. A csillagok a bársonyfekete égen szinte elérhetőnek látszottak. Körülöttem többféle színű szentjánosbogár villogott, a dzsungelből néha valamiféle majom, talán orángután kiáltását hallottam. Vagy fél órát álltam kint, a fejemnek is jót tett a forró, de friss levegő. A rizsbor gyalázatos ital – állapítottam meg.

Másnap került sor egy csodálatos kirándulásra, a világhíres „Niah cave"-t látogattuk meg. A dzsungel eltakarja a kb. 10 m széles bejáratot. Bent fülsiketítő zsivaj fogadott bennünk, fecskék ezrei szálltak és etették fiókáikat a barlang mennyezetére ragasztott fészkeikben. A mi fecskéink sárral ragasztják össze a fészkeiket. Ezek a nyálukkal, ami áttetsző, gumiszerű anyag s amiből a méregdrága kínai fecskefészekleves készül. A barlang mennyezete kb. 20 m magasan van. Egymástól kb. 9 méternyire bambuszrudak mennek fel, és köztük necclétrák, ahonnét a bennszülöttek vakarják le azokat a fészkeket, amelyekből kirepültek már a fiókák. Hazafelé egy napig még megálltunk Kuchingben, ahol a múzeum a nagy látványosság, eredeti helyi érdekességekkel, főleg a dajakok szőtte szőnyegekkel és a fejvadászat idejéből származó dolgokkal. A nők a fülükben, gyerekkortól kezdve egyre súlyosabb fülbevalókat akasztanak, ami lehúzza a fülcimpájukat a vállukig. Én is vettem egy pár fülbevalót, furcsa módon úgy néz ki, mintha egy régi réz függőónból alakították volna ki. Lehet hogy egy angol földmérő használta valamikor, és a feje lett a váltságdíj!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyermekkoromban az eszterházai kastélyt körülvevő parkerdőben, a Leésben, családunkon kívül embert nem láttam, mert idegenek nem jöhettek be. Édesapámnak, aki a herceg erdésze és fácánmestere volt, volt egy könyvtára. Engem korán megtanított olvasni és írni, így került a kezembe úgy ötévesen Sven Hedin utazásai. A petróleumlámpa fényénél olvastam Szumátráról, és ott egy furcsa gyümölcsről, a durián-ról. Panni nővéremmel megegyeztünk, hogy ha felnövünk, valahogy szerét ejtjük, hogy oda eljussunk és a durián megkóstoljuk.

Nos, én láttam Szumátrát (igaz, hogy csak távolról, a malakkai tengerszoros túlsó partján). Kéthetes szabadságomat a feleségemmel és három gyermekükkel Penang szigetén töltöttük. Közvetlenül a tengerparton, egy hotelben szálltunk meg. A sziget igazi turistaparadicsom, szép tiszta strandokkal és sok érdekes látnivalóval. A sziget közepe, tulajdonképpen egy hegy, talán valaha vulkán lehetett, aminek tetejéről egész Szumátrát látni lehetett, kb. úgy mint innen Vancouver Islandot. Az elég meredek hegyoldalon egy ingajáratú kötél mozgatta két kocsi jött fel és le, egy vágányon. Mikor középen találkoztak, egy szellemesen kialakított váltórendszer terelte az egyiket jobbra, a másikat balra. Egyik oldalon a kocsik kerekei peremmel követik a sínt. Hát ezt a szerkezetet Sopronban, ahol a vasútépítéstan fontos tárgy volt, tanítottam. De hogy valaha ilyen vasúton utazzak – nem gondoltam volna! A vasút alsó állomásától elsétáltunk egy kis buddhista templomhoz – pagodához –, ahová belépődíjért egy szerzetes bevezetett bennünket, és a turistákra való tekintettel jó angolsággal elmondta, hogy ők itt a szent kobráknak állítottak templomot. Miután szemünk megszokta a félhomályt, hátrahőköltem, mert előttem pár méternyire kobrák lóbálták a fejüket. Egy korlát ugyan elválasztott tőlük, és a pap szerint a sűrű tömjénfüst miatt el vannak kábítva, nem veszedelmesek, hiszen szentek! Pár perc után azért – biztos ami biztos – kiosontunk a friss tengeri levegőre. Ahogy Penangba is, haza is a Rakjat expresszel mentünk. Az elegáns szerelvény túl hűtött volt, majd megfagytunk. Az étkezőkocsiba menekültünk, ahol közölték, hogy fejenként csak egy főtt tojást adhatnak, más nincs. Szerencsére Kuala Lumpur a szingapúri végállomás előtt félúton van, így boldogan „haza"taxiztunk. Viszont nagyon szomorú volt látni itt Vancouverben a TV-n a penangi hotelunkat a pár év előtti cunami áldozataként. Többi társával együtt darabokra tépve hevertek a parton.

Szóval láttam Szumátrát. És ettem a furcsa durianból! Ez a hatalmas, vadgesztenyetermésre emlékeztető gyümölcs ugyan vadon is terem a dzsungelben, de termesztik is a malájok, mert az ott élő kínaiak jó pénzt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

adnak érte. Az érett termés külső burka cikkelyenként lefejthető és alatta a vadgesztenyéhez hasonló magok egy vajsárga krémbe vannak beágyazva. Arról kell leszopogatni a rendkívül jó ízű krémet. De! Olyan illata van, amit magyarul csak büdösnek mondhatnak. Egyik regényében Sommerset Maugham így jellemzi a duriánt: „...it tastes as the best ice cream what you eat in an outhouse" *(Olyan az íze, mint a legjobb fagylaltnak, amit a budin eszel).* Panni nővérem kedvéért, meglepetésnek hazamenet Vancouverbe, Fertőszentmiklóson megszakítottuk az utunkat. KL-ben egy kisebb duriánt húsz (!) celofánfóliába takarva „hazamentettem". Ott hátul a kertünkben óvatosan szétpakoltam, amikor már kezdett érződni az illata, Panni néném elsápadt. De hősiesen evett egy kanálkával, majd otthagyott bennünket. Fia, Péter és én befejeztük, a maradékot az ottani „outhouse"-ba, méltó otthonába dobtuk. Most már évek óta kapható itt is a kínai negyedben – lefagyasztva hozzák – pár éve egyet kíváncsiságból vettem. Azt is hátul a kertben ettem volna meg, de ahogy a magyar szólás mondja, se íze, se bűze nem volt. Fontos lábjegyzetként megemlítem, hogy Papp Gizi néni rendkívül szerette a duriánt, néhány elfogyasztása után Ili feleségemmel én is megkedveltem. Talán olyan, mint a Guinness sör, ahogy hirdetik: „good for you". Ezt azért is említem, mert befejezésképp egy kis epizóddal zárnám ezt a részt. Az egyetemről hazamenet, lakásunktól pár percnyire volt egy kínai üzlet. Amikor először bementem, láttam, hogy ki vannak rakva azok a sörök, amiket árul. Az ottani hőségben valóban állt, hogy a Guinness is good for you '. Kértem pár üveggel, de nem értette. Guinness stout – próbáltam az öreg kínainak kiejteni, úgy, ahogy értse, aztán megmutattam neki a kiállítottak között a Guinness stoutot. „Oh, you mean Ginista – minthogy az n-et l-nek ejtik, ebből bizony „giliszta" lett. Ettől kezdve már nem volt probléma: „please give me a bottle of giliszta" és már hozta is a lehűtött, sűrű sört.

*

Még néhány adalék malájföldi életünkből.

Karácsony. 90°. Fenyő helyett Casuarina-ág a tengerpartról. A közeli üzletnegyedből a hangszóró bömböli: „I am dreaming of a white Christmas...".

Leszáll az este. A csudát, lerobban, háromnegyed 7-kor még világos, negyed 8-kor már sötét. A kezünkben kifeszítve a háló tollaslabdához. Sötétedés előtt játszik Rita és Laci. A fehér toll-labdát nagy denevérek kapkodják el.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Vasárnap. Mise a hegyen az apácáknál. Megesett lányok nevelői. Kórusuk csodálatos malájul. Mellettünk mindig egy New York-i bankár felesége ül. Zöldalma kölnije van. A pap japán, beszéd helyett csak annyit mond: „Read the Bible". A belvárosban a katedrális impozáns. Persze ablak nincs. Így a fecskék ki-be repülnek. Az érsek kardinális. Hatalmas termetű feketebőrű, indiai származású. Nagyon szigorú. Gyóntam nála!

Malacca. Valaha holland település. Most portugálok lakják. A tengerparton Xavéri Szent Ferenc hatalmas szobra. Innen indult kínai missziós útjaira. A portugálok igen finom szafttal körített rákokat kínálnak. Még ma is látom, ahogy Gizi néni és Ili leszopják az ujjaikat. Kézzel eszik itt mindenki. Az öböl vize kristálytiszta és langyos. Este, ha úszkáltunk benne, a trópusi amőbák foszforeszkáló csíkot húztak el utánunk.

Kuala Lumpurban a sok kínai a szokásos rakéták százaival ünnepli meg az új évet. Akkor voltak az újságok tele a partizánok várható támadásával. Félálomból ébredve valóban azt hittem, hogy a város szélén lakva, bajunk lehet – hát keltettem a ház népét: „meneküljünk, jönnek a partizánok!" Ők meg a tűzijátékot élvezték a kertből. Azóta, ha az English Bayből idehallatszik az évenként szokásos tűzijáték, a feleségem átkiabál a szobámba: László menekülj! Jönnek a partizánok! Ez is besorakozik emlékeink közé.

A maláj emlékekből ennyi bőven elég, pedig úgy tudom, még hátra van, ha nem is a feketeleves, de a fekete Afrika.

1984 tavaszán egy hirdetés jelent meg a UBC Faculty of Forestry tábláján, hogy a norvégiai NORAD (ami a CIDA-nak megfelelője) erdőmérnöki tárgyakat tanító, angolul beszélő tanárokat keres az általuk alapított és fenntartott Tanzániai egyetemre. Nyilván ez a hirdetés megjelent a világ minden erdészeti egyetemén, ezért megpályáztam, akár a 6/49 lottót: „sohasem lehet tudni" alapon. Úgy is lett, megnyertem a jackpotot. Oslóba kellett mennem a szerződést aláírni. Itteni dékánom ugyan nem volt hajlandó alkotószabadságra felterjeszteni, mondván NORAD úgyis jól fizet. Ugyanezt mondta, amikor a CIDA révén Malajziába mentem. Ami a norvég fizetésemet illeti – a szerződés aláírása után – a tisztviselő megjegyezte: tudom-e, hogy a fizetésemnél többet csak a miniszterelnök és a királyuk kap. Most is tűnődöm hát, hova lett az a pénz? Hoztunk haza értékes faragványokat, érdekes törzsi fegyvereket, díszeket – de ennél sokkal többet jelentettek az élményeink.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Oslóban egy hetet töltöttem, egy gyorstalpaló nyelvtanfolyamon vettem részt – nem sok sikerrel... – nehéz már egy új nyelvet megtanulni hatvan felé. Swahili volt az ország hivatalos nyelve, de jóformán mindenki, aki középiskolát végzett, beszélt angolul; nem volt így probléma az előadásaimat megtartani. Egy Peugeot 504-es új autót is kaptam ott, ami pár hét alatt megérkezett tengeren Dar es Salaamba. Kuala Lumpur után nem volt nehéz megszokni a bal oldali vezetést.

Darban a norvég követség alkalmazottja, a morogorói dékán és Oregonból egy amerikai professzor fogadtak és hazavittek ideiglenes szállásomra, egy elég primitíven berendezett vendégfogadóba. A ház, bádogtetővel, egy hatalmas mangófa árnyékában állt. Első éjjel alig tudtam aludni, mert az érett mangók úgy hullottak a tetőre, mintha bombáztak volna. Reggel derült ki, hogy már hetek óta nincs se só, se cukor. Szerencsére tej volt és Nescafé, mert a dánok vezette agrármérnöki egyetem mintatehenészetet tartott fenn, ahonnan – később is – jó minőségű tejjel láttak el a professzorok családjait, így minket is.

Északon voltak sóbányáik, de szállító autóik még nem. Később érkeztek 5 tonnás teherautók Svédországból. Hogy cukor miért nem volt, nem tudom, hiszen egy hatalmas cukorgyár dolgozta fel a nádcukrot a keleti parton.

A dánok építették közben az egyetem mellett a villanegyedet. Annak mondom, mert IKEA bútorokkal berendezett modern házaikat minden kényelemmel felszerelték, kivéve egyet, a zuhanyozót, ami pedig jól jött volna a száraz félév nagy hőségében. Minden házhoz nagyméretű kert tartozott, és mindenki kapott egy kertészt, egy házvezetőnőt és egy zulu szolgát, aki a telep aljáról hordta fel a vizet. A vízvezetékből jövő víz ihatatlan volt, viszont mosni, mosogatni, még fürödni is lehetett benne. Villanyunk volt, de sokszor volt áramszünet, nem egyszer főzés közben. Akkor a szolga az útszélen árult faszenet használta ügyesen. Vasárnap déltől nem szabadott autót vezetni. Volt még egy érdekes tilalom: tejes kukoricát nem volt szabad letörni és árulni, mert az érett kukorica volt a nép fő tápláléka, az erdélyi puliszkához hasonlóan.

Három hónap alatt a házak elkészültek, jöhetett a feleségem és Pap Gizi néni. Róla annyit kell tudni, hogy Bécsben volt kifőzdéje, és amikor kijött Kanadába, egész jó helyen nyitott egy sütödefélét. Hozzá jártak a hallgatók és az oktatók is, mert úgy működött, mint egy menza. Később az üzletet jó pénzért eladta, és mint jó barátunk, velünk jött amolyan házvezetőnőnek. Szükség is volt rá, mert mire ők jöttek, ad-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

digra én vagy 10 kilót leadtam – az övemen még mindig látható az ottani műhelyben akkor kilyukasztott extra lyukak sora.

Én már az érkezésük előtt egy hónappal beköltöztem a házba, és a kertésszel elkezdtük a csupasz terület beültetését. A piacon lehetett banánsuhángokat venni, amit egy egyméteres átmérőjű és egy méter mély gödörbe ültetett Juma (így hívták a kerti munkást a faluból), a gödör alját alaposan megtrágyázta, amit a dánok marhafarmjáról hozott. A föld, a vörös laterit a hazai löszhöz hasonlóan viselkedik – vizesen tiszta kátyú, szárazon mint a beton. Tíz gödröt ásattam ki – darabját egy dollárért –, gondoltam, egy hét alatt megássa a felvett munkás. Mire délután megjöttem az egyetemről, ott tátongott mind a tíz gödör. Fantasztikus, hogy primitív szerszámaikkal milyen eredményesen dolgoztak. Mire Ili megérkezett, a banánfák virágoztak. A ház veteményeskertjében, egy akácfa árnyékában otthonról hozott magból paprikák és görögdinnyék nőttek, a hajtásaikon virágokkal. Ott minden gyorsabban nőtt. Hiszen a banánfák is az év végére meghozták az első termést. Egy korai gyönyörű fürt már közel volt, hogy sárgulni kezdjen. Másnap Juma beállít a konyhába, hátán a hatalmas fürttel. Mikor kérdőre vontam, csak annyit mondott: „Buana (uram), szeretné megenni a banánjait, vagy hagyja, hogy a majmok egyék meg?" Mindenkinek volt banánja, egymásnak adtuk ajándékba – 15 család lakott körülöttünk. Sohase hittem volna, mennyire meg lehet unni a banánevést.

Ilit és Gizi nénit a repülőtéren vártam, két órát tartó – gödrös – úton hazavezettem az autót, és ezzel megkezdődött a normális életünk.

Morogoró egy nagy kiterjedésű mezőváros a Dar es Salaamtól nyugatra fekvő síkság végén – ahol a hegyek kezdődnek. Délre az Ulu-guru, egy 2000 méter feletti hegy húzódik, előtte kisebb hegyekkel. Ezeknek a hegyeknek az alján volt az egyetemi város, három fakultással, és a villanegyed. Alattunk a város (ezernyi zajával...). Szép volt az egyenes főutcája, hatalmas mangófákkal a szélén. A mellékutcákon kis boltok, rendszerint áruk nélkül.

Cukrot, sót Darból hoztunk. Egy kínai(!) – az volt ám! – frissen ölt és tisztított tyúkot árult. Tojást mindig az éjjeli őrünk (az is volt) hozott a hegyek közötti kis falujából, olyan sárgájúakat, amit csak ott láttunk – narancsvörös volt inkább. Disznóhúst és zsírszalonnát a dari országút szélén két hentesnél szereztünk be. Volt töpörtyű a túrós tésztára!

Este. Hét óra. Mindennap. A narancsvörös nap lebukik a láthatáron, a Mikumi vadrezervátum felé. Ili meggyújtja a két petróleumlámpát –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mert rendszerint áramszünet van reggelig. A konyhaasztal körül kiosztjuk a kártyalapokat – snapszlit vagy ultit játszunk. Gizi néni csal. „Hát nem mondtátok, hogy színre színt kell tenni..." Az ablakon át beáramlik az éj királynője – egy indiai bokor – bódító illata. Három hálószoba van, a távoliba kerül Gizi néni. Csendes horkolásába belevegyül a mikumi oroszlánok távoli üvöltése, a sakálok ugatása és a hiénák nevetése. Ki-ki hálát ad az Úrnak a nap örömeiért – és elcsendesül a ház. Másnap reggel hét óráig, amikor a nap a keleti égen, Dar es Salaam irányából felkel, forró napot ígérve a hűvös szavannai éjszaka után. A Mikumi vadrezervátum ezer és ezer fecskemadara megkezdi látványos és szélsebes repülését a rezervátum fái felett, elgyönyörködtetve az arra járókat. Talán a mi magyar fecskéink is közöttük vannak?

Az afrikai asszonyok mindent a fejükön visznek – azért olyan szép tartásúak. Vasárnaponként – szintén a hegyekből – egy sor asszony hozott a fején tálakat, kezükben korsókat – amit ők égettek ki – le a piacra. A piac látványos színfoltja volt a városnak, gyümölcsöt, zöldségféléket, gombát, sőt frissen fejtett babot is lehetett kapni. A kis falvakból házhoz is jöttek árulni kis, maguk fonta kosarakból erdei málnát, illatos szamócát. Egyszer Gizi néni bekiabált, gyertek ki, ilyent még nem láttatok! Egy kislány egy dobozban tartott valamit kendővel letakarva. Mikor levette a terítőt, ott topogott két kicsi bagolyfióka – és a fényben ijedten forgatták a fejüket –, de repülni még nem tudtak. Gizi néni sajnálatára lebeszéltem, hogy megvegyük, mit csináltunk volna velük. Az biztos, hogy aranyosak voltak.

Házunktól az egyetem épülete elég messze volt, így autóval jártam be, délben hazamentem ebédelni, a délutáni órák rendszerint gyakorlatok voltak.

A norvégok nagy súlyt fektettek a gyakorlati képzésre. A fahasználat tárgyban a fadöntést is pl. a dékán kérésére a saját kertjében gyakoroltuk. A kert szélén állt egy hatalmas eukaliptuszfa, amelynek az árnyéka nem volt éppen kedvező a banánültetvényére. Az irányított döntést úgy kellett megterveznem, hogy a banánokat ne sértse meg a fa. A hajkot ehhez igazítva vágta ki két diák svéd motorfűrésszel. Egy másik diák majomügyességgel előtte felmászott a koronáig, és az ágakat egyenként levágta kézifűrésszel. A magával hozott nejlonkötelet a korona alatt átkötötte, és a két hosszú szárát lenn két diák kivitte V alakban, hogy a dőlő rönköt irányíthassa a megkívánt irányba. Hát sajnos ez nem sikerült a legjobban, és ennek 2-3 banánfa látta kárát, de a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fiú időben félreugrott, így hála Istennek, nem lett baja. A dékán meg volt elégedve, hiszen sok banánfa menekült meg, én meg a kötelet húzó fiúnak jelest adtam a tárgyból.

Az útépítéstanban az egyetem feletti hegyoldalon törték ki a nyomvonalat – svéd Silva kompasszal és finn Suunto lejtmérővel. A nyomvonal mentén két hét délutánjain, kapaszerű csákánnyal – jembével, amit a szertárból vettek át – alakították ki a keresztszelvényt. Az útból szép sétaút lett csodás kilátással a campusra és a városra. Az oktatásügyi minisztert is meghívta a dékán Dar es Salaamból, aki egy kitüntető oklevelet adott át egy kis ünnepség keretében, az út végi kis tisztáson, nyárson sült kecske és sör mellett, a tanárok és diákok nagy vigadozása közepette.

A legnagyobb „művem" azonban egy háromnyílású 5+5+5 méteres fahíd építése volt. A táblán felrajzoltam a szerkezetet, a negyedévesek elvégezték a szilárdsági számításokat. A hídfők és a különböző állványok a tartógerendákkal egyetemben maguk döntötte és hosszalt eukaliptuszfákból készültek. A híd a száraz évszak közepén épült meg kb. 2 hét alatt. Szeget nem lehetett kapni, mindent szizálrosttal kellett összeilleszteni. A mederben jó minőségű kavics és homok volt. A gyorsan szilárduló cementtel a négy alapot megépítették. A zsaluzáshoz akadt deszka. De annyi nem volt, hogy a híd tetejére is jusson. A nádhoz hasonló – de magasabb – elefántfüvet kaszáltak, és abból kb. 1/2 m magas „deckinget" raktak. A szerkezetet 10 tonnás teherautóra méretezték. Én voltam az első, saját autómon, aki áthajtott a hídon, a diákok tapsa közben. Itthon Vancouverben, karácsonyra levelet kaptam a dékántól – amiben megválaszolta a kérdésemet – az esős évszak árja nem mosta-e el a hidat, és használták-e a teherautók? Azt írta, az árvizet átvészelte a híd, és a teherautók is használták addig, amíg a termeszek szét nem rágták a cölöpöket és a gerendákat, és a híd leszakadt a saját súlya alatt. Sic transit gloria mundi...

Diákjaim egyharmada keresztény volt (katolikus vagy lutheránus), egyharmada muzulmán és egyharmada animista – törzsvallású –; száznál is több törzs lakott saját kis településeikben, szerte az országban. Mindegyiknek saját nyelve volt, de egyben mind azonos volt: a főnökük orvos volt, jobban mondva kuruzsló. Nagy probléma volt a malária. Mi naponta szedtük az ellenszerét, de a nép nem engedhette meg magának, amiként a diákok sem. Volt, amikor a fél osztály az egyetemi kórházban feküdt, magas lázzal szinte önkívületben – ezeket még időben hazaküldte dékánunk a családjukhoz. Ott a törzs doktora egy hét

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

alatt kikúrálta őket. Visszajövet kérdeztem őket, hogy lehet, hogy ilyen hamar felgyógyultak –, sőt ellenállóak is lettek újabb fertőzés ellen. Egybehangzóan ezt a hihetetlen történetet mondták el nekem: A witchdoctoruk (ők is így hívták az orvosukat angolul!) ketrecekben különböző mérges kígyókat tartott különböző betegségekre. Egyikkel megmaratták a diákomat, aki pár napig kómában volt, de amikor felébredt, teljesen egészségesnek érezte magát. Biztosan az influenza elleni oltás helyett is használna. De ezt biztosan nem tanítják a UBC-n.

Azért a többes szám, mert feleségem, Ilonán kívül itt is, akárcsak Malajziában, Pap Gizi néni pár hónapot velünk töltött. Közös élményeink voltak legalább olyan érdekesek, mint a maláj lepkefogásos kirándulásaink a dzsungelben.

Miután naplót nem vezettem, ez a leírás egy-egy emlékezetes eseményről szól, de nem időrendi sorrendben. Kétéves ott-tartózkodásunk (1982-1984) vége felé látogattuk meg a világhíres Serengeti Nemzeti Parkot. Dar es Salaamból repülővel a Kilimandzsáró vulkán melletti kisebb vulkán, a Mount Meru tövében szálltunk le Arusha város mellett. Egy Land Rovert béreltünk, egy helyi néger sofőrrel. Ablaka nem volt az autónak, jól lehetett fényképezni belőle. Első megállásunk az ugyancsak világhíres Ngorongoro kráter peremén volt, ahol kényelmes szállodában szálltunk meg. Lenézve a két kilométernél szélesebb kráterfenékre, mint a hangyák, legelészett ott a sokféle állat, zsiráfok, orrszarvúak, zebrák stb. A sofőr javasolta, hogy van még idő, menjünk le közelről megnézni az óriási állatkertet. A zsiráfok hullámzó vágtatása, a kis zebrák és az újszülött elefántok szép látványt nyújtottak. Ili nem lelkesedett a vadbivalyokért, amelyekhez egész közel vezetett a sofőrünk, mert szerinte ijesztő volt a nézésük. Egy struccot is megkergetett a szerencsétlen, egész a kimerültségig, le is szidtam. A terep füves volt, alacsony dombokkal. Egy domb tetején megálltunk, és talán 20 méternyire egy tucat fiatal oroszlán napozott. Leálltunk, hogy fényképezhessek, a motort is leállította a sofőr, hogy ne remegjen a kezem – bezzeg remegtünk mindnyájan, mikor indulni akart, és az autó nem indult. Grrr...grrrr. Próbálgatta, de csak nem ugrott be a motor. A fekete vezetőnk hamuszürke lett. Közel voltunk már az alkonyathoz, és bevallotta, hogy nem szólt fent senkinek, úgyhogy minket nem keresnek. Az oroszlánok feltápászkodtak, félelmetes volt a látvány. A vezető üresbe kapcsolt, és kilépve teljes erővel megtaszította az autót, és a domb alján beugrott, hogy beindítsa a motort. Grrr...grrr... nem sike-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rült. Az oroszlánok nagyon lassan indultak felénk. A sofőr erre hátraugrott, és kivett egy kurblizót a csomagtartóból, amivel először néhányszor a tetőre csapott, míg én dudáltam, erre a csapat megijedt, hátat fordított, és visszament vagy 10 métert. Ezalatt ő gyorsan kurblizott, és végre beugrott a motor, míg én a gázt nyomtam. Ő, amilyen gyorsan tudta, elhagyta az oroszláncsapatot, akik még egy darabig követtek minket, aztán visszacammogtak. Az biztos, hogy Gizi néni jó falat lett volna nekik. Mint a mesék végén, addig mentünk felfelé a kapaszkodón, amíg a szállodához nem értünk, és ma is élünk, ha meg nem haltunk. Bizony, ha az autóban ér bennünket az éjjel – ezt a megemlékezést nem írtam volna meg.

A további utunk már nem volt ilyen izgalmas, de sok érdekes élményt tartogatott. Éppen a gnúk vándorlásának volt az ideje. Óriási csorda, vagy fél kilométer hosszú, száz méter széles és nagy iramban vágtattak jobb legelők és az apadó vízmosások felé. Mi kb. 200 méternyire tőlük egy termeszdomb mellett álltunk le, aminek a tetején egy gepárd ült, és – vezetőnk szerint – várta a vonulás végét, ahol a leggyengébbek futnak, ami könnyű zsákmány lett volna. Ránk se hederített, néhány felvételt csináltam, és vártuk, hogy a gnúvonulásnak vége legyen. De a vezetőnk másként gondolta, és az autó dudáját megnyomta. Erre a gepárd felugrott, és a világ leggyorsabb állata lévén elinalt, a dudát folyton nyomva a vezető nekivezetett a gnúknak, azok előttünk meghőköltek, szétváltak, és mi közöttük áthajtottunk. Akár a zsidók a Vörös-tengeren! A hajunk szála égnek állt, de biztosan nem először tette ezt meg a vezetőnk.

Egyik éjjel egy vendéglőben vacsoráztunk. A hálószobánktól egy fajárda vezetett át az étterembe. Dolgainkat a szobánkban hagytuk – aminek természetesen nem volt csukható ablaka. Gizi néni Bécsből hozott Pick szalámit, Ilinek volt rágógumija a táskájában. Amikor vacsora után visszamentünk, a járda szélén egy jó méretű majom „mókázott" Gizi néninek. Nyilván azért, hogy a csapat addig a szobánk tetején ehesse a szalámit és Ili rágógumiját, amit ügyesen kibontattak és úgy rágták, mint a jégkorongedzőink a TV-ben. Azt mondták a hotel alkalmazottai, hogy szerencsénk volt, hogy a fényképezőgépemet nem vitték el, mert minden csillogót el szoktak vinni.

A rezervátum füves terein ezrével legeltek a legkülönfélébb antilopok, impalák. Serengeti utunk utolsó állomása Manyara-tó volt, ahol fán lakó leopárdokat kellett volna látnunk, de vezetőnk nem tudott mutatni egyet

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sem. Helyette viszont a tavon pihenő flamingók százas csapatait zavarta fel – a látvány csodálatos volt –, mintha rózsafelhők úsztak volna el a fejünk felett. Egy félig felkoncolt zebra teteménél is megálltunk megnézni, hogyan „landolnak" az óriási keselyűk. Éppen úgy engedték ki a lábukat a leszállás előtt, ahogy a Boeing 747-esek a futóművüket.

Morogorói lakásunktól félórányira is volt egy nemzeti park. Oda többször kihajtottunk nézni a vadakat. Érdekes, hogy nem volt kerítése, mégsem jöttek ki a vadak, nyilván tudták, hogy vadászok is vannak a világon. Egyik professzor kollégám, egy német, rendszeresen kijárt, és a határon kívülre tévedt vadakból nekünk is hozott a „konyhára". Egyszer egy varacskos disznóval állított be. Ili és Gizi néni nekiálltak a ház mögött nyúzni – akkor indult az esős évszak –, ám egy hirtelen támadt vihar disznóstól besöpörte őket a hátsó teraszra. Szerencsére nem lett bajuk. Sőt a disznóból készült hatalmas kondér gulyásra meghívtuk az egész tanári kart. A dékán háromszor kért repetát, pedig az asszonyok nem sajnálták az otthonról hozott erős paprikát.

Tanzániát (területe éppen akkora, mint Brit-Kolumbiáé) a világ leginkább onnan ismeri, hogy ott van földünk legmagasabb vulkánja, a Kilimandzsáró (5895 m). Annak tövében volt az egyetemünk tanulmányi erdeje. Mikor dékánom, dr. Temu először elvitt oda, hogy bemutassa a szintén szénfekete főmérnököt, kezet fogtunk, és az én „How do you do" üdvözlésemre így válaszolt: „Jó szerencsét professzor úr, hallottam, maga is Sopronban végzett." Hát a meglepetéstől szólni is alig tudtam.

Tanzánia az egyetlen szocialista ország Afrikában, Nyerere angol börtönből szabadult elnök vezetésével. Ő küldött fiatalokat a Szovjetunió országaiba egyetemet végezni. Így volt Sopronban is 12 fekete 5 évig erdőmérnöki diplomát szerezni. Az 5 év alatt tökéletesen megtanultak magyarul. Találkozásunk óta hetenként küldte a főmérnök Morogoróba a Ludas Matyit! Kérdeztem, járatja-e a Szabad Népet. Erre így válaszolt: „Ne tessék bolondnak nézni, elég volt azt ott olvasni".

Ez volt bemutatkozásom a Kilimandzsáró hósapkás vulkánjánál. Ritkán bújt ki a felhők közül. De búcsúzásunkkor kitisztultan szikrázott a napfényben, mikor a Swiss Air gépével hazarepültünk. A pilóta a géppel kétszer is körülrepülte – úgyhogy benézhettünk a kráterbe, mert ahogy közölte az utasokkal, az elmúlt évben ez a második alkalom, hogy ő is láthatta a vulkán impozáns csúcsát. Etiópia felett egy légüres térbe repültünk be, és közel 1000 m-t zuhant a repülőnk. Hatalmas csattanással, recsegve, ropogva hozta egyensúlyba a gépet a piló-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tánk a buborék alján. Azt hittük, ez a vég. Pilótánk bemondta, hogy sajnos abban a térségben gyakori ez a jelenség, de ilyen méretűben még ő sem volt soha.

Nincs a világon hely, ahol magyart ne találna az ember. Dehogy „földit" is Afrikában, azt nem gondoltuk volna.

A volt fertőszentmiklósi kántor lánya, Rozmán Babi, dr. Pattantyús Endréné gépészmérnök férjével Dar es Salaamban élt, aki ott az egyetemen volt professzor. Babi akkor járt középiskolába Sopronban, amikor a feleségem. Nagyon sokat köszönhetünk nekik, akiket kéthetenként a hétvégeken meglátogattunk. Ők a közbeeső hétvégeken jöttek ki hozzánk „vidékre" (200 km), és sok közös élményben volt részünk. Babi kitűnően főzött, és a friss tengeri herkentyűkből készült ebédjeit nem felejtjük. Vasárnaponként, amíg mi a katedrálisban misén voltunk Nyerere elnökkel(!) (talán az egyetlen kommunista, aki nemcsak, hogy nem tiltotta, de támogatta is az egyházakat), ő addig főzött. A délutánokat az Indiai-óceán homokos tengerpartján töltöttük – pár üveg Safari sör társaságában. Babiékat a „Párt" helyezte Tanzániába, így nem tudtak elvinni bennünket a magyar követség szilveszteri báljaira se. Sok magyar élt ott. A Tungsram gyár alkalmazottai és többen az egyetemen.

Ha autóval mentünk Morogoróból a tanulmányi erdőnkbe, a két nagy város – Moshi és Arusha között – volt egy furcsa nevű település: USA-river. Ott élt dr. Nagy Endre afrikai vadász, Kittenberger Kálmán és gróf Széchenyi Zsigmond méltó utódja. Trófeáival szülőföldjén, Keszthelyen alapított egy kis múzeumot. Hatalmas kiterjedésű vadaskertje volt, ahol jó pénzért vadászhattak a világ minden tájáról érkező vadászok. Ő maga is ejtett el ritka vadakat és trófeájukat hazaküldte. Sőt gyakran járt haza maga is vaddisznókra és szarvasokra vadászni. Leánya egy vendéglőt vezetett, ahol jó magyaros ételt ehettünk, és kiváló kávét ihattunk. Ő tanácsolta, hogy Arushában látogassuk meg dr. Sáska özvegyét – aki szereti, ha magyarokkal beszélgethet –, amit meg is tettünk.

Sáska asszonyék Erdélyből vándoroltak oda, és férje – mint orvos – egy évig kezelte Hemingway-t, aki náluk lakott, és ott írta a „Kilimandzsáró hava" című regényét. Házuk ablakából rá lehetett látni az impozáns vulkánra, nem csoda, hogy ihletet kapott. Az asszony – férje halála után – a város vendéglőinek asztalait látta el virágcsokrokkal. Csodálatos kertje volt. Ott láttunk először makadám mogyoróbokrokat. Sokféle golgotavirágot, gyömbért és más trópusi virágokat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Volt még egy érdekes találkozásom: kanadaiakkal. A város mögött, két hegy között egy vízzáró gátat építettek. Az útépítés tárgyban a talajmechanika alapjait is előadtam, de a vizsgálatokhoz szükséges szerkezetek hiányában csak előadni tudtam, bemutatni nem. A gátépítéshez egy jól felszerelt laboratóriumuk volt, gondoltam, megkérem a főmérnököt, hogy kivihessem hozzájuk a diákjaimat. Mikor autóval kimentem hozzájuk, a munkásokat kértem meg, hogy kerítsék elő a főmérnököt. Meglepetésemre csak a fejüket csóválták, hogy nem értenek – kiderült, hogy québeci franciák voltak, és nem tudtak angolul. De előkerült a mérnök is, és természetesen ő tudott angolul. Nagyon segítőkész volt, egy délután két órát töltött el velünk, és bemutatta diákjaimnak a szükséges vizsgálatokat.

Egy alkalommal – két magyar botanikust hozott ki hozzánk Dar es Salaam-i jó ismerősünk, akik nálunk szálltak meg és botanizáltak a környéken. Egyikük, Borhidi Attila, később a Magyar Tudományos Akadémia székfoglalóján alaposan „eláztatta" az erdészeket, amiről az Erdészeti Lapokban olvashattam. Szóval kígyót melengettünk a keblünkön, amikor szállást adtunk neki. Azt el kell ismernem, hogy könyve, a „Gaia Zöld Ruhája" kiváló alkotás.

Botanikáról lévén szó, még leírom, hogy a két trópusi vidék, ahol közel négy évet éltünk, tökéletes ellentéte volt egymásnak. A maláj őserdők buja zöldje után a tanzán szavanna száraz, füves térségein csak itt-ott volt egy fa – mind tövisekkel védekezve a szárazság ellen. De hogy a zsiráfok mégis le tudták legelni a lombjukat, az szinte hihetetlen. Két fa volt a legérdekesebb, az egyik az ébenfa, amelynek külseje nem árulta el, hogy a gesztje teljesen fekete. Csodás szobrocskákat faragtak belőle az egyszerű falusi „művészek". Az utak szélén árulták a remekműveiket, hoztunk annyit haza, hogy minden gyerekünknek jutott. A másik rendkívüli fa a baobabfa, amelyik óriási hordóhoz hasonló törzsének belsejében vizet tárol. Meg lehet csapolni, ha szomjas valaki. A törzs tetején rövid vaskos ágak vannak, úgy néz ki a fa, mintha a tetején lennének a gyökerei. A helyi monda szerint, amikor az Úristen teremtette a fákat, az ördög megirigyelte, és éjjel kihúzta és felfordította, azért néz ki úgy a koronája, mintha gyökere lenne.

Ha már a baobabfáról szólok – ami semmilyen fához nem hasonlít – megemlítek egy érdekes kis állatot, amivel gyakran találkoztunk. A kaméleont. Azt hittem, ennek a nagy gyíkhoz hasonlító teremtménynek a színe változása jó időt vesz igénybe. De nem ám! Kertészünk behozott egy, a gö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rögdinnye levelei között fogott, közel félméteres példányt a konyhánkba. Az ajtóig még zöld volt, amikor bejött vele, szinte pillanatok alatt sötétlilává változott. Juma szerint mérges lett, és nem is mozdult a fiókos szekrény tetejéről, csak a két szemét forgatta egymástól függetlenül – lemérte a lehetőséget, merre másszon el. Nemcsak a szemei, de a „járása" is azt mutatta, hogy baj van az idegkoordinálásával. Az utakon, ha láttuk, hogy megálltak az autók, tudtuk, hogy kaméleon iparkodik át a túloldalra. De ha kettőt-hármat lépett előre, utána egyet hátra, és ezt ismételte addig, amíg át nem ért. Lenin elvtársat juttatta eszembe! A mérges, lila barátunkat megsajnáltuk, és kivittük vissza a kertbe. A laterit talajra téve egyszerre vörös lett, és amikor bebújt a görögdinnye levelei közé, szép zöld lett.

A dinnyéről jutott eszembe, hogy a nővérem küldte magyar magból nevelte Juma és szépen hozott termést. Egy hétkilós példányt vittünk el Dar es Salaamba a barátainkhoz. Babi hűtőszekrényében lehűtötte és ebéd után felszolgálta. Sötétvörös, cukorédes szeleteit fagylalt gyanánt ettük kertjükben a forró levegőn – kitűnő volt. A következő termés sajnos mind elrohadt a tövön. Juma szerint a Dudu okozta. Így hívták a kártevőket és a gonosz szellemeket is... Panni nővérem cecei paprikamagot is küldött – ami viszont ellenállt a Duduknak, és szép sárga termést hozott. Juma hagyott meg magnak is – ahogy később írta, illetve íratta, mert írni, olvasni nem tudott –, a kertjében jól érzik magukat, és már ismerősöknél is terem. Szóval mi juttattuk el a magyar paprikát Afrikába – egy kis fizetség a szép emlékekért.

A második év évzárója után egy Safari sörrel rendezett összejövetelen búcsúztunk el Tanzániában maradt kollégáimtól és diákjaimtól. A diákjaim egy ébenfából faragott feszülettel búcsúztak tőlem, ami itt lóg kis házi kápolnánkban. Esténként alatta köszönöm meg a jó Istennek a mai napot és a régi szép napokat, itthon is, otthon is és ott, a távoli Afrikában is. Kollégáimtól egy szép batik képet kaptam ajándékba. Az is itt lóg a falon, emlékeztetve életem két szép évére az egzotikus Tanzániában, Morogoróban.

Az otthonotokban látható, egzotikus tájakról hazahozott tárgyakról is mondhatnál egy keveset.

Az emléktárgyak azért jöhettek haza mindkét helyről, mert a szerződés záradékában benne volt, hogy 2 tonna árut hozhatunk be Kanadába.

Malajziában egyszer megcsípett egy vöröshangya, ami egy dióféle termésén lévő kocsonyás anyagot szereti. A dióbél maga nagyon finom,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a hangyacsípés viszont részleges amnéziát okoz. Úgy jártam, hogy a csípés után előadást kellett tartanom, mikor is elfelejtettem egy levezetést, a jegyzet meg nem volt nálam. Nem tudom, mi lett volna, ha több is belém kóstol, lehet, hogy életem végéig sok mindent elfelejtek.

Borneóban voltam a fejvadászok völgyében olyan kunyhóban, ahol ott lógtak a megölt emberek zanzásított koponyái. Egyébként nagyon szép emberek a férfiak és a hölgyek egyaránt, épp úgy, mint a tetováláseik. Sajátos mintázatuk van, ami visszaköszön textilen, faragványokon, eszközökön.

Malajziában tarthattam egy kertészt, egy gépkocsivezetőt, egy házvezetőnőt és egy éjjeliőrt, aki egy olyan fafaragvánnyal védte a házunkat, ami egy tőrt rejtett magában. Ezt az eljövetelünkkor nekünk ajándékozta. Ott láttam olyan bambuszt, aminek az átmérője 30 centiméter volt, aminek a rostjából állítólag nagyon finom papírt lehetne készíteni. Egyébként gyomnövénynek tekintik, amiben van valami, mert miattuk nem lehet erdősíteni.

Afrikából van egy dárdám a maszájoktól. Ott ugyanis az a szokás, hogy akkor lesz férfivá valaki, ha megöl egy oroszlánt. Hogy ezzel a dárdával öltek-e, azt nem tudom. A maszáj asszonyok kopaszok, de nagyon szép gyöngygallért viselnek. Egyszer egy maszáj asszony jött velem szembe, akit le akartam fényképezni. Betakarta magát, nem engedte, hogy képet készítsek róla.

Nagy élmény látni a daják asszonyokat. Ők gyerekkortól kezdve a kifúrt fülcimpába egyre nagyobb és súlyosabb gyűrűt raknak.

Amikor eljöttem Afrikából, nagyon szép faragást kaptam a diákjaimtól. Az ötvenfős évfolyamban 30 mohamedán, 10 keresztény és 10 törzsi vallású volt. Megható volt, hogy egy feszületet egy mohamedán közösség ajándékozott nekem.

Most, hogy itt beszélgetünk, nemrég Kanada szerte megemlékeztek az '50 évvel ezelőtt történtekről, melyben jelentős szerepet kaptak az erdészek.

Ez nem is csoda, hiszen annak idején 5 dollárral indultunk, és végül is ezért a pénzért olyan kiválóságokat kapott az ország, akiknek a munkássága ezerszeresen megtérítette a befektetést. Elég, ha csak Bódig Józsefet, Ifjú Gézát, Szalkai Andrást, Juhász Gyulát említem, akik igen komoly rangot értek el a tudomány és a közélet területén. Orlóci László például a Kanadai Tudományos Akadémia tagja lett. Juhász Gyula pedig a tarto-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mány erdészeti miniszterhelyettesi rangjáig vitte, és nevéhez fűződik a helyi erdőtörvény és erdőérték-számítás, de sorolhatnám vég nélkül azokat, akik sokra vitték, különösen az otthon maradottakhoz képest.

Juhász Gyula halálával a megüresedett miniszterhelyettesi posztra utódot kerestek. Ekkor kérdezte meg az illetékes miniszter „Nincs még egy magyar?"

Köszönöm a beszélgetést.

Barátaimnak, volt kollégáknak, diákjaimnak és családomnak ajánlom szeretettel és köszönettel: a 80 éves Cinke

Egy életen át

Anyám falunk forró porát taposta
Apám az erdő víg vadőre volt –
S mert ablakunkban gyakran ült a gond
Engem beküldtek „úrnak" a városba.

Faragtak furcsa emberkét belőlem
Gimnáziumban jó és rossz papok.
Azóta sok elismerést kapok,
De hova lett a kedves énem?

Viharként rohantak az évek felettünk,
Feleség, vándorlás, gyerekek, unokák,
Tanítás, kutatás, Ázsia, Afrika
Bár volt örömünk bőven, de bánat is néha.
Megöregedtünk, de fiatal a lelkünk.

Szőke tincsem lassan hófehér lett.
Várom már szorongva a végső leszámolást
Van megbánni valóm, sok-sok ballépésem...
Bocsásd be Jó Urunk hozzád, Atyád tékozló fiát.

Vancouver, 2001. március 10.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Andor József
(1930–2012)

Zalalövőn születtem 1930-ban. Szülőfalum környékén is megtalálhatók voltak az Eszterházy hitbizomány csodálatos erdeifenyő-, bükk- és tölgyerdei, a közbirtokossági erdők és jelentős magánerdők. Édesapám, aki háztetőket készített erdei fenyőből, már gyermekkoromban magával vitt a kitermelésekhez, szállításokhoz. Segítettem a nálunk faragóknak csaptatni, forgácsot összerakni, háztetők faanyagát kiszámolni. Már javában erdőmérnök voltam, amikor a húgom mesélte, hogy amikor édesapám ügyfeleivel tárgyalt, fejben kiszámolta az adott ház faanyagszükségletét, ezért őt még a szomszédos Ausztriából érkező megrendelők is mérnökként tisztelték. Szerénységére jellemző, hogy ezt nekem soha nem említette.

A fenyők, a fa illata igen korán a természet elkötelezettjévé tett, ezért választottam az erdészszakmát. Ehhez hozzájárult az is, hogy egy szeptemberi napon kilenc kamasztársammal kimentünk a szőlőhegyre a korai szőlőfajtákat kóstolni. A részeg szőlőcsősz a fokosával úgy hátba vágott, hogy csak orvosi segítséggel tudtam ismét normálisan levegőt venni. Azóta a finom erdei illatok valóságos felüdülést jelentenek.

Édesapám nemcsak fakitermelésre vitt az erdőbe, hanem gombázni is jártunk. Egyszer egy bükkfa alatt egy kiadós eső után 35 darab vargányát találtunk.

Az biztos, hogy minél jobban megismerjük a természetet, annál inkább rá kell jönnünk, hogy ott milyen rend van, és az ember mily kicsiny.

Gimnáziumba Zalaegerszegre jártam 1941 és 1949 között.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Kérlek, ne szaladjunk előre. Beszéljünk egy kicsit a zalalövői gyerekkorodról.

Zalalövő kitűnő hely volt, ugyanis Lövő beleesett az észak-déli forgalomba. Régi római út vezetett rajta keresztül, ami mindig meghatározta a település fejlődését. Nagyon jelentős község volt, jóval nagyobb befolyással annak idején, mint amit most tapasztalunk. Ott jártam elemi iskolába, majd a szüleim és az egyház támogatásával bekerülhettem Zalaegerszegre, az akkori Deák Ferenc Gimnáziumba. Itt keményen tanultam, mert szüleim is felismerték, hogy csak tudással tud egy szegény családból származó gyermek az értelmiségiek közé emelkedni. Akkoriban nem volt iskolai étkeztetés, így én a reggeli után csak akkor ettem, amikor délután 5 óra felé hazaértem. Ezután kezdődött a tanulás, s mivel nem volt villany, petróleumlámpa mellett bifláztam. Az iskolában bekapcsolódtam a cserkészmozgalomba. Nevelőtanárom felhívta a figyelmet, hogy a cserkésznek minden nap el kell számolnia egy jó cselekedettel. Ennek idestova 70 éve, és ha hiszed, ha nem, én ezt mind a mai napig betartom. Állítom, ha ezt minden magyar ember betartaná, nem jutott volna az ország 2008-ra oda, ahol van.

Engem nagyon bántott – mint gyermeket is –, hogy Zalát a villamosítás hiánya és az utak állapota miatt „sötét Zalának" hívták. Különösen azért, mert más megyékben sem volt jobb a helyzet. Arról nem is beszélve, hogy ez a megye adta Söjtörről és Kehidáról a magyar nemzetnek Deák Ferencet, a haza bölcsét. Pákáról, a vétyemi bükkösök mellől Öveges József professzor néptanítót, Zalalövőről Lékay László bíboros érseket.

A háborús évekről annyit, hogy amikor Zalalövőn a németek fölrobbantották a római hadi út két boltívét, hogy az oroszok előrenyomulását késleltessék, valaki besúgta az odaérkező oroszoknak, hogy apámnál van kitermelt faanyag. 500 köbméter épületfát, 100 köbméter fenyő-fűrészárut vittek el a helyreállításhoz, amit soha nem kaptunk vissza.

1949-ben kerültem Sopronba, abban az évfolyamban százhúszan kezdtünk és kilencvenketten végeztünk. Mivel hatan voltunk testvérek, abból a kevéske ösztöndíjból kellett megélnem, amit kaptam. Ha jól emlékszem, ez 420 forint volt. Az egyetem is megbecsült. Harmadéves koromban már Sébor professzornál, a Földméréstani Tanszéken voltam demonstrátor. Télidőben – olykor nem lévén tüzelőnk – sokáig bent dolgoztam a tanszéken, mert ott legalább jó meleg volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Fotogrammetriából volt egy ötoldalas levezetés, amire azt mondta a tanszéki Teszás Géza is, hogy a prof azt soha nem kérdezi. De én annyira lelkiismeretes voltam, hogy megtanultam. Mit tesz Isten, a vizsgán, ahová többen mentünk be egyszerre, Sébor professzor megkért, hogy vezessem le ezt az ominózus tételt. Teszás Géza elfehéredett, de jeleztem, hogy tudom, és levezettem. Jelest kaptam. Így becsülettel helytálltam.

Végzéskor agitáltak, hogy maradjak a tanszéken tanársegédnek. Még Tárczy-Hornoch professzor is győzködött. Négy érvem volt a maradás ellen. Szerettem volna a tanultakat a gyakorlatban alkalmazni; a későbbiek során bizonyos előmenetelre szert tenni; nem akartam az egyetemen kötelezően politikai-gazdasági szemináriumokra járni és az orosz nyelvet tovább tanulni; az anyagi lehetőségeim is jobbnak ígérkeztek kint.

Tanai Laci évfolyamtársunk kitűnő kosárlabdázó és középtávfutó volt. Országos versenyeken vett részt. Többhetes edzőtáborozás után én segítettem neki bepótolni a rajzokat. De nemcsak neki, másoknak is.

Hogyan emlékszel az ávós évekre?

A nagyon sok tisztességes évfolyamtársunk között tudtuk, hogy vannak spionok. Ennek ellenére minden vasárnap mentem a misére. De nemcsak én, mert volt olyan is, hogy több száz hallgató énekelte: „…talpra áll még gyáva nemzetünk". Úgy érzem, ma is aktuális.

Nem tudok meghatottság nélkül emlékezni anyai nagyszüleimre, akikkel szomszédságban laktunk. Nagyapám nagyon aggódott, hogy vajon mérnök lesz-e belőlem. 1952 februárjában, a vizsgahónap végeztével érkeztem haza. Nagyapám fogadott, kérdésére, hogy mi van velem, megmutattam a csupa jeles indexemet. Láthatóan megnyugodott, hogy belőlem most már mérnök lesz, és még aznap elköltözött az örökkévalóságba. Képzeld, nagyanyám tíz év múlva ugyanazon a napon ment el. Nagyon megviseltek ezek a közeli halálesetek, mivel édesapám is nagyon korán ment el. Az anyai bölcsesség nyugtatott ilyenkor, aki arra hívta fel a figyelmem, hogy „fiam, ez a Gondviselés dolga, ezt mi befolyásolni úgysem tudjuk". Neki volt igaza.

Templomjáró, istenhívő voltál?

Olyannyira, hogy főmérnök koromban édesanyámat kocsival vittem a templomba. Pestről egy revizorral megüzenték, hogy le fognak vál-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tani. Mondtam, tegyék meg nyugodtan. Mai napig hordom templomba az unokáimat, továbbadva nekik őseim hitét. Sajnos az elmúlt 60 év óriási kárt okozott a lelkekben. Nagyon legyengült a hitéletünk, így könnyebben elbánhatnak velünk.

Még az '50-es évek idején is – mondhatni – több százunkat láthattad volna a soproni templomokban, ami akkor nem volt kockázatmentes. Ma is elérzékenyülök, ha eszembe jut egy-egy ének, például:

„Bús magyarok imádkoznak égi Atyánk, hozzád[...]
megbocsájtunk mindazoknak, akik reánk törtek,
csak még egyszer add vissza a drága magyar földet."

Persze, tudtunk azokról, akik nem közénk valók. Nem akarok neveket sorolni, legyen ez az ő lelkiismeretük terhe, majd elszámolnak odaát a bűneikkel.

Egyébként hogyan emlékszel vissza a diákéveidre?

Akkor még csodálatos világ volt, ami Sopronban fogadott, hiszen 1949-ben még erősen hatottak a selmeci hagyományok. Ugyanakkor már betiltották a walden viselését, megszűnt az Ifjúsági Kör. Mindezek hiányát néhányunknak – Csapody Pistának, Szodfridt Pistának, jómagamnak – az egyház igyekezett pótolni, és eligazodni, megkapaszkodni a gyorsan változó politikai helyzetben. A balekavatás is titokban zajlott, a selmeci diákénekekkel a kamarákban megbújva ismerkedtünk. Bennem Sopron a mai napig úgy maradt meg, ahogy köszöntöttük egymást, függetlenül kortól, kartól, státusztól, vagyis: „jó szerencsét"-tel. Igazi békebeli nyugalmat és egyféle biztonságot éreztem ebben a köszöntésben és érzek ma is. Tiszteltük, becsültük, segítettük egymást. Ilyen segítséget kaptam az általam nagyra becsült Teszás Gázától, aki megtette azt, hogy áldott állapotban lévő feleségével késő estig bent maradt velünk a tanszéken, és különböző eligazításokat kaptunk tőle.

Képzeld el, hogy nekünk is békekölcsönt kellett jegyezni. A főkapunál egy papír volt kitűzve, amelyen feltüntették, hogy ki mennyit jegyzett. Emlékszem, Fehér Dani 6000 Ft-ot jegyzett, ami akkor őrült nagy pénz volt. Nekünk, diákoknak 50-et kellett jegyeznünk. Ez meglehetős érvágás volt, mert az ösztöndíjunk éppen hogy elég volt. Két öltöny ruhát használtunk, egyet a templomba és a vizsgákra, a másikat az előadásokra. Nemrég a kezembe került az a napló, amit a diplomaterv készítése közben írtam és visszakaptam a tanszéktől. Igen elcsodálkoz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tam azon, hogy szakmai életem elején járván milyen magvas gondolatokat írtam le. Persze, ez a feljegyzés is azt bizonyítja, hogy milyen nagyszerű tanáraink és gyakorlati oktatóink voltak, mert ezeket az eszmefuttatásokat az ő tanításuk inspirálta. Tehát komoly muníciót kaptam a nagybetűs életre. Ez később abban is megnyilvánult, hogy amikor előadást tartottam a tanszéken, a végén a hallgatóság dübörögve fejezte ki tetszését. Kezdetben ez zavart, mert a tanszéki előadások után nem hangzott fel a dobolás. Valószínűleg azért nem, mert én az elméletet mindig a gyakorlat szemüvegén keresztül ismertettem, és ez tetszett a hallgatóknak.

Végül is az életre tanítottál…

A mi évfolyamunk volt az első, amelyiknek diplomatervet kellett készítenie, mert addig csak szigorlatozni kellett a diplomához. Én Farkaserdőn készítettem az enyémet. Az ottani erdőmester, aki Németországból jött, példát adott sokunknak, mert nem egészen fél évszázadnyi itt-tartózkodás után magyarabb érzelmű volt, mint néhány mostani magyarkodó.

1954. január 2-án a Lenti Állami Erdőgazdasághoz kerültem – pályázattal –, és így sikerült a szülőföldemen elhelyezkedni. Német László, az akkori igazgató azután igen hamar kinevezett a legnehezebb üzem, a Csömödéri Vasútüzem fűrész- és faraktár vezetőjének. Szörnyű volt a kezdet, mert az addigi, mondhatni, primitív vezetőknek fogalmuk sem volt a szakmai munkáról, bennünket, fiatal mérnököket ellenségnek tekintettek. És ha belegondolsz, igazuk is volt.

Ilyen ellenséges közegben kellett dolgoznunk. Elmondok egy példát. Én nagyon sokat adtam a biztonságos munkavégzésre. Ez fontos volt, mert a mozdonyok szinte naponta estek le a pályáról. Nyilván, mert a pályatest rettenetesen el volt hanyagolva. Amikor egy négy kilométeres szakaszt újítottunk fel, 6000 talpfából 63 volt ép. Jellemző a munkamorálra, hogy előfordult, hogy a szerelvény megállt a nyílt pályán, a mozdonyvezető és fékező, meg a többiek pedig felmentek a hegyre borért.

A csömödéri fűrészüzemet is nekem kellett újraindítanom, mert évekkel azelőtt leállították, és kellett a sok talpfa. Később már fűrészárut is termeltünk, szőlőkarót, szőlőtámot gyártottunk. Itt kell megemlítenem azokat az idős kollegákat, akik nagyon sokat segítettek a kez-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dő mérnöknek, például Péter Brúnó bácsi vasútüzemi szakfelügyelőt, Fülöp Zoli bácsit, aki a minisztériumból járt le. Az olajiparral is nagyon jó kapcsolatunk volt , mi szállítottuk nekik azokat a erdeifenyőrönköket, amelyekből azután egyedi, magas nyílászárók készültek. Volt azért velük néha súrlódás is. Például egyszer új fúrókutat akartak felállítani az erdő közepén, és szó nélkül nekiestek kidönteni a törzseket. Akkor határozottan közöltük velük, hogy ez a mi kompetenciánk. De összességében korrekt volt a kapcsolat velük.

Úgy tudom, szakfelügyelőként is tevékenykedtél.

Igen, mert 1956 elején szakfelügyelőnek neveztek ki. Ezt megelőző évben kerültünk a dél-zalaiakhoz Kanizsára. A nyugat-zalai térség munkálatait kellett irányítanom a maggyűjtéstől egészen a véghasználatokig. Ez nagyon jó előgyakorlat volt a főmérnöki kinevezésemhez, amire '57-ben került sor. A kinevezést Keresztesi Bélától vettem át Budapesten. Éjfélre értem haza Kanizsára, és ekkor még kijárási tilalom volt. Ott egy szolgálati lakásban laktam, ahova befogadtam egy kollégát, Sári Feri bácsit a két fiával, mert nem volt hol lakniuk. Amikor hazaértem, egy karhatalmista állt a ház előtt. Amikor be akartam menni, rám förmedt, hogy mit keresek én itt. Mondom neki, ezt én kérdezhetném magától, mert én itt lakom. Megyek be a szobába, az meg jön utánam. Látom, hogy a Feri bácsi meg a két gyerek rémülten ülnek az ágy szélén, miközben egy másik szemét alak pakolja a szekrényemet. Közöltem vele, hogy az az én szekrényem, mire utasította a társát, hogy motozzon meg engem, aki meg is tette. Éjjel 1 óra körül átvittek a rendőrségre, de közben Feri bácsit a szemem láttára agyba-főbe verték. Aztán a rendőrség első emeletén belökték egy szobába, ahonnan jajveszékelés hallatszott. A szekrényemben kutató kint maradt velem a folyosón, és másodszor is megkérdezte, hogy ismerem-e őt. Mire azt válaszoltam, hogy „mondtam magának már, hogy nem ismerem". Erre se szó, se beszéd, ököllel úgy arcon vágott, hogy elterültem a földön. Ahogy tápászkodtam föl, arra gondoltam, hogy visszaütök, de észrevettem az oldalán lógó géppisztolyt. És akkor mondja nekem ez a szemét, hogy „szentes" vagyok. Mondtam neki, dögöljön meg. Képzeld el, kiderült, hogy ennek a mocsoknak az apja ott volt Csömödéren mozdonyvezető, meg ilyen főnökféle. Persze, a gyerekek láthattak engem, akit nem elvtársnak, hanem gúnyolódva mérnök úrnak szólítot-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tak, innen eredhetett a gyűlölete. Gondolhatod, hogy mit éreztem, amikor még meg sem száradt a tinta a főmérnöki kinevezésem aláírásán, és egy ilyen helyzetbe sodródtam. Azt mondtam az igazgatónak, hogy ezt a kommunista bandát én nem szolgálom. Két hónapig tartottam magam, mert közben jöttek mindenhonnan, hogy vállaljam a főmérnökséget.

És mi történt a Feri bácsival?

Őt vagy három hét múlva engedték ki, még hosszú ideig látszottak rajta a véraláfutások, az ütések nyomai, nem beszélve arról, hogy hetekig véreset vizelt. Őt azért vitték be, mert korábban nem akart kezet fogni egy rendőr századossal. Ő vitette be. És képzeld, ezekből az emberekből még ma is köztünk élnek jó néhányan.

De végül is vállaltad a főmérnöki feladatot…

Igen, nagy igyekezettel láttam munkához. Két dolgot tartottam szem előtt, a műszaki fejlesztést és az emberek segítését. De ez sem volt könnyű, mert a főmérnöknek többnyire az ostor jutott, a kenyeret pedig az igazgató, a párttitkár, meg a szakszervezetis adta. Következetes voltam és igazságos. Ennek köszönhetem, hogy a mai napig is megállítanak azzal, hogy „mérnök úr, a maga idején rend volt." Egy biztos, nálam az EMBER számított.

Nagykanizsán minden hozzám tartozott, ami a szakmából adódik. Nagyon sok kiváló emberrel dolgoztam együtt. Azután jött az első tudatos átszervezés 1970-ben, összevonták az északi és a dél-zalai erdőgazdaságot, és hozzánk kapcsolták a lenti fűrészüzemet, ami addig Szombathelyhez tartozott. Ez része volt a vertikális integrációnak, vagyis a primer feldolgozásig minden itt zajlott. Sajnos az akkori igazgató, Farkas Pali – évfolyamtársam – az „oszd meg és uralkodj" elvet vallotta, ami nem igen vált be. Ennek köszönhetően az összevont cég mínusz 1 millióval zárt augusztusban. Ez különösen feltűnő volt azok után, hogy összevonás előtt plusz 24 millióval zárt a két cég. És akkor Farkas Pál megérezte, hogy itt nagy baj van, mert mínuszos év végi záráskor az ő pozíciója is megrendül. Kinevezett négy igazgatóhelyettest, és engem bízott meg, hogy hangoljam össze a munkájukat. Bevezettem a programozott termelésirányítási rendszert. Vagyis minden hónapban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

minden egységre lebontottuk a feladatokat. 18 egység volt akkor a fűrészüzemmel együtt. Így év végére plusz 16 millióval zártunk, és így ment ez évről évre egyre följebb, s a végén 200 millió nyereséggel adtam át a céget.

Közben fejlesztenünk kellett, többek közt a csömödéri fűrészüzemet is korszerű gépekkel szereltük fel.

Úgy tudom, itt volt egy komoly baleset is.

Valóban. Mivel a fűrészüzem mély fekvésű részen volt, a pincében egy aknában gyűlt össze a víz, melyet olykor ki kellett szivattyúzni egy olyan szivattyúval, amit közös transzmisszió működtetett. Ilyenkor rá kellett rakni a szíjat. Működés közben azt mondja a gépész a fűrészporos gyereknek, „eredj fiam, tedd rá a szíjat a kerékre!" Erre a gyerek: „én nem tehetem, mert a művezető bácsi megtiltotta". Erre a gépész lement a pincébe, átbújt a szíj alatt, ami 120 cm-re volt a földtől, az elkapta a munkáskabátját, és a 12 cm átmérőjű tengely – 150-es fordulattal – először szétfeszítette, majd darabokra szedte az embert. Nagyon megviselt, mint ahogy mindaz a 31 halálos baleset, ami a pályafutásom alatt a cég területén történt, de nemcsak engem, egész családomat.

Az átszervezésnél nagy nyomás nehezedett a vezetőségre. Mivel a megyei tanács és a megyei pártbizottság is Zalaegerszegen székelt, nem akarták, hogy Nagykanizsára kerüljön az erdőgazdaság központja. De Nagykanizsa mellett szólt, hogy a műszaki fejlesztést – különböző okok miatt – itt jobban lehetett koordinálni, amihez meglehetősen jó szakembergárda állt rendelkezésre.

Valószínűleg az olajipar jelenléte és súlya is befolyásolta a kérdés eldöntését…

Igen, ez lehetséges, mivel igen jó kapcsolatban álltunk mindvégig az olajosokkal. Mint említettem, a nyugat-magyarországi fűrészektől az átszervezéssel hozzánk került a lenti fűrészüzem, amely meglehetősen leromlott állapotban volt akkor. A korszerűsítésben nagyon sokat segített Madas András. Így a műszaki üzemek, a gépjavítók fejlesztése is megoldódott. Itt említem meg, hogy a surdi és a bajcsai csemetekert korszerűsítése sem volt egyszerű dolog. Budafán arborétum létesült, ahol exóta fafajokkal, főleg fenyőkkel kísérleti parcellákat állítottunk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

be. Ennek eredményeit, tanulságait most hasznosíthatjuk igazán, amikor a megújulóenergia-források kérdése előtérbe került.

Büszkék lehetünk a kanizsai parkerdőre. Létesítésének alapgondolata akkor született meg, amikor – mondhatjuk – kihajtottak minket minden május elsején felvonulni. Mai napig is szégyellem, hogy felnőtt emberként részt vettem ezeken a népünnepélyeken, mert az egész nagyon megalázó, de egyben nevetséges is volt. Az erdőgazdaság például egy teherautó platóján kitömött vaddisznót vonultatott fel. Olykor délelőtt 11 óráig ásítoztunk valamelyik mellékutcában, mire besorolhattunk a felvonulók közé. Tóth Pista bácsi erdőfelügyelő vadászruhába öltözve, fegyverrel a vállán a kutyáit a vaddisznós teherautó után kötötte. A sofőrnek intettek, hogy gyorsítson, mert lemaradt, így a kutyákat maga után vonszolva tartott lépést a menettel az ingyen virsli és sör felé. Innen jött az ötlet, hogy alakítsunk ki egy olyan helyet, ahol a lakosság kedvére „bulizhat". Még egy tavat is kiképeztünk, ami barátságosabbá tette a parkot.

A Zalai Erdőgazdaságot mindig is az ország egyik legjobb adottságú cégeként ismertük.

Kétségtelen, hogy az itt lévő erdőállomány fafajösszetétele és a terepviszonyok miatt most is az. De meg kell jegyeznem, hogy soha nem engedtem az üzemtervben előírt fahasználati lehetőséget túllépni. Főmérnökségem ideje alatt az értékes fafajaink – mint a tölgy, bükk, fenyő – területe növekedett a cser, a gyertyán és az akác rovására. Ez utóbbié például 9,8%-ról 6,9-re csökkent. Akkoriban a központi elvárás az volt, hogy minden évben növeljük a „dollárkitermelést". Már akkor is többen megkérdezték, hogy miért szállítunk kamion- és vagonszám feldolgozatlan választékot Ausztriába és Olaszországba. Nos, hát azért, mert Magyarországon a keménylombos papíripari választék cellulóznak feldolgozhatatlan volt. Egyszerűen nem volt rá technológia. Mi ugyanis csak a szulfitos eljárást tudtuk, a szulfátos eljárásra az országnak nem volt feldolgozóüzeme. Ennek az volt a következménye, hogy a kész papírt meglehetősen drágán vásároltuk vissza. Ekkor felvetettem, hogy létesítsünk egy szulfátos eljárással dolgozó papírgyárat Murakeresztúron, ahol – mivel a papírgyártás nagyon vízigényes – a Mura megoldotta volna a vízellátást. Számításaim szerint ez hozzávetőleg 13 milliárdba került volna, de nem valósult meg.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Valószínűleg környezetvédelmi okok miatt.

Igen, ez lehetséges. De hogy magamról is beszéljek... 1967-ben felkértek, hogy az egyetemen vállaljam el az Üzemtani Tanszéken a vezetői állást. Sok álmatlan éjszakát okozott ez, de végül is 37 évesen nem tartottam magam alkalmasnak rá, mert belegondoltam, mint gyakorlati szakember, hogy az erdészszakmában a tervezéstől a végrehajtásig 35 féle munkakör van. Ezeknek pénzügyi, számviteli vonzata van, nem beszélve a gépesítési, fejlesztési feladatokról. Én legalább is úgy gondoltam, hogy ezeknek az összefüggéseit kellene leadnom, ami nem biztos, hogy egyezett volna a tanszék addigi gyakorlatával. Így hát nem vállaltam el. Örültem, hogy nem haragudtak meg. De az egyetemtől nem szakadtam el, mert felkértek az államvizsga bizottságba, aminek mint tisztességes magyar szakember, eleget is tettem. Ezzel elértem a címzetes egyetemi docensi, majd egyetemi tanári rangot, amit az erdőmérnök-generáció nevelése érdekében kifejtett tevékenységemért kaptam.

Ennek kapcsán elmondok egy történetet, ami összefügg az Afrikából odajárt hallgatókkal. Egyszer egy államvizsga ebédszünetében egy tanár kollégámmal elmentünk Schmauserbe ebédelni. Ott voltak a délelőtt már leállamvizsgázók, köztük egy pár afrikai. Mondtam az egyiknek, hogy gratulálok, hogy erdőmérnök lett. Ő akkor fogta fel igazán, hogy délelőtt mi történt vele, mert letérdelt előttem és ott hálálkodott, mintha rajtam múlott volna az egész.

1989. december 31-én mentem nyugdíjba...

És hogyan éled meg a nyugdíjas éveidet?

Itt a kertemben dolgozgatok, kijárok az erdőbe gombázni és felkeresni azokat a helyeket, ahol az erdei munkások dolgoznak és elbeszélgetek velük a régi időkről. Hál' Istennek olykor felidézik, hogy milyen tisztességesen bántam velük. Ilyenkor elgondolkozom azon, hogy régebben 260 hazai céggel és 7 tőkés országgal kellett kapcsolatot tartanom, milyen kevés idő jutott ezekre a beszélgetésekre. Mert ha belegondolsz, hogy ha csak évente egyszer találkoztam is ezekkel a cégekkel, mindez érthető. Pedig a '60-as években a hossztolástól kezdve mindenhol ott voltam. A logarlécet vonalzóként használva rajzoltam be a kitermelt fa bütüjére, hogy mit lehet belőle kihozni. Ezzel akartam

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tudatosítani és arra a felelősségre felhívni a figyelmet, hogy a fából minél értékesebb kihozatalt kell elérnünk, mert végül is abból élünk.

Volt egy kezdeményezésed…

2006-ban egy mozgalmat kezdeményeztem „Ültessünk fát a hősök emlékére" címmel. A felhívás az Erdészeti Lapokban is megjelent, amelynek az a lényege, hogy minden településen – ahol csak lehet – H alakzatba ültessenek el hét fát azoknak az emlékére, akik hősi halált haltak. A millecentenáriumkor ültetett hét fa emlékeztessen a hazára, a hősökre, fejezze ki Hungáriát, hitünket, hét vezérünket. Mert soha nem felejtem azokat a katonavonatokat, amelyeket induláskor zokogó anyák és könnyező apák, feleségek, testvérek, gyerekek, rokonok vettek körül, búcsúztatva gyermeküket, férjüket, testvérüket, apjukat, akik közül nagyon sokan nem jöttek haza. Ezekre a hősi halottakra 45 éven keresztül nem lehetett emlékezni.

Zalalövőn kis oszlopokra elhelyezett ovális zománctáblákat helyeztek el az idegen földben nyugvó első világháborús halottak emlékére, melyek azután nyomtalanul eltűntek.

Egy-két ilyen színes táblát Kapolcson én is megmentettem az enyészettől. És a Vajdahunyad vár előtt is ültettünk az Országos Erdészeti Egyesület nevében néhány fát. Beszélgetésünk végén megkérdezem, hogy hogyan látod a mai magyar valóságot?

Hát igen, ez fontos kérdés, mert minden igaz magyart most ez foglalkoztat. Soha, soha nem gondoltam volna, hogy az 1990-es fordulat után 2008-ra ide jutunk. Mert végül is az erdőgazdaságok tulajdonképpen nyersanyag-exportálókká lettek, amiről mondhatjuk azt, hogy gyarmati sor. De a lényeg nem ez, hanem hogy a fejekben kellene rendet tenni. Soha nem szerettem a kétszínűséget. Amikor főmérnök koromban bementem az irodába, már a vezérigazgató előszobájában láttam, hogy ott ülnek a spiclik, akik tájékoztatták az igazgatót mindenről saját megítélésük szerint. De ennél jobban elkeserít az a helyzet, hogy az a kezdeti szándék 1990 és '94 között, miszerint a családi gazdálkodást karolta fel a kormány, meghiúsult. Mert azt a kormányt, amelyik nem nemzetben gondolkozik, azt nem fogadhatom el. Az USA-ban az adócsalád becstelen dolog, nálunk szinte nemzeti sport.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Igaz, elsősorban az államnak kell az állampolgárok felé tisztességesnek lenni, és akkor az állampolgártól is meg lehet követelni, hogy tisztességes legyen, vagyis tisztességesen adózzon. Nagyszerű dolog volt a Széchenyi-terv fejlesztő hatása.

Erős nemzet kell. Olyan, amelyik például a Szlovákiában megtörtént eset után, amikor egy magyar iskola falán olyan felirat jelent meg, hogy „Kunok a gázkamrába, magyarok a Dunába!", kellő határozottsággal kérjen vizsgálatot. Mert micsoda dolog az, hogy ezért nem tiltakozik a kormány és nem történik semmi. Mert a kormánynak nincs ereje, hogy megvédje a nemzetet. Ilyen a Malina Hedvig-ügy, ahol a szlovák szélsőségesek azért vertek meg egy magyart, mert magyarul mobiltelefonált. Miközben itthon arról szónokolunk, hogy dübörög a gazdaság. De ez is olyan, mint egy szekér, amelyik megindul dübörögve a lejtőn, majd zuhan a szakadékba. Pedig óriási lehetőségek vannak hazánkban. Az oroszok nem engedtek nekünk gépkocsi-összeszerelő üzemet befogadni, most itt van az Opel Szentgotthárdon, az Audi Győrben, Esztergomban a Suzuki, és jön Kecskemétre a Mercedes. Ha a mezőgazdaságban a családi kistermelőket is kellően fogjuk támogatni, akkor felemelkedünk. De az úgy nem megy, ami a tej-, a hús-, meg egyéb mezőgazdasági termékkel kapcsolatban kialakult, hogy – a klasszikus mondást idézzem – „a tőkésé a haszon". De a saját szakmámból is tudnék példát mondani.

Egy szó, mint száz, légy becsületes. Audent idézem: „A fák, mit útjaidon a táj eléd vetít, elárulják egy nép bűneit vagy erényeit." De nyugodt lelkiismerettel idézem Szent Pált is: „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, a hitemet megtartottam."

Isten éltessen, kívánok további jó munkát és támogatást a további kötetekhez.

Szebb magyar jövőt kívánok!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ván László
(1923–)

Kiskunhalason születtem tősgyökeres kertészcsaládba, mert nagyapám, édesapám, bátyám is kertész volt és én is az akartam lenni. Nagyapám a város kertésze volt, Pozsonyban végzett és magánkertészként gyakorolta hivatását.

A Ván nem gyakori, eredeti kun név, hiszen őseim is itt éltek Kiskunhalason és környékén. A kertészet révén a növények közelsége és szeretete meghatározó volt akkor is, amikor a kiskunhalasi gimnáziumba iratkoztam, ahol tanárom rögtön felismerte a természet iránti vonzódásomat. Így Polgár tanár úr, aki természetrajzot tanított, meglátva, hogy fogékony vagyok a tantárgyára, kezembe adta Jávorka Sándor növényhatározóját, amiből tanultam, és már akkor is sok növénynevet tudtam, de forgatom a mai napig is.

1943-ban érettségiztem, de mivel bátyám is kertész volt, én már nem lehettem az, mert két kertészre nem volt szükség egy családban. Nagybátyám Halason volt református lelkész, és jó barátságban volt Vargha Domokos édesapjával, aki Kunszentmiklóson volt lelkész, és ő javasolta, hogy mivel a Domokos is az erdész pályát választotta, én is menjek Sopronba. Annál is inkább, mert én is hasonlóan vékonydongájú voltam, és amikor ünnepi alkalmakkor ki kellett vonulni, alig vártam, hogy vége legyen, mert már nehezen álltam a lábamon. Szüleim is támogatták azt az elképzelést, hogy Sopronba menjek, mert ott jó levegő van, és az jó tesz majd nekem.

Dombi bácsi is épp ezt mondta. Őt is azért küldték Sopronba, hogy ott megerősödjék. Mondhatjuk azt, hogy ez a gyengeség valamiféle népbetegség volt?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Azt nem tudom, de sajnos a nagynéném is alig érte meg a húszéves kort, amikor elvitte a tbc. Valószínűleg ez is befolyásolta a család döntését, hogy Sopronban folytassam a tanulmányaimat. Így aztán kénytelen-kelletlen Sopronba jelentkeztem, ahova kitűnő bizonyítványommal fel is vettek.

Alföldi gyerek lévén az Alpok aljára kerülve nem volt benned szorongás?

A mai napig csodálom magam, hogy én, aki soha nem voltam távol szűkebb pátriámtól, elkerültem Sopronba. Azt hiszem, nem is az volt számomra meglepő, hogy hegyes vidékre kerültem, hanem ahogy bennünket, balekokat fogadtak a firmák. Kijöttek elénk az állomásra, és akiknek nem volt szállása, azt elkísérték oda, ahol fogadtak diákokat. Néhány nap múlva haza kellett mennem sorozásra, ahol a sorozóbizottság megállapította, hogy meglehetősen nyeszlett vagyok, s menjek vissza Sopronba.

Azért az 1943-ban nem volt mindegy, hogy téged „tauglich"-nak minősítenek-e, és frontra kerülsz, vagy mehetsz vissza Sopronba.

Való igaz. De aztán felgyorsultak az események. A front elvonult felettünk, és így, Isten kegyelme folytán végül is visszakerültem Sopronba. Ott a Vargha Domokos vezette református csoportba kerültem, és Dombi a Felsőlöver úton az evangélikus egyház tulajdonában lévő lakásban helyezett el. Itt nemcsak lakás, hanem – mint szüleimnek írtam – jó levegő is volt.

Milyen nyomokat hagytak benned ezek az évek?

Arra emlékszem, hogy 1944-ben enyhe tél volt, januárban már virágzott a kecskerágó. Március 13-án – ha jól emlékszem – bevonultak a németek. Amikor a húsvéti vakációról visszamentünk, közölték, hogy gyorsan befejezzük az évet, és május végéig le kell vizsgáznunk. Szőnyi Laci tanácsára Bustyaházára kerültem nyári szakmai gyakorlatra. Három hónapig a Bustyaházi Erdészet Huszti Erdőfelügyelőségén dolgoztam. Akkortájt a fakitermelések után a felújításokkal nem nagyon törődtek, de ezeket a hátralékokat a közbirtokossági erdőkben is fel kellett vennünk, ami azzal járt, hogy Técsőtől kezdve

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az egész környéket be kellett gyalog járnunk Márkosi Lajos évfolyamtársammal. Márkosi Lajos édesapja egyébként a Bustyaházi Erdőigazgatóságon dolgozott. Az ott lévő falvakat még ma is sorolom: Incse, Helyincse, Alsóbisztra, Bucskómező föl egészen a Tornyai hágóig. Ez hat kilométerre van a Királyhágótól. Ott egy hadikórház volt, ahol sebesülteket ápoltunk. Borzalmas volt látni azt a sok vért és szenvedést.

Augusztus végén hazaindultam. Mivel a szolnoki hidat lebombázták, Nagykároly felé indultam és három napig utaztam. Két napot töltöttem otthon és mentem tovább Sopronba, ahol elkezdtem a második évfolyamot. November 15-én elhangzott a Horthy-proklamáció. Aztán becsukták az első, második évfolyamot, és szélnek eresztettek bennünket. Mivel október 23-án Halast az orosz elfoglalta, nem tudtam hazajönni, így Sopronban ragadtam, de nemcsak én, hanem sok erdélyi is, és csak tengtünk-lengtünk, alkalmi munkából éltünk. Amiből – így mondom – jó, ha az étkezést és a lakásunkat ki tudtuk fizetni. Szigetvári Sanyi barátom, aki még haza tudott menni, de a csomagját otthagyta, Szigetváron lakott. A bátyám pedig a kaposvári tüzéreknél szolgált, és kérte, hogy látogassam meg, így elindultam Sanyi cókmókjával Kaposvár-Szigetvár irányába. Kimentem az állomásra, föladtam a Sanyi csomagját és elmentem jegyet váltani magamnak. Akkor bemondta a hangosan beszélő, hogy nem indul a vonat, mert az éjjel Szombathelyet megbombázták és a vasútállomás is találatot kapott, majd később indul vonat. Hajnalban ismét kimegyek, hogy ha nem Szombathely, akkor Pécs felé indulok, de kiderült, hogy arra sem indul. Megint hazamentem, és elhatároztam, hogy akármi lesz, harmadszor valamelyik vonattal elmegyek. El is indultunk és leértünk Szombathelyre. Ott leszálltunk és – így mondom – kiskabátban voltam a november végi csípős hidegben, amikor megtudtuk, hogy egy tehervonat Nagykanizsára megy. Mutattuk a jegyet, hogy megvan, fel is engedtek, és így jutottunk el Kanizsára. Ott sokan összeverődtek, javarészt szabadságos katonák, kiderült, hogy egy részük Pécsre akart menni, ami nekünk is megfelelt volna. Délután háromra Szigetvárra érkeztem, ahonnan még 2 kilométert kellett gyalogolni Sanyiékhoz. Másnap kiderült, hogy az volt az utolsó vonat, ami Nagykanizsáról eljött, mert az oroszok már lényegében az egész Dunántúlt elfoglalták. Úgyhogy kaposvári utamból sem lett semmi, és ott kellett maradnom.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

December 5-én tudtam továbbindulni Halasra, ahol nem tudtak rólam semmit, hogy hova tűntem. Nagy nehezen Bajánál átvergődtem a Dunán, ahol a kompon nagy összevisszaság volt a front elől menekülő civilek és a katonák miatt. Egy teherszerelvényre kapaszkodtam fel, ahol nem volt hely a zárt marhavagonokban, hanem csak a nyitott platón. Nagyon hideg volt a kiskabátomban, felhajtott gallérral, behúzott nyakkal, összekucorodva védekeztem a hideg ellen. Egy vasutas megkérdezte, hogy hova megyek, mondom, Kiskunhalasra, mire ő, hogy hiszen ez a szerelvény Szabadkára megy. Mondom, jó az nekem, majd onnan valahogy hazakeveredek. Azt mondja, az nem lesz jó, mert a tábori csendőrök, meg a szerbek elkapnak, és annak nem lesz jó vége, inkább szálljak le Bácsalmáson. Közben láttam, hogy a hadifoglyok csoportjából egy legény átslisszol hozzánk. Ő mondta, hogy vigyázzunk, mert a létszámhiányos transzportot úgy egészítik ki az oroszok, hogy az éppen arra járót lökik be a helyére. Más mód nem lévén, gyalog indultam haza Bácsalmásról. Karácsony szombatján értem Halasra, amit igencsak megbombáztak. A mi házunktól jobbra lévőt bombatalálat érte, ami nem robbant fel, és akkor ásatták ki hadifoglyokkal. A másik oldalon egy bomba felrobbant, ami elvitte nagyapámék házának a tetejét, a mienket pedig légnyomás érte, úgyhogy se ablaka, se ajtaja nem volt. Ott vészeltem át a hátralévő háborús időt.

Amikor kitavaszodott, szántottam, vetettem, arattam, ősszel pedig folytattam a tanulmányaimat '45-ben. 1949 januárjában befejeztem. A következő félévre ottmaradtam az Építéstani Tanszéken demonstrátornak Winkler professzor úr mellett. Október 5-én védtem meg a diplomámat, majd így kerültem novembertől kezdve a Halasi Erdőgondnoksághoz, ahol Várkonyi Vili édesapja, Laci bácsi volt az erdőgondnok. Nem sokkal ezután az erdőgondnokságok megszűntek. Megalakult a Kiskunsági Erdőgazdaság, és ennek a Pirtói Üzemegységéhez kerültem. A Pirtói Üzemegység 8-10 kilométerre volt Halastól, Soltvadkert és Halas között. Ott volt egy kis alfás csemetekert, amit a '35-ös törvény alapján alakítottak ki valamikor. Szakmai érdekesség, hogy öntözés nélkül neveltük a szürke nyárat.

Mi az, hogy alfás csemetekert? Ezt a kifejezést életemben nem hallottam…

Nagyon egyszerű: ez ugyanis a Kaán Károly-i nagy *al*föld*fás*ítási időkben kialakított csemetekert volt. Halastól 30-40 kilométernyire,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akasztó község határában pedig volt egy „nagyüzemi" csemetekert. Végül is az Imre-hegyi, inkább mellékhelyiségnek nevezhető irodám helyett Kiskőrösön béreltem egy előszobát irodának, és innen intéztem a tennivalókat.

Mivel a mortus hungaricus, vagyis a tbc az Alföldön szedte leginkább áldozatait, családi indíttatásra is arra meggyőződésre jutottam, hogy nem tesz jót az egészségemnek az alföldi körülmények közötti munkálkodás. A betegség elkerülése végett kértem áthelyezésemet Zalába. Így kerültem Novára, a Lenti Üzemegységbe Ott volt egy nagyüzemi csemetekert a Cserka völgyében, és itt dolgoztam három évig.

Ez a három év kellően felerősített, egészségileg egészen rendbejöttem, és megmondom őszintén, vágyódtam vissza az alföldfásításhoz, mert – gondoltam magamban – ha én nem állok ott helyt, akkor ki?

Így aztán visszajöttem Halasra, a Tajói Üzemegységhez, egészen addig, amíg Nyári Jóska bácsi, művelési előadó meg nem betegedett. Akkor behívtak a művelési munkák összefogására. '57-ben véglegesítettek, és hat üzemegység összevonása után a Kiskunsági Erdőgazdaság központjába, Kecskemétre kerültem a Művelési Osztályra. Csontos Gyula volt akkor az igazgató, ő fogta össze a társaságot, Sipos Sanyit, Kontra Lacit, majd később Gőbölös Tónit. Ott dolgoztunk jó kis csapatként egészen nyugdíjba vonulásomig, 1983-ig.

Meglehetősen gyorsan végiglépkedtünk életutadon, mely több évtizedet ölelt fel. Érdekelne, hogy mennyit változott a hajdani erdészfeladat a mostanihoz képest?

Erről nagyon nehéz röviden beszélni, így értelemszerűen csak a saját tapasztalataimat mondhatom el. Nagyapámtól mindig azt hallottam, hogy itt, az Alföldön a talajvízviszonyok hozzávetőleg 30-40 évenként periodikusan változnak. Azt szokta mondani, hogy ha Halasról Budapestre utazunk, és Kunszentmiklós környékén a mélyebb részeket „tenger" borítja tavasszal, akkor a homokhátságon jó termésre lehet számítani. Hát ezt tapasztalatból mondták ők. De amióta az úgynevezett Átokcsatornát, vagyis a főcsatornát kiásták, azóta Kunszentmiklós környékén a kiskunsági szikes területeken se lehet sok vizet látni. A nagyapáméknak ezekre a megfigyeléseikre diákkoromból én is emlékszem.

A kiskunhalasi birtokhatár – mielőtt kiváltak volna belőle a környékbeli kisebb-nagyobb települések, amelyeket most agglomeráció-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak nevezünk – 112 ezer katasztrális hold területű volt. Öttömös szélén, Balotaszállás határában volt egy pont, ahol az 1800-as évek végén három település határa találkozott, Szegedé, Szabadkáé és Halasé. Ehhez a határponthoz közel mintegy 30-40 holdon gazdálkodott a nagybátyám, aki református lelkész volt, és illetményként kapta a területet az egyháztól.

A '40-es években hatalmas belvizek voltak. Az említett 112 ezer holdból 35 ezret borított sík víz. Volt olyan rész, amelyen méteres víz állt. Néhol az országúton is átcsapott a belvíz. Emlékszem, a katonák a vízben meneteltek. Zsana környékén például gátakat emeltek, amelyeket katonák őriztek, nehogy a parasztok a saját földjük védelmében átvágják azokat, mert akkor ez a belvíz elárasztotta volna Szegedet. Szeged tengerszint feletti magassága 92 méter, Halasé 130 körül van. Tehát hozzávetőleg 40 méter szintkülönbség van a két település között. Ezek a vizek azután két év alatt lassan visszahúzódtak. 1943-ra már csak a legmélyebb területeken voltak kisebb-nagyobb tavak. Itt egy érdekes jelenséget figyeltem meg, mégpedig azt, hogy ezek a vizek oxigénben hallatlanul szegények voltak. Érdekességként említem, hogy a nagybátyám birtokán egy ilyen fél lábszárig érő vízben megfigyeltem a nádas szélén a „pipáló" halakat. Alig egy óra leforgása alatt két kézzel 22 darab félméteres csukát fogtam, amit azután szétosztottam.

Akkor ezek szerint a nagy vizek miatt indokolt volt a csatornázás?

Mondhatjuk, hogy indokolt volt, és meg is épültek ezek a csatornák a '60-as, '70-es években. Ekkor került az erdőgazdaság szorosabb kapcsolatba a Vízgazdálkodási Társulással. Akkor – ami nagy pénz volt – 30-40 forintot fizettünk holdanként a társulásnak. Egyik gyűlésen – mivel mi is tagja voltunk a társulásnak – hozzászólásomban kifogásoltam, hogy valahogy nem igazságos az, hogy miközben az erdősítéseink, különösen a magasabban fekvő területeken, igénylik a vizet, mi – úgy tűnik – azért fizetünk (nem is keveset), hogy elvezessék alóluk. Tehát a víz elvezetése bennünket károsan érint. Erre azt mondták, hogy ők nem vízelvezetést, hanem vízrendezést végeznek. Addig-addig, míg bíróságra vittük az ügyet, ahol első fokon nekünk, sajnos másod fokon a társulásnak adtak igazat, így továbbra is fizetnünk kellett. Így járultunk mi is ahhoz, hogy kedvezőtlen vízgazdál-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kodási helyzet alakuljon ki a területünkön. Pedig nagy szükség lenne a tavaszi hóolvadáskor ideig-óráig visszatartani és a talajba szivárogtatni a vizet, hogy ne csak a szárazságtűrő fenyőtelepítéseink gyarapodjanak, mert így már 70% az arányuk. Különösen a nagyüzemi technológiával végzett erdősítéseknél szorultak ki a lombos fafajok. Igaz, később tág hálózatba bevittük a lombosokat, melyek aztán a mozaikszerű termőhelyeken meg is maradtak.

Negyven év távlatából szerinted milyen lett volna az optimális víz-, mező- és erdőgazdálkodás?

Erre nehéz válaszolni, mert lényegében nagyon összetett a kérdés. Régen a tanyai rendszerhez kialakult mezőgazdasági művelés teljes mértékben ki tudta használni a mozaikszerű, olykor csak félholdas területeken mutatkozó nedvességkülönbséget. Az erősebb helyekre kukoricát, a gyengébb homokokra rozst vetettek. Még akkor is, ha csak holdanként 1-2 mázsa termést takarítottak be. Mert a rozsnak nemcsak a magja, hanem a szalmája is fontos nyersanyag volt, gondoljunk csak a szalmatetőkre. Volt, ahol gyenge legelők alakultak ki. Nagyüzemi gazdálkodás azonban nem volt lehetséges.

Én még emlékszem arra, amikor Babos Imre bácsival voltunk talajtani gyakorlaton itt a környéken, aki megszállottan, szinte árnyi pontossággal ásatta a talajszelvényeket és térképezte fel a betemetett humuszfoltokat, vas- és mészkőpadokat, egyszóval az általad említett mozaikszerűséget.

Valóban, elméletileg több helyen megvolt az elvi feltétele annak, hogy lombcsemete – így akác is – kerüljön az erdősítésekbe, de ezt a nagyüzemi technológiát – elsősorban a költségnövelő tényezők miatt – nem engedték. Sokan támadják az akác céltudatos telepítését, de azt tudomásul kell venni, hogy a fenyővel elegyesen a humuszképződést messzemenően elősegíti. Így az akácnak a fenyőelegyben való hatása sokkal fontosabb, mint a fatömegtermelő képessége. Igaz, hogy kevés területen, de letermelt fenyőállományok újra fenyővel való felújítása sem volt sikeres, mert láttuk, hogy az itten szélsőségesen száraz talajban még csak meg sem indult a fenyőtű bomlása. Így a humuszképződés egyenlő volt a nullával. Tehát a fenyőben az akácelegy jelenléte nagyon fontos, mert az akáclomb könnyen elbomlik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De itt is csak akkor kapunk optimális eredményt, ha a termőhely mozaikjellegét odavaló fafajokkal használjuk ki.

Laci bácsi, az Alföld embere hogyan ítéli meg az itt tevékenykedő erdészeket? Hiszen még manapság is élnek olyanok, akik látták a „morbus hungaricus" elnevezés okát, a mérhetetlen fátlan pusztaságot.

Valóban, itt különbséget kell tenni a régi öregek a maiak földhöz való viszonya között. Annak idején a röghöz kötődés még akkor is erős volt, amikor a rossz homok csak egy mázsa rozst adott. Ma más a helyzet, mert vagy odébb áll a földtulajdonos, vagy eladja, amiből aztán előbb-utóbb erdő lesz, vagy fóliasátrat húz fölé és belterjes módszerekkel nagyon szépen megél belőle. Mindenesetre az erdészeket előbb-utóbb várja a hatalmas földterület, amely mezőgazdasági művelésre lényegében alkalmatlan. Egyértelmű, hogy itt az erdőnek a közjóléti hatása is felbecsülhetetlen, és egyre ritkábban halljuk azt a mondást, amit nagy szélkor szoktak az öregek mondani, hogy viszi a szél az ingatlant.

Mivel itt ülünk az erdészek által létrehozott kecskeméti arborétum kutatóházában, kérlek, mondjál e nagy feladat történetéről néhány mondatot.

A tizenöt éve elkezdett beruházás itt Kecskemét város szélén igen csak nagy kihívás volt a számunkra. Alapos termőhelyfeltárás után derült ki, hogy néhány méteres szintkülönbség is elég ahhoz, hogy eltérő termőhelyi adottságokat találjunk. Így, amikor Mészöly Győző megtervezte az arborétumot, még nem tudhatta, hogy ezek a változó humusztartalmú, apró mozaikok milyen nagy lehetőséget kínálnak az egyes fajok, taxonok megválasztásához. Különösen a mész változó koncentrációja okozott fejtörést. Például a magnóliák köztudottan nem bírják a meszet, így a szarvasi, inkább savanyú talajú földlabdával hozott egyedek bírták egy darabig, aztán, amikor a gyökerek elhagyták a földlabdát, már nem tetszett nekik a mész, és egy részük elpusztult. Más részüket átültettük olyan helyre, ahol mesterséges talajsavanyítást alkalmaztunk. Ezt még édesapámtól és a nagyapámtól tanultam, akik vasgálicos oldattal öntözték a talajt, amivel elérték, hogy a talaj kémhatása kedvezően változott. Így itt a ház körül is elértük azt, hogy a sárguló levelű magnóliák talajkezelés után vissza-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zöldültek. Apám még a meszes keceli tőzeget is kezelte, és nagyon szép azáleákat tudott nevelni.

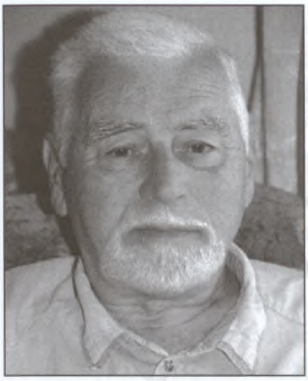
Nem volt eltúlzott az elmúlt évtizedekben történt erdősítések aránya? Gondolok itt azoknak a megítélésére, akik mezőgazdaságból akartak megélni.

Erre csak azt tudom mondani, hogy Halason az erdőgondnoksággal szemben volt a munkaerő-hivatal, akitől kértük, hogy 10-15 embert közvetítsenek ki az egyik kerületbe, ahol erdősítési munkák folytak. Olyan hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy alig tudtunk elmenekülni előlük, mert mindenki azt akarta, hogy őt kérjük ki. Ezek az emberek szétszórtan a környékbeli tanyákon laktak, örültek, hogy munkát kaptak, és ma már mindegyikük kis birtokát erdő veszi körül. És bizony az utódaik is olykor az erdőből élnek, mert hiszen az erdőművelést sem lehet teljesen gépesíteni. Szó sincs arról, hogy az erdőgazdaság elveszi az emberek megélhetési lehetőségét. De itt kell megemlítenem, hogy anyagi okok miatt közel sem alkalmazunk annyi élőmunkaerőt, különösen a fiatalosok ápolásában, mint régen. És ez sajnos visszaesést jelent. Azt is meg merem kockáztatni, hogy az ápolás hiánya miatt olyan erdőrészletek is tönkremennek, ahol odavaló fafajt telepítettek. Ez különösen a magánerdő-tulajdonosoknál tapasztalható.

Biztos vagyok benne, hogy idővel ott is javulni fog a helyzet, ha értő kezekbe kerülnek ezek az erdőterületek.

Köszönöm a beszélgetést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Kondor Endre
(1938–)

Itt ülünk Acsán 2008. július 16-án Kondor Endre otthonában. Kérlek, beszélj a szakmailag cseppet sem izgalommentes pályafutásodról.

Kondor Endre a becsületes nevem. Ez a jelzős „bemutatkozás" a magyar népmesékben igen gyakori, és gyakori volt gyerekkorom idején is. S rögtön utalni akarok ezen mód a gyökereimre. Apámat is Kondor Endrének hívták. Akkoriban írásban meg is különböztettük nevünket az id. (idősb), illetve az ifj. (ifjú) Kondor Endre jelöléssel. Anyám még Sopronba is így címezte a leveleket, meg az elemózsiás csomagot: ifj. Kondor Endre erdőmérnök-hallgató részére.

Apámat nagy tisztelet övezte lakóhelyeinken, munkahelyein és az igen kiterjedt famíliában egyaránt. Ezért nekem erre a névre vigyáznom kellett, őriznem kellett a becsületét. Amikor már nagyobbacska koromtól szülői felügyelet nélkül, egyedül mentem kirándulni, nyaralni, nyári szünidei munkára vagy szórakozni, anyám mindig így köszönt el tőlem az ajtóban: fiam, úgy viselkedj, hogy ne hozz szégyent a nevedre. Hál' Istennek olyan korban voltam gyermek és ifjú, amikor a becsületnek, tisztességnek, szorgalomnak, adott szónak nagyobb értéke volt, mint az anyagiaknak. Nagyobb értéke volt nemcsak az úgynevezett „előkelő körökben", hanem a parasztemberek, mesteremberek, munkásemberek között is.

A gyökereim ilyen talajba kapaszkodnak.

Mesélj még a gyökereidről…

Apám még a XIX. században született Köröskisjenőn, Bihar megyében. A család ősi gyökerei Arad vármegyébe nyúlnak. Ott, Arad kör-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyékén több református pap volt a családban. A XVIII. század végén Kondor Imre református lelkész Köröskisjenőn vállalt szolgálatot. Ekkortól kezdett bizony terebélyes fává nőni a Kondorok családfája Bihar megyében. Apám Nagyváradon érettségizett, amely város akkor nagy Magyarország közepe volt. Érettségi után behívták katonának. Az első világháborúból, az olasz front lövészárkaiból szerencsésen hazatért. A trianoni döntés sok magyar számára hihetetlennek tűnt. Apám csak akkor vette komolyan, amikor a román katonák megkezdték az új magyar-román országhatár lezárását. Ekkor egyik éjjel – kis motyóval a hóna alatt – átszökött csonka Magyarországra. Sok magyar legény tette akkor ugyanezt. Bizony, néhány gyökér kiszakadt az anyaföldből. A Trianon utáni maradék Magyarország gondoskodott az ide menekült magyar ifjakról, így apámról is. Úgy döntött, hogy felsőfokú képzettséget szerez. Beiratkozott Pallagon a Gazdatisztképző Akadémiára. Ez lett később a Debreceni Agrármérnöki Egyetem. Itt diplomát szerezvén a Wenckheim grófok, majd az Országos Földhitel Intézet békési nagybirtokain helyezkedett el gazdatisztként. Intéző, majd főintéző lett.

Én – elsőszülött gyermekként – 1938. július 5-én láttam meg a napvilágot a Békés város melletti egyik majorságban, Berkepusztán, apám tekintélyes méretű szolgálati lakásában. Később még négy testvérem született. Ott a majorban csodálatos gyerekkort éltem, enyém volt az egész határ. A tanyasi gyerekekkel tágra nyílt szemekkel kucorogtunk a kovácsműhely előtt, bámultuk a bognármestereket, lakatosokat. Nyáron ott lábatlankodtunk a cséplőgépek körül, izgatottan figyeltük az óriás gőzekék munkáját. Estefelé a gulyások nagy ostorcsattogtatások közepette hajtották be az istállókba, karámokba a teheneket, ökröket. A juhászok a rengeteg birkát, a csikósok lóháton a lovakat, csikókat, s tülköltek a kanászok a disznókondák mögött, ahol pulikutyák ugrándoztak körülöttük. És ez a zajló, sokszínű nyüzsgés mindennap ámulat volt számunkra, hiszen megismétlődött. Mennyivel változatosabb, gazdagabb látvány volt ez, mint ma a legjobb tévéműsor!

Gondolom, mezítláb jártatok?

Természetesen. Mezítláb, egy szál klottgatyában. Nagyon vártam a nyarakat, azokat a mezítlábas-klottgatyás meleg nyarakat. Mert pillanatok alatt felöltöztem. Röpke mosakodás, és huss, ki a majorba, a határba. Játszópajtásaimmal ismertünk minden póklyukat a legelőn,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

minden madárfészket a fákon, bokrokon. Bizony, kis fészekrablók voltunk, kiszedtük a madártojásokat, feltörtük, kiittuk.

Ezt a határok és időhatárok nélküli szabad világot csupán két – apám által adott – parancs zavarta: fiam, a déli harangszóra és az esti harangszóra itthon légy!

A major közepén állt egy kis harangláb, benne egy kedves, csilingelő hangú kicsiny harang. Az ő hívó szavára mindig hazaindultam.

Harang! A hangjában van valami misztikusság…

Igen, azt hiszem nincs más, ember által készített hangszer, melynek hangja oly nagy hatással lenne bensőmre, lelkünkre, mint a harang hangja. Elmondok egy legmélyebben bevésődött emlékemet a harangokkal kapcsolatban. Bár ez az emlék már nem gyökereimet, hanem inkább lassan bontakozó lombjaimat érinti. Soproni egyetemi diák voltam már. Az első ottani szeptemberem valamelyik vasárnapján történt. Délelőtt nekiindultam „felderíteni" a Sopron környéki erdőket. Dél körül kikötöttem a bánfalvai kőfejtő tetején. Gyönyörű kilátás tárult elém. Lábaim alatt Bánfalva, előttem Sopron. Ragyogó verőfény volt és mélységes csend. Leültem egy sziklatömbre. Egyszer csak megszólalt a déli harangszó az egyik templomtoronyban, azután egy másikban, a harmadikban…, a hatodikban, a sokadikban. Tíz-tizenkét, vagy még több nagyharang hangja zengett, zsongott Sopron fölött. Ez a gyönyörű hangverseny szinte felemelt a szikláról az éterbe. A reám tett hatása leírhatatlan volt, mert amikor vége lett a nagyharangok zúgásának, a fülemben halkan megszólalt az a kedves, csilingelő hangú kicsiny harang szülőhelyemről, Berkepusztáról. A gyökerektől a lombokig, az alföldi tanyavilágból a soproni fenyves erdőkig ívelt át a harangszó a lelkemben. Csodálatos érzés volt.

De térjünk vissza Berkepusztára.

Ott jártam első elemibe is. Furcsának tűnik, hogy a pusztában volt iskola, melynek létét Klebelsberg kultuszminiszter intézkedéseinek köszönhettük, aki nagyon sok tanyasi iskolát építtetett tanteremmel, tanítói lakással. Ilyen iskola volt Berkén is. Még ma is megvan az épület.

Néhány évvel ezelőtt Imre öcsém itthon volt Amerikából. Ő is erdőmérnök, aki évfolyam-találkozóra jött haza. Ajánlottam, menjünk le

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Békésbe egy kicsit nosztalgiázni. Asszonyainkkal leutaztunk a viharsarokba. Megmutattam szülőházainkat, az első iskolámat, és sok minden más gyermekkori emléket. Az iskola melletti árokpartot, jelezve egy négyszögölnyi kört, amelyen belül veszítettem el a legkedvesebb, féltett, radíros végű, cifra szárú ceruzámat. Bőgtem, mint a záporeső, mert nagyon sajnáltam, nagyon szép ceruza volt.

És most sem találtad meg?

Nem, nem találtam, de az emlékeimet igen, és bizony, könny szökött a szemembe. Eszembe jutott Lóri néni, kedves tanító nénink, aki nagyszerű ember volt. Bámulatosan vezényelte tanórainkat, pedig az elsőstől a nyolcadikosig mind egy tanteremben ültünk. Belénk varázsolta a tanulás és tudás örömét és szépségét. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy nekem mindig örömet szerzett a saját jó teljesítményem. No meg apámnak, aki csakis a teljesítést fogadta el. Ő hetedikes koromig mindig kikérdezte a leckét, ellenőrizte az írásbelimet. „No, fiam, készen vagy a holnapi leckéddel?" – cseng most is fülembe a hangja. „Mondd el a földrajzot." Válaszomra vagy bólintott, hogy rendben van, vagy kijelentette, hogy: te ezt még nem tudod. De apu – próbáltam kibújni a további tanulás alól – erre már hármast vagy négyest kapok. Nem érdekelte az érvelésem, nála egy számított: tudtam vagy nem tudtam. Szigorúsága következményeként az érettségiig kitűnő rendű tanuló voltam, s ráadásul élveztem a tanulást, örömet szerzett. Meggyőződésem, hogy egy fogékony gyermek tudása nem attól függött, hogy az ország mely részén járt iskolába, hanem attól, hogy a szülei inspirálták-e, és mélységesen elhivatott tanárok töltötték-e fejébe a tudást.

Itt lenne egy olyan megjegyzésem, ami a szakmánkat közelről érinti. Már erdőigazgató voltam, amikor számtalan erdészt vagy erdőmérnököt azért nem tudtam kinevezni falusi munkahelyekre helybéli szolgálati lakással, mert nem fogadták el, mondván: „Nem fogom a gyerekeimet falusi iskolába járatni." Nekik mindig elmeséltem a történetemet. De úgy gondolom, nem tűnik dicsekvésnek, mint ahogy nem is egyedi az én történetem. Annak idején az értelmiségi családokban megkövetelték, hogy eminens tanuló legyen a gyerek. A gimnáziumban a 32 fős osztályból heten érettségiztünk kitűnőre.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Milyen tantárgyak érdekeltek a legjobban?

A reál tárgyakat szerettem, így a gimnáziumban reál tagozatú osztályba iratkoztam. De azt hiszem, a tantárgyszeretet bizonyos fokig tanárfüggő. Mert szerettem a magyar irodalmat és nyelvtant, valószínű, mert kiváló tanárom volt. Nem ragaszkodott a tankönyv anyagához, hanem összefüggéseiben ismertük meg az irodalmat. Ennek köszönhető, hogy irodalmi szakköri titkár voltam. Sopronba pedig azért jelentkeztem, mert egyszerűen nem tudtam elképzelni zárt helyen az életemet. A tanyavilág szabadsága bennem mindig is meghatározó volt, akkor is ezt kaptam, amikor a Heves megyei kicsi faluba, Kápolnára költöztünk a világháború után.

Emlékszel a világháborús eseményekre?

Sok részletre emlékszem. Apám azt a feladatot kapta az Országos Földhitel Intézet központjától, hogy mint egyik leggyakorlottabb, legjobb gazdatisztjük, szedje össze az összes jószágállományt, illetve szedessen össze birkát, szarvasmarhát, sertéseket és hajtassa nyugatra az oroszok elől. Ez is közrejátszott abban, hogy akkor ő a családját is összepakolta, és aztán mentünk nyugatra. Követtük ezeket a csordákat, kondákat. Több mint ezer állatról volt szó. A dunaföldvári hídon átkeltünk a Dunántúlra, ott Sárbogárd környékén az egyik Földhitel Intézeti majorban átadta a hatalmas jószágállományt. Ezzel a feladata megszűnt. A két ekhós szekérrel a család menekült tovább, egészen Ausztriáig.

Kérdezted, vannak-e emlékeim, hát vannak. Budapest bombázását én Ercsiből néztem végig az egyik ekhós szekér alól. Oda bebújtunk, mert nem tudtuk, hogy ezek a bombák meddig jönnek. Hát, mint egy augusztus 20-i tűzijátékon… Este későn bombázták Budapestet az amerikai gépek. És én onnan, 6 éves koromban néztem végig. Látványnak szép volt, de rettenetes volt az a sok robbanás. Aztán út mellett töltöttük a Mikulás estét, fagyban, hóban, árokparton. Kimentünk Ausztriába, épp hogy a határon túl. Több család verődött össze, egy egész hosszú kocsi-konvoj volt, a menekülők konvoja. Ott aztán mindannyiunkat befogadott egy osztrák parasztember. Egyik reggel szaladt be valaki: Itt vannak az oroszok! Lányokat, asszonyokat gyorsan ki az erdőbe. Mert híre ment, hogy mit csináltak az orosz katonák, bajok lehet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nek. Na és akkor tényleg megjelent két orosz katona. Körülnéztek a tanyán, aztán elmentek. Apámék összeültek. Körülbelül egyharmada a társaságnak, köztük apám is, azt mondta, én nem megyek tovább, ezek úgyis itt vannak. A kocsit megfordították, hazajöttünk. Nem tudtuk, mire jövünk haza, de hazajöttünk Békésre. A csapat nagyobb része ment nyugatra.

Békésen volt a rokonság, ott volt az ősi tanya. A szolgálati lakást szétrabolták, bútorainkat széthurcolták.

De ezt nem az oroszok?

Nem az oroszok. Az oroszok is tettek azért ezt-azt. Apám könyvtárát – gyönyörű könyvtára volt, hatalmas szoba, tele könyvvel – az oroszok mind kihordták az udvarra. Mesélték, akik látták, hogy elégették, mert ez burzsuj irodalom. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi… Néhány kötet megmaradt, azt ma is őrizzük Budafokon, a későbbi családi lakásban. Úgyhogy oda nem tudtunk már menni, hanem apám unokatestvére, aki Békésen, a Vásártér mellett lakott egy nagy, hosszú parasztházban, befogadta a családunkat, egy szobát kaptunk, ott laktunk. Ott született meg a legkisebb öcsém.

Békésen aztán folytattam az első elemit. Az első elemi után apám állást kapott Kápolnán, az Országos Dohányjövedék Központjában, szintén szolgálati lakással, és oda fölköltöztünk. Kápolnán folytattam az ottani szabad életemet, egészen hatodikig ott jártam iskolába. Ez a Kápolna is annyira megragadott engem, hogy ma is többször visszajárok a feleségemmel. Elmegyünk, végigsétálunk a kis falun. Mesélem neki hatodszor, hogy mit csináltunk, ott hány szarka fészkelt, hol szereztük, melyik műhelyben a vasgurigákat, toltuk dróttolóval. Tehát megint a szabad világ következett számomra Kápolnán.

Aztán megszüntették ezt a Dohányjövedéket, átszervezték. Apámnak állás után kellett néznie. Talált is állást a Sinatelepi Állami Gazdaságnál, ez Ercsi mellett volt. Állami gazdaságban lett főagronómus. Megint költözni kellett. De nőnek a gyerkőcök, ne Sinatelepen telepedjünk le, hanem most már valahol Pest szélén kellene valami lakás után nézni – apámék így gondolkoztak. Sikerült is Budafokon, akkor épültek ott sorházak. Az úgynevezett Oncsa-telep mellett, azt még a Horthy-rendszer építtette a szegény proletároknak; az Oncsa-telep mellett aztán az új proletároknak építettek ilyen sorházakat. Na ott a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sok gyerekre való tekintettel kapott apám egy állami lakást, oda költöztünk. Ez engem nagyon rosszul érintett. A költözés alatt én Ócsán nyaraltam, a nagybátyáméknál. Minden nyáron ott nyaraltunk. Mikor letelt az én nyaralási időm, akkor anyám jött értem, és már nem Kápolnára vitt vissza Ócsáról. Leszálltunk a Keletiben, zötyögtünk a sárga villamoson, azután a HÉV-vel ki Budafokra. Jöttünk már órák hosszat. Úristen, mennyit zötyögünk! Hova megyünk?! Leszálltunk Budafokon a HÉV-ről és föl a hegyre. Fönn a hegyen volt ez a lakótelepecske. Ahogy mentünk, én egyre jobban elkeseredtem. Már majdnem a házhoz értünk, akkor már bőgtem. Mondtam anyámnak, hogy én ide nem jövök. Én visszafordulok, én egyedül visszamegyek Kápolnára, mert ez a környék valami borzasztó! Évekig, még gimnazista koromban is annyira nyomasztott engem ez a fővárosi világ, pedig kertes házban laktunk. Volt rét mögöttünk, ott rongylabdáztunk. De más volt... Kietlen. A Tétényi-fennsík ez. A fű már augusztus elején kiégett, fa sehol. Kietlen, pocsék, na, nem tetszett. Szomorú voltam. Ott jártam aztán gimnáziumba, a Budai Nagy Antalba. Leérettségiztem, és már másodikos gimnazista koromban eldöntöttem, hogy én erdőmérnök leszek. Hogy honnan szedtem ezt a szakmát? Mert nem volt a családunkban erdőmérnök. Valahonnan hallottam. Én erdőmérnök leszek! Be is adtam a felvételi kérelmemet. Két helyet lehetett megjelölni, két egyetemet. A második helyre is azt írtam, hogy erdőmérnök akarok lenni.

Hányban volt ez?

1957-ben. 1957 júniusában érettségiztem, az 1956-os forradalom után. Szóval a második helyre is erdőmérnökit írtam. Az osztályfőnököm mondta, fiam, legyél észnél, hátha nem vesznek föl. Mondom, én akkor is oda akarok menni. Apám is le akart róla beszélni, azt mondta, nem jutsz be te oda, az egy zárt kaszt. Ő tudta ezt. Nem vagy erdészgyerek, oda nehéz lesz bejutni. Hát mindegy, megpróbálom. Kitűnő érettségi, meg egy nagyon jó felvételi vizsga, úgyhogy bejutottam. Ősszel bevonultam Sopronba. Az is óriási élmény volt.

1956-ra menjünk picit vissza. Ott Budafok-Hároson volt egy laktanya is.

Bizony ám! 1956. október 23-én este csak a rádióból tudtuk meg, hogy mi folyik bent Pesten. Ott a prérin semmi nem volt kint. A máso-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dik szomszéd függetlenített párttitkár volt a hárosi falemezben. Rendes bácsika volt, egy egyszerű asztalosember, no de párttitkár. Az betojva jött haza, és mesélte ott a szomszédoknak, hogy baj van, lázadás van. Ő is félt, hogy ővele mit csinálnak, felakasztják vagy agyonlövik. Másnap reggel mentem le a gimibe. Gyalog jártunk, nyáron biciklivel, télen gyalog. Onnan föntről, a hegyről még három osztálytársammal együtt. Aznap orosz dolgozatot írtunk – volna. Egész úton erről beszélgettünk, hogy ugyan mi lesz az orosz dolgozat címe. Nagyon féltünk tőle, mert rettentő szigorú orosztanárunk volt. Egy bányászgyerek, szakérettségizett bányász. Az oroszt nagyon tudta. Azt mondta, hogy ő úgy tanulta meg az oroszt, fölmászott egy fára, és kitűzte maga elé, míg száz szót nem tud, addig le nem jön. Bevágta a száz szót. Egy erős akaratú ürge volt. Emberséges szíve volt, de nagyon szigorú. Féltünk. Leértünk Budafok központjába, a Városház térre, ahol az úttesten – kockaköves út volt – lánctalpasok nyomait láttuk. A mindenségit, itt tényleg valami nagy balhé van. Amíg mentünk, végig lánctalpasok. A gimibe érve teljes lazaság. Jött az osztályfőnök: Fiúk, elmarad ez az óra, elmarad az az óra. Pesten forradalom van. Hát akkor páran azt mondtuk, nézzük meg! Nem mentünk haza. Már a HÉV sem járt, gyalog be. Az 10 km volt, Pest központja. Begyalogoltunk, körülnéztünk. Akkor már lövöldöztek, hazajöttünk.

Gimibe nem kellett járni, zsugáztunk, egymáshoz jártunk dumálni. Úgy megtanultam, emlékszem, snapszerozni, hogy addig nem hittem, hogy létezik ilyen, de létezik. A második kör után már tudtam, úgy 90 százalékban, hogy kinél milyen lap van. Három hónapig nem jártunk suliba. Többször bementünk Pestre kíváncsiskodni, de csak délelőtt. Van egy érdekes emlékem. Boros Vincével – nagydarab, kövér gyerek volt –, ővele mentünk be. A Petőfi híd pesti hídfőjénél ólálkodtunk, jöttünk-mentünk. Egyszer csak vagy hat orosz tank jött a hídfő alól, indultak a nyugati felé. Mikor fölértek a Körútra – ugye, mi a hídfőnél álltunk – látom, hogy az egyiknek a tornya elkezd felénk fordulni. Mondom, Vince, tűzzünk innen a francba, öreg, ezek lőni fognak! Ahol fiatalt láttak, oda lőttek. Elkezdtünk rohanni a hídon keresztül. Amikor teljesen megfordult már irányunkba, mondom, Vince, ugorj be a vasoszlop mögé. Vince beugrott, én még rohantam még eggyel odébb, beugrottam. Szegény Vincének a hasa is kilógott az oszlop mögül, meg a háta és a feneke is, nagyon be volt tojva. Én meg csak ott röhögtem. És tényleg, megsorozták a hidat…

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Emlékszel arra, hogy édesapád hogy viszonyult ehhez, bölcs élettapasztalattal?

Hát ő azt mondta, hogy fiúk, ebből maradjatok ki. Itt csak az oroszok győzhetnek. Úgy is lett. Hát ők ugye más világban éltek. Emlékszem Ócsán, amikor nyaraltam az 1950-es években, a vasárnapi ebédre a nagy eperfa alá kiült a nagybátyám, aki Ócsán orvos volt, a nagynéném – ők anyámnak a testvérei voltak –, aztán a nagynéném férje, a keresztapám – ő egy nagy gazdaember volt, ő is Békésből menekült el az oroszok elől – meg apám, összeültek, aztán megbeszélték a szocializmus sorsát. Mindig kiküldtek a kiskapuba: Fiam, menjél ki a kiskapuba, s ha jön valaki az utcán, akkor szaladj be, szóljál. Akkor témát váltottak. Akkor nagyon kellett félni. Rengeteg besúgó, sok följelentés volt.

Emlékszel ávós beavatkozásokra, beszolgáltatásra, hasonlóra?

Kápolnán? Hogyne! Emlékszem rá.

Járjuk körül ezt.

Jöttek, és a nagygazdák padlását – általában följelentések alapján – lesöpörték, elvitték a termést. Maga hazudott, nem annyi gabonája termett, hanem ennyi. Be kell szolgáltatni, vitték. Néhány családot is elvittek a faluból, úgyhogy reggel üres volt a ház. Hova lettek? Senki nem tudta. Csak a szomszédok hallották, megállt egy autó, ajtócsapások, beültették őket és elvitték. Két vagy három családot. De aztán mi gyerekek sokat nem törődtünk ezzel, mert minket más érdekelt. De azért tudtuk. Aztán jött a hír, hogy Hortobágyra vitték, szögesdrót mögé vitték őket, aztán jöttek vissza. Majd jött a téesz-szervezés, azt is végig láttam. Tényleg megverték őket. Az egyik legjobb haverom, Farkas Imre, aki most Salgótarjánban már nyugdíjas, az ő apja egy tanult ember volt, mégis gazdálkodott. A faluban két ilyen ember volt, ő meg a Birka Feri bácsi, akik polgári iskolát végeztek. Meglátszott a gazdálkodásukban, a falu két legjobb gazdája volt. Egyik se lépett be a téeszbe. Imre barátom apja soha az életiben nem volt téesztag. Már csak egyedül volt a faluban, aki magángazda volt, nem törték meg, nem hagyta magát. Arról nem hallottam, hogy az öreget megverték, csak behívták jó párszor a községházára, de nem verték meg, vagy ha igen, ő arról hallgatott.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor következett Sopron. Anyám kikísért a Keletibe, zokogva elbúcsúzott. Sopron messze volt, akkor még több mint 5 óra hosszat kellett vonatozni. Aztán ott a vonaton már találkoztam srácokkal, akik szintén jöttek, akiket fölvettek. Összeverődtünk egy kupéba, ismerkedtünk. Te ki vagy, te ki vagy? Nagy várakozással zötyögtünk be a pályaudvarra. Tátott szájjal, nyitott szemmel. Áradt be Sopron környéke, a Károlyi-kilátó, a dombok, a város. Aztán mentünk be a kollégiumba. Bognár néni, a gondnok fogadott a kollégium portáján. Kondor, maga az X számú kamarában lesz. Négyen voltunk egy kamarában. És hát elkezdődött Sopron.

Ott folytatódott 1956. Azonnal kezelés alá vettek bennünket, és a Marxizmus Tanszék professzora, Csikós elvtárs elmesélte, hogy milyen volt ez az ellenforradalom. Voltunk néhányan pesti gyerekek, akik láttuk. Nekünk aztán mondhatott, amit akart, mert mi láttuk közelről. Volt egy srác, az mindig közbemorgott: Hazudsz te, nem így volt az, anyád kínját, hülye vagy te, miket dumálsz itt, ez nem igaz! Én láttam, ott volt az Astoria sarkán a nagy láda, oda dobáltuk be a százforintosokat, nem lopta azt el senki! Ott volt a húsüzlet ablaka betörve, lógott a kolbász, a szalonna, a sonka, nem lopta el senki. Mit hazudozol te itt? Mondtam, halkabban beszélj, igazat beszélsz öreg, de halkabban, mert meghallja, és téged úgy kivágnak innen az első héten, hogy a lábad se éri a földet.

A soproni forradalmi eseményekről az öreg diákoktól sokat hallottunk. Megtudtuk, hogy az egyetemről a tanárok és a diákok nagy része Nyugatra menekült. Mi voltunk '56 után az első teljes évfolyam, fölöttünk csak 25-30 fős évfolyamok voltak.

Páran onnan vissza is jöttek.

Igen, még évfolyamtársam is, az egyik, Boa Sanyi például Kanadából jött vissza. Volt olyan, aki Ausztriából jött vissza, két évfolyamtársam is. Ők elmesélték, hogy volt akkor.. Minden úgy volt, ahogy ma tudjuk, olvastuk is. Erről már irodalom van, fölösleges most is elmondani. Tudtuk világosan.

A megmaradt tanári karon érződött a megfogyatkozás traumája?

Nem, az oktatás során a traumából nem éreztünk semmit. A tanári kart feltöltötték. Az újak, akiket hoztak, a nagy öregektől klasszisokkal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyengébbek, tisztelet a néhány kivételnek. Volt olyan professzor, aki a Kanadába – úgymond – disszidált elődjének a jegyzetét szó szerint föl-olvasta. Ez volt az előadása. Mondanom sem kell, elég sok hiányzó volt az előadásairól. De hát szigorú katalógus volt, muszáj volt megjelenni az előadásokon. Az „öreg" professzorokat, pl. Sébort, Nemkyt, Stasneyt, Kiss Ignácot az új oktatók messze nem érték fel tudásban, emberségben, nevelésben. Aztán később hogy beértek-e, mikor én már végeztem és eljöttem, azt nem tudom. De akkor bizony gyöngécskék voltak. De a névsort én most nem sorolom föl.

Nem is kell. Gondolom, hogy túlnyomórészt káderek voltak.

Úgy van. Moszkvában végzett, vagy legalábbis ott doktorált, és akkor kapott tanszéket. De azért nem lehetett érezni, hogy most közvetlenül 1956 után vagyunk. Talán azért, mert én az azt megelőzőt nem éreztem, de a fölsősökön se éreztem. Teljes mértékben konszolidálódott az élet az egyetemen.

Sopronban élveztem megint a nagy szabadságot, nagyon jól tettem, hogy oda mentem. Hallatlanul megfogott a város, az egyetemi élet, a szabadság. Csak észnél kellett lenni. Mert aki nem tudott uralkodni magán, aki nem tudott dirigálni saját magának, az elveszett, lemorzsolódott. Fel kellett ismerni, hogy hogyan kell tanulni az egyetemen.

Nekem szerencsém volt, mert nagyon sok fölsős cimborám lett. Ez pedig annak volt köszönhető, hogy az egyik szobatársam, Rada Tóni apja erdőmérnök volt. Tóni ismerte apjától a soproni nótákat. És ő mesélt nekünk az apjától hallottakról, milyen az a soproni diákélet, és milyen nóták vannak. No, énekeld el Tóni. Nagyon jó hangja volt Tóninak, szép basszus hangja volt. Énekelt. Megtanultuk. Esténként négyen összeültünk, és öt éven keresztül ez a dalárdánk megmaradt úgy, hogy még a szomszéd kamarából három fiú hozzánk csapódott, és énekeltük a soproni nótákat. Egyik este nyílik az ajtó, egy ötödéves benéz, hát ti balekok, honnan tudjátok ezt? Tudjuk. Na, este ti jöttök velünk. Kimentünk sörözni a Fenyőgyöngy fogadóba, amit azóta sajnos lebontottak. Ezen a nótázáson kívül aztán más hagyományt nem engedtek. A politika nem engedte meg, hogy a soproni diákhagyományok éljenek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De miért volt ez?

Selmecről nem sokat hallottunk. Azt hallottuk, hogy ott volt a főiskola Trianon előtt. De a hagyományok ápolása, szakestélyek rendezése föl sem merülhetett. A nótázás is csak vendéglőben. A hivatalos diákéletből ezeket a selmeci hagyományokat kihagyta az egyetem vezetése. Volt egyetemi KISZ is, ott aztán pláne szó sem lehetett róla. Én ugyan nem voltam KISZ-tag, de ötödévben az lettem, majd elmondom, hogy miért. Tehát más selmeci hagyomány nem élt, csak a nótázás. Engem például titokban kereszteltek meg. Megkereszteltek ötünket vagy hatunkat az évfolyamról. Az én keresztapám egy bányász volt. Megmondták, hogy fiúk, ez titok. Ha ezt megtudják, kivághatnak az egyetemről emiatt. Fölmentünk az Almra, ott végigcsinálták a hagyomány szerinti keresztelőt ezek az öreg bányász firmák, ahogy kell. Hogy miért tiltották? Mert féltek. Mindentől féltek, amit nem a proletárdiktatúra talált ki. Ezek régi, történelmi időkbe visszanyúló, reakciós világban, a monarchia idején született hagyományok – Isten őrizz, hogy ilyet engedjünk! Hát nem!

A diákélet nagyon tetszett nekem. Bálok, nótázások az Almon, nótázások a Deákban, ott jó cigányzenekar volt. Udvarlás. Nem akartam megnősülni. Eldöntöttem. Sok fiú otthagyta a fogát, soproni lányt vett el. Kerültem a lányos családokat, hogy bejárjak a családhoz, egyem a mama főztjét. Oda beetettek, szó szerint. Ezeket elkerültem. Mert ha udvarolsz három évig, fölzabálod kétszer a spájzot, végeztél, utána mit mondasz, hogy miért nem veszed el a lányt? Ez nagy szemtelenség.

Kevesen úszták meg.

Kevesen. De én megúsztam. Pedig néhányan hozzám akartak jönni. Aztán vívtam, vívóedzések, vívóversenyek. Zenekari tag lettem. Alakítottunk egy egyetemi zenekart, abban gitároztam. Röviden: éltem. Arra mindig vigyáztam, hogy jó rendű legyek, mindig belőttem, hogy melyik tárgyból hogy kell vizsgáznom, a szociális segély miatt. Mert teljes értékű szociális segélyt a jó, meg a jeles, meg a kitűnő kapott, a közepes már csak vagy reggelit, vagy vacsorát. Miután nagyon szegény gyerek voltam, a szociális segély nagyon fontos volt. Otthon még négy gyerek volt, mind középiskolás, egy fizetés, így otthonról én pénzre nem számíthattam. Azért anyám küldött havi 200 forintot. Tehát a szociális se-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gély azt jelentette, hogy ingyen koszt, ingyen lakás, ingyen mosás. És még egy kis ösztöndíj is. Erre vigyáztam a tanulmányaim során. Egy félévben nem jött be csak, hogy nem értem el a jó rendűséget, elkalkuláltam magam. Vagánykodtam. Egy nap alatt két vizsgát lerakok! Hallottam, hogy néhányan csinálják ezt, megpróbálom. Nem jött be. Igaz, hogy a két tárgyból egy „jelest" összeszedtem, vagyis egy közepest és egy elégségest, de egy ponttal lemaradtam a jó rendűségről, megsínylettem. El kellett mennem dolgozni. Jártunk szőlőt préselni a soproni szőlőgazdasághoz. Éjszakai műszakban, mert duplán fizettek. De hát egész éjjel nem bírtunk végig 8 órát, megbeszéltük az ottani főnökkel, hogy felezzük az időt, tehát 4-4 órát, belemegy-e ebbe. Nyolcan összefogtunk, négy gyerek jött este 10-től 2-ig, a másik meg 2-től 6-ig. Amíg a szüret és a szőlőpréselés ment, addig dolgoztunk. Így szereztem pénzt. Voltak, akik vagont raktak ki, szenes vagonokat, nagyon kemény munka volt. Egyszer megpróbáltam, de soha többé.

Hát Sopron aztán olyan mély nyomot hagyott bennem, amilyet csak lehetett. Nem csak bennem, mindannyiunkban. A város hangulata, a kispolgári élet. Sétáltam vasárnap délelőtt, és minden második házban zongorázott valaki, gyakorolt a kislány, azután hegedűtokkal mászkáló diákok. Vasárnap sétálgattak a családok, templomba járás stb. Erről jut eszembe, én is jártam a református templomba. Mit ad Isten, egyszer az egyetem KISZ-titkárát látom a másik oldalon, ő is ott ül a templomban. Vége volt az istentiszteletnek, odajön hozzám. Szevasz Bandi! Szevasz Józsikám! Ugye ez köztünk marad? Természetes, hogy köztünk marad. De tudod-e komám, hogy végtelenül örülök, hogy téged is itt látlak? Így hallasz a másik oldalról is valamit. Azt mondja, te, igazából ez az én oldalam. A másikat azt muszáj!

Megélhetési KISZ-titkár.

Igen. Hát így éltem én az egyetemi diákéveket. Azt hiszem, most már kikanyarodhatunk a nagy életbe.

Úgy tudom, annak idején titeket szétosztott az FM?

Nem volt kötelező szétosztás, hanem kifüggesztették a hirdetőtáblára, hogy melyik erdőgazdaság hány mérnököt fogad. Nekem ezzel nem volt gondom, mert egyszer a tanulmányi osztályon szól nekem a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Botárné. Azt hiszem, ő volt az osztályvezető. Az tudott mindenről. Én nem tudom, hogy honnan a francból. Még azt is tudta, hogy kinek udvarolok, azt is tudta, hogy én egy kispénzű gyerek vagyok. Egyszer megszólít a járdán, ott az egyetem udvarán: „Kondor, jöjjön föl hozzám, akarok mondani valamit." Felmentem. „Magának nem sok pénze van – mondta –, itt egy társadalmiösztöndíj-lehetőség, gondolja meg. A Fejes Dénes Budapesti Erdőgazdasággal kötött szerződést, de meggondolta magát a Dénes és fölbontotta, ő nem akar budapesti gazdasághoz jönni, ő vissza akar menni a Mátrába, ha végez. Nem akar a helyébe belépni?" Mennyi pénzzel jár az? „Havi 500-600 forint." Hát ez óriási pénz. Harmadéves koromban megkötöttem a társadalmi ösztöndíjas szerződést a Budapesti Erdőgazdasággal. Mikor aztán végeztem, nem volt kérdés, hova megyek. A Budapesti Erdőgazdasághoz. Úgy is volt. 1962. június 16-án védtem a diplomámat. Utána csomagolás, hazaköltözés. Július 1-jén már munkába léptem a Budapesti Erdőgazdaságnál. Tóth Sándor volt az igazgató, Pusztavacsra helyezett gyakornoknak. Azért, mert én gépesítésből csináltam a diplomamunkámat Káldy professzornál, Pusztavacs volt a legjobban gépesített erdészet akkor a budapesti gazdaságnál, és a legtöbb gépi munka ott folyt. Erdősítés, talaj-mélyforgatás, sorközi ápolás, minden géppel. Oda kerültem. Gyakornok voltam, konkrét beosztásom nem volt. Berta Feri bácsi, az erdészetvezető alaposan nagyító alá vett. A többi mérnök kolléga mondta, hogy te Bandi gyerek, téged ez az öreg Feri bácsi hamar kinyír onnan, ez nem tűri a mérnököket. Igen? Ilyen ember? Mert ő egy egyszerű erdészember volt. Esztergomi szakiskolás, ahonnan kitűnő erdészek kerültek ki. Életem során többel találkoztam, nagyon jó szakmai felkészültségű emberek voltak ezek. Feri bácsi is ilyen volt. Egyszer gondoltam egyet, Feri bácsi, szeretnék én veled beszélni. Mindjárt az elején. Gyere komám. Gyújts rá. Nem dohányoztam. Gyújts rá! Elfogadtam egy cigit. Mondom, Feri bácsi, én ide gyakornoknak jöttem, én itt nem akarok erdészetvezető lenni. Se kiülni a te nyugdíjazásodat, se elérni azt, hogy esetleg téged erőszakkal innen eltávolítsanak. Nekem eszem ágában nincsen. Én ide tanulni jöttem, az a kérésem, hogy taníts meg engem mindenre, amit te gondolsz. Ez a beszélgetés jól sikerült, az öreg befogadott. Nagyon gyakran azt mondta: Megyek kifelé az erdőbe, gyere, ülj be mellém! Volt egy ócska saját Skodája. Hintóhoz még ő sem jutott hozzá, mert a központiaknak kellett (akkor divat volt, hogy mindent a központból irányítottak, és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rengeteg központi ember jött kiszállásra). Akkor Gaz kocsi, üzemi autó nem volt, csak lovas kocsi. Az öreggel beültünk a Skodába, és mentünk az erdőbe. Néztem, hogy mit csinál, hogy csinálja. Nagyon sokat tanultam tőle. Jött az augusztus eleje. Na, gyere, kimegyünk őzet nézni. Kora délután kimentünk. Nem volt neki sípkészlete, leszakított egy fűszálat, két hüvelykujja közé fogta, megfújta. Jött a bak. Nem lőttünk, nem vadásztunk, csak néztük. Aztán később egyszer behív az irodájába, s azt mondja: Nyisd ki ezt a szekrényt, vedd ki ezt a távcsövet, akaszd a nyakadba, innentől kezdve azzal járd az erdőt. Látta, hogy érdekel a vadászat is. Azzal jártam az erdőt.

Nem sokat voltam Pusztavacson, mert annak az évnek a telén Tóth Sándor egyszer csak berendelt: „Gyere be, gépesítési előadó kell a központba, téged néztünk ki. Pusztavacson fölszedtél már mindent, szereted a gépeket, te leszel a gépesítési előadó." Mondom, ez marha jó. Nekem kéne még kicsit a kinti levegő. Nem, Szilágyi Erzsébet fasor, zárt iroda – mondom, véged van Kondor! Beszorultál megint ebbe a büdös Pestbe. Ráadásul egy hónap múlva elment a cégtől a gépkocsi-előadó. Akkor még azt is a nyakamba akasztották. A cégnél rengeteg gép volt. Nagy volt az erdőgazdaság. Nagykőröstől egész föl Püspökszilágyig. Még vasárnap is bejártam dolgozni. Hát csináltam, csináltam. Ez ugye 1962 ősze-tele, 1963. március 1-jével összevonták Gödöllőt a budapesti gazdasággal. A központ kikerült Gödöllőre, ott meg volt gépesítési előadó, oda nem kellettem. Na, hát akkor kell építési előadó, akkor te az leszel. Akkor építési előadó lettem, azt is csináltam egy évig. Építési előadóként még a nyakamba sózták az építésvezetést is. Megbetegedett az építésvezetőnk, azt is helyettesítettem. Nyakig a műszaki vonalban. Fila József igazgató kitalálta, hogy miután egy utat kell építeni Gödöllő és Valkó között, egy erdei feltáró utat, hát nem bízunk meg ezzel külső céget, itt van a Kondor Bandi meg a Nemes Laci, fiatal mérnökök, most végeztek, tudják az útépítést. Na, fiúk, ti ketten akkor utat építetek! Azt is építettünk. Úgyhogy a szakmámnak a műszaki oldalát jó alaposan kiéltem. Amikor Fila odakerült a Mátrából Gödöllőre új igazgatóként, ismerkedés címén behívta a csoportokat, kifaggatta a pasasokat, és amikor a csoport elmesélte a csoportvezetővel az élén, hogy mit dolgozott éppen, bemutatta a bandáját, akkor Fila megkérdezte, ki az, aki még egyénileg akar vele beszélgetni. Mondtam, hogy én. A többiek mind nagyot néztek, biztos áruló! Jó, akkor te maradj itt, a többiek viszontlátásra. Parancsolj. Mondtam, szeretnék kimenni erdészet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hez dolgozni, most már 2 éve vagyok a központban, és már most látom, hogy féllábú mérnök leszek. Ha nem csinálom a kinti erdészeti gyakorlatot, menthetetlenül féllábú erdőmérnök leszek. Nézett egy nagyot. Meg vagy te őrülve? Ilyet még nem hallottam. Itt laksz, városban laksz, központi fizetésed van, üzemi motorod van, és te ki akarsz menni valamelyik faluba. Igen, ki akarok. Jó, számon tartom a kérésedet. Kis idő múlva azonban le kellett váltani a műszaki erdészetvezetőt. Kiderült, hogy nincs diplomája. Ez egy volt ávós gyerek volt, aki valamilyen módon egy érettségi bizonyítványt utólag összekapart és bemutatott, de diplomája nem volt. A Fila leváltotta. Na, gyere Kondor, te voltál építési előadó, voltál gépesítési előadó, értesz a műszakiakhoz, te leszel a műszaki erdészetvezető. Hát mondom, erről szó nem lehet kedves direktorom, én nem akarom tovább a műszakit. Ide figyelj, egy lépésed lehet csak, ha ezt nem vállalod el, hogy lelépsz innen. Ezt muszáj elvállalnod, nincs mese. Kész. Műszaki erdészetvezető lettem. Akkor meg még a nyakamba a szállítás. Az erdészeti faanyagszállítás központosan történt. Tehát központi telephely, és az összes erdészet faanyagát a műszaki erdészet szállító szervezete bonyolította le. Egy őrült munka volt! Gondold el, hogy Nagykőröstől ide Püspökszilágyig ez 100 km. És volt rajta 16 erdészet, azt hiszem. Azt mind leorganizálni, hogy hova mennyi teherautó, milyen teherautó, milyen feladóállomásra. Őrült munka volt. Ezt csináltam két évig. Két év alatt 8 kilót fogytam, pedig akkor még 27-28 éves, sudár gyerek voltam. Ebbe viszont 8 kilót belefogytam, de hát megcsináltam. A műszak volt akkor a kényes pontja a cégeknek, merthogy a '60-as években, a gépesítési korszakban éltünk. Akkor futott fel minden erdőgazdaságnál a gépesítés. Mindig minden erdészetvezetői értekezleten minden erdészetvezető a műszakot szidta. Ezzel telt el az értekezlet fele. Nem lett kész a Gaz kocsi, nem jött a szállítógép stb., panaszok áradata. Jó egy év múlva erdészetvezetői értekezlet. Hozzászólások. Filának föltűnt valami. Befejeztétek? Be. És a műszaki erdészetről senki nem? Nem. Nincs mondandótok? Nincs. Amit ez a Kondor Bandi ígér, azt be is tartja. Kész. Ennyi. Tényleg azt csináltam. Bejött a gépkocsi a műhelybe, főszerelő gyere ide, mondd meg nekem, mikor tudod ezt talpra állítani. Oké. Forgalmit elkérni, sofőrt hazaküldeni. Az erdészetvezetőt fölhívtam. Kedves János bátyám, te a gépkocsidért ekkor és ekkor jöhetsz. De még előtte odaszólok. Be tudtuk tartani, holnap küldjed a sofőröd. Ilyen egyszerűen, udvariasan. Szolgáltatói üzem volt, szolgáltatni kel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lett. Hát ez a két év is lezárult, nagyon nehezen. De én mindenáron erdészethez akartam kimenni. Be is tartotta a direktor. Mentem a nyakára többször. Hallottam, hogy Püspökszilágyon nyugdíjba készül az erdészetvezető. Ő is akarta, hogy menjek hozzá műszaki vezetőnek. El is intézte már a Filával, ő úgy gondolta. Jövök ki Püspökszilágyra műszaki vezetőnek. Fila gondolt egyet, nem oda mész, kicsi erdészet, kicsi munka. Galgamácsára mész műszaki vezetőnek. Jó, odamentem.

Ez hányban volt?

1965-ben. Ott voltam fahasználati műszaki vezető, aztán utána Ráckevén meg erdészetvezetőnek neveztek ki. Akkor már szolgáltam Pusztavacson az Alföldön, szolgáltam a dombvidéken Galgamácsán, jött Ráckeve, az ártér. Ráckevéhez tartozott még az Alföldből is egy jó darab. Bugyi, Sári. Kipróbálom magam, elvállaltam. Ott le kellett váltani Ráckevén az erdészetvezetőt, mert az meg nagyon ivott. Annyira, hogy összeverekedtek, véresre verték egymást egy kocsmázás után az egyik kollégájával. Muszáj volt lecserélni. Én mentem Ráckevére erdészetvezetőnek. De ott meg egy szemétláda műszaki vezetőt találtam. Éktelen szemétládát. Aki nem dolgozott, csak fúrt és faragott. Erdőmérnök volt, de olyan szakérettségizett káder. Kis felesége is erdőmérnök volt, az is ott dolgozott az erdészetnél. De a szakmához nem értett, adminisztrációs munkakörben dolgozott az asszony. Ő volt a párttitkár az erdészetnél. Nem bírtam velük.

Eltelt egy év, mentem az igazgatóhoz. Hallom, hogy Szilágyról a Hunyadi János megy nyugdíjba, kérem át magamat, át akarok jönni. Szó sem lehet róla! Mondom, én ezt nem csinálom tovább Ráckevén, hogy az életem 60 százalékát veszekedéssel töltöm. Közbe jött segítségemre a '70-es országos átszervezés. Gödöllőt eléggé szétrúgták. Csináltak belőle gödöllői vadgazdaságot, az alföldi részeket hozzácsapták Szolnokhoz, Ráckevét hozzácsapták Pilishez, Püspökszilágyot meg odacsapták Balassagyarmathoz. Hopp, akkor már nekem nem Filához kell mennem, ha Szilágyra akarok menni, hanem a balassagyarmati igazgatóhoz. El is mentem hozzá. Nem ismertek engem, nézzetek utána. Utánam néztek. Hunyadi János melegen ajánlott, és Szilágyon lettem erdészetvezető.

Az aztán megint az életem egyik legszebb szakasza volt. 9-10 évet lehúztam ott. Szerencsére szinte az egész erdészet egy vadásztársa-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sághoz tartozott, a MÉMOSZ-hoz. Ezek engem mindjárt felvettek tagnak. Az elődöm is tag volt. Jó érzékkel csinálták, mert egy erdészetvezető sokat, rengeteget tud segíteni egy vadásztársaságnak. Ugye, fogataim voltak, gépeim voltak, etetés, szállítás, vadbehordás stb. Fölvettek, így aztán elkezdődhetett az igazi vadászéletem is, amit én nagyon szeretek. Még nem említettem, hogy amikor én Féltőpusztán kiskölyök voltam, akkor télen láttam apámékat, nagy körvadászatok voltak, és hozták be vendégoldallal fölszerelt szekereken a rengeteg nyulat, fácánt. Mi, kölykök ott tátott szájjal, kis bundában, kucsmában dideregtünk és néztük, csodáltuk ezt. Valahonnan onnan jöhetett nekem a vadászat is, az erdő mellett. Mindig is próbálkoztam azzal, hogy a vadászathoz közel kerüljek. Sopronban mindjárt elsőéves koromban mentem hajtónak, ha a fölsősöknek volt vadászati gyakorlat kapcsán vadászat is. Később aztán én is vadásztam ott Sopronban. Egyetemi tanulmányi vadásztársaság volt. Az első vadászjegyemet ott állították ki 1958-ban. Ott is ott motoszkáltam a vadászat körül. Aztán amikor Gödöllőre kerültem, gyakorta udvaroltam a főmérnöknek, mert ő nagyon nagy vadászember volt, a Kozma Laci, de nem nagyon akartak közel engedni a vadászathoz. Egyszer aztán, amikor műszaki erdészetvezető voltam, szólt Kozma Laci, hogy te komám, este 5-re küldd el légy szíves a kocsidat értem, a lakásomra. Megyek ki szalonkázni, és a központi Gaz kocsi lerobbant. A műszaki erdészet kocsiját vitte. Rendben van főmérnököm, de nincs sofőröm, mert szabadságon van. Nincs azonban akadálya, nekem van hivatásos jogsim, vezetői engedélyem van, hogy vezessem. Megfelelek-e én neked sofőrnek? Persze, hogy meg! Na, akkor gyere ide 5-re. Akkor nekem már volt sörétes puskám. Sörétes puskát mindjárt vettem életem első illetményágfa-bevételéből az egyik püspökhatvani erdészkollégától. Egy kakasos Tulát. Betettem a kocsi farába. Mentem a főmérnökért. Kiértünk. Voltál már szalonkázni? Még nem. Elmesélte a lényegét, hogy megy ez. Mit csinál a madár, hogy jön a madár, mikor jön a madár, hogy korrog. Hát azt mondja, kár, hogy otthon nem szóltál, betettem volna neked is egy sörétes puskát, és akkor ide állhatnál most te is. Mondom, véletlenül itt van az én puskám. Van puskád? Akkor vedd elő. Beállított engem. Nem lőttem szalonkát, de élveztem. Na, azóta is szalonkavadász vagyok, mostanáig.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Magyarországon rengeteg a szalonka…

Állítólag most EU-s közös döntés, hogy az EU tagországokban sehol nem lehet tavaszi húzáson szalonkára vadászni. Bár úgy hallom, néhány ország kitriblizte ezt a döntést.

Isten éltesse a madarakat!

Igen. Akkor, mikor Kozma főmérnök látta, hogy nagyon szeretem a vadászatot, kijelölt nekem egy területet a kisbagi csárda fölött, kétnyiladéknyi területet abban az oldalban. Ide kijárhatsz vadászni! Malac, süldő, őzsuta, mindegyiket a maga szezonjában persze. Volt saját vadászterületem! Üzemi volt. Mindjárt vettem egy kis ötven köbcentis Jávát az ócsai orvos nagybátyámtól, akinek ott állt a sarokban a motorja, nem használta. Megvettem tőle potom pénzért persze, és azzal jártam oda Bagra. Első disznóélményeimet ott éltem meg.

Szilágyon aztán bele a nagyvadvadászatba. Pillanatok alatt megválasztottak vadászmesternek. Németeket vadásztattam, én magam is vadásztam. A legparádésabb módon, volt még hintóm is. Megtartottam egy pár úgynevezett magyar lovat, tehát nem a muraközit, nem a sodrottat, amelyekkel a faanyagot közelítettük, hanem magyar lovakat. Örököltem az elődömtől, megtartottam. Az erdészeti tervezésnél mindig vastagon, óriási tervet írtam elő erre az egy pár lóra is. Csemetekerti munkát, mezőgazdasági munkát. Mert az igazgató minden évben el akarta venni tőlem. Minek ez neked? Nem köll oda ez! Van már Gaz kocsid, nem köll az! Mindig megvédtem, végig megtartottam. Óriásikat vadásztam, sokat barkácsoltam. Remek volt!

Vadásztársaimat is hívtam. Akkor 30 forint volt egy fogatóra. Azt befizettük, aztán mentünk szombat-vasárnap. Két olyan kocsisom volt, akik éltek-haltak a vadászatért. Különösen a pájsliért. Vitték haza, meg vitték a kocsmába, becserélték rumra.

Barteroltak.

Igen. Így aztán belekeveredtem a vadászat sűrűjébe is. A Püspökszilágyi Erdészet ide került velem együtt a Balassagyarmati Erdőgazdasághoz. Ez a Balassagyarmati Erdőgazdaság nekem óriási csalódás volt. Pláne Gödöllő után. Gödöllőn rendkívül szuper mérnökgárda

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dolgozott. Nagy tudásúak, nagy szorgalmúak, strammak, rengeteget tanultam mindegyiktől. És akkor a szerencsétlen Balassagyarmathoz kerültünk. Egy lassú, tehetetlen, igazi szocialista nagyvállalat, elnézést, de az volt. Te is tudod jól, hogy ez a szegény Ipolyvidéki Erdő és Fafeldolgozó Gazdaság nagyon sokáig, hosszú éveken át az ország legutolsó cége volt, ami az eredményeket illeti. Gyönge teljesítményű cég volt ez. A váci erdőgazdaságot is odacsatolták. Vácon szintén nagyon jó szakgárda volt, de szép lassan ők is lemorzsolódtak, mert nem vállalták a Balassagyarmatra való napi ide-oda ingázást. Valamikor 1978 táján én már teljesen meguntam ezt az erdőgazdaságot. Nagyon nagyarányú tehetetlenség jellemezte a céget. Például a csemeteellátás tavasszal. Nekem volt két csemetekertem Szilágyon. Megtermeltem az erdészet csemeteszükségletét. Egyszer csak valami őrült kitalálta, hogy meg kell szüntetni minden erdészetnél a csemetekertet. Ott van a hatalmas Dejtári csemetekert. Majd az ellát mindenkit csemetével. Hát mi a francnak hordjam én Dejtárról a csemetét, mikor itt helyben meg tudom termelni? Mindegy, ukáz, ukáz. De mivel Dejtár nem győzi a csemetekiemelést tavasszal, olyan dömping van, én hordjam föl innen az egy vagy két brigádomat Dejtárra kiemelni a csemetét. Innen viszem oda a munkaerőt, onnan hozom a csemetét. Na, mindegy, csináltuk. A központból kaptuk a csemeteelosztást, melyik fajtából, melyik fafaj, melyik csemete, melyik erdészetnek, mennyi. S én már erdősíteni akartam, és még mindig nem érkezett meg a csemeteelosztási terv. Begurultam, felszaladtam Balassagyarmatra. Hol az erdőművelési csoportvezető? Nincs itt. Merre van? Kint van a műszaknál vagy otthon van. Utána. Találkoztam vele a műszaki erdészet nagykapujában. Erdősíteni akarok, kedves kolléga úr, nincs csemeteelosztási tervem. Csinálj valamit, a Jóisten áldjon meg! Nagy kényelmesen föltekerte a Skodája ablakát, azt mondja, én most szabadságon vagyok, szevasz. Föltekerte, el. Hát ilyen szellem. A korábbi szakmai életemben ilyen nem létezett. Reggel kiemeltettem a csemetét, délig kötegelés, számolás, vermelés. Másnap reggel az már az ültető brigádnál volt. Ezzel a dejtári megoldásnál napokig aszalódott valahol az a szerencsétlen csemete. Vagy Dejtáron az ágyás végén, vagy a teherautón. Vagy például a műhelymunka. A balassagyarmati műszaki erdészethez kellett fölvinni Szilágyról a pótkocsikat javítani. Pedig Vácon is volt műszaki erdészet negyedannyi távolságra. De szétválasztották a géptípusokat. Oda csak traktort lehet vinni, ide meg csak pótkocsit, vagy ide csak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Stihlt, oda csak Druzsbát. Ilyen kategorizálás. Abszolút fölösleges baromkodások. A gyarmati műszaki erdészetnél hetekig ott állt a pótkocsim. Kitaláltam, hogy beteszek én az aktatáskába két üveg bort, bemegyek a műhelybe, kiszaglászom, hogy melyik az a két vagy három szerelő, amelyik azt javítja, azokat félrehívtam, és azt mondtam: Uraim, de csak munkaidő után ezt igyák meg, hoztam maguknak. Attól kezdve mindig gyorsan készen voltak az én Stihljeim, pótkocsijaim. Évek múlva elmeséltem ezt az igazgatónak, nahát, azt mondja, ilyet ne mondjál. Ez nem igaz. Azok becsületes emberek. Mondom, persze hogy becsületes emberek, szeretik a bort.

Az én akkori igazgatóm összesen egyszer nézett meg engem Szilágyon a kilenc év alatt. Egyszer volt kíváncsi a helyszínre. Tele lett a hócipőm, és azt mondtam, hogy én ettől a cégtől elmegyek.

Érdekelne – mivel korrajzot is írunk –, mégis, mi miatt maradhatott egy igazgató a székében, miközben a munka területén ilyen állapotok voltak?

Ezt akkor nem tudtuk megfejteni. Mostanában mi, nyugdíjas igazgatók évente összejövünk. Valamelyik erdőgazdaság vendégül látja a nyugdíjas igazgatókat. Ezekre a találkozókra Királyi Ernő is el szokott jönni. Tavaly föltettem neki ugyanezt a kérdést. Mert akkor mi ott Balassagyarmaton nem tudtuk megfejteni, nem értettük. Hát Ernő bátyám, mi a fene volt ott? Miért volt ott ez? Elmeséltem neki, hogy hogyan lett az a szegény igazgató igazgató. Nagyon rendes fickó volt, erdőmérnök volt, csak éppen vezetni nem tudott, nem volt a vénájában. Nem kárhoztatom érte, de sajnos őt nevezték ki. Miért? Mert Földes elvtárs látatlanban nevezte ki. Akiről most beszélek, annak az elődje meghalt. Földes elvtárs volt az OEF vezetője, kiszólt, ki ott a párttitkár most. Megmondták. Erdőmérnök? Erdőmérnök. No, akkor ő lesz az igazgató. Ennyi. Ő lett az igazgató. Nem tudott vezetni. Aranyos, jó ember volt, hangsúlyozom, emberséges volt, de nem tudott vezetni. Szakmai gyakorlata sem volt, mert viszonylag fiatal ember volt, amikor kinevezték, és előtte csak műszaki vonalon volt gyakorlata. Amibe én is majdnem beleestem, de én ügyesen kikecmeregtem ebből. Ő is műszaki erdészetnél volt, műszaki erdészetvezető, majd műszaki csoportvezető volt és úgy lett igazgató. Az erdő az kimaradt a gyakorlati életéből. Hát ez a két dolog elég volt ahhoz, hogy sehogy nem tudta talpra állítani a Váccal összevont nagy böhöm erdőgazdaságot, hogy valamit produkáljanak. Aztán egyszer

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

összetalálkoztam a minisztérium folyosóján Murányi János bátyámmal, aki Gödöllőn művelési osztályvezető volt korábban. Nagyszerű szakember volt. Ő Gödöllőn lakott, de a nagy összevonások után az FM-be, az Erdészeti Hivatalhoz ment dolgozni. Valamiért én bent voltam, Szilágyon voltam akkor erdészetvezető. Meglát a folyosón, Bandi gyerek, gyere már be hozzám. Tessék, János bátyám! Te ugye már ismered ezeket a gyarmatiakat? Te, engem megbíztak, hogy menjek ki, vizsgáljam meg az erdőgazdaságot, hogy miért ilyen gyatra a teljesítménye. Megyünk vagy hárman, két revizor, szakember, aztán ott töltünk két hetet, egy hónapot, tehát vizsgálni fogjuk az erdőgazdaságot. Mondd már meg nekem, hogy szerinted mi a baj ott? Mert nagy marha baj van. Mi a baj? Mondd már el néhány mondatban! Egy szóval elmondom, János bátyám! Mondjad! És kimondtam az igazgató nevét – ez. Szépen, udvariasan áthelyezni, adni neki egy fotelt, nagy fizetéssel, ücsörögj itt, olvass újságot, csak ne szólj bele a gazdaságba.

Ne károsíts!

Igen. Mert nem bűnös ez az ember, de ő az oka. Gyönge kezű volt, alatta maffiák kezdtek kialakulni, ahogy ez szokásos. Mindezt elmondtam Királyi Ernőnek, ezt a két dolgot. Te ezt tudtad? Hát nem tudtam, de most már jobban értem, hogy miért ment olyan gyatrán ez a cég. De többször volt ez probléma, hogy onnan ezt az igazgatót leváltsuk. De a megye mindig megvédte. Érted, hogy mi ez a „megye"? A megyei pártbizottság. Az mindig megvédte. Nekünk jó ez az ember, itt legyen. Tönkre is ment piszkosul az erdőgazdaság. (Királyi Ernő a hetvenes években az FM Erdészeti Hivatalának vezetője volt.)

Kétségtelen, hogy nem volt ökonómiailag csúcson Balassagyarmat.

Nem. Még ehhez két szám. Akkor, amikor énnekem tele lett a hócipőm – az előbb említettem, hogy tele lett –, akkor kerestem magamnak helyet, hova mehetnék el. Találtam is. Félállásban lettem volna a természetvédőknél a Börzsöny hegység természetvédelmi felügyelője, félállásban pedig a vácrátóti botanikus kertben erdőmérnök. Tehát a fás növények gazdája. Ők ketten, az akadémia botanikus kertje meg a természetvédelmi hivatal, Rakonczay Zoltánnal az élen, ilyen embert kerestek. Én ezt valahonnan megneszeltem, bementem, jelentkeztem, hogy én ide eljönnék.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Miután beszéltem az X akadémikussal a kertben, meg Rakonczay Zoltánnal, akkor fölmentem az igazgatómhoz, és bejelentettem, hogy én elmegyek. Hát nagyon vakarózott. Jobb lenne, ha nem mennél el. De mondom, én elmegyek. Tudta, hogy én a vadászathoz mennyire vonzódok. Készült nyugdíjba a vadászati felügyelő Gyarmaton, és azt mondta, hogy te gyere be vadászati felügyelőnek a központba. Az öreg elmegy nyugdíjba, és te csinálod. Hoppá, mondom, megfogtál.

Tehát a direktorom felajánlotta a vadászati felügyelői széket Balassagyarmaton, így aztán maradtam. Hát mindent csináltam, ami a vadászati felügyelő dolga, irányítottam a két üzemi vadászterületet. Kettő volt akkor, az egyik a Börzsönyben öt és félezer hektárral, a másik a Karancson négy és félezer hektárral. Nagyszerűen éreztem magam. Volt egy külön kis szobácskám a nagyoroszi vadászkastélyban, a vadászházunkban. Szarvasbőgéskor oda bevettem magam. Hál' Istennek, a külvilágról semmit nem tudtam, csak vadásztattuk a külföldieket. Aztán egész éven át csináltuk, ami a vadászok dolga. Az én igazgatómmal ezután nem volt semmi bajom. Emberileg nem volt bajom korábban a „káder igazgatóimmal" sem. Az egyik úthengervezető volt, a másik kádármester, gondolom, hat elemivel.

Bandi itt meg kell kérdeznem, mert ez arra a korszakra esik, amikor éktelenül elszaporodott a hazai nagyvadállomány, és aminek később vagy párhuzamosan az erdőművelés iszonyatos visszaesése és eredménytelensége lett a következménye. Hogy láttad te ezt? Közben – ha van mondanivalód – kitérhetnénk itt a belügyes vadásztársaságra is, Volt velük valami kapcsolatod vagy valami érdekes, említésre méltó eset?

A vadlétszám rendkívül nagy volt, rengeteg a szarvas és sok a disznó. A disznóállományt ott az üzemi területen kézben tudtuk tartani, mert jöttek a külföldi csapatok, és disznóhajtáskor nagyon jó terítékeket produkáltunk. A szarvas tarvad apasztásával volt a baj. Én úgy láttam, hogy a legnagyobb baj azzal volt. Azóta tudom, hogy országszerte azzal volt a legnagyobb baj. A vadásztársaságnál is érdekes módon a bikatervet mindig teljesítette a vadásztársaság, a tehén- és a borjútervet pedig sohasem. Püspökszilágyon hatszoros szarvasállomány volt, mint ami fenntartható, mint amit előírtak. A Börzsönyben hatszoros-nyolcszoros volt. Na most, én azt tudtam akkor tenni, hogy a vadőrökkel szépen elkezdtük apasztani. Igen ám, de az elődöm még maradt egy darabig – jó darabig – velem,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és az öreg nem nagyon engedte ezt. Csináltunk olyat, hogy na öreg, ma tarvadazunk, barkácsoljunk! Ami az én oldalamról, bal oldalról jön, azt én lövöm, ami a te oldalról, azt te lövöd. Én már lőttem hét tehenet, ő meg csak egyet. Nem akarta lőni az Istennek sem, sajnálta. Védeni kell a vadat, ez az elmélet tovább élt. Háború után mit kellett? Óvni kellett. Az oktatás is nagy bűnös, főleg akik a sportvadászokat vizsgáztatták, meg a vadásztársasági vadőröket a tanfolyamokon okították. Ott is azt oktatták, hogy óvd a vadat stb. A vadásztársaság mit csinált? Az erdőgazdaságnak semmiféle beleszólása nem volt! Aztán azt tapasztaltam mindjárt 1962-ben, amikor én szerettem volna vadászni, hogy az erdészeket kinyomták a vadászatból. Olyan, hogy kerületvezető erdész vadásztag legyen? Olyan nincsen. Vagy erdőmérnök vadásztag legyen? Olyan sincs. Amikor Sopronba iratkoztam, azt hittem, hogy teljesen természetes módon együtt jár a kettő. Az OEF rendelkezésében tiltotta, hogy erdőmérnök, erdésztechnikus tagja lehessen az erdészete területén működő vadásztársaságnak.

Tudsz te erről valamit, hogy ennek hol van a gyökere?

Hát ez akkor volt, amikor Magyarországon a szocializmus építése során kijelölték a vadászterületeket, kb. 1951/52-ben. Az erdőgazdaságokat meg nem kérdezte senki. Az öregebb vadásztársaim nekem elmesélték akkor, hogy hogyan alakult ki ez a gyönyörű 7100 hektáros püspökszilágyi vadászterület. Úgy, hogy a MÉMOSZ (Magas- és Mélyépítők Országos Szakszervezete) elnöke akkor Apró elvtárs volt. Apró elvtárs bekért egy javaslatot, na, elvtársak, hol lenne jó az építőknek egy jó vadászterület? Hát itt. Kijött személyesen, mondják, körülnézett, jó lesz. Húzzátok meg a határt. Szakmai elvek annyiban játszottak itt közre, hogy ezeket a vadászterületi határokat úgy kellett meghúzni, hogy a vadászat biztonságos legyen. Tehát erdőszélen lehetőleg ne legyen, hanem az erdő szélétől 300-500 méterre. Ez volt az összes szakmai kívánalom, hogy balesetmentes vadászat legyen. Megalakultak a magyar vadásztársaságok. Hát kikből? A zöldkalapos erdész kilőve, az okleveles gazda kitiltva, tehát a régi rend kiszolgálói, úgymond, azok nem, hanem a munkás-paraszt-hatalom elvtársai, azok vadászhatnak, kész. Az erdészet nem tudta elérni azt, hogy ő is beleszóljon a vadászatba. Ugye, ezek a vadásztársaságok az erdőgazdaságtól teljesen függetlenül vadgazdálkodtak. Be se kellett mutatni az erdőgazdaságoknak a lelövési tervet, semmiféle kapcsolat az erdőgazdaság és az ő általa kezelt erdőben vadászó társaságok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

között nem volt. A megyei hatóság intézte a vadásztársaságok dolgát. Én nagy nehezen tudtam elérni azt, hogy ha a MÉMOSZ vadásztársaság hajtóvadászatot tart, akkor az én erdészeim – akik 90 százalékban vadászemberek is voltak – hadd jöjjenek hajtónak sörétes puskával, hogy a sebzett disznót agyonlőhessék. Nagy nehezen ebbe beleegyezett a vadásztársaság vezérkara. Kegyeskedtek megengedni, hogy az erdész a saját területén, az erdész által kezelt erdőben megjelenjen a vadászaton. Olyat megéltem, hogy amikor találkoztam az egyik vadásztársasági taggal, az nagy pökhendi módon leszúr engem, hogy hogy képzelem én ezt, hogy engedhetek meg ilyet. Ő reggel 7-kor figyelte a bakot, már majdnem meglőtte, amikor egy nyiladékkal arrébb nagy duhogás, az őzbak elugrott persze, megy oda, hát rakják a fát egy pótkocsira. Hát miért nem 8-kor? 8-kor kezdődjön a munkaidő! Hát micsoda dolog ez? Ugyanez a pasas egy másik alkalommal azt mondja, hogy gondolod te ezt, hogy te nem vagy beiratkozva a vadászháznál vadászatra, és mégis találkozom veled, te Gaz kocsival mész itt este. Mit keresel te az erdőn? Mondom, Lacikám kedves, te fordítva ülsz a lovon. Itt én vagyok a bérbeadó, a magyar állam képviseletében. A magyar állam képviseletében az erdőgazdaság a bérbeadó. Te meg a bérlő vagy. Te szórakozni jársz, én meg dolgozom. Nem írta ezt alá, teljesen fölháborodva tovább folytatta. Szóra szó, mondom, ide figyelj, egyféleképpen tudod elérni azt, hogy ne menjek itt este, meg akkor, amikor akarok az erdőre Gaz kocsival. Bemész a miniszterhez, elrendelteted vele, hogy Gaz kocsit ne kapjon az erdészetvezető, csak reggel 8-tól délután 4-ig lehet az erdőn az erdész. Hát komám, az enyém egy olyan szakma, hogy január 1-jén 0 órakor kezdődik, december 31-én 24 órakor végződik. Tehát ilyen felfogású pasasok voltak a vadásztársaságok vezető emberei. Én a vadászházakban a lelkemet kitettem, annyit vitatkoztam, annyit bizonyítottam nekik, annyit magyaráztam, hogy értsétek meg, hogy mi ez, hogy erdőgazdálkodás, hogy vadgazdálkodás. Soha megértést nem találtam.

Akkor ezek szerint teljesen fölösleges az egyeztetés, meg a vadeltartó képesség kérdése, mondhatni, színjáték.

Teljesen fölösleges. Az üzemtervet, a vadásztársaság vadászati üzemtervét énrajtam kívül senki nem ismerte, bele nem nézett, mert nem érdekelte, de nem is értette. Ma sem. Senki nem veszi a fáradtságot arra, hogy belenézzen a vadászati üzemtervbe. Nem érti. Ez a magyar va-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dásztársaság ez fából vaskarika. MAVOSZ főtitkárságom alatt alakult ki bennem világosan a véleményem a magyar vadásztársaság(ok)ról: laikus emberek társadalmi munkában gazdálkodási tevékenységet folytatnak, ráadásul a tevékenység tárgya eszmeileg is, pénzügyileg is igen nagy értéket képvisel. Most aztán recseg-ropog is az egész. De még mindig elég jól túlélte az összes vihart, ami országunk fölött elment az elmúlt 20 évben. Mert még mindig van, és még mindig ugyanaz a felépítése, mint 1952-ben volt. Elnök az bárki lehet. Vadászmester bárki lehet. Lehet a cipészinas, lehet egy banki menedzser, bárki lehet. És ő dirigál a vadőrnek, a szakembernek. A vadőr fizetését a vadásztársaság adja. Hát a vadőr mit csinál? A szakember nem tud széllel szembe menni. Semmit nem változott a vadásztársaság szerkezete. A megyei vadászati hatóságok rendkívül gyöngék és nem hatékonyak. Helyszíni ellenőrzés nincsen. Miért? Roppant kevesen vannak, minden egyéb adminisztrációs munkával agyon vannak terhelve. Tehát kint a vadgazdálkodás megint úgy folyik, ahogy akar, ahogy a hozzá nem értő laikus emberek csinálják. Pedig nem túl nagy tudomány, meg lehetne tanulni.

Na de Bandi, 2008-at írunk, és ontják a különböző egyetemek a vadgazdamérnököket.

Úgy van, ontják. És az megy mind munkanélkülinek, vagy más pályát választ. Rengeteg fölösleges szakember van a piacon. Látom, mert a cégünk is, ha hirdet egy-egy vadőri állást, 8-10-12 jelentkező mindjárt ott van, azok közül válogatunk. Igen, ez érthetetlen. A hozzá nem értő, a vadászathoz, vadgazdálkodáshoz nem értő politikusok döntenek továbbra is. Mert a parlamentben jó néhány vadász ül ám, ott külön vadászati klub van, hogyne. Képviselőkből van egy vadászklub. Ha valami fölmerül a vadászattal kapcsolatban, akkor a kormány ezektől kérdezi meg. Hát miért? Van szakembergárda. Nem tudom, miért nem lehet azt belátni, hogy az erdőben élő nagyvad az erdővel együtt értendő, ez egy szakma. Ettől még bárki vadászhat. Amikor az új vadászati törvény készült a rendszerváltás után, Bánffy György volt a Magyar Vadászszövetség elnöke. Új vadászati törvény kell. Én akkor bent voltam mindenféle szakértői bizottságban. A FIDESZ vadászszakértői bizottságában, az MDF erdészeti szakbizottságában, mindenhova odatoltam a képemet, hátha el tudunk érni valamit az erdészet és a vadászat ügyében az új politikusokkal. Ma már, 18 év után látjuk ugye, hogy szinte semmit. De megpróbáltuk. Na, akkor mondom

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Bánffynak – hoztak ők egy kész vadászati törvénytervezetet, hogy azt tárgyaljuk – nem, hát itt van, a szakma csinált egyet az FM vezetésével. Nem, az nem jó, ezt tárgyalják. Nem értettünk szót, és én azt találtam neki mondani, hogy Gyuri bátyám, ott a baj, hogy te színész vagy, ragyogó színész vagy. Ismertem őt régről, mert járt ki Telkibe szavalni, előadni, és ennek fejében lőhetett egy-két ezt-azt, tehát még onnan ismertem. Ha én elmegyek színházba, megveszem a jegyet, beülök a székembe és végignézem az előadást. Nem szólok bele a függönyhúzogató dolgába, nem szólok bele a fővilágosító dolgába. Semmibe nem szólok bele. Miért? Mert nem értek hozzá. Most ne haragudj, te miért akarsz ebbe beleszólni? Nem értesz hozzá. Az, hogy sportvadász vagy? Jó, legyél, gyere. Fizesd ki, ahogy én a színházjegyet, és vadásszál. De ne te mondd meg, hogy hol legyen a szóró, mennyi kaját tegyünk a szóróba, milyen kaját, mit vessünk. Te ezeket tudod? Halvány dunsztod nincs. És most országosan ezt te irányítod. Mi lehet ebből? Gondold el, hogy összeverődik a Nemzeti Színházban egy 20 fős brigád, és ők irányítják a Nemzeti Színházat. Mindenkinek más a foglalkozása. Mi lesz a Nemzeti Színházból? Kupleráj. Igazad van – mondta – de mégiscsak én vagyok itt a főnök. Ja, jó. Maradt minden a régiben.

Kanyarodjunk vissza akkor az én vadászéletemhez. Az erdőgazdasághoz – szokás szerint – jártak protokollvendégek is. Sok mindenkit megismertem, sok mindenkivel beszélgettem. Az előbb említett témáról nagyon sokkal beszéltem, semmit nem értem el. Három éve voltam már vadászati előadó az Ipoly Erdőgazdaságnál, amikor egy este megáll a szolgálati házam előtt egy gyönyörű nagy Opel, akkor még nem sok ilyen szaladgált. Kinézek, hogy ki a csuda ez. A falu végén volt a ház, oda már kevés autó jutott, mert zsákutcás falu Püspökszilágy. Tudniillik onnan jártam föl Gyarmatra, nem költöztem fel. Egri Feri bácsi száll ki belőle. Ő volt Telkiben az erdő- és vadgazdaság vadászati igazgatóhelyettese. Én ismertem az öreget. Kiszállt, jó estét, Kondor Endrét keresem. Én vagyok az, szervusz Feri bátyám! Te honnan ismersz engem? Miért ne ismernélek? Vadászom, és te nem akárki vagy. Gyere be, foglalj helyet. Kávé, tea? Na, nincs sok időm! Pattogós kis, alacsony termetű ember volt. Valaki azt mondta nekem, hogy te vadászember vagy. Hosszú folyosóm volt, végig agancsokkal. Nézte. Ez igen, ez szép, szépek a trófeáid. Hát komám, te tényleg vadászember vagy. Az a helyzet, hogy Telkiben nyugdíjba megy a központi vadászati előadó, kell nekünk oda egy ember, és te leszel az. Hogyhogy én leszek? Téged ajánlottak. Megbeszéltük, eljövök, megnézem, hogy ki vagy, mert az én kezem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

alá fogsz tartozni. Gyere Telkibe. Mondom, megnézném azért. Szolgálati lakás? Van az is. Megbeszéltük, melyik nap megyek. Akkor elmentem Telkibe. Hát azért az egy vadászembernek marha nagy előrelépés volt, mert hiszen az egy vadászparadicsom volt. Nemcsak azért, mert a nagyvad-létszám akkora volt, hanem azért, mert tényleg kiváló vadgazdálkodás folyt. Ott annyi volt a vad, hogy kénytelen volt jól vadgazdálkodni a cég ahhoz, hogy ne pusztuljon éhen az a sok vad. Ott tényleg kiváló vadföldművelést kellett végezni, kiváló etetési rendszereket, módszereket, eszközöket, technikát, mindent. Az Egyetértés tagjai, a fő elvtársak vadásztak ott. De az ő dolguk csak a ravasz meghúzása volt. Odáig minden a szakgárda feladata volt. Tehát kiváló szakemberek közé kerültem. Akkor még volt ilyen, hogy vadász-erdészet. A vadász-erdészeti gárda kiváló volt. A szakmát ott magas szinten lehetett művelni. Volt hozzá pénz. Mert ugye a vadászat mindig pénz kérdése volt, ma is az. Akkor is az volt. Ott volt hozzá pénz.

Összefügg ez azzal, hogy ez kormány vadászterület volt?

A pénz, az összefügg azzal. Tudniillik Rácz Antal, aki a négy erdő- és vadgazdaság munkáját irányította az FM-ből, külön főosztályt csinált. Az általa vezetett főosztály irányította a négy erdő- és vadgazdaságot. Az adórendszerüket megváltoztatták, tulajdonképpen a négy erdő- és vadgazdaság nyereségadója nem a PM-be futott be, hanem erre a főosztályra. És a főosztály osztotta vissza ezeket a pénzeket a vadgazdaságoknak, attól függően, hogy hova mennyi kellett. Gépkocsivásárlásra, bármire. Éves tervtárgyalásoknál megszabta, melyik központ hány milliós támogatást fog kapni és mire. Ha úgy veszem, ez többletköltséget az államnak nem jelentett, csak azt a pluszpénzt, amit ez a négy társaság produkált, azt vissza lehetett osztani. Na, innen volt pénzünk.

Nagyon sok külföldi, nyugati szakember is járt oda tanulmányutakra, és mindig magas elismeréssel nyilatkoztak az ott folyó vadgazdálkodásról. Engem ez érdekelt, ez izgatott főleg. Szerencsémre nekem a vadászkísérésben nem kellett részt vennem, nem kellett vadászokat kísérnem. Az Egyetértés tagjait a vadőrök kísérgették. Nekem ez nem volt dolgom szerencsére, mert az bizony eléggé szolgamunka. Az nem nagyon ízlett volna nekem. Ettől mentesültem szerencsére. Csak a szakmával kellett foglalkoznom. Volt időm a művelést is nézni, érdekelt a műszaki átvételek eredménye, tehát hogy az erdő mit szól ehhez

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a töméntelen vadhoz. Ott is kiderült, hogy több nagyvadat tartunk, mint amekkora igénye van az Egyetértés vadásztársaság tagjainak vagy a kormány protokollvendégeinek. Nincs akkora igénye, mint amennyi – főleg trófeás – vadat mi produkáltunk.

Pontosabban fordítva fogalmaznék, hogy a kormány vadászatát bőven el lehetett látni egy alacsonyabb vadlétszámmal is.

Így van. Már sikerült meggyőznöm Egri Feri bátyámat erről, mert ő nem volt szakember, egy belügyes ezredes volt, egy politikai nacsalnyik. De nagyszerűen értett a vadásztatáshoz, megtanulta. Mielőtt én odakerültem, már tudta, értett hozzá. De azért ilyeneket ő nem mert mondani. Nem számolta ki, csak úgy érzésből. Én kiszámoltam. Volt is nagy vitám már a második évben vele, annyi bikakilövést terveztem, hogy a haja az égnek állt. Mondtam, hogy nem kell. Annyi muflonunk volt, hogy sikerült rávennem, nyúljunk bele. Nem kell. Aztán mikor kocsiderékszám hordtuk be a lőtt muflont, akkor megint égnek állt a haja. Feri bácsi, ez van, ennyi van. Minek? Nem kell! Hát mennyi kos kell csak? Ennyi kell. Ahhoz ekkora állomány elég. Volt szakmai vitánk a kisöreggel, de kenyértörésig ezek a viták sose mentek.

Három évet itt szolgáltam, megtanultam káderezni az elvtársakat. Az nagyon jó alkalom volt. Mert azért járkáltam én köztük, meg fogadni kellett a vadászvendéget, beszélgetni, vacsora, kutyafüle. Hajtóvadászatokon mindig ott voltam, mentem a hajtóvonalban, általában azt irányítottam. Nem egyedül, többedmagammal. Egyszer az igazgatóm dicsekedett is: Nálunk a hajtóvonalban mérnökök mennek, ilyen magas a szint! Erdőmérnökök, agrármérnökök vannak a hajtóvonalban is! Na, a puska mindig ott volt nálam, akkor is, a hajtóvonalban. Azért én minden hajtáson meglőttem a magam egy-két-három disznóját. Nem tiltották. Tehát jót passzióztam én is. A ravaszt is húzogathattam. Azt hiszem, mást nem is akartam elmondani Telkiről.

Gyulajban tisztcserét akartak csinálni. Minden erdő- és vadgazdaságnál volt igazgató és vadászati igazgatóhelyettes, meg főmérnök, meg főkönyvelő. Így állt össze a négyes vezérkar. Gyulajban szükség volt egy vadászati igazgatóhelyettesre, mert az akkorit fölhozták ide Budakeszire, Telkibe, ugyanis az Egri Feri bácsi elment nyugdíjba. Annak a helyére ezt hozták, oda meg kellett egy ember. Rácz Antal behívott a főosztályra. Téged néztünk ki Gyulajba vadászati igazgatóhelyettesnek. Térképről tu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dom, hogy hol van, hadd nézzem meg közelről. Lementem, körülnéztem, rendben van. Elvállaltam. Végül is egy nagy lépcső volt fölfelé a szakmában. Az még több munka, még nagyobb hatalom, sűrűje az életnek, mindenképpen előrelépés. Meg nagyon szerettem is csinálni. Elmentem Gyulajba. Ott a dámállományt kellett rendbe rakni. Ugyanaz volt, rögtön lehetett tapasztalni a túltartott állományt. Rettentő mértékben túltartott állomány volt, főleg tarvadban. Így aztán óriási lelövési tervet csináltam, szegény vadőreimet jól meghajtottam. Tudniillik a tarvadat a vendég nem nagyon lövi, azt a szakszemélyzetnek kellett kilőni. Még emlékszem erre a számra: naponta, fejenként a hivatásos vadászoknak 7,1 darab dámot kellett beakasztani a hűtőházba. Az rengeteg. Utánamenni, meglőni, zsigerelni, föltenni, bevinni. Óriási szám. Aztán a szezon vége felé látom, még mindig nem fogy a dám, még mindig nem látszik, hogy fogyott. Még kértem tervmódosítást, még 500 darabbal többet. Meg vagy te zavarodva, mondta akkor már Rácz Antal, mit akarsz? Gyere le, és nézz körül. Ennyi az egész. Lejött, beültünk a terepjárójába, körbementünk. Igazad van! Lőjétek. Óriási mennyiségű dám élt Gyulajban akkor. Amilyen magasra föl tud állni két lábra a dám, olyan magasságban csupaszok voltak a fatörzsek, mindent lerágtak. Az erdőfelújításokat be kellett keríteni.

Követte a terepet.

Cserjeszint nuku. Megnyitottunk egy-egy vadföldrekeszt. A vadföldeket már előttem kialakították, volt két jó agrármérnök alkalmazott is. Be volt kerítve a vadföld, ilyen fakkok, egymás mellett. Két-háromhektáros földterületek. Egyikben ilyen termény, másikban olyan. A takarmánykáposztást megnyitottuk, mikor megnőtt, kapukat ki, mehet a dám. Rettenetes tömegű dám áramlott be ezekbe. Egy hét múlva már a földet is fölnyalták, olyan sok volt. Egyszerűen nem lehetett takarmánnyal győzni. Emlékszem arra a számra, hogy egy évben – 1979/80-ban – 8 millió forintot csak takarmányvásárlásra költöttünk. Rettentő nagy pénz. És minek? Teljesen feleslegesen tartottunk annyi dámot. Akkor fogalmazódott meg bennem az, hogy kedves erdőmérnök barátaim, mi az Istent dumálunk itt, hogy ezek az ilyen meg olyan vadásztársaságok rosszul gazdálkodnak, túltartják az állományokat, és nekünk erdei vadkárt okoznak. Mikor mi ugyanezt csináljuk. A szakgárda, a szakmát értő emberek. Mi ugyanezt csináljuk, kedveseim. Akkor miről beszélünk? Hát menj el most, akár most is elmehetsz Somogyba. Nemrég jár-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tam ott. Valami borzalmas az a vadmennyiség. S az a kerítésmennyiség! S akkor elkezdtek panaszkodni a kollégák, hogy most kezdtük meg Magyarország harmadszori körbekerítését. Annyi erdősítést védő kerítés van az országban, hogy már harmadszor lehet körbekeríteni Magyarországot. Észnél vagyunk? Nem vagyunk észnél.

De szerinted miért van ez? Miért? Nem merik az igazgatók saját hatáskörükben azt mondani, hogy elég volt? Lőni, lőni, lőni!

Nem tudom megérteni. Senki nem tiltja, ma már aztán tényleg nem. Nincs elvárás föntről. Protokollvadászat ma már nincs, csak úgy sutyiban egy kevés. Lényegesen kevesebb az igény, mint 20 évvel ezelőtt volt. Azt látom, hogy ez lustaság. Miért mondom ezt? Mikor Gyulajba kerültem, nagy volt a panasz, hogy micsoda ellentét van itt erdész és vadász között, ezek a büdös vadőrök, mindig csak azok, azoknak szebb a ruhája, több puskát, szolgálatit kapnak. Tehát egy kiemelt csapat a vadőri csapat az erdészcsapathoz képest. Élükön a főmérnökkel. Itt, ahol a vadőrnek 7,1-et kell lőni, itt dolga van az erdésznek is. Főmérnök úr, légy szíves, gyűjtsd össze, melyik erdésznek van golyós puskája. Kérem a névsort, be fogom osztani a fővadászhoz őket. Tessék menni, és ők is lőhetnek. Bejelentkezni. Egy bizonyos rend van, ezt be kell tartani. De legelső kívánalom, hogy az erdész előtte a kerítést járja körbe. Mert főleg ott kell kezdeni, kerítésen belül. A bekerített erdősítéseken belül is volt vad. Tehát ez az erdész dolga legyen, hogy onnan pucolja ki, lője ki. Tehát részt vehet a vadászatban. Ugyanezt, mikor később, Balassagyarmaton lettem igazgató, ugyanezt tettem az üzemi vadászattal. Erdész uraim, tessék vadászni. Nem lehet, hanem kötelező. Érdekes, rögtön nem akart vadászni az erdészek nagy része, a mérnökökről már nem is beszélek.

Miért?

Mert ahhoz hajnalban föl köll kelni. Utána elvégezni az erdészmunkát, este megint ki. És anyu mit szól ehhez? Hány hétig tűri ezt anyu? Meddig bírja ezt a koma fizikálisan? És van-e benne akkora vadászvér, vagy csak az irigység nagyobb? Arra jöttem rá, hogy az irigység sokkal nagyobb, és csak irigyelték az erdész urak a sok sportvadászt, de amikor nekik kellett volna, vagy lehetett volna csinálniuk, akkor nem. Akkor rögtön az én erdészeim itt Gyarmaton plusz bért kértek, mert

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

most a vadászat is az övék. Plusz bért? Hát eddig akartad, szeretted. Ugye tetszik érteni? Tudniillik nem akarják elismerni az erdészek, hogy a vadőri munka is munka. Pedig az.

Nézd, az évfolyamomon az 55 emberből jó, ha öt lett vadászember. Több nem. Nem érdekli az erdőmérnököket a vadászat. Nézz körül te is az ismerőseid körében. Ha lehetne, akkor se vadászna.

Vagy legalábbis nagyon kevés.

Bizony, nagyon kevés. S azok többsége is csak alkalmi vadász. Vadászik, ha a szolgálat úgy kívánja. Jómagam sokat vadásztam, ma is vadászom. Vadásztársasági tag voltam, vagyok, és hivatásos vadászként, illetve azok irányítójaként is rengeteg időt töltöttem vadászpuskáim „társaságában". Nagy szerencsémre feleségem ebben soha nem akadályozott, sőt ő is nagyon gyakran cserkelgetett vagy ücsörgött velem a magaslesen.

Nagyvadterítékem közelíti az ezret. Több évben jegyzeteltem, „statisztikáztam", s ebből többek közt az is kiderül, hogy egy-egy nagyvad elejtésére 18-20 kimenetel esik. Gondold meg, mennyi időt töltöttem az erdőn, csupán a vadászat kapcsán. S a puska, a sebzett vad keresése bevisz az erdő legrejtettebb zugaiba. Kerületvezető erdészeim, vadászaim munkáját én bizony nem a munkanaplók hó végi ellenőrzésével kontrolláltam, hanem kint az erdőn.

Hál' Istennek, oly korban éltem – a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas években –, amikor ezt megtehettem, a rám nehezedő irodai munka mellett legalább fele annyi időt tölthettem az erdőn, mint amennyit szerettem volna. És ezt bizony a vadászatnak is köszönhettem. Hiába, egyetlen szakma ez!

Fiatal kollégáimnak gyakran mondom: vadásszatok, mert az erdőt igazán úgy ismerhetitek meg. A mérnök úr a hajnali vadkacsahúzás után elsőként tud megjelenni a fakitermelő munkások előtt a vágásterületen, vagy a hajnali őzbakcserkelés után tudja megelőzni a csemetekerti munkásokat.

Úgy látom azonban, hogy a mai követelmények nem igazán kedveznek ennek a klasszikus és kívánatos erdészmunkának. Hiába van az erdészeteknél az íróasztalokon ma már 2-3 darab számítógép, a papírmunka csapdájában vergődik a legtöbb mérnökünk, technikusunk. A „tő melletti" munka egyre távolabbra kerül a mérnököktől, s csak re-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mélni merem, hogy legalább a technikusok döntenek az erdei munkák minőségéről, nem a vállalkozók.

Mire Gyulajban szépen bemelegedtem, jól éreztem magam, befogadtak, elfogadtak – elég nehezen, mert ott sok a sváb. A sváb ember nem befogadó. Nem igaz az, hogy a magyar nem befogadó. A sváb még úgy se. Sokszor szó esik arról, hogy a magyar nem befogadó, mert nem akarjuk befogadni se ezt, se azt, se amazt, cigányozunk meg zsidózunk. Hát én azt tapasztaltam, hogy a sváb sokkal kevésbé befogadó. De ezek a sváb vadőrök, vadászok, erdészek befogadtak, jól éreztem magam. Eltelt három év, leszól a Rácz Tóni bátyám, hogy megy a Vallus hozzád a hétvégén, ezt, meg ezt, meg azt szeretne lőni. De mást is akar, majd fog veled beszélni. Mondom, jó. Vallus Pál akkor az Egyetértés tagja volt, és a Magyar Vadászszövetség elnöke. Lejött, na gyere Bandi, akarok veled beszélni. Tessék!

Hányat írunk most?

1985-öt írunk. Gyulajban is letelt a három év. Érdekes, hogy három év volt a börzsönyi fővadászságom, három év volt a telki, három év volt a gyulaji is. Valaki mondta nekem, öreg mérnök, hogy háromévenként váltani kell, mert akkor nem fásulsz el, nem válik rutinszerűvé a munka.

Van is benne igazság.

Van benne valami. Én nem hadakoztam ezért, az életem hozta.

Nem voltál párttag?

Párttag voltam. Azt is elmesélem majd, hogy lettem KISZ-tag, és hogy lettem párttag. Mókás mind a kettő. Gyulajban majdnem mindenki párttag volt. Párttag volt az is, akinek a lánya bérmálkozott, akinek megkeresztelték az unokáját, az is. Hogyne! Alapvető kívánalom volt. Természetesnek vették. Van két lábad, két füled, meg egy párttagsági könyved. Hát azért a főelvtársak közé nehogy már párton kívüli beosonjon.

Szóval megbeszéltük Vallus vadászatát, aztán azt mondja nekem, én most itt leszek három napig. Készülj főtitkárnak, három nap múlva ad-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jál választ, elfogadod vagy nem. Azt mondja, ezt mindenkivel leegyeztettem, úgyhogy sejted, hogy mi lehet a válaszod. Hát komám, leizzadtam akkor, vizes volt a lepedő alattam reggelre. Az Istennek se akartam innen elmozdulni. Beszélgettem mindenkivel, fővadászommal, főmérnökkel, főigazgatóval, hogy mit szólnak hozzá. Mindenkinek az volt a véleménye, hogy bármennyire kellemetlen ez nekem, bármennyire nem akarom, nem lehet kitérni. Így aztán jöttem Pestre főtitkárnak, a Magyar Vadászok Országos Szövetsége főtitkárának.

Ezt te bukásnak ítélted meg, vagy pedig úgy, hogy a ranglétrán egy kicsit előbbre vitt?

Hát a ranglétrán előre vitt, azért az ország vadászszövetségének a főtitkárából csak egy van. Előremenetelnek számít. Számomra ismeretlen terület volt. Legfőképpen azért nem akartam eljönni Gyulajból, mert jól éreztem magam. És azért Budapest az nem Gyulaj. A szövetség irodája az nem a gyulaji vadászterület. Tehát egy előrelépés, de kellemetlenebb, nem olyan szép munka.

Az erdőből az irodába…

Így van. Még az egyik Egyetértés-tag is, az akkor már nyugdíjas Antos bácsi mondta (nem is tudom, korábban a szociban ő mi volt), hogy: hallom, hogy maga tényleg elvállalta ezt? Hát mit csinál ember? Itt van, szabad élete van, szép, gyönyörű férfias munka. Beül oda egy főhivatalba? Ne csinálja ezt! Igen, mondom, de mindenkinek az összvéleménye ez volt. Még Rácz Antal főosztályvezetőm, aki közvetlen főnököm volt a minisztériumban, még ő is azt mondta, nem tudsz kitérni. Tudniillik a főtitkár elment nyugdíjba, a Koller, és kellett helyette valaki. Körülnéztek, és engem néztek ki. Hogy miért, ma sem tudom. Beültem oda, tájékozódtam, aztán hamar rájöttem, hogy ez egy sóhivatal. Én hiába voltam akkor már régóta vadásztársasági tag, meg vadásztársaság elnöke is voltam, meg a társaság vadászmestere is, erről az országos vadászszövetségről semmit sem tudtam. Azonkívül, hogy tudtam, hol van, mert néha elmentem ott a József nádor téren, ott volt a gyönyörű tábla, hogy Magyar Vadászok Országos Szövetsége, arany betűkkel kiírva egy szép fémtáblára. Ennyit tudtam, hogy van ilyen is. De hogy az mit csinál, minek van, halvány dunsztom nem volt. Ez is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jellemző a magyar információ áramlására. Hogy egy 1958 óta vadászó ember 1985-ig nem tud semmit arról, hogy mi a francnak van ebben az országban országos vadászszövetség. Nem érdekes? Ugye, érdekes!

Hát egy-két ember ott jól elvolt…

Na, ez az, pontosan! Jó nagy kényelemben. Én ott annyit vadászhattam volna, amennyi a bőröm alá fér. Új ember voltam, hívtak minden megyébe. Volt egy-két vadászat, elfogadtam egy-egy bakot. Lementem Hajdúba, tészvadászatra, hát ott lagzit csaptak a tiszteletemre. Mondom, meg vagytok ti őrülve?! Én nem tudok ennyit zabálni. Nem zabálni jöttem, van otthon a spájzban. De hát mégis, az új főtitkár! És akkor mindenki fölvonult ott, bokáig a sörben, borban, kaja, töpörtyű, disznót vágtak, ökröt sütöttek. Szóval, ha énnekem tetszett volna ez, akkor nagyon-nagyon meg lettem volna elégedve. Jöttek hozzám a kérvények, hogy adjak engedélyt golyós puskára. Hívom a jogászt, te, énnekem Szabolcsból írt valaki, golyós puskát kér. Mi közöm énnekem ehhez? Hát te nem tudod? Neked van jogod golyóspuska-kiutalásra engedélyt adni. A rendőrség csak úgy fogadja el, ha a főtitkár aláírása rajta van. Mekkora nagy hatalom ez! Mennyi bikát lehet ezért lőni, mi? Mennyi bakot, mennyi disznót? Először én azt mondtam, nem csinálom, azt sem tudom, ki az, engem nem érdekel. A szervezet úgy volt, hogy voltak szerencsére megyei szervezetek is. Megyei MAVOSZ-ok, és mindenütt volt egy-egy fővadász minden megye élén. Ezek szakemberek voltak, és nagyszerű szakemberek, jó gárda volt.

Tudom, azt hiszem, Páldy Géza cimborám is valamelyik megyében volt.

Így van. No, és én átadtam ezeknek ezt a jogkört. Gyerekek… jönnek ezek a golyós kérelmek. – Tudniillik a BM korlátozta, hogy hány golyós puska lehet a sportvadászok kezében Magyarországon. X darab. Hogy mitől annyi, azt kérdezd meg az akkori belügyminisztertől, szerintem ő sem tudta. – Na, tehát fiúk, én nem ismerem őket, ti jobban ismeritek, ha nem, akkor ismerjétek meg, és én alá fogom írni, de csak akkor, ha ti javasoljátok. Tehát tiétek a nagyhatalom, ti fogjátok osztani a golyós puskát, de ezt senkinek ne mondjátok, mert a rendszer nem így működik. Óriási hatalom! Külföldre mászkálás, utazgatás nemzetközi kiállításokra stb. Ha valaki szereti csak a magamutogatást, és nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szeret dolgozni, egy olyan fazonnak kiváló állás. De én ezt rühelltem, nem szerettem.

Akkor ez olyan, mint a szakszervezet.

Valami olyasmi. És akkor jöttek a választások. Az ötévenkénti választások a vadászszövetségben is. Elkezdték a társaságok, aztán a megyék, aztán az országos. A megyei választásokhoz mindhez lementem. Mert a 19 megyei fővadász közül talán kettő, ha benne volt a megyei intézőbizottságban. A szakma tehát nincs képviselve! Elkezdtem agitálni, mindenütt kezdték beválasztani az intézőbizottságokba a megyei fővadászt vadászmesternek vagy akár még elnöknek is, akárminek, csak üljön ott az asztalnál, amikor a megye vadászatáról valamilyen döntés születik. A szakma teljesen ki volt törölve. Szolnokon voltunk lent, mindig jött velem országos intézőbizottsági tag is, mert volt országos intézőbizottság is, annak egy-egy tagja mindig lejött a megyei választásra velem. Szolnokon elkap a kisöreg, már nem tudom, melyik volt ez. Kondor elvtárs, mit akarsz te itt? Vedd tudomásul, hogy a szakmának nem adjuk át a hatalmat, a hatalom nem átadó. Mondom, nem hatalmat akarok én. Szakmát, hogy szakmai véleményt is képviseljen valaki. Nem adjuk át, vedd tudomásul. Jó. Másnap Vallus, a vadászszövetség elnöke, aki szintén nem szakember volt, kiváló sörétlövő volt, de azon túl semmi. Az Árhivatal elnökhelyettese volt, egész más szakma. Gyere be, mit csinálsz te itt, törvénytelen, azonnal kirúgom innen a fővadászokat. Mondom, nem törvénytelen, nem csináltam hülyeséget. De egyet rögtön eldöntöttem. Következő héten már kerestem magamnak állást. Nektek ide akkor szakember nem kell. Akkor én mi a fenének kellek ide? Én se kellek. Ezt bárki megcsinálja, hogy itt járkál, mutogatja magát, nem csinál semmit. Nem kell a szakember a magyar vadásztársadalomnak, ebből azt szűröm le. És sajnos az a tapasztalatom, azóta sem kell. Nem kell nekik. Nem kell. És döngetjük a mellünket, hogy Magyarország vadászati nagyhatalom. Hát persze, mert olyan ragyogó szarvasállományunk van, meg olyan ragyogó erdőállományunk, ahol szépen megnő ám az a szarvasagancs anélkül, hogy a vadásztársaság elnöke etetné. Na, akkor aztán még egy évig tartott, míg állást találtam magamnak, mert onnan ugye, akkor már akárhová nem mehettem. Erdészeti műszaki vezetőnek már nem akartam. Jártam egy-két igazgatónál, erdészetvezetőnek is szívesen elmentem volna olyan helyre, ahol a vadászat is, tehát az erdé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szet és a cég vadászterülete egy kézben van. Na, ilyet nem találtam. Egyszer csörög a telefon. Beregi István vagyok, a HM vadászterületeinek a főnöke. Hallom, te el akarsz menni a MAVOSZ-tól? Hallottad? A hír igaz. De te vagy a fiatalabb, gyere már át hozzám, tudod, itt a Kerepesi úton. Tudom. Átmentem. Elmegy nyugdíjba a Kozma Laci (volt főmérnököm Gödöllőn), ő ott volt akkor vadászati főfelügyelő. Elmegy nyugdíjba, gyere a helyére. Egymás kezébe csaptunk. Azokat a területeket úgysem ismerem még, és így a HM-nél lettem vadászati főfelügyelő.

Ez a Bulin Pista-féle?

Igen, úgy van! Valamikor Bulin Pista töltötte be ezt a tisztet, utána lett, azt hiszem Kozma László, ő ment nyugdíjba, és én a helyére kerültem. Beültem, oké, jó. Kik vadásztak itt? Ott is olyan volt, mint az Egyetértés. A főtisztekből volt egy nagy vadásztársaság, a Zalka Máté vadásztársaság, annak volt X tagja, volt elnöke, vadászmestere, és mi voltunk a szakgárda. Mi megmondtuk, miből mennyi lőhető. Átadtuk, ők egymás közt felosztották, hogy ki aranyérmes bika, ki ezüstérmes, tehát a meglévő kínálatból ők szétosztották maguk között, minket ez nem érdekelt. Igen ám, csak bajban voltam, mondtam a főosztályvezetőmnek, hogy én nem voltam katona, mert '56 után az egyetemistákat nem hívták be katonának. Baj az? Nem baj az. Egyébként roppant nagyvonalú ember volt, szerettem is őt. Kezdtek odajönni a főtisztek, akik vadásztak. Ráért, beugrott. Ezredesi rangban volt az én főnököm, egy katonai ezredes volt, de közgazdász vonalon dolgozott korábban. Ide tették őt, hogy miért, azt nem tudom, mert ő sem sokat értett a vadászathoz. Hát végül is politikai kézben legyen. Aztán volt egy munkatársam, tőle kérdeztem, ez milyen rangú volt, az milyen rangú volt. Te nem ismered a rangjelzéseket? Te vigyázz, mert ezek marha hiúak, hogy alezredes vagy ezredes, vagy őrnagy, vagy vezérőrnagy, nehogy elbaltázd! Elmaszatolod magad örökre. Azt a mindenit, mit csináljak? Találtam az egyik szekrényben egy oktatótáblát, rajta a katonai rendfokozatok. Áthelyeztem az íróasztalomat, hogy ott lépsz be, ide raktam egy szekrényt, itt volt az íróasztalom, és ide kitettem a táblát. Belépett a szivar, és lenéztem a plakátról a rangját. Ezredes elvtárs, jelentkezem! (Ő a plakátot nem látta.)

Két évet szépen lehúztam, és ugye akkor következett 1989. Itt a vég. Megszűnt a Zalka Máté, megszűnt az Egyetértés, minden megszűnt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Rohamosan közeledett a rendszerváltás. Fölszámolták az egész HM főosztályt, a területek megszűntek. Nem szűntek meg, ott vannak ma is, de a szervezet megszűnt. És én szépen elmentem munkanélkülinek. Úgyhogy az is voltam. Nem baj, mondom, jó pénzt adtak, szép végkielégítést.

Fegyvert, lőszert.

Ahogy mondod. Olcsón megvehettük a szolgálati fegyvereinket. Még utoljára bevásárolhattunk a vadászboltban a ruhakönyvünkre, mint a katonatisztek, ruhát, köpenyt, ami a boltban volt. Na, ezt mind kimerítettem, egy kalap pénzzel haza, mondom, mamikám, pihenek egész nyáron.

Eljött az ősz. Hát akkor valami munkahely. Elkezdtem keresgélni, hoppá. Már nehéz volt. 1989 telén már nehéz volt munkát találni.

Mert megszűnt sok minden.

Sok ürge került a munkaerőpiacra. Aztán meghallottam, hogy a Halász Gabinál hiányzik az az ember, aki a vadászati üzemterveket kezeli az erdőrendezőségnél. Szóltam neki, nem kell neked valaki? Gyere komám, de kell! Értesz hozzá, gyere, csináld. Mire belerázódtam, az FM-ben átszervezték a hivatalt, a főosztályokat, Dauner Marcit nagyon régről ismertem, ő ekkor az Erdészeti Hivatal vezetője volt. A rendezőségről, a Széchenyi utcából odajártunk ebédelni az FM ebédlőjébe. Egyszer Marci is odaül az asztalomhoz. Ebédelünk, mondja, te kéne nekem egy osztályvezető az FM-be. Nem jönnél át a Halász Gabitól? Ő könnyebben tud pótolni, téged néztelek ki. Gyere már, fizetés ennyivel több. Mondom, jó, jövök. Ha megkínáltál vele, nincs semmi indokom arra, hogy azt mondjam, nem. Arra sem, hogy igen, de ilyet még nem csináltam. Akkor beültem az FM-be. Na, hát ez egy külön világ! Azt a hétszázát! Még azt az óriási, rengeteg üres járattal működő szalmacséplést, hát még olyat nem láttam! Látszólag óriási munkamennyiség, a hatékonyság az a nullával majdnem teljesen egyenlő. Néha alig-alig több, mint a nulla. Gyerekek, ezt ti hogy bírjátok ki? Volt egy aranyos titkárnőm, ő mondta mindig, amikor hoztak egy csomó iratot, itt írja alá, azt ott, ezt most ebbe a dossziéba tesszük, azt oda. Mondom, ráírom a véleményemet, azt adja vissza a Marcinak, a főnöknek, és kész.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hát azt nem lehet! Azt körbe kell még vinni, a jogi főosztály is látja, meg még mások. Körülbelül két hét múlva jut a Marcihoz, addigra az már alma. Nem baj, akkor majd ráírja, hogy irattár. Piszkosul unatkoztam, meg ülni kellett sokat, telefonálni. Elkezdtem járkálni a folyosókon, lépcsőt másztam, sétáltam. De nehéz volt, atyaúristen! Akkor rám szóltak, hogy te ne izgasd magad, ebbe fogsz infarktust kapni. Mondom, igen, a semmittevésben én könnyebben kapok infarktust, mintha le lennék terhelve. Ne csináld ezt! Akkor elkezdődött már az új törvények előkészítése. Már akkor elkezdtük, új vadászati törvény, új erdőtörvény, bizottságok, no, akkor azokban részt vettem. Meg az MDF szakértői, meg az SZDSZ szakértői, Király Laci bácsi. Jöttünk-mentünk, nyüzsögtünk, így valahogy kibírtam. Egyszer aztán látom az újságban, hogy Ipoly-vidék hirdet igazgatói állást. Na, mondom, ez egy lehetőség, hogy ettől a semmittevéstől megszabaduljak. Megpályáztam, pályáztunk hatan vagy heten, mindenki igazgató akart lenni. Én nyertem meg, és Ipoly-vidék igazgatója lettem. Szerencsére ismertem a céget. A személyi állományt is, ismertem a fölfogásukat, ismertem a mentalitásukat. Nekikezdtem a nyesegetésnek, kipucolásnak. Nyolcvanhatan ültek a központban. Amikor eljöttem, harmincöten maradtak. 1180 fizikai dolgozó volt, azt hiszem. Mikor eljöttem, maradt 150. Na, de az a világ volt az, mikor minden erdőgazdaság ezt csinálta, hogy vállalkozóba átmentek a fizikai emberek. Tehát ez nem került nekem olyan nagy megerőltetésembe, hogy a fizikaiakat megnyessem, hanem a besorolt állományt, az egy kemény munka volt. Sok álmatlan éjszakám volt. Kit miért, mikor küldjek el. Hogy köszönjem meg. Sokat hemperegtem az ágyba álmatlanul. Szerencsém volt, a feleségemmel mindent meg tudtam beszélni úgy, hogy ő nem szólt bele, csak meghallgatott, elmondta a véleményét, gondolkodásra késztetett. Stabil hátterem volt, egy biztos háttér. Azóta mondom, hogy egy komoly beosztást egy férfiember jó asszony nélkül nem tud betölteni.

Hát igen, mert nem kell különösebb szakértelem téged a döntéseidben megerősíteni, legalábbis ami a felelősséget, a morális lelkiismereti dolgokat illeti.

Ahhoz ő is értett. Érdekes, egy nő más szemmel nézi, mint mi. Ott van érzelem is, nemcsak ráció. Az élet pedig tele van érzelemmel, azt nem szabad kikapcsolni. Aztán a nagy leépítést megúsztam úgy, hogy összesen kettő munkaügyi perem volt. Mind a kettőt megnyerte a cé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gem. A többi nem perelt be minket. Akkor szépen elkezdtünk kilábalni. Közben becsődöltettem a céget. Megjelent a csődtörvény. Akinek 90 napon túli ennyi meg ennyi adóssága volt, kötelező csődöt jelenteni. Hát én bejelentettem. Szerencsére volt két ügyes jogászom. Az egyiknek nagyon ügyes jogászbarátja volt Budapestről csődbiztosnak, igaz, jó pénzért. De megérdemelte. Tudniillik 1991-ben, amikor átvettem, 360 millió körüli adóssága volt a cégnek! Nagyon nagy pénz volt. És valami 126 hitelezője. Abban volt kérlek szépen banktól kezdve APEH, SZTK, tehát állami tartozás is, meg még zalai kistermelő csemeteárus erdész is. Minden volt benne. Összehívtuk csődmegbeszélésre a hitelezőinket. Képzeld el, a balassagyarmati mozit kellett kibérelnem, hogy elférjenek. Aztán lezongoráztuk. Kimenekültünk a csődből, sőt, kerestünk rajta 100 millió forintot. Mert a kamatokat lefaragtuk. Az volt az első ajánlatunk. Uraim, hölgyeim, aki a kamatokról lemond, annak a jövő héttől kezdve elkezdjük kifizetni az adósságunkat. Summa summarum, jól kijöttünk belőle. Jött a privatizáció, az is egy csomó fejfájás. De azért kibírtam. És maradhattam újra a szakmában. Igaz, hogy már egy polccal, vagy kettővel, vagy hárommal följebb, de azért igyekeztem onnan is szakmázni. Igazgatói kocsinak terepjárót vettem, mert akkor én az erdőben is tudtam csatangolni. Csatangoltam is.

Itt a vége, fuss el véle, mert mielőtt elértem a 60 évet, eldöntöttem, hogy elmegyek nyugdíjba. De előtte kivizsgáltattam magam orvosokkal, ától cettig mindenemet, mert ha valami javíthatatlan bajom van, akkor nem megyek el nyugdíjba, nem küldött senki. De ha egészséges vagyok, akkor elmegyek. Mert a 60 éves pali már nem terhelhető úgy, mint az 50 éves. Igaz? Minden megterhelés többszörösen visszaüthet a szervezetemre. Egészséges voltam. Elmentem az ÁPV Rt.-hez, bejelentettem, hogy megyek nyugdíjba, és szépen elmentem. Itt vagyok, nyugdíjas. Csináltunk a feleségemmel egy kis betéti társaságot. Van egy kis betéti társaságunk, még egy kis aprópénzt hozzákereshetünk a nyugdíjhoz. Szépen megvagyunk.

Nem hiányzik?

Nem. A mai őrület pláne nem. Szerencsére kapcsolatban vagyok a régi cégemmel, munkát is kapok. A bt.-nk kap munkát, tehát benne vagyok a körforgásban. Most a pilisiekkel is, mert a vadászterületünk a gödöllői erdészethez tartozik. A gödöllői erdészet kapcsán is egy kicsit megint benne vagyok a szakma áramlatában. Látom a napi gondjukat,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

heti gondjukat, meg az éves gondjukat is, és nem irigylem őket. Látom, hogy a számítógép mit hozott, messze nem azt, amit én gondoltam, hogy majd hozni fog. Nem egyszerűsítette az életüket, hanem komplikáltabbá tette, ezért sem irigylem őket. És azt látom, hogy a mostani erdészetvezetők lényegesen kevesebb időt tudnak az erdőben tartózkodni, mint amennyit annak idején én. Még tán igazgató koromban is többet voltam kint az erdőn, mint most némelyik erdészetvezető. Nem irigylem Kiss Laci barátomat és kollégámat sem, aki most vezérigazgató utódom az Ipolyerdő Rt.-nél. Kiválóan prosperáló céget faragott az erdőgazdaságból, de gigászi munkával.

Ígérted, hogy elmondod a „mozgalmi" életedet is röviden.

Amikor leültünk beszélgetni, azt kérted, ne szakmai önéletrajzot, hanem korrajzot próbáljak felvázolni. Igyekeztem úgy előadni mondandómat, hogy abból a korszellemet is lehessen érzékelni. No, ez a „mozgalmi élet" talán a leglényegesebb jellemzője a kornak, amelyben ifjúságomat és aktív koromat éltem.

Kezdjük az „úttörőmozgalommal". Amikor Rákosi Mátyás lett a vezér, akkor született az úttörőmozgalom. Ez az általános iskolás gyerekek mozgalma volt. Minden gyereknek be kellett lépnie. A propaganda azt hirdette, hogy van választási lehetőség. Hát nem volt. Kisiskolás vagy, belépsz! Képzeld, én még láttam Rákosi pajtást – az úttörőknek pajtás volt, nem elvtárs – élőben. Mivel „éltanuló" voltam, kaptam egy jutalomüdülést a csillebérci úttörőtáborba. Ott meglátogatott minket a „főpajtás". Amikor fellépett egy színpadra, üvöltve lengetnünk kellett az úttörőnyakkendőnket. Hej, micsoda élmény!

Aztán jött a DISZ (Dolgozó Ifjúság Szövetsége)! Ebben sem volt valami nagy beszervezés. Amikor a gimnáziumban megkezdődött a tanítás, a második héten bejött az osztályba a DISZ-titkár, mindenkinek a kezébe nyomott egy belépési nyilatkozatot. Töltsétek ki, beléptetek, punktum! Van kifogásotok? Nincs! Nem is lehet! No, olyan nagyon lelkes DISZ-élet nem volt a gimiben.

Jött '56, elsöpörte a díszes DISZ-mozgalmat. Következett a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség). Ez engem egyetemista koromban érintett – volna. De nem léptem be, örültem, hogy nem kell már „mozgalmazni". Nem is volt olyan nagyon erős a beszervezés. Hanem egyszer mégis!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egy laza és jókedvű pillanatunkban alakítottunk néhányan – miután kiderült, hogy játszunk valamilyen hangszeren – egy tánczenekart. Az ötlet tetszett a rektornak is, vásároltatott új hangszereket, kijelölte a zenekar vezetőjét, és döntött a banda elnevezéséről is: „Egyetemi KISZ-zenekar". A zenekarvezetőt, Hiller Istvánt szívesen fogadtuk. Ő az egyetemi könyvtárban dolgozott, jól zongorázott, néhány évvel volt idősebb nálunk és jó srác volt. Múltak a szép egyetemi évek, s a zenekari esték – heti két próbával és majdnem minden szombat este bulival – még szebbé tették. Már ötödéves voltam, amikor az egyik zenekari próbáról Hiller Pista késett. Ez nem volt rá jellemző. Jó egy órai késéssel megérkezett.

Sápadt, megviselt arc, remegő száj, ijedt szemek. Mi van Pista? Valami nagy baj történt? Az! Most jövök a pártbizottságról. Fiúk, engem ott nagyon lebaltáztak. Megtudták, hogy ti nem vagytok KISZ-tagok! KISZ-zenekar KISZ-tagok nélkül! Könyörgöm, gyerekek, lépjetek be! Dehogy lépünk – röhécseltünk, viccelődtünk. Ez nem vicc, engem még az állásomból is kirúghatnak! Kifizetem helyettetek a tagdíjat is! No, jó. Mit, hol írjunk alá? És a tagdíjunkat is kifizetjük, végül is csak havi 1 korsó sör. No, így lettem én KISZ-tag.

Mondtad, hogy párttag is voltál. Hogyan lettél párttag?

Az is érdekes eset volt, ahogyan az lettem. Nem kerülne be a párt sikertörténetei közé.

No, a gödöllői erdőgazdaságnál dolgoztam, valamikor a '60-as évek második felét írjuk. Fila József volt az igazgató. A párttag erdészek – nem sokan voltak – szanaszét, a lakóhelyük szerinti alapszervezetekhez tartoztak. Fila egyre-másra kapta a bejelentéseket pártvonalról, hogy az erdészek nem járnak párttaggyűlésre.

Erdészetvezetői értekezlet. Fila megkérdezi, miért nem járnak az erdészek pártgyűlésre? Azért, igazgató elvtárs, mert a községi gyűléseken a téesz termelési eredményeivel és problémáival foglalkoznak, ez pedig az erdészeket nem érdekli.

No, sebaj – így Fila – csinálunk egy erdőgazdasági pártbizottságot. Hány tag kell egy külön pártbizottsághoz? Kétszázharminc. Akkor minden műszaki állományban lévő dolgozó belép a pártba, az adminisztratívok meg a fizikaiak közül pedig, akiket be lehet még szervezni (ez volt a párt varázsszövege: „beszervezni"). Minden erdészetnél

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

létrehozunk egy alapszervezetet, válasszatok alapszervi titkárokat, majd választunk csúcspárttitkárt és csúcsvezetőséget. Így lett! És lőn erdőgazdasági pártbizottság. Függetlenített párttitkárt egyetlen egyet se engedélyezett, az ingyenélőket ő nem tűrte még pártvonalon sem. Még a csúcstitkár is a rendes hivatali beosztása mellett végezte a „pártmunkát".

Ezek után én, az újdonsült párttag elgondolkodtam: ilyen „komoly", „hithű" pártkatonákra épül ez a szocialista rendszer? Nem lehet ez olyan nagyon stabil. No, bizonyára ezért tanyázik itt ennyi orosz katona. De nem jól láttam én ezt. Nézd csak komám a mai (2008) parlamentünket! Milyen stabil a szocialisták frakciója. Milyen fegyelmezett pártkatonák ülnek ott! Talán – remélhetőleg – ezt sem látom jól?

Visszatérve a szakmára, véleményed szerint mi lenne az ideális állapot?

Hát ugye a legnagyobb rákfenéje az ágazatunknak, hogy több gazdája van. Most már ugyan eggyel kevesebb, mert a kincstár beolvadt az ÁPV Rt.-be. Van tehát három gazdi. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és a Környezet- és Természetvédelmi Minisztérium. Ez egy őrület! Sok úr szolgájának nem jó lenni, az a legrosszabb. Egy urat kéne szolgálni. Az állami erdők jövőjéről van szó. A tulajdonos a magyar állam. Ezek az erdőgazdasági részvénytársaságok valójában egyáltalán nem részvénytársaságok. Hol vannak a részvényesek? Minden cégnek van egy darab részvénypapírja. Ez nem valódi részvénytársaság. Tulajdonképpen csak átkeresztelték, hogy a nyugat értse, hogy mi is ez itt. Nem nemzeti vállalat, nem erdőgazdaság, hanem részvénytársaság. Borzalmas ez a zűrzavar, ami 1990 óta van ebben az országban. És az erdőgazdálkodásra sem jutott idő politikai uralkodóinknál, hogy ezt rendbe tegyék. Az a baj, hogy a szakmán belül sincs egységes szemléletünk, megközelítőleg sincs. Nem értünk egyet mi, erdőmérnök urak. Pedig kéne! Az első az lenne, hogy értsünk egyet. Miben kéne egyetérteni? Az én egyszerű agyam szerint, ha állami a tulajdon, állami a cég, akkor állami erdészetet kell létrehozni. Mert amikor állami erdészet volt, akkor ez működött. Lehet, hogy látszólag nem akkora nyereséget hozna ez az állami erdészet, mint amennyit most hoz, látszólag! A mostanihoz is hozzáteszem, hogy látszólag, mert van ezekben az eredményekben egy csomó támogatás. Együtt, egy minisztérium alá egy állami erdészetet kialakítani. Mi a környező országok gya-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

korlata? Nyugat-Európáé? Az, hogy az erdő, a természetvédelem, még a vízügy is, egy minisztériumhoz tartozik. Hát ezt kellene itt is.. Egy gazdához, és vége lenne ennek a lázálomnak, ami most folyik a természetvédők és az erdészek között. Mert ez egy szélmalomharc. Mert a világ arrafelé megy, hogy természetvédelem. „Széllel szembe" pedig lehet..., de akkor nedves lesz a nadrágod.

Meg elfogyunk.

Hát el nem fogyunk, mert Sopron adja az erdőmérnököt. A baj inkább az, hogy évtizedek óta nincs egyetlen emberünk sem döntési szférában, aki ugye minimum államtitkár. Ezután még tán főosztályvezetőnk se lesz a jelenlegi minisztériumon belül. Elfogy az erő, és esetleg egy olyan támadást, ami most újra felmerült, ami már korábban is fölmerült, még egy privatizációs hullám, és viszik az állami erdőket, lehet, hogy nem tudja kivédeni a szakma, annyira legyengülünk. És akkor hova megy állást keresni az erdőmérnök? Nem az állam alkalmazottja lesz, hanem szélhámos újgazdagok cselédje.

Még nagyon röviden, végszóra. Hogy történt az édesapádnak az a szörnyű családi tragédiája, meg a második házassága?

Apám ott szolgált lent Békésben. Megnősült, volt szép családja. Felesége, két fia. Egy alkalommal a felesége, annak a barátnője és a feleségének az édesapja lementek fürödni a Körösre. Nem volt messze onnan Berkemajortól, ahol laktak. Aztán jött a hír, hogy mindhárman belefulladtak a Körösbe. Mire apám odaért, a parton kiterítve ott volt mind a három tetem. Borzasztó tragédia érte. Ezután apám öt évig özvegyemberként ugyanott dolgozott, élt. Egyik kisfia, a kisebbik torokgyíkban meghalt. Akkor még nem tudták a torokgyíkot gyógyítani. A nagyobb fiú még élt, amikor öt év múlva újranősült, és akkor vette el az édesanyámat. Ebből a házasságból született öt gyerek. Ez a fiú, szerencsétlen, aki apám első házasságából született, Lóránt, ő pedig, amikor Kápolnán laktunk, az egri gimnáziumba járt, az Egri Dobó Gimnáziumba. Ott egy tornaórán jó alapos meghajszolás után lefektették őket a parkettára, ahol háton fekve kellett gyakorlatokat végezni. Kapott egy irtózatos tüdőgyulladást és az elvitte. 16 éves korában elvitte szegényt. Így aztán maradt apámnak az új családja.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

És ezt kibírta. És kibírt két világháborút apám. Az első világháborút a lövészárkokban, a második világháborúban tartalékos tiszt volt. Szolyván szolgált, meg is látogattuk egyszer anyámmal. Utána jött a menekülés. Előtte ez a családi tragédia. Szóval volt elege. De azért bírta a gyűrődést, nyugdíjas koráig igen fiatalos volt, szellemileg is, fizikálisan is.

Felnevelte anyánkkal – akivel boldog házasságban élt – öt gyermekét, mind az öten diplomával fejeztük be tanulmányainkat: két erdőmérnök, egy gépészmérnök, egy pedagógus és egy vendéglátó. Megélte szegény két unokája születését is. Bizonyára boldog volt élete végén.

Most már nekem is lassan elérkezik lombhullásom időszaka. Nem nyújtom már olyan hosszúra cserkeléseimet, inkább elücsörgök a magaslesen.

No, a magaslesek magányában született gondolataim bizony megtöltenének még néhány magnókazettát.

Nem is beszéltünk még egy szót sem erdészeti egyesületi életemről. Nagyon röviden: 1957 őszén, elsőéves koromban léptem be az Egyesületbe. Ma tagja vagyok a Vadgazdálkodási Szakosztálynak, és ennek titkára és elnöke is voltam nyolc éven át, nyugdíjba vonulásomig. Büszke vagyok arra, hogy fél éve tagja lehetek a Szeniorok Tanácsának, így tovább élhetem a számomra fontos és kellemes egyesületi életemet is.

Beszélgetésünk végén hadd idézzek Kosztolányi Dezső két verséből (Vénség, Hajnali részegség). Őt hívom segítségül, mert ide kívánkozó gondolataimat én nem tudom oly gyönyörűen megfogalmazni.

[…] Mert ennyi csak: ha eljön a tavasz,
megismerem, hogy mindig ugyanaz,
s belényugodtam, hogy a láz elillan.
Nem sírok, ha az esték holdasok,
és néha, hogyha éjjel olvasok,
kissé homályosabban ég a villany.

[…]Bizony ma már, hogy izmaim lazulnak,
úgy érzem én, barátom, hogy a porban,
hol lelkek és göröngyök közt botoltam,
mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak
vendége voltam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jacsman János
(1936–)

Születtem Bódvaszilason 1936. április 10-én, nagypénteken, állítólag déli 12 órakor. Az „állítólag" onnan jön, hogy kérdésemre – valamikor régen – anyám közölte velem az órát, és amikor tovább kérdeztem, honnan tudja ilyen pontosan, azt felelte: „délre harangoztak". Évek múltán jutott eszembe, hogy akkoriban nagypénteken nem harangoztak, hanem kelepeltek, hiszen nagyböjt tetőfokán a „harangok elmennek Rómába". Sajnos anyám akkor már nem élt, és így marad az „állítólag".

Szülőfalum Magyarország északkeleti peremén fekszik, a mai Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. Eredetileg Torna megyéhez tartozott, de a kis Torna megyét 1850-ben az akkori bécsi önkényuralom Abaúj megyéhez csatolta. A Trianon kettévágta Abaúj-Torna megyét is, és székhelyével, Kassával, kisebb részben Csehszlovák terület lett. Én a magyarnak maradt Abaúj-Torna megyében születtem, a tornai járásban, amelynek akkor, mivel Tornát szintén elcsatolták, Szilas volt a székhelye. A következő megye- és járásösszevonások az 1950-es években történtek. A falu földrajzilag a Bódva folyó jobb oldalán, a Tornai mészkőhegység – ma Magyar Karsztvidék – lábánál, a Szilas patak két partján fekszik. Első írásos nyoma 1283-ból van, tehát az Árpád-házi királyok korából. Az Ős-Szilas a mostani falu északi részén feküdt, amit ma Felvégnek hívnak. A Miskolc-Kassa közötti Bódva-völgyi harmadrendű országút mellett kiépült az Alvég, majd a vasút jött, és az állomás irányában kialakult az Újsor.

Szilas az 1930-as években egy tipikus mezőgazdasági jellegű kisközség volt, közel 1000 lakossal. A falu társadalmilag és vallásilag is kettévált. A falusi parasztok magyarországi viszonylatban nagyon szegények voltak. A leggazdagabb is csak 12 holddal rendelkezett, mégis fel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sőbbrendűeknek érezték magukat az „uraság", vagyis a helyi földbirtokos cselédeivel szemben. Ezek a cselédek nincstelen mezőgazdasági munkások voltak. A fizetést részben áruban (lakás, búza, kukorica stb.), részben pénzben kapták. Keveredés a két csoport között nemigen volt, vagyis egy parasztlány soha nem ment férjhez egy cselédlegényhez, fordítva talán néha megtörtént. Az uraság tulajdonképpen nem tartozott a faluhoz, noha Szilason laktak. A falu úgy beszélt róluk, mint aki egy másik világban él. A cselédek lakásai a (gazdasági) major szélén sorakoztak, a falutól élesen elkülönítve. Vallásilag többségben katolikusok lakták a falut, de jelentős volt a reformátusok száma is. A gazdagabb parasztok mind reformátusok voltak. Ez is akadályozta a keveredést. Különben a vallás nem okozott problémát. Hébe-hóba egy vegyes házasság keverte fel a kedélyeket. Még három zsidó család is lakott a faluban: Friedmann volt a falu hentese, Kohnéknak ruhaüzletük volt, és Löwingerék egy szatócsüzletből éltek. Egyedül Friedmannék integrálódtak a falu életébe.

Apámat szintén Jánosnak hívták. Nagyapám, Jacsman András, számadó juhász: „bacsó" volt az uraságnál. Gondolom, a státusa szintén cseléd lehetett, de valami kiemelt pozícióban. Ugyanis nagyanyám, született Nagy Margit, nagy háztartást vezetett a cselédsoron. Nagyapámnak két fiútestvére volt: József (kivándorolt Amerikába) és János, meg egy húga, Teréz. A Jacsmanok eredetileg Gömör megyében, a Rozsnyótól észak-nyugatra fekvő falvakban éltek. Ma Szlovákiához tartoznak. A név – nagyon valószínű – a szlovák „jacsmen", magyarul „árpa" szóból ered. Őseim 1800-tól bizonyíthatóan juhászok voltak. Munkát keresve először délkelet irányba vándoroltak és Szepsinél álltak meg, majd az egyik ág a Bódva völgyében nyugat felé fordulva, Szilason telepedett le. Egy másik ág tudtommal Szepsitől délre, Jánokon él. Apám még Torna mellett, Somodiban született. Nagyanyám a Galyaság vidékéről származott, úgy hallottam, Teresztenye községből. Anyját Kubik Margitnak hívták. Istvánnal ketten voltak testvérek. Apámék öten voltak. Ő volt az elsőszülött, majd András, József, Erzsébet követték. Utoljára született László nagybátyám. Apám kilépett a juhászkasztból és mesterséget tanult: kerékgyártó lett. Születésem idején az uraságnál dolgozott, de nem mint cseléd, hanem mint alkalmazott. Józsi nagybátyám ácsmesterséget tanult, majd az 1930-as évek végén csendőr (vidéki rendőr) lett. Andris nagybátyám nem tanult mesterséget, először az apjának segített, majd bányász lett a Szilas melletti Ost-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

romos-hegy akkor még vasbányájában. Laci nagybátyám, mint fiatal önkéntes vett részt a második világháborúban, fogságba esett, és betegen jött haza. Erzsi néném férjhez ment egy szilasi parasztlegényhez, Nagy Istvánhoz.

Anyám, Matusz Anna, egy kisparaszt-családban született. Apja, Matusz István főleg kőművesmunkával kereste a család kenyerét. A Matuszok régóta szilasiak voltak. Nagyapámnak tudtommal csak egy fiútestvére volt, János, aki még az első világháború előtt, vagy talán közvetlen utána, kivándorolt Amerikába. Nagyanyám, Oravecz Mária, Torna mellett a kis Áj községben született. Apja neve Oravecz János, anyjáé Mester Borbála. Az Oraveczek valamikor Torna szélére, a tornai vár alatt fekvő Csiga nevű kis településre költöztek. Ott még találkoztam nagyanyám testvéreivel: János és József nagybátyáimmal. Fiaik már Tornára házasodtak. Jancsi bácsi egyik unokája, Pali, évtizedeken át Torna plébánosa volt. Anyámék négyen voltak testvérek: János bátyjával, Lajos öccsével és Mária húgával. Jani nagybátyám „kiugrott" a családból, mert tanító lett és elkerült Szilasról, messze Zala megyébe. Először a kis Valkonyán volt kántortanító, majd a '30-as évek végén megválasztották Becsehelyre a katolikus iskola igazgatójának. Akkorra már magyarosította családi nevét, és Mester Jánosnak hívták. Lajos asztalosmesterséget tanult. Mari néném, mint férjes asszony, az előbb említett Csigában élte le életét. De ez egy későbbi történet. Mind a négy testvér már meghalt, legutoljára anyám, 2004 novemberében.

Szüleim 1934 februárjában esküdtek a szilasi római katolikus templomban. Anyám, aki 6 osztályt járt a szilasi katolikus elemi iskolában, majd 14 éves korától kezdve dolgozott, többször mind szolgálólány, a 20. életévét töltötte be előtte decemberben. Apám nem egészen 25 éves volt. A lakodalmukról nincsenek információim. Az ifjú pár beköltözött Jacsman nagyapámék falusi házába, amely az urasági major alatt feküdt, nagy kerttel a Felvégen. Ott születtem én, falusi viszonylatban hosszú 2 év múltán. Velem sajnos be is fejeződött a családunk növekedése, „egyke" maradtam.

Közelednek a háborús évek…

A felvégi Jacsman házban 1943-ig laktunk. Sajnos nem volt szerencsés hét esztendő, különösképpen szüleimnek. Magyarország, mint a „tengelyhatalmak" legkisebb és leggyengébb tagja, belesodródott Hit-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ler nagyhatalmi politikájába. Először ugyan profitált is ebből a szerepéből, mert a Bécsi döntések alapján 1938-ban visszakapta a Felvidék alsó, főleg magyarok lakta sávját, 1939-ben – szintén Csehszlovákia kárára – a Kárpátalja jött sorra, 1940-ben „visszafoglaltuk" Észak- és Kelet-Erdélyt, majd 1941-ben a magyarok bevonultak a Trianon után Jugoszláviához csatolt Bácskába. Én ebből természetesen csak azt vettem észre, hogy apám este sem jött haza, mint máskor, a munka után. Még 1939-ben behívták katonának, és kisebb megszakításokkal 1943 tavaszáig katona volt, de az utolsó években már Oroszországban. Az első emlékeim pillanatfelvételek. A legelső egy kép, egy kék pettyes ruhájú, szőke asszonyról, Matusz nagyszüleim udvarában áll. Jani bátyám felesége lehetett, akit nagybátyám elhozott Zalából bemutatni szüleinek. Tanítófeleség lévén, másképpen öltözött, mint a falusi asszonyok. Emlékszem egy Mikulás-estre is. Bejött hozzánk egy piros ruhás ember, nagy, hosszú, fehér szakállal, és én úgy megijedtem, hogy bemásztam az ágy alá. Egy másik, szintén mozgókép: Valószínűleg először kaptam csizmát. Felhúztam és mentem büszkén megmutatni Jacsman nagyanyámnak. Különben ott fent a majorban sokszor voltam. Nagyanyámnak nagy kertje volt, csicsókát szedtünk a földből, és nyersen ettük. Uzsonnára nagydarab bodzalekváros kenyereket kaptunk. Máskor juhsajt és zsendice várt.

Mi az a zsendice?

A juhsajtkészítés melléktermékeként képződő első savót felforralják, így egy túrószerű anyag kicsapódik a savóból. Ez a forralt savó a benne úszó túrócsomókkal a zsendice, hidegen kanalazva kedvelt étel.

Azután nagyon jól emlékszem arra is, amikor egyszer apám megjelent egy triciklivel, ami után már régóta vágytam. Nagyon boldog voltam. Nyáridőben, vasárnapi délutánokon, lehajtottam házunktól a vasútállomásig és vissza, ami így több kilométert tett ki. Két barátom volt a szomszédban: Bencs Pista és Stimecz Józsi. Meleg időben sokat „csépeltünk" Bencsék füves kertjében, vagyis utánoztuk a cséplést tépett fűcsomókkal és lyukas fazekakkal, lábasokkal. Az utóbbiak voltak a cséplőgépek. Sokat „bigéztünk". A „bige" egy mindkét végén hegyes kis fadarab, amit először egy „bigenyéllel" kilöknek, majd ha az ellenfél visszadobva nem találja el a fekvő bigenyelet, a lökő a bigét a nyéllel a levegőbe pattintva elüti. A megtett távolságot a bigenyél hosszával mérik. Akinek a végén több bige-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyélhossza volt, nyert. Nyári esős időben „töltött-puskáztunk". A faluban főleg földutak voltak, melyek megázva jól megdolgozható sarat kínáltak. Mi a sárból kis „fazekakat" formáltunk, és ezeket a nyílással lefelé nagy erővel egy lapos kőre dobtuk. A bennszorult levegő nagy pukkanással szétdobta a „puskát". Késő nyáron és ősszel jártuk a kerteket: szilva, körte, alma terült mindenütt a földön. Télen szánkáztunk és csúszkáltunk a kutak körül a jégen. Sajnos Stimecz Józsi özvegy mamája a Felvidék visszakerülése után férjhez ment Rozsnyó mellé, és így elvesztettük Józsit. Nagyon fájdalmas tapasztalat volt. Szerencsére a szomszédba költözött egy László család, ahol legfiatalabb fiú, Gyula hasonló korú volt mint mi. Megbarátkoztunk a Kosik fiúkkal is, Janival és Dodóval (József). Ők feljebb laktak tőlünk vagy 300 méterrel. Közben eljött az iskolába járás ideje. Előtte nyáron, Dienes doktor felesége, akinek óvónő diplomája volt, egy óvodát szervezett a faluban. Itt sok új ismerőst szereztem, és megkezdődött a „szocializálódásom" folyamata. 1942 szeptemberében Bencs Pistát a református, engem a katolikus elemi iskolába írattak be. A katolikusoknak egy egytermes, nyolcosztályos iskolájuk volt. A tanítónkat Kedzierszky Miskának hívták. Már az anyámat is ő tanította! Nem tudom, hogyan csinálta, de karácsonykor már folyékonyan írtunk tintával. A felső osztályosok tanították az alsó éveseket, a jobb tanulók a gyengébbeket. Emlékszem, nekem mindig Löwinger Sárit kellet az iskola udvarán számolásra tanítani, ami rövidre vágott eperfabotok segítségével történt. Nem nagyon lelkesedtem a feladatért, mert Sári egy ortodox zsidó család gyereke volt, és én egy nagyon vallásos katolikus családból jöttem. (Akkoriban nagypénteken még imádkoztak a „hűtlen" zsidókért.) A következő évben megszűnt az egytermes iskola, és én egy új tanító nénihez kerültem. Az első osztály is velünk volt. Érdekes módon nem nagyon emlékezem erre az időre. De akkor barátkozhattam meg Trúzsi Pistával az Újsorról.

1943-ban szüleim vettek egy öreg, zsúpfedeles házat az Alvégen, és odaköltöztünk. Így végleg elvesztettem Bencs Pistát is. Az utcánkban a fiúk idősebbek vagy fiatalabbak voltak tőlem. Apám már nem katonáskodott. A háború ellenére otthon volt, az egyik szobában berendezte kerékgyártóműhelyét. Szabad időmben sok időt töltöttem nála. Megtanultam a fák nevét, és megismerkedtem a szerszámokkal. Gyerekkorom legszebb idejét éltem. A család együtt volt, jó tanuló voltam az iskolában, sok pajtásom volt az utcában, apám műhelyében játékokat tudtam fabrikálni. Valahogy az időjárás is rendben volt. Csak meleg nyárra és igazi télre emlékszem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A családi idill annyiból nem volt teljes, hogy Matusz nagyszüleim hiányoztak. Ők még a Felvidék egy részének visszacsatolása után, tehát 1940-ben egy kisbirtokot vettek Tornán, a már említett Csiga település mellett, vagyis nagyanyám Oravecz rokonsága szomszédságában. Velük ment Mari nagynéném. Lajos nagybátyám szintén, de őt hamarosan behívták katonának. Sokat jártunk Tornára és ők is többször jöttek hozzánk. 1944-ben Mari néném férjhez ment egy péderi fiúhoz, Hegedűs Józsefhez. Apja parasztember volt, ő ácsmesterséget tanult. Tornán volt a lakodalom, és mivel a templom messze van a Csigától, a fiatal pár taxival ment esküdni. Engem is magukkal vittek. Ekkor ültem életemben először autóban.

A falu is viszonylag békésen élt, advent, karácsony, farsang, nagyböjt, húsvét, mennybemenetel, pünkösd váltottak egymást. Tavasszal az emberek vetettek, nyáron a földeket művelték, ősszel betakarítottak, télen otthon dolgoztak. Emlékszem a késő őszi kukoricafosztásra, a hajnali disznóvágásra, a téli estéken fonó lányokra és asszonyokra.

De egy szégyenletes nap is tisztán él emlékezetemben: vitték a falunkból a zsidó családokat. 1944 tavaszán történhetett. Kohnék már nem laktak Szilason, így csak Löwingerék és Friedmannék meneteltek csendőrkísérettel az állomásra, ahol vagonokba szálltak. A falu népe elkísérte őket. Az asszonyok közül sokan sírtak, mi gyerekek bután bámultunk. Nem értettük a felnőttek világát.

A frontot hogyan éltétek meg?

A viszonylagos nyugalomnak 1944. december közepén lett vége. Már ősszel hallottuk, hogy közeleg a front és jönnek az oroszok. Apámnak nem jó emlékei voltak a háborúból. Egy délután jöttek, nem is sokan, legtöbbje fiatal katona. Egy tucat magyar honvéd visszamaradt a faluban és megadták magukat. Elvitték őket valahová, egy gyűjtőtáborba. Vége a háborúnak, lélegzett fel a falu. Este leégett a gyógyszertár, mert a patikus kígyógyűjteményéről a valószínűleg már részeg oroszok ki akarták inni a szeszt, és közben a cigarettától meggyulladt az alkohol. Másnap a katonák bementek minden házba. Hozzánk esti szürkületkor jöttek és azonnal bort követeltek. Apám elküldte anyámat a szomszédba és megmondta neki, hogy ne ő, hanem az idős Erzsi néni hozza vissza az italt. Így is történt. A fiatal orosz katonák neki álltak inni, majd egyszer csak elkezdtek kérdezni a „zsenka" után. Apám tudhatott pár szót oroszul, mert mondta nekik, hogy a „zsenka" elment. Erre az egyik

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

belevágta magát egy ágyba – a házunk első, „szép" szobájában voltunk – és követelte a „zsenkát". Apám újra ismételhette, hogy nincs „zsenka", elment. Erre egy másik katona felkapta a géppisztolyát, rátartotta apám homlokára és gondolom, követelte, hogy azonnal hozza anyámat. Én a jelenet láttára halálfélelmemben felordítottam, már nem tudom mit, de hangosan, ahogy torkomon kifért. Az orosz rám nézett, habozott, majd káromkodva elvette a géppisztolyt apám homlokáról. Gyorsan összeszedték dolgaikat és eltűntek. Az egész olyan volt, mint egy rossz álom. Apám fogta kezemet, és mi is elrohantunk hazulról. Anyámat felszedve egy másik szomszédhoz mentünk és ott elrejtőztünk a padlásukon. A házak hosszában össze voltak épülve, úgy hogy szükség esetén át tudtunk volna mászni a szomszéd padlására. Egy hétig éltünk így, „házon kívül". Sajnos, a háborúnak még nem volt vége.

Mégis nekünk, gyerekeknek boldogabb napok következtek. Az oroszokat román katonák váltották fel. Nálunk is laktak hárman. Rendes, csendes emberek voltak, egyik-másik tudott valamit magyarul is. A front megállt Tornán – tehát tőlünk keletre (!) – kb. három hétre. Szilason volt a front péksége. Mindennap friss cipót kaptunk a katonáktól. A falu körüli földeken megsebzett vagy legyengült lovakat foghattunk. Fegyverek: pisztoly, puska, kézigránát sok helyen szétszórva. Gyűjtöttük őket, néha ki is próbáltuk egyik-másikat. Csoda, hogy egyikünknek sem történt baja. Aztán hirtelen vége lett a háborúnak, a katonák eltűntek. Csend lett a faluban, télies hangulat. Egy februári napon megjelent két magyarul tudó orosz katona a faluban. A kisbíró kihirdette, hogy a 18-tól 45 éves férfiaknak 3 napra – élelemmel felszerelve – Kassa környékére kell menni „robotra". Apám sejthette, hogy baj lesz, és elillant a hegyen át Szádalmásra, keresztanyámhoz. Anyám jelentette a jegyzőhivatalban, hogy apám nincs otthon. Erre az orosz azt mondta neki, hogy akkor őt viszik el. Így apám visszajött és két nap múlva elindult egy kis csapattal – kb. 60 fiatal és férfi – az oroszok kíséretében Kassának. Persze a búcsúzás drámai volt: A gyerekek bőgtek, az asszonyok csendben sírtak, pedig nem is gondoltunk rosszra. Engem magához emelt az egyik katona és vigasztalt, hogy ne sírjak, apám hamarosan visszajön.

És visszajött?

Nem jött soha többé vissza. A jáltai egyezmény alapján, az oroszoknak joguk volt a legyőzött országokból civil polgárokat összeszedni és a Szov-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jetunióban újjáépítő munkára bevetni. A szilasiak valahol a Kaukázusban kötöttek ki, és apám már a nyár elején meghalt. Állítólag a gyomrára panaszkodva maradt vissza egy reggel a lágerben, és este már nem találták a visszatérők: öccse, András nagybátyám és sógora, Nagy Pista. Első és egyben utolsó, február 28-án – egy papírdarabra – írt levelében ez áll:

Kedves feleségem és kis fiam,

Tudatom veletek hogy itt vagyunk Kassán a fogdában. Együtt vagyunk András, Pista sógor és a többi szilasi. Hogy merre vagy hová visznek, nem tudom. Kérjétek a jó Istent, hogy még találkozhassunk, mert a sorsunk elég szomorú. Már ki vagyunk hallgatva. A nevünk németes, azt mondták. Várjuk a sorsunkat. Isten veletek, velünk is. Sokszor csókollak mindkettőtöket, édesapámékat is. Imádkozzatok! Jancsi

Mi sokáig nem hallottunk az elhurcoltakról. A levél csak tavasszal érkezett meg. Talán ősszel kezdték a faluban suttogni, hogy apám is meghalt. Anyám, amikor megtudta, hangosan zokogva ráborult az asztalra. Én az asztal alá bújtam, és keservesen sírtam… Anyám sokáig nem akarta elhinni, hogy mi történt, hisz szemtanú nem volt. Jártunk „jósnőkhöz" is, akik állítólag a holtakkal fel tudták venni a kapcsolatot, hogy hátha jelentkezik apám. Nagyon szomorú idők voltak.

Egy másik szomorú eset részünkre pozitívan fejeződött be. Matusz nagyszüleimet a Benes-dekrétumok alapján kiutasították Tornáról, amely újra Csehszlovákiához került. (Szerencsére a házukat a lányuk, vagyis Mari néném és Józsi sógor át tudták venni.) Mivel ők Szilason 1940-ben a szőlő kivételével mindent eladtak, hozzánk költöztek. Apám műhelyét rendeztük be szobájuknak. Nagyanyám vidám természete felderítette az életünket és különösen az enyémet. Nagyon megkedveltem Matusz nagyanyámat. Közben már kora tavasz óta jártunk ismét iskolába. Sőt, a faluban összevonták a felekezeti iskolákat és én, mint harmadikos, a második félévet a református iskolába jártam, többek közt Bencs Pistával. Sajnos őszre ismét helyre állt a „rend", és a negyedik osztályt újra a katolikus iskolában kezdtem.

Rossz hírek jöttek Becsehelyről is. Jani bátyám a háború utolsó éveiben egy munkaszolgálatos tábor parancsnoka volt, amelyben főleg zsidók voltak. Az összeomlás után letartoztatták, és mint háborús bűnöst kezelték. Szerencséjére voltak felmentő tanúi, és így 3 évi vizsgálati fogság után, 1948-ban kiszabadult. De közben bélistára került, vagyis elvesztette állását, mert az egyházi iskolákat államosították. A nagy tragédia 1946 nyarán

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

történt. Felesége gyorsan akart tüzet rakni a tűzhelyben, és petróleumot öntött a gyújtósra. Alul, a hamu alatt, még izzó parázs lehetett, mert a petróleum kannástól felrobbant, és Emília ángyom olyan súlyos égési sebeket szenvedett, hogy belehalt. Ott maradt 4 gyerek, a legidősebb 10, a legfiatalabb 3 éves, az apjuk börtönben. A nagyszülők, akik a közelben laktak – Bőczén Lajos bácsi erdész volt Kistolmácson – először magukhoz vették az unokákat. De ősszel megkezdődött az iskola, a nagyobbaknak vissza kellett menniük Becsehelyre. Mivel nagybátyám tudott apám sorsáról, megkérdezte anyámat, hogy nem költözne-e le velem Becsehelyre. Ez lett volta a legoptimálisabb megoldás. Anyám természetesen igent mondott. Nekem azonban nagy lelki konfliktust okozott a válás. Ott kellett hagyni nagyanyámat, a többi rokont, a barátokat, Szilast. Az utolsó éjszakát végigbőgtem. És valóban, életem első szakasza fejeződött.

Milyen volt Becsehelyen?

1946 késő ősszén indultunk el. Először utaztam vasúton hosszú távon, hiszen Becsehely praktikusan az ország másik sarkában fekszik, Szilastól közel 500 km-re. Először láttam a zalai unokatestvéreimet: Emit, Mártát, Tibort és Endrét. Meg kell mondani, hogy nagyon gyorsan összeszokott a család. Rövid időn belül testvérekként „kezeltük" egymást. Annál nagyobb problémáim voltak az iskolában. Már azzal kezdődött, hogy osztálytársaim sorba kinevettek, amikor beszéltem. Hogy én is nevethettem volna az ő kiejtésükön, nem számított, mert egyedül voltam. (Szilason palócosan, erősen nyílt a-val, beszélnek. Becsehely a Göcsej szélen fekszik, és ott ő-vel beszélnek.) Egy másik problémám a kézimunkaóra volt.

Kézimunka?

Itt még gyorsan be kell számolni az iskolarendszer az évi változásairól. 1946-ig a gimnázium 8 osztályos volt és az elemi iskola 4. osztálya után kezdődött. (Aki nem ment gimnáziumba, tovább járt még négy évet az elemi iskolába.) Az új rendszerben az elemi iskola helyett egy 8 osztályos általános iskolát vezettek be, és a gimnáziumot lecsökkentették 4 évre. Nekem tulajdonképpen jól jött ez a változás, mert nehezen tudom elképzelni, hogy anyám akkor képes lett volna engem gimnáziumba küldeni. Az általános iskola 5. osztályát még Szilason elkezdtem,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és például már németül is tanultunk. De mint már előbb említettem, a kézimunka tantárggyal gyűlt meg bajom, ami Szilason nem volt fontos, Becsehelyen viszont komolyan vették. Nagyon praktikus dolgokat csináltunk: keféket, szatyrokat, kosarakat stb.

Félévre intőt kaptam kézimunkából. Engem is meglepett, de főleg anyámat, aki hozzá volt szokva, hogy fia kitűnő tanuló. Ötjegyű osztályzás volt: a legrosszabb az elégtelen, az 1-es volt; a legjobb a kitűnő, az 5-ös. Az intő egy 2-esnek (elégséges), felelt meg, Volt közben egy-két év, amikor a kitűnőt jelesnek írták. Mivel a nagybátyámnak még megvolt a renoméja, könnyű volt a tanítókkal összejönni, és megbeszélni a dolgokat. A következő félévben kaptam egy segítőt, aki főleg a kosárfonás titkaiba vezetett be. A tanév végen 5-öst kaptam kézimunkából is.

A becsehelyi általános iskola éveire végül is, mint egy szép időszakra emlékszem vissza. Jó oktatóink voltak, és gyorsan összebarátkoztam az iskolatársaimmal. Mint jó tanulót, hamar megbíztak különböző feladatokkal. Beindították az úttörőmozgalmat is, kötelező volt belépni és együttműködni. De a legértékesebb, amit ettől az iskolától kaptam, talán a magyar népdalok megismerése volt. Az énektanárunk, Szakonyi János – akkor még kántortanító – nemcsak jól játszott orgonán és harmóniumon, hanem követője volt a Kodály-iskolának is. Természetesen sok „mozgalmi" dalt is tanultunk. Szakonyi szervezett egy iskolaénekkart, amelyben én is sokat szólóztam, és amely több első díjat nyert a járási versenyeken. 1950 nyarán befejeztük az általános iskolát. A politikai klíma a négy év folyamán annyira megromlott, hogy mi is, 14-éves gyerekek, bizonytalanul tekintettünk a jövőbe. De erről majd még később.

Hogy teltek iskolás éveid?

A szabadidőben dolgozgattunk a kertben, és sokat játszottunk. A szomszédban laktak a „doktorék": A falu orvosa, dr. Károly Viktor és családja. Három fiú volt: Vidor, velem egyidős, Öcsi (Levente) Tibor unokatestvérem korabeli és Peti (Viktor), Endre unokatestvéremmel egykorú. Nagyon összebarátkoztunk. Kertjükben jól lehetett focizni. Télen és rossz időben gombfocibajnokságokat rendeztünk. Aztán alapítottunk egy „cserkészcsapatot", egy fiú- és egy leány-őrssel. Sikerült egyenruhát is szerezni: Barna inget, „HUNGARIA" háromszöggel. Őrsi foglalkozásokat tartottunk, cserkésznótákat tanultuk. Nagy benyomást tett ránk Molnár Ferenc „A Pál utcai fiúk" című ifjúsági regénye

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

is, melynek történetét egy télen megpróbáltuk – más közel lakó fiúkkal együttműködve – utánozni. Vizes hóból bástyákat építettünk, amelyek aztán megfagytak, és fegyvernek hógolyót használtunk. Az olvasás különben is hobbim lett. Sienkiewicz Henryk, Rákosi Viktor és Gulácsy Irén történelmi regényei, May Károly összes indián- és arab regénye és Verne Gyula futurisztikus regényei sok-sok órán át foglalkoztattak. Aztán megismertük a Monopoly társasjátékot és heteken keresztül játszottuk. Mindezek mellett ott voltak még a klasszikus szabadtéri gyerekjátékok, mint a fogócska (macska-egér játék: futásban megfogni vagy megérinteni valakit, aki aztán átveszi a cica szerepét), a bújócska és az ipiapacs stb. Ilyenkor a lányok ismét beszállhattak. Szóval csodálatos szép gyerekkorunk volt Becsehelyen.

Iskolaszünetben és főleg hétvégén elmentünk gyalog Kistolmácsra a Bőczén nagyszülőkhöz. Nagy, palotaszerű erdészházban laktak, parkosított virágkert elöl. A gazdasági részben istállók (lovak, tehenek, sok disznó, baromfi) és nagy pajta. Szilason az uraság nem élt ilyen körülmények között. Először csak bámultunk, mármint anyám és én. A ház egy erdei nyíláson állt, egyik oldalon közvetlenül erdő. Kistolmács község területén feküdt, de a falutól legalább 1 km-re. A másik irányban, egy kis patak menti keskeny rét-folyosón Bázakerettyébe vitt az út. Természetesen örömmel mentünk mindig Bőczénékhez, mert ott egész más világ várt ránk. Sokat csavarogtunk az erdőben, gombáztunk, figyeltük a bokrokat, fákat, az állatokat. Talán ezek a látogatások is hozzájárultak, hogy erdész lettem. Lajos bácsi egy nagyon kedves öregúr volt, Terus nénitől, aki egy erélyes úriasszony benyomását keltette, kicsit féltem. Érdekes módon anyám sem találta meg vele a közelebbi kapcsolatot.

Jártatok vissza Szilasra?

A becsehelyi életünket minden évben egy kb. négyhetes szilasi út szakította meg. Először kettesben anyámmal, később, amikor Jani bátyám kiszabadult, az egész család utazott. A pénzt selyemhernyó-tenyésztéssel kerestük meg. Az utolsó két hét irgalmatlan bevetést követelt, mert a megnőtt hernyók csak ettek és ettek. Egész nap az eperfákon lógtunk, szedtük a levelet és a teli zsákokat biciklivel vittük haza. Nos, a szilasi „szabadság" először is egy egész napos utazást jelentett, végig személyvonaton, mert a gyors drága volt, át egész Magyarországon. Mindig júliusban, augusztusban utaztunk. A Balaton mentén, ahol

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szintén minden állomáson megálltunk, irigyeltem a sok fürdő gyereket és felnőttet. Budapesten igyekeztünk nem eltévedni, mert a Déli pályaudvarról át kellett villamosozni a Keletibe. Különösen az első években volt ez probléma. Szilason aztán találkoztam a régi haverokkal. Először nevettek, hogyan beszélek, de visszafogadtak. Sokat jártunk a Bódvára fürödni. A Bódva ugyan egy kis folyó, de akkor még nem szabályozták, és több helyen volt „lóúsztató", vagyis olyan elmélyülés, ahol lovakat is lehetett úsztatni. Jó úszó voltam és hosszabb időn keresztül is tudtam víz alatt úszni. Így részt vehettem a szilasi fiúk víz alatti fogócska játékában is. Vasárnapokon misére jártunk, látogattuk a rokonokat, ismerősöket. Nagyapámmal többször kimentünk a szőlőhegyre és a pince előtt szalonnát sütöttünk. Gyorsan elszállt az idő.

Két dologról kell még a becsehelyi tartózkodásunkkal kapcsolatban beszámolni. Az egyik az anyagi helyzetünk, a másik a vallásos életünk.

Az én első társadalmi tudatom kisgyerekkoromban, tehát a '40-es évek első felében, kezdett kialakulni. Tapasztalatom szerint voltak urak, voltak falusiak és legalul a cselédek. Az urak közé tartozott természetesen az uraság, de az orvos, a gyógyszerész, a pap, a jegyző és a tanító is. Az „úr" fogalom nálam egyben gazdagot is jelentett. Mi nem voltuk urak, hiszen apám csak iparos volt, és nem is voltunk gazdagok. A falusiakhoz tartoztunk. Amikor 1946 őszén Becsehelyre kellett mennem, emlékszem, egyik lényeges ellenvetésem az volt, hogy én nem akarok úr, vagyis gazdag lenni, mert „könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak a mennyekbe bejutni". Mivel nagybátyám tanító volt, nálam automatikusan úrnak és gazdagnak számított. Hamar megtapasztaltam, hogy téves elképzeléseim voltak. Mi Becsehelyen valójában olyan szegények voltunk, mint a sokat emlegetett templom egere. Először is az első években nem volt semmi bevételünk. Nagybátyám börtönben ült. Anyám nem kapott semmi járadékot vagy segélyt. Ha nem segítettek volna Bőczénék, talán éheztünk is volna. Valahogy mégis megéltünk. A nagy kertben sok minden megtermett, disznót hízlaltunk, baromfit neveltünk. Néha adakoztak a falusiak is. Így aztán hetente egyszer vagy kétszer tudtunk még húst is enni: nyáron jércét, majd tyúkot, télen disznóhúst. Emlékszem jól, hogy egy vasárnapi jérce ebédre és vacsorára is kitartott, pedig 5 növekvő, éhes gyerek és egy felnőtt fogyasztotta. Lényegesen javult a helyzetünk nagybátyám kiszabadulása után. A közeli Bázakerettyén kapott állást, mint kántor. Végre volt pénzünk is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mélyen vallásos életet éltetek…

A lelki vonalon mindig gazdagnak éreztük magunkat. Anyám nagyon vallásos volt, anyjától, Matusz nagyanyámtól örökölve. Kiskoromtól kezdve engem is nagyon vallásosnak neveltek. Már ötéves koromban elkezdtem ministrálni és Becsehelyen is fő ministráns lettem. Ez azzal járt, hogy minden reggel misén voltam. Természetesen az életemre is kihatott ez a szolgálat. Már Szilason játszottunk „misézést" és Becsehelyen is. Szilason második osztályos koromban lettem első áldozó és negyedikes koromban bérmáltak. Először csak minden első pénteken mentem áldozni, később minden nap. Este, reggel közösen imádkoztunk és az étkezéskor is.

Mint ministránsnak nagy élményem és teljesítményem volt a becsehelyi pap „megmentése". Gyegyinszki plébános úr epilepsziában szenvedett. Tudtam róla, sőt, néha mise alatt is észleltem nála epileptikus tüneteket. De soha nem történt semmi baj. Egyik nyáron azonban, egy vasárnapi nagymisén, rájött a roham. Éppen a prefációt (a mise középső, énekelt részét) akarta elkezdeni, amikor erősen nyeldesni kezdett. Mi ministránsok lassan húzódtunk hátrafelé. Aztán hangosan, artikulátlanul felsikoltott. Én felrohantam az oltárhoz és hátulról átfogtam a derekát. Erősen reszketett, de meg bírtam tartani. Közben már futott Károly doktor úr is és más férfiak. Elvették tőlem a papunkat, kivitték a sekrestyébe és ott ápolták. Persze a mise félbeszakadt. De én lettem a nap hőse.

Az előbbi két beszámolóra szükség volt, hogy megértsük, miért jelentkeztem én az általános iskola után a szombathelyi papi kisszemináriumba. Részemről ez természetes és az addigi életem alapján konzekvens választás volt. Pap akartam lenni, mert úgy éreztem, erre vagyok hivatva. Hogy ennek az érzésnek volt egy világi, profán komponense is, nem tagadom. Magyarországon egy szegény családból származó, jól tanuló fiúnak az egyházi pálya nem először nyújtotta a továbbjutás lehetőségét.

1950. június közepén, az általános iskola befejezése után, anyámmal kettesben Szilasra mentünk. Ott ért a hír, hogy Bőczén Lajos bácsit és Terus nénit elhurcolták a Hortobágyra. 1950 tavaszán mifelénk is megindult a politikailag nem megbízható családok deportálása. Kora hajnalban nagy leponyvázott teherautók húztak a 7-es főúton dél-nyugati irányban Letenye felé, majd vissza. Tulajdonképpen mi is fel voltunk készülve, hogy valamikor elvisznek bennünket. Nagybátyám tényleg nem tartozott a né-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

pi demokrácia bizalmasai közé. De Bőczéneket? Teljesen értelmetlen dolog volt: állami alkalmazottat elhurcol az állam! Később kiderült, hogy a helybeli funkcionáriusok döntöttek, és Kistolmácson Bőczéneknek sok irigyük volt. A történethez még hozzá tartozik, hogy a négy Mester gyerek – iskolai szünet lévén – már ott volt az erdészházban, és csak Terus néni erélyes fellépésének köszönhették, hogy nem vitték el őket is. Szabadságunkat félbeszakítottuk és visszamentünk Becsehelyre.

Végül is nem lettél pap…

1950. szeptember 1-jén jelentkeztem Szombathelyen a püspöki papnevelde épületében, ahol a kisszeminaristák is laktak és tanultak. Valamikor csak laktak itt, vagyis tulajdonképpen kollégisták voltak, mert a tanítás a premontrei szerzetesrend gimnáziumában történt. Miután a negyvenes évek második felében a szerzetes gimnáziumok nagyobb részét szintén államosították, a szombathelyi kisszeminaristáknak a papnevelde épületében rendeztek be egy gimnáziumot, és az oktatókat a volt premontrei gimnázium tanári kara szolgáltatta. Hogy miért volt szükség kisszemináriumra, vagyis miért kellet a jövendő világi papokat már 14 éves koruktól egyházi nevelésben részesíteni, annak gazdasági és pszichológiai okai voltak. Nyilván való, hogy így a szegény családokból származó fiúk anyagi okok miatt nem kallódtak el, vagyis leérettségizhettek, ami a teológia tanulmányok előfeltétele volt. Másrészt viszont a korai és egyben állandó lelki gondozás és kísérés a papi pálya választásához lényegesen nagyobb sikert ígért, mint egy világi gimnázium.

Az osztályunkban húszan sem voltunk, és a felsőbb osztályokban még kevesebb diák tanult. A politikai helyzet az egyházak szempontjából az ötvenes évek elejére már annyira elromlott, hogy a szombathelyi püspökségen egy kis létszámú kisszemináriumot is csak nagy áldozatokkal tudtak fenntartani. Segíteni kellett a szülőknek is, ami leginkább élelmiszercsomagokban testesült meg. Jól éreztem magam az osztályban. Hamar összeszoktunk, hiszen éjjel-nappal együtt voltunk. Nagy benyomást tett rám tanáraink szaktudása. A száraz tananyagot is, mint pl. a magyar nyelvtant vagy matematikát, úgy adták elő, hogy lekötötte és megnyerte érdeklődésünket. Idegen nyelvként latint és németet tanultunk. A vallási életünk reggeli misével és szentáldozással kezdődött a papnevelde kápolnájában. Közös imák váltották egymást minden

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

reggeli, ebéd és vacsora előtt és után. Az étkezés alatt egymást felváltva vallásos könyvekből olvastunk fel. A nap esti zsolozsmával fejeződött be. Velünk élt a prefektusunk, aki nevelőnk, tanácsadónk, felügyelőnk és egyben lelki atyánk volt. Egy viszonylag szigorú, de rendes papi ember. Szabadidőnkben futballoztunk, kirándultunk a városba, sétáltunk a nagy, parkszerű kertünkben, olvastunk, énekpróbát tartottunk, beszélgettünk. Az énekkarunk nagy ünnepeken fellépett, legtöbbször püspöki miséken, a szombathelyi székesegyházban. Sajnos a hangom kezdett megváltozni, mutáltam.

Azért hazautazhattatok olykor?

Karácsonykor hazaengedtek bennünket. Kanizsáig vonattal, onnét Becsehelyre busszal utaztam. Először ismét egyedül, idegenek közt. Meg voltam botránkozva, milyen csúnyán beszélnek az emberek. Milyen rossz a világ, gondoltam. Később jöttem rá, hogy minket teljesen elneveltek az élettől. A kisszeminárium, mint egy szent, elzárt sziget a bűnös tengerben, távol tartott tőlünk minden „rosszat", minden világit, minden normálist. Otthon a családban ismét megnyugodtam. De valami felütötte magát a fejemben, valami nem tetszett, de még nem tudtam micsoda.

Azután újra Szombathelyen. Szorgalmasan tanultunk és folytattuk a már megszokott életünket. Az iskolaévet kitűnő bizonyítvánnyal zártam. A nyári szünetben mindenki haza indult. Vidáman elbúcsúztunk egymástól. Akkor még nem tudtam, hogy soha többé nem látom őket. Én Szilasra utaztam. Az elbocsátáskor kioktattak bennünket, hogyan kell otthon viselkednünk. Én is jelentkeztem rövidesen a szilasi plébánosnál, felkínáltam szolgálatimat, és minden nap jártam misére. Az embereket, és főleg a volt barátokat lehetőleg elkerültem. Otthon ültem vagy a nagyszülőknek segítettem a kertben, a mezőn és a szőlőben. E csigaházi viselkedésemet szégyellettem is, de nem láttam más megoldást.

Augusztus közepén csapott be a mennykő. Kaptam egy levelet a papnevelde igazgatóságától, amelyben közölték, hogy a szombathelyi kis- és nagyszemináriumot állami parancsra megszüntették. A teológusok tovább tanulhatnak a győri papi szemináriumban, de részünkre, kisszeminaristáknak nincs tovább! Ajánlották, hogy a továbbtanulással próbálkozzunk egy állami gimnáziumban, és az érettségi után jelentkezhetünk teológiára.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gondolom, le voltál „lombozódva".

Mint egy kettétört fiatal fa, úgy éreztem magam. Nem beszélve az egyéves lelki-szellemi átalakulásomról, ott álltam egy első osztályos bizonyítvánnyal, amit az állami gimnáziumok nem ismertek el. Elmentem Becsehelyre, hogy nagybátyámmal megbeszéljem a jövőmet. Ő pontosan akkor kapta meg a becsehelyi kántori állást, és még nem volt utóda Bázakerettyén. Így adódott egy részemre optimális megoldás. Átvettem a megüresedett kántori állást Bázakerettyén, beköltöztem az ottani plébániára, és elkezdtem orosz nyelvórát venni, hogy egy év múlva magánvizsgát tegyek első osztályból a nagykanizsai gimnáziumban.

Bázakerettye a második világháború után a magyar olajipar egyik központja lett. A MAORT, vagyis a Magyar Amerikai Olaj Részvénytársaság, ugyan már végnapjait számlálta – nem sokára államosítottak ezt is –, de az előző évek folyamán a vállalat kiépítette ezt a kis parasztfalut egy városi település olyan színvonalára, amely még manapság is megállná a helyét. Vagyis Göcsej közepén egy csodálatos, kulturális oázisba kerültem. A plébános, Fodor Antal egy nagyon aktív, nagyon szorgalmas, szigorú, de mégis kedves ember volt. A kerettyei templom és a plébánia az ő keze munkájával épült. Szüleivel lakott, anyja főzött. Itt kaptam kosztot és szobát.

A kántori állástól nem féltem. Becsehelyen volt zongoránk, és ha nem is rendszeresen tanultam zongorázni, valamit az évek folyamán felszedtem. Nagybátyám megmutatott egy-két „fogást", és elmondta, mire kell figyelni. Nagyban készültem az „első misémre". Eljött a vasárnap, felmegyek a kórusba, ahol a harmónium volt. Kinyitom az énekkönyvet. Véletlenül odapillantok az énektáblára: a vér megállt bennem. Más énekek voltak felírva, mint amelyeket én betanultam! Nem volt mese, gyorsan kikerestem az első felírt éneket, és már vonult is be Fodor plébános úr. Nem dicsekszem a játékommal, de ment...

A korom miatt mint „kiskántor" lettem ismert és – főleg idősebb hölgyeknél – kedvelt. Megbarátkoztam családokkal Bázán és Kerettyén. Tanultam oroszul és ha tudtam, segítettem a plébánián. Lassan „kivetkőztem" a kisszeminarista magatartásból, vagyis kezdtem normális emberként viselkedni, ami Fodor atyának először nemigen tetszett. Telt, múlt az idő. A politikai viszonyok egyre rosszabbodtak. Ismét jártak a nagy leponyvázott teherautók a 7-es főúton. Minden héten elbicikliztem Becsehelyre. Ott vártuk, hogy egyszer értünk is jönnek. A bőröndök be voltak pakolva. De valami csoda révén maradtunk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jani bátyám még 1951 elején megnősült. Anyám egy ideig segített Zsóka néninek a háztartási munkák elsajátításában, majd elment házvezetőnek Gacs Jánoshoz, a volt szombathelyi papnevelde gazdasági igazgatójához Ábrahámhegyre. Én 1952 kora nyarán megjelentem Nagykanizsán a gimnáziumban és letettem az első osztályos magánvizsgát.

Két emlékem van erről a vizsgáról. Az első jellemző az akkori politikai viszonyokra. Mielőtt kihirdették az eredményt, a vizsgabizottságnak meg kellet ígérnem, hogy ha leérettségizem, nem fogok jelentkezni teológiára. Nekem könnyű volt ezt teljesíteni, mert már hónapokkal előbb tudtam, hogy a szombathelyi vállalkozásom egy elhibázott lépés volt. Egyrészt „istenítéletnek" tartottam és fogadtam el a kisszeminárium megszüntetését. Másrészt tudatossá vált bennem, hogy az ottani nevelés egy kolostori életre és nem egy világi lelkészmunkára készített volna fel. Mindezek ellenére ez a kényszerítés nem szolgált a vizsgabizottság tagjainak dicséretére. A másik emlékem pozitív, és a történteknek az akkori rendszerben nagy kihatása lett. Az eredményhirdetés után az ügyeletes osztályfőnököm, Aba Erzsébet, egy kedves hölgy, felvette a személyi adataimat. Akkor még nem tudtam, hogy a káderlapomat készítette elő. (Mivel két évig nem kerültem kontaktusba állami hatóságokkal, nem volt még káderlapom, amely az új politikai rendszernek fontos információkat tartalmazott). Amikor apám foglalkozása után kérdezett, azt feleltem, hogy kerékgyártó mester volt. Rám nézett és megkérdezte, mikor tette le apám a mestervizsgát. 1944 őszén – válaszoltam. Erre ezt mondta: „Tudja mit, ha az édesapja 1944 őszén tette le a vizsgát és 1945 februárjában elvitték otthonról, akkor ő tulajdonképpen még nem volt mester. Felejtsük el az egészet." És apám foglalkozása „szakmunkás" lett. És én ettől kezdve, mint „munkásszármazású" futottam minden állami hatóságnál. (A szocialista káderlapnak 4 kategóriája volt: munkás, paraszt, értelmiségi és egyéb származású. Az „egyéb" kategóriában a rendszer kiközösített tagjai, az ún. osztályidegenek és azok leszármazottjai voltak összegyűjtve. Ezeket elnyomták, nem kaptak semmi sanszot az élethez. Ha apámat kerékgyártó mesternek írták volna be, én is automatikusan az „egyéb" kategóriába kerültem volna.)

Hát nem lehetett könnyű annak idején…

1952 nyara végén tovább romlott a politikai helyzet. Gacs atya villáját Ábrahámhegyen államosították. Anyám szabad lett. Eldöntöttük, hogy hazatérünk, vissza Szilasra.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nehéz volt a válás Becsehelytől, hiszen szétszakadt a család. A négy Mester gyerek az évek folyamán tényleg testvérem lett, és nagybátyámat apámként tiszteltem. Ez a benső kapcsolat az élőkkel még mai is megvan. Hálás vagyok a sorsnak, hogy nem hagyott „egykének" maradni és felnőni. Becsehelyen egy meleg, családi otthonra találtam.

Minden ember életében vannak döntések, amelyek nem várva és előre nem látva nagyon pozitívan hatnak ki életére. Ilyen volt a mi becsehelyi vállalkozásunk 1946-ban, de ilyen volt az elhatározás is, hogy visszamegyünk Szilasra. Megjelentem Miskolcon, hogy beiratkozzam a gimnázium 2. osztályába. Két fiúgimnázium volt, és engem a Mikszáth Kálmán nevű volt református gimnáziumba vettek fel, amely az Avas lábánál feküdt. Megkezdődött a tanítás, igyekeztem a tanároknál jó benyomást kelteni és ismerkedtem az osztálytársaimmal. És lassan rájöttem, rádöbbentem, hogy nekem nincs „múltam". Az áttelepüléssel Jacsman János, bódvaszilasi lakos, munkásszármazású, bejáró diák lettem. Nem volt szombathelyi klerikális kisiklásom, nem ismertek mint „kiskántort", nem tartoztam a „reakciós" Mester családhoz. Mindez 1952 őszén, a proletárdiktatúra legkeményebb idejében. Nem volt könnyű, egy ilyen „szeplőtelen" állapothoz hozzászokni!

Szilason az alvégi házunkban, Matusz nagyszüleimmel laktunk együtt. Mindennap, vagyis hetente hatszor, bejártam Miskolcra a gimnáziumba. A távolság 57 km. Reggel 5 órakor indult a vonat és este 7 órakor érkeztünk haza. Menetrend szerint. Igazában mindennap – és téli időben tetemesen – késtünk oda is, vissza is. A reggeli késésnek természetesen örültünk. Sok feleléstől mentett meg. Este azonban kellemetlen volt. A rekordot 1953 februárjában állítottuk fel: délután 3 órakor indultunk Miskolcról, és másnap reggel 7 órakor érkeztünk Szilasra. Szerencsénkre vasárnap reggel.

A bejárásnak más előnye is volt. Mivel a vonaton volt egy külön diákkocsi, zavartalanul tanulhattunk, kártyázhattunk vagy udvarolhattunk a lányoknak. Én főleg reggelenként készültem az órákra. Az idő folyamán megismertük egymást, baráti körök alakultak ki, éltük a magunk különleges bejáró életét. Nekem ez volt az első alkalom, hogy lányokkal ismerkedjek, egyik-másikhoz közelebb kerüljek. Télen a rosszul vagy egyáltalában nem fűtött vonatok segítették a közeledést. Összebújtunk, melegítettük egymást. Végül szerelmes lettem Terézbe, pedig tudtam, hogy félig-meddig már jegyes. Így kezdettől fogva egy szomorkás kapcsolat alakult ki, de a „szívnek nem lehet parancsolni".

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem, nem lehet…

Az iskolában tartottam a régi színvonalat: Félévkor is, év végén is kitűnő bizonyítványt kaptam. A következő iskolaév előtt Miskolcon átszervezések voltak, és áttettek bennünket a Földes Ferenc – a régi katolikus Fráter György – Gimnáziumba. A Mikszáthból leánygimnázium lett. A csere egyik előnye-hátránya az volt, hogy a Földes közelebb feküdt a vasútállomáshoz. Számomra a költözésnek még egy pozitív kihatása volt: a „múltam" még jobban elködösült, hiszen most már nem Nagykanizsáról, hanem a Mikszáth Gimnáziumból jöttem. A tanári kar részben szintén kicserélődött. De már nagy tapasztalatom volt az iskolacserékkel. Tudtam, az első hónapok benyomása a döntő. Nos, az első félévem a Földesben nem teljesen sikerült, mert matematikából és tornából csak 4-est kaptam. De azután mindvégig színjeles, vagyis kitűnő bizonyítványt vittem haza. Új osztálytársakat is kaptunk, már azért is, mert a második osztály után szétváltunk humán és reál tagozatokra. Én a humán tagozatot választottam latinnal, orosszal és angollal, az utóbbit mint rendkívüli tantárgyat. Osztályom először a 3. E, majd a 4. E volt. A közös két év alatt eléggé összeszoktunk. Még ma is szoros kapcsolatot tartok Jakab Pistával és Vámosi Bercivel. Tanáraink nagyobb részben már a régi rendszerben is tanítottak és napi politikával nem foglalkoztak. Egyetlen esetre emlékszem, amikor mégis betört hozzánk a rendszer szelleme. 1953. március közepe felé volt. Kémiaóra következett, és vártunk a tanárra. Késett. Egyszer aztán megjelent és síró hangon bejelentette: „Fiúk, meghalt Sztálin elvtárs". Néma csend lett, de nem történt semmi. Nem sírtunk, de nem is ujjongtunk. Kis idő múltán megkezdte a kémiaórát. Osztályfőnökünk Sárközi Andor, egy zsidó származású, igazán magyar ember volt. Eredetileg újságíróként indult, nekünk magyart és történelmet tanított. Meg kell mondanom, hogy jó szaktudása volt és nem politizált.

Szilason is berendezkedtem. Ugyan csak esténként és vasárnapokon voltam otthon, de napközben a többi, hasonló korú fiatal is dolgozott. Trúzsi Pistával újra felvettem a régi kapcsolatot, és segítségével bekapcsolódtam a falusi fiatalok életébe. Táncmulatságokat rendeztünk. Színdarabokat tanultunk és adtunk elő. Bevettek a falu futballcsapatába is. Vasárnap délelőtt templomba jártunk. A kántor egy régi apáca volt, aki valami oknál fogva egyszer csak eltűnt Szilasról. Kitört belőlem a „kiskántori vér", és odaültem az orgonához. Azután, ha Szilason

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

voltam, mindig kántorkodtam. Erről a „visszaesésemről" szerencsémre Miskolcon nem értesültek.

Hamarosan megismerkedtem velem egykorú szilasi lányokkal, és sokat flörtöltünk. Mivel csak fiatal „legénykék" voltunk, nem tekintettek bennünket igazi udvarlónak. Idővel kialakult egy kis klikk, három lány: Anna, Erzsi és Mari, meg Pista és én. Sokat összejártunk privát is, és szórakoztunk. A végén szerelmes lettem Annába. Trúzsi Pista „immunis" volt, mert volt egy barátnője, Márta, aki Sárospatakon tanult. De Márti csak iskolaszünetekben járt haza. Kapcsolatunk 1954 tavaszán szorosabb és ismert lett. Bálok után hazakísértem Annát és eljártam egyedül is hozzájuk.

Itt még tudni kell valamit az akkori szerelemesek viselkedéséről, legalább is a vidékiekéről. Szóval nagyon illedelmesek, erkölcsösek voltunk. Kéz a vállon-derékon, ritkán kéz a kézben, még ritkábban egy könnyű ölelés és futó csók, de inkább puszi – és ezzel kimerült a készlet. Szexre, a mai értelemben, még álmunkban sem gondoltunk. Mindez egyrészt a korszellemre és nevelésünkre vezethető vissza, másrészt a mindenkor és mindenhol diszkréten jelen lévő lányos mamáknak köszönhető. De most is vallom, hogy ez a romantikus szerelem nagyon szép és boldogító volt.

Bizony, ez így van! A mai tizenévesek ezt el sem tudják képzelni…

Majd történt valami velem, amin érzelmileg-szellemileg nagyon meglepődtem. 1954 nyarán az előbb említett Márta hazajött és egy hétvégére meghívta iskolatársát, Mariannát. Vasárnap délután – Márti, Pista, Marianna és én – kirándultunk Acskóba, egy csodálatosan szép völgybe, Szilas északi határában. Már menet közben éreztem, hogy „a kémia stimmel" köztünk. Megérkezve uzsonnáztunk, beszélgettünk, majd hirtelen jött egy zivatar. Az erdő első fái alá menekültünk. Mindkét pár közel, de mégis diszkrét távolságban. A villámok és dörgések, mint katalizátorok, kihozták belőlünk az érzéseket. Összebújtunk, szorítottuk, öleltük egymást, csókolóztunk. A vihar hamar abbamaradt, a nap kisütött. Elindultunk hazafelé. Nekem valahogy furcsa volt a lelkivilágom, mert rájöttem, hogy egyszerre két lányba is lehetek szerelmes.

No, no…

Szerencsémre az utolsó iskolaévben kollégiumi bentlakó lettem Miskolcon. Így Annával lazább lett a kapcsolat és Mariannával levelezve

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jobban megismerkedtem. Kiderült, hogy ő sem teljesen szabad, mert anyja egy ismerős, de nála jóval idősebb állatorvosnak szánja. Hétvégeken párszor találkoztunk Miskolcon, unokahúga volt a „felvigyázó". A kettős szerelem érzelmi-erkölcsi problémáiba nem tudtam belemerülni, mert érettségi előtt álltunk.

Az utolsó félévben, 1955 tavaszán a rendszer Magyarország felszabadításának 10. évfordulóját ünnepelte. Állítólag 1945. április 4-én az orosz hadsereg kiűzte az utolsó német katonát is az országból. A jubileum alkalmából a Földesben is kihirdettek egy irodalmi pályázatot. A felszabadulás valamilyen mozzanatát lehetett megörökíteni versben vagy prózában. Én is beneveztem és megnyertem az első díjat prózakategóriában. Egy novellát írtam, amelynek címére sajnos már nem emlékszem. A tartalma röviden: egy falusi, orosz fronton járt, fiatal házasember fejszével a szobában várja az oroszokat, mert tapasztalatból tudja, hogy milyenek a katonák. Felesége beteg csecsemőjüket ápolja. Az oroszok bejönnek, de elsőnek egy idősebb katona, aki kíváncsian a gyerekágyhoz megy és felismeri a helyzetet. Azonnal egy katonaorvos után küld, és ezzel feloldódik a feszültség. „És az ágyúk döreje egyre távolabbról hangzott". Valahogy így fejeződött be. Vagyis részben feldolgoztam saját élményemet az oroszok szilasi bemutatkozásáról. Mindezt 1955-ben már lehetett, mert megindult egyfajta enyhülés, és kezdtünk reménykedni.

Azért a fejsze-motívum még merész lehetett…

Aztán gyorsan ment minden. Az érettségi vizsgák előtti, úgynevezett „szalagavatón" az osztályunkból többen nagyon berúgtunk. Nekem az volt a szerencsém, hogy ez az elsők között „sikerült", és így a józanabb kollégák még visszacipeltek a közeli kollégiumba. A később lerészegedők rosszullétükben bepiszkolták a dísztermet, amiért a rákövetkező hétfőn igazgatói megrovást kaptak. Az érettségi vizsgák jól sikerültek, kitűnő bizonyítványt kaptam. Érettségi bankettünket Miskolc akkori első házában, a Pannónia Hotel éttermében tartottuk. Osztálytársaimmal és a tanárainkkal utoljára jöttünk össze. Késő este – úgy emlékszem – a helybeli „Észak Magyarország" című lap két munkatársa interjúvolt bennünket. A fő kérdés így hangzott: „Hogyan képzelik el az életüket 10 év múlva". Én is hozzászóltam az akkor már viszonylag liberális idők szellemében. Egyre biztosan emlékszem: természetesnek vettem, hogy 1965-ben Magyarországon élek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jött a nyár, és Szilas környékén cséplésellenőrként dolgoztam. A cséplésellenőr az állam megbízottja volt, figyelte, illetve ellenőrizte a kicsépelt gabona mennyiségét. Már 1954 nyarán is dolgoztam, akkor a perkupai gipszbányában, de a felszínen. (Itt ismerkedtem meg az akkor szögligeti Burinda Pista bácsival, akit sok évvel később Zürichben viszontláttam.) A pénzre nagy szükségünk volt, mert anyám Szilason sem kapott semmi segélyt vagy özvegyi járadékot. Hogy meg legyen a legszükségesebb, mármint nekem a havi vonatbérlet és napi ebédjegy ára, még 1953-ban elment házvezetőnek egy orvoscsaládhoz Miskolcra.

A szilasi tartózkodás révén kapcsolatom Annával újra feléledt. Ugyan Marianna is megjelent egy hétvégén, de sikerült a konfliktust elhárítanom. Szóval maradt minden a régiben.

A főproblémám már 1955 tavasza óta a továbbtanulás volt. Nem tudtam eldönteni, milyen pályára menjek. Először repülőmérnök akartam lenni, de magas vérnyomásom miatt eltanácsoltak. Anyám nagy örömére, mert Kijevbe, vagyis az akkori Szovjetunióba, kellett volna mennem. Aztán lettem volna fizikus, de mondták, semmi esélye nincs a vidéki jelentkezőknek. Irodalmi sikerem miatt a magyartanári állásra is kacsingattam, de Jani bátyám lebeszélt, mondván, a pedagógusok a nemzet napszámosai. Így maradt az erdőmérnöki pálya. Tulajdonképpen tetszett is. Apám és a kistolmácsi Lajos bácsi révén volt valami közöm, kapcsolatom az erdőhöz. A szilasi erdészeten megismerkedtem erdőmérnökökkel. Valamikor akkoriban egy prospektus is a kezembe került, amelyben azt olvastam, hogy az erdészeti kiképzés Sopronban csak 3 évig tart. Ez direkt jól jött volna, mivel egy kicsit elegem volt a tanulásból, sőt álmodoztam, hogy 3 év múlva meg is nősülhetek. Később kiderült, hogy összetévesztettem a technikumot a főiskolával, vagyis a képzés nem 3, hanem 5 évig tartott. Jelentkeztem Sopronba. Júliusban megkaptam a behívót a felvételi vizsgára Budapesten.

A vidékről behívottak a volt Szent Imre kollégiumban kaptak szállást, a vizsgák a közeli Kertészti Főiskolán voltak. Itt találkoztam először Szilágyi Tiborral, aki nagy megrökönyödésemre rövidnadrágban jelent meg. A vizsgaeredmények kihirdetésénél az elnöklő Kiss Ignác soproni professzor összekevert egy másik felvételizővel, és ha nem tiltakozom, nem lettem volna soproni főiskolás. Ilyen az élet, ha az ember nem erősködik, sokszor a véletlenen múlik az egész.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mit értett félre Kiss Ignác?

Nem értett félre semmit, hanem felcserélte a kiértékelő lapokat. Vagyis nálam egy olyan személy vizsgalapja volt a kezében, aki nem állta meg a felvételi vizsgát. Szerencsémre a matematika vizsga eredményét közölte velem részletesen, amire én megjegyeztem, hogy ez így nem lehetséges. Erre megkérdezte tőlem, hogy hívnak, és így kiderült a csere.

1955. szeptember elején megkezdődött a tanítás. Előtte két nappal érkeztem Sopronba. Volt tennivaló: beiratkozás, szállásfoglalás, berendezkedés, ismerkedés. A Templom utcai egyetemi diákszállóban kaptam szállást, a régi bencés kolostor második emeletén. Még három szobatársam, „kamarásom" volt, Füzi Feri, Horváth Feri és Juhász Miki. Tőlem valamivel idősebbek, mert mint szakérettségizők jutottak be a főiskolára. Hamar összeszoktunk és mindvégig együtt maradtunk. Az épület zsongott a sok diáktól. Itt volt az első-, másod- és harmadéves erdészek zöme. Újra találkoztam Szilágyival, de ő az épület másik oldalán volt elszállásolva. Szomszédom volt viszont Czeiner Zsolt.

Az elsőévesek száma 70-en felül volt. Így több hétbe került, míg mindenkivel valahogy megismerkedtem. A kollégisták mellett volt egy pár soproni, és néhányan privát szobát béreltek. Az évfolyam négy tanulócsoportba volt felosztva. Engem neveztek ki a második vezetőjének. Az egyetemi előadások és gyakorlatok inkább csak külsőleg különböztek a gimnáziumitól. Itt gondolok az előadótermek amfiteátrumszerű vagy legalábbis lépcsős hallgatópadjaira, a professzor urak és segédjeik bevonulására, a sok fekete táblára és nem utolsósorban a hangnemre. „Tisztelt uraim" – megszólítással kezdődött legtöbbször egy előadás.

Az alma mater 1956-ban hivatalosan a „Soproni Erdőmérnöki Főiskola" nevet viselte. Előtte már volt Műszaki Egyetem is, de a Bányász és Kohász Kar leválasztása után ismét főiskola lett. Vagyis Magyarországon akkor a „Főiskola" nem egy minőségi, hanem egy mennyiségi fogalom volt. Az eredetileg Selmeci Bányász Akadémia leányfakultását még Mária Terézia császárnő és királynőnk alapította. 1867-ig az Osztrák Birodalom bánya-, kohó- és erdőmérnökei Selmecen tanultak, de a kettős monarchia megalakulása után magyar lett az oktatás hivatalos nyelve, és az osztrákok és csehek elhagyták Selmecet. 1918-ban az Akadémiának menekülni kellett, mert Selmec Csehszlovákiához került. A

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

menekülő diákok és professzorok Sopronban kötöttek ki, de majdnem csöbörből vödörbe estek. Sopront ugyanis Ausztriához akarták csatolni a későbbi Burgenland fővárosának. Nos, a fiúk mindent megtettek, hogy ne kelljen még egyszer útra kelni. Harcoltak szóval, betűvel, fegyverrel. Talán csaltak is. De Sopron magyar maradt!

Valóban nem mindig játszottak tisztán. No de az egész Trianon is végtelenül piszkos munka volt.

Ilyen történelmi háttér mellett nem csoda, hogy a Főiskolán a hagyományokat – ezen belül különösen a diákhagyományokat – nagy tiszteletben tartották. Az Ifjúsági Körnek volt a feladata, hogy a diákok ezeket a hagyományokat megismerjék és praktizálják. Persze a kommunista uralom elsők között tiltotta be az Ifjúsági Kört az '50-es évek elején. Az 1953-as politikai enyhülés következtében, ha nem is az Ifjúsági Kör, de egyes diákszokások újból – nyíltan vagy félig titokban – életre keltek. 1955 őszén már előfordult, hogy a vasútállomáson „küldöttségek" fogadták a „balekokat", és nagy kerülőkkel kalauzolták őket el a szálláshelyre. A balekok mi voltunk, az elsőévesek. Később mindnyájunkat megkereszteltek (Bacchus nevében). Így lettem én alias Dalos, és kaptam egy keresztapát is, aki a „firmám" lett. Olvastuk, tanulmányoztuk a Tempust, gyakoroltuk a régi diáknótákat. Egyesek már a waldenről, az erdészdiákok volt egyenruhájáról is álmodoztak.

Mi az a Tempus?

A Tempus a soproni diákok bibliája. A hagyományos diákéletet egy szerelmi történettel összefűzve megismerteti az ősi diákszokásokat és diáknótákat.

Az említett külső jelek nem képesek az úgynevezett „Soproni Szellemet" megmagyarázni. A lényege – többé-kevésbé – egy közösségi érzés, amely egy életre összefogja, összetartja a Sopronban végzett diákokat. Mindezt azonban nem lehet kívülállóként megérteni, hanem résztvevőként kell megélni.

Október vagy november lehetett, amikor egyszer felszólítottak, hogy jelentkezzek a főiskola személyzeti irodájában. Nagyon megijedtem. Ugyan már eléggé szabadon fújt a szél, de még mindig bennünk lapult a félelem a hivatalos hatóságok irányában.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ahogy a költő mondja, a „fortélyos félelem".

Igen. Beléptem, és a személyzeti iroda főnöke, egy hölgy fogadott. „Gratulálok Jacsman elvtárs" – mondta – „megkapta a Népköztársaság ösztöndíját". Először nem tudtam miről volt szó. De mindent elmagyarázott: havi 800 forint lesz az ösztöndíjam, de ha meg akarom tartani, a tanulmányi átlagomnak 4,75 felett kell lennie (itt is 5-ös volt a maximum). Felbátorkodva megkérdeztem, hogy kinek vagy minek köszönhetem a kitüntetést. „Tok Miklós, a miskolci Földes Ferenc Gimnázium igazgatója javaslatára kapta meg" – volt a válasz.

Az évfolyam is értesült az ösztöndíjamról, amit még pár évvel azelőtt – a mindenható Kommunista Párt főtitkára után – Rákosi Ösztöndíjnak hívtak. Ezért nem csoda, hogy sokan ferde szemmel néztek rám, gondolván, hogy esetleg a rendszer embere vagyok. Idővel sikerült leépíteni a gyanút, de nem teljesen. Csak 1956. október végén derült ki, hogy ki volt az évfolyamunkon a titkosrendőrség beépített embere. És nem is az volt, akire a legtöbben – így én is – gyanakodtunk, hanem egy olyan valaki, mint a detektívregényekben, akiről sohasem gondoltuk volna.

Megtudhatjuk, ki volt ez az ember? Hiszen ezek a nevek, az ügynökliták ma már nyilvánosak.

A szemeszter-„ügynökünket" nem nevezem meg. Először is minden szemeszterben volt egy ilyen megbízott, tehát egyszerre kellene mindenkit megnevezni. Másodszor a mi „ügynökünket" az ávó zsarolással kényszerítette az együttműködésre (az apját bántották volna). Harmadszor, az idő rövid volt arra, hogy a szerencsétlen valakinek árthatott volna.

Megértem…

Életemben először jutottam abba a helyzetbe, hogy a döntő szerepet nem az anyagiak játszották. 800 forint akkor nagy pénz volt, körülbelül egy munkás havi fizetése. A mindennapi szükséglet kielégítése mellet tudtam cipőt, ruhát venni, megengedhettem magamnak egy sört, egy kávét, és cigányzenét hallgathattam a Gambrinusban. És még mindig viszonylag sok pénz maradt. Tudtam végre anyámnak is segíteni.

A mindennapi életünket hétköznap a kollégium és a főiskola határozták meg, hétvégén igyekeztünk a fiatal városiak életébe bekapcsolódni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Kezdődött a balekbállal, ahol mi, elsősök hivatalosan bemutatkoztunk Sopron társadalmának. Következtek a szombati táncdélutánok és diákbálok a gimnáziumban és a kereskedelmi középiskolában. Több diáklánnyal megismerkedtem, egyik-másik meg is tetszett. Annával és Mariannal nem szakadt meg a kapcsolat. Hébe-hóba levelet váltottunk.

Jött karácsony, és első alkalommal mehettem haza. Otthon azzal a hírrel fogadtak, hogy Annának komoly udvarlója van. Nem volt se időm, se kedvem reagálni, mert az eszem már a januárban kezdődő vizsgákon járt.

Két dolog izgatott a vizsgákkal kapcsolatban. Először az, hogy hogyan zajlanak ezek az egyetemen, vagyis mennyire különböznek a középiskolai vizsgáktól. Másodszor, hogy sikerül-e elérnem egy 4,75 feletti átlagot. Az utóbbi létfontosságú dolog volt, mert már hozzászoktam a „jóléthez".

Tulajdonképpen nagyon rosszul kezdődött az egész. Stasney professzor úr kiadta előre az ábrázológeometria-gyakorlatok jegyét, és én hármast kaptam. Sajnos nem tudok szépen rajzolni. Ezzel a „tartalék" rosszabb jegyeim száma – tudtommal – egy 4-esre csökkent. Még izgalmasabb lett, amikor az első vizsgák megkezdődtek, és Nemky professzor kirúgta Szilágyi Tibort, akiről úgy tudtuk, hogy jó tanuló. Nos Nemkynél, vagyis a növénytani vizsgán én is majdnem kidűltem. Nagy idegességemben a kérdést rosszul értelmezve a sejtmag helyett a sejtről kezdtem el beszélni. Nemky professzor úr rám nézett – személyesen ismert, mert az ő szakkörében dolgoztam –, és indirekt figyelmeztetett a tévedésre. Megértettem és hálásan nekifogtam a sejtmagról referálni. Jelest adott. Stasneynál szintén nagyon jól ment a szóbeli. A vizsga végén így szólt hozzám: „Mit szólna tisztelt úr ábrázolóból egy négyeshez? A szóbelije ötös, a gyakorlata hármas, szóval egy jó átlag". „Kézcsókkal" fogadtam a javaslatot. Így lett ábrázoló geometriából végül is négyesem és a többi tantárgyból ötöst kaptam. Így jóval 4,75 feletti átlagot értem el. Boldog voltam, sikerült.

A jó eredmény garantálta továbbra is az eddigi anyagi keretet és bizonyította, hogy a jelentős összegű ösztöndíjat nem politikai okokból kaptam. Valahogy rehabilitált.

Februárban megkezdődött a második szemeszter. Még mindig a második tanulócsoport vezetője voltam. Fő feladatom a gyengébb kollégák segítése volt. Emellett nekem kellett az előadások sokszorosított jegyzeteit beszerezni és kiosztani. Így kerültem kontaktusba Kovács

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ilussal is, aki a sokszorosítóüzemben dolgozott. De ezt csak évekkel később, Kovácsék zürichi lakásában realizáltuk.

Aztán kitört a tavasz. Életem talán legszebb, de soproni tartózkodásom ténylegesen legszebb időszakát éltem meg. A sikeres vizsgával öntudatban megerősítve, anyagi gondok nélkül, 20 éves, fiatalos lelkesedéssel, mindenhol ott voltunk, mindent ki akartunk próbálni. Sopron is legszebb oldaláról mutatta magát, és a politikai viszonyok egyre biztatóbbnak mutatkoztak. Megismerkedtünk soproni lányos családokkal, és többször meghívtak minket délutáni zsúrokra. Szorgalmasan jártunk táncdélutánokra és bálokba. Látogattuk a diákok törzshelyeit, a Várkapu kávézót, a Deák sörözőt, a Perkovátz borozót, az Alpesi és a Gambrinus vendéglőket.

És a hitéleted?

Vasárnap mindig jártam templomba Sopronban is. Persze nem a Kecske templomba, amely a kollégiummal egybeépült, hanem a Szent György utcai templomba. Két emlék köt ezekhez a látogatásokhoz. Az első jellemző még 1956 tavaszára is. Vagyis nem vertük dobra, hogy mi templomba járunk. Diszkréten, lehetőleg félhomályos helyekre állva, mindig „körültekintően" viselkedtünk. Egyszer aztán észrevettem, hogy a DISZ-titkárunk is a templomban van. Lebuktam – gondoltam magamban, de nem lett következménye. 1956 novemberében – már az ausztriai St. Wolfgangban – aztán kiderült, hogy Tóth Jóska meg tőlem ijedt meg. A másik emlék egy leányzóval kapcsolatos. Mindig fent volt a kórusban, ahova én is feljártam. Először szemezgettünk, majd követtem párszor az utcán, egyszer aztán leszólítottam. Így végül megismerkedtünk, de kár volt az energiáért…

A templomi ismerkedés nem kevéssé kockázatos…

A nyári szemeszter lassan véget ért, és vártak ismét a vizsgák. Nem féltem már, habár egy kis szorongás volt bennem, hiszen nálam nagy tét forgott kockán. Nos, minden jól sikerült, az átlagom 4,75 fölött maradt. Így biztosítva volt az ösztöndíjam a harmadik szemeszterre is.

A vizsgák után nem hazamentünk, hanem Kecskemétre katonáskodni. A katonai kiképzés hozzá tartozott a tananyagunkhoz. Az erdészeket a tüzérséghez osztották be. Sopronban azonban csak elméleti és te-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

repasztali gyakorlatok voltak. A „reális" kiképzés a nyári szünetekben várt ránk. Egy, Kecskemét déli határában fekvő kaszárnya udvarán felépített sátortáborban szállásoltak el. Rendes katonai egyenruhát kaptunk, de minket nem nyírtak kopaszra, mint az igazi kiskatonákat. Altisztjeink a helyi kaszárnyából megpróbáltak mindent, hogy megmutassák a „diák elvtársaknak" a katonai kiképzés „szépségeit". „Magának hány érettségije van?" – szállóige lett, és jellemző volt az ottani altisztek képzettségére. A tisztikaron belül a soproni Penke főhadnagy „elvtárs" volt a közvetlen feljebbvalónk. Füzi Feri közelebbről ismerte őt a (Kommunista) Pártból, és mivel Penke szeretett ultizni, beszervezett harmadiknak. A többiek kúsztak-másztak a kaszárnya gyakorlópályáján, mi meg „vertük a blattot". A fő feladatunk az ágyúk megismerése és kezelése volt. Részben 76 mm-es, részben 122 mm-es, második világháborús orosz ágyúkat cipeltünk-toltunk a kecskeméti homokban. De az ágyúkat igazán nem tudtuk kipróbálni, sajnos nem adtak alkalmat. Egyszer kaptunk kimenőt is, és megnéztük Kecskemétet. A négy hét gyorsan letelt. Az utolsó napon ünnepélyes keretben feleskettek minket a Néphadseregre és megkaptuk a „rangot". Legtöbben őrvezetők lettek, egy páran – köztünk én is – tizedes. Sőt, a „fegyelmezett magatartásért és a jó közösségi munkáért" még 100 forint jutalomban is részesültem. Mindezeket valószínűleg ultitudásomnak köszönhettem.

Július végétől újra Szilason voltam. Hogy történt, hogy nem, már nem tudom, de újra összejöttem Annával. Ez még nem lett volna baj, de a falu is tudomást szerzett róla. (Anna „komoly" udvarlója nem volt Szilason, katonaidejét töltötte valahol). Augusztus közepén elmentem egy hétre Tornára, Szlovákiába Mari nagynéném családjához. Utoljára 1946 nyarán voltam náluk. Már 6 gyerek – öt fiú és egy kislány – ugrált az udvarban. Azután még három fiú született a következő években. Visszajövet újságolták, hogy Anna udvarlója itthon van szabadságon és szakított Annával. Akkor döbbentem rá, hogy milyen nagyot hibáztam. Ráadásul még féltem is, hogy a barátaival valahol elkap és jól összevernek. Anyám leány korában Szilason ilyesmiért még öltek is. De nem történt semmi.

Mindenesetre, augusztus végén nagy megkönnyebbüléssel utaztam vissza Sopronba. Szeptember 3-án, hétfőn megkezdődött a tanítás. Mi már „kohlenbrennerek" voltunk – így hívták a másodéveseket. Az új balekok közül feltűnt nekem két vöröses hajú fiú. Különben nemigen törődtünk velük. Szeptember végén a jó tanulók az árvíz sújtotta Mo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hácsi-szigetre mentek az újjáépítésnél segíteni. Budapestről különhajóval mentünk le a Dunán. Megérkezve ismét sátortáborban laktunk. Nappal kőművesek mellett dolgoztunk, éjjel fáztunk, mert hidegre fordult az idő. Az első hét végén nagy táncos mulatság volt a sziget egyik településén. Igyekeztünk lányokkal, fiatalasszonyokkal megismerkedni, ki-ki váltakozó sikerrel. Október közepe táján ismét Sopronban voltunk. Legnagyobb problémám az volt, hogy hogyan fogom behozni az elmulasztott mechanika előadások anyagát. Az első ösztöndíjamból – már 1200 forint – vettem egy öltöny ruhát ünnepi alkalmakra. Beraktam a szekrénybe. Akkor még nem tudtam, hogy soha nem fogom felvenni.

Az októberi lengyelországi eseményekről, de a szegedi és a budapesti diákszervezkedésekről sem hallottunk sokat, mert a Mohácsi-szigeten nem informáltak minket. Így aztán, legalább is engem, eléggé meglepetésszerűen ért a forradalom. Azzal kezdődött, hogy október 22-én este nagygyűlésünk volt a Sotex Kultúrházban. A felsőéves fiúk bátran támadásba lendültek a (Kommunista) Párt ott lévő funkcionáriusai ellen. Felolvastak üdvözlő táviratokat más főiskolák és egyetemek diákjaitól. Ekkor jelent meg az egyik vöröses hajú balek is, aki – Donáth Györgynek bemutatkozva – felolvasta bátyja levelét a budapesti Műszaki Egyetemről. A diákok követeléseit 16 pontban foglaltak össze, amit a nagygyűlés résztvevői megszavaztak. Másnap délután a diákság a lengyel munkások szimbolikus támogatására egy néma felvonulást rendezett a belvárosban, a városháza környékén. Nem történt semmi incidens. Este Budapesten kitört a forradalom.

Budapesten még javában dúltak a harcok, de vidéken, így Sopronban is – és a legtöbb helyen – erőszak nélkül tűnt el a régi rendszer. Sopronban a diákok vették át a rendfeltartás feladatát. Felfegyvereztek minket, én egy karabélyt kaptam. Vigyáztunk az élelmiszerüzletekre, vagy ellenőriztük a Győri úti vasúti aluljárónál a városba bejövő közúti forgalmat. Beosztottak a „vidéki csoportba" is. Ebben a funkcióban Boa Sanyival Nagykanizsára utaztunk, ahol az üveggyárban kellett volna a munkásokat a kormány ellen buzdítani. Az információink útközben sajnos elavultak, addigra megalakult egy új kormány Nagy Imre vezetésével a felkelők oldalán.

Nagykanizsán erősen tanakodtam, hogy elmenjek-e a nagybátyámhoz Becsehelyre. Végül is úgy döntöttem, hogy visszamegyek Sopronba. Ki tudja, hogyan alakult volna a sorsom, ha Becsehelyen maradok.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Október végén győztek a felkelők Budapesten is. Az oroszok elhagyták a várost. Fellélegeztünk, reménykedtünk, kezdtünk hinni egy szebb jövőben. Sopronban még egyszer felejthetetlen napokat éltünk meg. De aztán jött a brutális ébresztő.

November 4-én kora reggel riadóztatták a soproni diákokat. Hideg volt. Egy vastag talpú félcipőt, téli zoknit, a két legrosszabb nadrágomat, egy vastag pulóvert és egy erős kiskabátot vettem fel. „A gödrökben feküdni jó lesz" – gondoltam. A felsőbb évfolyamok hallgatói kimentek Sopron keleti határába, hogy feltartóztassák az oroszokat. Minket, alsó szemeszteresereket felküldtek a Lövérekbe, az akkor is még „Rákosi üdülőnek" hívott épületcsoportba. Mi lettünk volna a hátvéd.

Délután jött a hír, hogy minden elveszett. Az ágyúk valami ok miatt nem működtek, így az orosz tankok Sopron előtt állnak. Mi, ágyúinkat a teherautók után akasztva, a golyószórókat a személyi fülkék tetejére felszerelve, kézigránátokat felpakolva, elindultunk déli irányba, a muck-i határátkelőhöz. A keskeny, meredek utakon a teherautók motorjai fulladozni kezdtek. A legtöbb ágyút leakasztottuk és betoltuk őket az árokba. A mucki őrház előtt már rohantak felénk a katonák – „Fiúk ne lőjetek!" – kiabálták. Továbbmentünk a határsávig. Ott vezetőink kijelentették, hogy mindenki a saját felelősségére megy át Ausztriába, vagy megy vissza Sopronba. Nagy beszédek hangzottak el „maradjunk együtt, menjünk együtt és visszajövünk együtt" jelszavakkal. Bevallom őszintén, hogy nálam nem a jelszavak billentették el a mérleg nyelvét, hanem hogy esteledett, fáztunk, havas volt a táj és nem ismertük a terepet. Így végül egy akkor és ott kényelmesebbnek tűnő megoldást választottunk. 1956. november 4-én délután 5 órakor – egy marék földdel a kezemben – elhagytam Magyarországot.

Kérlek, mondd el Nyugaton maradásod történetét.

Hogy Russelt idézzem: „Minden történetnek három oldala van, a tiéd, az enyém és a tények."

A Soproni Erdőmérnöki Főiskola 1956-os menekülésérőI már sokan írtak. Érthető okokból az írások nagyobb része Kanadából, illetve Magyarországról származik. A Nyugat-Európában maradt hallgatók történetéről tudtommal csak két beszámoló van. Egy több évtizedet átfogó krónika Kató Ferenc tollából, a németországi, pontosabban a Hannoverisch Münden-Göttingen erdészeti központban tanuló és később ott és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

környékén dolgozó soproniakról, és egy rövidebb írás Molnár Gézától, amely az elmenekült Főiskola életével foglalkozik St. Wolfgangban. Érdekes módon nincs még beszámoló a Svájcba került hallgatók további sorsáról. Úgyszintén nem ismert a Bécsben maradt diákok története.

A Russel-idézetedet igazolják a Gyökerek és lombok című sorozatban megjelent vallomások, noha a lényegben valamennyi egyezik.

Forradalmunk és így menekülésünk 50. évfordulójára készülve elhatároztam, hogy megírom a történetünket, ahogy én átéltem és láttam. A döntő lökést az „Emigrációm naplója" adta, amelyet ugyan csak 1956. november 17-én kezdtem el, de még aznap visszamenőleg leírtam az eseményeket november 4-től december 22-ig naponta, majd 1957. május 16-ig szórványosan vannak bejegyzések. Ha nagyon személyes is ez a napló, talán tartalmaz érdekes, eddig nem ismert részleteket. Persze tudatában vagyok annak, hogy a mi életünk még Nyugat-Európában is egy mellékszínpadon játszódott és játszódik. Mi Svájcban nem írtunk történelmet. De legyen szabad szólni Nemecseknek is.

Természetesen.

Az „Emigrációm naplója" a következő mondatokkal kezdődik: „1956. nov. 4-én 5 órakor délután átléptük a magyar határt. Hogy e tettünk szégyenletes megfutás vagy pedig tervszerű dolog volt, majd valamikor kiderül. Annyi biztos, hogy ott és akkor nem személyek, hanem a tömegpánik volt a vezető. Sopron népe egész nap ment Ausztriába. A kiküldött védőink és a tüzérség nem tettek semmit. Nagy árulás volt. Az ágyú nem sült el, az oroszok megjelentek Sopron előtt. Mi, a hátvédek, megkezdtük a visszavonulást. Ekkor még nem gondoltam, hogy Magyarországot hagyjuk el. Útközben elhagytuk az ágyúkat, lövedékeket, a határnál tanakodtunk, hogy mit csináljunk. Végül is úgy döntöttünk, hogy átjövünk."

Sajgó lelkiismeretünket pedig azzal vigasztaltuk, hogy együtt maradtunk, és a végső döntés még nem történt meg. Amit akkor nem tudtunk, hogy a hamleti kérdés mucki változata – „menni vagy nem menni" – a következő hosszú hónapokban nemcsak gondolatainkat, hanem álmainkat is uralni fogja.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az emóció keveredett a racionalitással, mely ráadásul csak a szóbeszéd alapján volt egyértelmű.

Az Ausztriában eltöltött 33 napnak sok keserű és sok magasztos pillanata volt. A „poklot" szerintem a szintén télies Judenauban, a november 5-éről 6-ára eltöltött első éjszakán éltük meg. Ott egy kolostorban szállásoltak el. A szobákban nem volt semmi, se ágy, se ajtó, se fűtés. Éjszaka hordágyon aludtunk. Egy pokrócot adtak. Borzasztóan megfázott a vesém. A következő napokban javult a helyzet. Felszereltük az ajtókat, befűtöttünk és kaptunk még egy takarót. Ugyan észrevettük, hogy félig-meddig foglyok vagyunk, mert rendőrök őrizték a bejáratot. De kaptunk az amerikai követségtől egy kis csomagot, benne egy törülköző, szappan, borotvakészülék és 2 zsebkendő. (Az elkövetkező hetekben még sokszor örvendhettünk a híres „kiscsomagnak".) Meglátogatott minket St. Pölten katolikus püspöke. Egy jó öregúr, írtam a naplómba. November 9-én délben elindultunk egy „egyetemi gyűjtőhelyre".

A „mennyországi" érzés november 10-én reggel, St. Wolfgangban, a Ferienhort nevű villa előtt töltött el. Gyönyörű vidék. Körülöttünk nagy hegyek. Nagy tó. Isteni hely. Ebéd után kirajzottunk, mint a méhek a kaptárból, hogy megismerjük ezt a csodálatos tájat. Az idill sajnos nem tartott soká. Még aznap este megtudtuk, hogy egy geodéta diáklány lezuhant a hegyi vándorlásnál. Beszállították egy közeli kórházba, de pár nap múlva belehalt sérüléseibe. Megrázó temetése volt a selmeci-soproni diákszokások betartásával.

Nagy szomorúságot okozott egy november 15-i hír is, hogy a hallgatók egy csoportja, köztük másodévesek is, egy Salzburg melletti internálótáborban éhségsztrájkba kezdtek. Sokan nem is tudtunk a lágerről. Azt hittük, hogy az eltűnt diáktársaink visszamentek.

Ezek a fegyverrel átment hallgatók voltak, akiket hadifogolyként kezeltek.

Mucknál mindnyájan fegyverrel mentünk át Ausztriába. Az első faluban körülfogott bennünket négy felfegyverezett katonai dzsip és mi leadtuk a fegyvereinket. A jó osztrák „sógorok" mindezt úgy oldották meg, hogy az elszállításnál az első buszok „fegyvereseket", az utána következők diákokat vittek. Sorstársaimnak kb. egyharmada így lett „hadifogoly".

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

St. Wolfgangban 27 napig voltunk. A kezdeti eufórikus hangulat fokozatosan romlott. A menekültek életét – különösen az első hónapokban – a bizonytalanság és a tétlenség keseríti. A tétlenség egyik oka, hogy el vannak zárva a környezetüktől. Minket november 16-ig tartottak karanténban. A napi életünk kezdetben nagyon egyhangú volt. Az unalom megesz – jegyeztem fel már Judenauban. Később St. Wolfgangban elindult egy német nyelvű tanfolyam és november vége felé szakmai előadások is voltak. Sokat voltunk a szabadban, az idő szerencsére megengedte, sétáltunk, futballoztunk. De sok volt mégis az idő az önmarcangoláshoz. Erről a naplóm november 12-i bejegyzésében, tehát rövidesen a ferienhorti székfoglalás után, ez: „Megkezdődik egy új élet. Bizonytalanság továbbra is. Hová megyünk? Zürich vagy München? Vagy itt maradunk? Mi lesz, mi van Magyarországon? Másnap tovább. Hazamenni vagy nem – ez a döntő kérdés! De csak kevesen akarnak. Mi vár ránk otthon, deportálás vagy semmi? Én nem megyek haza! Apámat már elvitték az oroszok. Engem nem fognak."

Először Judenauban hallottuk, hogy Sopronban szedik össze a népet. St. Wolfgangban továbbra is járta a hír. Az én személyes félelmem onnan eredt – mint már említettem –, hogy apám egy kaukázusi lágerben halt meg még 1945-ben.

A kettős bizonytalanság és a tétlenség szinergiája egyre jobban elmérgesítette életünket. A tantestület és a hallgatóság egymás ellen fordult és november 29-én megszakadt a további együttműködés. Megromlott a kapcsolat a hazamenni szándékozók és a maradni akarók között. Ez a jelenség persze egyoldalú volt: irigyeltük a „bátrakat" és egyben haragudtunk is rájuk. Nagy viták dúltak a „nyugat-európaiak" és az „amerikaiak" között. Mindenki próbálta meggyőzni a másikat a saját igazáról. A mucki jelszavak: „maradjunk együtt, menjünk együtt és visszajövünk együtt", elhalkultak. Ezek után tulajdonképpen hálásak voltunk a sorsnak, amikor végre, hosszú és kínos várakozás és készülődés után elhagyhattunk az Elveszett Paradicsomot…

Végül is te Svájcot választottad…

A svájci utunk előkészítésének krónikája hű képe a ferienhorti bizonytalanságnak. November 15-én ezt jegyeztem be a naplómba: „Ma talán életfontosságú döntés volt életünkben. Megszavazták, hogy mi: Czeiner Zsolt, Hintsch Guszti és én mehetünk Svájcba. No-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vember 17-én: Nagy viták vannak, hogy ki menjen Svájcba. Hintsch Guszti vagy Szilágyi Tibor. Még nincs eldöntve. November 19-én: Holnap lehet, hogy Svájcba visznek. November 21-én: A svájci útban kezdek kételkedni. November 22-én: Holnap lehet, megyünk Svájcba. November 23-án: Mára ígérték a svájci utat – ma sem volt semmi. Kezdek pesszimista lenni. Úgy látom, úgy érzem, nem lesz itt semmi. Csak ígérgetnek, csak mutogatnak minket – haza fogunk mi még menni. Ha ez a svájci dolog nem izgatna, már itt sem lennénk. November 29-én: A mi svájci ügyünk dugába dőlt. Illetve még hivatalosan nem, de... A társaság idegileg lassan kikészül. Fogalmunk sincs, hogy mi lesz. December 3: A napok múlnak, mi még itt élünk. Otthonról biztos híreket nem tudunk. A rádióra vagyunk ráutalva. Naponta vannak gyűléseink, amelyek hol szomorú, hol víg kedélyre fordítják a társaság hangulatát. Egyébként tudtunkra adták, hogy a svájci út reménytelen. A kanadai út újból felmerült. Nagyon kecsegtető. De megpróbáljuk még a lehetetlent is, hátha sikerül. December 4-én: Délután beszélgettünk Tuskóval a svájci útról. Minden támogatást megígért. Este váratlan hír vert fel: 10 ember csütörtök reggel megy Svájcba. Hogy kik menjenek – sorshúzással döntöttük el. Persze engem nem húztak ki! Kicsit leverten, de aránylag férfiasan fogadtam a hírt. Estére belázasodtam. December 5-én: Egész éjszaka fenn voltam, nem tudtam elaludni. Reggel lázasan keltem és egész nap az is maradtam. Délben új hír: Csak erdész mehet Svájcba! Így én is bekerültem. Miért kellet akkor úgy izgulni. Állítólag holnap megyünk. December 6-án: Beteg vagyok. Ilyenkor jobban feltör a honvágy – különösen, hogy leveleket kaptunk Sopronból. Mendlik írt. Haza lehet menni. Éjszaka nem aludtam. Valószínűleg ma sem fogok. Egész nap fej- és torokfájásom volt. A svájciaknak ma kellett volna elvinniük. Ez is csak átrázás lesz?"

Én kezdettől fogva Nyugat-Európában akartam maradni, mert mint egyetlen gyerek, nem akartam anyámtól messzire elkerülni. A szavazásokra, illetve a sorshúzásra a svájci kontingensnél azért volt szükség, mert több volt a jelentkező, mint a felkínált hely. A döntések évfolyamon belül történtek. December 5-én az alsó évjáratos erdészekre szűkült a keret, miután a felső éves hallgatókat a svájci tanulmányoktól eltanácsolták. A soproni levelek fontos közlését az utolsó napok izgalmaiban sajnos már nem fogtam fel. Talán betegségem is akadályozott ebben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Filmforgatókönyvbe való események.

„December 7-én új fejezet kezdődött az életünkben. Svájcban vagyok. Tegnap este lefekvés után jöttek értünk. Persze akkor is izzadási kúrát csináltam – de azért kiugrottam az ágyból. Reggel 4-kor keltünk. Az éjszaka jól aludtam, és reggel kissé jobban is voltam. Kb. fél 6-kor indultunk el. Elbúcsúztunk, a Himnuszt énekeltük, majd elindultunk tízen. Nyolc erdész, két geológus. Két népautó és egy taxi jött velünk. A mi kocsink sofőrje egy víg kedélyű fiatalember – aki megkönnyítette az utazás fáradalmait. Az útirányunk: St. Wolfgang-Salzburg-München-Ulm-Konstanz-Zürich. Most utaztunk először autobahnon. Micsoda forgalmat bonyolít le. Magyarországon mikor lesz? Münchenből nem sokat láttam. Konstanzba komppal jöttünk át a Boden-tavon. Zürichbe este 9-kor érkeztünk. Egy vendéglőben megvacsoráztunk, majd eljöttünk ide – egy tornaterembe, de teljesen át van alakítva – kóser ágyak. Itt kb. 11-kor lefeküdtünk.

Az erdészek névlistája:

3. évfolyam: Bariska Mihály.

2. évfolyam: Czeiner Zsolt, Hintsch Gusztáv, Jacsman János, Szilágyi Tibor.

1. évfolyam: Donáth György, Hegedűs Antal, Huszai János.

A geológusok nevét sajnos elfelejtettem. A további sorsukról sem tudok. Úgy hírlett, hogy Svájc francia nyelvű részébe mentek."

December 6-án késő este megérkeztek a svájci sofőrök. A zürichi utunk – két VW-kisbusszal és egy személykocsival – probléma nélkül zajlott le. Zürich előtt, Winterthur városában Hintsch Guszti elhagyta csapatunkat. Nejével, aki szintén aznap jött vonattal Svájcba, egy svájci üzletember villájában kaptak lakást. Guszti – aki ős-soproni létére kifogástalanul beszél németül – ettől kezdve „külön utakon" járt. Mi, másnap felébredve, először döbbentünk rá, hogy nem vagyunk egyedül menekült diákok. Több mint 40 személy aludt az átalakított tornateremben, a többség Budapestről jött. 4 napot töltöttünk itt. Már másnap elvittek egy fertőtlenítő állomásra, 10-én orvosi vizsgálat volt. Svájci elővigyázatosság. December 11-én újból útra keltünk, és egy Zürich melletti község cserkészházában kaptunk szállást, ahol már 10 fiatal menekült volt. Itt december 20-ig maradtunk. Időközben felruháztak bennünket. Megindult a német nyelv tanítása, amiért bejártunk Zürichbe. Már az első alkalommal találkoztunk Boros Gyulával, alias Üszkü-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rüvel, aki két évet járt Sopronban az Erdőmérnöki Főiskolán, majd a sikertelen 4. szemeszter után Budapesten elkezdte a tornatanári kiképzést. Megismerkedtünk a „Studentenhilfe", magyarul „Diáksegítés" szervezet munkatársaival, akik a magyar menekült diákok dolgait intézték. Mind diákok a zürichi egyetemekről. December 17-én megkezdődött a rendszeres munka egy magas- és mélyépítő vállalatnál, segédmunkásként fél vagy teljes napot dolgoztunk. Hétvégén ismerkedtünk a várossal. Esténként sokszor mentünk kulturális rendezvényekre. A legszebb emlékünk egy Mozart-koncert az einsiedeli kolostortemplomban, amely Svájc legszebb és legnagyobb barokk temploma. Közel 4000-en jöttünk össze. A magas szószéken a magyar zászló fekete fátyollal. A tiszta bevételt a magyar menekültek megsegítésére fordították. A sok program elfelejtette sorsunkat. Csak egyszer, december 15-én tört ki belőlem a panasz, de akkor radikálisan: „Megint elkapott a honvágy. Bánom, hogy kijöttem. A fene gondolta, hogy így lesz. Olyan jó lenne otthon lenni. Mikor kerülök haza? Oh, Istenem, segíts!"

Teljesen érthető, különösen, hogy közeledik a karácsony.

December 20-án elköltöztünk az új, végleges lakásunkba, Zürichbe. Másnap így kezdődik a napló: „Az új lakásban ébredtünk. Gyönyörű! Az első emeleten lakunk. Kb. 6 szoba. A legszebben mi vagyunk: Zsolt és én." Az igazság, hogy nem voltunk egyedül erdészek. 4-5 idegen magyar fiú szintén velünk lakott. A rendszeres naplóírás december 22-én a következő mondatokkal végződik: „Egyébként a továbbtanulásról most sem tudunk biztosat. Otthon kezd a rend helyreállni. Terror, halálos ítélet stb. Mikor megyünk mi haza? A többiekről nem tudunk semmit."

Karácsony és újév következtek. Különösen a karácsony – a család ünnepe – az egyedülállók és a hontalanok félelmetes napja. A lakásunkban ünnepeltünk. Egy helyes svájci asszony vacsorát főzött és velünk maradt. Egyik nem erdész fiú meghívta amerikai barátnőjét. Vacsora után kibontottuk az ajándékokat, majd énekeltünk, daloltunk három nyelven. Késő este elmentem éjféli misére. December 30-án ezt jegyeztem be: „Ha nem jöttem volna Svájcba, ma otthon lennék. Karácsonyeste és szilveszterkor ismét. Most is olyan gondolataim vannak, hogy hazamegyek. Nagyon vágyódom haza. Nem is tudom, mi vonz. De jó volt azért otthon. Már hazamentek többen főiskolások. Ha még egyszer soproni főiskolás lehetnék. A Belvárosiban söröznék. Itt töltsem a legszebb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

éveimet? Mit adnék azért, ha szilveszterkor otthon lehetnék. Persze ebből már nem lesz semmi. Sok szép terv elúszott. Jelenleg pizsamában ledőlve írom e sorokat és néha elfog a szomorúság. Nem jutok én haza soha? Az nem lehet, haza kell mennem! Vár a hazám!"

Szilveszter napján többen elhatároztuk, hogy berúgunk. Sikerült is. Még csak nem is daloltunk. Rossz kedve volt a bandának. Tovább, a január 3-ai bejegyzésből: „Másodikán szünet volt. El voltam kenődve. Nem valami rózsás kedvem volt. Közben felkeresett Hintsch Guszti. Hozott leveleket Sopronból. Megtudtam, hogy Juhász Miki és Kőhalmi Tamás hazamentek. Ez még csak fokozta rosszkedvemet. Végül elhatároztam, én is megyek. Ez valahogy megvigasztalt. Ma kaptam meg a táviratot. Otthon jól vannak. Mit szólnak a hazamenetelre, nem tudom. Persze még nem biztos. Állítólag Nemkyék nem mentek ki Kanadába. Megyek haza. Most ezt fújom. Most ez a gondolatom."

Ideje szólni a többi diáktársam hangulatáról. Meglepődve és csalódva vettem észre, hogy náluk a honvágy nem volt olyan erős, mint nálam. Sőt, tudatosan foglalkoztak egy svájci egyetemi tanulással. Ezért valahogy elszigetelődtem tőlük, annak ellenére, hogy Zsolt kamarásom volt. Két együtt érző társam volt az első évfolyamról, Hegedűs Tóni és Huszai Jancsi. Mindketten jó nótások. Így többször sírva vigadtunk.

Otthonról jött valami jelzés?

Az első jel édesanyámtól az említett távirat volt, amit itt Zürichben adtam fel, mint választáviratot. Már Ausztriából írtunk haza, és Zürichből is több levelet, sőt csomagot is küldtünk. De írtam Sopronba is volt kamarásaimnak és a főiskolára. Megírtam mindenkinek, anyámnak is, hogy haza akarok menni. A hazamenetel majdnem biztos. Még megvárom az otthoni válaszokat és döntök (jan. 5.). Otthonról nem jön levél. Pedig nagyon várom. Bizonyos mértékben ezektől fog függni a hazatérésem (jan. 7.). Január 10-én érkezett egy levél, de ez csak egy Ausztriából küldött levelemre volt válasz. Anyám írt: örül, hogy nem mentem ki Kanadába, jól vannak. Zürichben is jó hírek jártak. Folytathatjuk a tanulmányinkat, csak németül kell tudni. (Hintsch Guszti hamarosan elkezdett egyetemre járni, a 3. szemeszteren). Az elsőéves hallgatóknak sajnos felvételi vizsgát kell tenni. Az előkészítést gimnáziumi tanárok veszik kézbe. Január 16-ai bejegyzés: „A másik fontos dolog a hazamenetelem ügye. E napokban kaptam meg Jani bátyám levelét, amelyben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nem közvetlen, de az itt maradást javasolja. Ez azt jelenti, hogy egy helyről már nincs támogatás. Bár újabban már belenyugszom a dolgokba. Kíváncsi leszek, Juhász Miki és a hazai levélre." A továbbtanulás konkrét lehetősége újra elfogadhatóvá teszi a „maradni" alternatívát. Sőt, átbillen a mérleg: Lassan leteszek arról, hogy hazamenjek. Anyám minden levelében szinte könyörög, hogy ne menjek. Vagyis megérkezett anyám válasza. Egy hét alatt több levél is jöhetett, mert a bejegyzés január 24-én történt. Anyám félelme az apám elhurcolása miatt érthető. Engem azonban a válasz nagyon elkeserített. Annyira, hogy a Soproni Főiskola január 18-án kézbesített távirata – a „Főiskola igazgatója" aláírással – sem vígasztalt meg. Pedig ezt üzente Magyar János: „Azonnal jöjjenek. Első félévi vizsgák letételének végső napja május 31." Juhász Miki levele is megjött: Sopronban folyik a tanítás…

Őrült dilemma lehetett…

Olyan hamar nem adtam fel. Már csak dacból sem. Január 29-én ez áll a naplóban: „A hazamenetelem ismét előtérbe került. Otthon persze élesen ellenzik. De ÉN fogok dönteni. Még május 31-ig van idő. Addig haza lehet menni." A május 31-ei dátum persze önámítás volt. Az állami amnesztia március 31-ig tartott, a vizsgákra pedig Sopronban kellett volna felkészülni. A következő hetekben mégis kemény hangú leveleket váltottunk anyámmal és nagybátyámmal. Megyek – írtam elszántan – maradj – könyörögtek. Közben kiderült, hogy Hegedűs Tóni visszamegy, és már felvette a kapcsolatot a Magyar Követséggel. Csak a papírokra vár. Valahogy elfeledkeztem Tóniról, nem beszéltünk terveinkről. Tóni február 19-én elhagyott bennünket, és én az önbecsülés mélypontjára jutottam. Az utolsó reményem két soproni professzorunk volt. Itt laktak családjukkal Zürichben és tudtunk egymásról. Huszai Jancsival felkerestük őket. Úgy gondoltam, nekik is jó, ha diákokkal térnek vissza és nekünk is jó, ha egy professzor kísér bennünket. Kiss József, volt kémiatanárunk nem biztatott. Annál nagyobb reményekkel jöttem el Winkler Oszkár professzor úrtól. Alea iacta est! – áll a március 1-jei bejegyzésem kezdetén. Hazamegyek.

Nem mentem haza. Amikor ismét megjelentünk Winkler professzorék lakásán, már nem találtuk őket ott. Még akkor azzal magyaráztam magamnak ezt, hogy Winkler nem akarta sorsunkat magára vállalni. Talán attól tartott, hogy valaha a szemére vetjük: elhozott bennünket a jó világból…

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ha így gondolta, lehet, hogy igaza volt…

Az utócsaták hamar lecsendesedtek, annál is inkább, mert Huszai Jancsi nem volt hajlandó kettesben útnak indulni. Így aztán lényegében eldőlt a hamleti kérdés. Március 12-én már ezt írtam: „A meggyőződésem az, hogy itt fogok maradni. Már csak néha-néha kap el egy-egy pillanatra a vágy, hogy aztán újból a realitás hangján elutasítsam a dolgokat. Nehéz utat tettem meg idáig, de még nehezebb áll előttem."

És azután?

A következő hónapokban dolgoztunk, német kurzusra jártunk, majd a nyári szemeszterben a híres ETH Erdőgazdasági Karán (Abteilung für Forstwirtschaft) mint „szakhallgatók" (Fachhörer) előadásokat látogattunk. Ugyan nem tudtunk kielégítően németül és ezért nem is értettünk meg minden mondatot, de jeleztük kifelé is és (magunknak) befelé is, hogy (újra) diákok vagyunk. A dolgunkat megkönnyítette, hogy mi, volt másodévesek, a második szemeszter előadásait hallgattuk, Bariska Miska a negyedik szemeszterét, és így sok esetben ismétlés volt. Hintsch Guszti szintén a negyedik szemeszterre járt. Hasznos volt ez az elfoglaltság azért is, mert néha-néha még feltört a honvágy és a menni akarás. Az utolsó, május 14-ei naplóbejegyzésemben még mindig kételkedem, hogy helyes volt-e nem hazamenni.

Egy igen nagy változást hozott életünkben a lakásunk felszámolása. A segítő szervezet úgy gondolta, hogy az első félév leteltével visszatérhetünk a privát életbe, vagyis mindenki béreljen magának önállóan egy szobát. Zürichben nem ismerik a kollégiumot. Miska, Tibor egyenként kerestek lakást, Zsolt és én egy kétágyas szobát béreltünk közösen, Gyuri és Jancsi a híres „Rotes Schloss" bérházban, amit mi „Vörösvárnak" kereszteltünk, szereztek egy-egy szobát. Ha viszonylag közel is laktunk egymáshoz, vége lett a napi közös beszélgetéseknek, vitáknak. Egyedül maradtunk, magunkra voltunk utalva. Idővel a „Vörösvár" lett a találkozóhelyünk, mert a két balekon kívül több más magyar diák is lakott ott. Így mindig volt valaki, aki fogadott.

Eljött a nyári szabadság, amely 14 hétig tartott. Munkát kerestünk és dolgoztunk, hiszen a szünetben nem kaptunk anyagi támogatást. Zsolt és én augusztus 25-én elindultunk kerékpárral egy négyhetes németországi körútra. Csodálkoztunk a sok, még megmaradt háborús romon.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Élveztük az estéket az olcsó ifjúsági otthonokban (Jugendherberge, Youth Hostel) és gyakoroltuk a német nyelvet. Cuxhavennál, Hamburg közelében, megláttuk életünkben először a tengert, megízleltük a vizét és fürödtünk benne. Az utunk legjelentősebb eseménye mégis Hannoverisch Mündenben várt ránk: találkozás a soproni fiúkkal! Megismerkedtünk a negyed- és ötödéves firmákkal, és összeölelkeztünk évfolyamtársainkkal: Balázs Árpáddal és Turza Tiborral. Emlékek, tapasztalatok és a „hogyan tovább?" voltak a témák. Megnyugodva tértünk vissza Svájcba: nem vagyunk egyedül Nyugat-Európában!

Október 21-én megkezdődött a téli szemeszter. Az egyetemi tanítás keretei Zürichben lényegesen különböztek a sopronitól. Az erdőmérnöki képzés négyéves volt, de a harmadik és a negyedik év között egy gyakorlati év várt a hallgatókra, vagyis a tanulmányok tulajdonképpen 5 évig tartottak. Minden tanév egy 16 hetes téli és egy 12 hetes nyári szemeszterből állt. Nem ismerték a (félévi) szemesztervizsgákat, hanem csak két elődiploma-vizsgát (Vordiplom), amelyek többé-kevésbé a szigorlatoknak feleltek meg. Az 5. szemeszter elkezdéséhez szükséges volt a sikeres első elődiploma, a 7. szemeszterhez a sikeres második elődiploma. A 8. szemeszter után egy diplomamunka és a diplomavizsga zárta be a tanulmányokat. A jegyrendszerben 1-es volt a legrosszabb és 6-os a legjobb. A sikeres vizsgához legalább egy 4-es átlagot kellett elérni. Minden átlagérték a 4-es alatt elégtelen volt és a vizsgát minden tantárgyból meg kellett ismételi. A neves soproni UV-t nem ismerték.

Az ETH rektora még július 16-án írásban közölte velünk, hogy ősszel rendes hallgatókként folytathatjuk tanulmányainkat. Október 21-én az Erdőgazdasági Karon a következő magyar menekült diákok jelentek meg:

5. szemeszter: Bariska Mihály, Boros Gyula, Hintsch Gusztáv;

3. szemeszter: Czeiner Zsolt, Jacsman János, Szilágyi Tibor;

1. szemeszter: Dancsó János, Donáth György, Huszai János, Pollák Károly.

Az 5. szemeszteresek elengedték az első elődiplomát, minket a 3. szemeszterben mindkét elődiplomára köteleztek. Hintsch Guszti kivételével mindnyájan vesztettünk egy évet. Mégis boldogok voltunk, mert továbbtanulhattunk.

Milyen arányt képviseltek az erdészek ezen az egyetemen?

Az Erdőgazdasági Kar az ETH egyik legkisebb egysége volt. A 3. szemeszteren a soproniakkal együtt 12 hallgató ült a padokban. A többi

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szemeszteren sem voltak lényegesen többen. Az első és a második tanévben azonban az erdészek legtöbbször még más fakultások diákjaival együtt jártak órákra. Így először nem tűnt fel nekünk, hogy kevesen vagyunk. A téli szemeszter után, 1958 tavaszán sikeresen letettük az első elődiploma-vizsgákat. A harmadévesek ugyancsak sikeresen megszerezték a második elődiplomát. A nyári szünetben Tibor Skóciában, én Svédországban hivatalosan erdészeti gyakorlaton voltunk. Zsoltot, visszafelé a brüsszeli világkiállításról, súlyos autóbaleset érte. Több hónap telt el, míg felépült. A következő tanévben a balekok is vizsgázni mentek. Sajnos ketten kihullottak: Dancsó János és Huszai János. Dancsó elment dolgozni a Swissairhez. Huszai elkezdett matematikát tanulni. Ott sem végzett. Évekig betegeskedett, majd egy ETH-műhelyben kapott munkát. A '90-es évek végén meghalt.

A „magyar trió" – mert már így hívtak minket, 1959 tavaszán sikeresen abszolválta a második elődiploma vizsgáit is. A nyári szemeszter után én elkezdtem a 13 hónapos erdészeti gyakorlatot. A gyakorlat főcélja a „választhatósági bizonyítvány" (Wählbarkeitszeugnis) megszerzése. A svájci erdőmérnökök a '70-es évekig túlnyomó részben közszolgálati tisztviselőként dolgoztak. Egy erdészhivatalnoki állás megszerzésének 3 feltétele volt: a svájci állampolgárság, az erdőmérnöki diploma és a választhatósági bizonyítvány. Az erdészeti gyakorlat 2 részből állt: egy héthónapos erdőigazgatási gyakorlatból és egy hathónapos mérnöki gyakorlatból. Az elsőt a Svájci Plató (Mittelland) területén végezték, és a feladatok megfeleltek egy normális erdőgazdasági munkakörnek. A második gyakorlat a hegyvidékre (Alpok, Jura) vitt el, ahol útépítésen, vadpatak-szabályozáson, lavinavédelmen volt a hangsúly. A gyakornok egy erdészetvezető mérnökhöz, egy „tanmesterhez" került. A napi munkáiról naplót vezetett. A választhatósági bizonyítványt kiosztó bizottságtól egy „keresztapa" (Pate) kísérte, aki – egy-két látogatás, naplótanulmányozás és a tanmesterrel való beszélgetések után – a bizottságnak ajánlatot tett.

A soproniak közül valójában Bariska Miska vállalta először az erdészeti gyakorlatot 1958 nyarán. Pár hónapos próbálkozás után – a tanmesterével megbeszélve – abbahagyta, és visszatért a főiskolára. Guszti – engedéllyel – diploma után, 1960-ban lett gyakornok, Boros Gyuszi kihagyta. A mi szemeszterünkről Zsolt, balesete miatt, szintén diploma után ment a gyakorlatra, Tibor passzolt. A balekok 1960/61-ben mindketten megcsinálták. Így aztán mégis én voltam nemcsak az első sopro-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ni, hanem ténylegesen az első külföldi, aki megszerezte a választhatósági bizonyítványt, aminek azonban akkor, állampolgárság nélkül, nem sok haszna volt.

A gyakorlati év kihagyásával egy évvel előbb lehetett diplomázni. Mivel azonban a svájci kollégák teljes létszámban elmentek a gyakorlatra, Miska, Guszti és Boros Gyuszi egy előző évfolyam visszatért hallgatóival végezték a 7. és 8. szemesztert. Zsolt és Tibor a Miskáék volt évfolyamába kerültek. A szemeszterünkön egyedül maradtam soproni. Létszámunk lecsökkent hét főre.

Ilyen bonyodalmak ellenére, 1959 ősze és 1963 tavasza közt mindnyájan befejeztük tanulmányainkat. Nem tudom, mondják-e még Sopronban a hallgatóknak a diplomavizsgák ünnepélyes eredményhirdetésekor, hogy „mérnökké fogadom". Az ETH nem rendez diplomakiosztó ünnepet. Postán kaptuk meg a diplománkat. Egyedül a Svájci Erdész Egyesület hívta meg szemeszterünket egy vacsorára, ahol egy könyvet nyújtottak át. Az első oldalon a nevem és (németül): „... erdőmérnök úrnak, az ETH Erdőgazdasági Karán eltöltött tanulmányi idő emlékére. Zürich, 1961. október 20-án." Rádöbbentem, hogy tényleg célhoz értem. Ugyan Zürichben, de erdőmérnökök lettünk.

Diplomával a zsebetekben hogyan alakult a sorsotok?

1957 tavaszán még álmodozunk egy diploma utáni hazatérésről, a '60-as években ez már nem volt téma. A kettéosztott világban tudtuk, hol a helyünk. Annál jobban el voltunk foglalva az álláskereséssel. A szabad világ egyik jellemzője, hogy a diploma nem jogosít fel sem állásra, sem több fizetésre. Nekünk kellett munka után szaladni, nekünk kellet a fizetés és az évi fizetett szabadság nagyságrendjét kiharcolni. Mindehhez még hozzájárult, hogy mint külföldi erdőmérnökök, nem léphettünk állami szolgálatba. Pedig Svájcban az erdő nagyobb része közjogi tulajdon, és így a rendezett erdőgazdálkodás is közjogi feladat. A magánerdő túlnyomó részben paraszti birtok volt, kis területtel és számtalan parcellával. Nagy szerencsénkre Nyugat-Európában az '50-es évek végén megindult egy gazdasági fellendülés, aminek következtében az államnak, azaz Svájcban a szövetségi államnak („Bund"), a kantonoknak („megyék") és a községeknek nagy volt az adóbevétele. Így lehetővé vált erdészeti programokat is megvalósítani. Egy fontos program volt a tagosítás. A feldarabolt, kisparcellás erdőbirtokok újjá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rendezése. Ehhez szükség volt a meglévő kisparcellás birtokok becslésére, az újjárendezett birtokok felmérésére és becslésére és egy optimális feltáró úthálózat megtervezésére, majd kiépítésére.

Az erdő Svájcban – különböző védőhatásai (lavina, vadpatak, talajerózió) miatt – védett terület. A véderdő hatásainak tartós biztosítása egy optimális erdőművelést követel, ezért az állam szubvencionálta a tagosítást is. A svájci erdészek még idejében kiharcolták, hogy az erdőben minden művelet az ő feladatkörükbe tartozik. (A mezőgazdaságban kultúrmérnökök végzik a tagosítást.)

Az erdőtagosítások kivitelezése a kantonok erdőigazgatóságainak – a megyei erdőigazgatóságoknak megfelelő Kantonsforstamtnak – a kezében volt. Megalakultak a tagosítási osztályok, de az egyre gyarapodó munkát nem voltak képesek elvégezni. Ekkor jöttünk mi. Először Szilágyi Tibor kezdett erdei utakat tervezni, majd Czeiner Zsolt és Donáth Gyuri is beszegődtek. Mindhárman főleg Északkelet-Svájcban dolgoztak. Kezdetben csak egyes útszakaszokat, később egész úthálózatot terveztek, majd becsléseket is elvállaltak. Tibor nagy sikerrel dolgozta be magát. A kezdő egyszemélyes „üzeméből" kiépített egy erdőmérnöki irodát, amely az „aranykorban" egy tucat munkatársat – erdőmérnököket, erdészeket, irodaszemélyzetet, foglalkoztatott. A „Szilágyi mérnökiroda" ismert fogalom volt Svájc erdészberkeiben. A '80-as évek végén lekonyult a gazdasági fellendülés, a tagosítások abbamaradtak. Tibor átment a szúrópróbás erdőleltározáshoz, és ugyanakkor a svájci államvasutaknak lett tanácsadója. Jelenleg már nyugdíjas, de még mindig vannak megbízatásai, amelyeket fiai segítségével végez el. Zsolt csak pár évig volt úttervező. 1964-ben elkerült Bern kanton erdőigazgatóságához, ahol – akkor még mint külföldi! – kinevezték adjunknak (a főerdész asszisztensének). 1972-ben megválasztották a kanton autópályahivatal „zöldosztályának" vezetőjévé. Itt az autópályák táji beillesztése és fásítása volt a főfeladata. Sokat tett a természetvédelem érdekében. Munkát adott magyar erdőmérnököknek. Jelenleg nyugdíjasként Bern mellett él. Donáth Gyuri főleg Zürich kantonnak dolgozott. Ennek révén 1974-ben balekunknak sikerült az erdőigazgatóság tagosítási osztályára bejutni. Ott először részfeladatokat, később pedig teljes tagosítási projektumokat kísért és ellenőrzött. Ebben a funkcióban ő is tudott magyar erdőmérnököket foglalkoztatni. Mint nyugdíjas, Winterthur mellett él. Háza körül nagy kert, magánerdő és egy halastó foglalkoztatják.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hintsch Guszti – visszatérve a diploma utáni erdészeti gyakorlatból – 1961-ben Appenzell Innerrhoden kanton erdőigazgatóságához ment dolgozni. Appenzell Innerrhoden a legkisebb svájci kanton. Erdészetileg csak egy erdészetből áll, így a kanton főerdésze egyben erdészetvezető is. A kanton lakosságáról – hegyi nép – az a hír járja, hogy nem könnyű velük kijönni. Mindenesetre Guszti még a '60-as években elköltözött Appenzellből és otthagyta az erdészetet is. Uri kantonban kapott állást az útépítő hivatalban. Innen 1971-ben megválasztották főnökhelyettesnek Schaffhausen kanton útépítő hivatalába. Ebből az állásból ment nyugdíjba 2000-ben. Most is Schaffhausen kantonban laknak.

Bariska Miska is saját bőrén tapasztalta a svájci erdészeti szolgálat nehézségeit. Ezért már diplomamunkájában egy fatechnológiai kérdéssel foglalkozott. Diploma után bent maradt a Fatechnológia Tanszéken, ahol 1966-ban ledoktorált. Utána Syracuse/USA-ban 2 évig tovább képezte magát a College of Forestry-n. Visszatérve az ETH-ra, 1976-ban habilitált. 1983-ban kivándorolt Dél-Afrikába. A stellenboschi egyetemen dolgozott, majd 1988-ban az ottani erdészkaron professzornak választották. Főmunkája a bányafák minőségi megjavítása volt. Stellenboschból felvette a kapcsolatot a soproniakkal. Érdemeiért 1993-ban megkapta a Soproni Egyetem Díszdoktora címet. Nyugdíjazása után 1995-ben visszatért Svájcba és itt újra a Fatechnológia Tanszéken tanított és kutatott. Abban az időben már a Pozsonyból 1968-ban Svájcba menekült Kucsera László volt a tanszékvezető professzor. Laci korai halála után Miska ad interim átvette a tanszék vezetését. Innen ment másodszor nyugdíjba egy sikeres tudományos pályafutás után. Zürich környékén, Aargau kantonban laknak. Mint nyugdijas összedolgozik a Soproni Egyetem Faipari Mérnöki Karával és több magyarországi faipari válllalatnál tanácsadó.

De hogyan alakult a te sorsod?

A többiektől eltérően engem a diploma után Thurgau kanton erdőigazgatóságán egy biztos, de határidős állás várt. A főerdész asszisztense kiküldetésben külföldön dolgozott, és felkértek helyettesíteni. Ez volt az összes tevékenységem a svájci erdészetnél. 1962 őszétől a „Zürichi Felvidék" (Zürcher Oberland) régiónál dolgoztam mint tájtervező. A '60-as évek elején az említett gazdasági fellendülés következtében megindult a kantonokban és a kantonok régióiban a területtervezés. Ez

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

magába foglalta a tájtervezést is, és mivel Svájcban nem volt megfelelő kiképzés, erdőmérnökök pótolták a hiányt. A regionális tájterv elkészítése után 1964 tavaszán Leibundgut, erdőművelő professzorunk közvetítésével bejutottam az ETH Község-, Régió- és Országtervező Intézetébe (Institut für Orts-, Regional- und Landesplanung). Itt először Winkler professzor asszisztenseként, majd 1964-től tudományos munkatársként, később a tájtervezési csoport vezetőjeként kutattam, és a '70-es évektől kezdve a területtervezők diploma utáni kiképzésnél tanítottam a nyugdíjba vonulásig. 1971-ben ledoktoráltam és a habilitálás réven 1990-ben meglett a venia legendi: előadásokat tarthattam az ETH Erdőgazdasági Karán is. Az egyéves thurgaui helyettesítés kivételével mindig Zürichben laktam és mai is itt élünk.

Rövid jelentés még a két másik magyar erdészdiák sorsáról. Mindketten lediplomáztak. Boros Gyuszi kezdettől fogva építőmérnöki irodáknál dolgozott és útépítéssel foglalkozott. A '70-es években elkerült Algériába, ott idővel professzor lett. A '90-es évek végén meghalt. Pollák Karcsi a diplomázás után szintén privát építőmérnöki irodához ment dolgozni. A '80-as években beteg lett és évekig nem volt képes munkát vállalni. Már ő is eltávozott sorainkból.

Sokszor hallottuk már, hogy „az ember társas lény". A hontalanság hamar meggyőzött az állítás igazáról. Ferienhortból elindulva már az első napon megfogyatkoztunk. Az egyetemi években szétestünk több kisebb csoportra, és a szakmai munka felvétele atomizált. Ezért nem csoda, hogy még a '60-as évek első felében mindnyájan megházasodtunk. Miska és Gyuri svájci, Zsolt német, Tibor magyar, én egy Magyarországról menekült görög lányt vettem feleségül. (Guszti 1956 nyara óta házas volt). A frigyeknek – erdésznyelven mondva – szép hozama volt: Miskánál kettő, Gusztinál három, Zsoltnál egy, Tibornál három, nálam szintén három, Gyurinál két gyerek lett a szaporulat. A második generáció többségben már szintén házas. Jelenleg 18 az unokák száma.

Gyönyörű…

Az ember – mint társas lény – vágyódik barátok, ismerősök után is. Az immár (több mint) 50 éves itteni kapcsolataink, ismeretségeink hálója igen kiterjedt és sokrétű. Az áttekintés megkönnyítése céljából a következőkben szó lesz egy „svájci körről", egy „magyar körről" és egy „soproni körről".

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A „svájci kör" magába foglalja a svájci emberekkel kialakított kapcsolatainkat. Az első szálakat már az idejövet napján elkezdtük fűzni. A naplómban említett vidám sofőr a „Diáksegítés" (Studentenhilfe) szervezet egyik tagja volt. Később megismerkedtünk a többiekkel is. Tanulmányaink anyagi biztosítására a „Diáksegítés" jól szituált svájci családokat szervezett be. Így minden menekült magyar diák kapott egy „keresztapát" vagy „keresztanyát". A „keresztszülők" nemcsak kiképzésünket finanszírozták, hanem 1956 decemberétől havonként legalább egyszer meghívtak bennünket egy ebédre vagy vacsorára a családnál. A kezdeti döcögő társalgás ellenére többünknél egy életre tartó barátság alakult ki. A következő kapcsolatok a szemesztertársainkhoz kötődnek. Mint már említettem, az erdészeknél kisszámú szemeszterek voltak és ezért igazán nem volt nehéz – különösen az 5. szemeszter után – minden kollégával közeli kapcsolatba kerülni. A barátság még ma is tart. Minden évben összejövünk szemesztertalálkozóra. Fénypont volt 2004-ben az egyhetes szemesztertalálkozó Magyarországon. A munkahely újabb, lazább és szorosabb kapcsolatok kiépítését tette lehetővé. Egyeseknek sikerült egy-egy ilyen kapcsolatot „privatizálni", amelyek még mai is tartanak. De évente többször találkozunk más volt munkatársakkal is. Kötelezően kibővítette a „svájci kört" – pontosabban a családi kapcsolatokat a svájciakkal – Miskánál és Gyurinál a saját, mindnyájunknál a gyermekeink házassága. Mint általában Magyarországon is, a nászok nem a legjobb barátok, de becsülik egymást. A '70-es évek elején megkaptuk a svájci állampolgárságot, ami Miskának, Gyurinak és nekem külön kötelezettséget is jelentett, mert behívtak bennünket katonának. Ugyan előre haladott korunk miatt csak segédszolgálatosok voltunk a „svájci hadseregben" (Schweizerische Armee), mégis 42 éves korig 2 évenként 2-3 hétre be kellett vonulni. Azután a „polgári védelemben" (Zivilschutz) szolgáltunk 10 évig. A „kamerádokkal" mindkét szolgálatból sokáig kapcsolatban maradtunk. További személyes kapcsolatok épültek ki, amikor különböző klubok, egyesületek, társaságok tagjai lettünk. Említésre méltóak a Svájci Erdész Egyesület, a vadásztársaságok, a karitatív működő klubok (pl. Lions Club), a sakkegyesületek, a zenecsoportok, az énekkarok stb. Nos, nem szabad elhallgatni, hogy Svájcban is akadnak polgárok, akik nem kedvelik a külföldieket. Ezt mi tudomásul vettük. Az is tény, hogy a svájciak – még egymás közt is – nehezen barátkoznak. De az is igaz, hogy ha kialakul egy kapcsolat, akkor tartós.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

És a magyar kapcsolatok?

A legnagyobb mértékben különböznek személyi kapcsolataink a „magyar körben". Mint ahogy a honvágyhoz, úgy később a hivatalos vagy nem hivatalos svájci magyar szervezetekhez és személyekhez is nagyon egyéni volt a hozzáállás. De aki akarta, megteremthette Svájcban is a maga „kis Magyarországát". A lehetőségek nagyságrendje az én Zürichben kiépített kapcsolataim alapján viszonylag reálisan felbecsülhető, mert ebben a városban lakott a legtöbb magyar. Kezdjük a hivatalos szervezetekkel. Legelőször, még az '50-es évek végén a Keresztény Magyar Munkavállalók Szövetségével találkoztam. Valójában egy általános szakszervezet és mint olyan, sokat segített a magyar menekülteknek. Sok magyart hozott Svájcba az olaszországi táborokból. Ma főleg karitatív működik. Rászoruló magyar szervezeteket és magánszemélyeket támogat a Kárpát-medencében. Én ugyan nem voltam tagja a Munkásszövetségnek, de támogatom egyes akcióit. Még az '50-es évek végén megalakult a Zürichi Magyar Egyesület. A '60-as években Tibor és én az Egyesület vezetőségében voltunk. A Magyar Egyesület főleg kulturális téren működik. Megrendezi a nemzeti ünnepeket (március 15., október 23.) és a Zürichi Magyarok Bálját. Az utóbbi egy multinacionális rendezvény, közel 1000 résztvevővel. A legaktívabb magyar szervezetek az egyházak. Zürichben egy Katolikus Misszió és egy Református Gyülekezet működik. A reformátusok kéthetente tartanak istentiszteletet, a katolikusoknál minden vasárnap van mise. Mint állítólag Szent István idejében a vasárnap vásárnap is volt, úgy nekünk a vasárnap a találkozás napja. A templom után üdvözöljük ismerőseinket és sokszor elbeszélgetünk egy közeli vendéglőben. A Katolikus Misszión belül több ökumenikus szervezet foglalkozik magyar gyermekekkel (cserkészcsapat, magyar iskola), öregekkel (Ívelő Élet, találkozások havonta) és énekkedvelőkkel (Ökumenikus Kórus). Kórusunk egyházi és világi magyar rendezvényeken lép fel. Említésre méltó szervezetek még a Svájci Magyar Irodalmi Kör és a Magyar Táncház Egyesület, mindketten zürichi székhellyel.

A személyes kapcsolatok, mint már említettem, főleg a vasárnapi templomlátogatás után épültek ki. Idővel többrétű baráti csoportosulások alakultak ki, amelyek tagjai egymást váltva lakásokban évente többször összejönnek és nagy evészet és ivászat közben „megtárgyalják a világ sorsát". Nagy eseményekkor, mint a kerek születésnapok, ven-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

déglőkben vagy erdei blokkházakban rendezünk még számosabb összejöveteleket. A privát kapcsolatokhoz tartoznak a heti tarokkcsaták is, az ultizás, a kanasztázás. Egy zürichi magyar különlegesség talán a „férfi buli", ami mulatást és főleg nótázást jelent egy erdei blokkházban. Mi erdészek kezdtük el még a '60-as években, hogy hébe-hóba kirúghassunk a hámból. A blokkházakhoz – amelyek eredetileg erdészeti célra készültek, de hétvégén már régóta kiadják őket idegeneknek – szakmai kapcsolataink révén könnyen és olcsón hozzájutottunk. Később meghívtunk nem erdészeket is, és egyszer aztán átadtuk a szervezést az ő kezükbe. Ma több mint 50 név áll a listán, magyarok egész Svájcból. A „bulit" tavasszal és ősszel rendezzük, kb. 30 résztvevővel.

Említetted a „soproni kört"…

A „soproni kör" mai is a legbensőségesebb kapcsolatainkat tartalmazza. Különösképpen vonatkozik ez az értékelés a hat személyre csökkent, St. Wolfgangból Zürichbe került kis közösségünk viszonyára. De szoros a kapcsolat az 1956 után Zürichben és környékén „felfedezett" soproni erdészekkel, bányászokkal és egyetemi dolgozókkal is. Kocsis István bátyánk volt az első öreg firma, akivel megismerkedtünk. Sopronban adjunktus volt az Erdőrendezés Tanszéken. Zürichben a kanton erdőigazgatóságán dolgozott. A '70-es évek végén komputerizálta az erdőrendezést és -statisztikát, amiért nagyon megbecsülték. Családjával kezdettől fogva Zürichben lakott. Sajnos 2000-ben megözvegyült. Feri fiával, aki szintén az ETH Erdészeti Fakultásán tanult, 2010 őszén hazaköltöztek Magyarországra.

Pista bátyánk révén összejöttünk Futó Lászlóval, akit személyesen ismertünk az Ábrázoló Geometria Tanszékről. Laci bátyánk a faiparban dolgozott pár évet, majd felkerült a Fatechnológia Tanszékre, ahol kutatómunkát végzett és le is doktorált. Ott egy időben Miskával kollégák voltak. A tanszékről ment nyugdíjba, majd megözvegyülve visszaköltözött Magyarországra. A harmadik soproni erdőmérnökünk Gyila Ferenc. Ferit 1951-ben politikai okokból kitiltották az egyetemről, de 1954-ben újra felvették és lediplomázott. Kezdetben a Jura hegység vidékén, francia Svájcban erdei utakat tervezett. A '80-as évektől Zürich kantonban erdőtagosítási projektumokban dolgozott. Azóta Zürichben lakik. Nagy örömmel köszöntöttük 1962-ben, egy őszi délután Komlóssy József volt szemesztertársunkat, aki Kanadából érkezett Zürichbe. Még

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

aznap este elvittük – Tibor és én – Zsolthoz Schaffhausenbe és másnap kora hajnalban Gusztiékat ébresztettük Appenzellben. Jóska itt maradt Svájcban és ő is főleg erdei utakat tervezett. A '90-es évek elejétől – mint az Európai Nemzetiségek Föderációjának alelnöke – a kisebbségek védelemével foglalkozik. Hivatalosan még mindig Svájcban lakik, de főleg Magyarországon él. A '80-as évek végén összehozott a sors (Zádorlaki) Stettner Miklóssal, aki Sopronban harmadéves geológushallgató volt. Bécsben befejezte tanulmányait és kivándorolt Svájcba. Először geológus irodákban dolgozott, majd megválasztották Aarauban gimnáziumi tanárnak. Miki beilleszkedett a szűkebb csoportunkba és már évek óta „közénk" tartozik. Pár éve nyugdíjas, felségével most is Aarauban laknak. A soproni társaságunkhoz tartozik a Kovács család is. Lajos a főiskolán mechanikus volt, felesége, Ilus a sokszorosító üzemben dolgozott. Tibor ismerkedett meg velük 1957 karácsonyán. Amíg az egyetemre jártunk, Kovácsék lakása a „Vörösvár" mellett második találkozóhelyünk lett, ahol nemcsak jó szóval, hanem magyaros ételekkel is erősítették a mindig éhes menekült diákokat. Az '56-os közösségünk kétszer bővült fiatalabb korosztállyal. 1972-ben Pócsi László, soproni diplomás erdőmérnök telepedett le feleségével Zürichben. Laci építőmérnöki irodában dolgozott. Nyugdíjazás után ők is hazaköltöztek Magyarországra. Legutoljára került társaságunkba Mátyás Gábor. Szintén Sopronban végzett erdőmérnökként a '90-es években. Továbbképzés céljából Zürichbe jött és az itteni Erdészeti Kutatóintézetben ledoktorált. Itt dolgozik Zürich környékén egy orvosi kutatóintézetben.

Szervezett találkozóink Svájcba kerülésünk évfordulójának megünneplésével kezdődtek. Ezt az „erdészmikulást" – december 7-én érkeztünk Zürichbe – minden éven megtartjuk. Kezdetben csak a mi kis csoportunk, később az asszonyok, és mostanában néha gyerekeink és unokáink is eljönnek. (A 20. évfordulóra meghívtunk volt tanárainkat az ETH-ról.) Legfontosabb összejövetelünk az „erdészszületésnap". A születése hónapjában mindenki meghívja a férfitársaságot egy vendéglőbe vagy a lakásába. Az utóbbi esetben megvendégeli a kollégákat nagy ebéddel vagy vacsorával. Ha vendéglőben jövünk össze, az ünneplő csak az italt és a desszertet fizeti. Mivel tízen vagyunk, és Tibor meg Zsolt újabban névnapokat is rendeznek, statisztikailag minden hónapban egyszer találkozhatunk. Így állandóan informálva vagyunk egymás örömeiről, bajáról. Társaságunk legaktívabb magja a volt soproni másodévesek csoportja. Négyen jöttünk ki Svájcba, és ma is mindnyájan itt vagyunk. Dél-Afrikából visszatérve be-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vettük Miskát is a csapatba. A kapcsolataink elmélyítésére először 1976-ban – mint 40 évesek – egy magyarországi egyhetes útra indultunk. Főleg Budapesten és a Balatonnál időztünk. A közös élmények hatására elhatároztuk, hogy meg fogjuk ismételni a közös kirándulást. 10 év múlva került rá sor. Mindegyikünk bemutatta Magyarországon a szűkebb szülőföldjét. Harmadik közös utunkat „Magyarország borvidékei" címen rendeztük. A '90-es évek második felében kibővítettük érdeklődési terünket az egész Kárpát-medencére: 1997-ben Erdélyben voltunk, 2001-ben a Felvidéket jártuk be és 2005-ben megismerkedtünk Kárpátaljával. Utoljára hagytam a „Soproni Akadémikusok Társaságának" nyugat-európai pünkösdi találkozóit. Kató Feri már írt erről beszámolójában. Itt még csak annyit, hogy mi kezdeményeztük és Miska vezetésével 1963 pünkösdjén megrendeztük az első találkozót Svájcban, akkor még csak erdészek részvételével. 1970 óta minden második évben összejövünk, időközben kibővülve a bányász- és geodétakarokkal. Eddig nyolc találkozó volt Svájcban, hét Németországban és hét Ausztriában. A három említett országon kívül Franciaországból, Hollandiából és Svédországból voltak még résztvevők. Hébe-hóba magyarországi vendégek is kerültek. A '90-es évektől kezdve Kanadából is jönnek rendszeresen volt soproni diákok.

És a hazai kötődések?

Társasági életünk bemutatása hiányos lenne, ha befejezésül nem említeném meg a magyarországi kapcsolatainkat. Először egyirányú volt az út. 1962-től meglátogathattak bennünket szüleink és közelebbi rokonaink. Így én is vendégül láttam kétévenként édesanyamát és egy alkalommal nagybátyámat. A '70-es évektől kezdve mi is – mint svájci állampolgárok – óvatosan és kezdetben félénken viszonozhattuk a látogatásokat. Amikor szülőhazámba visszatérve először engedték le mögöttem a nehéz vasbeton sorompót, bizony pozitív lett volna a zabszempróba. Legtöbben ritkán jártunk haza. A rendszerváltás után meggyorsult a frekvencia. Mint nyugdíjasok, sokszor négyszer is utazunk évente. Első útjaink a szülőkhöz és a rokonsághoz vezettek. Majd a régi barátok és ismerősök jöttek sorra. Érettségi találkozókon vettünk részt. Sopronban hivatalos szemesztertalálkozókon üdvözölhettük az otthon végzett évfolyamtársainkat. Családjainkkal többször voltunk „Ismerd meg hazádat" körúton. Egyesek közülünk diákokat és más svájci csoportokat is vittek és vezettek ismételten Magyarországon.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De eddig még mindig visszajöttünk. A rendszerváltás első éveiben a hazaköltözés nem jöhetett számításba, mert még aktívan dolgoztunk. A nyugdíjazás azonban ténylegesen meghozta a lehetőséget. Sőt, egy hazaköltözés anyagi előnyökkel is kecsegtetett: A svájci nyugdíjnak Magyarországon lényegesen nagyobb a vásárlóereje, mint Svájcban és azonkívül a nyugdíjasok nem fizetnek adót! Eddig hárman éltek a lehetőséggel. Mi, többiek maradtunk.

Három okot említenék, hogy ezt a magatartást megértessem. Elsőnek egy paradoxnak tűnő ok. Nem mentünk vissza, mert már mehetünk. Eltűnt a vasfüggöny, nincs minőségi különbség a két ország társadalmi rendje közt, mindnyájan egy „birodalomban", Európában élünk. Akkor megyünk, amikor akarunk. Zürichből hamarabb lehetünk Budapesten, mint Sopronból. A másik ok kényelmetlen: mindnyájan megváltoztunk. Mi itt külföldön, de az otthoniak is Magyarországon. A tapasztalatok mutatják, hogy nem könnyű egy '56-os menekültnek az otthoni gondolkodásmóddal és az otthoni dolgokkal azonosulni. De ugyancsak nehéz az otthonmaradtaknak a volt disszidenst – majd külföldre szakadt honfitársat – máról holnapra szomszédként vagy honpolgárként elfogadni. Sajnos igaz a mondás: ha az ember egyszer elhagyja az otthonát, akkor már soha többé nem leli meg ismét. Utoljára talán a legnyomósabb ok: nem akarjuk feladni a meglévő, az előbbiekben vázolt kapcsolatainkat. Itt élnek a gyerekeink, itt találkozunk az unokáinkkal. Itt vannak a barátaink. Itt van egy kis Magyarország, itt van egy kis Sopron is. Ezekről még egyszer lemondani? Elfáradtunk.

A tanulság mindebből?

20 éves koromban hagytam el Magyarországot, és 75 éves öregemberként tekintek vissza. Még mindig külföldről. Nem volt könnyű a döntés. Az első hónapok kínja, sírása, harca kiolthatatlan nyomot hagyott életünkben. Konkrétan megismertük és átéreztük a haza fogalmát. Hogy mégis kint maradtunk, végső eredményben talán a vak véletlenen múlott.

Az első magyarországi látogatásom óta rokonok, barátok és ismerősök, sokszor szegezték nekem a kérdést: „Nem bántad meg, hogy kimentél?" A válasz – ha nem volt időm részletekbe menni – ez volt: „Meg is bántam, meg nem is bántam meg". A probléma ugyanis abban áll, hogy egy ilyen kérdés irreális, vagyis senki sem tudja biztosan meg-

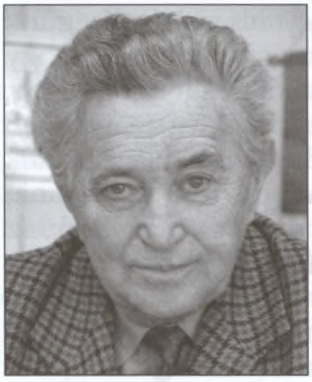
© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

válaszolni. Az életünk reprodukálhatatlan és így nincs lehetőségünk egy ellenpróbát csinálni. Ezért őszintén mondva csodálkozom, hogy egyes otthon maradt kollegák '56-os beszámolójából világosan kicseng: ők azzal, hogy nem jöttek ki, helyesen cselekedtek. Még meglepőbb számomra a vádaskodás, hogy a Nyugatra vándorolt diákok elvesztek a magyarság számára. Hogy mi 50 év után is magyarok maradtunk, nem kell bizonyítani. De hogy utódaink már nem lesznek magyarok, az törvényszerű: Egy idegen élettérben csak egy populációnak van sansza továbbélni, az individuum kipusztul. Ezért gyermekeink, unokáink, dédunokáink – függetlenül attól, hogy túl a „Nagy Vízen", vagy Németországban, vagy Svájcban, vagy Ausztriában laknak – fokozatosan beolvadnak környezetükbe. Ha ez a vétkünk, vállaljuk érte a felelősséget. De sajnos a magyarság nagy, szubsztanciális vesztesége nem 1956-ban, és nem is külföldön, hanem 1956 után és Magyarországon történt és történik. Ezért: „Aki bűntelen közületek, az vessen először követ."

Befejezésül egy pozitív jövőkép az otthoniak felé. Svájcban jelenleg a mezőgazdaságban dolgozók és azok hozzátartozóiknak hányada az összlakosság 3%-a. Ha a parasztság politikai befolyását és súlyát nézzük, akkor azt kell hinnünk, hogy 20, 30 vagy talán 50% a nagyságrend. A viszonylag túl erős „paraszti lobbi" titka abban áll, hogy a legtöbb svájci polgár szülője, valamelyik nagyszülője vagy talán dédszülője, földműves volt vagy földműves családban élt. Lehet a ma szavazó polgár vasmunkás, kiszolgáló, tanító vagy orvos, a fontos kérdéseknél a mezőgazdaság érdekében dönt.

1956/57-ben több mint 200 ezer magyar hagyta el hazáját. Ebből kb. 150 ezren külföldön – akkor úgy mondtak – Nyugaton maradtak. Ezek gyermekei, unokái és dédunokái többnyire nem is tudtak már magyarul. De tudják és egyesek talán büszkék is arra, hogy apjuk vagy anyjuk, valamelyik nagyapjuk, nagyanyjuk, dédapjuk vagy dédanyjuk Magyarországról származik. Ez a tudat, ez a családi háttér a jövendő magyar lobbizmus tőkéje. Ha megindul a kamatozás – a jelek már most igazolják – a következő évtizedekben Magyarország nem lesz egyedül, nem lesz izolált a nagyvilágban. Mindenhol talál szimpatizánst. Ki számolt közülünk 1956. november 4-én a mucki határsávon forradalmunk ezen következményével?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nagy László
(1934–)

A Hanság déli részén, egy Kapuvár melletti kis faluban, Veszkényben születtem. Szüleim mezőgazdasági munkával foglalkoztak, tehát paraszt gyerek vagyok. Nagyapámnak volt 2-3 hold földje, azon dolgoztak, és herceg Eszterházy hitbizománynál napszámosként tengették az életüket. Két testvérem van, egy öcsém, aki sajnos már meghalt, és a húgom, aki jelenleg Sopronban lakik. Én rendkívül kicsi súllyal születtem, úgyhogy amikor a nagybátyám meglátott, azt mondta, hogy ha ebből a gyerekből ember lesz, az a csodák kategóriájába fog tartozni. Nos, úgy tűnik, csoda lett. Anyai ágon a nagyapám hanyőr volt. Ez azt jelenti, hogy ők Döridombon laktak, az Oslitól 5 kilométerre lévő, három házból álló településen. Herceg Esterházy alkalmazottjaként annak a területnek volt az őre. Az erdőket, legelőket, réteket őrizte, így rendkívül közel volt a természethez, abból is élt. Szó szerint, mert ismert minden fát, virágot, ehető és gyógynövényt, gombát, és be is gyűjtötte. Mivel orvos nem volt közelben, a gyógynövényekkel orvosolták magukat, ha kellett.

Meg lehetett élni 3 hold földből?

Nem lehetett, az csak egy biztonságot adott, ezért dolgoztak – mondjuk úgy – napszámba a környék módosabb gazdáinál és Esterházynál. Csak így lehetett megélni. Nekünk, gyerekeknek is keményen be kellett segíteni, mert a falusi élet törvényei szerint mindenkinek részt kellett vennie abból a tevékenységből, ami a falu életében zajlik. Mindenkinek meg kell tanulnia mindent, és a gyereknevelésben is – úgymond – részt vett az egész falu, mert mindenkinek köszönni kellett, bárki rád szólhatott egy csínytevésért, és nem sértődtek meg a szülők akkor sem, ha a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szomszéd adta a megérdemelt pofont vagy egyéb dorgálást. Tehát nekünk, gyerekeknek – korunktól függően – megvolt a kötelességünk. Először az állatok – kacsa, liba, majd a sertés és a szarvasmarha – őrzése, amit már egészen kicsi korban ránk bíztak, később erőnknek megfelelő munkát végeztünk, kapáltunk, majd az aratásnál segítettünk. Kötélterítés, marokszedés, és ha belenőttünk, a kasza nyelét is meg kellett fogni. Ez az élet megtanított arra, hogy mindenért meg kell dolgozni, és arra, hogy aki tisztességgel dolgozik, azt meg kell becsülni.

Engedd meg, mivel 2009-et írunk, hogy az utolsó mondatodra egyet, kettőt köhécseljek.

Jogos a fejcsóválás, de végül is az országot nem az élősködők, hanem a becsületes emberek kitartó munkája viszi előre. Én mint vezető soha nem felejtettem el a munka becsületét, és azt, amikor csak lehetett, megadtam beosztottjaimnak is, legalább is, amikor csak lehetett.

Nos, visszatérve a gyerekkoromra, én igazán kivettem a részem mindenből, ugyanis az belenyúlt a háborús évekbe. Édesapámat kilencszer hívták be a seregbe, és kilencszer búcsúzott úgy, hogy többé nem fogjuk látni egymást. Hadtápos lovas szekeret irányító kocsis bakaként részt vett az erdélyi és felvidéki bevonulásban, megjárta a keleti frontot. Így aztán otthon édesanyámra, nagyanyámra megnövekedett terhek hárultak, ami alól mi sem vonhattuk ki magunkat. Édesapám '45 virágvasárnapján jött haza szabadságlevéllel Pápáról, aztán már nem is ment vissza, mert nagyszerdán bejöttek az oroszok. Így fejeződött be számára a második világégés, és szerencsére sem a nyugati, sem a keleti fogolytáborokat nem ismerte meg.

A tanulást a saját falumban, osztatlan négyosztályos elemi iskolában kezdem. Az osztatlan tanítás nálunk úgy volt, hogy az elsősök és a rossz tanulók az első sorokban ültek, a nagyobbak és a jobb tanulók hátul. Nekem elég rövid időn belül sikerült az utolsó padba kerülnöm. Édesapám – mikor be-behívták, mindig meghagyta édesanyámnak, hogy – gyenge fizikumú lévén – taníttasson legalább szabó mesternek, mert annak csak egy varrógép kell. De olyan jó eredménnyel zártam az elemit, hogy a tanító, az igazgató és a pap javasolták, hogy írassanak be Győrbe a bencésekhez. Azok, akik a későbbiekben falusi, vidéki élethez kötődő pályát választottak, tandíjmentességet vagy tandíjkedvezményt kaptak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

És tartani kellett az ígéretet?

No, ezt nem én ígértem, hanem akik protezsáltak. De mivel még tartott a háború, édesanyám nem engedett el, így még az ötödiket is Veszkényben jártam, és csak '45 őszén kerültem Győrbe. Ott lakott egy nagynéném, ahová szerény kis motyómmal felszerelkezve bevittek lovas kocsival. Ezt megelőzően be kellett iratkoznom a gimnáziumba, amikor is édesapámmal kerékpárral egy nap alatt tettük meg az oda-vissza 100 kilométeres utat, ami az akkori útviszonyok miatt igazán szép teljesítmény volt.

A híres bencés gimnáziumban szerzetesek oktattak és neveltek. Osztályfőnököm dr. Pálfi Aurél matematika-fizikaszakos tanár, rendkívül művelt és képzett fiatal pap volt, aki mindenbe igyekezett bevonni, és mindent megtett azért, hogy vallásos és hazafias szellemben neveljen bennünket. A matematikaórák végéből mindig elcsípett tíz percet, amit arra használt fel, hogy egy könyvből felolvasott. Érdekes módon az év végére éppen befejezte. Úgy tűnt, hogy a gimnáziumban minden rendben van, aztán átszervezték az oktatást. Az addigi hat elemiből nyolc osztályos általános iskolát szerveztek, amit kötelező volt elvégezni. Gyakorlatilag én elkezdtem az első gimnáziumot 1945-ben és ötödik általános iskoláskánt fejeztem be azt az évet. Közben megváltozott az iskola neve is – a gimnázium maradt gimnázium – az általános iskolát Szent Imre Általános Iskolának nevezték el, és még mindig a bencések tanítottak. Aztán tovább változott a helyzet, mert az egyháztól elvették az oktatási jogot, államosították az egyházi iskolákat, és lettünk Megyeház utcai Általános iskola, majd az általános iskola befejezése után lettünk Czuczor Gergely Általános Gimnázium. Ugyanabban az osztályban, ugyanabban a tanteremben ugyanazok a gyerekek.

Akkor ez olyan, mint a kárpátaljaiak, akik anélkül, hogy mozdultak volna, legalább négyszer változott az állampolgárságuk.

Igen. De nemcsak az iskola változott, az osztályzás rendszere is, mert amikor kezdtünk, akkor az egyes volt a legjobb jegy és a négyes volt a legrosszabb. Aztán volt olyan időszak, amikor ez megfordult, a négyes lett a legjobb és az egyes a legrosszabb. Aztán a hetes lett a legjobb, a végén pedig, amikor az általános iskolát befejeztük, kialakult a jelenleg is használatos ötös-egyes reláció. Erről az időszakról még el kell mondanom, hogy a bencés gimnáziumban meghatározó volt a vallásos neve-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lés, és működött a 35. Jedlik Ányos cserkészcsapat. Ennek természetesen minden diák tagja volt, az új belépők mint farkaskölykök, belőlük később lettek cserkészek. Örsökbe szerveződve zajlottak a foglalkozások. Sok mindent megtanultunk cserkészként, az elsősegélynyújtástól a társasági viselkedésen keresztül illemet, jó modort. Azután a zöld nyakkendőt pirosra kellett cserélni. Úttörők lettünk, méghozzá szavazással, mert a tornaterembe tereltek bennünket, ahol „egyhangúan" megszavaztuk, hogy úttörők leszünk.

Gondolom, nem tudtátok, hogy mire megy ki ez a névváltoztatás…

Persze, hogy nem, de nem is nagyon érdekelt, mert örültünk, hogy együtt vagyunk, sportoltunk, jól éreztük magunkat.

El kell mondanom, hogy kezdetben a falusi iskola hátrányaként sok mindennel nehezen boldogultam. Az első év volt a legkeményebb, de sikerült továbblépnem és harmadévre felküzdenem magam az elsők közé. De végig bennem volt a „csak azért is". Különböző könyvekből minden nap 4-5 oldalt másoltam önszántamból, hogy a gyenge pontomon, a helyesírásomon javítsak.

A testvérek között nem okozott feszültséget az, hogy te továbbtanultál, a többiek tovább szántottak, vetettek, arattak?

Nálunk ez úgy volt, hogy a földosztásnál kaptunk elég földet, amiből a család megélhetett, így a két évvel fiatalabb öcsémet a csornai mezőgazdasági technikumba íratták be. Anyagilag is bírták a szüleim, mert utánam a jó tanulmányi eredményem miatt alig, később egyáltalán nem kellett fizetni kollégiumi díjat. Ugyanis akkor már nem a nagynénémnél laktam, hanem kollégista voltam. Más kérdés, hogy az öcsémet elcsábította a pénz. A haverjai ugyanis a kapuvári pályaudvaron nagyon jó pénzt kerestek vagon ki- és berakással (gondoljunk csak a térségben termett rengeteg cukorrépára), amiből lehetett a lányok előtt villogni. Ezért az első év után otthagyta a technikumot. Ezt aztán később megbánta, és levelező úton befejezte a mezőgazdasági technikumot. A húgunk pedig egészségügyi szakmunkásképző iskolát végzett. Tehát a testvéreim és köztem nem volt semmiféle konfliktus a tanulmányok miatt.

De hadd dicsekedjek egy kicsit. Az általános iskola utolsó évében Győr városában rendeztek egy tehetségkutató versenyt. Ez abból állt,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy különböző feladatokat kellett megoldani, és én ezt a versenyt megnyertem.

Azután, miért, miért nem – úgy emlékszem – 1950-ben az egyház visszakapta az iskolát.

Hát akkor telitalálat volt a kárpátaljai hasonlatom…

Mindennek a hátteréről mi semmit nem tudtunk, csak szeptemberben az évnyitón közölték velünk a tényállást, majd mindenki kapott egy szegfűt, és testületileg átvonultunk a Révai Miklós Állami Gimnáziumba. Ez azt jelentette, hogy ott kellett folytatni a tanulmányainkat, de a bencések sem ürültek ki, mert a diákok jó egyharmada hamarosan visszament a bencésekhez, innen-onnan szép lassan feltöltődött a létszám, és a két gimnázium egymás mellett működött.

Én maradtam a Révaiban. Az osztályok meglehetősen heterogének voltak, együtt jártak az „úri" gyerekek a munkások gyermekeivel és a környező falvak parasztgyerekeivel. Érdekes módon a falusi gyerekek voltak a legjobbak, a városiak inkább középszerűek. 1953-ban a 36 fős osztályunkból hatan kitűnőre érettségiztünk és hatot megbuktattak. Egészen kimagaslóak voltak a szakköri foglalkozások, és mivel reál osztály voltunk, matematikából, fizikából, ábrázoló geometriából – a különböző versenyeknek köszönhetően – olyan tudásra tettem szert, amelyből később nagyon jól megéltem.

Még annyit a középiskoláról, hogy Győr városában a hatalom kiadta a parancsot, hogy nem lehet ballagás.

Vajon miért?

Valószínűleg azért, mert ilyenkor hatalmas tömeg szokott összejönni, és tartottak ettől. Lényeg az, hogy – noha tablónk volt – én nem ballagtam, amit a mai napig sajnálok.

Meg kell még említenem, hogy 1951 után a hatalmas beszolgáltatási terhek miatt a földből képtelen volt megélni a családunk, ezért édesapám Győrben gyári munkás lett. Abból az emberből, aki lelke mélyéig parasztember volt, és tisztelte a földet!

Mindig izgatott ez a korszak, hiszen az akkori parasztember sorsa a jobbágyénál is rosszabb volt. Mert a jobbágynak tizedet stb. kellett fizetnie a megtermelt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

javakból, de beszolgáltatni – akár termett, akár nem – akkor is kellett, így volt olyan paraszt, aki vásárolt, hogy meglegyen a leadandó kvóta.

Bizony, ez így volt, ezt hívja a történelem a „padlássöprés" időszakának. Beadási könyvben regisztrálták a leadott terményeket, aminek év végén egyeznie kellett az előírással.

Elég az hozzá, hogy másodévtől kezdve nem voltam kollégista, én is otthonról jártam be Győrbe vonattal. A bejáró életforma eltér a kollégiumitól. Nekem otthonról háromnegyed ötkor el kellett indulnom, hogy – a két és fél kilométerre lévő vasútállomáson – elérjem az öt harminckor induló vonatot. Ezt nem igen vállalnák fel a mai gyerekek.

Beviszik őket autóval az iskolába…

Hát igen. No de hogy érdekességet is mondjak ebből az időből, hét órára ért be a vonat Győrbe, a gimnázium ott volt az állomással szemben, és fél háromkor indult vissza. Közben voltak a tanórák, és én az összes füzetemet, könyvemet otthagytam az iskolában a padban. Soha nem vittem haza. Eleinte ezt rosszallták a szüleim, de azután, hogy hazavittem a féléves bizonyítványom, többé nem kérdezték meg, hogy hol vannak a füzeteim, könyveim. Az utazás másfél órájának az volt az előnye, hogy akinek kellett, el tudta készíteni a házi feladatát. Hozzám, mint jó matekoshoz csapatostól jöttek a megoldásért, úgyhogy nagyon jó gyakorlóterep volt ez az alkalmi másfél óra. Mivel úgynevezett diákkocsiban utaztunk, nem zavartunk senkit. Hazafele többnyire édesapámmal együtt utaztam, igaz, hogy külön, mert én a diákkocsiban voltam, de az állomástól hazafele gyalogolva jól kibeszélgettük magunkat. Mai napig elgondolkozom azon, hogy hogyan tudta feldolgozni azt, hogy ő, mint ízig-vérig parasztember egy gyár udvarán, olajszagban, porban segédmunkáskodott. '56-ban azután otthagyta a gyárat és visszament a földünkhöz. A sors iróniája, hogy azután meg jött a téeszesítés. De ne ragozzuk tovább ezt a témát.

Leérettségiztem. Érettségi eredményhirdetés után kimentem a vasútállomásra, ahol édesapám várta a hazafelé induló vonatot, és mondtam neki, hogy kitűnőre érettségiztem. Soha nem felejtem el az arcát, amin átsuhant az elégedettséggel vegyes meghatottság, hogy sikerült a fiából tanult embert nevelni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Igen, de még előtted vannak a soproni évek…

1953-ban semmi nem akadályozta, hogy a felvételin egy bizonyos szint elérésével felvegyenek. Paraszti származás, kitűnő érettségi, ez több mint elég volt, nemcsak Sopronba, hanem bármelyik egyetemre. Mi szólt Sopron mellett? Biztos, hogy benne volt anyai nagyapám hanyi természetszeretete. Mellette szólt, hogy nincs messze. Az is mellette szólt, hogy olyan jellegű munka, amit a látottak alapján szeretek csinálni. Akkor még nem tudván a selmeci összefüggésről, Sopronba és Miskolcra, a kohómérnökire adtam be a jelentkezésemet. Akkor kezdett elemi erővel beindulni „a vas és acél országa" propagandája. Valószínűleg ez hatott rám. Sopronban a felvételi vizsga tulajdonképpen egy beszélgetésből állt, minek után simán felvettek.

Ha annak idején visszamész a bencésekhez, valószínűleg nem lett volna ilyen egyértelmű a döntés.

Valószínűleg. Soprontól 40 kilométerre laktunk, a reggeli vonattal mentem a délelőtti évnyitóra, és mivel felvettek a kollégiumba is, ott kezdtem volna. Ott egy rövidnadrágos fiatalember közölte, hogy a kollégium megtelt, majd az évnyitó után menjünk vissza, addig rendeződnek a dolgok. Hegyi Bandi, kapuvári gyerek valósággal ráförmedt: „ki vagy te, hogy itt intézkedsz?" „Én vagyok az igazgató." A Roxer Egon volt, aki később a Matematika Tanszéken oktatott. No, mi is jól kezdjük egyetemi tevékenységünket – gondoltuk magunkban.

Úgy emlékszem, 110-en voltunk elsőévesek. Ennek körülbelül egyharmada szakérettségis volt, Ezek azok, akik nem tudtak gimnáziumban érettségizni, de elég értelmesek voltak, és származásuk okán rövidített képzéssel, úgynevezett gyorstalpalóval érettségiztek. Ezeken – mondjuk úgy – a tanfolyamokon figyelembe vették, hogy ki akar műszaki, illetve humán vonalon továbbtanulni, és ennek megfelelően súlyozták az oktatást.

Ekkor már gőzerővel folyt az értelmiség lecserélése a munkás-paraszt káderekkel.

Nagyon sok igen tehetséges hallgató volt a szakérettségizettek között, akik később is megállták a helyüket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Valóban, a tehetség és a tudás megszerzése nem származásfüggő.

Úgy emlékszem, hogy a vizsgákon az oktatók nem tettek különbséget, mert a lényeg az volt, hogy tud vagy nem tud.

A 110 fős évfolyamot négy csoportba osztották. Az előadásokat együtt hallgattuk, a gyakorlatokat viszont külön-külön. Ebből az következett, hogy az egyes csoportoknak – a tagok egyénisége folytán – más-más volt a karaktere. Én az első csoportba kerültem, ahol megválasztottak csoportvezetőnek. El kell mondanom, ami más csoportoknál is így volt, hogy nagyon erős volt az összefogás, és érzékenyen reagáltunk egy-egy csoporttársunk gondjaira, bajaira, és itt nemcsak a tanulmányi szempontokra gondolok. Itt térek vissza Roxerre, aki igazgatóként az egyik tanulószobát alakította át hálónak, ahol 6 elsőévest helyezett el. S mivel a helyiség tanuló volt, volt benne tábla, amely nagy segítséget jelentett az úgynevezett korrepetálásban, mert ott látványosan lehetett a krétával dolgozni.

Az első két félévet jelesen abszolváltam, ami nagy dolog volt, mert – különösen év végén – meglehetős rostálásra került sor, mivel a nagy létszámot 80 főre kellett apasztani. Ez meg is történt. A négy csoport megmaradt. Grátzer Miklós volt az évfolyam DISZ-titkára, akit valamilyen ok miatt leváltottak és engem neveztek ki a helyére. Nehezen álltam kötélnek, többször is megkerestek és végül megmondták, hogy ha nem vállalom, akkor kit kérnek fel helyettem. Több évfolyamtársammal beszéltem a dologról, akik meggyőztek, hogy vállaljam el. Elvállaltam és igyekeztem úgy eleget tenni a párt elvárásainak, hogy az évfolyamtársaimat minél kevésbé terheljem.

És mi volt egy DISZ-titkárnak a feladata?

DISZ-gyűléseket kellett tartani, véleményt kellett alkotni kinek-kinek a tanulmányi eredményeiről és tevékenységéről. A hagyományok ápolásáról szó sem lehetett, gondoljunk csak arra, hogy nem régen zajlott le a közel 50 hallgatót érintő „tisztogatás". Az '50-es évek első harmadában vagyunk, így meglehetősen vonalas hangulat volt a főiskolán. A professzorok hozzáállásában ezt nemigen lehetett érezni, mert náluk a tudás volt a döntő. Akkor úgy vizsgáztattak, hogy az egész csoportot egyszerre behívták és ábécé szerint szólították a hallgatókat. Így mindenkinek valaki hallotta a vizsgáját, amit azután a DISZ-üléseken kiértékel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tünk. A felajánlások évei voltak ezek, így felajánlottuk, hogy a kiszámított átlagon 1-2 tizeddel javítunk.

Képzelem, hogy ez a felajánlás mennyire érdekelte mondjuk Stassney professzort.

Semennyire. Ha kellett, tovább buktatott, ha megfeleltél jelest kaptál, ő felülről kezelte a felajánlósdit. Itt kell elmondanom, hogy voltak öntevékeny dolgaink is, mint amilyen a közös kasszába havonta befizetett 10 forintok. Az itt összegyűlt pénzből kétféleképp lehetett kérni. Például cipővásárlásra kölcsönként, amit 1-2 hónap múlva visszaadott az illető, vagy menzajegyre, kollégiumi díjra segélyként. Az igénylők kérvényeit a négy csoportvezető és az évfolyamtitkár bírálta el. Erről a kifüggesztett listát mindenki elolvashatta a faliújságon. Természetesen alapos megfontolás után döntöttünk, mert hiszen nemcsak saját lelkiismeretünk, hanem a nyilvánosság előtt is viselnünk kellett a felelősséget. Mivel nagyjából ismert volt valamennyiünk anyagi háttere és lehetősége, többnyire igazságosan döntöttünk.

Így zajlottak az egyetemi évek, melynek voltak vidám pillanatai is. Ilyen volt a Haracsi professzornál megtörtént eset, aki köztudottan a rovartan, kórtan, állattan tárgyakat oktatta akkor. Hoztak egy olyan rendeletet, hogy nem muszáj félévkor állattanból vizsgázni, hanem le lehet tenni év végén a rovartannal együtt. A professzor úriember volt, és felajánlotta, hogy bár nem kötelező, de aki akar, vizsgázhat nála félévkor is, és ebben az esetben az illetőt csak a második félév anyagából kérdezi. Mondanom sem kell, hogy senki nem élt a lehetőséggel félévkor. Na, jött a második félév. Vizsgák előtt Haracsi közölte, hogy aki bejön vizsgázni és azt mondja, hogy „első félév", attól csak az első félév anyagát kérdezem, aki azt mondja: „második félév", attól csak a második félévét, aki azt mondja, mind a kettő, attól mind a két félév anyagát kérdezem. Úvét vagyok kénytelen adni annak a félévnek az anyagából, amiből nem vizsgázott, de az úvén csak annak a félévnek az anyagát kérdezem. Ennél korrektebb ajánlatot elképzelni sem lehet. Akkor 22-en voltunk az első csoportban, a 22-ből kilencen vizsgáztunk mindkét félév anyagából, a kilencből hetet átengedett. Kondor Gyuri barátom – egy lúdtalpas gyerek – megfogadta, hogy mezítláb megy haza a kollégiumig, ha átmegy. Átment. Szakadó esőben, fehér ingben, öltönyben és mezítláb ment végig az utcán.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Úgy tudom, annak idején nyáron katonai kiképzést is kaptatok.

Valóban, afféle gyorstalpalóra hívtak be bennünket. Ezzel kapcsolatban elmondok egy esetet, hogy hogyan hasznosítottam ábrázoló geometriai ismereteimet. Tüzéreknél voltunk, ahol egy külső gyakorlaton az ún. atrapp lőtéren gyakoroltunk. Ez abból állt, hogy imitáltuk a különböző pontokra leadott lövéseket, melyeket később táblázat segítségével kiértékeltünk. Szóvá tettem, hogy nem jó a táblázat, mert az alacsonyabb célpont szögét nagyobbnak jelezte, mint a magasabbra leadott lövés szögértékét. Másnap reggel az ezred eligazításán kiszólítottak bennünket, erdészeket a sorból, hogy dolgozzuk ki rendesen az atrapp lőtér táblázatát.

Azután jött élesben 1956…

A forradalmi eseményeket megelőzően, mint említettem, meghatározó szerepet töltöttem be az évfolyamban, ebben az évben mint negyedéves hallgató. Már a szeptemberi tanévkezdéskor diáktársaimtól szokatlanul kritikusabb helyzetértékelő vélemények hangzottak el a honi viszonyokról. Mivel a Szovjetunióban ekkor már lezajlott a 20. pártkongresszus, ez nem is volt meglepő. Meglátásom szerint az '56-os események annyiféleképpen zajlottak le, ahányan abban részt vettek. Sok olyan dolog is elhangzik, ami nem egészen úgy történt, ahogy az elbeszélők elmondják. Éppen ezért én csak arról beszélek, amiben részt vettem.

Előzményként elmondom, hogy ebben az időszakban az egyetemen két dolog történt, ami a fellazulás irányába mutatott. Az egyik, hogy a selmeci múltról és a hagyományokról lehetett beszélni. Nem mindent támogattak, de lehetett nótákat tanulni, lehetett szakestélyeket tartani, igaz, hogy ezt Mikulás-estnek kellett titulálni, meg más címeket kitalálni, de az összejövetel az összetartozás érzését segítette, ez nyilvánvaló volt. A másik tényező az volt, hogy a vezetés különféle kulturális rendezvényeket szervezett és ezt tantárggyá tette, tehát „művelődés" címszó alatt hangversenyeken, színházi előadásokon vettünk részt. Ez nekünk, munkás és paraszt gyerekeknek egy új dimenziót nyitott meg, ami kétségtelenül kitágította a látóterünket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ez az úgynevezett kulturális foglalatosság tantárgy volt vagy…?

Nem, ebből nem kellett vizsgázni, de részt kellett venni az előadásokon, ez az indexemben bent van. Ha jól emlékszem, Kornya Lajos kezdeményezte ezt a – mondjuk úgy – gyakorlati tárgyat.

Amit mondasz, nekem is új, megjegyzem, ez most sem ártana, hiszen akkor a kultúrára fogékonyabb hallgatók végeznének.

Az újságokból, egyes évfolyamtársak elbeszéléseiből tudtuk csak, hogy valami készül. Azután híre jött, hogy a szegedi egyetemen kiléptek a DISZ-ből és megalakították a MEFESZ-t. Ez október közepén volt. Az élet nagy része a Dimitrov téri kollégiumban zajlott. Ennek a kollégiumnak az alagsori részében volt egy nagyterem, ahol kb. 35-40-en gyűltünk össze, és megbeszélgettük, hogy legyen-e DISZ, és ez a 35-40 ember elhatározta, hogy ugyanezt meg kéne csinálni itt Sopronban is, de valahogy úgy, hogy minél többen értsenek vele egyet. Tehát hívjuk össze egy nagygyűlésre az ifjúságot, és ezen a nagygyűlésen meglátjuk, hogy mi lesz a döntés. Igen ám, de addigra megérkeztek a szegedi egyetem követelései is. Na, hát akkor mi is állítsunk össze egy követelési sort, és hát összeállt egy anyag, amit szerettünk volna a társaság elé vinni.

Volt ott a társaságban ellenző?

Ellenző nem volt, de abban maradtunk, hogy meg kéne ismertetni a hallgatósággal ezt az anyagot. Ehhez viszont sokszorosítani kellett volna, és kiosztani. A stencilezésre viszont a rektori hivatalban volt csak lehetőség. Nem rektor volt a főiskolán, hanem igazgató, a bányászoknak pedig dékánja. Elhatároztuk, hogy hétfő délelőtt elvisszük Roller Kálmán igazgatónak és Zámbó János dékánnak, hogy engedélyezzék a stencilezést. Én is tagja voltam annak a háromtagú bizottságnak, aki vitte ezt a petíciót sokszorosításra. Meg se nézték, hogy mi a beadványunk tartalma, csak biztosítottak arról, hogy minden hallgató meg fogja kapni, tehát engedélyezték ennek a beadványnak a sokszorosítását.

Így a 22-én 3 órára meghirdetett ifjúsági nagygyűlés előtt minden hallgató megkapta a stencilezett anyagot. A nagygyűlésnek két témája volt: kilépjünk a DISZ-ből, ne lépjünk ki, alakítsunk MEFESZ-t vagy ne alakítsunk. A másik pedig, hogy mik legyenek a követeléseink. Voltak en-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nek a nagygyűlésnek kemény és megmosolyogni való eseményei is. Például amikor számon kérték egyesektől az addigi tevékenységüket, és egyben nevetséges és szánalmas volt, ahogy egyesek védekeztek.

És neked mi volt a szereped?

Az én szerepem az volt, hogy kezemben a stencilezett lappal figyeljem, milyen javaslatok hangzanak el, és azokkal kiegészítsem. A végén már új lapot kellett kezdenem. A lényeg az, hogy végül összefésültük az anyagot, amit a nagygyűlés elfogadott, majd késő este én olvastam be az összefirkált lapról a győri rádióba a követeléseinket.

A nagygyűlésen egy ideiglenes Intézőbizottságot alakítottunk, ahová az erdész és bányász évfolyamokból két-két főt, a négy geodéta évfolyamból két főt választottak be. A mi évfolyamunk képviselői Grátzer Miklós és jómagam voltunk. A nagygyűlés után ez a tizenhat ember ült össze. Első elhatározásunk az volt, hogy vegyük föl a kapcsolatot azokkal az egyetemekkel, ahol már megalakult a MEFESZ, és tudassuk velük a nálunk történteket. Engem Veszprémbe delegáltak. 23-án hajnali 3-kor indultam, 9-re értem Veszprémbe. Ott felvettem a kapcsolatot régi iskolatársaimmal. Délután a Petőfi Színházban volt a miénkhez hasonló nagygyűlés, ahol a soproniak nevében én is köszöntöttem a jelenlévőket. A karzatról őrületes vastaps fogadta a beszédemet. Felnézek, s látom, hogy soproni egyetemisták felől jött az ováció. Kiderült, hogy mintegy 40 fő autóbusszal Sopronból érkezett a kongresszusra. Éjfélre értünk vissza a busszal Sopronba, közben fogalmunk sem volt arról, hogy Budapesten mi történt. Az egész veszprémi jelenlétünknek később az lett a következménye, hogy a megtorláskor alkalmazott vizsgálatokon a veszprémi egyetemi vezetés a soproniak nyakába varrta a felelősséget, mondván, hogy a petíciónkkal mi „kényszerítettük" a veszprémi diákságot az állásfoglalásukra.

24-én előadások voltak az egyetemen, és az ideiglenes Intézőbizottság folyamatosan ülésezett. Mindenki beszámolt a küldetésén tapasztaltakról, közben a rádión folyamatosan jöttek a hírek. Fel akartuk venni a kapcsolatot a pesti Műszaki Egyetemmel, hogy erősítsék vagy cáfolják a rádióban elhangzottakat. Igen ám, de a posta megtagadta a kapcsolatteremtést. A sors fintora, hogy a pártbizottság járt közbe a postánál. Mivel nem mindenbe vágtak egybe az információk, egy kisebb csoport szemlézte az elérhető összes rádióban elhangzottakat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Abban bizonytalanok voltunk, hogy a politikai vezetés és a karhatalom hogyan reagál a történtekre, és provokációtól tartottunk. Ezért felhívtuk a hallgatók figyelmét, hogy csak csoportosan közlekedjenek a városban, a MEFESZ-vezetők pedig ne hagyják el a kollégium, illetve a főiskola területét, vagy csak akkor, ha az Intézőbizottság tud róla. Aztán olyan hírek keltek szárnyra, hogy az ávósok be akarnak jönni a főiskola területére. Ezért megszerveztük az őrséget.

Lámfalussy Sándor professzor a 2-es teremben tartotta az előadását, amikor bementem és kértem, hadd mondjam el, mi a helyzet. Természetesen megengedte. Később kiderült, hogy ez volt az utolsó előadás a forradalmi események végéig.

Óráról órára változott a helyzet. Végül úgy alakult, hogy nemcsak a főiskola területét, hanem az egész várost járőröztük, ugyanis a lakosság csak bennünk bízott, és hál' Istennek az egyenruhásoktól semmiféle retorzió nem indult.

Egyszer csak jött a hír, hogy egy párszáz fős középiskolás diákcsoport le akarja dönteni a szovjet hősi emlékművet. Engem küldtek ki, hogy próbáljak valamit csinálni. Valóban ott csoportosultak a fiatalok, én meg szót kértem és nyugtatgattam őket, hogy most nem ez a legfontosabb, hanem azoknak a pontoknak a követelése, amit összeírtunk, a szobordöntés ráér később. Hát ez nem jött be. Igaz, hogy nem vertek meg, de beláttam, hogy nem sokra megyek velük, úgyhogy visszaültem Gácsi Vendel mögé a motorra, és bementünk a rendőrségre és mondtuk, hogy mi van, mire ők közölték, hogy mi ezzel ne foglalkozzunk, majd ők intézkednek. Végül ledöntötték az emlékművet, ha jól tudom, a rendőrség hallgatólagos beleegyezésével. A lényeg az, hogy ettől kezdve háromtagú őrjáratokat szerveztek, melyekben egy-egy rendőr, határőr és egy egyetemista tartotta fenn a rendet. Ha két egyenruhás valamiben nem értett egyet, többnyire az egyetemista döntött. Igen rövid idő alatt az egész város ügyintézése a főiskolások nyakába szakadt.

Egyetemisták dolgoztak a kenyérgyárban a sztrájkoló pékek helyett, akik nem akartak sztrájktörők lenni, de irányítottak bennünket.

Ez a pékségbeli történet igazán megható és felemelő.

Ami még rettentő sok munkát adott nekünk, az a Nyugatról özönlő segélyszállítmányok osztályozása, átmeneti raktározása és az ország

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

belsejébe történő szállítása volt. Valóságos logisztikai központként működtünk. Ez ifjú Sarkadi Sándor könyvében részletesen le van írva.

Itt kell elmondanom, hogy az alsóbb évesek a főépület mögött gyülekeztek, követelve, hogy őket is vonjuk be, adjunk nekik is értelmes feladatot. Winkler professzort kértem meg, hogy szóljon a hallgatókhoz. Kinyitotta az ablakot és onnan szólt az összegyűltekhez. Az első mondatát soha nem felejtem el: „Kérem, őrizzék meg méltóságteljes nyugalmukat!" Nagyon kellett ez a hangvétel abban a felfokozott hangulatban. Ezek voltak az első napok.

Később aztán elküldtek Győrbe – ma úgy mondanánk, hogy kampányolni –, ahonnan a helyismeretemnek köszönhetően hamar, három nap után visszamentem Sopronba. Ekkor a szervezetében átalakult MEFESZ-től azt a feladatot kaptam, hogy járjam a vidéket. Többnyire autóbusszal mentünk az előre megtervezett útvonalon, ahol minden faluban leraktunk 2-2 hallgatót, akik beszéltek az emberekhez, visszafelé meg összeszedtük őket. Nemcsak politikai felvilágosító munka volt a feladat, hanem felleltároztuk a budapestieknek összegyűjtött élelmiszer-adományokat, így tudtuk, hol miből mennyi van. Ez a szállítás szempontjából volt fontos. A készletleltár alapján a Budapestre menő kocsik az adott településen felvették az élelmiszert, és úgy mentek tovább. Gyakorlatilag ez volt a fő feladata a vidéki csoportnak. Győr-Sopron megye nyugati részének minden községébe eljutottunk.

Következik az exodus, hogy indult a világnak a társaság?

November 4-én, vasárnap hajnalban hallottuk Nagy Imre beszédét a rádióban. Nekem, mint MEFESZ-vezetőnek, az volt a dolgom, hogy bemenjek az egyetemre az Intézőbizottsághoz. Tudni kell, hogy az Intézőbizottság folyamatosan működött, valaki mindig jelen volt az első emeleti igazgatói irodában, hiszen minden pillanatban döntéseket kellett hozni. Amikor bementem, ülésezett a bizottság. Volt egy úgynevezett katonai részlege is a társaságnak, és kapcsolatuk volt a süttöri tüzérséggel (Süttör Fertőd szomszédságában van), ott volt egy katonai laktanya, és ők megígérték, hogyha nekünk bármire szükségünk lesz, akkor segítenek. Ekkor jött a gondolat, hogy meg kéne védeni Sopront, ki kéne menni Süttörre és ágyúkat kérni tőlük. Újvári Ferivel és egy bányászfiúval hárman indultunk el segítséget kérni. Egy Pobeda gépkocsival vitt ki bennünket egy sofőr. Esett az eső, síkos volt az út, és Fertőszéplakon az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

autó megcsúszott, és egy ház kerítésének nekiment. A bányászfiú meg is sérült, és ottmaradt Széplakon, s amikor a helybéliek megtudták, hogy mi járatban vagyunk, azonnal felajánlottak két biciklit a továbbutazáshoz. Újvári Ferivel elmentünk a laktanyába, ahol pillanatokon belül felállítottak egy csapatot teherautókkal, lövegekkel, katonákkal, és indultunk vissza Sopronba. Megálltunk Széplakon, fölvettük a harmadik társunkat, visszaadtuk a bicikliket – megköszöntük – és még délelőtt visszaértünk Sopronba. Delet harangoztak, amikor a bányászok, a fölsőbb éves erdőmérnök-hallgatók kiindultak a városból, és Nagycenk, Kópháza és Sopron előtt három sorban fölálltak megvédeni Sopront. A bányászok és az ötödévesek az első két sorba, a mi évfolyamunk alkotta a harmadik sort. Minden sornál a 85-ös út mellett két löveget állítottak le. Mi, negyedévesek a 85-ös útnak a jobb és bal oldalán kb. 400-500 méter szélességben helyezkedtünk el. Engem a Vacka Jánossal a szombathelyi vasútvonalnak és egy ároknak a kereszteződésébe állítottak. Körülbelül 2 órakor megérkezett egy tank, magyar zászló volt rajta, és egy tiszt állt a toronyban, aki felszólította a fiatalokat, hogy tegyék le a fegyvert, és menjenek vissza Sopronba. Ahogy ez elhangzott – mi a Vackával ettől kb. 250 méterre voltunk –, láttuk, hogy a közvetlenül ott lévők szép sorban kimennek az útra, leteszik a puskájukat és elindulnak Sopron felé. Mi a Janival a vasút mellett indultunk el, s amikor az első házaknál megláttak bennünket, mondták, hogy azonnal tüntessük el a fegyvereinket, mert baj lesz, ha így bemegyünk Sopronba. No, akkor egy élősövény mellé leraktuk a puskákat, és így indultunk vissza ketten a Dimitrov téri diákotthonba, abban a hitben, hogy ott fogunk találkozni azokkal, akik ugyancsak elindultak az országúton. Amikor odaértünk, senki nem volt a diákotthonban, csak a Magyar János, mert ő családostól ott lakott. Mondtuk neki, hogy mi van. Kérdezte: van e nálatok fegyver? Nincs. Lőszer, semmi ilyen? Nincs. Akkor gyertek be. A pincéből fölhozatott velünk egy gerendát, azzal kitámasztottuk az ajtót, és azt mondta, hogy csak bentlakót engedhetünk be, de csak fegyver és lőszer nélkül. Ketten voltunk a Vackával, aztán kezdtek jönni. Volt, aki tényleg minden nélkül, volt, aki fölszerelkezve. Ezeknek mondtuk, hogy tegye el valahová, aztán bejöhet. A lényeg az, hogy sötétedéskor már elegen voltunk ahhoz, hogy megszervezzük az őrséget a portán.

Elnézést, hogy közbevágok, de én úgy tudom, hogy a Magyar János nem volt Sopronban ez idő alatt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De akkor már ott volt a kollégiumban. Ő vagy 4-én, vagy 3-án jött vissza Budapestről.

Rossz nyelvek szerint valószínűleg többet tudhatott.

Még egy kérdésem lenne, amit most már könnyű föltenni, de akkor nem villant át rajtatok, hogy azzal a szovjet hadsereggel, amelyik végigverte fél Európát, szembe lehet szállni néhány dióverővel és tarackkal?

Nem akartunk mi hősök lenni, mert az igazat bevallva féltünk, de vannak az ember életében olyan pillanatok, amikor nem mérlegel, hanem cselekszik. De józanul végiggondolva, ezt nem szabadott volna csinálni. El sem lehetett képzelni abban az eufórikus hangulatban, hogy valaki azt mondja, hogy: én nem! Természetesen ma már ahány ember, annyi megítélés, de akkor, ott nagyon együtt voltunk. Igaz, hogy azt sem tudtuk, hogy a hallgatóság túlnyomó többsége a Mucknál elhagyta az országot, és Ausztriába menekült. Képzeld el, hogy másnap mindössze 14-en ebédeltünk a menzán. Ekkor már az egyetem előtt, a posta előtt is orosz tankok álltak.

Gondolom, ez a fejekben némi zavart okozott.

Én az itthon maradottak nevében tudok csak nyilatkozni. Induljunk ki az országos képből. A harcok még egy ideig zajlottak, a Kádár-kormányt nem ismerte el az ország, majd a munkástanácsok sztrájkot hirdettek. Gyakorlatilag az országban állt a munka. Mindenekelőtt azt kellett megtudnunk, hogy hányan maradtunk egyáltalán itthon. Mert volt, aki nem Nyugatra, hanem hazament. Ugyanez vonatkozott az oktatókra. Úgy november 10-e körül nagyjából tisztázódtak ezek a kérdések. Az erdőmérnök-hallgatókból úgy 60-80 fő, és az oktatók fele maradt itthon. Magyar János szorgalmazta, hogy a sztrájkok ellenére mihamarabb kezdődjön meg az oktatás. Meg akartuk alapítani azt a szervezetet, amely a hallgatóságot képviseli. Így a MEFESZ-t újjászerveztük. Az erdőmérnöki karon öttagú vezetőség alakult, vagyis minden évfolyam egy-egy főt delegált, a negyedik évfolyamnak én voltam a vezetője.

A honvédséggel karöltve összeszedtük a fegyvereket, lőszereket, vagyis megtisztítottuk az egyetem területét. A mi feladatunk volt az is, hogy a külföldre menekült hallgatók személyes holmiját megőrizzük. Érzelmileg sem volt könnyű az ügy, mert bizony számtalan hallgató hozzá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tartozója jött, hogy mit tudunk a diáktársunkról. Hogy értsd, olyan érzés volt az, amikor átadtuk a cókmókjukat, mint amikor valaki a kórházban elhalálozik.

November 12-én, az országban elsőként, megkezdődött az oktatás. Ez kompromisszum eredménye volt, mert az oktatók oktatni akartak, a hallgatók pedig – az országos helyzetre való tekintettel – árulásnak tartották a munkásokkal szemben.

És mi lett a pontokkal, amit követeltetek?

...hát azokból nem lett semmi. Gyakorlatilag visszaállt a régi rend. Az oktatás úgy indult meg, hogy volt olyan évfolyam, ahol két hallgató, volt, ahol tizenöt a tanszéken beszélgetett az oktatókkal. Gondolhatod, hogy ezek a beszélgetések nem az egyes tárgyakról szóltak.

14-én Magyar János kezdeményezésére összeült egy hallgatói tanács, ahol bizony a Magyar Jánost kifütyülték, aki ott is hagyta a gyűlést. Ő tulajdonképpen a normális oktatás folytatását akarta elérni, amit, mint említettem, a hallgatóság árulásnak tartott. Abban egyeztünk meg, hogy mihelyt a közlekedés helyreáll, 1 hét rendkívüli szabadságot ad a hallgatóknak az egyetem, hogy otthon be tudjanak számolni. Ez november utolsó hetében következett be. December elején elindult a rendes oktatás, a vizsgahónapot kitolták január 20-tól február 20-ig, így pótoltuk be a kiesett időt.

Egy eseményt még elmesélek. December 2-án behívott engem és Illyés Benjámint Lámfalussy Sándor, Magyar János és Haracsi Lajos. A feladat az lett volna, hogy valami módon vegyük fel a kapcsolatot az Ausztriába távozottakkal. Arra akartak rábeszélni, hogy mivel minket általában elfogadtak az évfolyamtársaink, győzzük meg őket arról, hogy jöjjenek haza. Azt hitték, hogy a kiutazott társaikra majd jobban hallgatnak. Azzal a feltétellel vállaltuk, hogy Szilágyi Pista is jöjjön velünk, aki már egyszer megjárta ezt az utat és hazahozta a feleségét. Így másnap hárman fölkerekedtünk és elindultunk Ausztriába.

Akkor még nyitva volt a határ?

Már nem teljesen, mert bennünket is elfogtak, de aztán mégis átengedtek. A Sankt Wolfgang-i táborban nagy ovációval fogadtak bennünket, mert azt hitték, hogy mi is csatlakozunk hozzájuk. Mindjárt előre-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bocsátottuk, hogy mi vissza fogunk menni. Nehéz helyzetben voltunk, mert egyfelől őszintén be kellett számolnunk az otthoni állapotokról, másrészt nem mondhattuk, biztathattuk őket azzal, hogy nem lesz bajuk, ha hazajönnek, mert ez nem rajtunk múlott. Mivel az oktatók külön táborban voltak, Grátzer Miki megígérte, hogy megszervez egy találkozót velük. December 7-én két csendőr érkezett és Szilágyi Pistát kereste, majd elvezették. Rövidesen újabb két csendőr jött, akik Bénit meg engem vittek el. Bevezettek egy terembe, ahol valaki fölismerte a Szilágyit, hogy már járt itt. Tulajdonképpen egy kihallgatást folytattak le, mert arra gyanakodtak, hogy kommunista ügynökök vagyunk. Úgy tudom, akkor már lényegében eldőlt, hogy javarészt együtt marad a társaság és Kanadába mennek. Azt mondtuk, hogy mi nem akarunk Kanadába menni, Európában szeretnénk maradni, és ha nem találunk megfelelő befogadó államot, akkor visszamegyünk Bécsbe. Mindezt aprólékosan jegyzőkönyvbe vették. A vége az lett, hogy a Szilágyit elvitték a salzburgi rendőrségre, minket pedig kitoloncoltak a táborból. Amikor vége volt a kihallgatásnak, közöltük a diáktársainkkal, hogy mi történt, de mondtuk, hogy nincs egy fillérünk se a visszaútra, ezért összekalapozták az útiköltséget Bécsig. Hahn Fülöp tudott németül és elvállalta, hogy elkísér bennünket. Másnap reggel egy ötödéves és négy-öt alsóbb éves csatlakozott hozzánk. Bécsújhelyen tett fel Fülöp a vonatra, és így jutottunk haza. A kollégiumban felkerestük Magyar Jánost és beszámoltunk a történtekről. Közöltük vele, hogy fél tucat hallgató hazajött. Január elejéig még 85 erdőmérnök-hallgató jött haza.

Pusztán érdekességként mondom el, hogy az évfolyamomból pontosan annyian végeztek Kanadában, mint itthon, azaz 37-en itt is, ott is. Így szakadt ketté az évfolyamunk és valahol az egyetem is.

Azt azért el kell mondanom, hogy kinti társaimmal folyamatosan tartottam a kapcsolatot, ahogy lehetett.

Mint adatot említem meg, hogy a forradalom előtt 377 hallgatója volt az erdőmérnöki karnak, és a januári félévben 174-en vizsgáztak, tehát gyakorlatilag megfeleződött a hallgatók száma.

És mi történt ezután itthon?

Mi azt hittük, hogy mindent becsületesen csináltunk, nem okoztunk kárt senkinek, sőt, Sopron városban egy puskalövés nem dördült el, hozzájárultunk ahhoz, hogy működőképes maradjon a város. Úgy gondoltuk,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy nincs félnivalónk, és részben ezért maradtunk itthon. Naivak voltunk, mert nem ismertük az egyre szilárduló rendszer igazi természetét. Voltak házkutatások az oktatóknál, a kollégiumban is. Az igaz, hogy különösen nagy hátrányt okozó retorzió nem volt, de az első pillanattól kezdve éreztette a hatalom, hogy ki az úr e hazában. Bizonyos ünnepek alatt, mint a március 15-e, egyes oktatókat, de hallgatókat is szobafogságra ítéltek. De olyan is volt, hogy néhány napra bevitték a rendőrségi fogdába. Az öttagú MEFESZ vezetőség a vizsgahónap végéig működött. Feloszlatta önmagát, mert a folytonos nyomás hatására beláttuk, hogy további tevékenységünk értelmetlen. Így az ifjúság szervezet nélkül maradt. A politikai hatalom erősödésével rövidesen egyre több KISZ-szervezet alakult. Az egyetemen belül is volt ilyen törekvés, és az öt évvel azelőtt végzett Kövidi Robi megkeresett engem – aki párttitkár is volt –, hogy vállaljam el a KISZ megszervezését. Hosszas töprengés és társaimmal való konzultálás után úgy döntöttem, hogy nem vállalom el. Természetesen ennek ellenére megalakult az egyetemi KISZ, feljegyzések szerint 80 fővel. Ez a hallgatóság egyharmada volt. Az évfolyamunk döntő többsége nem lépett be.

Most egy kicsit ugorjunk előre. 1958-ban végeztünk, s az első olyan évfolyam voltunk, akik öt évet jártak az egyetemre.

Mivel nem léptem be a KISZ-be, nem tölthettem be semmilyen tisztséget az egyetemen. Ezért finoman megsúgták, hogy ne pályázzak a valétaelnöki tisztre.

Ki súgta meg neked? Oktató? Hallgató?

Nem, politikai vonalról, párt, KISZ… Kocsis Jóska KISZ titkárra határozottan emlékszem. Ők ugyanis mindenáron valami KISZ-es embert akartak, de őt meg az évfolyam nem fogadta el. A kompromisszumos megoldás az lett, hogy Illyés Bénit választottuk, aki nem kompromittálta magát annyira, mint én, és nem is volt KISZ-tag.

Hát, ezután, ahogy mondani szokás, kiléptünk az életbe. Az elhelyezkedéshez valamennyiünkről káderlap készült, amit minősítésnek neveztek. Annyit, hogy az én minősítésem legendaszámba ment, amit, ha úgy gondolod, építs majd be a beszélgetésbe, amiről részletesen írtunk Balsay Lacival és Illyés Bénivel a „Sopron nem ereszt el" címen az Erdészettörténeti Közlemények XLIV. számában.

„Úgy tűnt, hogy évfolyamunk a valétálás közös feladatainak megoldása során egységessé vált. Ez a szép kép május-június hónapban szer-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tefoszlott. Ebben az időszakban készítették el a minősítéseinket. Az elkészítését szabályozó miniszteri (művelődésügyi) utasítás az összeállítását elsősorban a hallgatóval huzamosabb ideig kapcsolatban álló tanszékre bízta. Az általunk ismert minősítéseknek a szakmai alkalmasságra vonatkozó része általában igényes, a fejlődést segítő, felelősségteljes megállapításokat tartalmazott. Az érintettek világnézeti és politikai fejlődésére vonatkozó részt az egyetemi párt- és KISZ-szervezet képviselői fogalmazták meg. Mai megítélésünk szerint is megdöbbentő, hogy olyan véleményt formáltak évfolyamunk egyes tagjairól, melyek a fiatal, végzős erdőmérnökök későbbi előrejutását kedvezőtlenül befolyásolták. Ebbe a csoportba annak alapján tartoztunk, hogy fenntartottuk a szovjet beavatkozás és a retorziók elutasítására vonatkozó véleményünket, és nem léptünk be az ifjúsági szervezetbe. A passzivitás vádja is alaptalan, hiszen az érintettek az évfolyam közösségi életében aktívan részt vettek. Sokunkat értek váratlanul ezek a megállapítások.

Az utasítás a korábbi „káderozáshoz" képest előrelépést jelentett például abban, hogy előírta: „A minősítés tartalmát az érdekelt hallgatóval ismertetni kell; módot adva esetleges ellenvetései kifejtésére". Az érdekeltek közül sokan vállalkoztunk erre. A konfliktus így írásban rögzült a minősítéseinkben. Legtöbbünknél Magyar János dékánunk záradéka enyhítette az évfolyamtársaink által megfogalmazott elmarasztaló véleményeket.

Nagy László a rendszerváltás után kezébe került eredeti dokumentumok alapján a minősítését a következőképpen írja le:

„1957. június 12-én hívtak be az egyetemre a minősítésem ismertetésére a Személyzeti Osztályra. Az elém tett minősítés három fő részből állt:

Az első rész a személyi adataimat és az egyes félévekben elért tanulmányi átlagaimat tartalmazta.

A második rész a tanulmányi tevékenységemmel, a diplomaterv készítésével, szakmai gyakorlati munkámmal foglalkozott.

E két rész adatai és megállapításai tényszerűek és reálisak voltak.

Mivel az eredeti okmány a birtokomban van, a harmadik részt szó szerint idézem:

„Az ellenforradalom előtt társadalmi munkát végzett, az évfolyam DISZ titkára volt. Az ellenforradalom óta teljesen passzívan viselkedett. 1956 októberében a falujáró csoport szervezője volt. Az ellenforradalmi eseményeket jó szervezőképességgel, lelkesen támogatta. Magatartását

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

alapjaiban azóta sem változtatta meg. Ellenséges és passzív magatartású embereket ma is maga köré csoportosít. Nyugaton nem volt. Az évfolyam pénzét felelőtlenül kezelte, még a mai napig sem tud róla elszámolni.

Jó vezető mellett szakmai tudását hasznosíthatja az erdőgazdaság számára, ahol védkerület-vezetőnek javasoljuk."

A véleményemet elmondhattam, amit meg is tettem, és a következőket mondtam:

„Az az ígéret hangzott el, hogy 1956 miatt senki hátrányt nem szenved, ha bűnt nem követett el. A megállapítások viszont hátrányosak.

– Ki az ellenség, van-e ellenség az egyetemen?

– Nyugaton voltam, de kérem beírni, hogy miért, hiszen tudják.

– Az évfolyamnak volt pénze, amit a gazdasági felelős kezelt.

Évfolyamunkon havonta fizettünk be személyenként 10-10 forintot, s az így összejött pénzt az évfolyam vezetésének döntése alapján vagy segély vagy hitel formájában az azt kérő évfolyamtársaink kapták meg.

1956 októberében kb. 4-5 ezer forint hitel volt évfolyamtársainknál. A hitelfelvevők több mint fele nem jött haza, így a hitelt sem fizette vissza."

Ez az az összeg, amiről a gazdasági felelőssel együtt nem tudtunk elszámolni. Ez érthető is a nagy zűrzavarban. Zsigmond Katival (ma Reményffy Lászlóné), aki a pénztáros volt, ketten kaptuk meg ezt a „megbízhatatlan" minősítést.

A lelkiismeretedet valahol nyugtathatta az a tény, hogy végül is Bénivel nektek összeadták a lágerből való hazajövetel költségét, hiszen az utatokat hivatalosnak lehetett tekinteni. Ha belegondolok, az egyetemnek kellett volna a kiküldetésetek költségeit fedezni…

Azt hiszem, ez akkor nem érdekelte őket. De további kérdéseket tettem fel, mert a tudásom alapján nem értettem a védkerület-vezetői beosztásra tett javaslatot.

„Megtudhatom-e, hogy kinek a véleménye, mert az elém tett okmány nincs aláírva."

Az érveim meghallgatása után a minősítésem szóban forgó része a következők szerint került javításra:

„Az ellenforradalom előtt társadalmi munkát végzett, a DISZ évfolyam-titkára volt. Az ellenforradalom óta teljesen passzívan viselkedik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

1956 októberében a falujáró csoport tagja volt. Az ellenforradalom alatt lejátszódó egyes eseményeket részvételével támogatta. Magatartását alapjaiban azóta sem változtatta meg. Baráti környezete passzív magatartású emberekből tevődik össze. Nyugaton nem volt.

Jó vezető mellett szakmai tudását hasznosíthatja az erdőgazdaság számára. Védkerület-vezetőnek javasoljuk egy időre.

Fenti jellemzést a tanszéki konzulens és a KISZ Bizottság véleménye alapján készítettük el."

A minősítéshez hozzáírtam a véleményeltérésemet.

Munkahelyemre érkezésemkor 1958. július 1-jén derült ki, hagy a személyzeti csoportvezető és az MSZMP titkár aláírásával 1958. június 9-i dátummal a jellemzés első változatát küldték meg a leendő munkahelyemre.

Ott joggal kérdezték meg, hogy ezek után mit kezdjenek velem.

Jeleztem, hogy én egy minősítést aláírtam, azt kérjék el, a minősített által aláírt változatot.

Lényeg az, hogy mindezek benne maradtak a minősítésben, még akkor is, ha az eredetihez képest finomítottak rajta.

Sali Emil vezetésével működött az a bizottság, amelyik eldöntötte, hogy ki hova megy dolgozni. Balsay Lacival együtt akkor már tárgyalásban voltunk a zalai vezetéssel, Németh László igazgatóval és Andor Jóskával, hogy a zalaiakhoz megyünk. A bizottság viszont mindent megtett, hogy ezt megakadályozza. Odáig fajult a dolog, hogy végül határozottan kértem, döntse el a bizottság, hogy a szakma igényt tart-e rám, mert ha nem, akkor más területen keresek munkát. Végül is Zalába kerültem, viszont Balsay Laci Tolnába, akit először Nyíregyházára akartak küldeni.

Andor Jóskáéknak az volt az első dolga, hogy megmutatták a minősítésemet. Döbbenten tapasztaltam, hogy az első változatot küldték le.

Nesze neked selmeci szellem…

Halkan megjegyeztem, hogy ez nem szabályos minősítés, mert én nem ezt írtam alá. Több hétig ment a levelezés, míg végre az egyetem megküldte azt a változatot, amit aláírtam, a következő megjegyzéssel: „A célszerűség azt kívánja, hogy mérnöki munkában dolgozzon", aláírás: Magyar János.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Így kerültem Zalába, a Szentpéterföldei Erdészetnél kezdtem szakelőadóként. Megjegyzem, akkor a zalaiaknál egyetlen erdészet élén sem volt erdőmérnök. Szakiskolát vagy azt sem végzett rendű-rangú kollégák irányítottak. Két év után Csömödérre kerültem, ami fűrész- és vasútüzem volt, tehát a szigorúan vett erdészeti alaptevékenységtől kissé eltérő munkát kellett végeznem. Itt sok mindenhez kellett alkalmazkodni. A vasútüzem, a fűrészüzem, a beérkezett faanyag tárolása mind-mind külön odafigyelést követelt.

1964-ben országosan megalakultak a műszaki erdészetek, mert a felfutó gépesítés koncentrált javítóműhelyeket is igényelt. Ez érthető, ha belegondolunk, hogy amikor kezdtem, 10 órás műszakban kézi szerszámokkal dolgoztak az erdőművelők épp úgy, mint a fakitermelők. Kineveztek műszaki vezetőnek, hogy miért engem, azt nem tudom. Mindenesetre új kihívás volt. Tizenkét évig irányítottam ezt a feladatkört. Hozzánk tartozott az út- és magasépítés is. De minket hívtak akkor is, ha valamelyik vezetőnek a WC-jében elszakadt a lehúzólánc. És sorolhatnám tovább. André Béla kollégám szokta mondani, hogy az itt eltöltött évek a nyugdíjazásnál duplán fognak számítani, mert annyira igénybe vette az embert.

1975 januárjában Csömödérre mentünk a kollégákkal egy kihelyezett értekezletre, amikor baleset ért bennünket. Az egyik kollégánk meghalt, hárman életveszélyesen, többen súlyosan megsérültünk. Kilenc hónapig nyomtam a betegágyat, de sajnos azután sem tudtam a munkámat úgy ellátni, ahogy szerettem volna. Még egy létrára sem tudtam fölmászni, ami pedig egy építkezés ellenőrzésekor mindennapos volt.

1976-ban a közgazdasági osztály vezetője meghalt és engem neveztek ki a helyére. Így kerültem a központba. Jellemző az akkori állapotokra, hogy sem béremelés, sem jutalom nem volt. Az elkövetkezendő években különböző ötletekkel és újításokkal sikerült rendbe tenni a pénzügyi helyzetet. Így meglehetősen népszerű lettem a munkatársaim körében. A számok világában mindig otthon éreztem magam, így nemcsak a pénzügyek, hanem a különböző statisztikai jelentések, nyilvántartások sem jelentettek nehézséget.

1982-ben nyugdíjba ment a cég gazdasági igazgatója, mire föl az egyik kolléga – lehet, hogy célzatosan – megjegyezte: „látod, Laci, ha te párttag lennél, te lehetnél az új igazgató, mire megjegyeztem, hogy ha eddig nem léptem be, most se fogok.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor már lehetett mondani, mint ahogy mondta is valaki, hogy most, az utószezonban.

Végül – Várhelyi Jóskának köszönhetően – mégis én lettem a gazdasági igazgató. Meg kell említenem, hogy amikor műszaki vonalra kerültem, Keszthelyen elvégeztem a gépész üzemmérnöki szakot. Amikor kineveztek közgazdasági osztályvezetőnek, elvégeztem a mérnök közgazdász szakot. Nyilván ez is közrejátszott a gazdasági igazgatói kinevezésembe. Mivel Várhelyi országgyűlési képviselő is volt, lényegében Andor Jóskával ketten irányítottuk a céget. Nagyon jól kijöttünk egymással. Várhelyi Jóska soha semmiben nem akadályozott, sőt, mindenben elfogadta a döntéseinket.

Az éves terveinket kezdettől fogva a minisztériumban hagyták jóvá, azután valami ok folytán kezdtek nagyobb önállóságot adni a cégeknek, ahol viszont megalakíttatták a vállalati tanácsokat a '80-as évek közepén. Ezek a tanácsok meglehetősen demokratikusan működtek, mert a létszám felét a dolgozók választották, a másik felét az igazgató jelölte ki. Nos, nálunk én lettem a tanács elnöke. Nem dicsekvésképp mondom, de a vállalatunk mindig ott volt az erdőgazdaságok közül az első három helyen.

Irigyeltek is benneteket adottságaitokért éppen elegen.

Valóban jók az adottságaink, de mi mindig is jól sáfárkodtunk vele. Azután a minisztérium rájött, hogy a vállalati tanácsok túlságosan önállóvá tették a cégeket, és ragaszkodtak ahhoz, hogy ők is delegáljanak valakit, aki persze a minisztérium szempontjait is igyekezett érvényesíteni. Majd ezt követően az irányító szerepet átvette az ÁVÜ, és ez személyi és szervezeti változásokkal járt. Kineveztek egy privatizációs biztost és kötelezték egy privatizációs terv elkészítésére. Ennek a lényege az lett volna, hogy „ami él és mozog", mindent el kell adni. Ez az ember behívott hármunkat, és a termelési és a fejlesztési igazgatókkal közölte, hogy munkájukra nem tart igényt, valamelyik erdészetnél kapnak új beosztást. Nekem nem szól semmit. Kérdeztem, hogy hogyan képzeli az egész irányítást, elmondta, mire közöltem vele, hogy én kérem a korengedményes nyugdíjazásomat. Még hozzátettem, hogy a múltról szóló fejezetet én kívánom megírni a privatizációs tervbe. Ebbe belegyezett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Végül is mi volt a fő okod, hogy egyik pillanatról a másikra így döntöttél?

Döntően három oka volt. Az egyik, hogy már olyan korban voltam, hogy nyugdíjba vonulhattam. A másik, hogy nem értettem egyet az elképzelt vállalati koncepcióval, és bizonyos esetekben a személyekkel sem. A harmadik, hogy zavart az, hogy az országos erdészeti irányításban is olyan elképzelések voltak, amelyekről több ponton mást tartottam jónak. Ráadásul a felső vezetésben sem tartottam minden személyt alkalmasnak.

1993. január 1-ején nyugdíjba mentem, ami nem tartott sokáig. Októberben már részvénytársaságként működött a gazdaság. Az ÁVÜ hamar rájött, hogy nem sokra megy nálunk a cég akkori vezetőivel, ezért pályázatot írtak ki a vezérigazgatói posztra, amit Feiszt Ottó nyert meg és '93. szeptember 1-jétől kinevezték. Én a részvénytársaság elnöke lettem. Ez egészen 1999-ig tartott, amikor is a hatalom mást nevezett ki a helyemre elnöknek. Én az igazgatóság titkára lettem, s gyakorlatilag ugyanazt csináltam, mint addig. 2002-ben ez az elnök lemondott, és ismét én lettem az elnök. 2005-ben az akkori hatalom újra hozott egy embert, most ő az igazgatóság elnöke és én vagyok a titkár.

Úgy tudom, sok helyen volt ilyen „csiki-csuki" intézkedés, mert a hatalomnak mindig voltak olyan szakmán kívüli emberei, akiket pusztán lojalitásból juttattak jól fizető posztokhoz. Ez, tudod, engem emlékeztet a MÁLLERD időkre, amikor igazgatóknak szakmához nem értő káderet neveztek ki. A főmérnök erdész meg felelősen irányította a termelést.

Hát ezt nem én mondtam. Munkám értékeléseként annyit, hogy 1958-ban örültem, hogy egyáltalán felvettek ide dolgozni. Szinte bizonyítási kényszert éreztem mindvégig, hogy jól döntöttek, amikor alkalmaztak. Visszagondolva minden lényeges, céget érintő döntésben részt vehettem. Mint például a gépesítésben a lovas fogattól Unimogig, a kézifűrésztől a Stihl elterjesztéséig. A számítástechnika bevezetésénél a kezdettől a mai napig. Résztvevője voltam a területi nagy összevonásnak. Később, a technika fejlődésével – és részben financiális okok miatt – erdészetek összevonására került sor. Elmondhatom, hogy nagyon sok derék kollégát ismertem meg az életem folyamán, és nem panaszkodhatom, mert a munkámat mindig elismerték. A legbüszkébb a Bedő Emlékéremre vagyok, de a 2007-ben átvett

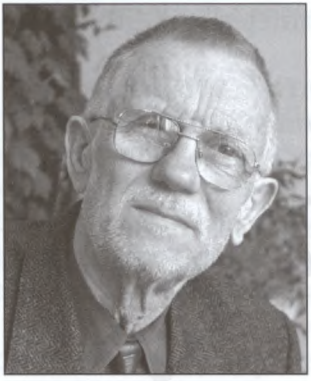
© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetés is méltó helyre került a vitrinbe.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy 2008 szeptemberében valamennyi még élő évfolyamtársammal átvehettem az aranydiplomát, ahol tizenhat Kanadában és húsz itthon végzett évfolyamtársam volt jelen. Meg kell mondanom, épp úgy büszke vagyok az '56-ban elmentekre, és örülök, hogy külhonban sikerült egzisztenciát és sokuknak elismertséget szerezniük, mint ahogy mi, akik itthon maradtunk, olykor nehéz körülmények között is helytálltunk. Mert végül is, ha mindnyájan elmegyünk, ki marad a hazában?

Köszönöm a beszélgetést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Apt Kamill
(1937–)

Hány élet fér bele egy életbe? Pontosan nem tudom, de sok, az biztos. Az enyémbe legalábbis már belefért néhány, és az az érzésem, hogy jön még több is.

A félfeudális időkben a kis Tolna megyei falu, aztán a háború, a menekülés, Németország, a kommunizmus Szekszárdon, Sopronban, forradalom, megint menekülés, internálótábor, Kanada, még egy menekülés, Dél-Amerika, megint Kanada... Mind más világ, mind új élet.

Az ember megmarad, de tanul.

Az élet? Az élet nem trágyadomb és nem is virágoskert. Inkább olyasvalami, mint egy nyár eleji legelő. Van benne tehénlepény bőven, de virág is.

A hatvanas években volt odahaza egy mondás: a rendszer olyan, mint a feleség: ez van, ezt kell szeretni. Egy angol fohász: adj uram erőt megjavítani, amit lehet, türelmet elfogadni, amin nem tudok változtatni, és bölcsességet, hogy különbséget tudjak tenni a kettő között . És még valami: az életben nincs közönséges vagy fölösleges pillanat.

Ötvenhat decemberében Sankt Pöltenben véletlenül börtönbe kerültünk. Öten voltunk együtt, egyetemisták. Négyen a forradalomban motorkerékpáros járőrök voltunk, az ötödik, Samu Zoli, csak úgy közénk sodródott. Hat hétig voltunk szobatársak az internálótáborban Salzburg mellett. Amikor kiengedtek bennünket, visszamentünk Felsőpulyára, Burgenlandba a motorjainkért. Meg is kaptuk őket, el is indultunk még világosban azzal, hogy reggelre Stroblban leszünk.

Útközben, olyan éjfél felé, Sankt Pöltenbe értünk, s valami igazoltatási keveredés folytán bekerültünk a rendőrségre. Itt aztán tisztázódtak a dolgok, de mivel éjjel volt és fáradtak voltunk, nagyon kedvesen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megengedték, hogy ott aludjunk. Beengedtek egy szép nagy cellába, lefeküdtünk, s aludtunk is egy jót. Reggel aztán, mikor el akartunk menni, kisült, hogy az éjszakai őrségváltáskor nem mondták meg az új őröknek, hogy mi csak vendégek vagyunk, így azok ránk zárták az ajtót és nem engedtek ki. Ez a helyzet is hamarosan megoldódott. Néhány órán belül folytattuk utunkat. Nem is ez volt az érdekes, hanem a teljesen ellentétes extrém reakció, amit a zárt ajtó ötünk közül kettőből kiváltott.

Samu Zoli geodétahallgató volt. Pár év előtt disszidálni próbált, elkapták, s ült vagy másfél évet. Ő volt az egyik véglet. A másik Pászner Laci, a Kupak, ötödéves erdőmérnök-hallgató. Én elég jól beszéltem németül, magyaráztam is az őröknek, kik vagyunk, miegymás, de azok azt mondták, hogy csak maradjunk nyugodtan, meg kell várnunk, amíg a kapitány olyan tíz óra körül bejön az irodába, az majd megmondja, mi lesz. Addig bizony ők minket ki nem eresztenek.

A két reakció azonnali volt. Kupak magából kikelve rúgta és verte az ajtót, míg Zoli szépen bevonult a cella egyik sarkába, szétrakta a motyóját, berendezkedett, hogy nyugodt kényelemben tölthesse a hátralevő pár órát a tiszta, világos, száraz, meleg helyen.

Ezt a jelenetet ma is látom, és azt hiszem, tanultam belőle. Sietni valónk nem volt. Körülöttünk a legelő. Zoli virágot szedett, Kupak a trágyát kente. Mind a kettő érthető, sőt logikus is lehet. Hogy az ember adott esetben ösztönösen melyiket csinálja, az több mindentől függhet.

Gyulajról, a szülőföldedről beszélj…

Az 1851-es kiadású „Magyarország Földrajzi Szótára" ezt írja: „Gyula-Jováncza, magyar falu, Tolna vármegyében, 2153 katolikus, 7 evangélikus, 5 református, 9 zsidó lakja, paroch. szentegyházzal, gazdag határral, téres szöllöheggyel, gyönyörű erdővel... földesúr herceg Eszterházy".

Mikor mi ott laktunk, akkorra már összevonták a dupla nevet, és a falut Gyulajnak hívták. Posta volt. A legközelebbi vasútállomás hét kilométerre, délre, a Kapos partján, Kurd faluban. A „küvesút" Kurd felől a falunkig, s a falun belül vagy kétszáz métert tartott. Itt aztán vége volt. A falu többi utcája és a Szakály, Pári, Tamási, Nagykónyi, Dombóvár felé vezető utak mindegyike földút, vagyis száraz időben bokáig érő por, esőben térdig érő sár.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gépjármű nem volt a faluban. Cséplés körül megjelent egy gőzgép és egy Hoffer traktor, meg két cséplőgép. Ezek csépelték el az egész falu gabonáját. Minden más munkát, mint földmunka, közlekedés, szállítás, a jobban álló parasztok lovakkal, a szegényebbje tehenekkel vagy emberi erővel végezték. A lencsét, borsót, száraz babot ponyván csephadaróval csépelték, és a magot nagy falapátokkal szanálták a szélben. Akkoriban még majdnem minden háznál volt upuló, tiluló és gereben, amivel a kendert törték, finomították és fésülték. A kócból házicérnát fontak, és sok mindent abból kötöttek, horgoltak, de szőni már kevesen szőttek. Ruhát, lábbelit már úgy vették a városban vagy az évente kétszer-háromszor tartott falusi vásárban.

Az élelmiszert mindenki maga termelte vagy munkabér fejében kapta. A falusi boltokban – nálunk is volt három vagy négy – nem is igen lehetett kapni mást, csak sót, cukrot, élesztőt, ecetet, gyufát meg szükséges ipari termékeket. Ha valaki ecetet, vagy petróleumot akart venni, akkor a saját üvegét vitte a boltba, s abba töltötték bele. Így tulajdonképpen nem volt olyan hulladék, amit ma szemétnek ismerünk. Újság nem járt, rádió nem volt fél tucatnál több a faluban. A tudnivalókat a főjegyző a kisbíróval doboltatta ki. Idegent nem igen lehetett látni. Ha valaki átment Kurdra, vagy ne adj' Isten Dombóvárra, – ami huszonhét kilométernyire esett – annak oka volt, és több napos, esetleg hetes, készülődéssel járt.

Abban az időben egy Varga Vendel nevű legény volt a kisbíró. Hetente egyszer vagy kétszer végigjárta a falut, és minden szomszédságban, a megszokott helyén megverte a dobot. Az emberek kicsődültek az utcára, és Vendi felolvasta a közhírnek szánt tudnivalókat. Aztán megint megverte a dobot és továbbment. Az egyik kikiáltóhely a gondnoksággal szemben, a Korzsinekék háza előtt volt. Ott hallgattuk meg mi is a többi gyerekkel együtt, hogy mi az újság.

Olyanok voltak, mint ma a hírolvasók…

Varga Vendi különleges karakter volt. Mint juhász kezdte a pályafutását. Igen jó eszű, jó beszédű ember lévén, sok falusi lakodalomba hívták „vőfény"-nek, ahol a tradicionális ceremóniák mellett rögtönzött versbe szedett találó, humoros szöveggel szórakoztatta a vendégséget. Úgynevezett ezermester volt. Szépen faragott, órákat javított, vagy bármi más szerkentyűt, ami a kezébe került. Az esze folytán, meg mivel megbízható, becsületes, jó munkás volt, kisbíró lett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

1985-ben láttam újra a gyulaji erdőben, egy szalonnasütésnél. Később, amikor a kilencvenes években hazaköltöztem sokszor találkoztam vele. Jártam a kis Kurdi utcai házában, ahol apró kis öreg feleségével szegénységben, de boldogan élte a kommunizmus utáni képzelt szabadságot. Dolgozgatott, viccelt, mondta a régi verseket, új jövőt látott a gyerekeinek. Meg kell említenem, mint néprajzi adatot, hogy engem (otthon és a faluban Öcsinek hívtak) a családot megillető tiszteletből Öcsi Bácsinak szólított, bár jóval idősebb volt nálam.

Amikor visszaválasztották a szocialistákat Horn Gyulával az élen, Vendi felakasztotta magát. Micsoda veszteség semmiért.

Az első autót valamikor 1942-ben láttam a faluban. Barcsay Ákos – nem vagyok benne biztos, hogy Pest megye főispánja vagy Budapest polgármestere volt-e abban az időben, de valamelyik a kettő közül – jött vele hozzánk vadászni. Arra emlékszem, hogy finom csokoládét hozott, és elvitt bennünket autózni.

Barcsay Ákos régi, előkelő, somogyi dzsentri család gyereke, anyám és nővérei fiatal kori társaságából az egyik gavallér. Később, a háború után Via nénémnek, anyám özvegyen maradt legidősebb nővérének a második férje lett.

Amikor Gyulajon nálunk járt, az egyik autózás alkalmából utolértünk egy parasztszekeret. Az egyik lónak csikója volt, és az út bal oldalán, az árokszélen álldogált. Mikor az autó közeledett a paraszt leszállította a cselédet, hogy fogja meg a csikót. A cseléd a lovak előtt akart átvágni, és ahogy elmentünk mellettük, kilépett az autó elé és elütöttük. Lassan mentünk, de szegény beesett az árokba. Emlékszem, ahogy a papucsai röpültek a levegőben. Megálltunk. Az elütött ember ott nyögött az árokban. Máig sem tudom, hogy lett-e komoly baja vagy nem. Azt tudom, hogy a sofőr kiszállt, megnézte, Ákos bácsi pedig a gazdával ordított... „tetves paraszt, föl fogom jelenteni....". Hogy miket mondott még, nem emlékszem. Azt tudom, hogy nem vittük el a cselédet az orvoshoz megnézetni. Otthagytuk, ahol volt és elporoztunk.

Kisgyerek voltam, nem tudom, hogy volt a dolog, de én így emlékszem. Ebből vontam le magamnak a következtetést, hogy Ákos bácsi tekintélyes ember, de nem igazi úr. Lehet, hogy nem volt rossz ember, de itt nem viselkedett úri módon, és az én szememben az volt úr, aki mindig és mindenkivel szemben úri módon viselkedik.

János bácsi, a parádés kocsis nem volt úriember, de igazi úr volt. Ákos bácsi csak úriember.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A faluban már volt villany, de a legtöbb házban még nem. Vízvezeték, fürdőszoba, angol vécé tudtommal csak két házban, nálunk, meg a községházán, a főjegyző lakásán volt. Lehet, hogy a doktornál is, de nem vagyok benne biztos.

A falu határában a mezőgazdasági terület a falusi parasztok birtokában volt. A bizonyos „gyönyörű erdő" Gyulaj, Pári, Szakcs, Kocsola és Nagykónyi határai között, Herceg Eszterházy Hitbizomány, ahol édesapám volt az erdőgondnok. Itt volt a még ma is világhírű dámvadállomány, amit apám elődje, Lőv Gyurka bácsi, később apám selejtezett, fejlesztett és gondozott. Sok magas rangú vadászvendég járt ide, főhercegek, hercegek, államfők. Az új király, Rákosi Mátyás, ide Biródra építetett magának kastélyt, annak a halastónak a partjára, amit édesapám létesített. Később Kádár János tuszkulánuma lett.

Az óbiródi vadászház ma is vonzó hely.

Akkoriban csak mi jártunk oda, meg néha Sebestyén Feri bácsi, a gyulaji plébános, apám kaláber(kártya)partnere, aki apámmal együtt hitt a Koránban, amiben állítólag meg van írva, hogy az időt, amit az ember horgászattal tölt, Allah nem számítja be az életre kiszabott évekbe. Lehet, hogy úgy van. Elég hosszú életet ért meg mind a kettő.

Ezek a gyulaji évek gyönyörűek voltak. Szabadság, jóság. A gondnokság, ahol laktunk, úgy tűnik, mint a Paradicsom. Nagy L alakú ház, háló, gyerekszoba, szalon, ebédlő, „férfiszoba" – olyan könyvtár-dohányzóféle – vendégszoba, cselédszobák, apám irodája, raktárak és a ház északi végén az istállók, meg egy nagy, nádkunyhóval fedett jégverem. A gazdasági udvarban fészerek, ólak. A parkosított részen díszfák, egy szép, fából épített filagória, kuglipálya. Itt sörözgetett néha a falusi intelligencia, meg a dalmandi csikótelep huszártisztjei.

Szüleink tiszta eszű, széles látókörű emberek voltak, így mi a bátyámmal szabad emberként éltünk ebben a paradicsomban. A cselédek között mindig volt egy idősebb süldőlány, aki a mi pesztránk volt. Öltöztetett, vetkőztetett, fürdetett, lefektetett bennünket, játszott velünk, vigyázott ránk, ami különösen a bátyámat tekintve nem volt könnyű dolog. Bátyám, Dönci, értelmes, jószívű, kedves gyerek volt, soha senkit nem bántott, de aktív, mint az eleven ördög. Velem nem sok baja volt a lánynak. Nem mintha olyan nagyon csendes, jó kisfiú lettem volna, de én az idő nagy részét a második gyerekszo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bámban, az istállóban töltöttem János bácsi, a parádés kocsis, meg a lovak társaságában.

Itt kaptam nevelésem tetemes részét. Szüleim nem bánták. János bácsi nagybetűs ember volt. Mit tanultam tőle? Tisztességet, kötelességtudást, emberséget, az első világháború történetét; állatot, embert, munkát szeretni; na meg káromkodni is, de alaposan. Egyszer az ebédlőben produkáltam új szókincsem virágait. A várt siker elmaradt. Pár hét múlva anyám megkérdezte, hogy a János bácsi tanít-e még csúnya szavakat, én meg megmondtam, hogy igen, de azt mondta, hogy idebent nem szabad őket használni. A föltörő derültséget visszafojtották, és ezzel a téma végérvényesen lezárult, gondolom jórészt apám józan gondolkodásának köszönhetően. A boldog, szabad falusi élet ment tovább. János bácsival a barátságom folytatódott, s ma is megvan – bár az öreg rég meghalt.

Mesélt háborús élményeket?

Végigszolgálta az első világháborút. Sokat mesélt róla. Kétszer megsebesült. Egy kéz- és egy nyaklövés. Három gyereke volt. A Jani, szép szál magas legény, a háború vége felé már néha helyettesítette az édesapját, mint parádés kocsis. A Gyula még csak süldő legény volt, az Irénke, a „Csöre" meg tíz év körüli kislány. A gondnoksággal szemben laktak, sokat voltam náluk. Főleg itt ismertem meg a falusi ember életét, munkáját, szerszámait, ételeit és értékeit.

Édesapám sokat járt az erdőbe. Amikor csak lehetett, én is felkéredzkedtem a kocsira, s amíg apám az erdészekkel, munkásokkal volt elfoglalva, én János bácsi szárnyai alatt ismerkedtem a világgal. Sok tanulni való volt. Madarak, bogarak, gombák, állatok, emberek. Itt tanultam meg többek között azt is, hogy az embert nem a vagyona, hanem a tisztessége szerint mérik, hogy nem minden gomba ehető, hogy mindennek megvan a helye a világban, és ez a minden egy összefüggő egész, hogy az orosz is ember és, hogy a kalbász (nem kolbász!) bőrét se dobjuk el, mert jó lesz a kutyának. Na meg hogy aki lovak után iszik a „pitli"-ből, annak nem fáj a feje. Jó tanítóm volt.

Később Janit behívták katonának. Az orosz fronton haslövést kapott. Pestre került kórházba. Közvetlenül az összeomlás előtt táviratot kaptak, hogy a kórházban nincs hely, vigyék haza a fiukat. János bácsi meg a felesége, Panni néni felmentek Pestre. Mikor visszafelé jöttek, már

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nem volt vonat, és egy kézi kocsin húzták haza a hashártyagyulladásos legényt, vagy 130 kilométert. Így a Jani legalább otthon halt meg.

Azután Gyulát vitték el az oroszok, és a fogságba menet útközben agyonverték. János bácsin nem látszott fájdalom. Nem változott a viselkedése, csak elkezdett öregedni. Gyerek voltam még, nem éreztem át teljesen ezeket a veszteségeket. Az iskolában minden héten volt egy-két gyerek, aki fekete karszalaggal jelent meg, mert az édesapja, a bátyja vagy valakije elesett a fronton. De ezen nem is csodálkozhatunk, mert akkor nagyon sok gyermek született és halt meg különféle betegségekben. A halál mindennapos része volt az életünknek.

Itt jegyzem meg, emlékszem Rejhelt Laci bácsira, a lengyel katonatisztre, aki vagy négy évet töltött nálunk, mint „hadifogoly". A nagy német offenzíva során fogságba került lengyel tisztek nagy részét kiadták vidéki családokhoz, mintegy szobafogságra. Így ette nálunk Laci bácsi a fogság keserű nyúlpástétomát, majdnem mint családtag. A falun belül teljesen szabadon mozgott, mindig elegánsan, nyakkendősen. Jól beszélt németül, művelt ember volt, apámmal igen jó barátok lettek. Amikor elment, hagyott emlékbe egy Ferenc József tízkoronást. Most is megvan a szép, nagy aranypénz.

János bácsival sok-sok órát töltöttünk az abrakos ládán beszélgetve a többi barátom társaságában. Ezek a lovak voltak. A parádés lovak, a Lepke, meg a Manci, egy sötét pej, meg egy szürke lipicai félvér kanca. Szelíd, szép lovak voltak. Egy külön bokszban apám hátaslovát, a hatalmas, nagy, fekete nóniusz csődört, az Ürményt csak távolról tiszteltem.

Az Ürményt akár Sátánnak is hívhatták volna. Rettentő vad volt. Rúgott, vágott, harapott. A szemeitől megijedt az ember is, hát még a gyerek. A kocsisok is féltek tőle, csak János bácsit nem bántotta. Az volt a bevett szokása, hogy ha új lovas ült a hátára, felágaskodott, és az egyik hátsó lábán pörgött. Ha emberére talált, megnyugodott és ment szépen akár egész nap. Nem is igen kérték kölcsön. Csak apám meg egy fiatal segéderdész, Simon Jani lovagolták. Időnként velük is újra meg újra kipróbálta a trükkjét. Vadászvendéget nem lehetett ráültetni, még a rendszeres lovaglása is gondot okozott, mert Janinak is volt egyéb dolga.

Egyszer aztán a Meggyes pusztai gazdatiszt, Flandorfer Fóni bácsi mondta apámnak, hogy „Dönci, küldd ki hozzám azt a csődört. Majd én leszoktatom neked a táncolásról." Le is szoktatta. Állítólag 5-ös rajz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szöget szóratott szét az istállóudvaron, majd „szőrén" ült az Ürményre, s amikor az táncolni kezdett lecsúszott róla és a kantárnál fogva hanyatt rántotta. Meg ugyan nem szelídült, de nem ágaskodott többet.

„Saját" lovad nem volt?

Amikor nyolcéves lettem, '45-ben születésnapomra kaptam egy hátaslovat. Sötétsárga, leszerelt orosz géppuskás hucul volt a Muki, szép sárga nyereggel, kantárral. Néha édesapám magával vitt lovagolni az erdőre. Akkor ő még a Merzuhon ült. Aztán eltűnt a Merzuh, eltűnt Gyulaj, a Muki igásló lett, eltűnt a régi világ, új élet kezdődött. De még ez is odébb van. Addig még sokszor ledobott a minden hájjal megkent Muki a hátáról. A Tatyikával kapcsolatban volt még egy érdekes történet. Édesanyám, a bátyám meg én unokanővéreinkkel együtt Németországba menekültünk az orosz front elől. Édesapám otthon maradt a kasszát lezárni, miegymás, azzal, hogy pár nap múlva utánunk jön. Közben isiásszal lebénult és otthon maradt. Vagy négy hónapig ágyban fekvő beteg volt. A front átvonult, az élet ment tovább. Egyik este orosz tisztet hoztak be a hálószobába. Kirgiz hadnagy volt. Tolmácson keresztül tudatta apámmal, hogy sürgős parancsot kell vinnie valahova, kölcsön akarja kérni Merzuhot néhány napra. Azt mondta, szavát adja, hogy visszahozza épségben. Mosolyogva hozzátette, hogy az ő szava nem orosz, hanem kirgiz becsületszó. El is vitte a lovat. Néhány nap múlva, késő éjjel apám patkódobogásra ébredt. A kirgiz jött. A hosszú, beüvegezett, köves folyosón át bevezette Tatyikát a hálószobába azzal, hogy itt van, köszöni szépen. Ilyen is volt.

A gyulaji Paradicsomból, amit én leginkább vagy az istállóból, vagy valamelyik fa tetejéről figyeltem, elég sok emlékem megmaradt. Anyám, az Erdélyből menekült szolgabíró lánya, a háztartást vezette. Nem volt kis dolog. A csaknem állandó vadászvendégség, a vidéki entellektüel kötelező társadalmi élete, a gondnokság reprezentációs funkciói, a háztáji gazdaság vezetése, a cselédség irányítása állandó figyelmet, jó szervezést kívánt, s a pici asszony – apámnak a válláig sem ért – kézben tartotta az egészet. Nagyon szép asszony volt és nagyon okos. Érettségi után színésznő szeretett volna lenni, de nem engedték. (Egy úri lány színésznő? Nahát! Ki hallott ilyet?) Pedig tehetséges volt. De így volt jól, mert így lett az én anyám. Apámat imádta. Nagyon jól éltek, jóban, rosszban, szegénységben, gazdagságban, megpróbáltatá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sokon át, hál' Istennek sokáig. Most majdnem 100 éves, mindig jókedvű, csaknem állandóan énekel, szép magyar nótákat, régi slágereket, és még mindig szépen. Jóformán semmire nem emlékszik, és ez is így van jól. Még alig őszül, a tartása egyenes, mindenkihez kedves, közvetlen, mint mindig volt, és fölötte van az egésznek.

Nagyapámra, Szandház Ferencre nem emlékszem. Pesti gyerek volt, anyja korán meghalt. Édesapja, Szandház Ferenc, nagybátyjai, Szandház Károly és egy Keszler (József?) nevű – gondolom anyai dédanyám fivére – nevelték fel. Szobrászok voltak. Szobrásziskolájuk is volt. Állítólag ők csinálták az országház belső díszítését és egyebek között a Klotild paloták homlokzatát is. Benne vannak a Révai Lexikonban, meg a Pallas Nagylexikonban is. Sírjukat megtaláltam a Kerepesi temetőben, egy olyan részen, amit már félig benőtt az erdő. Keszler készítette a budapesti Deák szobrot, de a befejezés előtt összeveszett a bizottsággal, elvették tőle a munkát, és az öntést meg az avatást már Zala György végezte. Keszler ebbe félig belebolondult, elzüllött.

Nagyapám lóháton járt gimnáziumba a piaristákhoz. A lovász, aki kísérte, hazavitte a lovat és az előadások végére érte jött. Jogot végzett és a Bánátba került. Itt vette feleségül Vízy Adolfint, a székely altorjai és jenőfalvi Vízy család szásszal kevert ivadékát. Erről a szász oldalról Rődiger ükapám ezredes volt az 1848-as szabadságharcban. Őt is Aradon végezték ki.

Nagyapám Dettán és Temesvárott volt szolgabíró. Erdély elvesztésekor el kellett menekülniük. Barcsra kerültek, itt ment nyugdíjba mint főszolgabíró. Mindig városi ember volt. Somogy országban, a somogyi „Tükék" között sose volt otthon. A pesti vagyon elment. A menekülés során mindenüket elvesztették. Nem lehetett könnyű a négy lányt felnevelni, taníttatni, férjhez adni. de a végén ment minden. A család szeretetben, békességben élt.

Anyám Sopronban az Állami Leány Gimnáziumban érettségizett, majd a színművészeti főiskola helyett Pécsett tanítónőképzőt végzett, aztán megismerkedett apámmal. Nagy volt a szerelem. Vagy négy évig vártak, amíg a hercegségi hivatal megadta apámnak a házasodáshoz a zöld lámpát.

Ez úgy volt, hogy a hitbizománynál dolgozó kezdő mérnökök az első években belső továbbképzésen mentek át, sok áthelyezéssel, költözködéssel, ami agglegénynek könnyű, családosnak nehéz. Ez után az időszak után a megfelelő alkalmazottak biztos pályán voltak a hitbizo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mánynál, rendszerint munkáséletük végéig. Apám nem tudta mire vélni a házasodási szándék beadása után a szokatlanul hosszú idő elteltét, aztán kisült, hogy a bejelentés aktáját a kapuvári igazgatóságon elfektették, hogy miért, nem tudom. A negyedik év vége felé egy igazgatósági gyűlésen az összes alkalmazott, valamint Pál herceg is jelen volt. A gyűlés végén a herceg megkérdezte, hogy van-e valakinek személyes kérdése vagy problémája. Apám előadta az ügyét, s azt, hogy nem tudja mire vélni a késedelmet. A herceg megköszönte és azt mondta, utána néz. Apám mesélte, hogy az öreg, rigolyás, basáskodó, eléggé karrierista igazgató pulykavörös lett, majd' fölrobbant, de csak nyelt egyet. Pár hét múlva megjött a hozzájárulás és a kinevezés Gyulajra.

Az Eszterházy hitbizomány az egyik legmodernebb, legemberségesebb volt a sok uradalom között, Pál herceg pedig, később Rákosi börtöneinek mindenkivel kedves, közvetlen Pali bácsija, még ott is úr, kiváló, abszolút ember.

Milyen volt az élet Gyulajon?

Amikor szüleim összeházasodtak Gyulajra kerültek. Apám akkor segédtiszt volt. A gondnoksági épületben apám principálisa, Lőv Gyurka bácsi lakott, szüleim a Kurdi utcában, a falu végétől a második házban béreltek lakást. Pici kis vályogból épült, döngölt földpadlós paraszthaz volt, villany és vízvezeték nélkül, az egyik cigánytelep szomszédságában. Itt született a bátyám. Esténként itt rendezgette apám – petróleumlámpa mellett – a díszbogár- (Buprestida-) gyűjteményét, ami világviszonylatban az elsők között volt. A gyűjteményt később megvette a Nemzeti Múzeum.

Mesélték, hogy egy helyen apám kilukaszttatta a falat, hogy a kis ülőkádból a vizet kiereszthessék, csak úgy, az eresz alá. Mikor a szomszéd bácsi kérdezte és megmondták, hogy mire való az a luk, azt mondta az öreg, hogy „jaj, lelkem maguk förösznek? Ne tegyék azt. Egyszer én is megföröttem az olasz fronton az Isonzóba', azúta is fáj a derekam". Néprajzi adat? Igen. Nem fürödtek. Nem voltak piszkosak. Mosakodtak. Emberszaguk az volt, de hát milyen szaga legyen az embernek, ha nem emberszaga?

Apámat 1937 elején felhelyezték Sopronba, a rendezőségi osztályra, és anyám Gyulajon maradt. Amikor már érkezőben voltam, lement Barcsra a családhoz, és ott várt. Az idő elérkeztével bement Szigetvárra a kórház-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ba és tovább várt. Még két hetet. Aztán elfogyott a kórházra való pénz, hát hazament Barcsra. A szolgabírósági épület melletti házban, egy öreg zsidó néninél béreltek neki egy kis szobát. Én ott születtem. Nyolc hónapos voltam, amikor 1938 elején apámat kinevezték Gyulajra erdőgondnoknak és a gondnokságra kerültünk. A gyulaji Paradicsomba.

Édesapámnak az elsők között volt egy 8 mm-es mozigépe, amivel a harmincas évek végétől sokat filmezett. Falusi vásárok, búcsúk, erdő, vad, vadászat, vadászvendégek, család, cséplés, emberek, a falusi élet sok kis részlete ma is megvan a némafilmeken. Akkoriban a falvakban még népviseletben jártak az emberek, ami falvanként is változott, de különösen más volt a sváb falvakban meg a magyar falvakban. Jól látni ezt egy felvételről a nagykónyi búcsúból, ahogy a ringlispílen a pári sváblányok elütnek a sokszoknyás, „pufándlis" helyi lányoktól.

Gyulajon a mi időnkben még sok régi szokás volt életben. Amire emlékszem, a még pogány eredetű Luca-napi „kotyulás", aprószentekkor a korbácsolás, betlehemezés meg disznóöléskor a maskarázás. A maskarázást úgy mondták, „maszkába" mennek. Disznóvágáskor, már este vacsoraidőben, barátok vagy közelebbi ismerősök gyerekei, mindenféle ruhába, ringy-rongyba felöltözve megjelentek, mókáztak, verseket mondtak amit, a háziak finom falatokkal honoráltak. A kotyulásnál gyerekek, de néha legények is, kis zsámolyszerű „lucaszéket" vagy egy darab fát vittek a hónuk alatt, bekopogtak a házakba és megkérdezték, hogy „szabad-e kotyúni" az igenlő válasz után leültek a lucaszékre vagy fadarabra, kinek mi volt, és a családra meg az évi termésre vonatkozó jókívánságokat versbe elmondták. A kotyulásért a gyerekek diót, mogyorót, a legények meg egy kupica pálinkát kaptak. A „korbáncsulás"-kor is verses jókívánságokat mondtak, de főleg jó egészséget kívánva. Gyenge fűzfavesszőből „kötöttünk" korbácsot, a kisgyerekek hármas, a nagyobbja meg szép négyes fonással. Engedélykérés után a ház népét szimbolikusan korbácsolva mondtuk a verset. A versre már alig emlékszem, de úgy kezdődött, hogy: „Jó légy, friss légy egészséges légy, keléses ne légy, 'csúsz' ne járgya fejedet, tetű a hajadat." Azután itt is valami jutalmat kaptak a korbácsolók.

A falusi emberhez méltó élet volt…

Még egy szokásra emlékszem a faluban, amiről másutt nem hallottam. Húsvétkor a gyerekek „kókányoltak". Ez abból állt, hogy a hímes

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tojásokat hegyükkel összekocogtattuk addig, amíg az egyik megrepedt. Az erősebb tojás tulajdonosa nyert, és megkapta a repedtet, amit rendszerint azonnal meg is evett. Hímes tojást írtam, mert mifelénk csak az volt. A kihűlt főtt tojást olvasztott viaszba mártott kicsi ecsettel vagy fadarabkával „megírták" mintákkal, és utána vöröshagyma héjából készített sűrű lébe rakták, amitől a tojás szép vörösbarna színt kapott, csak a viasszal készített írás maradt világossárga. A tojásírás a kézimunka egy formája volt, és néhányan valóban művészi szinten művelték. Az igazán pirosra festett tojás akkor még városi huncutságnak számított.

A faluban névnapot tartottak az emberek. A születésnap nem számított nagy dolognak. A naptárba (a „kalendáriom"-ba) minden napra be volt írva, hogy melyik szentnek a napja, így mindenki tudta, hogy a sok Jóskának, Pistának, Marinak meg Böskének mikor van a neve napja, és a barátok ismerősök hívás nélkül is megjelentek névnapot köszönteni. A háziak is tudták ezt, és előre felkészültek a vendéglátásra.

Nálunk november 16. Ödön napja volt a nagy ünnep. Kollégák, gazdatisztek, katonatisztek, vadásztársak jelentek meg, sokszor elég távoli helyekről átkocsizva vagy lóháton. Gosztonyi Géza bácsi például Lengyelből jött le, és mulattatta a társaságot. Megkövesedett agglegény, „heccmeker" volt, mindig valami frappáns szellemességgel a kabátujjában. Odahaza volt vagy hat tacskója, és a lakásban szanaszéjjel, szőnyegen, székeken, fotelokban, porcelánból készült, igen élethű kutyagumi-rakásokat szórt széjjel, s amikor egy hellyel kínált vendég nagy megrökönyödéssel hőkölt vissza a foteltól, Géza bácsi bocsánatkérő fejcsóválással mondta, hogy „ejnye, ezek a tacskók" és szépen zsebre vágva a kutyagumit, kézzel lesimítgatta az ülőalkalmatosságot, s udvariasan helyet mutatott rajta. A vicc, a humor állandó része volt az életének. Egyszer az egyik katonatiszt vendég mesélt el egy kiváló, zsidó humort tükröző esetet.

Az illető tiszt valamelyik Tolna megyei kiegészítő parancsnokságon szolgált, és egy alkalommal több zsidó újonc volt a században. Tudni kell, hogy Tolna megyében, mint mindenütt, voltak nagyobb zsidó közösségek. Például Pakson nagy ortodox hitközség volt, míg Ozorán neológusok laktak. Húsvét volt, és nagyszombaton a század díszőrséget adott a szentsírhoz. Az ismerős tiszt kiválasztott négy ozorai zsidógyereket, hogy menjenek Krisztust őrizni. Az egyikük engedély kért, hogy beszélhessen, s megmondta, hogy ők zsidók, nekik a húsvét nem ünnep.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A tiszt az mondta nekik „büdösök, ha megfeszítettétek, őrizzétek is!" Erre a közlegény azt felelte, hogy „alázatosan jelentem, azok nem mi voltunk, hanem a paksiak". Hogy megúszták-e az őrségállást, azt nem tudom, de hogy jó pontot szereztek maguknak a századnál, az biztos.

Ödön-napra apám rendszerint hozatott cigányokat is, mert az anekdotázás mellett nagy magyar nótázás is volt. Értényben volt két hárfás cigány. Az egyik prímet játszott, a másik harmonizált. Jó muzsikusok voltak. Az urak nagyon értettek a cigányzenéhez, úgyhogy jónak kellett lenniük. Sohasem hallottam vagy olvastam más hárfás cigányról. Jó lenne tudni, hogyan is hangzik a magyar nóta hárfán. Így teltek az Ödön-napok, jó Bak sör, villányi „kisburgundi", meg badacsonyi kéknyelű ládaszámra, Parádi víz, anekdoták, nótázás reggelig.

A Parádi vízről még valamit. Palackozott forrásvíz volt, elég erős kén-dioxid-szaggal. Apám jobban szerette a fehérboros spriccerhez, mint a szódát. Egyszer a kocsisok kibontottak egy üveggel, megkóstolták, és nagy köpködés közben megjegyezte az egyik, hogy „na, ezt nem gondútam vóna, hogy az urak üvegbű' isszák a fingot". Amíg bent folyt a mulatság, addig az istállók meg a konyha környékén is volt vigadalom. Kár, hogy kisgyerek voltam, s mindezt végig kellett aludnom.

Ezek mind afféle „úri huncutságnak" számítottak?

Sok szép, civilizált emberi vonás volt abban a rendszerben, az osztálytársadalom sok kegyetlensége és igazságtalansága mellett. Nemcsak nálunk, hanem általában, az embereket a tisztességük, megbízhatóságuk, szorgalmuk alapján ítélték meg. Persze volt aljanép akkor is, de a többség saját magát is becsülte, emberi méltósága alapján tisztelte vagy nem. Írott szerződést nem igen kötöttek. Egy kézfogás elég volt akármilyen adásvétel vagy elkötelezettség lezárására. Ivás, verekedés, bicskázás, kocsmai gyilkosság volt akkor is, egy-egy lány vagy menyecske miatt, de ritkán, és más bűnözés nem igen akadt. Finta Rozika szakácsnő volt nálunk. A Finta család Gyulaj elitjébe tartozott, nem a vagyonuk, hanem az emberségük alapján. Rozi néni úgy került hozzánk, hogy az ura (nálunk a „férj" szót nem használták) részegen gyilkosságba keveredett, bezárták hat évre, s az asszonynak el kellett szegődnie, hogy a fiukat eltartsa. Senki nem nézte le emiatt. Tovább tisztelték azért, ami volt. Mi nagyon szerettük. A fia, a Gyuszi – ma Kapos-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

váron állatorvos – végig jó barátunk volt, szinte testvér, sok csibészségben, jóban-rosszban velünk töltötte az idő nagy részét, bár a nagyszüleinél lakott. Rozi nénivel utoljára '95-ben találkoztam Kaposváron. Még akkor is mesélte, hogy a bátyám kihordott egy csomó paxit patront a raktárból az üvegházba valamelyik szokásos kísérletéhez segédeszköznek. Szerencsére a Rozika észrevette és közbelépett, mielőtt fölrobbantottuk volna az üvegházat és vele együtt magunkat is. Apám véletlenül meglátta, amikor a kötényében vitte vissza a tuskórobbantáshoz használatos patronokat, hogy visszacsempéssze a raktárba. Én nem emlékszem rá, de állítólag nem igen állt meg a lábán, aki hanyagságból nyitva hagyta a raktár ajtaját.

Apámat nagyon szerették. Kemény gerincű, szigorú, de igazságos főnök volt. Gondnok úrnak vagy mérnök úrnak szólították, de ha beszéltek róla, csak úgy mondták, hogy az „úr". Az volt. Abszolút úr. Gondolkodásra, viselkedésre. Olyan integritással, aminél különbet nem láttam.

Édesapám gimnazista korában a nyári vakációkat Tagyoson töltötte azokban az izgalmas években, amikor minden csillagász szupernóvákat meg pulzárokat kezdett keresni a különböző ködfoltokban, azt próbálva eldönteni, hogy vajon a világegyetem szigetjellegű vagy a heliocentrikus Tejút az egyetlen galaxis, amin kívül csak gázfelhők vannak.

Ebben az időben a dzsentri nagyon élénk szellemi életet élt. Descartes, Darwin, Newton, Kant, Einstein, meg a többiek vívtak csatát az ebédlőasztalok fölött, meg a dohányzóban a pipafüst alatt, talán még a tarokk komoly mesterségébe is beleavatkoztak néha. A gondolkodás széles műveltségre, nem pedig szakosított tudásra alapult. Gondolom, ezek a vakációk is hozzájárultak apám gondolkodásmódjának a kifejlesztéshez. Polihisztor volt, kiváló ésszel és szinte hihetetlen memóriával.

Élete nagy passzióját, a bogárgyűjtést gyerekkorában kezdte, és harmincéves korára a világ egyik legjobb Buprestida-gyűjteményét hozta össze. Ezt a gyűjteményt akkor kellett eladni, amikor a bátyám 1955-ben Rákosi börtönében ült és ügyvédre kellett a pénz. A British Museum és egy borneói misszionárius voltak apám fő cserélő partnerei, több új fajt talált és írt le, és világviszonylatban elismert szaktekintély volt. Ugyanakkor minden érdekelte. Fizika, matematika, kémia, biológia, irodalom, történelem, mitológia, az élet és az élet mögötti Értelem (az Isten?). Nem volt vallásos, sőt! Azt tartotta, hogy a vallás uniformizált világnézet, amit különböző hatalmi törekvések fejlesztenek és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

használnak uralkodásuk szolgálatára. A filozófiát csak alkalmazott formájában tisztelte. Az elméleti filozófiára azt mondta, hogy szellemi önfertőzés.

Sokat olvasott, lépést tartott a különböző tudományágak fejlődésével, és nehéz volt olyat kérdezni tőle, amit nem tudott. Kevés beszédű, de jókedvű ember volt, teli viccel, humorral. Szerette a bort, a nótát, az erdőt, az emberséges embert. Tudását soha nem fitogtatta. Ha kérdezték, felelt, ha nem tudott valamit, megmondta. Nekem sokat mesélt, amikor kocsin jártuk az erdőt, vagy amikor horgászáskor vagy a szőlőben körülötte lábatlankodtam. Este a csillagokról, nappal meg minden másról, amit láttunk. Nem volt szigorú apa, de a tekintély sugárzott belőle. A hazugságot nem tűrte. Egy dolgot tartott igazán fontosnak, a becsületet. Őt is elvitték katonának, de állása miatt nélkülözhetetlennek minősítették, és pár nap múlva hazajött.

A faluban a háborúból mi nem sokat láttunk. Csak annyit, hogy az amerikai légierő különböző alakulatai nagyobb bombázások előtt ott gyülekeztek fölöttünk, és onnan mentek aztán vagy Pestet vagy valami más célpontot bombázni. Amikor a rádió bemondta, hogy: Achtung, achtung! Lichtspiele. Krokodil gros, Baja, Bácska, akkor már mentünk ki az udvarra, és rövid időn belül elkezdett remegni a levegő. Nagyon magasan száz meg száz bombázó körözött, egyre több és több, azután megindultak, rendszerint északnak vagy észak-nyugatnak. Ilyenkor majdnem mindig megjöttek a Messerschmidtek, és mi – mint a színházban – néztük a légi harcot. Le is lőttek néha egyet-egyet. A falu közelében két B24-es Liberator, meg egy B17-es Superfortress zuhant le. Apám befogatott és kimentünk a még égő vagy füstölgő roncshoz. Apám villanymotorokat szerelt ki a gépekből, és különböző szerkezeteket csinált egy részükből. Egy részük meg megmaradt. Még '56-ban is hagytunk otthon néhány ilyen felhasználatlan – repülőből származó – 24 voltos motort.

Egy alkalommal egy Mustang kilőtte az egyik Messerschmidtet. A pilóta kiugrott, és szépen jött lefelé ejtőernyőjével. Már csak pár száz méterrel volt a föld felett, amikor a Mustang visszajött és szétlőtte a feltartott kezű pilótát. Ma is látom, ahogy a szétlőtt ernyő lassan kinyúlik, és egyre gyorsabban kígyózik a pilóta után. Szóval, nemcsak az oroszok és a németek szegték meg itt-ott a Genfi egyezményt. Mi felháborodtunk, mert azt tartottuk, hogy kultúrember ilyet nem tesz. Azóta ezzel kapcsolatban három dologra jöttem rá. Először, hogy a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kultúrember nagyon ritka jelenség, másodszor, hogy Amerikában különlegesen ritka, harmadszor, hogy a gyűlölet vagy a bosszú bárkiből vadállatot tud csinálni.

A frontot hogyan éltétek meg?

A front már közel volt, amikor 1944. november 29-én egy menekülő, főleg voklsbundista sváboknak szánt szerelvényre minket is föltettek, s elindultunk Németország felé. A vonatra úgy kerültünk fel, hogy Muti unokatestvéremnek éppen egy Scherer nevű SS főhadnagy udvarolt, az rakott be minket is a szállítmányba.

Az útra csak részletekben emlékszem. Marhavagonokban utaztunk, napos, majdnem nyári idő volt. A vagonban több család volt, köztük mi, anyámmal, a bátyámmal és Magdus néném két lányával. A vagon ajtaja nyitva volt, csak valamit odatettek eléje, hogy a gyerekek ki ne essenek. Támadást nem kaptunk. Arra emlékszem, hogy valahol Celldömölk környékén elég sokat álltunk. A nép egy része kiszállt dolgát végezni vagy csak járni egy kicsit. Láttam egy öreg svábasszonyt, ahogy a vagon mellett a szoknyáját finoman, két ujjal kicsit előrehúzta és állva odapisilt a sínek mellé. Ez az egyik emlékem. A másik, amikor megérkeztünk – azt hiszem Stájerba – és elvitték az egész társaságot fertőtleníteni és fürödni. Valami laktanya lehetett, nagy fürdőteremmel, ahol először a férfiak, utána a nők csoportosan fürödtek. Én még kicsi voltam, hát anyámmal hagytak, és a nőkkel fürödtem. Falusi gyerek létemre tudtam mi a különbség férfi és nő között, de akkor láttam először meztelen asszonyt. Nem érdekelt különösebben, de megmaradt az emlék. Akkor láttam először azt is, hogy embereket úgy terelnek, mint a birkát.

Elég sok csomagunk volt. Füstölt sonka, száraz kalbász, egy véndöl zsír, miegymás ennivaló, ruhák, amiket hirtelen összekapkodtak az útra, meg egy nagy láda, amiben értékesebb dogokat vittünk, eladni, pénzt csinálni, ha kell. Ebben a ládában többek között volt egy értékes akvarellgyűjtemény, amit valami nagybácsi festett egy világkörüli úton. Egy kép maradt csak otthon, ami a falon volt bekeretezve, és ottfelejtették.

Erről az állomásról már nem marhavagonban mentünk tovább, hanem kisebb csoportokban, közönséges vonattal. Mi nem tudtuk mozgatni a nagy ládát, hát anyámnak sikerült a helyi apácakolostorban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

biztonságba helyezni azzal, hogy majd visszajövünk érte, amikor rendeződik a világ. Vissza is mentünk '56-ban. Az apácák azt mondták, hogy ott senki nem hagyott semmit.

Stájerből Bajorországba, egy Pfarkirchen nevű kis városba vittek. A Hotel Rotba raktak be bennünket, és azt mondták, hogy szabadok vagyunk, mehetünk, ahova akarunk, vagyis ahol befogadnak. Szerencsék volt. Anyám munkát kapott a Café Gratzel nevű kis kávéházban, a Pfleg Strasse 4. alatt, egy végtelenül aranyos, jó családnál, mint konyhalány. A tulajdonos, Frau Gratzel, özvegy öregasszony volt. A lánya, Frau Annie, hadiözvegy a mellettünk levő házban lakott a három lányával. Nagyon jók voltak velünk. Azon kevés németek közé tartoztak, akik úgy érezték, hogy a magyarok sorsa a németek felelőssége. Náluk éltünk hat hónapot, mint a család része.

Az elején vártuk apámat, de nem jött. Aztán anyám vonatra rakott bennünket és elmentünk Kismartonba, a Hercegi Hitbizomány központjába, hátha ott tudnak róla valamit. Az erdészet főnöke, egy Majthényi nevű idősebb erőmérnök mondta meg anyámnak, hogy apám otthon maradt. Akkorra az oroszok már elfoglalták Gyulajt, nem volt semmi mód a kommunikációra, hát anyám sírt egy csomót, és visszaindultunk Pfarkirchebe. A pár száz kilométeres út három napig tartott. Kutya kemény tél volt. A vonaton már nem volt ablak vagy fűtés, de golyó okozta luk volt bőven. Többet álltunk, mint mentünk. Jövő és menő katonavonatokat engedtek el előttünk, tele sebesülttel, meg a front felé tartó tizenéves „katonákkal". Anyám pokrócokba bugyolált bennünket, a lábunkat újságpapírba tekerte, de azért mind a kettőnk lábán elfagyott a kisujj.

Megint csak szaggatott képek maradtak meg az útról. Amikor Linzbe értünk, szóltak a szirénák. Nagy riadó volt. A vonat meg sem állt, csak egy közeli alagútban. Hallottuk a bombázást, ahogy az amerikaiak a katonavonatokkal tele linzi állomásra szőnyeget terítettek. Később tudtuk meg, hogy az állomásból nem maradt semmi. Aztán valahol beszállt egy harminc-negyven év körüli asszony, s a bátyám megjegyezte, hogy „édesanyám, milyen csúnya ez a néni". Anyám összeszidta, hogy hogy mondhat ilyet, miegymás. Ültünk egy darabig, s egyszer csak megszólalt a néni. Magyarul! Azt is túléltük. Szerencsésen visszaértünk Pfarkirchenbe és megkezdtük a „flüchtling" életet.

Anyám jól beszélt németül, mi is valamelyest, és a német környezetben nagyon hamar megtanultuk a nyelvet, korunknak és eszünknek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megfelelő szinten. A német gyerekek közt barátaink nem voltak. Akikkel itt-ott találkoztunk, vagy elkerültek, vagy per „ungarische hund"-nak szólítottak bennünket. Volt egy Max nevű, nálunk jóval idősebb szomszéd gyerek, aki kicsit túlzásba vitte a magyar kutyázást, így a bátyám egyszer jó alaposan megverte. Azután békén hagytak. Életemben ez volt az egyetlen eset, amikor a bátyámat verekedni láttam.

A Gratzel család szeretett bennünket. Anyám nagy segítségére volt az öregasszonynak. Frau Annie beteges volt, nem sokat járt hozzánk. A lányai, két nagyon szép, 17 év körüli iker – Annemarie és Marianne – meg a csupa kéz-láb, 13 éves Margot sokat voltak nálunk. Mind a két nagylányba szerelmes voltam. Nálam igen korán felszínre jött a szexualitás. Szinte beleszédültem, amikor a teraszon napozó ikrek fürdőruhán át kirajzolódó idomait néztem. Még nyolcéves sem voltam.

Sok, számomra érdekes dolog volt Németországban. Például, furcsa volt, hogy csak a konyhában fűtöttek. Az emeleten a hálószobákban nem is volt kályha. Lefekvés előtt félórával felvittünk egy lapos, csavaros tetejű, forró vízzel teli bádogedényt, és beraktuk az ágyba. Így, mire lefeküdtünk, a takaró alatt valamivel fagypont fölé emelkedett a hőmérséklet. Ott aztán összebújtunk és melegen tartottuk egymást. Az asztalon reggelre megfagyott a víz. Megszoktuk. Jókat aludtunk.

Egyik délután otthon voltunk anyámmal, amikor egy alacsonyan repülő Mustang riadójelzés nélkül berepült a város fölé és kilőtt az állomáson egy mozdonyt. Nagy hanggal jött, és pont a házunk fölött nyitotta meg a gépágyút. Anyám „jesszusom, gyerekek, bombáznak" felkiáltással tuszkolt be bennünket az asztal alá, de addigra már vége is volt a támadásnak.

Azután bejöttek az amerikaiak, és vége lett a háborúnak…

Nálunk lövés nélkül zajlott le az egész. A kávéházból amerikai tiszti étkezde lett. Mi soha nem éheztünk. A bőség és pazarlás, amit az amerikaiak hoztak, elképzelhetetlen volt.

Egy késő tavaszi délután, éppen vacsorához készültünk, amikor anyám felküldött valamiért az emeletre. Ahogy mentem a folyosón, szembe jött velem apám. A boldogság leírhatatlan volt.

Parasztszekéren jött végig a megszállt területeken át Gyulajtól Pfarkirchenig. A szekérbe egy nagyon csúnya, girhes nagy ló meg egy ösztvér volt befogva. Komikus volt a Piros meg a Murci egymás mellett. Apám szándékosan ezt a kettőt választotta, nehogy elvegyék az oro-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szok, ami akkoriban gyakori volt. Szakállt növesztett, ami már rendesen fehéredett. Igazoltatáskor az oroszok csak nevettek és tovább engedték. Egy fiatal erdőmérnök-jelölttel, Vicze Ernővel kettesben jöttek. Kalandos út volt, de sikerült. Mostanában olvastam Vicze Ernő memoárjait az itt-ott hajmeresztő történetről. *(Gyökerek és lombok 5. kötet.)*

Pár nap múlva hazaindultunk. Gyönyörű, napos májusi délután kapaszkodtunk fel a szekérre, és mentünk kelet felé, Stájerig. Itt volt az orosz meg az amerikai zóna határa. Az amerikaiak nem engedtek tovább bennünket a szekéren. Egy gyűjtőtáborba tettek azzal, hogy amikor összejön elég ember, vonattal visznek Magyarországig.

Sok magyar lakott itt, sátrakban egy erdőszélen, amerikai őrizettel. A táborban volt sok ismerős is. Apámnak több kollégája, katonatisztek, meg más, főleg úri népség. Volt, aki haza készült, de legtöbben maradtak, bevándorlási engedélyre vártak valamelyik nyugati államba. Ott volt Flandorffer Fóni bácsi is családostól, meg Tisza Kálmán, akikkel később Dél-Amerikában találkoztunk megint.

Szabadon jártunk keltünk, az amerikai őrség nem szólt bele az életbe. Csokoládét meg rágógumit kaptunk tőlük, és csavarogtunk, játszottunk a környéken. Az erdőben találtunk egy elhagyott német repülőteret. Több tucat repülő volt szép sorban egy nagy tisztáson, teljes fegyverzettel, töltött géppuskákkal, csak benzin nem volt egyikben sem. Volt ott Storch, Me 109, Fw 190, meg egy Me 210-es is, ami tudtommal az első, szériában gyártott lökhajtásos repülő volt a világon. Senki nem volt ott, csak mi. Titokban is tartottuk és naponta odajártunk „repülni". Ki-bemásztunk a gépekbe, egyik pilótaülésből a másikba, és légi csatákat vívtunk. Valami véletlen szerencse folytán egyikünknek se sikerült elsütni egy géppuskát vagy gépágyút.

Néhány hét múlva összejött egy szerelvény, s vonatra raktak bennünket, ami amerikai őrséggel vitt a magyar határig. Onnan aztán ment tovább, ki hogy tudott. A közlekedés kaotikus volt. Menetrend nélküli vonatok jöttek, mentek, álltak, vártak, emberekkel a kocsikban, a kocsik tetején, az ütközőkön, ahol csak volt valami kapaszkodó. Ha a vonat állt, a férfiak eltűntek, mert aki férfit az oroszok megtaláltak, azt vitték. Hova? Nem tudom, de valószínűleg valamelyik Gulag-táborba. Mi szerencsésen hazaértünk, bár Hajmáskéren kifosztott bennünket néhány részeg orosz katona.

Pár nappal azután, hogy mi anyámmal kimentünk Németországba, Gyulajon is átment a front. Nálunk semmi baj nem történt, de a falu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ban bizony igen. Volt egy Gyánó nevű ember, aki felcsapott orosz vezetőnek, ami annyit jelentett, hogy együtt ivott az orosz katonákkal és lányos, menyecskés házakhoz vezette őket, ahol aztán elszórakoztak a család nőtagjaival. Ha volt férfi és ellenállt, megverték vagy agyonlőtték, ami enni-innivaló volt fölélték, aztán mentek tovább. A faluban néhány férfi, köztük két erdész is, összeállt, elkapták a Gyánót, leszúrták és megpörkölték, mint a disznót, aztán a gondnokság egyik kocsijával kivitték és bedobták a dögkútba. Ez éjjel történt, apám nem tudott róla semmit, de '46-ban őt is letartóztatták mint bűntársat. Hat hétig vallatták, de a tárgyaláson felmentették.

Visszatértetek Gyulajra, majd később Szekszárdra…

A háború utáni Gyulajon én nem láttam változást. A faluban akkor már csak két vagy három orosz volt, akiket nem is igen láttunk. Egyszer találkoztam eggyel. A piactér közelében volt elszállásolva. Fiatal gyerek volt, még húsz éves sem. Nem bántott senkit. Egyszer, amikor a Mukin lovagoltam a faluban, be volt rúgva és megjött a kedve a lovagláshoz. Leszállított a lóról és megpróbált felmászni rá. Én nagyon megijedtem és beszaladtam a községházába, ahol a magyar „nemzetőr", olyan rendőr-katonaféle, egy Szlotta nevű ember állomásozott. Elpanaszoltam neki a fájdalmamat, ki is jött velem. Addigra az orosznak sikerült felkapaszkodni a Mukira, és nagyon boldogan feszített a nyeregben. A Szlotta akkora pofont adott szegény gyereknek, hogy leeset a lóról. Én meg felültem és haza nyargaltam. Azután csak az erdőre jártam lovagolni, még egy darabig.

A hercegi hitbizomány megszűnt, és '46 júniusában Gyulajról Szekszárdra kerültünk. Apám itt főhercegek meg főispánok helyett Rákosi Mátyást meg Tildy Zoltánt vadásztatta a gemenci erdőben.

Szekszárdra egy szép május eleji napon, magasra rakott parasztszekéren utaztunk anyámmal meg bátyámmal a hepehupás Dunántúlon dombra föl, dombról le. Fiatal, ságpusztai gyerek, a Bence Jancsi volt a kocsis. Már rendesen benne voltunk a délutánban amikor, Kéty falu előtt eltörött a tengely. A Jancsi bement a faluba segítséget keresni, mi meg bátyámmal kisnyulakat fogtunk a vetésben, játszottunk velük, aztán elengedtük őket. A faluból akkorra már elmentek a svábok. Bukovinai székelyek, csángók lakták. Két testvér volt a kovács meg a bognár. Befogadtak bennünket éjszakára, igazi székely vendégszeretettel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

etettek, itattak bennünket, s mire másnap délelőttre kész lett a kocsi, összebarátkoztunk velük. Járt is be hozzánk néha a család, amíg Szekszárdon laktunk. Mari néni, az öreg szakácsnőnk úgy hívta őket, hogy „a kétyi rokonok".

Ja, igen. A Mari néni. Sziringer Jánosné, sz. Hibalda Mária. Eddig nem beszéltem róla, pedig ugyancsak megérdemli. Különleges karakter volt.

Kinézetre meghatározhatatlan korú, nem falubeli ember, erős palócos kiejtéssel, de szépen beszélte a magyart. Németül (nem svábul) is jól beszélt. Ruhája inkább városias volt, mint parasztos. A Felvidéken született, és mint anyányi lány került ki Bécsbe a nagynénjéhez, akinek ott vendéglője volt. Ott tanult meg főzni és viselkedni. A világháború vége felé egy katonakórházban segédkezett. Itt feküdt sebesültként leendő férje. Elvette és hazahozta Gyulajra. Sziringer szabómester volt, aki jóval kevesebbet varrt, mint amennyit ivott, és hamarosan lelépett valami cédával.

Így Mari néni nálunk talált magának családot. Anyámmal – mint főnökével – a viszony természetéből adódó normális súrlódásoktól eltekintve, jól megvolt. Apámat imádta. Engem is nagyon szeretett. A bátyámra azt mondta, hogy „áz úgyis ákásztófán végzi", de vele se volt probléma. Velünk jött Szekszárdra. A negyvenes évek végén egy Bárdos Zoltán nevű, a gondnoki irodán dolgozó erdész, normális feladataként kiment az erdőre kifizetni a munkások bérét, hatezer egynehányszáz forintot, de meggondolta magát, lelépett a pénzzel, átment Jugoszláviába. (Évekkel később Montrealban találkoztunk vele újra.) Akkoriban 6000 forint nagy pénz volt. Apámat tették felelőssé a fizetések eltűnéséért, s az ő fizetéséből vonták le. Ebben az időben már úgyis nehéz volt az élet, így nekünk is mélyre vágott a havi több száz forintos levonás. Anyám megmondta Mari néninek, hogy nem tudjuk tovább fizetni, keressen magának más munkát. Az öregasszony tudott dramatikus lenni, ha akart. Letérdelt anyám előtt és úgy kérte, hogy ne küldje el. Nem kell neki fizetés, elég a kis nyugdíj, amit kap az államtól. Neki nem kell több, csak maradhasson. Hát maradt. Sopronba is velünk jött, s nálunk halt meg '56 nyarán.

Süket volt valamelyest. Hogy mennyire, azt sose tudtuk meg, mert változott, azt hiszem aszerint, hogy mit mondtak neki. Nálunk a faluban azt mondták, hogy ki mennyire süket, annyira bolond is. Hát bolond is volt valamelyest, de buta aztán nem. Pontosan tudta, hogy a munkája és társadalmi helyzete immunissá teszik a bolsevista rend-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szer negatív kilengéseivel szemben. Kiváló humorával, végtelenül ártatlan pofával olyanokat mondott minden következmény nélkül, amiért az átlagembernek tárgyalás nélküli agyonverés járt volna ki. Néha el-el emelt valami apróságot és odaadta valakinek, akinek nagyobb szüksége volt rá, mint nekünk. Mikor anyám kérdezte, hogy hová lett ez vagy az, akkor azt mondta, hogy „én nem laattam, nekem az nem kell." – Nem csináltunk belőle nagy ügyet.

A háború utáni időkből érdekes emberi sorsokról hallottunk…

Még '45 telén lakott nálunk, Gyulajon Ivanics Mihály, körülbelül korombeli pesti gyerek. Rettenetes idők jártak a városokban. Az emberek éheztek. Az állam megpróbált segíteni, hirdették, hogy falusi családok vállaljanak el városi gyerekeket néhány hónapra, „feltáplálásra". Így került hozzánk Misi. Helyes gyerek volt. Olyan volt szegény, mint a csontváz. Megrühesedtünk tőle, a bátyám is, meg én is. Együtt fürösztöttek bennünket kreolinos vízben, egy szobában laktunk, együtt játszottunk, jól elvoltunk vele. A rüh elmúlt, a Misi szépen kigömbölyödött, kipirult. Az édesanyja a sofőr srácával jött meg érte, hogy hazavigyék. Boldog volt az asszony, nagyon köszönt mindent. A srác nagyszájú, elég ostoba fickó, kicsit részeg volt, és nagyon szidta az urakat, hogy csak szívják a szegények vérét, meg mit tudom én, dicsérte a fölszabadítókat. Az asszony csitította, a Mari néni csak hallgatott egy darabig, s aztán egyszer csak megjegyezte, hogy „haat, én is mindig mondtám, jobb lett vóná há á Hitler győz". Elvitték a Misit. Egy ideig várták a szüleim, hogy mi lesz ebből, de nem lett semmi.

Egy másik eset '48-ban történt. Apám ekkor a Duna ártér erdőgondnoka volt, és Gemencen vadásztatta Tildy Zoltán köztársasági elnököt, meg Rákosi Mátyást. Kivitték Mari nénit a gemenci kastélyba a vadászvendégeknek főzni. A gemenci erdész egy Eidenpenz nevű sváb ember volt. Néha a konyhán is segédkezett, és a Mari nénivel németül beszélgettek. A kastélyban, az erdőben, mindenütt katonaság, testőrség, így a konyhában is állandóan jelen volt egy civil ruhás ávós. Nem tetszett neki a német beszéd, meg is szólalt, hogy ne beszéljenek németül, mert nem érti, mit mondanak. Erre a Mari néni azt mondta, hogy „Mér? Nem mondunk mi semmi rosszát, nem vagyunk mi kommonistaak!" Este vacsoránál az ávós elmesélte az esetet. Apám azt mondta, hogy Rákosi nagyot nevetett rajta. Ebből sem lett semmi.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mikor Sopronba kerültünk már ugyancsak kutyavilág volt. Húst nem igen lehetett kapni, kenyérért sorba kellett állni, tejet csak jegyre adtak. Mari néni – mint nyugdíjas háztartási alkalmazott – kapott tejjegyet. Reggelente 6 órakor ment a közeli népboltba, sorba állni tejért. Ő nem itta meg a tejet. A bort sokkal többre tartotta. Nekem hozta tejeskávénak reggelire. A környéken mindenki ismerte az öreget, sorban állás közben szórakoztatta a népet. Minden reggel csúcspontja volt, amikor megkapta a tejet és odaállt Rákosi Mátyás falon lógó fényképe elé azzal, hogy „köszönöm neked drágá Raakosi ápaam ezt á két deci fölözött tejet." Nevetni persze senki nem mert. Érdekes, hogy soha semmi baj nem lett belőle. '56 júniusában egy reggel nem ébredt fel. Bánfalván temettük el. Azt hiszem, nálunk boldog volt.

De térjünk vissza Szekszárdra…

Szekszárd, Tolna megye központja, már a római időkben város volt, Alisca néven. Mikor mi odakerültünk, kb. tizenhatezer lakosú tipikus mezőváros volt. A hegyek lábánál húzódó, igen hosszú, észak-déli irányú főutcája három részre szakadt. Észak felől az Újvároson át a Séd patakon átvivő Hármas hídig Rákóczi utcának hívták, onnan a „központon" át egy pár száz méteres szakasz Széchenyi utca volt, aztán a kórháztól délre, az alsóvároson át jó hosszan Béri Balogh Ádám utcának tisztelték a „Török bársony süvegem…" kezdetű kuruc nóta Balog Ádámja után. A központtól, a Béla tértől nyugatra, föl a „hegyek"közé vezetett a Bartina utca a főleg református lakosságú felsővárosba. Szekszárd várát, aminek az alapjaira később a Megyeháza épült, még az öreg Béla király építette valamikor a XI. században.

Én a Béla téri elemi iskolába jártam. Malonyai Elemér igazgató tanító beszélt a város nevének az eredetéről. Azt mondta, hogy a név valamikor valószínűleg Szegzár volt, mert ott épült, ahol a Sárköz északnyugati sarkát a hegyek beszegik, bezárják. A város nevének volt egy érdekes szimbóluma is. A Széchenyi utca első házának a sarkába volt beépítve egy fatönk. Ez egy arasznyi átmérőjű törzs, néhány rövid ágcsonkkal, talán fél méter magas volt, finoman kovácsolt, szegeccsel kivert vaslemezzel borítva, rajta egy zárvas nagy lakattal. Régi lehetett. Nagyanyám ebben a házban született. A szegzáras fa mára eltűnt. Remélem, valaki bevitte a múzeum pincéjébe. Jó lenne.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tolna megyében, és különösen Szekszárdon igen kemény volt a kommunizmus. A város karakterét csaknem teljesen szétverték. Sok érdekes régi épületet, emléket bontottak le és helyettesítettek gyufaskatulya formájú, szovjet mintájú tömeglakással. A meg nem értett, gyűlölt jelei egy kultúrának szinte ellenséggé válnak. Az embernek a könyvégetésekre, a kínai kulturális forradalomra vagy a talibánok által felrobbantott régi óriás szobrokra kell gondolnia, vagy arra, ahogy a bevonuló szovjet hadsereg egyes tagjainak első dolga volt belepiszkítani a zongorába, ha valahol találtak egyet. Ecce homo!

Az első városi nyarunk nem csak nekünk hozott újat. A háború utáni nyomort tetézte a pénzromlás, tetőfokára hágott a cserevilág. A városokban, különösen a nagyvárosokban nem volt mit enni. A városi nép kijárt a falvakba cserélni. A vonatok tömve, a vasúti kocsik sokszor olyanok voltak, mint egy-egy szőlőfürt. Még a kocsik teteje is tele volt, emberek lógtak a lépcsőkön, ütközőkön. Vitték, ami kis érték volt otthon, ékszer, evőeszköz, jobb ruhadarab, lábbeli, szerszám, ami volt, és hozták, amit kaptak érte. Pár kiló bab, krumpli, egy kis liszt, szalonna, pár napi étel a családnak. Akinek nem volt mit cserélni, az éhezett. Pénzért nem lehetett kapni semmit. A pénz romlott. A történelem egyik leglátványosabb inflációja játszódott le néhány hónap alatt.

Közben én a Rákóczi utca szép nagy, árnyas fái alatt rugdostam a vadgesztenyét, fociztam, verekedtem a szomszéd gyerekekkel. Azért a cserevilágból megmaradt valami bennem is. Legalábbis azt hiszem, hogy annak a világnak volt valami szerepe Mammon dogmáival szembeni szolid cinizmusom kialakulásában. Sose hittem el, hogy több pénztől boldogabb lesz az ember.

A Béla téri elemi még régi vágású fiúiskola volt. A rendszeres hittanórákat a plébániáról valamelyik pap, eleinte a Harsányi tisztelendő úr, később a Horváth tisztelendő úr tartotta. Vasárnaponként az osztály az iskola előtt felsorakozva ment misére. Nagy felhajtás volt az „első áldozás" amin az egész város összes harmadikos tanulója, fiúk, lányok, együtt vettek részt. Persze áldozás előtt nem volt szabad reggelizni, úgy, hogy utána az iskolában volt ünnepi reggeli, ami a mamák által készített hihetetlen mennyiségű süteményből és tejszínhabból állt. Ezt a reggelit már hetekkel előbb alig vártuk, s máig emlékezetes. Tudom, hogy nem a reggeli miatt, de ebben az időben igen vallásos lettem. Voltam szívgárdista, ministrálni jártam, még kora reggeli misékre is, és nagyon komolyan vettem az egészet. Apám nem szólt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bele az életembe. Tudta, hogy legjobb, ha az ember maga találja meg az útját.

Negyedik osztály után – első gimnázium helyett – én már ötödik „általános"-ba kerültem a Garai téri iskolába. A különbség nem volt nagy. Itt is volt osztályfőnök, és a különböző tárgyakat más-más szaktanár tanította. Idegen nyelvként németül tanultunk, volt mezőgazdaságtan, aminek néha még ma is hasznát veszem. Hittan is volt egy vagy másfél évig. Aztán megszűnt. Itt kezdődött a „testnevelés" oktatása. Itt kezdtem hasznát venni a Gyulajról magammal hozott fa- és egyéb mászó tudományomnak.

A magyar Testnevelési Főiskoláról kiváló tornatanárok jöttek ki, de általában vasalt nadrágban, zakóban, nyakkendősen tartották az órákat, úgyhogy a gyakorlatokat csak elmagyarázták, hogyan kell csinálni, de bemutatni nem szokták. Én rendszerint első magyarázásból megértettem, hogy mit kell csinálni s a „na, ki próbálja meg?" kérdésre általában elfogadhatóan megcsináltam. Így lettem úgynevezett előtornász, nemcsak a szekszárdi osztályomban, hanem Sopronban a Petőfi téri általánosban, meg a reálgimnáziumban is. A reálban Ravasz tanár úr be akart szervezni szertornásznak, de akkor én már régen beleszerettem a birkózásba, s megmaradtam annál.

Időközben megürült az erdőgondnoki lakás a Várköz 8. alatt. Szép nagy lakás volt, öt szoba, konyha, összkomfort, cselédszoba, mosókonyha, nagy udvar, istálló, és a hátsó udvarban, egy emeletes épületben az iroda. Ma már nincs meg.

Itt töltöttünk még egy-két, a régi úri életre emlékeztető évet. A mellettünk levő ház az iroda mögött nagy, boltíves kapualjjal, vastag, vasalt kapus gazdaház volt nagy udvarral. Nem tudom, ki lakott ott, sose voltam bent. Utána egy emeletes, modern, úgynevezett tisztviselőlakás volt. Itt lakott Danieli Béla rendőrezredes. Béla bácsi zsidó volt, és nemcsak rendőr, hanem kiváló és befutott bűvész is. Nem tudom, hogy hogyan egyeztette össze a két állását, de gyakran járt Budapesttől kezdve az ország különböző nagyobb városaiba bűvészelőadásokat tartani. Előadáson is láttam, de vacsora vagy egyéb összejövetel alkalmából néha nálunk is rávette a társaság, és produkálta néhány trükkjét, leginkább kártyásakat, amihez nem kellett egyéb holmi. Máig sem értem, hogy tud némely ember olyan hihetetlenül ügyes lenni.

Ahogy telt az idő, egyszer csak azt vettem észre, hogy ateista vagyok. Valami nem stimmelt a katekizmussal, hát nem sokat teketóriáz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tam, elvetettem az egészet. Pár évvel később, 13 éves lehettem, amikor Szekszárd városi birkózóbajnokságán indultam, elég jól birkóztam már, de semmi esélyem nem volt, hiszen a legalacsonyabb súlycsoport 52 kiló volt, én meg még 47 sem voltam. Azt mondtam magamnak, hogy na, ha ezt megnyerem, akkor hiszek Istenben. Hát megnyertem. Nem 52 kilóban, hanem Szajkó Pista, a szakosztályvezető csinált egy 47 kilós súlycsoportot négyünknek, akik fiatalabbak és kisebbek voltunk a többinél, s ezek közt én voltam a legjobb.

Ötödik elemiben még németet tanultunk. Hatodik elején törölték el a németet, és oroszt kezdtünk tanulni. Viccnek tartottam az egészet. Nem tanultam semmit. A volt némettanárnő lett az orosztanár, és amikor egy-egy orosz szót tett fel, hogy mit jelent, kértem, hogy súgjon németül. Ő súgott, én meg megmondtam, hogy mit jelent. Ennek ellenére negyedévre megbuktam. Mikor nagy büszkén hazavittem az intőt, mint ellenálló hazafi, azt hiszem, tényleg azt hittem, hogy megdicsérnek érte. Meglepődtem, amikor apám azt mondta, hogy „fiam az iskolában neked nem az a dolgod, hogy politizálj, hanem hogy tanuld meg azt, amit tanítanak". Örülök, hogy így volt, mert megszerettem az orosz nyelvet és irodalmat. Érettségikor egész jól beszéltem oroszul, és eredetiben tudtam élvezni egyszerűbb novellákat, verseket, itt-ott még Tolsztojt és Puskint is.

A társadalmi élet maradt a régi?

Ebben az időben kezdődött el a régi társadalom szétesése. Először a volt katonatisztek kerültek ki az utcára. Apám segített, ahol tudott. Nálunk a gondnokságon egy fiatal volt gyalogos tiszt, Szabó Feri bácsi volt a motorcsónak-kezelő. Egyszobás lakásban éheztek a feleségével meg a pici fiukkal. Rendes ember volt, nem tett semmi rosszat, csak rossz foglalkozást választott.

Nemcsak a lovak tűntek el, hanem a fogorvosék, meg Danieli Béla bácsiék is. A házaik helyére került az ÁVO. Kellemetlen szomszédság volt, de egy-két év múlva minket is átköltöztettek a Rákóczi utca 41. alá. Az egész várközi ház iroda lett. Előbb azért volt még valami említésre való. '49 körül kezdték behozni az erdészetbe a kádereket. Például a bajai erdőigazgató – apám főnöke – egy Tömpe nevű pártember lett, szakmájára nézve vasmunkás. Édesapám is kapott egy erdőgondnok-helyettest, Klein Árpádot. A harminc év körüli zsidó ember a sze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gedi ládagyárból került hozzánk, ahol segédmunkásként dolgozott. Aranyos ember volt, senkinek nem ártott a „helyettes úr". Reggelente Szabad Nép baráti félórát tartott az irodában, futballklubot próbált szervezni, s időnként kérdezte apámtól, hogy Dönci bátyám, nem köll valamit ellenőrizni? Akkor apám mondta neki, hogy de igen Árpád, fogass be és menj ki ide vagy oda ezt vagy azt megnézni. Árpád pedig nagy büszkén felült a hintóba Citrom nevű német vizslakölykével és elment ellenőrizni. Édesapám meg áldotta a szerencséjét hogy őt kapta helyettesnek. Kevés volt köztük az ilyen ártalmatlan, rendes ember.

Dolgoztatok gyerekkorodban?

Szekszárdi életemnek nagyon fontos részét tették ki a folyók meg az erdő. Édesapám gondnokságába tartoztak a Sió partján Taplós, Góga, Hátfő, Bárányfok, Borrév és Keselyűs erdészkerületek, meg a Duna partján Gemenc, Feketeerdő, Szomfova és valamelyik ostobább átszervezés folytán rövid időre még Buvat, meg Rezét Malát is, egész le Pörbölyig. Édesapám sokszor vitt magával az erdőre, ismertem az összes erdészt családostól. Tamás Lajost, Zilahi Jánost, Berek Jánost, a vadászt, Barabást, Martonosit meg a többieket. Nagy halpaprikások, vidám horgászatok. Itt kezdődött meg munkáséletem is.

Az első munkám Bogyiszló falutól nem messze, Gógán volt Zilahi János keze alatt. Orbán Imre, Rizsányi Pista meg még néhány haver társaságában vállaltunk valami bozótirtást, tisztogatást. Ez aránylag könnyű munkának számított, mivel kisbaltával és vermelővel lehetett végezni. Tizenhárom éves voltam, ebben a korban a fejsze még túl nehéz lett volna a napi tízórás műszakban. Reggel héttől este hatig dolgoztunk egy óra ebédszünettel heti hatvan órát. A szombat még rendes munkanap volt. A bozótban nem járt a szél. Rekkenő hőség volt. Úgy emlékszem két hétig nyomtuk, mielőtt feladtuk a nekünk még túl nehéz munkát. Apám hagyott, hogy csináljam, ahogy bírom „Hadd tanuljon a gyerek."

Azután átkerültem Gemencbe, erdőbecslésnél segítettem, faátmérőket mértem, s odakiáltottam Eidenpenz erdésznek, hogy „feketenyár 72 centi, tölgy 35 centi" stb. Ez sem volt igazán könnyű munka. A jókora átlaló acélból volt, megvolt a súlya, meg az egész napos erdőben járkálás is jól kielégítő testgyakorlás, így nem éreztem csorbát a becsületemen a munkaváltoztatás miatt. Megtanultam megismerni a fa-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fajokat, s amikor a gemenci becslés befejeződött, átkerültem Keselyűsbe, Horvát Pista bácsi kerületébe. Itt négyen dolgoztunk. Kappel Jancsi a „Kisbivaly" birkózó partnerem és jó barátom, meg két lány, a Füstös Ida, az egyik idősebb birkózó haver húga és annak barátnője, Pálföldi Gyöngyi. A segéderdész, Katona Jenő bácsi középen ballagott, mi meg ketten-ketten a két oldalán mentünk arcvonalban, meszes vödörrel meg egy-egy nagy pemzlivel a kezünkben, és ahogy Jenő bácsi a botjával mutatott és mondta, hogy „azt a szilt, azt a tatárjuhart, azt a gyertyánt stb., stb.", egy-egy nagy plecsni „meszetet" csaptunk a fa oldalára, hogy télen majd a favágók azt vágják ki. Úgy mondták, hogy „gyérítéshez jelöltünk". Szerettem ezt a munkát. Nem volt könnyű ez sem. A meszes vödör meghúzta az ember vállát, és vigyázni kellett, hogy indán-bokron átmászkálva ki ne boruljon a mész, mert messze volt az erdészház és a meszes hordó. De túl nehéz sem volt, és az erdő, a gyönyörű erdő körülöttünk.

Gemencben a kastély mögötti munkás barakkban laktunk. Csak szállás volt, konyha nem. Hideget hoztunk hazulról, azt ettük egész héten. Akkoriban változott a munkahét 60-ról 44 órára. Mi vasárnap este mentünk ki biciklivel Szekszárdról Gemencbe, és szombaton ebéd után haza. Csak négyen laktunk ott. A lányok először a barakk végében levő kis különszobában aludtak, de féltek éjjel, hát kiköltöztek hozzánk. Izgalmas volt, de nem történt semmi különös. Gyerekek voltunk még. Én természetesen szerelmes lettem Füstös Idába, de az sem tartott sokáig. Pár évvel később találkoztam vele. Szép lánynak indult, az is lett.

A '48-as választás után lassan szétverődött a középosztály. Feloszlott az orvosokból, tanárokból összeállt helyi szimfonikus zenekar, ahol apám is hegedült. Az egyik hegedűs – időnként tarokkpartner is – Kaszás Bandi bácsi, a korzón levő nagy papírkereskedés tulajdonosa, Auschwitzból özvegyen hazatért zsidó ember, új, szintén „Hitler-özvegy" feleségével együtt kivándorolt Izraelbe. Egyre erősödött a sztálinizmus. Megindultak a bélistázások. Politikailag nem kedvelt vagy megfúrt embereket dobtak ki az állásukból az utcára. Édesapám is, mint mindenki, akinek módjában állt, begyűjtött belőlük néhányat, s „segédmunkás"-ként alkalmazta a gondnokságban. Két pesti erdőmérnök kolléga is dolgozott a szekszárdi irodában mint napszámos. Luther Árpád és Zsámbor Ernő bácsik, akiket a minisztériumból tettek ki, meg valahonnan egy Laboda Károly nevű rendőr őrnagy, aggle-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gény, aki hetente hozzánk járt fürödni. Alacsony, gömbölyű, rozmár bajszú, nagyműveltségű, jó humorú ember volt a Károly bácsi, aki a fürdéssel egybekötve rendszerint nálunk is vacsorázott. Fürdés közben olyan locsogást, megelégedett szuszogást rendezett, hogy elneveztük a fürdőszobát vízi lovardának.

Azt hiszem 1950-ben kezdte piszkálni apámat az ÁVO. Behívták és felszólították, hogy adjon információt a környezetében lévő emberekről. Néhány hónap múlva ismét behívták, és mivel nem kaptak senki ellen semmit, sőt, apám megmondta nekik, hogy ő nem informál, azzal jöttek elő, hogy tudják, hogy Kamill bátyám Diósgyőrben mérnök, és Dudus néném a Nemzeti Bankban tolmács, és ha apám nem informál, kidobatják őket az állásukból. Erre apám felutazott Miskolcra és Pestre beszélni a testvéreivel, akik mind a ketten azt mondták, hogy fontosabb az emberség, mint az állás, miattuk ne legyen spicli. Hazafelé jövet Pesten, a vasútállomáson találkozott dr. Bokor Rezsővel, aki akkor Sopronban az Erdészeti Tudományos Intézet (ERTI) igazgatója volt. Beszélgetés közben előjött, hogy apám mi járatban volt, erre Rudi bácsi azt mondta, hogy éppen rovartanos emberre van szüksége, s hogy apám jöjjön át Sopronba az ERTI-be tudományos kutatónak. Ott talán békén hagyják.

Így kerültetek át Szekszárdról Sopronba…

A Dóczi Lajos utca 6. a Rák patak partján, Sopron utolsó háza volt. A telek nyugati szélén, a kerítés mellett istálló, tyúk- és disznóólak, meg az északnyugati sarokban egy külön épület, a katonakórház hullaháza volt.

Amikor mi odakerültünk, a főépületben levő lakások foglaltak voltak, így nekünk a hullaház egy részét leválasztva építettek egy kis testhez álló két szoba összkomfortos lakást, Mari néninek meg az épület másik bejáratánál levő kis iroda szobát. Jól megvoltunk itt. Az ólak egy részében disznót meg baromfit tartottunk, a telek egy részét lekerítettük, hogy a csibéknek legyen hol kapirgálni, bogarászni. Otthon voltunk. Az ÁVO piszkálásai elmaradtak. Az ERTI csemetekertjében kaptunk egy darab földet krumplit, zöldséget termelni.

Sopronban más volt a kommunizmus, mint Szekszárdon. Itt is nagy volt a szegénység, itt is volt sztálinizmus, de közel sem volt olyan kegyetlen, mint Tolna megyében. Itt is tűntek el emberek, itt is vertek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

agyon embereket az ÁVO-n, köztük egy ismerős fiatalembert is, de mintha nem lett volna annyira és mindig, mindenütt érezhető, fojtogató.

A hetedik osztály végén elmentem a Soproni Tatarozó Vállalthoz munkát keresni. Locsmándi Géza bádogosmester mellé tettek segédmunkásnak. Végtelen aranyos ember volt a Géza bácsi. Teljesen ferdére lapított, valamikor szép sasorra felett csillogott két okos, kedves szeme. Nagyon sokat tanultam tőle munkáról, életről, emberségről. Lelenc gyerek volt, nehéz gyerekkorral. Hányódott egyik gazdától a másikhoz. Akármiről mesélt, mindig volt benne valami érdekes, valami jó. Már legény volt, amikor elszegődött egy cirkuszhoz, és mint bokszoló állt ki a közönségből jelentkező ellenfelekkel. Akkoriban lapították szét az orrát.

Néha épületeken, néha a műhelyben dolgoztunk. A műhelyben megtanultam bádogot vágni, hajtogatni, vödröt csinálni, szegecselni, cinezni, szurkozni, meg ami talán a leghasznosabb volt, megtanultam kéznél lenni, amikor a mesternek segítettem. Úgy tanított, mintha a fia lennék. Türelmesen magyarázta, hogy amikor dolgozunk, ne üljek le akkor se, ha éppen nem csinálunk semmit. Mindig figyeljek, mellette álljak úgy, hogy ne legyek útban, és figyeljem, mit csinál, tudjam előre, hogy mi az, amit kérni fog, azt adjam a keze ügyébe vagy vegyem el az útból. Fontos volt ez, különösen, amikor épületen dolgoztunk. Egyik munkánk a Kaszinó tetején a bádogozás és az ereszek egy részének a javítása volt.

A soproni Kaszinó igen magas, kétemeletes épület, meredek tetővel. A padlás szellőztetőablakán jöttünk ki, és a meredek cseréptetőn lemásztunk az ereszig, ahol az ereszcsatornában ütöttünk tanyát. Most, hogy rágondolok, a hajam szála is égnek áll, és futkároz a hátamon a hideg. Akkor nem zavart.

Szeptemberben már úgy mentem a Petőfi téri iskola VIII. osztályába, mintha hazamentem volna. Ebbe az iskolába főleg a város nyugati oldaláról, a Lövérekből meg a belvárosból jöttek a gyerekek. Mi is ezen az oldalon laktunk, így az osztálytársakkal iskolán kívül is találkoztunk. Sopronban nem volt birkózó csapat, hát tornásztam, meg futballoztam. A tanulással nem volt baj, általában igen jó tanárok tanítottak. Az '51-52-es tanévben automatikusan mindenki úttörő lett, az is, aki azelőtt nem volt cserkész. Nem kérdezték ki akar, ki nem, egyszerűen úttörők lettünk. Csináltuk a faliújságokat, nagy Rákosi-, Sztálin- meg Lenin-képeket aggattunk az iskola falaira, volt, aki úttörőnyakkendőt viselt, de nem sokan.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az iskolával csoportban mentünk a felvonulásokra, énekeltük a mozgalmi indulókat meg csasztuskákat, órák előtt Szabad Nép baráti körét tartottunk, de a maszlagot azért nem vettük be. Egyedül talán az állami vagy köztulajdonnal kapcsolatban alakult ki bennünk az a felfogás, amit nagyon kevés kivétellel mindenki vallott Vlagyivosztoktól Berlinig. Az szabad préda volt, hiszen „a mienk, csak azt vesszük vissza, amit tőlünk vettek el". Így történt, hogy az iskola futballcsapatát, a háború miatt félbemaradt, ajtó és ablak nélküli Ciklámen Szálló öntöttvas fűtőberendezéséből szereltük fel. Tornaórákon, szép időben, a tanár engedélyével, hatan vagy heten, erősebb gyerekek, kimentünk az iskola masszív kiskocsijával, és mintegy társadalmi munkában loptuk a 180 kilós kazándarabokat, vittük a MÉH-be, az árát pedig tettük be a csapat kasszájába. Ment ez hetekig rendesen, amíg a szomszédos erdészeti hivatalból valaki el nem kapott bennünket, visszavitette velünk a nehéz vasat, és mondta, ha még egyszer jövünk, följelent a rendőrségen. Szerencsére addigra már meglett a futballtrikók ára, hát nem mentünk többet.

Ez az idő volt a Rákosi korszak legsötétebbjének a közepe. A sztálinizmus a tetőfokán járt. Nap mint nap emberek tűntek el. Kirakatperek, kivégzések. Az eltűnt emberekről mindenki tudta, hogy az ÁVO vitte el őket, de senki nem beszélt róluk. Érdekes volt abban az időben nyíló eszű, serdülő gyereknek lenni. Felnőni egy olyan helyzetben, ahol a legszűkebb családi körön kívül senki nem beszélt közérdekű dolgokról, mindennapi problémákról, megélhetési, gazdasági vagy politikai kérdésekről, vagy ha beszélni kellett róla, akkor hazudott, és ezt mindenki tudta. Az iskolában óra közben a tanároknak természetesen kellett tanítani, beszélni ezekről a témákról a megadott szöveg szerint. Tudtuk, hogy hazudnak. Ők is tudták, hogy mi tudjuk, hogy hazudnak. Tudtuk, hogy miért hazudnak, és nem hibáztattuk őket. Ebben a skizofréniás világban tudtuk tisztelni a tanárainkat, és szinte szórakoztató volt a cirkusz, ahogy az ember – vagy gyerek – a reggeli Szabad Nép sajtófélórában nagyon vigyázva, de a nevetségesség határáig eltúlozta a vezérek és az eredmények dicséretét. Nagyon fontos volt, hogy az ember el tudja választani az igazi életét a cirkusztól. Az igazi életben, barátok között, a családon belül, teljesen egyenesnek, becsületesnek kellett maradni, hogy az ember elhatárolja magát a szennyes, hazug kabarétól, hogy megtarthassa az önbecsülését, az integritását. Egy kis kötéltánccal és szerencsével sikerült, bár egyszer nagyon közel kerültem a bajhoz.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A VIII. osztály vége felé be kellett jelenteni, hogy akar-e valaki továbbtanulni, és milyen iskolában. Én gimnáziumba jelentkeztem. Ugyanakkor tájt az úttörőkből DISZ- (Dolgozó Ifjúság Szövetsége a Kommunista Párttagságra előkészítő szervezet volt) tagok lettünk. Egyik nap a Harcos tanár úr félrehívott és közölte velem, hogy én leszek a DISZ-titkár. Tőle nem féltem, megmondtam, hogy nem vállalom, legyen a Varga Jóska a titkár. Nem erőltetett. Pár hét múlva az iskola dísztermében, az egész iskola és a városi DISZ-vezetőség jelenlétében, a városi DISZ-titkár ünnepélyesen felvett bennünket tagnak, és felolvasta, hogy én leszek a titkár. Gyors eszem volt, hamar végiggondoltam a dolgot.

Származásom miatt rossz káder voltam. Tudtam, hogy hiába vagyok jó tanuló, mint dzsentriből értelmiségivé vedlett osztályidegen, a gimnáziumba így is, úgy is nehezen kerülök be, élni viszont csak tisztességesen érdemes. Felmentem a színpadra, megmondtam, hogy köszönöm a megtiszteltetést, de politikailag nem tartom magamat elég érettnek hozzá, nem vállalhatom el a tisztséget. Lementem a helyemre és leültem. Nem emlékszem, hogy mi történt utána a gyűlésen. Mikor apámnak elmondtam a dolgot, azt mondta, hogy jól tettem. A DISZ-titkárságomról többet nem esett szó, de az iskolaév végén nagy meglepetésemre megtudtam, hogy felvettek a Széchenyi Reál Gimnáziumba.

Azután jött a nyár, és újból a Soproni Tatarozó Vállalat. Egy épülő autógyárhoz kerültem egy diákbrigádba. Teherautónként ketten vagy hárman voltunk rakodók. A sofőrökkel hamar összebarátkoztunk. Néha nagy melegben megálltak egy kocsma előtt, meghívtak egy pohár sörre. Néha megmondták, hogy most jól rakjuk meg, aztán az építkezés felé menet behúztunk egy paraszthaz udvarára és ledobtuk a rakomány egy részét. Mi sose tudtuk, hova megy az anyag. Nem is kérdeztük, az a sofőr dolga volt. Ők meg úgy éltek, ahogy abban az időben a legtöbben. Egy pár forint az állam zsebéből egy rosszul fizetett melóséba nem a világ. Csak sajnos sokszor sokkal nagyobb ára volt az uralkodó munkaerkölcsnek.

A gimnáziumigazgató egy Lajos József nevű csahos kommunista volt. Ezt jó indok lehetne, hogy a bátyámnak miért gyűlt meg a baja az iskolával, ugyanis a negyedik osztály első negyedévében kidobták a gimnáziumból. Nem az igazgató volt a baj, hanem az, hogy Dönci először is nem tanult, másodszor pedig, hogy semmi olyan szabályt nem tartott be, amivel ő személy szerint nem értett egyet vagy nem tartott

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fontosnak. Ilyen pedig volt bőven. Például többek közt előfordult, hogy óraközti szünetben Neher Öcsi nevű barátjával átmentek a Perkovác kocsmába egy-egy fröccsre. Figyelmeztetés, intő nem sokat számított. Egyszer csak magaviseleti alapon „eltanácsolták", s ott állt rossz káderrel és még rosszabb tanulmányi háttérrel, érettségi nélkül. Szüleimet nem lepte meg a dolog, hiszen anyámat sokszor behívták az iskolába Dönci miatt, és tudták, hogy cérnaszálon lóg az érettségije. Beszélni lehetett vele, meghallgatott és meg is értett mindent, ha nem értett egyet valamivel, megmondta, hogy miért, és kész.

Afféle öntörvényű ember lehetett…

Gyerekkorom óta csak jóra emlékszem vele kapcsolatban.

A faluban mind a kettőnket, de különösen őt, igen rossz gyerekeknek tartottak. Szegényke, tényleg az a fajta volt, akire azt mondják, hogy könnyebb lenne átugrani, mint megkerülni.

Dönci, gyerekkorában is, meg később is, szinte csodával határos módon úszott meg baleseteket. Még korábban, azt hiszem 1940 nyarán otthon, Gyulajon a kútnál játszottak. Az egyik fedő palló lebillent, a Dönci belesett a kútba, a palló meg utána. Két gerenda volt úgy 6 méternyire lent a kútban, azokon volt a villanypumpa. Előbb a gyerek esett a két gerenda között a vízbe, utána az 50 kilós tölgyfapalló. Mire a haverok lenéztek, a Dönci már kapaszkodott fel az egyik gerendára. Úszni nem tudott. Semmi baja. A palló ott úszott a víz színén.

Később, azon a nyáron Baján, a Duna parton a csónakmosó stégen lábatlankodott. Apám többször kizavarta a partra anyámhoz, de mindig visszaszökött. Mire anyám észrevette, már megint a tutajon volt. Apám éppen a stég alsó végénél vacakolt valamit a csónakkal, amikor a vízből kinyúlt egy kéz. Elkapta, kihúzta, és azt hiszem, nem is lepődött meg túlságosan, amikor meglátta a kar túlsó végén a bátyámat. A kölyök a tutaj felső végénél esett be a vízbe. A Duna szép vigyázva átvitte a legalább 8 méter hosszú tutaj alatt és pont apám orra előtt dobta fel.

Pár évvel később, szintén Baján, parasztszekér ment át rajta, megbokrosodott lovakkal. Alig volt rajta horzsolás. Egy ismerősünk azt mondta, hogy ezzel a gyerekkel valami terve van az Istennek. Az utolsó eset, amit jóformán nyom nélkül úszott meg, 1956. november 10-e körül történt Pesten. A bátyám akkoriban katona volt, és az ezredét ki-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rendelték november 4-én az Országházat védeni, de valami árulás folytán az oroszok harc nélkül foglalták el. Az ezred szétoszlott, a bátyám kivetkőzött, és beállt a forradalomba. Később a Royal Szállónál voltak Robi nevű pesti borbély partnerével géppuskaállásban. Egy orosz tank futtában végighúzott rajtuk egy sorozatot. Egy golyó a háta mögött vágott a falba, egy másik a mellén keresztbe elvágta a kabátot úgy, hogy bőrt nem ért, a harmadik a bal alsó karján ment át anélkül, hogy nagyobb eret vagy csontot talált volna. Mesélte, hogy a Robi megbotránkozva mondta, hogy „nézd a barom állatját, 20 méterről nem tud rendesen eltalálni!"

A harmadik gimnáziumban a bátyám már érezte a pecsenyeszagot, és év végén jelentkezett két hétre Sztálinvárosba dolgozni, hogy egy kicsit javítson a káderlapján. Úgy látszott, nem volt elég, mert hamarosan kidobták. Hanem azelőtt még apámék megpróbálták beíratni Szentendrére a papokhoz, hogy leérettségizzen. Felvették. Ott járta ki az utolsó évet és leérettségizett.

Az iskolában kevés kivétellel osztályidegenekből állt a létszám. A légkör emberi volt. Hogyan tűrték meg, hogy ilyen legyen az országban, nem tudom, de volt. Volt egy tanáruk, valami Szaniszló atya, aki filozófiai szakkörön közgazdasági kérdéseket is megválaszolt, nyíltan és őszintén. Valami spicli befújta, letartoztatták. Államellenes szervezkedést akartak rákenni, de nem tudtak elég nagy feneket keríteni az ügynek, hát valami kitalált váddal néhány évre ítélték. Aztán elaludt az ügy.

Az iskolán kívüli élet is kellemes volt. Hock Jancsi bácsi volt a Pilisi Erdőgazdaság erdőgondnoka Visegrádon. Az ő fegyvertartási engedélyét is megvonták, de ő azért nem hagyta abba a vadászatot. Volt egy két rejtett puska, azokkal jártak János bával Schneider Gábor, Dönci, meg egy-két barát, kolléga orvvadászni.

A következő tavasszal a visegrádi orvvadászokból elkaptak egyet. Pont egy gyenge láncszemet. Kiszedték belőle a többiek nevét, a rejtett puskákat is megtalálták, és mivel három közülük a Ferenceseknél érettségizett, megvolt a nagy ügy. A Népköztársaság megdöntésére törekvő szervezkedés, a Szaniszló atya fegyveres rohamcsapata. Dönci később megjárta a Markót, a Fő utcai katonai politikai börtönt és a gyűjtő kisfogházban a halálos osztályt. Valahol itt írta többek között a Bökkenő című versét.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

BÖKKENŐ

Krisztus! Bölcsek atyja, elmém szavad rabja,
Könnyes ingoványból igéd utat mutat,
Ember, szeresd minden felebarátodat.
Összes porcikámban érzem igazadat,
S néha megpróbálnám követni utadat,
De ha végignézek magamon, s fajtámon,
Meg kell kérdezzelek, bármi lesz, nem bánom,
Mester, mi a francot szeressünk egymáson?

Dönci bevonult. Valamikor ekkor történt egy eset, ami abszolút jellemző volt rá. Egy-két haverral elmentünk borozni a Turistaházba (később Fenyőgyöngynek hívták). Azt hiszem, a Söveges Lajos meg a Witt Zoli voltak velünk. A bátyám már nem volt kopasz, ő is civilbe öltözött. Jó sokáig ültünk, iszogattunk, beszélgettünk egy, a söntéshez közeli asztalnál, amikor feltűnően, hangosan, bejött egy nagyon részeg fiatal orosz katona. Inni kért, és amikor Feri, a csapos nem adott neki, mivel részeg, ordítani kezdett, előhúzta a pisztolyát és azzal hadonászott. Csend lett. A kocsma teli volt, egy szót se lehetett hallani, csak az orosz randalírozott. Pár másodperc után Dönci minden indulat nélkül felállt, s nyugodtan odament az oroszhoz. Bal kézzel szelíden megfogta a csuklóját, jobb keze két ujjával finoman kivette az orosz kezéből a pisztolyt, szó nélkül visszadugta a tokba, megfordult, visszajött az asztalhoz és leült. Az orosz is szó nélkül fordult meg és ment ki a kocsmából, mint egy megvert kutya.

Ez fantasztikus történet…

Apám nem tervezte, hogy elmegy Magyarországról Igaz, hogy a forradalomban részt vett oly módon, hogy az egyetemen az Ausztriából érkező segélyszállítmányok válogatásában és továbbküldésében segédkezett, de fegyvere nem volt, harcokban nem vett részt, és nem akart 56 évesen új életet kezdeni valahol a világban. Amikor otthon mondta a Döncinek, hogy „fiam, neked ki kell menni, mert ha itthon maradsz, fölakasztanak" a bátyám azt felelte, hogy „ha maguk nem jönnek, én se megyek". Apámnak nem volt választása. Ismerte a fiát, tudta, hogy ahogy mondta, úgy gondolja, tudta, hogy lebeszélni, rábe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szélni nem lehet. Összeszedték a családi fényképeket, meg a mozifilmeket, anyám magára vette az érettségiző ruhámat és fél órán belül mentek Ausztriába.

Kismartonban a hercegi hivatal figyelte a határt. Megtudták, hogy édesapám kijött. Még aznap este autót küldtek értük. Apámnak beszámították a népi demokrácia alatti szolgálati idejét, és mint a Hitbizomány rangidős erdőmérnökét, kinevezték Lakompachba erdőmesternek. Mikor engem kiengedtek az internáló táborból, már Lakompachba mentem haza. Akkor már mind a ketten be voltunk íratva Bécsbe a Hochschule Für Bodenkultur erdőmérnöki szakára. Európai, úri életnek néztünk elébe. Ide jött a küldöttség Strobelból, kérni apámat, hogy csatlakozzék a Kanadába induló erdőmérnöki egyetemhez rovartant és erdővédelmet tanítani. Először azt mondta, hogy nem teheti, itt a családnak biztos jövője van, nem adhatja fel. Akkor újra jött két kolléga, Adamovich Cinke és Szy Furi. Mondták, hogy „Dönci bátyánk, a hallgatóknak szükségük van rád." Így kerültünk Kanadába, és ezzel kezdődött apám életének igen nehéz, de nagyon érdekes utolsó 34 éve.

A bátyám kijárt négy év egyetemet. Négy első évet, négy különböző fakultáson. Egyet velünk az erdőmérnöki karon. Nagy meglepetésemre minden további nélkül átment a matematika- és ábrázológeometriavizsgákon, de azt mondta, hogy ez nem neki való. Utána átment a kanadai erdészszakra, év végén levizsgázott, és kijelentette, hogy ez marhaság. Közben dolgozott keményen, hol ezt, hol azt, ami volt. Nagyon aktív volt magyar körökben. A megkeresett pénze jó részét kölcsönadogatta szükségben levő magyar haveroknak. Nagyon ritkán kapta vissza, de nem érdekelte. Neki, mint az elején a döntő többségünknek, undorítónak tűnt az itteni pénzközpontos gondolkodás.

Közben egy évet megint főiskolán töltött, most a változatosság kedvéért belső dekorációt tanult, itt is lerakta az éves vizsgákat, de ez is marhaság volt.

Aztán megint beiratkozott az egyetemre spanyol nyelvtanárnak. Végre úgy látszott, hogy talált valamit, ami nem marhaság. Egy esős este, 1972 februárjában motorral ment haza az egyetemről. Egy autó nem állt meg a stopnál, behajtott eléje. A Dönci telibe kapta. Fejsérülés. Azt hittük, készen van. Több hónapig kómában volt. Aztán komoly agysérüléssel magához tért. Én is visszajöttem a nyugati partra, hogy a bátyám, meg apámék ne legyenek egyedül. Azóta olyan harmadik

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyerekünk féle. Mi vagyunk a gyámjai. Félig megvakult. Jobb látómezeje egyik szemének sincs. Jobb karja, lába kicsit béna. Koncentrálóképessége néhány perc. Rövid távú memóriája pocsék. Dolgozni próbált, de nem megy, bár csinált két kiváló kisebb munkát. Karaktere nem változott. Integritása, becsülete, jóindulata, humora, embersége változatlan. Régi dolgokról beszélve meglátása, ítélőképessége is a régi. Egész tisztán az a helyzet, hogy a balesetben a test, a jármű, megrongálódott, de a vezető, a lélek, nem. A világot most is, mint mindig, kívülről nézi. Külön lakik, de sokat vagyunk együtt. Beszélgetünk kicsit, s aztán megint egyedül van. Emberek között, de egészen egyedül. Azt is jól bírja, nem boldogtalan. Lehet, hogy csak nem látszik rajta. Nekem rettenetes. Apám mellett mindig a legjobb barátom volt.

Hogyan teltek a szocializmust építő éveid?

Úgy emlékszem, 1952-ben ment el Bokor Rudi bácsi az ERTI-től, helyette Witt Lajos, apámnál két évvel idősebb erdőmérnök került oda főnöknek.

Akkor még megvolt Szekszárdon a szőlőnk, úgyhogy volt néhány hordó jó bor is a pincében. Egy jó tarokkparti jó lelki terápia, tehát gyakran játszottunk, hol Wittéknél, hol nálunk. A tarokk partikba Partos Tóni is be-beugrott. Rá teljesen jellemzően előfordult, hogy éjfél körül jelent meg. Azzal kopogott be hozzánk, hogy „Genciána officinálisz". Akkor felöltöztünk, átmentem felébreszteni Lajos bácsit, előkerült a genciánpálinka amit az ERTI-ben, édesapám laboratóriumában főztünk, s megindult a tarokk. Egy esetben direkt a tarokkasztaltól mentem gimnáziumba. Különben a pálinkafőzés volt az egyetlen illegális dolog, amit apám valaha csinált.

Tavasszal meghalt Sztálin. Rákosit hátra húzták egy kicsit, előkerült Nagy Imre, puhult egy kicsit a rendszer, de igazából nem változott. Maradt a diktatúra és a szovjet megszállás. Így visszatekintve volt változás, de mi nem éreztük. Volt vagy fél tucat falusi osztálytársam, úgynevezett bejárók. Reggel korán jöttek be Sopronba vonattal különböző falvakból, mint Sopronkövesd, Pinnye, Lövő stb. Tőlük hallottam a falvakban uralkodó kegyetlen állapotokról, amivel az önálló parasztot törték meg, és kényszerítették termelőszövetkezetekbe. Nálunk az osztályban nem volt spicli, így – bár csendesen – négy-, vagy hatszemközt mindenről beszélgettünk. A négy év alatt egy feljelentés sem volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Aztán megindult a birkózás. Hajdu Pista, harmadéves erdőmérnökhallgató jött apámékhoz tiszteletét tenni. Apáink évfolyamtársak voltak a főiskolán. Pista birkózó volt, és pont azon vesződött, hogy beindítson egy szakosztályt az egyetemen. Közben beleszerettem első nagy szerelmembe, aki egy évvel járt alattam az Állami Leánygimnáziumba. Két évig együtt mentünk iskolába minden reggel. Azután túl fiatal lettem hozzá. Jött a többi lány. Volt belőlük elég. Diákélet. Tánciskola, iskolai bálok, birkózóversenyek Pesten, Győrben. Heti háromszori edzés, tanulás.

Egyetemre akartam menni, és tudtam, hogy rossz származásommal nem lesz elég a jó átlag, hát elkezdtem komolyabban dolgozni az iskolában. Kocsmázni is szoktunk. Egyszer majdnem baj lett, amikor a Tanítónőképző egyik zsúrjára kicsit túl spiccesen érkeztünk. Az ottani tanárok bejelentettek bennünket, s hétfőn az osztályfőnöktől lelki fröccsöt kaptunk, beszélt a dél-francia Gascogne-vidék kemény derekú, keményfejű, a hatalommal szembe szálló népéről, és arról, hogy mennyi bajuk eredt mindig rebellis természetükből. De csak annyi lett belőle, hogy ezután, amikor megadták az engedélyt valami táncmulatságon való részvételre, az osztályfőnök hozzátette, hogy „a gascogne-i legények vigyázzanak magukra". Aranyos ember volt Horváth Kálmán tanár úr. Számtantanár volt, de rajta keresztül tanultam meg szavalni. Az iskolában, sok verset kellett megtanulni kívülről, és ünnepélyeken sokszor kellett szavalni is valamit. Nekem elég jól ment, hát Horváth tanár úr elhatározta, hogy ketten, Oláh Rudi meg én, szavalni fogunk a városi szavalóversenyen. Attól fogva hónapokig minden számtanóra elején a Rudi meg én minden felszólítás nélkül kiálltunk az osztály elé és elszavaltuk a versünket. Rudi az Epilógust Aranytól, én meg Petőfitől A vén zászlótartót. Így történt, hogy tavasszal megnyertem a városi középiskolás szavalóversenyt.1971-ben láttam utoljára az öreget. Pici lakásban lakott a nyugdíjas tanárházaspár a Várkerületen, már húsz év körüli, későn született Down-kóros fiukkal. Te jóságos Isten! Ha belegondol az ember, hogy mennyi igazi baj van a világon!

Teltek a szép soproni évek. Kitűnőre érettségiztem, felvettek az egyetemre, erdőmérnöki szakra.

Megkezdődött az egyetem. Én már évek óta odajártam birkózni, sok mindenkit ismertem, otthon éreztem magam. Érettségi eredményem alapján jó ösztöndíjat kaptam, volt miből sörözgetni, kicsit felelőtlen, szabad diáknak lenni, hisz a tanulás még jóformán meg se kezdődött. Megvolt a Balek bál, gyönyörű szép soproni szeptember, aztán egyszer csak: Forradalom.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogyan emlékszel vissza?

Tyűha! Hogy is volt? Rég volt. Most, hogy nekiültem, és ha nem is túl szoros határidővel, de mégis el akarom mondani, amire AKKORról emlékszem, szinte forog velem a világ. Több évtizede kerülöm a témát. Hiába, hihetetlen mély nyomokat hagyott az emberben az az idő. A háború elvesztése, az utána jövő éhes korszak, aztán a sztálinizmus, Rákosi, az általános félelem, hazudozás, az idegen megszállás alatti élet szégyene és visszafojtott mérge egyszerre megszűnt. Helyette mintegy varázsütésre jött a megvalósultnak hitt álom: szabad, független, semleges országban élni, tisztességgel, emberséggel a magunk erejéből. Leírhatatlanul felemelő érzés még az emléke is annak, ami számomra a forradalom legnagyobb értékét jelenti. Az emberek szeméből sugárzó lelkes, önzetlen egyet akarás, összetartozás, jóindulat. Ritkán fordul elő a történelem folyamán, hogy különben erősen heterogén fajtánk többsége egyazon időben ilyen lelki magaslatra hágjon. Nagy ajándék, ha az ember ilyet megér, és részese lehet. A felemelő érzés úgy átitatta a sejtjeimet, ahogy látom, máig sem gyógyultam ki belőle.

Aztán a bukás. Az álom, a haza és a remény elvesztése. A tehetetlen keserűség, nézni amint a forradalom „ünneplése" ürügyén különböző politikai széltolók tőkét kovácsolnak saját céljaiknak, támogatva ezzel az otthoni hatalmak „szervezett ellenforradalom" hazugságát.

Nem ellenforradalom volt az. Nem jobboldali forradalom. Még csak nem is antiszocialista vagy a nyugati kapitalista rendszert támogató forradalom. Forradalom csak a szervezetlen, spontán, kirobbanó természetében volt, az idegen megszállók és magyarul beszélő pribékjei ellen indult Szabadságharc. Néhány év után nem mentem többet emlékünnepélyekre. Nem azt ünnepelték, amit nekem '56 jelent. Nem gondolkodtam, s nem beszéltem '56-ról, talán önvédelemből. Még a forradalmi igazolványom, meg a karszalagom is elkeveredett. Kis, kb. 10·14 centis papírlapocska volt, átlós irányban egy nemzeti színű csíkkal, az volt rajta hogy: – Apt Kamill, I. éves emh., Nemzetőr/MEFESZ Zászlóalj tagja, a BF 7570 számú géppisztoly viselésére jogosult és motorjával szabadon közlekedhet. – Aláírás: Baranyay József. Mivel naplót nem vezettem, emlékezetből kell most előhúznom, amit tudok. Inkább kevesebbet, de csak azt mondom, amire biztosan emlékszem, s jelzem, ha nem egészen tiszta az emlék. Az a tíz nap olyan, mint egy villanás. Az események pontos sorrendjében nem vagyok biztos, de azt hiszem többnyire nem is fontos.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Valamikor október 18-a körül Huszár Karcsi, harmadéves erdőmérnök-hallgató odajött hozzám az egyetemen egy szünetben, félrehívott és azt mondta, hogy a szegedi egyetemről jött valami fontos megbeszélni való. A dolog szigorúan bizalmas. Válasszak ki az I. évfolyamról egy megbízható embert, s este X órakor legyünk az Alm (a későbbi Alpesi) vendéglőben. Minden évfolyamról ketten leszünk. A többit majd ott megtudjuk. Huszár Karcsi édesapja szintén erdőmérnök, apámmal együtt volt a Főiskolán a soproni népszavazás idején. Ezen az alapon választott ki engem, mint „megbízható"-t. Ugyanilyen alapon választottam ki Donáth Gyuri évfolyamtársamat. Az Almban megtudtuk a szegedi üzenet lényegét, miszerint október 23-án az ország összes egyetemi diákja egyidejű felvonulást tart a lengyel munkásság tüntetéseinek támogatására. A felvonulás néma, békés és fegyelmezett kell legyen. Csendben, feltűnés nélkül terjesszük el a hírt az évfolyamon, és segítsünk a szervezésben. Mai embernek nehéz elképzelni, hogy ez mit jelentett akkor. Egy-két évvel azelőtt sokkal kevesebbért tűntek el emberek, örökre. A gyűlésre senki sem figyelt fel. Sopronban inkább az volt feltűnő, ha egy kocsmában nem sörözött néhány főiskolás. Nem emlékszem a szervezés részleteire. Mindenesetre megtettük, amit kellett, és megtörtént OKTÓBER 23. Hasadt a hajnal. Az emberek lelke kigyulladt.

Megalakult az Egyetemi Forradalmi Tanács. Vég nélküli ülései a Dékáni Hivatalt és a Geofizikusokat magába foglaló kisebb épület tanácstermében folytak. A tanári kar és a diákság választott képviselői voltak hivatva kijelölni a követendő utat, kidolgozni a részleteket, szervezni az egyre bokrosodó kötelezettségek végrehajtásához szükséges egységeket. Az elején nagyon vontatottan, lassan mentek a dolgok. Sokan – különösen a tanári karból – féltek maradni is, menni is. Ahogy az angol mondaná, ültek a kerítésen, s még nem tudták, hogy tulajdonképpen melyik oldalon fognak leugrani. Nekem nem sok türelmem volt ehhez a gittrágáshoz, s amint egy motorkerékpáros hírvivő/járőrosztagot szerveztek, beugrottam, hűtlenül átadván az évfolyam által rám akasztott vég nélküli megbeszéléseket másnak, és belevetettem magam a történések sodrába.

Az első parancsom volt átmenni a Geodézia Épületbe, felvenni a Hazai tanszéktől az XZ 419-es rendszámú Pannoniát, s menni az Ágfalvi útra kihirdetni az országos általános sztrájkot a Vasöntödében és a Bútorgyárban. A többi gyárba, Sotex stb. valaki más ment. A gyárak előtt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

láthatólag valami hivatalos tisztségben, vagy fél tucat munkás állt beszélgetve, csendesen, fegyelmezetten. Ahogy odaértem karszalagosan, úgy tűnt, hogy engem vártak. Csak annyit mondtam, hogy általános sztrájk, már fordultak is be a gyárba, és megkezdődött a sztrájk. Ettől az időtől fogva Sopron lakossága az egyetemtől várta a vezetést. A városi, a megyei és egyéb, eddig a párt által futtatott szervezetek vezetősége nagyrészt elpárolgott. A rendfenntartást hármas gyalogjárőrök – egy határőr, egy rendőr és egy fegyveres egyetemista – látták el.

A következő tíz napból átlagban napi húsz órát a Pannonia nyergében, a maradék négyet pedig parancsra várva egy-egy széken vagy íróasztalon alvással töltöttem. Fáradtság nem volt. Repültünk a tettvágytól és a boldogságtól. A következő néhány epizód, amire emlékszem, talán mutat valamit abból, ami a motoros osztag, a „benzinhuszárok", ahogy magunkat neveztük, főfeladatai közé tartozott. Dátum nélkül, nagyjából időrendi sorrendben.

Szép napos délelőtt volt, amikor parancs jött, hogy két ember menjen a Megyei Pártbizottság épületébe erősítésnek a pártbizottság tagjait lefegyverezni és letartoztatni. Nem emlékszem, ki volt a másik motoros, csak rémlik, hogy Csapó Imre, V. éves erdőmérnök-hallgató, s hogy valakit magával hozott a parancsnokságról. Megérkeztünk. A portán az emeletre irányítottak bennünket, a tanácsterembe. Kopogtunk, a „szabad"-ra beléptünk karszalagosan, géppisztollyal a nyakunkban. Az elénk tárult képet ma is látom. A nagy tárgyalóasztal körül vagy húsz ember ült néma csendben. Az ajtótól vagy két méterre egy barna hajú, szemüveges, ötödéves erdész állt, jobb keze a ballonkabát zsebében. A tiszta emlék itt megszakad, de tudom, hogy a teremben mindenkinél volt oldalfegyver, kivéve a diákot, aki a letartoztatást végezte. Tiszteletre méltó teljesítmény. Akkor még nem tudtam a nevét, de most már nemcsak a nevét tudom, hanem azt is, hogy Benkő Gézáról sok mindent lehet mondani, de hogy nem volt vagány, azt nem. A feladatot simán, minden erőszak nélkül végrehajtottuk.

A motorok alig álltak. Állandó futás városházára, határőrségre, rendőrségre, leveleket hordani olyasmi tartalommal, amire ma telefont, faxot vagy e-mail-t használnának. Hajtás, semmi izgalom. Vidékre is jártam elég sokat. Vittem levelet Csornára, többször Sárvárra.

Az egyik sárvári utamban volt egy kis izgalom. Egyik nap a parancsnokság valami közleményt kapott a valahol Kapuvár körül állomásozó orosz páncélos osztagtól. A közlemény lényege az volt, hogy az ő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyerekeik együtt jártak a mieinkkel iskolába, együtt éreznek velünk, és esetleges összeütközések elkerülése végett kihozzák a tankjaikat a lakott területről a Kópháza és Nagycenk közötti kis akácosba. Ha mi nem lőjük őket, ők se lőnek minket. Aznap este későn kaptam egy levelet azzal, hogy vigyem Sárvárra, ugyanabba az irodába, ahova a legutóbbit is vittem. Utam természetesen a kis akácoson át vezetett. Nem tudtam biztosan, hogy az oroszok ott vannak-e vagy sem, és ha ott vannak, lőnek-e vagy nem. Sose ismertem magam gyáva gyereknek, hát mentem, időnként nyelve egy-egy nagyot, s néztem az úton a motor lámpájának fénycsóváját. Tudtam pontosan, hol vagyok, s ahogy közeledtem az akácos felé gyakrabban és nagyobbakat nyeltem. Amikor odaértem, a fák közötti tisztáson kigyulladt több reflektor. Az egyik alatt láttam a páncéltornyot az ágyúval, a géppuskával, ahogy felém fordult. Ott ültem a motoron, karszalagosan, géppisztoly a nyakamban, és csak tekertem a gázt. Néhány másodperc múlva a reflektorok elaludtak. Szerencsére nem hallottam az oroszokat röhögni. Rosszul esett volna, bármennyire jogos is volt. Szépen lezajlott a sávári út. Két dolgot tanultam belőle. Azt, hogy a nem gyáva ember is tud félni. Nagyon! És azt, hogy a Pannonia maximális sebessége 106 km/h.

Később, októberben megindult az ávósok, pártfunkcionáriusok és spiclik nyugatra disszidálása. Ebben az időben sokat voltunk kettesével járőrben az utakon. Autósokat igazoltattunk. Elfogásban csak egyszer vettem részt, mint erősítés, amikor a határőrség egy autóbuszra való Pest környéki elvtársat állított le Fertőboz környékén. Egy másik kalandom volt, mikor Kurucz Ferivel járőröztünk kettesben Fertőszentmiklós környékén. Alkonyodott már, amikor leintettünk egy személyautót. Kelet felé tartott, nem volt gyanús, hát meglepődtünk, hogy nem lassított, csak ment, mintha ott sem lettünk volna. Ahogy elhúzott mellettünk kiléptünk az út közepére, csőre húztuk a géppisztolyt és már majdnem baj volt, amikor a sofőr a tükörből figyelve hirtelen lefékezett. Ollóba fogtuk az autót, odamentünk. Közben a sofőr kiszállt azzal, hogy „na má' aszittem, széjje' lüvik a hátujját". A petőházi cukorgyár autója volt, a gyárigazgatóval igyekezett hazafelé. Az igazgató fia, Balog Gyurka, kedves barátom volt. Nagyon rendes gyerek. Együtt érettségiztünk. Nagyon örülök, hogy a sofőr nem késett pár másodpercet.

Egy, az egyetlen, negatív emlék: valaki vandalizálta a motoromat. A főépületben a földszinten, mindjárt a lépcső melletti első irodában

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

volt a motoros szoba. Itt vártuk a parancsot, aludtunk, ha volt idő. A motorokat kint az ablak alatt, a fal mellett tartottuk. Este volt, amikor egy paranccsal kifutottam és észrevettem, hogy valaki valószínűleg egy csavarhúzót vert bele a slusszkulcsnyílásba, nem lehetett betenni a kulcsot, nem tudtam beindítani a motort. Nem rég történhetett, hiszen ritkán álltunk fél óránál többet. Szerencsére volt köztünk egy Feri nevű, nem főiskolás motorszerelő, nálunk nyolc-tíz évvel idősebb, rámenős, jó bajtárs. Szépen összekötötte a drótokat, kiiktatva a kulcsos gyújtást. Attól fogva nem kellett slusszkulcs. Zsebre tettem, ma is megvan.

November harmadikán este későn jött parancs, hogy egy eddig bujkáló, de most előkerült ávóst kell letartoztatni a Cseresznye soron. Több motorral kísértük a Skodát, amit Witt Zoli vezetett, és egy parancsnoksági srác volt vele.

Megérkeztünk a címre, bementünk a kicsi konyhába, az asztalnál ült az ember, az asszony egy járóka mellett állt, a járókában kisgyerek. Az ember szó nélkül ment ki és ült be az autóba. Az asszony sírt. Vigasztaltam, hogy ne féljen, mi nem bántjuk az urát. Majd a bíróságon kiderül, hogy milyen ember volt. A letartoztatott embereket az Alsólővér utcai volt ÁVO börtönében tartották fogva. Kínzás, kegyetlenség nem volt. Nagyon fontosnak tartottuk, hogy mi mások vagyunk, mint sokan azok közül, akiket őrizünk. Úgy gondoltuk, hogy a cél nem szentesítheti az eszközt, de az eszköz beszennyezheti a célt. November negyedikén valaki – a nevét is tudom, de nem mondom – be akart menni, agyonlőni a foglyokat. Szerencsére megakadályozták.

November negyedikén hajnalban, több órai alvás után zavartak fel az íróasztal tetején levő kényelmes fészkemből. Először nem tudtam, nem akartam megérteni a parancsot, hogy menjek a főhadnagy lakására ébreszteni (azt hiszem Nagy volt a neve a volt katonai tanszék előadójának, aki aktív rész vett a katonai ügyek intézésében). „Azonnal jöjjön be! Az oroszok lövik Pestet." Elmentem, felébresztettem és behoztam a főhadnagyot. Ezzel indult meg a lavina.

Lázas mozgolódás mindenütt. Menetszázadokat állítottak össze, és teherautókkal vitték a „frontra", valahova Kópházán túl, Nagycenk felé. Egy perc megállásom nem volt hajnaltól dél körülig. Most nem üzeneteket, hanem futárokat, meg parancsnoksági személyzetet hordtam állandóan. Legalább kétszer jártam Kópházán, vittem tárgyaló felet a Határőr laktanyába, másvalakit az Erzsébet kert sarkához, ahol asszo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyokat és gyerekeket raktak teherautókra, hogy a harcok elől Ausztriába menjenek. Szervezték a város védelmét. Rend volt és fegyelem.

Dél körül az utasom azt mondta, hogy vigyem a Lövér Szállóhoz, mert a parancsnokság, meg a tartalék század odaköltözött. Szép napos idő volt. A szálloda előtt ácsorgott a század, ott támaszkodott Kováts Miki a zöld Pannóniához, amivel járt. Leültem melléje a lépcsőre, végre kinyújthattam a lábamat. Éppen rágyújtottam, amikor jött Samu Zoli (akiről később tudtam meg, hogy kicsoda), hogy azonnal vigyem ki a „frontra". Ennyi volt a pihenés.

Hogy a „fronton" mi történik, nem tudtuk. Azt se tudtuk, hogy pontosan hol, de valahol az út jobb oldalán álltak fel a századok páncéltörő ágyúkkal és tanktámadást várnak. Elhagytuk Kópházát, mentünk szépen kelet felé, Zoli mögöttem kuksolt, én meg nyeltem a szelet. Kutya egy állapot volt. A lekötött bőr motoros sapka alatt a motorberregésen túl semmit nem lehetett hallani. Azt se tudtam, lőnek vagy nem lőnek. Ha lőnek is, védekezni nem tudok, fedezék nincs, a laza kavicson még fékezni se lehet rendesen. Csorba ugyan nem esett a becsületen, de nem jól vizsgáztam. Semmi hősies pátoszt nem éreztem, csak féltem, de úgy, hogy minden csepp akaraterőmre szükség volt csak ahhoz, hogy tartsam a gázt, hajtva előre. Egyszer csak az útszélen, szembe velünk emberek jöttek. Egyesével, kettesével, nem sokan. Mikor közel értünk, láttuk, hogy főiskolások. Fegyvertelenül. Megálltunk. Mi van? Elmondták, hogy jöttek a tankok, s az ágyúk nem sültek el. Nem volt bennük ütőszeg. A századok letették a fegyvert. A legénység szétszóródott, egy rész Ausztria felé ment. Ők mennek vissza Sopronba.

Fordultunk vissza Sopronnak. A vissza útra nem emlékszem. Arra igen, hogy a Lővér Szálló előtt nem volt senki. Samu Zoli valakitől megtudta, hogy a parancsnokság és a tartalék század elvonult a Muck kilátóhoz, újrarendeződni, egyesülni a többi századdal. Lementünk az egyetemhez. Ott se találtunk senkit. Már jól benne voltunk a délutánban, amikor a Dimitrov téri Kollégiumhoz vezettem, s vártam, amíg Zoli bement összeszedni valamit. Nem tudom, mi lehetett, mert nem volt nála csomag. Nekem akkor még nem volt vége a forradalomnak. Eszembe se jutott hazamenni. Mentünk a Muckhoz. Az út csúszott, itt-ott hófoltok. Egyszer csak az árokban egy ágyú! Mi ez? Tovább! A határátkelőnél két határőr meg egy pár civil álltak valami bódé előtt. Kérdeztük, hol van az egyetemi csapat. Mondták, hogy arra mentek Sopronnyék felé. Talán egy órája voltak a határnál. A kiskatonák sok sze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rencsét kívántak, mi meg mentünk a nyomok után, sáros dűlőúton, szántáson át. Néhány kilométer csúszkálás után kis bevágáson át rövid lejtő vitt be Sopronnyékre, a kocsma elé. A kis téren főiskolások kis csoportokban, középen néhány osztrák csendőr. Ott álltam meg mellettük. Köszöntek, levették a géppisztolyt a nyakamból s mondták, hogy csak várjunk a többiekkel együtt. Még mindig nem tudtam, mi történik. Csak akkor dőlt össze a világ, amikor Klosterneuburgban az üres laktanya padlójára szórt szalmán feküdtem, mint a genfi egyezmény értelmében internált hadifogoly. Csak egy vágyam volt: aludni, aludni, fel nem ébredni. Aludni.

Végül is Ausztriába kerültél…

Klosterneuburgból jóformán semmire nem emlékszem. Csak néhány napot voltunk ott, amit majdnem teljesen átaludtam. Amikor nem aludtam, borzalmas lelkiismeret-furdalásom volt, hogy nem maradtam otthon. Halál fáradtan, szinte félőrülten a tragédiától martam magam. Gyáva voltam! Otthon harcolnak. Nekem ott volna a helyem, nem itt. Már régen Pesten kellett volna lennem. Satöbbi. Arra emlékszem, hogy Lajossal meg néhány másik évfolyamtársunkkal meg akartunk szökni egyik este, de nem ment. Az épület körül mindenütt őrség volt, nemcsak a kapunál. Aztán pár felsőbb éves nekünk rontott, hogy mit hülyéskedünk, mindenkinek a helyzetét veszélyeztetjük, esetleges megtorlás, miegymás. A közérdek győzött. Megegyeztünk, hogy nem szökik senki.

A lelki trauma csendben, de évekig folytatódott, s később honvággyal fűszerezve, néha szinte tűrhetetlen volt. Elmúlni azt hiszem, soha nem múlt el. 1962-ben, amikor bányász voltam, több hónapig heti hét napot dolgoztam a föld alatt, úgynevezett „temető műszakban", vagyis éjféltől reggel nyolcig. A nappal felét átaludtam, a másik felét a vancouveri magyar könyvesboltból postán kapott könyvekbe bújva töltöttem. A bányatelep messze kint volt az erdőben, béke volt. Egyedül voltam. Csend volt. A bányazaj, légkalapács, robbantás, csillerobaj nem zavart. A több mint 60% vastartalmú magnetit nagyon nehéz anyag, jó nehéz munka volt. Ott voltam, ahol voltam, saját magammal, tervek nélkül, semmim nem volt, csak a munkám, meg időm gondolkodni. Jó volt. Nyugodt voltam. Itt tettem végre rendbe a gondolataimat. Talpra álltam, s azóta is szedem a virágot.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az oroszok által tönkrelakott régi k. u. k. laktanyából vonatra raktak bennünket és Salzburg mellett, Siezenheimbe, egy kiürített amerikai katonai telepre költöztettek. Vasárnap este a tábori templomban egy idősebb, 1945-ben kint maradt magyar pap misézett. Persze nekünk misézett. A beszédet úgy kezdte, hogy „Hősök hősei, ti!" Úgy éreztem, mintha korbáccsal vágtak volna végig rajtam, ott a száraz, meleg templomban, jóllakottan, biztonságban Aztán azzal folytatta, hogy eltiportak bennünket, és hogy nem tudni, igazából ki a felelős ezért, „a kommunista kelet vagy az antikommunistát játszó, de lényegében prokommunista nyugat". Gondolatai, meglátásai majdnem hanyatt löktek bennünket.

Sajnos nem kellett több mint egy-két év, hogy meglássam mennyire igaza volt az öregnek. Aztán az ember lassan arra is rájött, hogy ugyanaz a kerítés mennyire másként néz ki, aszerint, hogy melyik oldalról látják. Míg az ember azt hiszi, hogy a kerítésnek csak egyféle oldala van, könnyen gyűlöli vagy csodálja, ami a túloldalon van. Egy kis műveletlenség, egy kis felelőtlenség, egy kis propaganda, és kész a háború vagy a béke, attól függően, hogy a hatalmon lévőknek pillanatnyilag melyik van érdekében. Aztán ahogy múlnak az évek, évtizedek, ahogy változik a társadalom, a világ, szép lassan kisimul a kép, a madáchi téma háttere, és a Gauss-görbe tragédiája, ami tulajdonképpen nem is tragédia, csak része az Útnak, a dolgok menetének.

Siezenheimban sikerült egy kisebb helyiséget szereznünk. Négyen motorosok, Csapó Imre, Kováts Miki, Pászner Laci és én, továbbá Samu Zoli és Bajzák Dini ötödéves erdész költöztünk be egy szobába. A többiek nagy közös termekben voltak. Csináltunk tarokk-kártyát keménypapírból. Olyan vastag volt a pakli, hogy négy részletben kellett keverni. Volt éhségsztrájk, kabaréest, zenehallgatás a kantinban, és vég nélküli spekuláció azon, hogy mi van otthon, mi lesz, mi lesz velünk, hazamehetünk a végén vagy nem, hol vannak a többiek, akik kijöttek. Az éhségsztrájk – úgy emlékszem – abból adódott, hogy ezekre a kérdésekre akartunk feleletet a táborparancsnoktól, s mivel szegénynek nem volt mit mondania, elkezdtünk nem enni.

Ezzel kapcsolatban személyes emlékem is van. A modern épületben a fűtést és melegvíz-szolgáltatást az alagsorban levő nagy automata olajkazán látta el. Szegény osztrákok mindent megtettek, hogy jól legyünk. Az ellátás jó volt, s mint hadifoglyok, osztrák őrmesteri zsoldot

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kaptunk, kantint állítottak be zenegéppel, s hogy elfoglaljanak bennünket, azt mondták, hogy szervezzük meg az épületben a rendtartást és az épületgépek ellenőrzését. Nem volt mit ellenőrizni, de négyórás váltásba osztva éjjel-nappal ketten-ketten hallgattuk a kazán duruzsolását lent az alagsorban. Amikor az éhségsztrájk már a második napja tartott, éppen Kováts Miki meg én ültünk a kazán előtt. Dél körül lehetett, s én igen éhes voltam. Bolond voltam vagy nem, az vélemény dolga, de sokakkal ellentétben én nem tankoltam fel előre harapnivalóval, csokoládéval a kantinból, hanem tisztességgel éheztem. Nem volt vészes, már nagyjából megszoktam, amikor egyszer csak azt vettük észre Mikivel, hogy nagy csend van felettünk az épületben. Miki felment, s jött vissza, azzal, hogy nincs itt senki, elmentek ebédelni. Abban a pillanatban kitört rajtam az éhínség. A mi étkezdénk a szögesdróton kívül volt, ahova csak menetoszlopban, fegyveres kísérettel mehettünk. Gondoltuk, nem baj, a szobatársak biztosan hoznak nekünk ennivalót. Fenét hoztak! Eszükbe se jutott, hogy létezünk. Persze csak nagy műpanasz, meg röhögés lett a dologból, hiszen nem volt vész, ott volt a kantin. A parancsnok viszont megígérte, hogy amiről csak lehet, információt szerez nekünk.

Közben a táborban volt cirkusz bőven. Mi megállapodtunk a parancsnokkal, hogy nem szökünk, meg is tartottuk. Nem úgy a többi internált. A tábor őrsége fiatal, 18-19 éves kis osztrák „sógorokból" állt, akiknek tulajdonképpen tilos volt ránk lőniük, hát nem sok tekintélyük volt, különösen a volt katonák, meg egyéb vagányok előtt, akik szöktek, ahogy tudtak. Többször sikeresen alkalmaztak egy trükköt, amiről a táborban mindenki előre tudott, már előre vártuk a színjátékot. Nyolc-tíz srác gyűlt össze egyik kapunál, vagy valahol a kerítés mellett, rázták a drótot, kiabáltak vitatkoztak az őrökkel, addig-addig, hogy az őrök nagy része odaszaladt rendet csinálni, s ekkor a kerítés egy távolabbi szakaszánál a haverok felemelték a drótot, s vagy tizenöten-húszan átmásztak a drót alatt, és megléptek. Addigra már mi, a többi csibész is előbújtunk az udvarra drukkolni, és hangos hahotával kísértük az eseményeket.

És a szüleid?

Hamarosan hírt kaptunk Sankt Wolfgangból, hogy a többi otthonról eljött főiskolás ott jött össze a tanárok nagy részével együtt, és helyet

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

keresnek, ahol mint egység, a Főiskola együtt tanulhatna tovább, legalább az első egy-két évben magyarul. Na, valami fókuszt kapott az eddigi teljesen vak spekuláció a jövőről. Nem sokkal ezután táviratot kaptam: „Sind in Österreich. Eltern und Bruder." Vagyis „Ausztriában vagyunk. Szüleid és testvéred." Élnek! Együtt vannak! Hihetetlen öröm volt, hiszen semmit sem tudtam róluk, csak azt, hogy anyám Pesten van kórházban, bátyám Tapolcán katona, édesapám meg ottmaradt Sopronban. Egyedül azt tudtam biztosra, hogy a bátyám nem maradt ki a balhéból. Azután lassan előjött a tudat, hogy Ausztriában vannak. Nincs „otthon"! Nincs hova hazamenni! Én nem akartam otthonról eljönni, s bár nem tudtam elhatározni, hogy mit csináljak, a felülről jött elhatározás csaknem összenyomott. A sok tervezgetés, ideoda álomkép mesevilágában, a tudatom hátterében mindig megmaradt az egyetlen szolid és erkölcsileg elfogadható megoldás, hazamenni és otthon élni azzal, ami van. Meghőköltem. Nem voltam elég erős, hogy elhatározzam: hazamegyek egyedül, amint kiszabadulunk és elszakadok a családtól. A vége kibúvás lett azzal, hogy igen, hazamegyek, majd ha otthon szabadság lesz, vagy egy kevésbé reménytelen forradalom. Itt és ezzel kezdődött meg a már fél évszázada tartó, soha komolyan nem vett „ideiglenes" emigrációm.

Valamikor november végén jött egy „sógor", engem keresett, hogy látogatóm van. Kikísért. Kint a kapunál az őrházban édesanyám meg apám várt. Akkor mesélték el, hogy Burgenlandban, Lakompachban laknak. Pál herceg oda nevezte ki édesapámat erdőmesternek. Engem már beírattak Bécsben a Hochschule für Bodenkultur erdőmérnöki karára, bátyám már ott is van, szintén azon a szakon. Amint kiszabadulok, én is megyek Bécsbe tanulni.

Puff neki! A teljes bizonytalanságból az abszolút biztonságba. A cél- és hontalanságból vissza a háború előtti európai úri életbe. Apám nyugdíjas állásban, mi Soprontól 30 kilométerre, biztos jövővel. Ez igen. Ez már elfogadható. Majdnem olyan, mintha otthon lennénk, kommunizmus nélkül, és ha otthon bármi kezdődik, fél óra alatt túl vagyunk a határon. Ezt a pár hetet már csak kihúzom valahogy Siezenheimben.

Igen ám, de a személyes biztonság tudata nem enyhítette a forradalom, a szabad Magyarország, a Nagy Álom halálából eredő fájdalmat. Ott volt. Mindent beárnyékolt, minden mást eltörpített. Otthon már alig volt ellenállás. Itt-ott, a Mecsekben, az északi iparvidéken, egy-egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

maroknyi elkeseredett ember harcolt, aztán az utolsó rádióadó is elnémult. Csend! Borzalom! Erre várt Ausztria, hogy kiengedhessen bennünket.

Közben Sankt Wolfgangban is történtek dolgok. Három lehetőség adódott a diákságnak a továbbtanulásra. Az egyik Németország volt, ahol egy év német tanulás után mehettünk volna német egyetemre, valami hasonló ajánlat jött a svédektől is, de csak a kanadai, brit columbiai egyetem fogadta el, amit mi kértünk. Mi Siezenheimban csak passzív résztvevői voltunk a lelki tusával egybekötött megbeszéléseknek, és az elhatározásnak, hogy mit, hogyan. Abban az időben a távolságok még nagyobbak voltak, mint ma. Elhagyni Európát olyan volt, mint végleg elmenni hazulról. Nem volt könnyű elhatározás. Én személy szerint nem szóltam bele a nálunk is folyó spekulációkba, hiszen „én Burgenlandban maradok", de az erdő- és bányamérnökök közt nagyon erős volt az összetartozás érzése, a selmeci, később soproni szellem, hát én is végigéltem a képzelt alternatívákat. Az összetartás ma is megvan, de már akkor olyasfélék voltunk, mint egy család. Mire kiszabadultunk, már megvolt a határozat: az Erdőmérnöki Kar diákokkal, professzorokkal megy Kanadába, Vancouverbe, és a soproni curriculum alapján magyarul folytatja a tanulást.

Aztán, mivel nem volt rovartan- és erdővédelem-professzor, hívták édesapámat, hogy vállalja el, szükség van rá. Apám rövid ideig vacillált, a család és a nagyobb közösség iránti felelősség között, de végül – többszöri hívás után – elhatározta, hogy kimegy az Egyetemmel Kanadába tanítani. Kirúgta maga alól a talajt, és ötvenhat évesen fejest ugrott az ismeretlenbe.

Akkor már a motorom is Stroblban volt. Egyik nap átvittem Döncit Sankt Wolfgangba meglátogatni a diáktársakat. Visszafele jövet szép napos időben pörköltünk Strobl felé, amikor egy bőrruhás zsandár úgy húzott le mellettem a gyönyörű Puch motorján, mintha álltam volna, s integetett, hogy húzzak le jobbra. Megálltam. Papírokat kért, de ami volt, nem volt elég. Mondta, be kell menni Gmundenba a parancsnokságra, majd ő előre megy, én kövessem. Rendben, mondom, de kicsit lassabban menjen, mint az előbb, különben úgy elveszít, mintha itt se lettem volna. Vigyorgott és nem veszített el. Otthagytam a motort. Napokkal később, épp az utolsó délután, mielőtt elindultunk Kanadába, a társalgóban Witt Lajcsi bácsival tarokkoztunk, egyszer csak egy zsandár áll meg az asztal mellett. Tiszteleg, engem keres. Tessék, mon-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dom, hát parancsot kapott a gmundeni parancsnokságról, hogy tudassa velem: a motort leigazolták, ott vár a parancsnokság garázsában, bármikor felvehetem. Megköszöntem. Gondolom az öreg XZ 419-es, slusszkulcs nélküli Pannónia még mindig ott vár. Vagy talán betették egy múzeumba? Jó lenne.

Volt egy felejthetetlen szép emlékem Stroblból. A karácsonyi éjféli misére bementünk a falu templomába. Énekes mise volt, a helyi falusi kórussal, a helyi kántor vezetésével, és valami olyan fantasztikusan szép volt, hogy nem lehet elfelejteni. Sokáig terveztem, hogy egyszer karácsonykor elmegyek Stroblba éjféli misére, hogy még egyszer lebegjek azon a zenei felhőn, de aztán rájöttem, hogy olyan helyre ahonnan különösen szép emlékei vannak az embernek nem szabad visszamenni.

A Kanadába indulás előtt Stroblból átvittek bennünket Salzburg mellé, Helbrunnba, egy menekülttáborba. Szerencsém van, mivel az életemből nagyon kevés rossz emlék maradt meg. Ez megmaradt. A tábor teli volt még világháborús menekültekkel, akiknek nem jutott hely sehol. Voltak magyarok is, de főleg lengyelek, ukránok, családok, gyerekek, akik már ott születtek. Menekült segélyből tengődve, munka és remény nélkül. Nem tudom pontosan hogy mi, de még a levegőben is érződött valami szörnyű, nyomasztó, jövőtlen keserűség. Borzalmas volt. Hála Istennek, csak rövid ideig voltunk a táborban. Itt alkalmat kapott az ember meglátni, hogy tulajdonképpen milyen szerencsés. De az emlék ma is nyomaszt. Tán oda kéne visszamenni, hátha elhalványodik a kép, bár félek, hogy nem segítene. Úgy tudom, a tábor még mindig működik, már több helyi születésű, megtört lelkű generációval. Bizony szerencsések vagyunk, de milyen szerencsések!

Azután vonaton voltunk. Majd egy nagy állomás Hollandiában vagy Belgiumban, nem tudom már, sok-sok diákkal a peronon meg a sínek között. Minket vártak és éljeneztek, amikor befutott a vonat. A kezünket szorongatták. Megható volt. Én szégyelltem magam. Hűtlen voltam a Hazámhoz.

De mégis nekiindultatok…

Újév reggelén a liverpooli kikötőben behajóztunk a huszonhatezer tonnás Empress Of Britain nevű kanadai utasszállítóra. Mivel névsor szerint raktak be bennünket a kabinokba a bátyám meg én, két Apt, és Ambach Miska évfolyamtársam a hajó orrában a B2-es kabinba kerül-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tünk. A kabin a hajóorr formáját követve nem négyszögletes volt, hanem majdnem háromszög formájú trapéz. Én a hossztengellyel párhuzamos ágyba kerültem a bátyám, meg Misi a másik, keresztben álló emeletes ágyat osztották meg.

Ezt azért mondom el ilyen részletesen, mert a kabin elhelyezése kulcsfontosságú a hullámzó tengeren. A hajóközépen a kabinok inkább csak billegnek, míg a végeken csaknem állandó, több méteres föl-le mozgás van. Az évnek ebben a részében az Atlanti-óceán általában elég goromba tud lenni. Nekünk is, a vihar akkor kezdődött el, amikor kibújtunk Írország mögül a nyílt tengerre. S ez a vihar aztán vihar volt a javából. A normálisan négy és fél napos út hat és fél lett, s közben a szél nem ment tizenkettő alá a Beaufort-skálán. Én rettentően élveztem. A többiek nem. Úgy emlékszem, közel kétezer ember volt a hajón, és ezek közül, a személyzetet is beleértve, nem volt több mint két tucat, aki még rövid időre sem lett tengeri beteg. Én ebbe a két tucatba tartoztam. Volt olyan, aki végig beteg volt, és pár nap után szeretett volna meghalni. Azt mondták, hogy olyan, mint egy napokig tartó állandó erős másnaposság vagy még rosszabb. Megértettem őket, hiszen voltam én is másnapos eleget, de ez a megértés csak nagyon üres empátia volt, mivel nekem az járt a fejemben, hogy milyen hihetetlen sok pénzt kéne elkölteni az angolparkban egy ehhez hasonló élményért.

A kabinba csak aludni mentem. Szerencsére az nem volt összehányva. Az ágy kényelmes volt, a fejem mellett a hullámok dübörögve verték a hajót, én meg hol mázsás súlyként nyomódtam bele a matracba, hol pedig felette lebegtem, aszerint, hogy a hajóorr emelkedett vagy süllyedt. Szinte pillanatok alatt elaludtam a ritmikus mozgástól, és reggel csak arra ébredtem, ahogy a kanadai pincérek a hosszú folyosón végig papírról olvasva kiabálták, hogy regeláj, regeláj, reggelizni hívva a magyarságot.

Szép, modern, nagy hajó volt. Az utasokat szállító liftek, ha jól emlékszem öt emeletet jártak. Fent a fedélzeten is volt három szint, első osztályú kabinok, játéktermek, táncterem, bárok, kilátók, nyitott részek korláttal. Egyik alsóbb szinten tengervízzel töltött fedett uszoda, amit később lezártak, mert nem maradt meg benne a víz, amikor a hajó mozogni kezdett. Érdekes volt először sós vízben úszni.

A fedélzetek közül mindjárt az elején megkedveltem a hajó farán a legalsó szintet. Innen az ember elég közelről direkt a tengert látta. Sok órát könyököltem később ennek a korlátjánál, amikor a tenger néha mélyen lent habzott, néha meg magasan fent, mint egy hegy a hajó mö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gött, amikor a hatalmas hajótest, mint egy falevél, táncolt a tengeren. Leírhatatlan érzés volt. Valahogy megnyugtató volt a kicsiség érzése a nagy erők között. Olyasféle, mint amit később Dél-Amerikában éreztem erős földrengéskor. Elfutni előle nem lehet. Megállítani nem lehet. Elbújni nincs értelme, de szembenézni vele jó érzés, mert olyankor az ember valahogy nincsen egyedül.

Most, hogy ezen gondolkodom, eszembe jut egy érdekes dolog. Sokkal később történt. 1988-ban rövid időre meghaltam. A dolog úgy történt, hogy a szomszéd telkén volt egy elég magas arbútuszfa. Túl nagy árnyékot vetett, vissza kellett volna vágni a tetejét. A szomszéd féllábú ember volt, mondtam, segítek neki. A fa utcai oldalán ment a villanyvezeték. Felmásztam szépen, jóval a villanydrótok fölé, behelyezkedtem egy ágvillába és kis kézi fűrésszel levágtam egy jó karvastagságú gallyat. Ahogy le akartam dobni a gallyat, egy nagyobb ágat nekinyomtam az alattam levő nagyfeszültségű drótnak. Akkor jöttem rá, hogy a nyers arbútusz nem szigetel.

Rövidre fogva a történetet, csúnyán rázott egy darabig a villany. Nem tudtam elengedni a gallyat, nem tudtam mozdulni, csak valami merev dzsigget jártam ott a fa tetején. Tisztán emlékszem az utolsó tíztizenöt másodpercre, mielőtt megállt a szívem. A családra gondoltam, hogy mi lesz velük. Csilla, a gyerekek. Azonnal jött a válasz: nyugalom, nem lesz semmi bajuk. A világ szépen megy tovább. Tudtam, hogy meghalok, de semmi félelmet nem éreztem, csak az a tudatos érzésem volt, hogy nem vagyok egyedül. Nem láttam senkit, de ott volt körülöttem három vagy négy valaki, akiket ismertem. Azután nem kaptam levegőt. Amikor végre megállt a szívem, olyan volt mintha hazamentem volna, mint egy kellemes elalvás. Most, így meggondolva, azt hiszem, soha életemben nem éreztem magam egyedül.

A balesetből nem maradt meg más, mint az emlék. Estem vagy nyolc métert. Az áram összeégetett, a medencecsontom összetört, egy kis része ki is lógott a bőröm alól, de vérzés, zúzódás, kék folt nem lett, mivel vérnyomásom nem volt. Az ütéstől újra indult a szívem, és szinte hihetetlen gyorsan felépültem.

Az a bizonyos őrangyal…

Na de vissza a tengerre, 1957-be. Délután Írország és Anglia között nyugodt vízen húzott ki a hajó az óceán felé. Összejöttünk a hajó orrá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ban a fedélzeten. Elénekeltük a himnuszt, néztük a távolodó Európát, és vegyes érzelmekkel néztünk nyugatnak az előttünk levő jövő felé.

Másnapra már mozgott a hajó elég rendesen, de még csak a gyengéje lett tengeribeteg. Az étteremben a reggelinél még több százan voltunk. A második nap kevesebben, a harmadik naptól fogva pedig nyolcan-tízen reggeliztünk. Ebédre, vacsorára se voltunk többen ötvennél. A roskadásig rakott asztalok mellett degeszre zabáltam magam naponta háromszor. Eszembe jutott édesapámnak egy igen nagyevő kollégája, Győrfi János bácsi, akivel egyszer falusi disznótorba kerültek. János bácsi csak evett, evett, és amikor már nem bírta tovább, sóvárogva nézte a kalbász- meg a hurkadarabokat a tálban, és azt mondta, te Dönci, olyan jó lenne ebbe a tálba belehenteregni. Hát nekem is olyan érzésem volt, ahogy teli hassal néztem az üres székeket és zsúfolt asztalokat.

Ezt Móricz Zsigmond szépen megírta…

Néha összejött egy-egy tarokkparti, de ritkán, mert a nép tarokkozás helyett inkább hányt. Általában egyedül voltam. A legtöbbet a fedélzeten, mivel lent a kabinok körül a folyosókon a szag majdnem kibírhatatlan volt, akármennyit is takarított a hajó tengeribetegség által több mint megtizedelt személyzete. A napi rutinomba beletartozott, hogy a kapott öt dollár zsebpénzből minden délután megittam egy konyakot, minden étkezést végigettem, s aztán a tengert bámultam. A negyedik, ötödik napon a vihar bizony félelmetes volt. Sokszor a hajó úgy megemelkedett, hogy a propellerek a levegőbe kerültek, túlpörögtek és ilyenkor az egész hajó úgy rázkódott, mintha szét akarna esni. Ritkán, de volt egy két oldalhullám, ami úgy megdöntötte a hajót, hogy azt hittem, felborul. Persze nem borult fel, csak az asztalokról repült minden, és csak kapaszkodva lehetett lábon maradni.

De végül is kikötöttetek…

Egyszer csak hirtelen nem mozgott a hajó. Kanadában voltunk, a Fundy-öbölben, Saint John kikötőjében. A Kanadai Bevándorlási Hivatal sokemeletes nagy hodály épülete mindjárt a dokknál van. A hajóról direkt az épületbe „szálltunk át". A hosszú folyosókon úgy tántorog-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tunk, mint a részegek. Úgy éreztük, hogy a föld dülöngél alattunk. Napokba tellett, míg ez az időnkénti egyensúlykeresés, fizikai tántorgás megszűnt. A lelki tántorgás évekig tartott.

Vagy egy hetet töltöttünk Saint Johnban. A társaságban ketten beszéltek angolul. Egy Selmeci nevű diák, aki véletlenül került be erdőmérnöknek, diplomata szeretett volna lenni. Öt vagy hat nyelven jól beszélt. A másik az új fizikaprofesszorunk, Szablya János volt, aki a Műegyetemről került hozzánk. Nálunk az angol nem volt szükséges. Még a művelt rétegből is csak nagyon kevesen beszélték. Francia, német, igen, de angol nem. Nekem szerencsém volt, mivel akkor már legalább ötven szót tudtam, elkezdtem én is tolmácskodni. Szükség volt rá, és szerencsére nem okoztam bajt senkinek, nekem meg hasznomra vált, mert így nagyon hamar megtanultam a nyelvet.

Aztán vonatra ültünk s egy hétig le se szálltunk róla, csak itt-ott néhány percre egy-egy állomáson. Például Montrealban. Itt láttuk viszont Bárdos Zoltánt, aki annak idején Szekszárdon lelépett a munkások fizetésével. Ott vártak bennünket az állomáson az öccsével, Lajossal, aki otthon színész volt. Nem tudták, hogy a pénzt apámon hajtotta be az állam. Ma sem tudják, ha még élnek. Azután hosszú, hosszú napok lapos vidéken. Havas erdők, a préri, Saskatoon, Edmonton. A Sziklás-hegységen éjjel mentünk át. Brit Columbiában ébredtünk fel egy szép, napos reggelen. Az első kép, amit láttunk, a Mount Robson volt. Aztán gyönyörű vidék, hegyek, erdők, folyók egy álló napig, majd a Fraser völgye és az „Apát Gázlója", Abbotsford.

Nagy, lapos, füves területen aszfaltozott utak között nagy, kocka alakú barakkok. A Kanadai Légierők volt tábora. Édesapámmal, meg még valakivel sétáltunk, amikor egy világos almazöld Ford kisteherautó állt meg mellettünk. A kabinban fiatalember, fiatalasszony és egy kisbaba. A férfi magyarul köszönt ránk. Első brit columbiai magyar ismerősünk, későbbi jó barát, vadásztárs, Timár Jancsi jött ki megnézni az új magyarokat.

Nagyon kevés maradt meg ebből az időből. Olyasféle az egész, mint egy szakadék, amibe Liverpoolból eljövet estem bele. Ekkoriban kezdődött valami tudathasadás- vagy idegbajszerű jelenség, ami néha naponta többször, néha csak több naponként jött rám. Nehéz elmondani, hogy mi volt. Az egyensúlyomat nem vesztettem el, de szédülésféle érzés volt, mintha lebegtem volna, megszakadt a gondolatmenetem és valahol máshol voltam. Tudtam, hogy ki vagyok, tudtam, hogy hol va-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyok, de mégsem voltam ott. Az eszméletemet sem veszítettem el. Pár percig is eltartott ez az állapot. Csak a bátyám tudott róla, neki elmondtam, néha még azt is meg tudtam neki mondani, hogy „na, most kezdődik". Azt mondta, hogy fizikai jele nincs, csak az értelmi kapcsolat szűnik meg. Nem tudom mitől lehetett. Talán az októberi tíz nap csaknem teljes alváshiánya, a lelki talajtalanság, az emlékektől való menekülés vagy ezek kombinációja? Tudtam, hogy ideiglenes dolog. Eleinte kicsit megijesztett, aztán csak hagytam magam úszni. Szinte pihenésnek tűnt a majdnem állandó lelki tusák között. Néhány hónapig gyakran, aztán egyre ritkábban fordult elő, s pár év múlva megszűnt.

Abbottsfordból átkerültünk Powell Riverbe, egy kis tengerparti faipari városka egy kiürített munkástelepére. Rendes, tiszta fából épült, összkomfortos barakkokból és egy konyha, ebédlő, kultúrteremféle komplexumból álló, kis faluszerű telep volt a városon kívül. Csak mi, a Főiskola lakta. Megkezdődött a négy év, ami alatt szinte családdá vált a száműzött Erdőmérnöki Kar. Körülöttünk a táboron kívül minden új és idegen. A tenger, a hegyek, a fák, a nyelv, az emberek, az életmód, az értékrend, a társadalmi szerkezet, a gondolkodásmód.

Meglepő volt a sok jól öltözött, a felszínen civilizált, középosztálybeleinek látszó ember hiányos műveltsége. Szokatlan és visszataszító volt a pénzközpontos gondolkodás. Érezhető volt a zárkózott, védekező, udvarias, de kartávolságra tartott emberi kapcsolatok feszültsége. Sajnos csak jóval később jöttem rá, hogy mindez alapvetően szükséges egy áldemokratikus plutokrácia fennmaradásához.

Azt láttam már az elején, hogy az emberek nem rosszabbak, mint otthon. Félnek jónak látszani, meglepődnek, és néha meg is ijednek a nyílt, vértezetlen emberi megnyilvánulástól, de felüdíti őket, és a bátrabbja a jóra jóval válaszol, ha más nem látja. Nem tolakodóak, s ez nagyon pozitív. Az ember olyan egyedül tud lenni, ahogy akar. Fontos volt ez akkoriban, hogy ép ésszel mászhassak ki a szakadékból.

Néhány, számomra elfogadható szükséges helyi szokást hamar átvettem, de ezen túlmenően nem kellett tojástáncot járni. Tudtam, hogy a jóság nem gyengeség, tudtam, hogy adni jobb, mint kapni (nemcsak nekem, másnak is), és arra is rájöttem, hogy az emberek túlnyomó többsége olyan, mint a tükör, s visszavetíti rám azt, ahogy én viselkedek.

Ha az ember azt akarja, hogy emberként kezeljék, akkor először is ember módján kell viselkednie. Ezen az alapon nyugodtan lehettem az, aki voltam, az értékrendemet máig sem változtattam meg. Egy-két

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kivételektől eltekintve az emberekkel sose volt bajom, és személyes kapcsolatok vagy azok hiánya, nem nehezítette az amúgy is meredek, sziklás oldalon való kapaszkodást.

Miért volt meredek az ösvény? Honnan jöttek a sziklák? Nem egyszerű a válasz, de megkísérlem vázolni, innen, ötven év távlatából, hogy talán kicsivel érthetőbb legyen az események némely fordulata. Hangsúlyozni szeretném, hogy amikor elmondok dogokat, nem tényeket szegezek le, csupán azt, ahogy én látom vagy láttam a dolgokat, történteket.

Tehát, először is, amikor belezuhantam a lelki szakadékba, tizenkilenc éves voltam, teli kötelesség- és felelősségtudattal, hittem az emberi értelemben, az igazság jogi felsőbbrendűségében, és azt hittem, hogy szabad társadalomban az emberség uralkodik. Ma már tudom, hogy igazam volt. Akkor csak hittem, és azt is hittem, hogy az egy nyelvet beszélő emberek értik, amit a másik mond, helyesebben, hogy azt értik belőle, amit a másik mondani akar. Ebben nagyot tévedtem, és ezzel a tévhittel sokszor holtvágányra váltottam az évek során.

Szóval egy ilyen lelkivilágban élő gyerek vesztette el addigi életének legnagyobb álmát, azt, hogy a népe, az országa szabad legyen, s ezzel együtt magát az országot, a hazáját is, méghozzá a szabad világ aljas, hazug állhatatlansága mellett vagy folytán. Azt hittem, hogy a szabadság, emberség, igazság, kötelesség, felelősség abszolút fogalmak. Azt hittem, hogy valamit kell tenni, hogy valamit lehet tenni a közöny ellen, és ha az emberek megértik, hogy milyen igazságtalanság történt, változtatnak rajta. Ebből aztán már természetes, hogy beálltam Sziszüphosznak. Ugyanakkor az általam ismert két legelsöprőbb erejű emberi érzés egyike, a honvágy, mint egy nagy kolonc bénított minden lépést. Bizony, meredek volt.

Powell Riverben megismerkedtünk néhány „régi kanadás" magyar családdal. Jól emlékszem a Koleszárékra. Az apa, Joe, a papírgyárban volt munkás, Mrs. Koleszár otthoni szokás szerint a háztartást vezette, lányuk, Ilonka kedves, csinos, korombeli szőke lány, nem beszélt, de értett valamelyest magyarul. Tőlük kaptunk egy 1897-es magyar-angol, angol-magyar szótárat, ami még megvan, sőt, gyakran használom is, mert sok olyan szó van meg benne, amit még Gyulajon használtunk, de a városi nyelvből, meg az újabb szótárakból már kiveszett.

Koleszáréknál ismertük meg a tipikus kanadai lakóházat, ami kisebb vagy nagyobb méretben, igen kevés változással ma is ugyanolyan, mint

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

régen. Favázas, összkomfortos, kényelmes lakás. Akkoriban nem tartottam komoly dolognak, mert szerintem az otthon állandóságát a kőépület foglalja igazán magába. Lehetett is benne valami, mert mint később rájöttem, Kanadában a ház nem annyira otthon, mint inkább lakás, befektetés, amit adnak-vesznek a változékony élet és gazdaság dinamikája szerint. Nekünk nagyon új és zavaró volt az itteni társadalomban ez az ideiglenesség, az otthonhoz, a múlthoz, a gyökérhez való hűség hiánya. Még most is az, de megszoktuk. Legalábbis próbáltuk megszokni.

Most, fél évszázaddal későbbről visszanézve, attól félek, hogy a modern társadalom – most már sajnos, beleértve az otthonit is – egyre fokozódó neuraszténiája is ennek a gondolkodásmódnak az eredménye.

Tudatlanság, gyökértelenség, elveszettség, az „otthon" körüli helyhez, környezethez, közösséghez való tartozás, kötődés hiánya, az összetartozás érzésének megszűnte lassan szétforgácsolja a társadalmat, védtelenné teszi az egyént és elhanyagolttá a környezetet.

Sok „öreg kanadással" találkoztam az évek során. Más-más színpadon ugyanaz a darab. A világ, amit a lelkükben hoztak otthonról, elveszett. A világ, amibe jöttek, munkát, anyagi jólétet adott nekik, de igazán be nem fogadta őket. A magyart primitív szinten, angollal keverve beszélték. Az angolt soha se tanulták meg igazán. Műveltségük az írni-olvasni tudáson túl esetleg az újságolvasásig terjedt. A gyerekeik anyagi jövőjét próbálták biztosítani, de szellemileg elmaradtak, lelkileg elszakadtak tőlük. Az embernek a szíve elfacsarodott látni a manikűrözött gyep, a csatahajó nagyságú vadonatúj autó, és a makulátlanra porszívózott házból álló színfalak között a szomorú, talaját vesztett, barátságra, szeretetre, jóságra vágyó embert, egyedül. Volt néhány, nagyon kevés kivétel.

Sajnos, sok volt ilyen.

A táborban megindult az élet. Helyi tanítókkal rendszeres angol nyelvórák kezdődtek. A mi csoportunkat Mrs. Avey nevű szőke hölgy tanította. Kedves volt, segítőkész. Egy hétvégén meghívott bennünket, mind a tizenötöt, uzsonnára. Érdekes volt, hogy a házuk, bútoraik, még a könyvespolc is ugyanolyan volt, mint Koleszáréknál. Kényelmes, tiszta, modern és üres. Képek, könyvek nemigen. Néhány családi fénykép, képes újság, ízléstelen nippek. Ekkor még nem tudtunk kommunikálni, az ember csak nézett, forgott a feje, és körülötte a világ,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ahogy a sok újat próbálta emészteni. Pár év múlva, már tudtuk, hogy, ez az Újvilág középosztálya. A középiskola és az egyetemi végzettség csak képzettségbeli előrehaladást jelent, a műveltséghez semmi köze. Erre alapszik az áldemokrácia. Ezért történhetett meg '56-ban a mi tragédiánk, a nyugati népesség nagy részének őszinte együttérzése és segíteni akarása mellett. Hanem addig még sokszor visszagurult a csúcsról Sziszüphosz köve.

A mindennapi élet folyt. Az egyetemi Ifjúsági Kör évi elnökválasztása is itt zajlott le, s az esemény jól átérzett fontosságát nem zavarta meg a hagyományos humorral átszőtt nagy korteskedés. Újra a már Ausztriában megválasztott Grátzer Miklós negyedéves hallgató lett az elnök, az alelnök az ellenjelölt, az ötödéves Juhász Gyuszi.

Az egy blokkban elmenekült Erdőmérnöki Kar a világsajtó középpontjában volt egy ideig. Sok látogató, politikus, újságíró járt a táborban. A Life Magazin nagy képes riportot készített rólunk. Tanárok, diákok jöttek ki a Brit Columbiai Egyetemről (UBC-ről) új fakultásukat megismerni. Itt láttam először későbbi évfolyamtársamat, majd jó barátomat, Füstös Árpádot, aki akkor bányamérnök-hallgató volt Vancouverben.

Peregtek a napok, ment a lelki hullámvasút. 1957. április 7-én a papírgyár egyik kitermelő vállalata, Alice Lake Logging Co. „flunkey"-t, konyhai segédmunkást keresett azonnali hatállyal. Engem vettek fel. Pakolni valóm nem volt. Másnap reggel elköszöntem a családtól, s mentem Vancouverbe, életem első repülőútjára.

Valaki a vállalattól kivitt a repülőhöz és azt mondta, hogy Vancouverben egy megadott címen Mr. McNeill-t kell keresnem. Mr. McNeill megmondta, hogy csak másnap megyek ki a munkára, és átadott egy ötven körüli, jól megtermett, kevés beszédű, kedves, kékszemű, Henderson nevű embernek, aki berakott az Austin Hotelba. Mivel csomagot nem látott nálam, megkérdezte, hogy milyen ruháim vannak, mert valami munkaruhára szükség lesz. Mondtam, hogy ami rajtam van. Erre átvitt a közeli Woolworth üzletbe és vett nekem két világoskék vászonnadrágot, két fehér köténytt, meg vagy fél tucat fehér pólóinget. Meglepett, hogy milyen olcsó a ruha. A ruhák árát és az útiköltséget előlegbe kaptam, amit aztán levontak a fizetésből.

A szállodának kellemetlen, barátságtalan atmoszférája volt. Ezt az atmoszférát itt ismertem meg, később megszoktam. Szerves része volt a kanadai munkástársadalom életének. A szoba kényelmes, tiszta, a koszt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jó, az emberek elutasítóan tartózkodók. Eleinte szinte ellenségesnek találtam, de hamar rájöttem, hogy csak vértezet, amit nagyon szűk, jól ismert társaságban vetnek le, úgy-ahogy. A szállodai lakók csaknem kizárólag egyedülálló férfiak, egy-egy sziget. Némelyikük részeg. Ezek akkoriban jöttek be a városba valamelyik favágó- vagy bányászteleprő. A megtakarított pénzüket elég hamar elisszák. Kijózanodás után vállalati előlegből visszautaznak valamelyik telepre, és a ciklus kezdődik elölről. Előfordult egy-két elég részeg nő is. Ezek leginkább a munkájuk gyümölcsét élvező favágók szórakoztatásából éltek.

Harbledown szigetén is volt munka…

Mr. Henderson kivitt a reptérre menő buszhoz. Megmondta, hogy egy szigetre, Harbledown Islandre megyek, ott majd megtudom a többit. A PWA DC-3-as Port Hardyba vitt, onnan kis hidroplánnal vittek a sziget favágótáboránál levő „kikötőbe". A tábor a következő öt hónapra az otthonom volt. A kikötőben hatalmas rönkökből egybekötött tutajok úsztak. Itt egy nagy daru emelte le a fát a teherautókról egyenesen a tengerbe. A tutajba kötött rönköket aztán vontatóhajókkal húzták le Vancouverbe.

A pék, nagydarab ötvenes ember, nappal aludt, éjjel sütötte a kenyeret és hihetetlen mennyiségű süteményt, lepényeket. Reggel, mielőtt lefeküdt, ő rakta ki a löncshöz valót az étkezde melletti külön helységben, ahol reggeli előtt mindenki maga rakta össze az ebédjét, s vitte ki a munkába. Néha este, lefekvés előtt, amikor a pék vacsorázott, át-átmentem hozzá. Más volt, mint a többi. Nem szerették. Szívesen beszélgetett, még politizáltunk is. Ettől is szélesedett az angoltudásom.

A munka terítés, felszolgálás, takarítás, valamelyes étel-előkészítés – hetente kétszer egy-egy zsák krumplit hámoztunk meg a másik „flunkey"-val, Jimmyvel – nem volt nehéz mesterség, de rohammunka volt. Mindent pontosan, gyorsan kellett csinálni. Amikor az asztalok készen voltak, kinyitottuk az étkező ajtaját, beözönlött a tömeg, mindenki a saját helyére ült, evett. Nem! Zabált. Tíz perc múlva üres volt az étterem. Hihetetlen mennyiségű étel fogyott el a rövid idő alatt. Ha valaki valamit hidegnek talált, friss tálat raktunk az asztalra, a „hideg" étel ment a szemétbe. Futva dolgoztunk.

Az étel minősége és mennyisége olyan volt, mintha minden étkezés lakodalom lett volna. Olyasmi, hogy valamiből ne legyen elég, nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fordulhatott elő, tehát, mindig jóval többet főzött a szakács, mint ami elfogyott. A maradékot kidobtuk. Az elején szinte rosszul voltam az esztelen pocsékolás láttán. Később – ugyan meg nem szoktam –, de megkérgesedtem valahogy. Sokszor eszembe jutottak a szűkre húzott nadrágszíjas, népi demokratikus évek.

Április 12-én ebéd előtt megint megjött a hidroplán. Két negyedéves erdőmérnök-hallgatót hozott, Jandó Tibort (alias Pöfi) és Tolnai Pistát (alias Pufi). Ekkor került elő a negyedik harbledowni magyar, az öreg Joe Kovács. Joe régi kanadás volt. Esténként gyakran összejöttünk négyen a Pöfiék szobájában beszélgetni.

Júliusra leestek a faárak, s mint ilyenkor rendszerint, a szakszervezet sztrájkot kezdeményezett. A tábort lezárták. Nanaimoba mentem, ahol édesapám a Központi Kanadai Kormány halbiológiai intézetében kapott nyári munkát. Lazacot boncolt, parazitákat határozott meg, és számolt. (Azóta nem evett lazacot!). Náluk voltam a sztrájk végéig, utána vissza Harbledownba.

Egyik este a harbledowni „magyar klubban" grafológiáról beszélgettünk. Pöfi említette, hogy Grátzer Miklós, a Kulacs, ért a grafológiához és meglepően jó analíziseket csinál. Kulacsot is, mint a legtöbb felsőéves hallgatót, csak látásból ismertem, hát megkértem Pöfit, hogy küldjön el neki tőlem egy írásmintát, ne írja meg, hogy kié, s kérje meg, hogy analizálja. Kisvártatva megjött a válasz. Leírta, hogy az írás fiatal férfié, és néhány nem sokat mondó részlet mellett valamit, ami nagyon meglepett, amit nem tudhatott rólam, csak az írásomból láthatta, hiszen, bár nekem fontos volt, nem szoktam róla beszélni senkivel. Azt írta, hogy az illető „nem hazudik, és erre a tulajdonságára sokat ad". Kezdett érdekelni a grafológia. Vettem egy könyvet és tanulmányozni kezdtem.

Tényleg érdekes volt, és bizony sok ismerősnek nyilvánvaló, általam már ismert jellemzőit még én is megláttam az írásukban. Soha komolyan nem folytattam, csak szórakoztam vele. Húsz évvel később hivatalos úton voltam Torontóban. Hazafelé a repülőn az egyik stewardessel beszélgetve, valahogy előjött a grafológia, s mondtam neki, hogy én foglalkoztam vele, és bizony nagyon érdekes. Kérte, nézzem meg az írását. Megnéztem, leírtam, amit láttam, odaadtam neki. Öt perc múlva két kolleginájával jött vissza. Teljesen odáig voltak, hogy így, meg úgy, mennyire pontosan leírtam a karakterét, és kérték, csináljam meg nekik is. Volt még vagy négy óra hátra az útból, gondoltam, miért ne,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jobban megy majd az idő. A vége az lett, hogy az egész személyzetet „kianalizáltam", egyenként még a kapitány és a másodpilóta is odajárult hozzám az utolsó sorba, ahol ültem. Tényleg jól telt az idő. Első osztályú menüt kaptam, és egész Vancouverig szinte úsztam a kiváló minőségű vörösborban. Gondolatban megköszöntem Kulacsnak a finom vacsorát.

Teltek a hetek. Az utolsó tíz napban, mivel az öreg Jack megunta a munkát, én lettem a mosogató. Ebből is sokat tanultam. Gép nem volt, kézzel mosogattunk. Nem nehéz munka, és ha megvan a rendszer, gyorsan megy. A szaggatott, rövid nappali szabadidőben leveleket írtam, tanultam, olvastam, néha rövideket sétáltam, napoztam, ha kisütött a nap. Így jött meg az ősz, az iskolaév kezdete.

És aztán következett Vancouver…

Az a négy év olyan, mint a sűrűn gomolygó köd. Nehéz megérteni az emberi gondolkodást. A többi kolléga, egyetemi hallgató egyedül volt. Nekem itt voltak a szüleim és a bátyám, akikkel mindig nagy szeretetben és mindenben együtt voltunk. Nekem sokkal könnyebb kellett, hogy legyen, mint a többinek. S mégis, az az állandóan gomolygó köd, a hontalanság, a környezethez és a vele járó gondolkodásmódhoz való idegenség, a környező értékrend, a pénzközpontos gondolkodás visszataszító, kegyetlen primitívsége, a valódi emberi értékek – a szeretet, a tisztesség, a segítőkészség, az állhatatosság – csaknem teljes háttérbe szorulása éppúgy rám ült, mint a többiekre. A Selmecről, Sopronból magunkkal hozott összetartás, emberség tartotta bennünk a lelket. A soproniakkal egymás közt, és egy nagyon szűk, néhány magyarból álló kis baráti körben éreztem jól magam. A memóriám, gondolom önvédelemből, nagyon sok részletemléket kidobott, de azért maradt is.

A nyári munkára szétszóródott diákság szeptember elején kezdett visszaszállingózni. Először a Fraser folyó deltájában levő Sea Island nevű szigeten üresen álló második világháborús katonai barakkokban kaptunk szállást. Innen megmaradt egy fantasztikusan szép emlékem. Estefelé édesapámmal sétáltunk a barakkok közt, néztük a naplementét, a gyönyörű vörös égalját, a rózsaszínű felhőket, beszélgettünk. Egyszer csak feltűnt, hogy a nap már egy ideje lement, de az ég vöröse nemhogy szűnne, hanem terjed, körben az ég alján. Ahogy néztük,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ebből a meseszerű piros horizontból sugarak nőttek ki fölfelé. Aurora borealis, mondta édesapám. Mi csak álltunk, és azt hiszem, tátott szájjal ittuk be a fölöttünk levő, mozgó, eleven vörös sugarakból álló kupolát, ami a zenitnél egy kicsi sötét foltot kivéve, lassan az egész égboltot beborította. Azóta sokszor láttam északi fényt, néha nagyon szépeket is, de ilyet többet nem.

Jól kerestem a nyáron. A sztrájk ellenére vagy ezerkétszáz dollárom volt szeptemberre. Édesapám is dolgozott, a bátyám is keresett valamelyest. A pénzünket a Royal Bank Hastings és Homer street sarkán levő fiókjába tettük be. A bankigazgató egy fiatal magyar ember, Brokes Ede, egy Komárom megyei dzsentri család sarja volt. Édesapám jól ismerte a családot, azt hiszem, még Edét is, kicsi gyerek korából. Sokat segített nekünk.

Az egyetem lassan helyre rázódott. Nem lehetett könnyű dolog az UBC-n máról holnapra egy teljesen új, öt évfolyamból és tanári karból álló fakultást csak úgy elhelyezni. A tanári kar egy hosszú, sok szobából álló barakkban kapott helyet, és ott is maradt a következő négy évre. Az összes tanterem dugig foglalt volt, így mi a rendes tanítási idő után, délután három és este tizenegy között jártunk iskolába. Ennek is megvoltak a hátrányai, de meg lehetett szokni. A „Sopron Faculty" beindult és 1961-re sikeresen befejezte küldetését.

Nehéz volt. A mindnyájunknál meglevő komoly lelki válság mellett egyéb gyakorlati probléma is akadt bőven. Havi 65 dollárért lehetett albérleti szobát bérelni koszttal és mellékhelység-használattal. Autóbuszköltség csak az egyetemre és haza havi 8 dollár. Ez a kettő a nyolchónapos tanévre 584. A tandíj 360 (évente emelték), könyvek tanszerek legalább 100. Ezek szerint egy diáknak szeptember elején minimum 1044 dollárjának kellett lennie, ahhoz, hogy tanulhasson, úgy, hogy nem vesz egy gatyát, egy pár zoknit, egy mozijegyet, egy kávét, egy pakli dohányt vagy bármi mást. A nyári munkák általában annyit fizettek, hogy aki négy teljes hónapot tudott dolgozni, annak ez az összeg, plusz tán ötven dollárja megvolt. Nagyon kevésnek jutott ilyen munka. Hogy mégis hogyan tudtunk tanulni? A jó ég tudja. Ki hogy tudott.

Az első évben a kanadai kormány a rászoruló új bevándorlóknak, így közülünk is a legtöbbnek havi 65 dollárt adott, mint megélhetési pótlékot. Így aztán ebben az évben kevesebb volt a gond, meg legalább felruházkodtunk, s nem kellett egy ingben két gatyával végigjárni az évet. Utána aztán sokaknak diákkölcsönt kellett felvenni. A két utolsó évben,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

'59-től '61-ig én voltam az Ifjúsági Kör elnöke, így nekem járt ki az ilyen pénzügyekkel kapcsolatos munkák egy része. Ma is megvan egy táblázat a '60-ban végzett évfolyam névsorával, feltüntetve, hogy ki mennyit keresett, mennyit tudott félretenni, és mennyi hiányzik ahhoz, hogy tanulhasson. Ezt aztán az úgynevezett Soproni Alapból megkapták, mint kölcsönt, amit végzés után több év alatt lehetett visszafizetni. Néhányan kimaradtak, más szakra mentek át, vagy egyszerűen dolgozni kezdtek. Érdekes, hogy a legtöbbjük ma is közénk tartozik, mintha együtt végeztünk volna. Felemelő, hogy a selmeci-soproni diákszellem milyen összetartó erőt, összetartozást kovácsolt ki köztünk. Ma, ötven év után is úgy érzi az ember, hogy testvérek vagyunk. Mint már említettem, ez az összetartozás segített és segít talpon maradni.

A vancouveri magyar társadalom három részre oszlott. Az ókanadások, akik az Óhazát 1930 előtt hagyták hátra, a negyvenötösök, főleg katonatiszt, dzsentri, néhány tisztességes nyilas (a szemetje otthon maradt és átállt kommunistának), meg a teljesen heterogén ötvenhatos hullám tagjai. Ebből a nyilas-kommunista köpönyegforgatásból alakult ki bennem az évtizedek folytán újra meg újra megerősített társadalmi alaptörvény, ami szerint mindegy, hogy milyen színű a moslék, a szemét mindig a tetejére úszik. A vancouveri rétegekben alig volt szemét, az ötvenhatban kijött néhány csövest kivéve, mégis áthidalhatatlan különbségek osztották meg a három réteget.

Az ókanadásoknak volt egy klubja, a Vancouveri Magyar Társaskör, amibe mi is sokan beléptünk. Az öregeknek volt félretett pénzük, s már régóta szerettek volna egy magyar klubhelyiséget, „Magyar Hall"-t venni. A sok új fiatal érkezésével jövőt láttak, s végre elhatározták, hogy vesznek egy „halat" (helyiséget), és sok vita után megvették a Broadway és Alma street sarkán eladó mozit. Jóindulat ide, jóindulat oda, a viták nem szűntek, s már majdnem szétesett a klub. Nem volt vezetőség, vágták, marták egymást. (Azóta megtanultam, hogy a magyar emigráns szervezeteknél ez a dolgok rendje.) Egy kritikus pillanatban édesapám vállalta el az elnöki tisztséget. A következő évadra életünk részévé vált, hogy szombaton éjfélkor, ajtózárás előtt apám, bátyám, meg én dobáltuk ki a részeg csöveseket. Nem voltak azok rossz fiúk, azok voltak, amik voltak, és ez volt az egyetlen hely, ahol otthon érezték magukat.

Mint Sziszüphosz hű követője, aktív voltam minden vonalon. Az MHBK-val is összekerültem. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kevesebb, mint egy tucat vagány, intelligens, művelt katonatisztből állt. A főleg '45-ös menekültek közt volt néhány '56-os is. Mivel '56-ban a katonai csoport tagja voltam, maguk közé vettek engem is. Lázár István műszaki, Bogyay Pál huszár, Skultéthy László bakatiszt, Keresztes Zoltán, Demiány Zoltán, Klement Péter, Füstös Árpád, Pataki József, mind értelmes, sokat megért, keményderekú, kevés beszédű ember. Öröm volt velük lenni. Nem játszottak katonásdit, hasznos tagjai igyekeztek lenni a magyar közösségnek. Márciusi és októberi ünnepségek szervezését vállaltuk. Én a szervező munkán kívül rendszerint szavaltam, néha még az ünnepi beszédet is a nyakamba akasztotta Skultéthy Laci bátyám.

Az összejövetelek rövidek voltak, inkább intellektuális, mint katonai jelleggel. Jókat nevettünk, amikor hallottuk, hogy például Calgaryban némely alcsoport rang szerint, vigyázzállásban tárgyal, a tagok évente léptetik elő egymást. Pár év alatt őrnagy volt a legalacsonyabb rang, a zöme táborszernagy, és volt néhány hadügyminiszter is. Szerencsémre Vancouverben voltam. Nálunk kölcsönös tisztelet és jó barátság uralkodott. Különösen közel kerültem Skultéthy Lászlóhoz. Ugyanaz a Skultéthy, aki Faludi György Pokolbéli víg napjaim című könyvében, a recski fejezetben szerepel. Ő '56-os volt. Mire Recskről kiszabadult, a családja szétesett, egyedül jött ki a forradalom után. A hadifogság és a börtön abszolút emberré érlelte. Laci bátyám jó humorú, rámenős, művelt, szálfa gerincű ember volt. Olyan oázis, ami ritka az emberi sivatagban. Füstös Árpáddal, aki egyben évfolyamtársam is volt, jó barátok lettünk.

Másodéven nagyon sok tantárgyunk volt, reggeltől estig az egyetemen voltunk, és néha volt lukasóránk is. Elhatároztuk, hogy amikor lehet, nem csak ülünk és várjuk a következő órát, kreáltunk úgynevezett fakultatív tárgyakat, mint pl. hungarológia és filozófia. Ezeket hallgattuk, élveztük, és mivel vizsgázni nem kellett belőlük, pihenést jelentettek. Hungarológiát, magyar irodalom- és történelemórákat a tanári kar tagjai, Medveczky Lajos és Kornya Lajos, filozófiát pedig Zsigmond Albert jezsuita pap, és Muzsi Jenő, otthon végzett bölcsész tartották. A kiváló előadások érdekesek, üdítőek voltak. Erről jut eszembe egy, a Muzsi Jenővel és az Árpáddal kapcsolatos eset, ami az évfolyamunk valétaszalag-szentelő szakestélyén játszódott le.

Tartottuk a selmeci-soproni hagyományokat, és amennyire időnk és pénzünk engedte, a formaságokat is gyakoroltuk. Szakestély sajnos rit-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kán volt, mert sokba került a helyiség bérlése, na meg a sör is. Elnököt a firmák, idősebbek, tapasztaltabbak közül választott a szakestély. A Contrapunct, a Cantus praeses, a Furhwerkek stb. tisztjét elfoglalókat az elnök jelölte ki. Közben, néha új elnököt nevezett ki, s maga kilépett pihenni. A kontrapunkt jó fülű, jó humorú, erős hangú egyén a terem túlsó végén ült, figyelte és megismételte, amit az elnök mondott, hogy nagyobb helyiségben is mindenki megértse. Ahol lehetett, viccet csinálva változtatott a szövegen. Egy szellemes kontrapunkt sokat ért. A Cantus praeses az elnök engedélyével vagy utasítására választotta és kezdte a nótákat. A Fuhrwerkek távolították el – esetleg, otthon a régi szép időkben, idősebb kolléga esetében haza is támogatták – a szalonképtelenné vált tagságot. A szakestély formális és nem formális szakaszokra oszlott az elnök jó belátása szerint. A nem formális rész, a szilencium eks, szabad mulatást, beszélgetést jelentett. Amikor az elnök azt mondta, hogy „szilencium!", azt a kontrapunkt azonnal nagy hangon ismételte, teljes lett a csend, mindenki a helyére ült, az elnök átvette a vezetést. Szólni csak az elnök szólhatott, vagy akinek megadta a szót. A szót kérő tag „vocem preco"-jára az elnök vagy azt monda: „habeas" (megadom) vagy „non habeas"(nem adom meg). Aki szót kapott, az elmondta mondanivalóját, ami lehetett komoly téma is, játék is, meg vicc is, így vagy megbeszéléshez, vagy nevetéshez vezetett. A szakestélynek rendszerint akkor lett vége, amikor a Fuhrwerkek már nem győzték a munkát.

Egy alkalommal, a szilencium eks végén Füstös meg Muzsi alig bírták abbahagyni a vitát. A Contrapunctnak meg kellett ismételni a „szilencium"-ot, mire végre leültek. Éppen apám volt az elnök. Árpád enyhén kóválygogva lábra állt és szót kért. Megkapta. Előadta a panaszát, ami szerint nagy vitában állnak Muzsi Jenővel, ugyanis mind a kettő székely származék, de nem tudják eldönteni, hogy kettejük közöl melyik a székelyebb, s a vita már-már a lovagias döntés határához ér, hát szeretné megkérni a magas presidiumot, hogy segítsen a döntésben. A magas presidium, békés megoldást keresve, vizsgálatot kezdett.

Mivel székely eleink bajuszt viseltek a régi időkben, bajuszvizsga volt az első próba. A vitázó felek nem viccből vitáztak. Már jó néhány atmoszféra nyomás alatt, komolyan, előre nyújtott nyakkal tolták oda bajszukat a vizsgálatra. A bajuszok rendben voltak, nem született döntés. A teremben a derültség egyre fokozódott. A következő próba a huszárpróba volt. Mivel eleink lovas népek voltak, a székelységnek gör-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

be lába van – mondta az elnök. Most az a kérdés, melyikőtöknek görbébb a lába. Bizony nehéz volt a közhangulatot a szilencium maximálisan megengedhető határai között tartani, ahogy a két fél felhúzott nadrágszárral, szétnyomott térdekkel, a cipője külső élén állva, lábgörbítve imbolygott a presidium előtt. Még mindig nem volt győztes, hát apám afrikai párbajt javasolt az ügy végleges elintézésére. Füstös azonnal nagy hangon kijelentette, hogy „állok elébe", Muzsi „én is". Most már csak azt nem tudta senki, hogy milyen az az afrikai párbaj. Apám elmagyarázta, hogy a párbaj egy fehér és egy fekete golyóval történik. Először is segédeket kell felkérni, akik pénzfeldobás alapján az egyik golyót az egyik fél szájába teszik, a másik golyót pedig a másik fél fenekébe dugják. Azután kétszeri golyóváltás következik. Vége lett a szilenciumnak.

No, ezt sem hallottam még…

A végzésről jut eszembe Adamovich László professzor úr, alias Cinke, aki keresztapám is volt, meg a bőrömet kétszer is megmentette. A balekvizsgán őt kértem fel keresztapának, keresztanyám a Kamondy Gyuszi, alias Kegyelmes Úr, vadásztársam volt. Mivel balek létemre az Ifjúsági Kör elnöke voltam és a vadászati szabályzatot igen tiszteltem, tőlük kaptam a „Balek Elnök, alias Vadorzó" nevet.

Az egyetemen az Adamovich László név külön kategóriába tartozott, olyanoké, mint Sébor János, Stassney Albert, Kiss Ignác, Fekete Zoltán, Róth Gyula meg Winkler Oszkár társaságába. Cinke nagyon fiatalon került az Út-vasút-alagút és Gépesítési Tanszék élére a kommunista rendszerben, mint nyíltan vallásos, nem párttag, tudása és egyéni integritása alapján. Esze kiváló, elsőrendű előadó, közvetlen, jó humorú, mélyen ember. Erdészszármazék, nekünk régi ismerősünk volt, mivel egyetemista korában nyári gyakorlatra édesapámhoz került Gyulajra, amikor én hároméves körül voltam. Itt történt az első bőrmegmentés. A Kapos folyóban fürödtünk, hancúroztunk. Cinke észrevette, amikor egy lukba lépve eltűntem. Kicsit turkált utánam, elkapta a karom és kihúzott. Így adódott, hogy később még egyszer megmenthetett. A végszigorlaton fahasználattanból egyik kérdés olyanról szólt, amiben a kanadai gyakorlat nem egyezett meg az otthoni szabállyal, hát összekülönböztem a proffal. Ó, hogy úgy, én meg, hogy így, s bár tisztelettel, de tartottam a véleményemet, olyannyira,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy Gyula bácsi már-már megbuktatott. Cinke, mint elnök vágott közbe azzal, hogy „azt hiszem ezt a kérdést eléggé megbeszéltük, kérem, menjünk tovább". Így adódott, hogy erdőmérnök lettem.

A családi kapcsolat Cinkéékkel később is megmaradt. Amikor édesapám Dél-Amerikában nyugdíj nélkül kezdett nagyon közeledni a nyugdíjas korhoz, Cinke segítette ki. Visszahívta a UBC-re, a tanszékére olyan műszerjavító, raktáros, mindenesfélének.

Teltek az egyetemi évek. '59-től kezdve a nyarakat már erdészeti munkákkal, főleg erdőbecsléssel töltöttem. Az még más világ volt. Hatalmas feltáratlan, úttalan területet kellett felmérni, felbecsülni. Az út végétől vagy csónakkal elérhető helyekről a hátunkon vittük az irodát, hálószobát, konyhát, meg egyheti, esetleg tíznapi élelmet 5, 10, 15, esetleg 20 kilométer távolságra. Ketten voltunk egy csapatban. Késünk volt, gumimatrac, hálózsák és fejsze nélkül nem lehetett megélni. Arra nem is gondoltunk, hogy mi történt volna, ha a meredek, sziklás hegyvidéken valamelyikünk megsérül. Bokaficam, lábtörés, akármi végzetes lehetett volna. Kemény élet volt. Az első munkámon, 1959 tavaszán nem volt esőruhám. Hat napot dolgoztam szakadó esőben, alig fagypont fölötti hőmérsékleten. Egész nap úgy fáztam, hogy a kezemben tartott reszkető iránytűt csak fának dőlve tudtam leolvasni, és boldog voltam, amikor pisilnem kellett, mert néhány másodpercig meleg víz folyt le a lábam szárán. Este tüzet raktunk, és vacsorafőzés közben, meg utána szárítgattuk a ruhát. Tartalék nem volt. Sátor sem volt. Sátorlap alatt aludtunk, reggel vissza a félszáraz ruhába, ami az első tíz lépés után csurom víz lett az ázott bokroktól. S így tovább. Hat napig.

Tarnócai Karcsival dolgoztam. Állandóan nevettünk. Mindenen. Sose beszéltünk arról, hogy hideg van. Sohase hallottam hypothermiáról, hát nem lett hypothermiám. Kibírtam. Más megoldás nem volt. Attól fogva – július és augusztus hónapokat kivéve – mindig volt nálam esőruha, akármilyen nehéz volt. Inkább kevesebb élelmet vittem. Gyönyörű helyeken jártunk, megerősödtünk, megkeményedtünk, tanultunk. Mindig nagyon vigyáztunk, hogy a magyar becsületen csorba ne essék. Nem is esett.

Végül is diplomát szereztél.

Leteltek a diákévek. 1961 tavaszával megszűnt a Sopron Divízió a UBC-n, így apám állása is. Teljes fizikai és szellemi erőben levő 60 éves ember volt, nagy tudással és sok gyakorlattal. Sok mindent megpró-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bált, munkát nem kapott. Szép puskaagyakat faragott, el is tudta őket adni, de megélni nem lehetett belőle. Már a nyár vége felé járt az idő, amikor egy volt kollégája lehívta Dél-Amerikába egy nem létező egyetemre tanítani. Októberben elrepült a két „öreg" Kolumbiába. Nekem hol itt volt munkám, hol ott, hol sehol.

A gazdaság romlott. Ekkoriban teljesen bedugult a munkapiac is. Reggeltől estig a várost jártam, egyik irodából a másikba, bármilyen munka után. Nem volt. Tavasz elején Pintér Laci, volt évfolyamtársam révén kaptam ideiglenes munkát fent a Knight fjordban. Négyen voltunk együtt a '61-ben végzett évfolyamról. Pintér Laci, Báti Pista, Gőgös Feri meg én. Duglászfenyő-csemetéket ültettünk vermelővel a meredek hegyoldalakba. A fizetés nem volt valami nagy, de sokkal több volt a semminél, a koszt jó volt, a szállás meleg. Jól voltunk.

Egy este levél várt a táborban Witt Zolitól. Írta, hogy kaphatok munkát a bányában, ahol dolgozik. Menjek be ebbe és ebbe az irodába, mondjam, hogy ő küldött. A fizetés jó, maradhatok, ameddig akarok.

Végül is bányász lettél…

A vasbánya két nagy ércteléren dogozott. A telérek, a Merry Widow és a Whiskyjack, olyasfélék voltak, mint két gigantikus zápfog, amelyeknek a fogrészét felszíni fejtéssel, a hosszú gyökérrészt meg alulról, egy elágazó alagúton át, két lejtaknán keresztül termelték ki. Amikor elfogy az érc, két hatalmas tölcsér marad a hegyoldalon, amikből az aljukat összekötő alagúton át folyik ki az esőlé a hegyoldalra a siklópálya fölé. A termeléshez tartozott még az alagút kijáratánál levő zúzda és előfinomító, ahonnan sikló vasúton ment le a már dúsított magnetit a teherautó-rakodóba.

Heti hét napot dolgoztunk. Nagy volt a hajtás, Japánnak kellett az érc. A norma teljesítéséért kaptuk a fizetést, a túlteljesítésért tonnánként hét cent bónuszt. Nagyon jól kerestünk. A kezdő erdőmérnöki fizetésnek csaknem a négyszeresét. A havi bruttó keresetem 1000 és 1200 dollár között ingadozott. Nyár közepére kifizettem az 1200 adósságot. Reggel kilenckor vacsora, délután ötkor reggeli, aztán olvasás, este tizenegykor ebéd, s éjfélkor vissza a bányába. A könyvcsomagok kéthetente jöttek Vancouverből, Lemke Gyula bácsi magyar könyvesboltjából. A hatalmas mennyiségű, szinte hihetetlenül jó koszt mellett faltam az irodalmat. Erős voltam, mint a bivaly. Nemsokára húszcentes óra-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

béremeléssel bányász lettem, felkerültem a kamrába. Megtanultam fúrni, robbantani, később a lőmesteri papírt is megszereztem. Kemény munkával elértem, amit akartam.

Júliusban befejeződött a felszíni fejtés, Az addigi vállalat, a Mannix Co. elment, a föld alatti munkát egy másik vállalat vette át

A honvágy sose múlt el. A pénzközpontos kapitalista gondolkodást sose tudtam magamévá tenni. Rájöttem, hogy általában egyedül vagyok és leszek Mammon szomorú társadalmának a perifériáján, s hogy ez így van jól. Hogy a hasonló gondolkodású ember olyan, mint sivatagban az oázis. Életet adó, és nagyon ritka. Az Istenben és emberben való hitet a magam módján, a magam definíciói alapján alakítottam ki. Rájöttem, hogy minden emberi megnyilvánulás önzésen alapszik és hogy sokféle önzés van, bár mind ugyanazt célozza: a boldogságot. Különböző emberek más és más úton próbálják elérni, és nagyon soknak sohasem sikerül. Nekem a boldogság nem pénzt, nem pozíciót, hanem tiszta lelkiismeretet, lelki nyugalmat jelentett. Olyasmit, amit a körülményektől függetlenül, a magam erejéből elérhetek. Rájöttem, hogy ha az ember a boldogságot a jövőben keresi, akkor az soha, vagy csak nagyon ritkán lesz része a jelennek. Rájöttem, hogy ember és ember között sokszor nagyobb a különbség, mint némely ember és némely állat között, és hogy ezen csak keveset lehet változtatni. Az „egalité", az EGYENLŐSÉG csak addig tart, hogy a fajta minden tagjának egyenlő joga van emberként viselkedni, de ez nem mindig, nem mindenkinek és nem egyformán sikerül, s hogy ezért nem szabad senkit se bántani, először is, mert lehet, hogy a hiányosság nem csak az ő hibája, másodszor pedig, mert elég baj neki, hogy olyan, amilyen. Rájöttem, hogy bár nagyobb öröm adni, mint kapni, segíteni csak annak szabad, akinek szüksége van rá, és lehetőleg csak akkor, ha kéri. Arra is rájöttem, hogy az ember nem tud mindig az embersége tetőfokán lenni, de ha a saját lelkiismerete szerint olyan közel marad hozzá, amennyire képes, akkor boldog lehet, különben baj van.

A bányatelepen a szobatársam egy ötven körüli, csendes, ex-alkoholista bányagépszerelő volt. Nem sokat láttuk egymást, mivel más műszakban dolgoztunk, de jól megvoltunk. Általában otthon olvasgatott, nem kártyázott, tette félre a pénzét, új életet kezdeni. Amikor a vállalatváltás volt, a Mannix búcsúzóul buszra rakta az egész tábort, és elvitte a népet Alert Baybe söröznni. Másnap a bánya majdnem kiürült, hat bányász és kevés segédszemélyzet maradt. Nem tűnt fel, hogy nincs ott a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szobatársam, csak harmadnap vettem észre, hogy a polcon ott van a holmija. Nem sokat törődtem vele, sokan otthagytak mindent, amikor más helyre mentek dolgozni. Negyednap aztán megjött szegény. Egy fillér nélkül, másnaposan, összetörten. Ma is előttem van az a kétségbeesett, teljes reménytelenség az arcán. A szemét látom, ahogy rám nézett. Összepakolt és elment. „He fell off the wagon", „Leesett a kocsiról" – ezzel tértek napirendre a többiek egy-egy ilyen tragédia felett.

A Merry Widow telér alatt dolgoztunk, amikor egy alkalommal a sok közül, mind a két lejtakna eldugult, a feszítővasakkal nem tudtuk beindítani, így Jóska egy hosszú lécre kötött dinamitot dugott fel az egyik nyílásba, a másikban fúrni kellett, annak én álltam neki, hogy majd egyszerre robbantjuk le mind a kettőt. Már fogyott alattunk az érc, a csillerakodó már félig üres volt, sietni kellett, s én kicsit túlságosan siettem, rosszul raktam át a pallót a lukon, s ahogy rámentem megnézni, hogy hova álljak a fúrógéppel, lebillent. Persze, én pallóval együtt le a lukba. Nem estem többet, mint tán három métert, talpra érkeztem és semmi bajom nem lett. Maga az esés nem tartott egy másodpercig sem, mégis egész gondolatsoron mentem végig, mire leértem. Eszembe jutott, hogy nem tudom, milyen mélyen van alattam az érc, hogy az ilyen dugulások nem megbízhatóak, sokszor megindul az érc a csillesor rázkódásától, hogy amikor megnyitják a zsilipet, az érc, amire esek, olyan lesz, mint egy húsdaráló. Fölötlött bennem a tisztán megfogalmazott kérdés: érdemes volt EZÉRT az egész elmúlt huszonöt évi cirkusz? S mindjárt rá a felelet: határozottan igen. Ahogy leértem hallom, hogy Lou Luneng, a mozdonyvezető tolatja be alám a csillesort, s ahogy megáll a vonat, hallom Bősze Jóska hangját: „Lou, dont pull the shoot, Ziggy fell down the grizzly" (Lou, ne nyisd meg a zsilipet, Ziggy beesett az etetőbe). Szerencsémre észrevette, hogy leestem. Nem telt bele két perc, kihúztak, rágyújtottunk és folytattuk a munkát. Mély benyomást tehetett rám az eset, mert ma is kristálytisztán előttem van minden részlete, és meglep, hogy még a kezem se remegett, ahogy a cigarettát meggyújtottam. Lehet, hogy később jött ki az idegesség, csak akkor már nem volt időm foglalkozni vele.

Megint az őrangyalod… Ezután mentél a szüleid után Kolumbiába…

Életem első hosszú repülőútját a természet is megünnepelte. Amikor felszálltunk Vancouverben már sötétedett. Nem sokan utaztak, a gép félig üres volt. Akkoriban különben más volt a repülés, mint pár évti-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zeddel később. Több hely volt a gépben, a kényelmes ülésekben az első osztályú kiszolgálás, a kiváló koszt és az ingyen bár úri passzióvá tették a hosszú utat. Egyszer csak Torontóban voltunk.

Éjjeli szállásom nem volt, nem is kellett. Egy padon ülve szundítottam fél órát, s aztán lassan megindult körülöttem az élet. Egyre több repülő jött, ment, utasok, búcsúztató, integető rokonok, egykettőre olyan lett a repülőtér, mint egy zsibvásár. Miami Latin-Amerika egyik főbejárata az USA-ba. A tarka, vidám, össze-vissza fecsegő tömeg, bőröndökkel, csomagokkal, kosarakkal, szatyrokkal csak úgy lüktetett az élettől.

Délelőtt közepe táján ültem fel az Avianca bogotai gépére, ugyanannak a vidám tömegnek vagy százfőnyi, főleg nőkből álló csoportjával. Kedves, közvetlen, jó modorú népség, abból a fajtából ahol a középosztályhoz tartozással még velejárt bizonyos fokú európai típusú műveltség is. Persze spanyolul csevegtek, de sok tudott angolul. Az én akkori spanyoltudásom a sire és manyánára terjedt, mégse voltam idegen. Barranquillában leszálltunk. Nem kellett volna, de kiszálltam, rálépni Dél-Amerika földjére. Kora délután volt, az Egyenlítőtől kb. tízfoknyira, tengerszinten. A hőség úgy tűnt, mintha forró nagykalapáccsal vágtak volna fejbe. Hál' Istennek nagyon hamar indultunk tovább. Bogotában nem volt meleg. Ott sosincs meleg, bár csak négyfoknyira van az Egyenlítőtől, de vagy kétezer hatszáz méterrel a tenger felett, még magasabb hegyek között. Ott inkább majdnem mindig hideg van.

A reptéren volt egy órám a medellini gép indulásáig, a tudakozóban megtudtam szüleim telefonszámát és felhívtam őket. Édesanyám majdnem elejtette a telefonkagylót, amikor meghallotta a hangomat. Hol vagyok, honnan telefonálok, miegymás. Nagyon nagy volt az öröm, amikor mondtam, hogy Bogotából hívom őket, és két óra múlva érkezem Medellinbe. Ők még azt hitték, hogy Port McNeillben lapátolom a magnetitet, hiszen a legutolsó levelem még onnan jött.

A város a Medellin folyó völgyében, magas hegyek között, 1200-1300 méterrel a tengerszint fölött fekszik. Mindig tavasz van. Persze, hogy a színfalak mögötti madzagokat már itt is mammon papjai húzgálták, de én akkor még nem láttam, helyesebben nem hittem ennek a katasztrofális jelentőségét. Itt még nem ült ki a Disznófejű Nagyúr az emberek arcára, még nem volt tele a levegő a gyanakvó kapzsiság állandó feszültségével. A szegény borzasztóan szegény volt, de tudta, hogy neki szegényen kell boldognak lennie, tehát nem volt boldogtalan. A gazdagabbja meg, mint jómagam is, gondtalan naivsággal hitte, hogy minden úgy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

van jól, ahogy van, hitte, hogy a változás fejlődést jelent, ami eleve pozitív előjelű fogalom, hitte, hogy az emberiség tanul a múltjából, hogy Gutenberg áldása, a nyomtatott könyv felvilágosít bennünket, és az Ember jóindulata csak jó irányba vezetheti a bárkát. Boldog voltam az örök tavaszban, a vidám, művelt latin középosztály társaságában.

A három hónap Medellinben nagyrészt ismerkedéssel telt el. Megint minden új volt. Város, nyelv, növények, időjárás, emberek, ételek, szokások, zene. Például mindjárt az első nap megtudtam, hogy milyen a tényleg erős paprika.

Szekszárdon sohase spórolták a halászléből a jó erős bogyiszlói paprikát, na meg otthon a kertben mindig termett cseresznyepaprika, amit csak úgy szőröstül-bőröstül szoktam enni egy kis zsíros kenyérrel, hát persze, csurgott a nyálam, amikor megláttam egy gyönyörű, húsos, félökölnyi piros paradicsompaprikát a villásreggeli mellett az asztalon. Levágtam belőle egy gerezdet, és meglepett, hogy a teljesen egészséges paprika magja koromfekete volt. Vigyázva, az eret elkerülve haraptam bele a gerezdbe. Azt hiszem hanyatt estem volna tőle, ha nem ülök széken. Nem tudtam befejezni. Ez egész más súlycsoportba tartozott, mint amit addig erős paprikának ismertem.

Itt is, mint mindenütt a világban, laktak magyarok. Először apám tarokkpartijában levőkkel ismerkedtem meg. A tarokkpartit Hollós Sándor hatvan év fölötti orvos, Tattay Pál ötvenöt körüli építészmérnök, Bánó Sanyi, a somogyi felsőmocsoládi báró Bánók egyike a harmincas éveinek elején és apám tette ki. Ameddig ott voltam, ötösben játszottunk. Üdítő társaság volt. Ott volt még az Ijjász-család, Tisza Kálmán és családja, Flandorfer Fóni, a volt meggyespusztai intéző, aki annak idején az Ürményt megleckéztette. A családokban korban hozzám illő gyerekek, fiúk, lányok, sógornők, hát hamar belekerültem a helyi társaságba. Medellinben rengeteg volt a szép nő, és ritka portéka a fiatal, facér, európai mérnök, így volt mivel eltölteni az estéimet, egyik zsúrról a másik házibuliba menve. Lassan a spanyol is kezdett rám ragadni.

Aztán lejárt a vízum, elment a három hónap. Indulnom kellett visszza Kanadába, de csak ideiglenesen, két okból kifolyólag. Először is, munkát kaptam az Integrál mérnöki vállalatnál, ahol apám meg Tattay Pali bácsi dolgozott. A diplomámat elismerték, apám tudásával és munkájával meg voltak elégedve, kezdő mérnöki szinten vettek fel, de el kellett hagyni Kolumbiát ahhoz, hogy a munkavállalási engedélyt és az állandó vízumot megkapjam. A papírokat a vállalat intézte, nekem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

csak ki kellett várni a pár hónapot, amibe tellett. Ez volt az egyik ok. A másik az volt, hogy Tattay Pali bácsi Csilla nevű lányával elhatároztuk, hogy együtt töltjük életünk hátralevő részét.

Az út vissza Vancouverbe megint élvezetes, mondhatnám szórakoztató volt. A jegyet még Vancouverben úgy kértem, hogy visszafelé más útvonalon menjek, mint amin jöttem. Medellinből Variggal Panamába, onnan más géppel Los Angelesbe, s onnan megint más géppel Vancouverbe. Ragyogó reggel, az utolsó tízdollárosommal a zsebemben ültem gépre azzal, hogy estére Vancouverben leszek. Panama csak egy ugrás volt Kolumbia Choko tartománya felett, ami évi 14 ezer milliméter csapadékával világviszonylatban élvonalon jár. Éppen nem esett az eső, de sajnos csak nagyon magasról láttam a chokoi dzsungelt. Panamában kiszálltam, megnézték a jegyemet, s közölték velem, hogy az ágens Vancouverben olyan járatra állította ki a jegyet, ami csak tankolni száll le és nincs joga utast felvenni. Nafene, mondom. Hát mikor megy egy olyan gép, amivel tovább mehetek? Holnap délután egykor, mondják. Hm, mondom. És megvárhatom a holnap délutánt itt a repülőtéren? Sajnos nem, mondják, mivel a repülőteret este lezárják. Hm, mondom megint, s a tízdolláros, amiről azt hittem, hogy majd csak Vancouverben váltom fel, kezdett igen vékonynak érződni a zsebemben. Mit volt mit tennem, bevándoroltam Panamába.

Hál' Istennek, a körülményeket figyelembe véve, a hatóság nem erőltette a vízumkérdést, de ahogy mentem kifelé, az orvos megnézte az oltási kártyámat, és az mondta, hogy be kell oltania fekete himlő ellen, különben nem mehetek be Panamába. Mutatom neki a vállamon a még varos, jól megeredt oltás helyét, s mondom, hogy három hónapja kaptam. Látja, de az oltást tévedésből a sárgaláz alatt vezették be a papíromon. Ő nem tehet mást, újból beolt. Ne aggódjak, úgysem ered meg. Ám legyen, mondtam, és odatartottam neki a másik karomat. Tényleg nem eredt meg.

Az orvos nagyon helyes volt. Oltás közben elmondtam neki hogyan jártam, kérdeztem, hol találok a közelben olcsó szállást? A közelben nincs semmi, még egy ház sem. Beszéljek egy taxissal, az majd eligazít. Úgy is lett. Kint a reptér előtt álldogált néhány az autója mellett. Nem igen volt utas. Találomra odamentem az egyikhez. Végighallgatta a bajomat, gondolkodott egy kicsit és azt mondta, hogy Colonban van egy olcsó, tiszta szálloda, ott négy dollárért kapok szobát. A szállodát majd ő kifizeti, mert különben lehet, hogy megvágnak. Colon 40 kilométerre van, ő most be-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

visz és holnap kihoz, oda-vissza három dollárért. Jó van, mondom. Odaadtam neki a tízest, visszaadott három dollárt, és vitt Panama City felé.

Másnap, mint a svájci óra, megjött a sofőröm, kivitt a reptérre és szerencsés utat kívánt. Ilyen ember is van. Sok.

A panamai propelleres gép elég lassú volt. Valamikor hajnalban értünk Los Angelesbe. Akkori fogalmak szerint nagy, forgalmas repülőtér volt. Jó néhány órát kellett várnom. Nem bántam. A repülőtéri várakozást sohasem tartottam unalmasnak, pedig alaposan kijutott belőle. Későbbi éveimben nagyon sokat utaztam, és sok-sok száz órát vártam, hol csatlakozásra, hol pedig időváltozásra. Mindig volt mit nézni. Itt a repülőket figyeltem. Átlag hét percenként szállt fel egy-egy hatalmas léglökéses gép. Vajon hova az istenharagjába mennek ennyien? Persze az régen volt. Manapság sokkal többen mennek sehova, mint akkoriban mentek.

San Franciscón át mentünk Vancouverbe. Az útból főleg a Parti-hegység cukorsüvegszerű vulkánjaira emlékszem. Shasta, Hood, St. Helen, Ranier, Baker, és Vancouverben voltunk. A reptérről a busz pont két dollárba került. Amikor a Broadway és a Granville sarkán kiszálltam, már kezdett szürkülni. Beletúrtam a zsebeimbe, hátha találok tizenhárom centet a buszra. Csak tízet találtam. Feldobtam a koffert a vállamra és fütyörészve elindultam a már üresedő, kora esti utcán a Burrard és a hatos avenue sarka felé. Köptem Mammonra, hiszen csak látogatóba jöttem vissza a birodalmába, sok szép élménnyel a tarsolyomban és emberi jövővel előttem.

Ezt a mentalitást, bizony kevesen értik meg…

Másnap bementem a bányairodába, és megtudtam, hogy már beindult a munka, kerestek, de nem tudták, hol vagyok, felvettek mást. Nem bántam. Sose tudni, a sors miért keveri úgy az ember kártyáit, ahogy keveri. A Kisbudapestbe mentem vacsorázni és összefutottam Szamosi Gábor kollégával, aki épp akkor jött el egy munkáról a B.C.F.P. favágó vállalattól. Embert keresnek a helyére, mondta, menjek be, mondjam, hogy ő küldött. Másnap délre már volt munkám Vancouver Bayben mint segédmérnök, a Mount Churchill környéki két favágó tábor munkálatainál.

Azután júliusra megjött a vízum. Szépen megköszöntem mindent, elköszöntem, összepakoltam, és irány az új élet, irány Dél-Amerika, Miraflores.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az első kép az új munkámról. Szép napos reggelen a Plaza Nutibara melletti kis utcában kellett felszállnom „kamionettá"-ra, ami a Guadalupe-i erőmű komplex és az EEPP (Empresas Publicas de Medellin Közszolgáltatási Vállalat) központi iroda épülete közti 130 kilométeren hordta az EEPP és az Integral mérnökeit és technikusait oda-vissza, kéthetente a háromnapos pihenőre. Nem kellett sokat keresnem, csak egy autó parkolt a rövid mellékutcában, egy kisteherautó nagyságú kombi. mellette négy vagy öt férfi beszélgetett az Empresas-egyenruhás sofőrrel. Odamentem, bemutatkoztam, mondtam mit keresek. Mindezt spanyolul próbáltam, és meglepetésemre megértették. Ők is bemutatkoztak, kedvesen fogadtak, ettől a perctől kezdve része voltam a gárdának. Otthon voltam köztük. Magyarázták, hogy nyolckor, kb. tíz perc múlva indulunk.

Gonzalo, a göndör hajú, három fajtából kevert tipikus kolumbiai, harminc körüli, mindig szolgálatkész, született sofőr mindjárt el is keresztelt arra a névre, ami aztán évekig rajtam maradt. Dél-Amerikában a régi, még középkori szokás szerint az egyetemet végzett embert, így a mérnököt is, doktornak tisztelik. A családi nevemet a legtöbb ember soha nem is hallotta, s ha hallotta is nem tudta hová tegye, de a Kamill mint Camilo természetes része volt a spanyol nyelvnek, így lettem Doctor Camilo.

Utunk első 15 kilométere a várostól északra, a Karib-tengerpartra vivő aszfaltos főútvonalat követte, onnan keletre fordultunk a Porce folyó völgyébe, Barbosán át egy többé-kevésbé kikövezett 50 kilométeres szakaszra, azután nem egész két jármű szélességű földúton fel a hegyekbe, északnyugat felé, Gomez Plata és Carolina falvakon át El Saltoba. Elég nagy volt a forgalom, majdnem végig. Teherautók, lovasok, teherhordó öszvérek, gyalogosok, tyúkok, tehenek, gyerekek, kutyák az úton, és mindenki a járművétől kitelő maximális sebességgel haladt. Engem az utazás – járműre való tekintet nélkül – sohase zavart, ezt az utat is élveztem a szép, üde, élettel teli vidéken, de ideges embernek nem ajánlanám. Különösen esős időben nem, amikor a vörös színű sár olyan síkos, mint a szappan.

Négy óra múlva beérkeztünk El Saltoba, a camionetta kiürült, részben a Troneras gát alatti kisebb generátorállomásnál, részben pedig az EEPP telep irodájánál. Itt vége volt az útnak, csak három hatalmas cső, meg egy függővasút vezetett le Guadalupeba a nagy áramfejlesztő állomáshoz, ahol közel kilencszáz méteres fejnyomással fejlesztették az áramot.

Magam maradtam Gonzaloval, aki már fordult is, és mondta, hogy most engem visz Mirafloresbe. El Saltotól 20 kilométernyire a Rio Ten-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

che völgyében 2050 méter magasságban volt az irodánk és a mayoria – a legénységszállás – az Integrál nőtlen személyzetének, meg vendégeknek, akik ritkán, de előfordultak. Az iroda alatt 50 méterrel keskeny, mély völgyben folyt a Tenche. A folyónak a leendő gát feletti szakasza lesz a következő vízgyűjtő medence. Ennek az építéséhez osztottak be.

Már a „camionettában" csak spanyol szót hallottam. Kedvesen beszéltek hozzám, kérdezgettek az útitársaim, én meg, ahogy tudtam, válaszolgattam, itt-ott kézzel-lábbal, máshol meg sehogyan. Nem adták fel, átfogalmazták a kérdést, újra kérdeztek, nem udvariasságból, hanem érdekelte őket, amit kérdeztek. Otthon éreztem magam köztük.

Az iroda és a Mayoria közötti kis parkolóban vagy négy-öt EEPP jelzésű pickup teherautó, egy Landrover és egy Willis jeep álltak, meg ugyanannyi EEPP egyenruhás sofőr nézte kíváncsian, barátságosan az új mérnököt. Köszöntek. Dél-Amerikában, csakúgy mint otthon, szokás volt köszönni. Én szeretem ezt a szokást. Ma is tartom, s Kanadában még ma is hiányzik, bár lassan itt is kezd megragadni.

Az irodában egy harmincöt körüli kolumb mérnök fogadott angolul. Isten hozott, mondta aztán körbe vezetett, mindenkinek bemutatott. Megmutatta melyik az én íróasztalom. Az asztalon egy vastag, kb. 60·90 centis összefűzött tervköteg, meg egy legalább 200 nyomtatott oldalas könyv feküdt. Ezeket tanulmányozzam át, mondta, aztán majd beszélgetünk. A tervkötegben meg a könyvben benne volt a munka összes tervrajza és műszaki leírása a 64 méter magas gát keresztszelvényétől az alagutak betonvasalásán át a zsiliprendszer legkisebb csavarjáig minden. Spanyolul. Elővettem a szótáramat, és belesüllyedtem.

Szerencsés természetet kaptam, mert ahogy nő a munka nyomása, úgy nő a teljesítőképességem. Na, itt aztán direktbe kapcsolhattam, állandó teljes gázzal. Úgy emlékszem, hogy a harmadik nap végére lenyeltem, amit kellett. Nem is volt olyan vészes, hiszen főleg rajzok és számok voltak, meg egy kis szaknyelv, ami eleve nem nehéz, a spanyol meg angol után nagyon könnyű, hisz az angol nagy része latin eredetű szó, így szótárat is alig kellett használnom.

Másnap Pacho (Francisco) Arango, a közvetlen főnököm körbevitt a munkán. Bemutatott az építővállalat személyzetének és a mi munkásainknak. Végignéztük az építkezést, kérdeztem dolgokat, beszélgettünk. Ezzel telt el a nap. Öt órakor, amikor a többi mérnök, meg a laboratórium és az iroda személyzete hazament El Saltóba, Arango behívott és elmondta, hogy az éjjel kezdik betonozni azt a szakaszt, amit ma vasaztak, és an-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

golul hozzátette, hogy az öntésnél végig legyek ott, használjam Jaramillo szolgálatait belátásom szerint. Ez volt az igazi fejesugrás a sűrűjébe.

Nem kellett megjátszanom a gyakorlott szakembert, hiszen a főnökeim tudták, hogy ilyenfajta munkában nincs gyakorlatom, de az adrenalinszintem azért felment rendesen. Ment minden simán. A spanyol tudásom hézagossága átsegített a szakmai tanulási görbe első, igen lapos szakaszán. Négy hónap múlva már egész jól beszéltem spanyolul, és addigra kitanultam a szerkezeti vasbeton öntésének minden csínjátbínját is. Kezdődhetett a nyár, a földgát építése.

Elképzelem, hogy ez hogy menne itthon…

Tulajdonképpen az építkezésben semmiféle közvetlen hatalmunk nem volt. Utasításokat nem adhattunk, bele nem szólhattunk semmibe, de semmi nem történhetett a belegyezésünk nélkül, és ha valami nem jól ment, leállíthattuk a munkát. Első pillantásra lehetetlen állapotnak tűnhet, de így van ez minden építkezésnél, ahol a kivitelezés pontossága és minősége kritikusan fontos. Az, hogy gátak, hidak, alagutak, felhőkarcolók mégis megépülnek, annak köszönhető, hogy az építkezésben – hogy úgy mondjam – nincs demokrácia. Tisztán meghatározott cél és tisztán meghatározott felelősség van, a munkafolyamatok, anyagok, műszaki szabványok részletes, pontos meghatározásával mérhető eredmény van. Nehézségek is vannak. Gondolkodni nemcsak lehet, hanem állandóan kell, de mindig megvan, hogy ki felelős az elhatározásért. Párbeszéd van, de vita nincs. A terveken csak a helyszíni főmérnök, a „resident engineer" változtathat.

Ennek kapcsán megemlítem, később, 1966 őszén volt egy érdekes esetem. Akkor már a Rio Negró-i alagútnál dolgoztam. Egy nyolc és fél kilométeres alagúton vittünk át ivóvizet a hegyen keresztül a Rio Negro völgyéből Medellinbe. Az alagút két végét több mint 30 kilométeres út kötötte össze, így két irodánk volt. A központ az alagút felső végénél, Rio Negróban, az enyém meg a Rio Medellin völgyében a hegyoldalon, vagy másfél kilométerrel a város felett. Az alagút alsó szakaszáért a kivezető szerkezetekkel együtt én voltam felelős. A legtöbb dolgom a föld alatt volt, de ahogy nézegettem a kijárati terveket, valami nem tetszett. A tervek szerint a szerviz alagút kijáratánál felszínre törő természetes sziklaalakulatot és a körülötte lévő, természetes növényzettel borított finom, vörös vulkanikus talajt le kellett gyalulni, és gyeptéglával borítani, csupán a civilizált arcu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lat kedvéért. A mirafloresi gát építéséből jól ismertem a talajtípus tulajdonságait, viselkedését. Írtam egy memorandumot a főmérnöknek, felküldtem hozzá a sofőrrel, s mindjárt fel is hívtam telefonon.

A főmérnök, a nálam néhány évvel idősebb Jairo Diaz jó mérnök, nagyon rendes ember volt. Elmondtam neki, hogy mitől félek, s hogy szerintem nem kéne legyalulni a rézsűt, a kőbe rakjunk egy-két tucat három méteres horgonycsavart, és fújjuk le betonnal. Nem lesz csúnya, és ha az elmúlt pár millió évet kibírta, akkor ezután is valószínűleg helyben marad, ráadásul olcsóbb is lesz.

Lejött megnézni. Azt mondta, lehet benne valami, kihívja Medellinből a mérnököt, aki a tervet csinálta, megbeszéli vele. Úgy is lett. A tervezőmérnök – egy Henry keresztnevű – fiatal, valamelyest pökhendi, elméleti ember volt. Épp az irodában ültem, amikor kijött. Másodmagával volt, kiszálltak az autóból, pár percig nézegették a kijárat környékét, visszaültek s elmentek. Délután Diaztól kapok telefont, hogy a terv marad, ahogy volt. Rendben van. Teljesen normális folyamat. Megmondtam, amit gondoltam, ezzel teljesítettem a kötelességemet. Szépen folytattam a munkát.

Tán egy hónappal később, már a gyeptéglákat rakták, nekem több mint egy éve nem volt szabad szombatom, péntek délután felhívtam Diazt, hogy nincs semmi kritikus munka, másnap nem jövök fel. Rendben, mondta. Másnap reggel jó későn, kényelmesen reggeliztem, amikor csengetett a sofőröm, hogy a dr. Diaz kéret, azonnal menjek fel a munkába.

Amikor odaértem, a legyalult, félig gyepesített rézsűn két csapat földmérő nyüzsgött, a munkások egy csoportban nézték őket az alagút bejáratától. Vagy nyolcvan méterre onnan, az iroda előtt egy teodolit a rézsűre irányozva, mellette Jairo Diaz, meg egy EEPP mérnök szintén a rézsűt nézték. Sejtettem, mi van. Belenéztem a teodolitba. A látómezőben a cövek lassan, de szemmel láthatólag mozgott. A suvadás pont a városba levezető, már befejezett, felszínen futó, másfél kilométer hosszú, 60 cm átmérőjű magasnyomású acél vízvezetékcső fölött volt. A hegyoldal nagyon meredek volt, s ha a 3-4 ezer köbméter, már mozgásban levő föld igazán megindul, nemcsak a csövet nyomja be a belvárosba, mint egy biliárddákót, hanem sok lakóházat sodor el és temet be. Nem volt diadalérzetem, nem mondtam, hogy „na, nem megmondtam?" Eszembe sem jutott. Láttam Jairo Diaz arcán, hogy pontosan tudja, mi történik, és nagyon meg van ijedve. Megkérdezte, hogy mit javaslok. Én ismertem a helyet a legjobban, volt egy gondo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

latom, azt mondta csináljam. Amikor a kért földmozgató gépek délutánra megérkeztek, már egyedül voltam, kivéve a földmérőket, akiket ott tartottam, hogy állandóan figyeljék és tízpercenként jegyezzék a földmozgás mértékét. Már sötétedett, amikor reflektorfényben megkezdtük a munkát. Éjfélre lassult, másnap reggelre megállt a csuszamlás. Egy hét múlva stabil volt a hegyoldal. Nem volt olcsó dolog. Utána soha egy szó nem esett a dologról. Talán csak annyi, hogy a következő munkámban megint magasabb beosztást kaptam.

Ez úgy hangzik, mint egy izgalmas film forgatókönyve…

Na, de menjünk csak vissza három évet, vissza Mirafloresbe. Az első két hónapban nagyon sokat tanultam, nemcsak vasbetonról, hanem munkavezetésről is. Az angolok nem jól csinálták. Lehet, hogy Indiában, meg Kenyában az angolul valamelyest tudó gyarmati alattvalókat tudták irányítani, de itt nemcsak nem ment nekik, nem is próbálkoztak. A kolomb munkásokról azt gondolná az északi ember, hogy „eh, latinok, lusták". Egyáltalán nem úgy van. Jó munkások. Ismerik a munkát, a szerszámokat, és épp olyan keményen dolgoznak, mint jó munkások bárhol másutt, ahol én jártam. A kollégáim mondták, hogy a legtöbbet ismerik a Tencse-Tronerasi átkötő alagútból, ahol a munka normálisan haladt. Itt állandó bajok voltak. Hol anyaggal, hol géppel. A munkások csak csóválták a fejüket, amikor egy-egy megakadt betonöntés közben szét kellett kapkodni a négyszáz méter hosszú, húszcentis acélcső-vezetéket, amin a betont pumpálták be az alagútba, és a csövekből egyenként kiverni, kikaparni, kimosni a betont, mielőtt megkötne, különben az egész vezetéket ki kell dobni. Aztán megint összerakni, a félbemaradt öntést előkészíteni a folytatáshoz, ami vagy pár óra múlva, vagy esetleg napok múlva lesz. Egyszerűen fejetlenség uralkodott.

Októberre már annyira elmaradt a teljesítmény a tervezettől, hogy a nagyfőnök megnyomta a vészcsengőt. Az összes érdekelt vállalat nagykutyái megjelentek a Taylor irodájában tartott gyűlésen. Fél nap alatt kikotyvasztották a receptet, és még aznap délután közölték velünk a lényeget: az angol bányászok hazamennek. Velük megy a Taylor helyi főembere, egy Lewellin nevű hólyag. Ideiglenes főnök Jeff Powell mérnök. Az összes föld alatti munka vezetését Jean Pierre Dupres veszi át.

A változás azonnali volt. Másnap az alagútban megindult a munka, és a beton szinte megállás nélkül dőlt be két pumpán keresztül. Dupres

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

francia származású, Kolumbiába került, negyven körüli, soha fel nem növő, égő lelkű, nagyon kemény munkás és kiváló szakember volt. A munkások mind jól ismerték és bíztak benne. Hamar megkedveltük egymást. Rengeteget dolgoztunk akkoriban. Ritka volt a nap, hogy kevesebb, mint tizenkét órát töltöttem az alagútban.

Kéthetenként lejártam Medellinbe. Tizenegy nap munka, három nap szünet. Csütörtök délután körbejárt Gonzalo a camionettával, felszedte a pihenősöket, és este kilencre otthon voltam apáméknál. Az utasok a szokott társaság volt. Hatan, heten EEPP és Integrál alkalmazottak. Évek óta ismerősök a különböző munkákról. Csúfneveken szólítva egymást, beszélgettek, vicceltek pletykáztak, ugratták egymást.

Tulio Ruiz, a mirafloresi irodai titkár is velünk járt. Negyven év körüli volt, fiatal, huszonkét éves feleséggel, aki tizenhat volt, amikor összeházasodtak. Az asszonyka a szüleinél lakott, öt gyerekükkel, a hatodikat várva. Egy családban tíz gyerek nem volt ritka, de négynél kevesebb igen.

A nagy családokban az angolul nagybetűvel írott „Én" egy egészséges, kisbetűs fogalommá zsugorodott, átadva a fontosságot a „mi"-nek. Egészséges, mondom, mert az emberek könnyen, kényelmesen éltek saját magukkal, úgy ahogy voltak. Hibáikat mindenki ismerte, nem kellett perfektnek látszani, hiszen senki sem perfekt. Nyíltan, nyugodtan élték egyáltalán nem könnyű, de humorral teli életüket. Ott, akkor még nem hitették el az emberekkel, hogy mindenki gazdag lehet, csak a lelki nyugalmát kell feladnia, és kis szerencsével biztosan elkapja a szivárvány végét. Élték „a több ma egy veréb, mint holnap egy túzok" bölcs filozófiáját, élvezve azt, amit az „itt és most"-ból ki lehetett kaparni.

Nagyon soknak volt „csúfneve", ami rendszerint valami egyéni különlegességre, tulajdonságra, gyakran látható testi „másságra" utalt. Például, volt egy aranyos, jó kedélyű, rettenetesen csúnya néger sofőr, akinek teljesen keresztbe álltak a szemei. Úgy hívták, Doble Via, Dupla Út. Hordta a nevét, mert nem volt benne rosszindulat, és a humorát saját maga is élvezte. Kicsit megijesztett, amikor először láttam, ahogy a keskeny úton jött velünk szembe a nagy teherautóval, és úgy nézett ki mintha a válla fölött nézve a jobb oldalán levő szakadékban keresne valamit. Széles, hófehér vigyorral köszöntött bennünket, mialatt tovább is szemmel láthatólag a szakadékot kémlelte. Kiváló sofőr és nagyon jó munkás volt. Ugratták őt is, mint bárki mást, de mindenki tisztelte benne az értékes embert. Ezek között az emberek között könnyű volt otthon lenni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tiszta nép volt. A munkások is rendszeresen fürödtek. Egy idő után megszoktam, hogy amikor az alagútban kellemetlen, mosdatlan testszagot éreztem, angol bányász volt a közelemben. Azok valami okból nem sokat adtak a tisztálkodásra. Rendes emberek voltak, jó munkások, elbeszélgettem néha egyikkel, másikkal, később tolmácskodtam nekik itt-ott, de úgy látszik nem érezték, hogy a mellettük levő ember nem büdös.

A pihenő hétvégeken ismerkedtem a városi Kolumbiával. Sok időt töltöttem Csillával, és egyre tisztábban láttam, hogy én jól választottam. Általában elég gyorsan határozok, ha tudom, mit akarok. Még előző évben egy hét ismeretség után megkérdeztem, hogy akar-e a feleségem lenni. Megláttam a ritka embert, és ahogy jobban és jobban megismertük egymást, egyre nagyobb örömmel vártam az ősi magyar karácsonyt, a sumér „gurusun"-t, a jövő év igazi kezdetét, december 21-ét. Akkorra terveztük az esküvőt. Mi ketten kicsi, családon belüli ünneplést szerettünk volna leginkább, de anyósomnak fontos volt a társaság, a cécó, hát a kedvéért szépen belementünk. Kibírjuk, mondtuk, és kibírtuk. Több mint negyven vendéggel, a német konzul fekete Mercedesével, frakkban, cilinderrel, de jó borral. Édesanyám meg a bátyám is ott volt, de apám akkor már Venezuelában tanított egy egyetemen. Háromnapos nászút után mentem vissza Mirafloresbe, ahol kezdődött a száraz évszak és a gátépítés.

Az iméntieket érdemes volna a mai házasulandóknak is megszívlelnie…

A kolumb kollégák – jól képzett, lelkiismeretes szakemberek, európai jellegű műveltséggel – nemcsak nagyon jó munkatársak voltak, hanem a munkán kívüli privát életben is élvezetes, kellemes társaságot jelentettek. A Mayoriaban, ahol laktunk sokszor összejött az egész társaság, beszélgettünk, kávé, esetenként sör vagy rum mellett. Megismertük egymást, egymás gondolatait, gondolatvilágát, a dolgok családi, társadalmi, politikai hátterét. A latin nyíltan, szenvedéllyel vallja, amit hisz magáról is, meg a világról is. Sok hosszú, érdekes órát töltöttünk így beszélgetve, és lassan kinyílt előttem Dél-Amerika, legalábbis Kolumbia lelke, szépségei, rútságai, problémái. Közéjük tartoztam, elfogadtak, megszerettük egymást.

Szabad estéken néha lementünk El Saltoba. A jeep, meg a Landrover ott volt éjjel-nappal, csak a nappali műszak vége után nem volt sofőr, magunk vezettünk, használtuk a kocsikat belátásunk szerint, munkán belül

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vagy kívül. Családos kollégát látogattunk meg, néha bementünk a faluba egy sörre valamelyik „tiendába", ami kocsma, kávézó, fűszerüzlet és bordélyház különböző keverékeit jelenti. Az utóbbi funkció, mint nem legális, de általánosan elfogadott komponens szerepelt. A helység utcai oldalán rendszerint nem volt fal, ide zárás után egy elhúzható vasrácsot lakatoltak. A bútorzat, asztalok, székek, egy söntés, esetleg egy pult, és az egyik oldalfal melletti padló enyhén lejtő betonvályúvá kiképezve, a végén lefolyóval, a pisildét képezte. Függöny nem volt. Szükség esetén az ember a kocsmának háttal szépen odaállt, s dolga végeztével visszaült az asztalhoz. Így volt ez mindenhol, Medellin belvárosától az útszéli kocsmáig. Volt néhány kiszolgáló, akik közül legalább egy vagy kettő nemcsak az asztaloknál teljesített szolgálatot. Nem is tűnt fel, hogy időnkint egy kiszolgáló kikísért egy vendéget, s csak később jött vissza. Engem a vásárolt kielégülés sose vonzott, de az sem zavart, ha egy fiatal kolléga eltűnt az asztaltól egy időre. Szokás dolga. A hely sem zavart, hisz a legtöbb vendég nem nőért járt ott, hanem sörözni vagy beszélgetni.

A csillagok a déli féltekén másképp néztek ki egy kicsit. Ott volt az Orion, az Ikrek, a Hattyú, meg a többi régi barát, feljebb jött a Nyilas, a Göncöl majdnem eltűnt északon, helyette megjelent a Dél Keresztje. Később, amikor már nekem is házam volt El Saltoban, néha hazavittem a munkából egy teodolitot, és este Csillával néztük a kedvenceket, az Albireot, a Vegát, a Betelgeuse-t, az Antarest, meg a többit, és része voltunk a világnak, éreztük kicsinységünk végtelen nagyságát, ami képes befogadni az egész hatalmas teret, minden szépségével, és otthon voltam. Szép volt a kis házunk előtt a füves, bokros domboldal, ahol a szomszéd házak mesze voltak, mintha egyedül lettünk volna. Alattunk a völgy a falu lámpáival, és csend.

A „téli" időszakban fantasztikus zivatarok villámai olykor fél percig állandó kivilágításban tartották a környező hegyeket, s az állandó csattogás, dörgés olyan volt, mint az apokalipszis orgonája egy villámkupola alatt. Nagyon szeretem a szép zivatarokat. Ilyenkor az ember nincs egyedül, csak része az Egésznek.

Nahát! A sok „meló" után egy jó adag romantika!

Csilla Budapesten született. 1941-ben. 1944 végén a család kimenekült Ausztriába, ahol apósom alkalmi munkákból tengette a család életét, valahol Innsbruck körül. Sokat éheztek. Pár év után anyósom Kubában élő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nagybátyja szerzett apósomnak állást, és mint utazó ügynök járta Latin-Amerikát egyik végétől a másikig, küldte a pénzt a családnak, kereste a legjobb helyet a letelepedéshez, s megtalálta Kolumbiában Medellint. Csilla itt nőtt fel. Angol nyelvű iskolában kezdte, később spanyol nyelvű középiskolában érettségizett, így mind a két nyelvet perfekt beszélte. Amikor én megismertem, huszonegy éves volt, és az antiokiai egyetemen dolgozott kétnyelvű titkárnőként. A németre még emlékezett kicsit, a magyar konyhanyelvet gyerek szinten törte. Nagyon sokat olvasott, az üres társadalmi élet nem érdekelte, annál inkább érdekelte a világ, az élet, az ember. Nagyon egymásra találtunk. Mire a mindenhova magammal cipelt magyar könyveimet együtt végigolvastuk, szépen megtanult magyarul.

Otthon soha nem főzött, nem takarított, nem mosott, nem vasalt. Mikor kiköltöztünk El Saltoba, elölről kezdett mindent. Elhatározta, hogy egy évig nem fogad cselédet, megtanul a maga lábán állni. Úgy lett. Idestova negyvenöt éve feleségem, szeretőm, barátom. Este lefekvés után még ma is együtt olvasunk.

Erről jut eszembe egy eset. Egy ilyen esti olvasás közben jött az egyetlen hangos földrengés, amire emlékszem. Nem tudom már, hogy Csilla olvasott fel nekem, vagy én neki, egyszer csak morgást hallottunk, s mintha az ágy alól jött volna. Egymásra néztünk, nincs kutyánk, mi ez? A morgás erősödött, aztán remegni kezdett az ágy. Akkor már tudtuk, hogy földrengés. A mérnöklakások nagyon jól tervezett, jól épített házak voltak, nem kellett kiugrani az ágyból, s kiszaladni a szabadba, meg időnk se igen lett volna rá.

Az egyre erősödő morgás olyan lett, mintha oroszlán lenne az ágy alatt, s közben az egész ház kezdett rendesen mozogni. Félelmetes volt. Az a bizonyos érzés, amelyik a viharos tengeren kerített hatalmába. Félelmetes, eltörpítő, felemelő, megmagyarázhatatlan. Az ember érzi, szinte látja a Világot, a Tér-időt, aminek érzi, hogy pici, de egyenrangú, örök része. Itt azt is megemlítem, hogy bár a vallásosság ellen életre szóló immunizációm van, már régóta nem vagyok ateista, és ha valakitől azt hallom, hogy nem hisz Istenben, akkor meg szoktam kérni az illetőt, hogy írja le nekem, lehetőleg pontosan azt a valamit, amiben nem hisz. Ebből rendszerint érdekes beszélgetés alakul ki, amiből majdnem mindig tanulok valamit.

El Saltoban, az erőmű építkezési központjában a falusi lakosság mellett élt egy második, jóval nagyobb közösség, amit vagy másfél tucat mérnök, meg sok száz szakmunkás és családjaik alkottak. A mérnökla-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kások a falu felett egy jókora domb oldalán, egymástól jó távol épített, modern, kertes családi házakból álló telepen voltak. A vállalat orvosa, Oscar Londonyo, és fogorvosa, Gonzalo Lopez is a diplomás nép része volt, és a mi dombunkon laktak.

Gonzalo szépen gitározott és lelkesen énekelt. Gyakran összejöttünk nálunk mirafloresi kollégákkal, meg a szomszédokkal mulatni. Ilyenkor legtöbbször Gonzalo is megjelent a gitárjával. Egy alkalommal az új patikus is eljött. Nagyon jól énekelt, ami az este végére Gonzalo meglehetősen részeg önérzetét annyira felborzolta, hogy hazafelé menet szerenádozás közben az egyik háznak behúzott egyet a gitárjával. Különben kiváló fogorvos és nagyon rendes ember volt. Sokat húztuk, ahogy heteken keresztül próbálta felesége előtt eltitkolni, hogy mi lett a gitárral.

Az orvossal vadászni jártam. Kénsárga lábú, sötét acélkék vadgalambok csapatosan járták a vízgyűjtőnek kitisztított alacsony bokros területeket. Ezekre, meg egyfajta fajd nagyságú, csúnya hangja után gvacsárákának elnevezett madárra jártunk ki. A galambok jó gyorsan repültek, élvezetes vadászat volt. Egy alkalommal Oscarral és a helyi meg a szomszéd falubeli két katolikus pappal lementünk a Magdalena folyó völgyébe, a trópusra vadkacsázni.

Nagyon érdekes volt. Vadkacsát ugyan alig láttunk, sok mást viszont bőven. Másképp is eredményes volt az út, mert megteltünk „ladillyával", egyfajta gombostűfejnél kisebb, téglapiros színű, nagyon viszketős kullanccsal. Annak ellenére nagyon örülök, hogy legalább pár napig voltam, nemcsak tengerparti turistacsapdában, hanem teljesen vad, igazi trópuson.

Sok, de kielégítő munkával, kedves társasággal, vidám életünk volt El Saltóban. Ide jött meg Kinga lányunk is, aki egyébként Medellinben született.

Azután Miraflores is elmúlt, Medellinbe költöztünk. Én ideiglenesen a már említett Rio Negro akvadukt alagútjához kerültem.

Mikor jöttetek először haza Magyarországra?

Három éve dolgoztam már, de még nem vettem ki szabadságot. Csilla nagyszülei valami pénzt örököltek a kubai nagybácsitól, s 1966 nyarán meghívtak bennünket Budapestre a dédunokát bemutatni.

Hihetetlen boldog voltam. A honvágy a boldog kolumbiai életben is állandó volt. Kaptam hat hét szabadságot. Egy babának való autóülést

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hátizsákká alakítottam, a tízhónapos Kingát a hátamra vettem, és elindultunk Magyarországra.

Mivel Kolumbia és Magyarország közt nem volt diplomáciai kapcsolat, a magyar vízumokat New Yorkban kellett beszereznünk. Körülnéztünk, vásároltunk ezt-azt, közben a magyar könyvesbolt intézte a vízumainkat a washingtoni magyar követségen. Egy hetet töltöttünk ott. Három-négy nap után Párizs úr, a bolt főnöke visszaadta az én kanadai és Csilla hontalan útlevelét azzal, hogy Washingtonban nem tudják elintézni a vízumot indulásunk idejére, de nyugodtan menjünk, a határon minden további nélkül megkapjuk. Eljött az indulás, és mi az utasítást szó szerint követve nyugodtan mentünk.

A Pan American Airline-nek volt hat Boeing 720-as gépe, amelyek New Yorkból két irányban állandóan repültek a Föld körül. Mi a keleti járaton mentünk egyenesen Bécsbe, ahova reggel érkeztünk. Csodálatos érzés volt Európában lenni. Dél körül indultunk tovább egy Noé korabeli, tán 15 személyes Iljusinon. A gépben a szokásos ülések helyett egyszerű vasasztalok és székek voltak a padlóhoz csavarozva. Az én székem egyik oldalán hiányzott mind a két csavar, úgy, hogy billegett egy kicsit. Nem baj, kapaszkodtam az asztalba.

Hanem a fogadtatás, az ellátás felejthetetlen volt. A csinos pesti stewardessek a tenyerükön hordtak bennünket. A felszálláskor mindenkit visszatartottak, hogy „először a baba". A talán félórás út alatt egy pillanatra nem szűnt meg a kedves szolgálatkészség. Leszálláskor megint „Tessék várni. Először a baba", így elsőként értünk az útlevélkezelő ablakhoz.

Beadtam az útleveleket és a kitöltött vízumkérvényeket, mondván mit üzentek Washingtonból. Igenis, kérem csak tessék helyet foglalni. Leültünk a kis szoba sarkában. A másik hat-nyolc utas hamar átment, egyszer csak hív a zöld ávós a kalitkából, és közli, hogy egy kis probléma van. Csilla hontalan utazóiratát mutatva mondja, hogy kérem, mi erre az okmányra nem adhatunk ki vízumot. Nafene, mondom, most mi lesz. Megkérdeztem a srácot, hogy mit csináljunk, mikor megy vissza a legközelebbi gép, és addig hol maradhatunk. Azt mondta, „tessék csak várni picit".

A repülőtér kiürült. Azt hiszem, nem volt nagy forgalma, különösen nem kora délután. Szép júniusi nap volt kint. Az ablakon keresztül ittam be a tájat, s az járt a fejemben, hogy már ezért is megérte. Egyszer csak jött egy hadnagy, hozta az útleveleket, vízumokat, és azt mondta, rendben van, kérem, érezzék jól magukat. Megköszöntem. Mosolygott. Csillát kézen fogva, Kingával a hátamon kiléptem Magyarországra.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Megismerkedtem Csilla családjával. Nagybácsik, unokatestvérek, majdnem mind Budapesten.

Az én rokonaim vidéken éltek. Autót béreltem, hogy meglátogathassuk őket. Nemzetközi jogosítvány kellett volna hozzá. Mikor elmentem a kocsiért, a Volán vállalat irodájában kaptam valamelyes magyarázatot arra, hogy Ferihegyen a kiskatonák miért adhattak ki szabálytalan vízumot. Az adataimat felvevő tisztviselőnek mondtam, hogy van kanadai jogosítványom, de nemzetközi nincs. Erre azt kérdezte, „dollárja van?", mondtam, igen. Azt mondta, hogy akkor nincs semmi probléma. Az autó rendszáma XX-szel kezdődött, így a rendőrök azonnal látták, hogy külföldi által bérelt kocsi. Kétszer fordult elő a pár nap alatt, hogy az úton ellenőrzést tartottak, minden kocsit leállítva. Amikor meglátták a kétikszes rendszámot, tisztelegtek, és intettek, hogy menjek tovább. Akkor kezdődött a gulyáskommunizmus.

Igen, hát ilyen szabadság volt itthon…

Rokonaink a sztálinizmushoz képest egész tűrhetően éltek. Akkorra már Géza unokasógorom is kint volt a börtönből, pedig '56-ban Szekszárdon a Nemzetőrség parancsnoka volt. A forradalomról beszélni nem lehetett, de már nyilvánvaló volt, hogy a megtorlásnak vége, és a Rákosi-korszak végleg elmúlt. Az emberek éltek, tudtak nevetni. Sok jó új vicc volt. A könyv potom olcsó. Gyönyörű erdők, képtárak, koncertek, jó iskolák, munka, körülöttem az én népem, a hazám. Nem kell külföldön élnem. Lassan alakult ki ez a gondolatsor, inkább már csak az úton, vissza Amerikába, de kialakult.

Az egy hónap hamar elmúlt. Eseménydús utunk volt visszafelé. A nyugati irányú Pan Am gép nem Bécsben, hanem Párizsban érintette Európát, elég korán délelőtt. Hajnali géppel mentünk Prágán át Amsterdamba. Ott a nagy kofferunk nélkül átszálltunk egy párizsi gépre, azzal, hogy a koffert majd utánunk küldik, amikor előkerül. Párizsban alig több mint egy óránk volt, amikor a Pan Am személyzet lóhalálában vitt ki bennünket és betuszkolt egy taxiba, azzal, hogy valami oknál fogva aznap a gép nem az Orly, hanem a Le Burget repülőtérről indul, a taxisnak meg mondták, hogy repüljön.

New Yorkba érve teljes káoszt találtunk. Az USA összes belföldi járata két napja sztrájkolt. A reptéren faltól falig csomagok és emberek egymás hegyén-hátán. A sok csomag között megláttam a mi kofferunkat. Előbb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ért New Yorkba, mint mi. Jó jel volt a különben reménytelen helyzetben. Rövidre fogva a dolgot, több órás sorban állás után nyilvánvalónak látszott, hogy nem tudunk Miamiba eljutni. A gyerek fáradt volt, mi is, minden szálloda dugig tele. Éjfél felé egy Pan Am-ügynök jött oda hozzánk azzal, hogy találtak nekünk egy szobát egyik közeli hotelban, és rákerültünk az Avianca holnap reggeli New York-Bogota járat várakozási listájára, ami ugyan tele van, de majd meglátjuk. A vége az lett, hogy aludtunk egy jót, megfürödtünk, reggelit már az Avianca gépen ettünk, és kis vargabetűvel ugyan, de délutánra otthon voltunk Medellinben.

Rio Negroban a rutin alagútmunka a vége felé közeledett. Nem sok volt már hátra, amikor megjött a jó idő, és áthelyeztek az akkor induló új mega projekthez, a nagy gát építéséhez a Nare folyón. Ez a munka is elektromos erőmű vízellátását volt hivatott szolgálni. Az elején itt is mérnökszálláson laktam, Medellintől két és fél órányira keletre. A családosok házait akkor építették, így Csilla a kicsivel Medellinben maradt, s itt is kéthetenként jártam haza hétvégére.

A városban töltött idő alkalmat adott némi betekintésre a városi társadalom életébe is. A haladás által kiszorított vidéki nép városba tódulása felidézte bennem Szabó Dezső Elsodort falujának a képét. Tudtam, hogy ha nem is nagy szám, de egy részük földje Tronerasban és Mirafloresben került víz alá. A kevés pénzt, amit kaptak érte, hamar felélte a család, és maradt a semmi. A gyökértelenné vált falusi nép nagyrészt munka nélkül tengődött a város nyomornegyedeiben.

Ellentmondásokat láttam. Az emberibb, szebb jövő, a villany, az iparosodás, a derűs jövőt ígérő fejlődés a népesség jelentős részének nem javulást, hanem az áldemokrata, neokolonialista nagykapitalizmus hazug ígéreteit adták. Eleinte azt hittem, hogy ezek csak kezdeti jelenségek, de tudva, hogy például a Troneras vízgyűjtő medence 30 év alatt eliszapolódik, elveszti kapacitásának több mint 85%-át, s helyette újat és újat kell építeni, kicsit lankadt a gátépítés iránti lelkesedésem. Akkoriban jutottam arra a következtetésre, hogy a nyakló nélküli fejlődés több kárt hozhat, mint hasznot. Elhatároztam, hogy irányt változtatok.

Valamikor ez idő tájt két állásajánlatot is kaptam Medellinben. Illencsik Vilmos bácsi itt az egyetemen tanított, s rajta keresztül az egyetem felajánlotta nekem az új fotogrammetria tanszéket. Nem vállaltam. A másik egy nagyon nagy, amerikai érdekeltségű, neokolonialista textilgyár egyik vezetőmérnöki állása volt. Ide el is mentem interjúra, írtam

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egy IQ-vizsgát 138-ra, és felvettek nagy fizetéssel, de nem nekem való munka volt. Lemondtam.

Nareban is dr. Li volt a nagyfőnök. Egy alkalommal vele mentem a munkából a mérnökszállásra, amikor azt kérdezte tőlem, hogy nem volna-e kedvem átmenni az Integráltól az építkezést végző vállalathoz mérnöknek. Beszélt velük, embert keresnek, engem szívesen felvennének, s meg is fizetnének rendesen. Mondom, uram ön tudja, hogy a munka egy részében nincs gyakorlatom. Erre azt mondta, tudja, de ismer, így azt is tudja, hogy nyugodtan vállalhatom. Megköszöntem és mondtam, hogy meggondolom.

Meghánytuk-vetettük Csillával a dolgot. A francia vállalat mesés fizetést fizetett volna abba az európai vagy kanadai bankba, amelyikbe akarom. A négyéves munka végére szép pénz jött volna egybe, de nekünk az valahogy sose volt döntő tényező. Csilla tudta és elfogadta, hogy haza akarok menni. Elhatároztuk, hogy nem várunk vele.

Ekkoriban ment vissza édesapám Kanadába. Nekünk is oda kellett menni először, hogy Csillának állampolgársága legyen, hát úgy határoztunk, hogy visszamegyek az egyetemre, egy „master degree" (tudományos fokozat) erejéig, utána dolgozni fogok, amíg meglesz az állampolgárság, meg egy kis pénz, s megyünk HAZA.

Egy kis érdeklődés és számolgatás után megmondtam dr. Linek, hogy mit határoztam, és 1967 tavaszán én is visszajöttem Vancouverbe.

De a hazajövetel végül is sokáig csak elhatározás maradt…

Csilla a második gyereket várta. Őt a szüleinél hagytam Kingával, míg magam előrejöttem Vancouverbe helyet csinálni. Szüleim kétszobakonyhás lakást béreltek a Broadway és a Tízes avenue között a Spruce utcában. Megint náluk laktam. A UBC-n felvettek a Postgrad fakultásra, ahol az Erdészet Mestere nevű diplomát terveztem elnyerni. Ehhez 18 úgynevezett egységet kellett elvégeznem, amiből hármat az elfogadott tézisért kapok, a többit különböző szak-fakultásokon kellett lehallgatnom. Tanácsadóm minden vonalon a globálkapitalizmusba vetett hitét terjesztette és támogatta hihetetlen energiával és fáradhatatlanul, az erdészetet inkább harmad-, mint másodrendű tényezőként fogva fel.

A témám az erdő esztétikai és rekreációs értékeinek védelme, kezelése és használata volt. A UBC-n én voltam az első, aki ebben az új témakörben végzett. A faipar a kendőzetlen rablógazdálkodás ellen ébredő és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

növekvő társadalmi kritikának aránylag olcsó ellensúlyozását remélte az új programtól. Fiatal fejjel ezt még nem láttam ilyen tisztán. Cinizmust nem sejtve, lelkesen vágtam neki az új vonalnak, hiszen az erdő és a lelkiismeretes erdészet alapfeltétele a földi élet fennmaradásának.

A tantárgyaim is érdekes csokrot tettek ki. Matematikai statisztika, regionális tervezés, szociológia, kertépítészet, néhány testhez szabott erdészeti tárgy, meg szabadidős aktivitások adminisztrációja a testnevelési szakon. Ezekhez hozzájött még a kötelező posztgraduált szeminárium és a tézis. A mesterdiploma rendszerint négy-öt szemesztert vesz igénybe. Ilyen luxust nem tudtam megengedni magamnak. Pénzem alig volt, s az ösztöndíj meg a részmunkák csak a legszükségesebbek egy részét fedezték, hát az egész programot le kellett nyelnem egy év alatt.

A tézisemnek „A környező erdőtípus szerepe a táborhely megválasztásában" volt a címe. Ezerkétszáz parklátogatót kellett meginterjúvolni öt tartományi és hat nemzeti parkban lévő táborhelyen. Akármilyen mosolyogniva-ló, mondvacsinált fontosságú volt is a téma, sokat tanultam belőle.

Szeptemberben megkezdődött a tanítás. Hat év alatt hihetetlen nagyot változott a UBC. Hat-nyolc évvel azelőtt, amikor odajártunk 4,5 ezer körül volt a diákok száma. Az 1967-es tanévben több mint 26 ezer. A robbanásszerű növekedés mindenen meglátszott. Hatalmas, nagyrészt ízléses, modern épületek a különlegesen szép vancouveri dísznövénykultusz jól megtervezett keretében mindenütt. Sok szabad terület, virággal tarkított száz különböző árnyalatú zöld, fény és árnyék játéka, friss tengeri levegő, igazán üdítő, kellemes atmoszféra a tanuláshoz.

A város is nagyot változott. A hatvanas évek pozitív gondolkodásával mintha a túlméretezett favágótáborba egy kis Európa kezdett volna beszivárogni. Az osztrák péknél jó kenyeret lehetett kapni. Itt-ott német, olasz, magyar vendéglők, ízletes ételekkel, némelyikben bort is adtak a vacsorához, nem kellett az üveget papírzacskóba dugni az asztal alá.

Azon a nyáron, amikor beiratkoztam, költözött át az Erdész fakultás a régi egyemeletes faépületből az új Mac Millan épületbe. A tanárok közt volt Adamovich László és Sziklai Oszkár, volt soproni tanáraim és dr. Kozák Antal, két évvel előttem végzett soproni erdőmérnök, aki akkor már a UBC Erdész fakultás helyettes dékánja volt. A nagy, új épület alagsorában volt az Adamovich tanszék szertára, itt tanyázott édesapám a műszerek között. Amikor időm, engedte a délelőtti és délutáni kávészünetet nála töltöttem. Kiváló teákat főztünk és nagyokat beszélgettünk. Ha valami nehezebb emelni való munka volt, azt megcsináltam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem volt több mint heti tizenöt előadásom, de rengeteget kellett tanulnom, az ösztöndij fejében gyakorlatokat vezetnem, dolgozatokat javítanom, a magam dolgozatait írnom, a tézist készíteni, szemináriumokra készülni. Kora reggeltől késő estig.

Amikor '67-68-ban a UBC-n voltam, még csak gyanakodtam a nyakló nélküli fejlődésre, és azt hittem, hogy csak jó, gyakorlatilag alkalmazható megoldásokra, körültekintésre van szükség. Az ember igenis tud együtt élni magával és a környezetével, hiszen már tudjuk, hogy a háború mire vezet, most csak meg kell tanulnunk, hogyan kell békében élni. Így kezdődött a következő huszonöt év. Az elején naiv meggyőződéssel, később tudatos makacssággal éltem, mint Don Quijote és Sziszüphosz hibridje. Érdekes, tartalmas élet volt. Mindig hittem abban, amit csináltam, még akkor is, amikor már tudtam, hogy csak azért csinálom, mert hiszek benne.

Teltek a hónapok, múlott a szép egyetemi élet, készült a tézis, nőttek a gyerekek, fogyott a pénz. Állás után kellett nézni. Ha nagyon akartam volna, diákkölcsönökkel ki tudtam volna húzni a tanulást egy doktorátus erejéig, s utána beállni, vezetni a világtalant, de nem vonzott az akadémia. Bár láttam kiváló tanárokat, nagy tudású, embernyi embereket, de a harang görbe szabálya szerint itt is túlnyomó többségben volt a felfuvalkodott szellemi könnyűsúly. Különben is, én néhány év múlva hazamegyek, s majd ott meglátom hova, merre.

A vizsgák megvoltak, már csak a tézis megvédése volt hátra. Két állást is megpályáztam. Az egyik Brit Columbia Tartományi Parkoknál egy tervezői pozíció volt, a másik pedig, a CLI (Canada Land Inventory), vagyis Kanada földterületeinek kiértékelésénél a rekreációs szempontból való felhasználhatóságot vizsgáló részleg, Új-Fundland Tartomány főnöki pozíciója.

Az elsőnél a Park Osztály főnöke jött ki a UBC-re interjút tartani. Amikor a végén megkérdezte, hogyan viszonyulnék egy olyan helyzethez, amiben a meggyőződésemmel ellentétes határozatot kellene végrehajtani, őszintén megmondtam, hogy el tudok képzelni olyan helyzetet, ami arra kényszerítene, hogy lemondjak az állásomról. Nem vettek fel.

A CLI munkát ismertem, mivel egyik posztgrad szemináriumi előadásomon azt kellett ismertetnem. Egy nap telefonhívást kaptam a CLI St. John's-i igazgatójától. Kicsit beszélgettünk, aztán megkérdezte, hogy mikor tudnék kezdeni és mennyi fizetést várnék, ha felvennének. Megmondtam, hogy augusztus elsején kezdhetnék, havi 700 dollárért. Felvettek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Elköszöntünk a szüleimtől, Vancouvertől, és minden holminkat bepakolva az autónkba, Samuba, a két gyerekkel autóstól felültünk a vonatra. Irány Moncton, New Brunswick. Négy nap múlva kiszálltunk, a Samut egy daru leemelte a vonat végén levő teherkocsiról, kiszedtük belőle és a tetejére kötöttük a járókát, a babakocsit, meg valami nagy batyut, mi pedig beleültünk úgy, hogy a kocsi még mindig a plafonig volt rakva, főleg könyvekkel. A hátsó ülésre beszorítottuk Kinga babaülését, mi pedig Csillával beültünk az első ülésre, én a kormány mögé, Csilla meg a nyolchónapos Attila mögé, aki Monctontól St. John's-ig a több mint ezer kilométer utat Csilla ölében, állva, ülve, alva, ugrálva töltötte. Még nézni is sok volt, de mire odaértünk, a Vancouver és Magyarország közötti 9000 km majdnem pont a felére, kb. 4500-ra csökkent.

Ezek szerint elindultatok hazafelé…

Új-Fundlandot – ha jól emlékszem – otthon „Újfulland"-nak hívtuk, és körülbelül a világ végét jelentette. Pedig nem is a világ vége volt, csak egy egészen más világ. St. John's-ban az időjárásról azt mondták, hogy náluk egy évben van nyolc hónap tél és négy hónap pocsék idő. Hát, volt benne valami. Nem minden évben, és nem pontosan így, de határozottan volt benne valami.

Az út hosszú és érdekes volt. Végül megérkeztünk Észak-Amerika legkeletibb városába, St. John's-ba, éppen idejében, mert reggel munkába kellett állnom. A motelból felhívtam volt évfolyamtársamat Gőgös Ferit, aki szintén a CLI-nél, az erdészeti részleg vezetője volt, és mint hamar kiderült, az ő szerepe nagyban hozzájárult az én felvételemhez. Feri húsz percen belül ott volt nálunk családostól, s máris otthon voltunk Új-Fundlandban.

Megtudtam, hogy ötödiknek érkeztem, mert négy volt iskolatársunk már ott van. Dr. Bajzák Dénes és dr. Hudák János a Szövetségi Kormány Tudományos Intézetében tudományos kutatók, Draskoy Gyurka, volt évfolyamtársunk meg a Tartományi Parkoknál mint természeti ismeretterjesztő („naturalist"). Hamar megtudtam, hogy ez milyen sokat számít és segít a megtelepedésben. Míg például Kolumbiában senki semmit nem tudott rólunk, és ha nem is sokáig, de gyanakvással figyelték az embert, itt a bemutatkozásnál mindjárt az volt, hogy „ahá, te is a magyar erdőmérnökök közül való vagy", és elődeim dicséretére váljék, a megjegyzésben érezhető volt az elismerés.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Másnap reggel Gőgös Feri bevitt az igazgatóhoz. Az igazgató, új főnököm, harmincöt év körüli angol ex-katonatiszt, egyenes, korrekt ember volt. Könnyű volt vele dolgozni. Az osztály, ami a CLI kiértékelést és térképezést végezte, egy ideiglenesen összeállított szervezet volt, ami 90%-ban föderális pénzen és technikai irányítás alatt, de a Tartományi Erdészet adminisztrációján belül volt hivatott működni, majd a térképezés befejeztével, 1972-ben megszűnt.

Az én munkacsoportomban mindössze négyen voltunk. Mi készítettük el Új-Fundland részletes leírását 1:50 000-es léptékben, amit aztán Ottawa 1:250 000-es térképeken publikált. A tartomány szigetrészének minden négyzetkilométerét először nagy léptékű légi felvételeken „repültük be" kiváló optikájú Old Delf sztereoszkópon, majd személyesen ellenőriztük az előzetes osztályzást vagy felszíni járművekkel, vagy alacsonyan, kb. 100-120 méter magasan repülő kis hidroplánról.

A természeti és esztétikai értékek mellett történelmi, kulturális és tudományos érdekességeket is megjelöltünk. A munka folytán alaposan megismertem a tájat és a népet egyaránt. Tulajdonképpen minden úton végigmentünk, a helyi lakosokkal elbeszélgettünk. Sok helyet csak csónakkal közelíthettünk meg, s négy év alatt több mint 1300 órát repültem csak a CF-LTM jelzésű Cessna 180-as hidroplánon Joe Foley pilóta mellett ülve. Azonkívül-, főleg Labradorban, más gépeket is használtunk. Azért fizettek, hogy szép és érdekes helyeken járjak. Új-Fundland gyönyörű. Lélegzetelállító, vad szépség. Akit érdekel, nézze végig a Farley Mowat által kommentált, „That Rock Within The Sea" című, fényképekből álló könyvet. Könyvtárakban mindenütt megvan, és igazán megéri, mondhatnám életre szóló emléket adhat a ráfordított néhány óra.

Mikor én odakerültem, Új-Fundland, a volt angol gyarmat kevesebb mint húsz éve lett része Kanadának. A nép nagy része az akkor még igen gyakori tőkehal kicsiben való halászatából élt. Kemény, egyszerű, barátságos nép volt. Itt-ott csaknem teljes elszigeteltségben éltek. A déli parton volt olyan település, ahol az angolt több száz éves dialektusban beszélték. Ilyen helyeken az elzárt nép genetikájából adódóan, elég sok albínót láttam. Az északi oldalon levő Fogo Islandon Tilting és Joe Batt's Arm nevű településeken egyszerűen nem értettem meg, amit mondtak. Dorothy kolléganőm – maga is ír származék lévén – megértette és tolmácsolta a nagyrészt kelta beszédet.

Mit mondhatnék még a munkáról? Sok vidámság, érdekes eset, élmény, hosszú, hosszú napok. Én mindig „hajtós" voltam, nyomtam a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

munkát, Bernard kollégám sírt is, hogy ilyen tempóval jóval határidő előtt kidolgozom magunkat az állásból. Nem baj, mondtam, mert azok, akik így dolgoznak, kapnak munkát, amikor kell. Úgy is lett, de előbb még van egy-két említeni való.

Boldogok voltunk, szerettük Új-Fundlandot. Hét végén, ha otthon voltam, sokszor kirándultunk. Jól felöltözve nem volt probléma. Mindig érdekelt a geológia, Új-Fundland pedig az ásványgyűjtők valóságos paradicsoma volt, hát a szabadban járva, növényt, állatot megfigyelve, kristályokat, köveket szedtünk össze a gyerekekkel, meg persze a munkán is, amerre jártam. A sziget nyugati partján végighúzódó hegylánc az Appalache-hegység folytatása, kimondottan Amerika, a közepe felnyomódott tengerfenék, a keleti part meg Afrikából úszott át Amerikába vendégnek, hát van érdekes kő bőven. Nyaranta Csilla felpakolta a gyerekeket és elvitte őket a kontinens másik oldalára.

Kicsi, de nagyon jó magyar társaság volt. Összejártunk, összetartottunk. A soproniakhoz hamarosan hozzáadódott Ötvös Imre volt évfolyamtársam, aki Berkeley-ből frissen hozott rovartani doktorátusával bekerült az erdészeti kutatóintézetbe, mint a harmadik magyar tudós. Rajtunk, soproniakon kívül ott volt Lantos Lali fogtechnikus, Fekete Tóni, aki az egyetemen matematikát tanított, Szvetkó Dénes, nagy nótás, nagy mulatós, megrögzött agglegény, az is az egyetemen, a testnevelési szakon tanított edzésfiziológiát. Megjött később Pál Gábor, fiatal kárpitos, aki otthon egy elég jó csoportban népi táncos volt, s ugyancsak sok időt töltött köztünk St. John's-ban Tuskó Csaba, még nagyjából tejfölösszájú, tartalékos tengerésztiszt, volt professzorunk, Tuskó Ferenc fia.

Ott volt még egy ideig a Torontóból ideiglenesen kihelyezett Úrvári Gyurka, meg egy másik, szintén ideiglenesen kihelyezett kultúrmérnök, Török Laci is családostól.

A tartomány miniszterelnöke, Joey Smallwood, volt újságíró, aki Új-Fundlandot „behozta" Kanadába, kis termetű, despota természetű ember volt, aki megszokta, hogy a nép úgy táncol, ahogy ő fütyül. Sok jót tett, de bizony ártott is eleget nagy igyekezetében, ahogy, mint mondani szokta, berángatta Új-Fundlandot a huszadik századba. Akkoriban volt, hogy a kisebb, úgynevezett Outport (külső kikötő?) településeket regionális tervezés alapján összpontosították egy-egy növekedési központban, ahol egy iskola, valami adminisztrációs épület és egy orvos köré hozták, zsúfolták a környező kicsi falvakat. Szó szerint a falvakat, mert a költözködés úgy történt, hogy a fából épített házakat egyszerű-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

en gerendákra téve lecsúsztatták a tengerbe, és a félig víz alatt lebegő szerkezetet vontatóhajóval áthúzták a néha több mint tíz kilométerre levő iskola mellé, ott a szárazföldre húzva új alapra helyezték, leszedték róla az algát, kimosták belőle a sót és a család a motyójával visszaköltözött az ősi lakba, új környezetbe, új szomszédok közé.

Ennek a központosításnak voltak előnyei is, hátrányai is, de az összeredmény – addig, ameddig én láttam – szomorú volt. A hagyományos halászati módhoz, amiből a népesség élt, a helyi viszonyok, a vízmélység, a sziklák, áramlatok, haljárás intim ismerete alapvetően szükséges. A régi falu az új helytől rendszerint túl messze volt ahhoz, hogy lassú kis csónakjaikkal odajárjanak halászni. Az új hely közelében levő vizeket viszont nem ismerték, így nem tudtak elég halat fogni. A gyökerét vesztett nép néhány hónap kísérletezés után feladta a reménytelent, és kénytelen-kelletlen, megtört büszkeséggel államsegélyért folyamodott, hogy ellethesse a családját. Új-Fundlandban az éghajlat és a talaj nem engedi meg, hogy a hal nélkül maradt nép megélhessen. A büszke, önálló halász méltóságát vesztett, munkanélküli proletár lett. Most már nem látom, de a hírekből ítélve ma úgy néz ki, hogy kőolaj ide, kőolaj oda, negyven év után sem rózsás a helyzet. Megérte? Lehetett volna másképp? Nem hiszem, mert az egész világ nagyjából ebbe az irányba halad.

Később Labradort is alaposan bejártam. Itt a növekedési központokban, mint Happy Valley, Northwest River, Hopedale, Davies Inlet stb., a különböző törzsbeli indiánokat inuittal, eszkimóval keverték. A teljesen talaját és gyökerét vesztett nép nagyon rövid időn belül összetört, alkoholizálódott, lezüllött.

Volt egy érdekes utam Hopedale-be. Maga a repülés is érdekes volt, meg az ott töltött rövid idő is. Egy vadbiológussal dolgoztam együtt egy ideig. Együtt repülve segíthettük is egymás munkáját, meg repülőköltséget is spóroltunk. Volt az új-fundlandi erdészetnek egy gázturbinás Beaver hidroplánja, egy hihetetlenül erős gép, nagyon rövid felés leszálló távolsággal és ötórányi üzemanyaggal. Ezt használtuk, mert bizonyos munkákra csak ez volt alkalmas. Csak ez a gép volt képes az alacsony, lassú repülést követő gyors kiemelkedésre. Ez különösen akkor volt gyakori, amikor a DDT hatására kipusztulóban levő rárófészkekben számoltuk a csibéket. Ilyenkor Ralph Massy – a híres labradori pilótatestvérpár fiatalabbikja – a gép szárnyát szinte beledugta a fészekbe, s körbe repült, amíg a kismadarakat vagy – sokkal gyakrabban – az összetört tojáshéjakat megszámláltuk, s utána mint egy zuhanó-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bombázó bombakioldás után, úgy húzott ki a fák közül a következő fészekhez.

A térképkészítés során sok dolgunk volt Ottawával. Az ottani főnök, Don Coombs a Banff Nemzeti Park szuperintendense volt, mielőtt Ottawába került. A CLI technikai felügyelete mellett az északi részek kiértékelése természetvédelem és parkosítás szempontjából szintén hozzá tartoztak, egész fel az Ellesemere szigetig. 1971 nyarán hosszú utat tett meg északon, visszafele jövet hozzánk jött le, s úgy beszéltük meg, hogy felmegyek érte Port Burwellbe, a Labrador félsziget csúcsához, onnan együtt repülünk le Goose Bayig, megnézzük a labradori területeket, amelyeket én javasoltam nemzeti park státusra.

Néhány évvel később, amikor már Brit Columbiában dolgoztam, kaptam meg a Kanadai Nemzeti Park kiadványának tiszteletpéldányát a javasolt nemzeti parkokról, amelyben egyebek közt a Torngat Park is szerepelt, mint az én javaslatom.

Gondolom, elégedett voltál.

A minap, hogy végiggondoltam a régi utat, „beszálltam" és a Google Earth fedélzetén néztem végig az ismerős partvonalat Naintől felfelé. Ahogy képzeletben befordultam Seglec Fjordba, már éppen vártam a zuhanást, amikor észrevettem valamit a parton. A régi R.A.F. barakkon túl egy csomó más épület látszott a műholdfelvételen. Nafene, mondom, csak nem valami bánya? Hát nem. Ahogy a kis információs zászlóra kattintottam megtudtam, hogy az új Torngat Nemzti Park irodáinak a felvonulási épületei. Be kell vallanom, büszkeség fogott el. Apám régen azt mondta, hogy tudod fiam, aki a mát azzal tölti, hogy a tegnap hőstetteiről beszél, annak holnap nem lesz mivel dicsekednie. Nem is szoktam pocsékolni az időt azzal, hogy tollat szedjek a kalapom mellé, de ennek megörültem.

Most, hogy itt vagyok 40 évvel később, látom, mennyire igaza volt apámnak. Még korábban elhatároztam, hogy emlékgyűjtés lesz az életem fő célja. Az egy alapszabály az volt, hogy a gyűjteményt bármikor jó szájízzel nézegethessem, akár borotválkozás közben is. Nem volt nehéz. Dolgoznom mindig kellett a megélhetésért. Karrier, pozíció soha nem érdekelt. Szerettem dolgozni. Úgy dolgoztam, ahogy mestereimtől, az öreg gyulaji parádés kocsitól és a soproni bádogosmestertől tanultam. Úgy, hogy akár mint segédmunkást, akár mint főmérnököt a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

munkámért becsüljenek meg. Voltam fönt, voltam lent, aztán megint fönt, megint lent. Volt dicséret, volt kitüntetés, volt sallang, de elmarasztalás, büntetés nem volt. Szabad ember maradtam. Angyal hál' Istennek sose voltam. Mulattam, ittam, verekedtem, mikor itt volt az ideje. Nemet mondtam, amikor úgy éreztem, hogy nemet kell mondanom. Emléket gyűjtöttem, virágot szedtem. Nem babért. A babér, ha el nem is hervad, kiszárad, s csak szemét lesz. Az emlékből – ami jó – megmarad, amíg kell, a többi meg úgyse számit.

Teltek a szép új-fundlandi évek. Még az elején, valamikor 1969 őszén az igazgatónk ismeretterjesztő szemináriumot szervezett a munkánkat megismertetni a Tartományi Bányászati, Földművelési és Erdészeti Minisztérium alkalmazottaival. Volt egy jó hónapom a felkészüléshez, jól sikerült az előadás, szép számban volt a hallgatóság, s csaknem teljes létszámban kivonult a Tartományi Parkszervezet.

Ettől fogva a rendes munkám mellett elég sok időt töltöttem a parkszervezet szolgálatában, mint kölcsönkért szaktanácsadó. Rám bízták a Kanadai Nemzeti Parkokkal közösen végzett kutatómunkákat. Rengeteget dolgoztam, de a munka érdekes volt. Sokat utaztam. Montreal, Ottawa, Jasper, Vancouver, Halifax, Moncton, mifene, különböző bizottságok, tanulmányok. Az egyik bizottságban alkalmaztunk egy amerikai szakmai „nehézsúlyt", akinek a napidíja abban az időben négyszáz dollár, plusz költségek volt. Megérte-e? Nem tudom. Nem sokat csinált. Az ottawai kormány fizette. Azt mondták, hogy a tanulmány hitelességéhez kell a neve. Csak mint kissé fonák érdekességet említem meg. Mi, a két gyerekkel jól megéltünk havi nyolcszázból.

Hát..., tudnék most említeni jó néhány hazai példát!

Hetvenegy nyarán befejeztük a térképezést. Narratívákat írtunk, Ottawa megkezdte a térképek publikálását. George Chafe átvitt a tartományhoz parkmérnöki címmel. Folytattam, amit addig is csináltam, s hozzájött a parktervezés, -építés, -fenntartás, plusz a CLI-munkák utolsó fázisa, az összes részadat, erdő-, mező- és vadgazdasági lehetőségek, bányakincsek, természeti és kulturális értékek összevonása a jelenlegi területhasználattal, hogy legalább valami fogalma legyen a kormánynak, hogy mit hol lehet és érdemes csinálni. Ezt a munkafázist, úgy tudom, csak Új-Fundlandban érte el a Canada Land Inventory. A módszert – egy bizottság tagjaként – főleg én dolgoztam ki, csak úgy,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

menet közben. Elememben voltam. Értelme volt a munkámnak, és volt belőle elég.

A sok munka mellett szükségem volt egy kis kikapcsolódásra. Tanulni mindig szerettem hát elhatároztam, hogy megtanulok hegeszteni. Beiratkoztam a helyi szakiskolába esti tanfolyamra. Két féléven keresztül, heti három este jártam iskolába.

A tanárom jó humorú, ötven év körüli, vérbeli mesterember, zamatos, új-fundlandi tájszólásban, élvezetesen, jól tanított. Tán nyolcan, tízen voltunk az osztályban. Diáktársaim, húsz-huszonöt év közötti, a halászatból kiszorult srácok szakmának tanulták a hegesztést. Az új-fundlandi nép, mint a földhöz, vízhez közel álló ember általában, barátságos, segítőkész. Szépen befogadtak maguk közé. Egy év alatt elvégeztem az autogénhegesztés alap- és középfokát. Megtanultunk acéllal, öntöttvassal meg alumíniummal dolgozni, és a kovácsolás, fémedzés alapjait is átvettük. Egyik vizsgadarabom, egy hidegvágó, ma is megvan, ma is tartja az élét, pedig sokat használtam. A hegesztést nem csak nagyon élveztem, hasznát is vettem egész életem folyamán.

Közben Csilla kanadai állampolgár lett, nőttek a gyerekek. Ideje volt elhatározni, hogy hol akarjuk őket felnevelni. 1971 novemberét Magyarországon töltöttem Csilla családjánál. Pontos terveim voltak felmérni a megélhetési lehetőségeket, az általános emberi és kulturális szintet. Körbejártam az országot, felkerestem barátot, rokont. Jegyzeteltem, számoltam, állást kerestem. Nem béreltem autót. Az emberek között akartam lenni, figyelni, beszélgetni.

Vettem egy vasúti bérletet. Gyorsvonat első osztály, egy hónapra kilenc kanadai dollárba került. Főleg másodosztályon utaztam, az emberek között. Munkába járó falusiak, diákok. A legtöbb utas olvasott. Néztem a könyvcímeket, írókat. Voltaire, Maupassant, Roland, Dosztojevszkij, Tersánszky. Nem csak a diákok, a melósok is ilyesmit olvastak. Elmentem a Földművelési Minisztériumba megkérdezni, hogy egyáltalán elfogadják-e a diplomámat. Egy miniszteri tanácsos fogadott. Majd hanyatt estem, ahogy megláttam. Izrael Gabi, volt firmám állt fel a nagy íróasztal mögül. Ötvenhatban együtt ültünk vele a siezenheimi internálótáborban.

Szevasz Gabi! Szevasz Kamill! Megörültünk egymásnak. Megtudtam tőle, hogy igen, elfogadják a diplománkat, de a magyarországi gyakorlatot a szamárlétra alján kell kezdenünk, valamelyik erdőgazdaságnál. „Nehogy az hidd, mint X.Y. – megnevezte az illetőt – aki ha-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zajött és megsértődött, mert nem mindjárt Pesten, a minisztériumban kapott állást." Beszélgettünk kicsit, megköszöntem a felvilágosítást, s mentem tovább. Családi ismerős, Balog Pali kultúrmérnök, elvitt az akkor nagyban épülő metró főmérnökéhez, Huszty Tiborhoz. Elmondtam neki, ki vagyok, mit dolgoztam. Tíz percen belül kaptam állást a metróépítésnél, mint mérnök. Kezdő fizetés évi hatvanezer forint, plusz keszonpótlék, veszélyességi pótdíj, bónuszok, legalább még egyszer annyi. Nagyon nagy pénz volt ez akkoriban.

Csilla első unokatestvére, Koppányi Gyuszi doktor, szép lakásban lakott fent a Sasadi úton. Nagyobbat szeretett volna. Megbeszéltük mennyibe kerülne velük meg Balogékkal együtt építeni egy társasházat a szomszéd telken. Rentábilis volt. Így jött el a hónap vége. Azzal jöttem haza, hogy Csillával megbeszéljük, és egy hónapon belül végleges igent vagy nemet mondok. Nagyon boldog voltam.

Gondolom, mással is előfordult, hogy gondolkodott, tervezett, s már-már úgy volt, hogy „na, erre", s aztán egyszer csak „arra" lett. Hánytuk vetettük a dolgot Csillával, s mikor már úgy volt, hogy hazamegyünk, felderült bennünk, hogy ezzel Amerika nyugati partján élő, öregedő szüleinket hosszú időre, talán végleg, elvágnánk az unokáiktól. Nem lehet! Így és akkor történt, hogy tizenöt év külföldi kóválygás után elhatároztam, hogy kivándorlok. Így azután a gyerekeink Kanadában nőttek fel, s az unokáink már nem tudnak magyarul. Hogy mi lett volna, hogy lett volna, hogy kellett volna, azon nem rágódok. Apám mondta egyszer, hogy buta dolog feltételes múlt időben tervezni. Igaza volt. Így van, hát így kellett lennie.

Nagyot fordult az iránytűnk. Édesapám akkor lett hetvenegy éves. Néhány hét múlva, '72 februárjában történt a bátyám nagy balesete. Egyik napról a másikra lett egy harmincnyolc éves harmadik gyerekünk. Felgyorsultak a dolgok.

Átmentem Vancouverbe meglátogatni a bátyámat. Még kómában volt. Victoriában megnéztem, hogy akad-e valami munka a nyugati parton, hátha együtt lehetne a család. Az Erdészeti Szerviz mérnöki osztályán mondták, hogy jelenleg nincs üresedés, de ha lesz, szólnak. Kitöltöttem egy kérvényt. Te Jóisten! Mennyi kérvényt töltöttem én ki valamikor Vancouverben, de egye fene, eggyel több, vagy kevesebb, mit számít. Hazamentem szépen St. Johns'ba.

Minket a Tartományi Park Osztályon hamar elkapott a gépszíj. A tizenöt év alatt, mielőtt odakerültem, az osztályunk tizenhét parkterüle-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tet védett le és fejlesztett ki nagy elővigyázattal, minimális beavatkozással a természetes környezetbe. Egy reggel hívattak az irodába, azzal, hogy hozzam az úgynevezett „álomlistát", amin vagy fél tucat parknak való területet irtunk le és készítettünk elő levédésre, hogy a következő néhány év folyamán, egyesével-kettesével, ahogy a költségvetés engedi, kiépítjük őket. Abban az időben egy park kifejlesztésére körülbelül hatvanezer dollárt számítottunk. Ebben benne volt az útépítés, az adminisztrációs épület, ismeretterjesztő adalékok és a kifejlesztett táborozó-falatozó terület megépítése. Új-Fundland természeti szépsége egyszerűen elragadó. Nem volt könnyű összeállítani az álomlistát, kiválasztani a legszebb területeket, de volt miből.

A főnök azzal fogadott, hogy most jött a minisztertől. Jövő héten publikálják a költségvetést. Körülbelül kétmillió dollár lesz benne parképítésre. Kerekítsem ki a listát tizenkettőre, és csináljak egy másik listát vagy harminc településhez közeli tenger- vagy tópartrészlet levédésére és minimális szintű kifejlesztésére. „Ezek köztük legyenek", és átadott egy kézzel írott cédulát. A végleges listákat még a hét folyamán le kell adni. Úgy határoztak, hogy az idei fejlesztést a munka mennyisége és sürgőssége miatt közvetlenül a miniszterelnöki hivatal irányítja rajtam keresztül. A Park Osztály az adminisztrációs támogatást adja. Lesz nekik elég dolguk így is. Elvárja, hogy az osztályt folyamatosan tájékoztassam. Az én embereim mellett rendelkezésemre bocsátja Draskóy Gyurka, volt évfolyamtársam vezetése alatt álló ismeretterjesztő részleget az építések irányításához. Van e valami kérdésem? Azt hiszem, hogy a szám egy kicsit nyitva volt. Köszönöm, mondtam, egyelőre nincs, de később még lehet.

Új-Fundland, különösen a labradori résszel együtt elég nagy terület, ezen belül szétszórva tizenkét park építése és vagy harminc partrész fejlesztése nagyon nagy munka. Földmérési munkák, tervezés, útkitűzés, helyi munkások felvétele, kiképzése, anyagbeszerzés, szállítás, aztán kivitelezés, gyakran teljesen elszigetelt helyeken, mint például Burgeo a sziget déli partján, vagy Wabush délnyugat Labradorban, Québec tartomány határán. Hirtelenjében szinte őrületnek tűnt az egész.

Bementem az irodámba, leültem, rágyújtottam, s átgondoltam a dolgot. A segédtisztem a miniszterünk fia volt, ennek ellenére jó gyakorlati tudású, használható ember. Gyurka két embere értelmes, megbízható, jó munkás. Az új földmérőnk kissé nagyhangú, széllel bélelt alak, de a figuránsok megbízhatók. Még csak kora tavasz van. Ilyenkor a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

meglevő parkok helyi személyzetét is tudjuk használni, ha nagyon kell. Alaposan fel kell kötni a gatyát, de ha jól választjuk a helyeket, kézben lehet tartani a dolgot. Kezdtem belelkesedni. Hiszen dolgozni szerettem, azt csináltam, amit szerettem, s ott aztán csinálhattam amennyi belém fért. Nekimentünk a munkának, és ami belefért a rövid új-fundlandi nyárba azt befejeztük terv szerint.

Átszervezések, káosz. A választásokat követően az új kormány engem azonnal beszippantott két különböző tervezőcsoportba. Az egyik az új Turizmus Minisztérium szervezését végezte, a másik a Természeti Kincsek Használati Szabályzatát készítette el. Teljesen otthon voltam, hasznos voltam mind a kettőben.

A parkszervezet jó volt, ahogy volt, kevés változtatás kellett. A másik tervezőcsoportban tulajdonképpen csak befejeztük a munkát, amit a CLI kapcsán megkezdtünk. Az is érdekes, tanulságos munka volt

A tervezőcsoportok munkáit befejeztük. A főnököm nyugdíjba ment, az állását meghirdették. Nem folyamodtam érte. Közel egy évet igazgatói szinten dolgoztam, de nem akartam ottmaradni. Szerettem a munkámat. A fizetési osztállyal meg voltam elégedve. Boldog voltam, ahol voltam. A föl és a le, meg az előre és a hátra relatív fogalmak, és nem azt jelzik, hogy valami jobb vagy rosszabb. Aztán úgy adódott, hogy bár nagyon szerettük Új-Fundlandot, hál' Istennek nem maradtunk ott. Nagyon szomorú lett volna végignézni, hogy mi lett a szép tervekből.

Valamikor 1973 májusában telefonhívást kaptam Victoriából, hogy üresedett egy mérnöki állás, ha érdekel, jöjjek. Érdekelt, jöttem. Életemnek pont a felével ezelőtt beköltöztük a házba, amiben most is lakunk. Megkezdődött a második gyönyörű harminchat év.

Úgy látszik, Brit Columbia nem eresztett…

Brit Columbia, Kanada legnyugatibb tartománya csodálatosan szép, hatalmas terület. Ha az ember gondolatban kivágná a térképből és a sarkkör mellett eltolná keletre, akkor a Skót Shetland Szigetek, Oslo, Stockholm, Varsó, Miskolc, Bécs, Zürich, Francia ország egy kis csücske, Luxemburg és Belgium, s természetesen minden, ami ezen a vonalon belül esik, mint az Északi tenger nagy része, az egész Németország, Hollandia, Dánia, Lengyelország fele, Csehország, Szlovákia, meg Erdély egy része, még benne volnának. Kicsit tán nehéz is elképzelni, hogy ez micsoda távolságokat jelent. Talán segít érzékelni, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amikor Kinga lányunk befejezte az egyetemet, a yukoni határ mellett, Cassiarba, egy bányatelepre ment tanárnak. Ez Victoriától, országúton 2300 kilométerre esett. A tartomány vizei három óceánba folynak.

Hát én itt kaptam állást az Erdészeti Minisztérium Mérnöki Osztályán. Akkor még nagyon más volt a világ. A tartomány területének oroszlánrésze még feltáratlan volt. A lakosság száma kétmillió körül, az összterület 94%-a úgynevezett koronabirtok, vagyis közbirtok, főleg erdő, néhány százalék magánkézben levő mezőgazdasági területtel. Micsoda paradicsom! És ezt a csaknem Európa nagyságú paradicsomot rövid három évtizednyi felelőtlen rablógazdálkodással, a globális nagytőke vezénylete alatt félreinformált, alig pár millió, alapjában jóhiszemű ember hogy tönkre tudta tenni? Akkor még nagyon ritka volt az, akiben felötlött, hogy a haladásnak nem csak színe, fonákja is van. Sokan még ma sem hiszik. Ezen nemigen lehet segíteni. Ilyen az ember.

A mérnöki osztály kiválóan szervezett, nagy hatásfokú, teljesen korrupciómentes munkaegység volt. A partvidék keskeny, már feltárt csíkját kivéve, a mi osztályunk tervezte, tűzte ki és építette az úthálózat nagy részét, a hidakat is beleértve. Az erdőfeltáráson kívül, a minisztérium egyéb műszaki és technológiai funkcióinak nagy részét, így például az áramfejlesztés folyamán kialakuló hatalmas vízgyűjtő medencék előkészítését és tisztítását is mi végeztük. Én először az építési részleghez, és ezen belül a vízgyűjtő medencékhez kerültem. Főnököm volt soproni tanárunk, Klima Imre, később vadásztársam és közeli jó barátom lett.

A költözködés – egyik kontinensről a másikra, egyik óceántól a másikhoz – lassan kezdett rutinná válni. Egy vagy két nagy láda a könyveknek, fényképeknek, meg apró, személyes kacatoknak. A többi marad. Életem eddig egyetlen újonnan vett autóját is St.Johns'-ban hagytuk. Vancouverben édesapám, anyám, bátyám és Ruth, a barátnője vártak bennünket. Szép nyári délután, új élet, új világ, új emberek.

Mire az iskola megindult, saját házunkban laktunk, ahova rövidesen szüleim s bátyám is hozzánk költöztek. Együtt volt a család. Negyedholdas városi telkünkön a ház körüli manikűrözött gyep jó része egykettőre konyhakert és gyümölcsös lett.

A munkába is szinte hazajöttem. Sok volt a soproni kolléga, köztük a mi osztályunkon Juhász Gyuszi, Krajcár Ernő, Nyers Feri, Porpáczy Lehel, Bige Zsolt, akik már jól megalapozták a hírnevünket, ezért, mint Új-Fundlandban, itt is könnyű volt a kezdés. Az elején, Klima Imre mellett, programtervezés, költségvetés és koordináció volt a dolgom. A Colum-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bia, a Peace és a Fraser folyók négy nagy, és másik néhány folyó kisebb víztárolójával dolgoztam, de fél év múlva átvettem az egyik legnagyobb terület, a Nechako reservoir főnöki posztját, Ootsa Lake-en.

Ez más volt, mint a másik három nagy gyűjtőmedence tisztítása. Itt a gátat több mint húsz évvel azelőtt építették, az ötvenes évek elején. A Nechako vízgyűjtő terület felső részét leválasztva a Fraser rendszerről, a vizet átvitték a Parti-hegység vízválasztóján a kitimati alumíniumgyár táplálására, elárasztva erdőt, mezőt, farmot, ami volt. Az így keletkezett, kb. 420 kilométer hosszú, átlag 1,5 kilométer széles tórendszer tisztítása volt a feladat. Nem volt egyszerű munka.

A tisztogatás főleg a biztonságos vízi közlekedés célját szolgálta. A millió és millió köbméter elárasztott faanyag használhatósága és hasznosítása csak másod- vagy harmadlagos kérdésként merült fel.

A tóból kimeredő, elhalt erdők nagy részét a téli alacsony vízálláskor a szél a jég felett leborotválta, és olvadáskor, egy kis ide-oda úszkálás után, ahogy a vízszint emelkedett, a gyakori viharok betolták a partszegély mellett álló döglött fák közé. A lenyírt fatörzsek teteje a nyári magas vízálláskor olyan kétméternyire volt a víz szintje alatt. Szélcsendben. Szeles időben a csonkok hegye elérte a hullámvölgyek alját, következésképpen nyáron a part felől a víz, a víz felől pedig a part megközelítése vagy lehetetlen, vagy nagyon veszélyes volt.

A vidéknek kontinentális klímája van. Télen nagyon hideg. Mit jelent az, hogy „nagyon hideg"? Például azt, hogy a helyi iskolákat mínusz 50 Celsiusig nyitva tartják. Nem gyakran, de évente párszor előfordul, hogy a hideg miatt szünetel a tanítás. Ilyenkor a hidegben lánc szakad, rugó törik, leállnak a munkák. Nyáron aztán meleg van. A meleg időben hirtelen szélviharok tíz-tizenöt perc alatt méteres hullámokat kevernek a hosszú vízfelületeken. A víz mindig hideg. Akit egy ilyen egy-kétórás vihar a tavon talál, az bajban van. Ha van elég benzinje, és bírja a gyomra, kivárhatja a végét a nyílt vízen, a part mellett félig megfeneklett, félig hullámzó fatömeg húsdarálójától távol. Nekünk a munkában biztonságos, nagy csónakjaink voltak, s munka közben több ilyen viharban volt részem. A gyomrom is bírta, tulajdonképpen élveztem, de félelmetes volt, és jó volt behúzni a kikötőbe.

Tehát, a feladat a tórendszert összekötő navigációs csatornák és a part mentén aránylag biztonságos kikötőhelyek létesítése. Az első kérdés – nagy kérdés – az volt, hogy hogyan? Vanderhoof faluban volt egy fakitermelő testvérpár, akik csináltak egy gépet, amivel a tó felszínén

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

látható fákat egy acéltutaj fedélzetéről drótkötélen 30 méter mélységig leereszthető hidraulikus ollóval levágták, felcsörlözték, s aztán a parton teherautókra rakva vitték a fűrésztelepre. Ennek a kimentett faanyagnak a fejében ugyanannyi köbméter álló erdő kitermelésére kaptak engedélyt. Drága volt, nem érte meg, feladták.

Egy másik társaság átvette a tutajt, s ráraktak egy hidraulikusan hajtott láncfűrészt, ami a víz felszíne alatt vagy másfél méternyire fejezte le az álló fákat. Ők is feladták. Mi vettük át a tutajt. Búvárokkal, új gépekkel, új módszerekkel kísérleteztünk, és statisztikailag elfogadható teljesítménytanulmányokat végeztünk. Az elárasztott famennyiséget már az elődeim, Bob Bugasleg és David Lawrie felmérték. Rám maradt a minőség meghatározása. Az erre irányuló tanulmányt a Federális Faipari Kutató Intézet segítségével végeztük. Érdekes volt az is.

Szerettem az Ootsa Lake-i munkámat. Az irodám a tartomány közepén, vancouveri kompállomástól 1100, a legközelebbi aszfaltozott út végétől 50 kilométerre volt. Jó embereim voltak, jól haladt a munka. Rengeteget dolgoztam.

Az évi költségvetésem egy millió dollár volt, ami akkor még elég szép pénznek számított. Az év végére megállapítottuk, hogy a húsz évig víz alatt álló levágott faanyag a ligninveszteség miatt nem alkalmas szerkezeti célokra, papírgyártásra viszont – ugyanabból az okból – jobb, mint az élő fa. Ugyancsak megállapítottuk, hogy, évi egy millió operációs költséggel folytatva a munkát, a közlekedési biztonság megteremtéséhez hatszáznegyven év kellene. Igen, hatszáznegyven év! Ez csak egy példa a millióból arra, hogy a kapitalizmus lelkiismeretlen, neokolonialista alkalmazása mivel jár.

A karácsonyt és 1974 szilveszterét otthon töltöttük, Magyarországon. Utána a tél végéig még sokat jártam Ootsa Lake-re. Ha behunyom a szemem, még most is elém jön a kristálytiszta téli éjszakák csillagmilliárdja, a Csend, a Tél szaga, és felüdít, mint akkor régen, régen.

Az Ootsa Lake-i tábort már valaki más számolta fel. Engem áthelyeztek az erdőfeltáráshoz egy magasabb pozícióba.

Victoria mesés környezeti adottságait kihasználandó, még hetvennégy elején elvégeztem egy búvártanfolyamot. A munkámnál is hasznos volt, meg érdekelt is. A tanfolyamot a Victoriai Egyetem Tengerbiológia Tanszékének egy hivatásos búvártanára tartotta. Nagyon kemény volt, és jogosan. Nyolc héten át heti két este elmélet és egy fél nap gyakorlat, sok próba és vizsga után huszonkilencből kilencen kaptuk meg az „Elfogadható" minősítést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nagyon megérte. A Victoria körüli kristálytiszta vízben, a színpompás, hegy-völgyes tengerfenék felett „röpülni" szirtről szirtre szinte minden alkalommal új, felejthetetlen élmény volt. Akkor még sok volt a hal, és a terület nagy részén szabadon lehetett szigonnyal vadászni, így a különben nem olcsó szórakozás legalább hozott valamit a konyhára. Később elvégeztem, elemi szinten, egy tenger alatti biológiai tanfolyamot. Pár évig sokat búvárkodtam. Érdekes és izgalmas volt. Észnél kellett lenni. A kemény kiképzés ellenére két alkalommal majdnem nem jöttem fel. Most is emlékszem arra a két pofa levegőre, amit igazán az utolsó pillanatban sikerült beszívnom. Nem beszéltem róla, minek megijeszteni a családot? Aztán lassan elmaradt a tengerfenék.

A „fogyasztói társadalom" a mi fiatalkorunkban, körülöttünk, a lábunk alatt, az orrunk előtt keletkezett. Akik ismernek, tudják, hogy néha kicsit drasztikusan fogalmazok, viszont azt is tudják, hogy amit mondok, azt nem azért mondom, mert az úgy van, hanem azért mert én úgy látom. Hát, az én szememmel azt láttam, ahogy a lábát a földön tartó, a maga erejéből élő, független Ember a Piactól függő, kiszolgáltatott proletárrá válik, valahogy úgy, hogy az emberi emésztőcsatorna két vége egyre közeledik egymáshoz, s aztán a két nyílás között eltűnik az ember, s csak fogyasztási cikkek úgy, ahogy megemésztett folyama árad.

Kérem! Kérem, ne tessék engem félreérteni. Tudom én, hogy a Világ így megyen, hogy ez a Gauss-görbe tragédiája, és ez mind része a „Út"-nak. Tudom! Csak fiatal fejjel, Csillával együtt úgy gondoltuk, hogy talán kicsit lassabban, kicsit okosabban is lehetne. Beszélgettünk a gyerekekkel – akkoriban otthon még csak magyarul –, panaszkodtak, hogy milyen kevés a játékuk, a többi gyereknek ez van, meg az van, meg amaz van, új autójuk van, miegymás. Elhatároztuk, hogy amennyit tudunk, megmutatunk nekik a világból. Sokat olvastunk és utaztunk, hogy meglássák, milyen az élet másutt, milyen az igazi szegénység, s hogy mi, ők, tulajdonképpen milyen gazdagok vagyunk. Jó állásom volt, szépen kerestem, s amit félre tudtunk tenni, azt gyereknevelés címén elutaztuk. Ez is megérte!

Ez a fajta gondolkodás, ez az életfilozófia bizony mindannyiunkra ráférne.

Az évek során többször voltunk Mexikóban, Magyarországon, Costa Ricában, az USA-ban, megjártuk Guatemalát, Kolumbiát. Úgy kellett csinálni a dolgot, hogy a két különböző korú gyerek velünk együtt élvezze az utazást. Sikerült. Csomagelvesztések, reptéren való várako-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zás, túlfáradás, gyomorrontások, mind velejáró része lett az utazásnak, elfogadták.

Victoria, a tartomány fővárosa, a Vancouver sziget déli csücskéből kilógó, körülbelül tízszer harminc kilométer nagyságú félszigeten, több kisebb településből összetákolt kertváros, a '70-es években még jóval kevesebb, mint fél millió lakossal. Pont nekünk való méret. Állandó szimfonikus zenekar, két nagy színház, több kicsi, iskolák, egyetem, ösvények, parkok, úgy elhelyezve, hogy amikor még szabad volt a város vízgyűjtő területén vadászni, előfordult, hogy délelőtt tízkor már hazafelé jöttem villásreggelizni, a tűzifával megrakott utánfutó tetején az évre való szarvashús. Sokat kirándultunk az erdőbe, bóklászni, gombát szedni, vadászni. Én a magam részéről kimondottan húsvadász voltam. A trófea soha nem érdekelt. Az erdőt szerettem. Söréttel szerettem lőni, hát töltöttük a patront, s néha, valahol messze, kint magálltunk az út szélén Klima Imrével meg a családdal agyaggalambot lőni.

Soha nem unatkoztam. Itt Victoriában sem igen voltak üres perceim, mégis elkerülhetetlen volt, hogy a zene előbb vagy utóbb bele ne keveredjen az életembe. Még St. John's-ban, valamelyik születésnapomra kaptam Csillától egy szép kis klasszikus gitárt, azon pilingéltem. Egész jól ment. Később zongorázni kezdtem. Élveztem nagyon azt is, aztán – már negyvenéves fejjel – belekeveredtem, először csak a magyar, később meg a balkáni néptáncba is.

A magyarba a gyerekek is beálltak, csináltuk együtt vagy tíz éven át. Én még most is csinálom úgy, ahogy egy öregember tudja. A tánccsoportunk egész jó hagyományőrző csoporttá nőtte ki magát. Megjártuk az USA közelebbi városait, a négy nyugat-kanadai tartományt többször és Magyarországra is meghívtak bennünket háromszor. Sok munka, sok tanulás, sok utazás, sok mulatás. Sok örömöm volt benne, de az utóbbi tíz évben már inkább csak muzsikálnék, ha volna elég fiatal táncos. A muzsika meg csak úgy jött. Először balkáni klarinét, meg dob, aztán tárogató, majd háromhúros széki kontra s végül nagybőgő. Egyiken sem vagyok különösebben jó, de elmegy, és én nagyon élvezem. Most, hogy meggondolom, nem is tudom, honnan volt időm dolgozni. Pedig volt.

Új beosztásom a „Management Engineering" nevű részlegen belül volt. Mindig gondot okozott a „management" szó kanadai fogalmának magyarra fordítása. Irányítás, kezelés, gondnokságféle, de egyik sem teljesen pontos. Ennek megfelelően a részleg is nagyon sok különböző dologgal foglalkozott. Hozzánk tartozott az erdőterületek feltárásának

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megtervezése, így a hosszú távon fenntartható erdőtermékenység kérdése, az erdészeti gépesítés erdőművelési része, kísérleti vágásmódszerek tanulmányozása, a fotogrammetria technológiai alkalmazásának fejlesztése, s ráadásul az akkoriban éppen sarjadzó számítógéptechnológia egész kormányon belüli alkalmazása. Túl sok? De még mennyire! Viszont nagyon érdekes.

A szakmai továbbképzést erősen támogatták. Átestem jó néhány magasabb szintű közgazdasági, társadalomtudományi, adminisztrációs és egyéb szakmai fejtágítón. Volt emlékezetes élmény is. Ezek között volt a torontói út, amiről már beszéltem. Az, amikor a repülő személyzet finom vörösborba áztatott, amíg a kézírásukat analizáltam. Felejthetetlen volt a New Orleans-i utam, amikor az Amerikai Agrármérnök Szövetség évi gyűlésén tartottam felolvasást két munkánkról, amelyeket valamikor 1978-ban fejeztünk be. Az akkor még épségben álló spanyol temető, a régi belváros, fél trópusi növényzet, keskeny utcák, a karácsony előtti bársonyos meleg. A négynapos úton alig aludtam. Nappal gyűlések, éjjel pedig igazán „Nagy Jazz" egy-egy sör mellett a Bourbon vagy a Basin streeti jazzklubokban. Ugyancsak sose fogom elfelejteni a helikopteres fenyőtoboz-gyűjtési kísérletet, Smitherstől északra, azt hiszem 1978 nyarán.

Ez egyike azoknak az élményeknek, amit nem könnyen cserélnék el. Fontos dolog volt abban az időben a fenyőtobozgyűjtés költségcsökkentése. Sokan próbálkoztak sok mindennel. Ez az ötlet egy technikusunktól származott. Mivel ígéretes volt, kipróbáltuk. Szerintem nem volt veszélyes, de azért nem küldtem fel mást, magam próbáltam ki. Az igazat megvallva, önzés is volt benne. Nagyon nekem való dolog volt, és a saját zsebemből soha nem tudtam volna megengedni magamnak ezt a minden angolparkon túltevő élményt. Gyerekség? Lehet, de nem szégyellem.

A dolog lényege az volt, hogy egy úgynevezett monszunzsákra – egy erdőtűzoltáshoz használt, háromszáz liter körüli, fémkeretes vászonzsákra – ráakasztottunk négy másfél méteres kötéldarabot meg egy láncfűrészt. A vödröt egy harmincméteres kötéllel egy Bell 206B-s helikopter alá akasztottuk és egy kommunikációs vonallal bekötöttük a helikopter pilótarádiójához. Egy különlegesen jó, fiatal pilóta ült a gépbe, én meg a kosárba bekötve álltam. Így repültünk fától-fáig, meglasszózva és levágva egy-egy két- vagy háromméteres, tobozzal rakott fenyőcsúcsot, aztán leraktuk a leszállóhelyen, majd vissza egy új rakományért. Bizony, fantasztikus élmény volt a gyönyörű hegyek közt, az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdő felett lengeni a hosszú kötélen, keresni és kiemelni a jól termő fákat, mint egy „cowboy" a kövér tinót a gulyából. A kísérlet eredménye jó volt, de valamelyik íróasztal mögött egy papírtologató félelmetesnek találta a módszert, nem engedélyezték. Szép volt, rég volt.

1975 őszére estek a tartományi választások. Felületes szemlélőnek egyszerűen csak választások voltak, de kormányon belül hihetetlen változások indultak meg. Harminc év távlatából visszanézve, szerintem épp akkoriban roggyant meg, vagy helyesebben, akkor vehettük volna észre, hogy megroggyant az athéni demokráciára épített világunk alapja: a lokalitás, a helyi képviselet, a helyi ember befolyása, a helyi környezet fontosságának figyelembevétele. Nem vettük észre. Helyesebben nagyon kevesen voltak, akik észrevették. Például a „Club of Rome", Bruce és Schumacher, Pierre Trudeau. A folyamat, mint minden az utóbbi fél évszázadban, nagyon gyors volt. Tulajdonképpen senkit sem lehet hibáztatni, csak a saját rövidlátásunkat. Nekünk, erdészeknek észre kellett, vagy legalább kellett volna venni, hisz az erdőkincs hosszú lejáratú fenntartása és a tőzsde napi állásától függő erdőgazdálkodás legtöbbször homlokegyenest ellenkező irányba mutattak. A legtöbben nem vettünk észre semmit. Aztán jött Regan, a thatcherizmus, a helyi kormányok egyre növekvő impotenciája, korrumpálódása, a globális tőzsde teljes hatalma, az egyre erősebb függőleges társadalmi polarizáció, az éghajlatváltozás, globális felmelegedés... folytassam? Minek? Nagyon sokan még ma sem látunk semmit. S ha látunk is, fogalmunk sincs, hogy mit kéne, vagy mit lehetne tenni.

1979-ben átszervezték a minisztériumot, s engem neveztek ki ideiglenesen részlegvezetőnek. A kollégákkal jól megvoltam, az embereket, a munkát ismertem, körülöttünk mindenütt zűrzavar, de munkánk, dolgunk volt, s ment. Az átszervezés végére a Mérnöki Osztályt darabokra verték, de a mi részlegünk változatlan maradt. Az egész tartományban mindenki egy kicsit kóválygott, de lassacskán megtaláltuk a lábunk alatt a talajt és megindultak a dolgok, de csak vajúdtak. A következő nyáron megpályáztam a Rekreációs Osztály egyik „manager" állását. Megkaptam. Ugyancsak megkaptam a Mérnöki Osztálytól érdemben távozóknak kijáró szép bronz gúlát. Eltettem.

Mit mondjak, ebbe a sok állásváltoztatásba én is beleszédülök...

Új főnököm, Harry Marshall, osztályigazgató, nagyon értelmes, kiváló humorú, egyenes, rámenős ember volt. Megértettük egymást, megbízott

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bennem, hagyott dolgozni. Öt évvel később az egész tartomány teljesítményét kiértékelő tanulmány szerint az erdőművelés és a mi osztályunk fej-fej mellett volt az élen. Nálunk az átszervezett szerkezet egész jó működött volna. Jó volt, mert a munkaegységek költségvetését a kitűzött program eléréséhez kötötték, tehát a jól végzett munkát jutalmazták.

Az öt év alatt kidogoztuk és beépítettük a számítógépes erdőtervezési rendszerbe a kontinens addig – s tudtommal ma is – legjobb erdőkincs-kiértékelési módszerét, ami nemcsak a területen levő faanyag mennyiségét és minőségét vette figyelembe, hanem az erdő egyéb értékeit is, mint élőhelyi értékek, víz- és vadgazdálkodási kötöttségek, környezetbeli, esztétikai, történelmi és kulturális értékek. Csak úgy, ahogy azt a törvény előírta. Nem volt nagy dolog, csak neki kellett állni, hát nekiálltunk és megcsináltuk.

Igen ám! Csakhogy a dolgok nem olyan egyszerűek. A Tőzsdét nem érdekli az erdő. A Tőzsdét nem érdekli a környezet. A jövő sem érdekli. A Tőzsdét csak a lehető legnagyobb haszonszázalék elérése érdekli. Beszélni ilyen meg olyan értékekről, meg hogy majd ezt csináljuk, meg majd azt csináljuk, azt lehet, de hogy bevezetni egy akármit, ami csökkenti a profitszázalékot? Ki hallott ilyet? Mit? Hogy az a lakosság gazdasági és társadalmi egyensúlyát szolgálja? Kit érdekel?

A teljesítménytanulmányon még meg se száradt a tinta, amikor a nagyok szétrobbantották a minisztériumot. A kormány egy kimondottan korrupt fejszést húzott elő valahonnan, aki másfél év alatt szétverte nemcsak az erdészet, hanem az egész tartomány közszolgálati integritását is, aztán eltűnt. A főnökömet nyugdíjba küldték, engem neveztek ki „átmeneti" igazgatónak. A vajúdás most, mint illik, kilenc hónapig tartott.

A '75-ös választások után az új kormány tanulmányt készíttetett a Fraser Instituttal, ami Machiavelli módon, briliánsan leírta, hogy kell a közszervezetek stabilizáló hatását megtörni, és a sajtó által irányított, állandóan változó, erősen heterogén műveltségű, tudású és integritású képviselőtestületre ruházni a „fenntarthatóság" igen fogas kérdésével együtt. Nagyon érdekes olvasmány.

Az új adminisztratív szerkezet ennek a tanulmánynak a javaslataira épült. A végére nálunk három minisztériumból csináltak egyet. Az osztályunkat – gondolom, túl jól működött – megszüntették, és mint alosztályt, egyesítettek hármat, az erdőtervezést, a legeltetést és a rekreációt „Integrált Gondnokság" néven. Egy új, a jó ég tudja honnan előkerült pénzügyi igazgató, John Johnson nevű hólyag kijelentette, hogy a to-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vábbiakban a költségvetés nem lesz a munkaprogram betartásához kötve. A tőzsde teljesen átvette a hatalmat. A minisztérium aktív, produktív funkciói megszűntek. A fakitermelő vállaltok és magánkonzultánsok vették át az erdészet irányítását, az államerdészet csak az elkövetett hibák megállapításával és esetleges bírságolásával foglalkozott.

Az új minisztériumban levő „manager" állás nem érdekelt. A volt tervező osztály egyik tagja örömmel átvette. Jófejű ember volt, néhány hónap alatt betanítottam, aztán átnavigáltam, és mint tartományi tájvédelem-szakelőadó működtem '92-ig. Amikor a leendő nyugdíjam elérte a titkárnőm fizetésének a szintjét, tudtam, hogy meg lehet belőle élni. Ő is megélt. Milyen szerencse, hogy éppen akkor lettem ötvenöt éves. Nyugdíjba mentem. Soha nem bántam meg. Néhány év alatt a tájvédelem is porhintéssé, bürokratikus önfertőzéssé vált. Sajnos nem lehetett megakadályozni.

Mit értem el az egésszel? Az egész minisztériumi munkámmal? Felneveltem, eltartottam a családom. Megtettem mindent, ami tőlem tellett, hogy jó erdész legyek. Néhány gólt rúgtam Mammon kapujába (jaj, de élveztem, amikor zörgött a háló!), de a meccset nem tudtam megnyerni. Azt a meccset nem lehet megnyerni. Azt csak elveszíteni lehet, és mikor majd Mammon végre elveszíti, nem lesznek nyertesek. Csak vesztesek. Engem hívott, hogy háljak vele, de nem feküdtem be az ágyába. Független ember maradtam. Mit értem el vele? Megérte? Nekem igen

Amikor '96-ban visszajöttem Magyarországról, a Horsefly-i kerületben vállaltam egy rövid munkát mint konzultáns. Néhány hónap alatt egy tisztességes évi fizetés kétszeresét vágtam zsebre. Kicsit undorító volt. Az a személyzet, amelyiket annakidején én képeztem ki, még ott volt. Meg tudták volna csinálni a munkát rendes munkaidejükön belül. Nem csinálták. Nekik közben ellenőrizni kellett. Nem tudom pontosan, hogy mit. Ők sem tudták. A fejetlenség, tanácstalanság elkeserítő volt. A munka átadása után jólesett becsukni magam mögött az ajtót. Végleg. Mint erdész, elvesztettem a csatát. Mint ember, megnyertem.

Hogy, hogy értem ezt? Maradhattam volna még kerek tíz évet, igen jó fizetéssel, évi öt hét szabadsággal azért, hogy többem legyen, mint amennyi kell. Nekem ez nem volt célom. Mindig úgy gondoltam, hogy az ember tartsa egyenesen a derekát, és húzza be a könyökét, hogy ne foglaljon el több helyet a világon, mint amennyire szüksége van. Szerintem így helyes. Próbáltam eszerint élni. Tudtam, hogy amit nem én

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

teszek zsebre, azt más kapja meg, s ez így van rendben. Az, hogy az a más megérdemeli-e vagy sem, nem az én dolgom.

Úgy tudom, Kínában is voltál tanulni…

Amikor '88-ban „agyonvágott" a villany, és leestem a fáról, egyebek közt a bal vállam is megsérült. Voltam vele orvosnál, csontkovácsnál, fizioterápián, nem javult. Elmentem egy masszázsterapeutához. Az első tíz percben megtalálta a pontot, amit keresett. A második kezelés után teljesen elmúlt a vállfájás. Azóta sem jött vissza. Na, mondom, ebben van valami.

Beszélgettünk, ahogy nyomkodta a vállam, mondta, hogy egy kollégája a jövő nyár végén megy Kínába egy tanfolyamra, megismerni az ottani technikát. Szó szót követett, érdekelt a dolog, felvettem a kapcsolatot a San Fanciscó-i céggel, amelyik a tanfolyamot szervezte, megtudtam a részleteket és elhatároztam, hogy én is elmegyek Kínába masszázsterápiát tanulni. No, ezzel aztán megint egy számomra egészen új világ ablakán kezdtem bekukucskálni.

Olvastam én is keleti gyógymódokról, jóga, dzsin sin dú, tűszurkálás, miegymás, s mint a legtöbb nyugati gondolkodású ismerősöm, magam is kicsit olyan hókuszpókusznak tartottam a dolgot. Ideje volt egy kissé szolidabb alapokat keresni az idevonatkozó megítéléseimnek. Készülni kezdtem a kínai útra. Egy egészségügyi főiskola levelező tagozatán felvettem az elsőéves anatómiát és fiziológiát. Nekiálltam a mandarin nyelv Berlitz-szinten való elsajátításának. Megvettem a repülőjegyet. Az öthetes út 1989 szeptember-októberében volt esedékes. Június 4-én volt a Tienanmen téri vérengzés. Úgy volt, hogy elmarad a tanfolyam, de a végén mégis megtartották.

A CAAC Vancouver-Sanghaj-Bei Jing járata kora délután indult Vancouverből. Már bent ültünk a gépben, amikor a pilóta bemondta, hogy kicsit késni fogunk az indulással, valamit igazítani kell a gépen. Egy órával később bemondták, hogy egy alkatrészt ki kell cserélni, elvontattak bennünket a kaputól, leparkoltunk oldalt, a kifutópálya mellett. Öt órával később indultunk. Közben ismerkedtünk a személyzettel, én a mandarintudásomat próbálgattam szegényeken. Egész jól bírták, kedvesek voltak, jól elment az idő, hanem mire Bei Jingbe értünk, nem este kilenc, hanem éjjel félkettő volt.

Az utasok nagy része kiszállt Sanghajban, az utolsó szakaszra kevesen maradtunk. A repülőtéren minden zárva, néhány ember lézengett,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

alig várták, hogy hazamehessenek. Kaptam egy taxit. Ahogy a sofőrnek megmutattam a címet, ahova menni akartam, csak a fejét csóválta, mondott valamit. Nem értettem. Akkor lassan magyarázva megismételte, nagy csodálkozásomra nagyjából megértettem, hogy ott ilyenkor senkit se találunk. Csak mutattam neki a cédulát, vállat vont és megindultunk.

Igencsak fáradt voltam már, de azért rajta is a hézagos mandarintudásomat gyakoroltam. Kedves, türelmes volt, segített a nyelvleckével. Mikor odaértünk a címhez, láttam, hogy igaza volt. Az utca, az épületek, minden teljesen kihaltak, egy fény, egy hang sehol. Mondtam neki, hogy „olcsó szálloda". Bólintott. A szálloda közel volt, tiszta volt, és fél óra múlva, Ázsiában először, elnyúltam az ágyamon.

Mire felébredtem világos nappal volt, ragyogó napsütésben nyüzsgött az élet. A Nemzetközi Akupunktúrás Központ már nyitva volt. Ott találkoztam a victoriai kollégával először. Steven Ferris huszonöt év körüli, mosolygós szemű, eleven eszű fiatalember volt, tele érdeklődéssel, tudásvággyal. Igen jól összejöttünk.

Hat hétig voltunk szobatársak a kollégiumban, reggeltől estig pedig együtt jártunk előadásra, gyakorlatokra. Délelőtt a Dung Dzsi Men kórház Tui Ná osztályán, Wang Ingi professzor irányítása alatt, fél tucat kínai orvossal együtt kezeltük a nem bent fekvő – úgynevezett „out patient" – helyi betegeket, délután pedig a Kína-Japán Orvosi intézet Qi-gong osztályán alkalmazott kezelési módszereket tanultunk. A tanárok és a helyi orvosok csak mandarint beszéltek, kettőnkre volt egy angolul beszélő kínai orvos tolmács, aki szükség szerint fordított mindent, amit kellett.

A mi csoportunkban tizenhatan voltunk. Négyen masszázsterápiát tanultunk, a többiek, kilenc amerikai és három koreai orvos, akupunktúrát. Mind szakmabeli, csak én voltam kívülről jött érdeklődő. Ugyancsak én voltam az egyetlen, aki valamelyest pötyögte a helyi nyelvet, hát befogadtak, mint a csoport tanulási időn kívül használható tagját. Az utcán, vendéglőben, üzletben én segítettem, s mivel ki mertem nyitni a számat, azt hitték, hogy tudok kínaiul. Érdekes dolog az angolszászoknál ez az önkéntesen és sokszor alaptalanul, szinte divatból felvett nyelvtanulási tehetségtelenség. Lehet, hogy még nem gondolkodtam rajta eleget, de tényleg nem értem.

Négyen masszázsterápiások elhatároztuk, hogy külön kurzusként qigongot (csikung) fogunk tanulni. A Kína-Japán Intézet egy fiatal qi-gong orvosa lett a tanárunk. Hétfőtől péntekig a napunk reggel hattól hétig qi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gonggal kezdődött, szabad ég alatt egy közeli kis parkban. Stevennel bemelegítésként futva tettük meg a nem egész kilométernyi távot.

Varázslatosak voltak a pekingi reggelek. Csend. A járdán, házak előtt, fák alatt, itt-ott egy-egy ember lassú, kimért, gyönyörű mozdulatokkal lebeg a „kínai yoga" a qi-gong, gong-fu vagy tai-ji-qüen valamelyik iskolájának dinamikus meditációrutinján. A nyugalom, a természettel, a világgal, a végtelennel való kapcsolat szinte tapintható a levegőben. Mire a parkhoz érünk, már néhány tucat ember vár, s ahogy a kaput kinyitják, elszélednek a félhomályban a fák alatt. Hét óra körül, amikor visszaindulunk reggelizni, már teli a park. Órákig el lehetne nézni a néha csigalassú, néha robbanásszerűen gyors, harmonikus mozgást.

Indul a város élete. Gyors zuhany, reggeli, s megyünk a klinikára dolgozni. A négy óra munkaidő alatt legalább tíz-tizenöt beteget kezeltünk. Eleinte mutatták, hogyan s mit kell csinálni, néztek, javítottak, de pár hét múlva már sok mindent magunk csináltunk. Nagyon sok volt a beteg, s ahogy csak lehetett, kihasználták a munkánkat.

Sokat látott, tanult az ember. Abban a generációban sok volt a megnyomorított lábú öregasszony. Kegyetlen tud lenni az emberi ostobaság. Volt néhány páciens, aki hosszabb lejáratú kezelésre járt. Néhánnyal összebarátkoztam. Kérték dr. Wangot, hogy hozzám küldje őket. Azt mondták, jó kezem van. Élveztem is nagyon a munkát. Érdekes, jó érzés, amikor az ember egy fájó testrészen keresztül kerül kapcsolatba valakivel, és ahogy érzi, hogy a kapcsolat eredményeként múlik, gyakran megszűnik a fájdalom. Miért?

Természetes dolog, nekem legalábbis, hogy, az ember érteni akarja a gyógyulás mechanizmusát. Hogy és miért működik ez az egész, különösen akkor, amikor az ember a fájó részt nem direkt, hanem egész máshol, anatómiailag egyáltalán nem kapcsolt, meridián ponton keresztül kezeli. Mi ez? Önhipnózis? Valami placebohatás? Na és azok mik? Hogyan, mitől működnek? Miért működnek az egyik embernél, míg egy másiknál nem? Ezekre a kérdésekre egyelőre nincs válasz. Sem a keleti, sem a nyugati orvostudomány nem tudja. Pedig tény. Tény, tehát fizikai alapjának kell lennie. Az egész dolog egyre érdekesebb kezdett lenni.

Közben a tanfolyam haladt. Fontos része volt a tanulásnak a kollégiumhoz tartozó étkezdében a többi „diákkal" való beszélgetés, eszmecsere. Sokan laktak a négyemeletes kollégium épületben. Német, olasz, francia, csillei, mexikói, dán, izraeli, japán, ausztrál, amerikai, koreai –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

főleg – orvosok. Egy részük csak azért tanulta az akupunktúrát, hogy a kereseti lehetőségét kibővítse egy népszerűsödő, új forrással, de elég nagy százalékban volt köztük nagy tudású ember, olyan is, akit mélyen és nagyon érdekelt a dolgok gyökere. Volt kivel beszélgetni bőven. Az egész hat hét olyan volt, mint egy álom.

Szeptember vége felé jött egy háromtagú orvosküldöttség Pozsonyból az alkalmazott qi-gong-terápiát tanulmányozni. Köztük a szakmai főkutya egy Teodor nevű, angolul jól beszélő pszichiáter főorvos, aztán Banga András, magyarul és angolul jól beszélő tüdőspecialista, meg egy elég ártalmatlan szlovák pártfunkcionárius orvos. Egy hetet töltöttek nálunk, majd egy kínai körút után ismét ott voltak pár napot. Együtt mentünk kirándulásokra, a nagy falat is együtt néztük meg. Sokat beszélgettünk. Teo nagyon nagy tudású orvos, az a fajta, akire apám azt mondta volna, hogy kanboszorkány, nyugodtan keresztezte a tiszta gondolkodást korlátozó konvenciókat. Azt mondta, hogy jobban és mélyebben kell ismerni és felfogni a fizikát, hogy az ember ne a newtoni határok között botladozzék.

Érdemes megemlíteni a különbséget, amit észleltem a '89-es és a '90-es utam között. Nem a nyugati és keleti kultúrák közötti fonákságokat akarom ecsetelni, nem szeretem, ha valaki mások kultúráját kritizálja, hanem a hatalom ijesztő, nem szükségesen negatív, de nagyon ijesztő erejét.

Mikor először ott jártunk, azonnal feltűnt a számunkra száz éve divatját múlt általános és állandó köpködés. Köpőcsészébe vagy a nélkül, utcán, vendéglőben, asztal alá, járdára, padlóra, ahogy jött. Nekünk, egészségügyben dolgozóknak meg is magyarázták, hogy miért. Amit a szervezet ki akar dobni magából, azt ki kell ereszteni, különben kárt tesz. Néha ugyan kicsit – hogy is mondjam -meghökkentő volt, ahogy, például a professzor elfordult a betegtől, jól megszívta az orrát és kiturházott az ablakon, majd visszafordult és folytatta a masszírozást. Ez volt, elfogadtuk 1989 októberében. 1990 őszén került sor az Ázsia Játékok – olyan olimpiaféleség – Pekingben való megrendezésére.

Nyolc hónap múlva, amikor Bei Jingbe érkeztem, feltűnt, szinte mellbevágott, hogy senki nem köpköd. Se utcán, se vendéglőben, se parkban. Még tanteremben sem. Nyolcmillió ember nyolc hónap alatt teljesen elhagyott egy legalább ötezer éves népszokást. Mindenki. A köztársasági elnöktől az utcaseprőig. Valaki azt mondta, hogy „NE KÖPJ!", s erre senki sem köpött. Vajon mit csinálnának, ha az a valaki azt mondaná, hogy öld meg az anyádat?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Érdekes volt, hogy mint magyart, testvérként maguk közé vettek a tanárok és a tolmácsok. Wang Ling, egyik tolmácsunk, egy nagyon szép kínai orvosnő felajánlotta, hogy ebédidőben hetente kétszer, háromszor segít a mandarintanulásban. Később egyszer meghívott vacsorázni.

Az ilyen idegen meghíváshoz bátorság kellett. Nagyon közel volt még június negyedike. Mindenkit figyeltek. Megbeszélt időben a lakásukhoz közel az utcán csatlakoztam hozzá biciklivel, úgy vezetett haza. Nyolcemeletes bérházban laktak a hatodik emeleten. Lift nem volt. A nyitott udvart korlátos lépcsőház vette körbe. A lépcsőfeljárat mellett minden emeleten egy ajtó nélküli fülkében egy luk a kőpadlón. Ez az emelet vécéje. A WC-fülke mellet a falon az emelet egyetlen vízcsapja. A lakás egy szoba, az egyik sarokban kis gáztűzhely. Ez a konyha. Itt lakott dr. Wang Ling ügyész férjével és kislányukkal, talán húsz négyzetméteren. Az ura, mosolygós szemű, szelíd ember, csendesen, szomorúan mondta, hogy az utóbbi hónapokban nagyon sok dolga volt. Csak megjegyezte, hogy tudják, mi volt nálunk ötvenhatban. Több szó nem esett a dologról.

Volt még egy vacsorameghívásom a második utamon. Tolmácsunk, Hái Di (Tenger Föld – szép neve volt, ő is szép volt) fiatal orvosnő és férje, egy számítógépes, nagyon klassz srác, hívtak meg Nancy Harris, kaliforniai orvosnővel együtt. A tipikus kínai ételek közt volt bárány, kacsa, disznó, marha, csirke, különböző módon elkészítve, szószokkal, körítésekkel, zöldségekkel. Nagyon finom volt. Ettünk a pálcikákkal, ahogy belénk fért. Ott volt a tanulócsoportunk tanársegédje is, aki a főzéssel segédkezett a háziaknak. A végén megkérdezték, hogy tudjuk e, hogy itt ma nem ettünk húst? Nem tudtuk. Akkor mondták meg nagy nevetve, hogy minden fogás szójababból készített húsutánzat volt. Alig hittük, pedig úgy volt. Van a belvárosban egy szójatermékekre specializálódott üzlet. Hogy hogyan, mivel készítik szójából a kacsa-, bárány-, csirke- vagy disznóhúst, inkább nem firtatom, de hogy finom volt, az biztos.

Ahogy Kínát, a változásokat figyeltem, az járt az eszemben, hogy ha ez a másfél milliárd ember is elkezd fogyasztani és pocsékolni, mint mi tesszük, akkor jól nézünk ki. Ez húsz évvel ezelőtt volt, s bizony kezdünk ugyancsak jól kinézni. Indiáról ne is beszéljünk. Megérdemeljük.

Változások, változások! Nekem már a hetvenes évek vége óta világos volt, hogy a moszkvai „bolsevizmus"-nak vége. Akár kívülről,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

akár belülről nézte az ember, olyan volt, mint egy nagy döglött ló, amit póznákkal támogatnak innen-onnan, de csak idő kérdése, hogy mikor vágódik el. Mégis nehéz volt elhinni, amikor megtörtént. Az elvágódás ideje körül egy Honda Goldwing motorkerékpárral jártam. Nagyon sokat utaztam, mind a két kanadai nagy repülő vállalat „gyakori utas" listáján rajta voltam. Aznap is a kora reggeli géppel mentem Smithersbe, s este a későivel haza. A dátumra nem emlékszem. Kelő nap alatt élveztem az enyhe szellőt, a kevés forgalmat a repülőtér felé, s hallgattam a híreket. Amikor egyszer csak bemondták, hogy Magyarországon megbukott a kommunizmus, bizony megbillent a Goldwing.

A ti sorsotok merre billent?

Kilencszázkilencven november 28-án reggel Édesapám elszívta az utolsó pipáját, s estefelé szépen elaludt. Édesanyám egyedül maradt. Átköltözött hozzánk.

A következő két évben négyszer jártam odahaza. Már egy ideje gondolkodtunk Csillával egy kerékpáros szabadságon. '91 júniusában végre sor került rá. Kiváltottuk a magyar vízumot, Victoriában beraktuk a bicikliket a repülőbe, Bécsben kiszedtük, felpakoltuk a csomagtartókat és irány délkelet. Sopronnál a határon, amikor az útlevéllel együtt a vízumot is odaadtuk, azt mondta a kiskatona, hogy „kérem, ez már nem kell". Nagyon jó érzés volt. Aztán Sopron, Sárvár, Somogyvár, Tamási, Szekszárd. Egy hónapot töltöttünk otthon. Keresztül-kasul bejártuk Tolnát, Somogyot, Baranyát, azután megint Sárváron, Sopronon át vissza Bécsbe, s haza. Otthonról haza. Itthon, otthon. Bizony ez már nem változik.

Igazán felejthetetlen hónap volt. Egész más kerékpárral utazni, mint gépjárművel. Az ember közelebb van a földhöz, az emberekhez, az élethez. Meg-megáll, nézeget, szaglászik, ízlel, lefekszik az árokparton, nézegeti a vetést, a madarakat, a felhőket. Mikor kedve szottyan, továbbmegy, keres valami szállást, aztán új nap kezdődik. Nyugodtan voltunk, sátor is volt velünk, csak a biztonság kedvéért, mert az egy hónap alatt csak egyszer kellett használni. Kényelmesen mentünk, napi 70-80 kilométert, csaknem tervek nélkül. Itt-ott betoppantunk, megnéztünk egy régi barátot, ismerőst, aztán tovább. Hátszéllel, ha csak lehetett.

Ennél a kirándulásnál már igencsak közeledett a nyugdíjas kor, nézegettük is, hol s hogyan lehetne venni egy darab földet, szőlőt, házat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Úgy volt, hogy Somogybabodon veszünk egy kis parasztházat. Az nem jött össze.

Aztán megindult a hazatelepedés. A gyerekek már saját szárnyukon repültek. A család mi voltunk, édesanyám, Dönci, Csilla, meg én. Vettünk egy szép szőlőt Siklóson, a vörösboros részen, szép kis lakható présházzal, s mivel Dönci bátyám mindenáron Szekszárdra akart költözni, lakást ott kerestem.

Azután a hazai valóság…

1992. augusztus elején megint repülőre raktam a biciklit és megindultam Siklósra szüretelni, Szekszárdra pedig helyet csinálni a család később érkező részének. Most Münchenig repültem, onnan terveztem Pfarrkirchenen át Siklósra kerekezni. Reggel nyolc körül indultam Münchenből erős, kitartó délkeleti szél ellen, a dimbes-dombos Bajor felföldön, a biciklin rajtam kívül több mint harminc kiló súllyal. Gondoltam, öt óra alatt lehajtom a száztíz kilométert, s Pfarrkichenben leszek. A szél olyan erős volt, hogy öt óra múlva még félúton sem voltam. Tervcsere.

Északnak fordultam, a Duna felé. Késő délután volt, amikor százasra fordult a kilométer-számláló. Pont akkor kezdtem felfelé kaptatni egy öt kilométer hosszú, elég meredek, egyenletes emelkedőn, a Dunától délre levő dombvonulat tetejére. Onnan erősen fékezve le Dingolfing város vasútállomására. Alkonyodott, amikor az állomáson lehajtottam egy korsó jó bajor sört. Kutyajólesett! Két óra múlva ment a bécsi gyors. Aludtam néhány órát, aztán Bécsben biciklivel átmentem egy másik állomásra a Burgenlandba vivő vasútvonalhoz. Ebenfurt körül, Soprontól huszonöt kilométerre kellett leszállnom, ott feküdtem neki ugyanannak az átkozott délkeleti szélnek, ami előző nap északnak fordított.

Nyomtam a pedált keményen, át Sopronon. Kópháza előtt megálltam pihenni. Három és fél óra alatt harminc kilométert haladtam. Na, mondom, így egy hét alatt se érek le Siklósra. Egy jótét lélek megállt egy kis teherautóval, felvett és elvitt Százhalombattáig. Onnan éjjel tovább vonattal Pécsig. Pécsről aztán, Ócsárd, Görcsöny, Diósviszló, Harkányon át lebicikliztem Siklósra. Főleg lefelé, szerencsére, mert a délkeleti szél még mindig kérlelhetetlenül nyomott visszafelé. Hiába erőszakoskodott, nem fordultam vissza.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nagytótfalu előtt, az elágazásnál megint északnak, hatszáz métert fel a szurdikon a szőlőig. Kicsit remegtek a térdeim, mikor végre leszálltam és nekitámasztottam a biciklit a présház oldalának. Végre OTTHON. A saját otthonomban. A szőlőmben.

Tavasszal, mikor ott jártam, megegyeztem a volt tulajdonos férjével, elvállalta, hogy megmunkálja a szőlőt az egész termésért, plusz, ha akarja, megveszem tőle a termést folyó áron. Mire odaértem, Siklóson már beérett a szőlő. Alig vártam, hogy lássam. Hát láttam is, ha kinyitottam a szemem. Láttam bizony!

Tavasz óta a fickó egy kapavágást nem tett, nem permetezett, semmit nem csinált. Csak álltam, néztem a derékig érő gazban a semmivé aszott, lisztharmatos bogyókat az alig élő levelek alatt. A szomszédjaim mondták, hogy a Lajos feljárt néha, de mielőtt dolgozni kezdhetett volna, jókor reggel berúgott, méghozzá alaposan, s ott aludt a szőlőben estig. Na, mondom, legalább a szándék megvolt benne.

Nem volt mit tenni, elölről kellett kezdeni az egészet. Igen ám, de hogyan? Még gyerekkoromból emlékeztem valamikre, kikapálás, metszés, kötözés, bekapálás, csakhogy az a régi, hagyományos módon művelt szőlő egészen más volt, mint ez a drótkordonra futtatott, magasra engedett, soros, majdnem hogy lugasos művelés, nem is beszélve a több mint egy tucat új szőlőbetegségről, permetezőszerről. Peronoszpóráról már alig beszéltünk. Lisztharmat, atkák, penészek. Tilt, rubigán, baileton, thiovit, neoron, karathán. Még felsorolni is sok. Volt olyan év, hogy május vége és augusztus eleje között tizenháromszor kellett permeteznem, minden alkalommal legalább három, néha hat, különböző vegyszerből kevert koktéllal.

Volt tanulnivaló. De az is volt, akitől lehetett. Összebarátkoztam a szomszédokkal. A legtöbb nyugdíjas vagy majdnem nyugdíjas, régi szőlősgazda. Örömmel segítettek. Mondták, s mutatták is, hogyan s mit kell csinálni. Nem soká tartott meglátni, hogy mindegyik legalább egy kicsit, néha egészen másképp csinálja, s arra esküszik, hogy azt úgy kell. Mikor a Józsi Gyuszinak mondtam, hogy „Te Gyula, az Örlős Jóska ezt nem így csinálja" a felelet az volt, hogy „az Örlős? Az traktoros. Mit ért az a szőlőhöz?". Ugyanígy a Fogaras Virgil a Varga Boldizsárra, csak a Boldi nem traktoros volt, hanem autószerelő. S így tovább.

Szakkönyveket vettem. Itt-ott azokban is volt, ha nem ellentmondás, különbség. Na, mondom, ez nem szakma, ez művészet. Mind másképp csinálja, mindnek szép szőleje van és jó bora, csak művészet le-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

het a titka. És úgy is van. Tudni is kell dolgokat, de főleg szeretni kell a földet, rajta a szőlőt, és mindig érzés szerint, de olyan jól csinálni mindent, amennyire csak lehet. Elkezdtem tanulni és a '94-es szüretre tíz hektó aranyérmes vörös, meg két hektó ezüstérmes rozé borom lett. Szürkebarát is, vagy három.

Messze volt ez még, amikor első nap elkezdtem kigazolni a hatszáz négyszögöl szőlőt. Pár nap múlva, Tumic Jani, a felső szomszédom szüretelt. Segítettem neki, ők meg a nap végén lekapkodták a talán százötven kiló lisztharmatos Oportót a tőkéimről. Jani termése nem fért bele a kádjába, hát megvettem tőle vagy hat mázsát, azt az én kádamba szüreteltük, ráraktuk az enyémet. Szépen elforrta a lisztharmatot, elég jó bor lett belőle, hát volt mit inni, elajándékozni a következő újborig.

Csillával együtt nagyon szerettünk a szőlőben lakni, dolgozni. Kis terület volt, heti átlag egy vagy másfél nap munkával szépen rendben lehetett tartani. Szerencsére, mert bizony volt más munka is elég.

Az áttelepüléssel járó teendők, költözés, berendezkedés, útlevelek, személyi igazolványok, telekkönyvezés, társadalmi biztosítás, bürokrácia Siklóson, bürokrácia Szekszárdon. Édesanyámnak, bátyámnak ellátást teremteni akkorra is, a mikor mi Siklóson vagyunk. Volt alkalmam megtudni, amiért hazamentem. Belelátni a mindennapi élet apró, néha nem is olyan apró gondjaiba, meglátni, ahogy mondani szokás, „mitől is döglik ott a légy?"

Az ügyintézés, a bürokrácia olyan volt, amilyet vártam. Inkább tán kicsit könnyebb, mert sok jóakaratú ember van mindenfelé. Undorodom a korrupciótól. Elvből nem kenek, ennek ellenére simán mentek a dolgok. Édesanyám meg a Dönci nagyon szerettek otthon lenni. Boldog vagyok, hogy sikerült pár örömteli évet adni nekik.

Szekszárdon még sok volt az ismerős. Volt iskolatársak, játszótársak, az Ótós gyerekek, volt gyulaji földi, a vitéz-Horváth Józsi. Mészáros Lázár utcai, nyolcadik emeleti lakásunkban Patakfalvi Laci, régi jó haver lett a közvetlen szomszédunk. A két oldalra nyíló ablakokból kelet felé a gemenci erdőt, nyugatnak pedig a Bakta-hegyen levő volt szőlőnk helyét láttuk. Dönci bátyám hazaérkezett, anyám meg ott szeretett lenni, ahol a Dönci.

Hazatelepedéskor a nagy ládában – bátyám szeretett 160-as Ducati motorja mellett – két vadászpuskát is vittem haza. Fegyvertartási engedélyt kellett szerezni. Mint erdőmérnöknek, külön vadászvizsgát nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kellett tennem, hát a Kanadában végzettek közül elsőként honosíttattam a diplomámat. Nem csak ezért. MAGYAR ERDŐMÉRNÖK akartam lenni. Mikor bementem a fegyverpapírokat intézni, Tolna megye vadászati felügyelője, Kosaras Zoltán, fiatal erdőmérnök kolléga, nagy szeretettel, tisztelettel fogadott mint Firmát, idősebb kollégát. Nagyon jólesett. Én is otthon voltam. Zolival aztán jóba lettünk, vadászni is vitt, Bercivel, a jagdterrierrel, aki a legkeményebb kutya volt, amit életemben láttam.

Szüret után, tavaszig egy-egy hónapot Kanadában, de inkább főleg Szekszárdon tartózkodtunk. Csilla, óvatosabb, kicsit tartózkodó természetével, sokkal nehezebben vág neki a dolgoknak, mint én. Tudom, kicsit félt hazatelepedni. Általában nehezen vegyül az emberekkel, de otthon könnyebben ment, mint külföldön. Háromévesen került ki, s aztán három országban, három egymástól is különböző, idegen kultúrában edződött emberré. Mélyen érző, gondolkodó, százszázalékos emberré. Amikor, '95-ben úgy határoztunk, hogy felszámoljuk Szekszárdot, s szüret után Siklóst is, neki volt nehezebb az elhatározás. Ő is inkább otthon volt otthon.

Koppányi Gyuszi özvegye kölcsön adta nekünk az autóját, egy nagyon jó állapotban levő Ladát, mondván, hogy úgyse tudja használni, hisz a nyugdíjból nem futja a pénze benzinre. Majd mi fuvarozzuk vakációra az unokájával, vagy ahova, s amikor kell. Így lett autónk, amit csak hosszabb távolságra használtuk. Szívesebben bicikliztünk. Még Szekszárdról Bajára is csak negyven kilométer, könnyen belefért odavissza egy napba. Sokat jártunk összevissza kirándulni a Sárközben, Decstől Faddig, Sötétvölgytől fel Kölesdig a Sió töltésén, aztán le Keselyűsbe, fűzfavesszőt vágtunk kosárnak, gombát szedtünk, esténként kosarat kötöttünk, finomakat főztünk. Élveztük az életet, néztük a világot.

Akkoriban nagyon benne voltam a kínai orvostudományban. Ismerősöket, szomszédokat kezelgettem, csak úgy szívességből, gyakorlatképpen, meg hogy meglássam, milyen szakma is lenne az, ha megszerezném hozzá a szükséges papírokat. Egyszer Pesten, úgy kíváncsiságból, beiratkoztam egy qi-gong-tanfolyamra. A tanár annak a tanszéknek volt a feje a Kína-Japán intézetben, ahol én 1989-ben, az általa kidolgozott rendszert tanultam. Kicsi a világ.

Amikor a pesti tanfolyam megkezdődött, a tolmács az első reggel megjelent és más halaszthatatlan elfoglaltságra hivatkozva lemondta az előre elvállalt munkát. Rövidre fogva a dolgot, jobb híján én lettem a tolmács.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A következő hétvégén, a „szponzor" – Voit Ági – természetgyógyász-klinikáján, az Egyetem tértől nem messze, úgy emlékszem a Magyar vagy a Bástya utcában, a mester kétnapos kínai masszázstanfolyamot tartott. Ott is engem kértek meg tolmácsnak, s a végén megkérdezték, nem dolgoznék-e náluk. Mondtam, hogy meggondolom. Bejártam, figyeltem. A személyzet szilveszteri mulatságán már szinte közülük valóként vettem részt. Viktor, az Orosz csontkovács, – két pezsgő között – ott tette helyre a kulcscsontomat, ami szerinte több évig ki volt ugorva. Nem mindjárt a szilveszteri „bulin", de nem sokkal utána nemet mondtam. Nem nekem való dolog volt. Inkább megmaradtam parasztnak. Szőlősgazdának.

A Ladánk tulajdonosa, feleségem unokasógornője, született Arató Éva – ma is kedvenc rokonom – nagyon szép és nagyon okos asszony. Ő is megjárta a „Hadak útját", és mint sorstársai általában, különlegesen mélyen és tisztán látott. Érettségi után, 1950-ben az amerikai követségen dolgozott mint gépíró titkárnő. Az egyik követségi alkalmazott, egy fiatal amerikai, elég komolyan udvarolt neki.

Egy nap Éva nem jött haza a munkából. Aztán sokáig nem jött haza. Szülei hetekig nem tudták, hogy hová lett. Csak gyanították. A gyanú beigazolódott. Munka után a buszmegállónál szedte fel az ÁVO. Az Andrássy út 60-ba vitték. Hat hónapi „kezelés" után hat évre ítélték kémkedés gyanújával. Fiatal felnőtt élete első hat évét a rákosi korszak különböző börtöneiben töltötte a népnek hozzá hasonló korú, hasonló koholt vádak alapján elítélt ellenségeivel. Márianosztra, Sátoraljaújhely, Kecskemét. A legtöbbjük ötvenhatban szabadult.

Itt nem a sztálinizmus kegyetlenkedéseiről akarok beszélni. Nem ilyenizmusról vagy olyanizmusról, hiszen Andrássy út 60, Guantánamo öböl vagy Kolumbiában a Cauca folyó vízesései, sztálinizmus, bushizmus, maoizmus, fasizmus, egyre megy. Az emberiség szemetjét mindenütt fel-felveti a hab. Eleget beszélnek, írnak és írtak erről mások. Inkább az ember, sajnos nem gyakran, de időként, feltarthatatlanul felszínre törő emberségét említeném meg. Az összetartást, a bizalmat, a szeretetet, ami Éva volt börtöntársaiban volt és magmaradt.

A kis csapat, másfél-kéttucat, itt-ott rendesen deresedő asszony évente összejött, hol itt, hol ott, Budapesten, Fehérváron, Somogyhatvanban, Somban, valamelyiküknél ebédre, beszélgetni. A kilencvenes évek elején én szoktam Évát, meg egy két társát fuvarozni a találkozóra, hát engem is meghívtak. Nagyon, nagyon élveztem a társaságukat,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a kapcsolat társadalmi kötöttség és minden flanc nélküli őszinteségét, nyíltságát. A somi állatorvos felesége, a somogyhatvani kulák lány, a pesti vénkisasszony, aki tizennyolc éves korában végső fokon kapott kegyelmet azután, hogy „bűntársait", a vőlegényét, az édesanyját és az apját háborús bűnösként kivégezték, mind, mind egy család volt.

Szolzsenyicin monumentális könyve jutott eszembe, ahol a történet hol a Saraskában lévő rabok, hol pedig a „szabad" alkalmazottak, őrök, adminisztrátorok világában zajlik, és amiben nekem mindig megkönnyebbülés volt, amikor az író visszament a szabad szovjet társadalomból a börtönbe, a rabok közt levő emberi légkörbe.

'94 nyarán Éva megkért, hogy vigyük ki őt meg az unokáját, Balázst Svájcba rokonokhoz nyaralni. Csillával együtt négyen bepakoltunk a Ladába és végig Ausztrián, Innsbruckon át mentünk fel Svájc nyugati végéhez. Útközben elmentünk a kis falu mellett, ahol a háború után Csilláék éheztek öt évig. Aztán St. Moritz mellett, egy igen kunkori szerpentinen fel a tetőre. A fennsíknak ezen a részén több román kori település van. Nagyon szeretnék többet tudni róluk, de sajnos még nem jutottam hozzá.

Nem számit, az ember mennyit jár ide-oda, mennyit lát, mindig lát újat, olyat, ami megragadja és vele marad. Ez a svájci út ilyen volt. Valódi igazgyöngy az emléktár lim-lomjai között. A ház, ahova érkeztünk, 1470 körül épült. A házigazda fogorvosnő és hatvan év körüli férje nyári lakként használja. A méter vastag falak közt – legalább három szinten – különböző csigalépcsőkkel elérhető nagyon sok szoba, szupermodern konyha és három vagy négy fürdőszoba, olyan művészi módon volt berendezve, hogy az ember a teljes kényelem ellenére fél évezredes svájci parasztházban érezte magát.

Kicsi kis falu Cunter a hármas műút mellett, nem több mint harminc házzal. Este átjöttek a szomszédok beszélgetni a háziakkal. Helyi parasztemberek, de érthető német dialektusban beszéltek, legalábbis velünk. Borozgattunk, beszélgettünk. Nagyon érdekes volt olyan emberekkel tölteni időt, akik háborúról csak hallottak, akiknek a világ, amiben mi élünk olyan messze van, mintha nem is lenne. A téma a tejhozam, a várható időjárás, a tej ára és a legelők minősége körül forgott. Mintha nemcsak térben, hanem időben utaztam volna vissza évszázadokat, mintha H. G. Wells írta volna az egészet, embereket, beszélgetést, házat, mindent. Leírhatatlan volt az élmény, az érzés. Megnyugtató. Ha a szemem behunyom, most is vissza tudok menni abba a meleg

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyári estébe. Emberekre, arcokra nem emlékszem, de nyugalom, béke árad szét bennem. Kár, hogy nem tudok behunyt szemmel gépelni.

Másnap elköszöntünk, s Csillával ketten, Olaszország északi csücskén, Merinón át, Bolzanót érintve, a Dráva felső folyása mellet, Klagenfurt fölött jöttünk vissza Ausztriába, aztán Szlovénián át Barcsnál Magyarországra, és jóval éjfél után leparkoltam a présházunk előtt. A tanya előtti villany fényénél kicsit furcsán nézett ki a szőlő, de fáradtak voltunk, bementünk aludni.

Na, reggel aztán felébredtünk! A szőlő olyan volt, mint egy csatatér. Levelek, hajtások, fürtök a földön, a szőlősorok északi oldalát mintha leborotválták volna. Életlen késsel! Jégverés volt előző nap. Varga Boldizsár felesége, a Mari táviratozott, hogy azonnal jöjjünk, permetezni kell.

Bizony kellett is. Szerencsénk volt, mert nekünk maradt mit permetezni. Az északnyugat-nyugat felől jövő jég a sorok déli oldalát majdnem érintetlenül hagyta. Csak hatvan százalék körüli kárunk volt. Örlős Jóska szomszédunk észak-dél irányú sorai keresztbe kapták a jeget, több mint kilencven százalékos kárral. Ő jóformán csak megroncsolt tőkéket fertőtlenített a permetlével. Volt valami biztosításféle. A földhivatal felvette a kárt, és azt mondták, hogy a biztosító majd fizet. Lehet, hogy volt, akinek fizetett, de nekem akkor már nem volt szőlőm.

Hanem hogyan is volt ez az egész? Nem szívesen emlékszem rá, hiszen egy élet álmára húztam rá a szemfedőt, amikor elhatároztam, hogy feladom az Otthont. De vegyük csak szépen sorjában a dolgokat.

A jégverést szépen kiheverte a szőlő. Nagy élvezettel cirógattuk, babusgattuk a szép tőkéket. A sorok között, itt-ott, saját használatra zöldséget termeltünk. Sokan – tulajdonképpen – helyesen, ellenzik az ilyen vegyes termelést, de szükség törvényt bont. Észlelhető hátrányt nem tapasztaltunk, és nagyon finom volt a terméke.

Még a '91-es bicikli úton találtam rá egy régi barátra, Dorn Katira. Harkányban dolgozott a fürdőben, de Siklóson lakott. Kati gyulaji sváblány volt. A falu egyetlen sváb családjának öt gyereke közül az egyik. Már anyányi lány volt, amikor nálunk dolgozott. '43-44-ben ő vigyázott ránk. Kiválóan jó eszű, ügyes, kedves, határozottan szép lány volt. Az iskolában első tanuló, kitüntetéssel végezte az elemit. Tovább nem tanulhatott. Kellett a néhány pengő, amit keresett a család fenntartásához. Idősebb bátyja, Ádám katona volt valahol a fronton. Édesapja be-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

teges, elég hamar meg is halt. „Morbus hungaricus" a „magyar halál", tüdőbaj. Leventekorú Pali bátyjával ketten tartották el a családot.

A „felszabadulás" után befogták az alig tizenhét éves lányt, és elvitték „malenki robot"-ra Oroszországba. Miért? Gondolom, mint háborús bűnöst a származása miatt. Négy évet volt ott kint. '49-ben jött haza. Mikor meglátogatott bennünket már Szekszárdon laktunk. Mesélte, hogy sokat dolgoztak, sokat éheztek, különben nem bántották.

Gyulajon ment férjhez a kiskúti erdészhez, Nagy Jánoshoz. Sok ideoda helyezés után Siklósra kerültek. Mikor megismertem, már nyugdíjban volt. Szép házuk volt nagy telken, a József Attila utcában, volt kertjük, szőlejük, kis szántóföld, állatokat tartottak. Jól éltek. Egymással is. Volt két lányuk, öt unokájuk. János sokat olvasó, minden után érdeklődő, komoly ember volt. Gyakran jártam náluk. Beszélgettünk, jártunk horgászni a mattyi tóra, gombát szedni az erdőbe. Jó barátok lettünk, igen megszerettem.

Hogy is van az a legelő a sok ganéval, meg a virágszedés? A '89-es rendszerváltás, az új „felszabadulás", akármilyen szépeket ígért, alaposan beleszántott az életbe. Az övékébe is. A János elszomorodott, elfáradt, elment. A család, gyerekek, unokák egészségi és megélhetési gondokkal, talaj nélkül hajlongtak az új „rendszer" ide-oda fújó szelében. Hanem Kati derűs lelkét nem tudta megtörni a cudar világ. Szabadság? Igazság? Igazságtalanság? Mi az mind? Csak fogalmak. Nincsenek is! Legelő van! Virág van! Lehet szedni! Jónak kell lenni. Annyi az egész! A múlt télen, 2008 decemberében, egyik nap Gábor unokája ebédelt nála. Ebéd után Kati a hintaszékben szunyókált, mikor szépen, végleg elaludt. Isten veled Katikám, tudom, hogy békével nyugszol.

Szép évek voltak. Néha kemény munka, vidám szüretek. Csillával sokat jártuk a gyönyörű magyar lomberdőket. Gombát szedtünk, szívtuk be a látványt, az illatot, az Otthont. Édesapám hamvait is egy tölgyesben szórta szét édesanyám, a gyulaji erdőben, a Páriba vezető földút végétől tán ötvenméternyire, nem messze Róth Gyuszi bácsi emlékművétől. Régen is becsülték egymást, itt is jól megférnek. Aztán 2008-ban ugyanott szórtuk szét édesanyám hamvait. Legyenek együtt. Otthon. Mikor tavaly egyszer megnéztük őket, az avarba fektetett lapos gránitdarabtól néhány méternyire dámtehén legelt.

A hetvenes évek közepe óta egyre inkább szembetűnővé vált bizonyos fokú gazdasági kiegyenlítődés, amit a legtöbb nem túl kapzsi ember szívesen látott, gondolván, hogy négy évszázad gyarmatgazdálko-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dás alatt eleget szívtuk a „harmadik" világ vérét. Jusson végre azoknak is valami.

Igen ám, csakhogy az egyre gyorsuló népszaporodás és a természeti kincsek kiaknázása folytán a világ szegény rétegeinek életszínvonalemelkedése a mérhetőség határa alatt maradt, viszont megindult, és azóta egyre gyorsul Észak-Amerika, Európa, Ausztrália, Japán, tehát a „nyugati" világ középrétegeinek fokozatos elszegényedése és a demokrácia intézményének és emberséges velejáróinak, ezzel szükségszerűen együtt járó bomlása. Manapság, harminc évvel később, nem szívesen, de könnyen söpörjük szőnyeg alá az egészet, azzal, hogy globalizáció, hisz a mai munkásnemzedék nagy része már nem is emlékszik, honnan és hogyan jöttünk idáig. Nem is számít! A világ így megyen.

Figyeltem én ezeket a dolgokat akkor is, amikor tizenöt évvel ezelőtt nyugdíjba mentem, láttam, merre tartunk, de úgy láttam, hogy bár Európa is abba az irányba halad, mintha kicsit lassabban menne, mint Amerika. Ez erősítette bennem a rejtett vágyálmot, hogy az egész család, gyerekestől, unokástól hazaköltözzék. Ez a gondolat volt a gerince 1992-es hazatelepedésemnek.

Végül gazdag élettapasztalatod döntött…

Tehát, ahogy néztem a világot, több szempontból figyeltem, mérlegeltem, amit láttam. Kinga lányom és Michael, a férje, meglátogattak bennünket '93-ban. Szüret után Kingának haza kellett mennie a munkája miatt, de Mike maradt pár hónapot. Tetszett nekik az itteni élet, hát figyeltem. Nagyon, nagyon, jaj, de nagyon figyeltem, és lassacskán elszomorodtam, mert bár megítélésem szerint Európa akkor még jóval Amerika mögött volt a lejtős pályán, de Magyarország helyzete egyre romlott, és úgy láttam, az én hátralevő életem nem elég hosszú ahhoz, hogy javulást lássak, ha valaha lesz is. Érdemben segíteni nem tudtam senkinek. Csillával ketten a kanadai viszonylatban igen gyengének számító nyugdíjból sokkal jobban tudtunk volna élni otthon, mint itt, de nem az volt a lényeg.

A '95-ös szőlőmetszés után már úgy jöttünk Victoriába, hogy Csilla marad az akkor már négyhónapos terhes lányunknak segíteni. Én visszamegyek, felszámolom Szekszárdot, anyámékat hazaküldöm, szüret után eladom a szőlőt, ha tudom, és az Otthonból végleg (?) Itthon lesz.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szekszárdi lakást július végére sikerült eladni. A szüret is meglett, a szép termésből jó bor lett. A szőlőt Ambach Miska sógornője vette meg, annyiért, amennyiért én vettem '91-ben. Ennek most tizennégy éve. Most már biztosan tudom, hogy a szép kis szőlő, a tanya, a Városhegy életem végéig velem van, nagyon mélyen, de könnyen feljön, és úgy átmelegíti a lelkemet, hogy szinte megszédülök. Gyönyörű volt, mint sok minden más, ami elmúlt ugyan, mégis megvan. Az egész élet. Megérte!

Megy az idő, nőnek az unokák, változik a világ. Nem javul. Nem. Azt nem teszi. A patkányverseny egyre gyorsul, de a csillagok még mindig azok, amik szoktak lenni, s ha este tiszta az idő és felnézek, még mindig éppen úgy otthon vagyok, mint akkor régen, félévszázada, amikor olyan nagyon-nagyon hiányzott a haza.

Néha télen, amikor olcsó a repülőjegy, hazamegyünk néhány hétre. Ha lehet, egy-egy csütörtök este elmegyek Schneider Gáborral Visegrádra a már sok évtizede rendszeres tarokkpartira Madas Laci bácsival, Rentz Jancsival és Bánó Lacival tarokkozni. Nagyon jó néha ott lenni. Ott semmi sem változik, csak legfeljebb az itt-ott még sötét hajszálak fogynak, deresednek.

Aztán megint vissza csillagot nézni. Zöldséget, gyümölcsöt termelek, muzsikálok, nézem a világot. Olyan, amilyen. A gyerekek küszködnek, hál' Istennek bírják. Hogy mi lesz? Nem az én dolgom. Az én dolgom, hogy meglássam a szépet, a jót. Hogy ember legyek. Akármi lesz! Hogy a végén is azt mondhassam: megérte. Ezt teljes meggyőződéssel mondom, és úgy érzem, még van hozzá elég erőm.

Derűs, életörömökben gazdag öregkort kívánok, és köszönöm a beszélgetést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tartalom

Az olvasóhoz 7

Király Lajos 10

Draskóczy József 142

Csanády Etele 162

Adamovich László 208

Andor József 266

Ván László 278

Kondor Endre 287

Jacsman János 332

Nagy László 384

Apt Kamill 410

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

80 éve az erdők szolgálatában.

Erdészeti eszközök széles választéka. Garantált szerviz- és alkatrészellátás! Szakkereskedéseink elérhetőségét illetően vagy termékeinkkel kapcsolatos bővebb információért kérjük látogasson el a www.stihl.hu honlapra!

ANDREAS STIHL KFT. 2051 Biatorbágy-Budapark, Paul Hartmann u. 4.
Telefon: (06-23) 418-054 • Fax: (06-23) 418-106
www.stihl.hu • E-mail: info@stihl.hu

STIHL®

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

www.dunaker.hu

Dunaker Kft.

ERDÉSZETI ÉS FAIPARI TERMÉKEK
exportja - importja
termeltetése - finanszírozása

dunaker® kft.
Alapítva 1986 • Magyarország

7570 Barcs, Köztársaság u. 7-9.
T: +36 82 463 292
F: +36 82 462 016
dunaker@dunaker.hu

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

1862
2012

150 éves az
ERDÉSZETI
LAPOK

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

www.oee.hu
www.erdeszetilapok.hu

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

TUDJA -E,

HOGY MINŐSÍTETT ERDEI ISKOLA HÁLÓZATUNKBAN ISMERKEDHET AZ ERDŐ ÉRTÉKEIVEL GYERMEKE?

TÖBB TÍZEZER GYEREK ÉVENTE!

HOGY MAGYARORSZÁG ERDŐTERÜLETE NEM CSÖKKEN?

SŐT NÖVEKSZIK!

HOGY A NÖVEKVŐ ERDŐTERÜLETÜNK ÉVENTE CSÖKKENTI AZ ÜVEGHÁZHATÁST?

SZÉNMEGKÖTÉS!

HOGY AZ EGYESÜLETÜNK TÖBB MINT 160 ÉVE DOLGOZIK MINDEZÉRT?

TERMÉSZETVÉDELEM!

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

1851 · 1866 ·

ADÓSZÁMUNK: **19815905 -2 -41**

ERDEINK FONTOSAK!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Erdészeti kiadványok

Keresse az Országos Erdészeti Egyesületnél!

- Gyökerek és Lombok – erdész életutak;
- Erdészettörténeti Közlemények;
- erdészeti tankönyvek;
- Erdőgazda társasjáték;
- és sok minden más érdekesség!

Az OEE-nél megvásárolható kiadványok aktuális listája megtekinthető a www.oee.hu/kiadvanyaink honlapon.

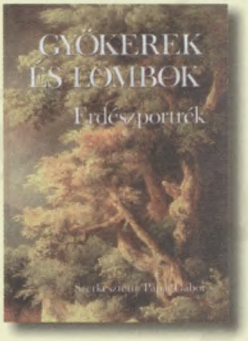
További információ:
Országos Erdészeti Egyesület
titkarsag@oee.hu
telefon: 06 1 201 6293
Postacím: 1021 Budapest, Budakeszi út 91.

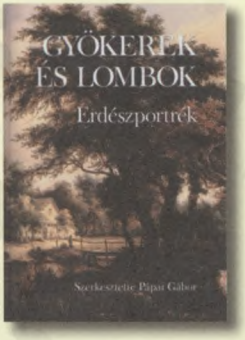

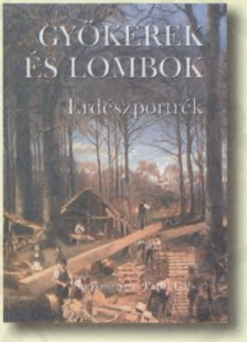
© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

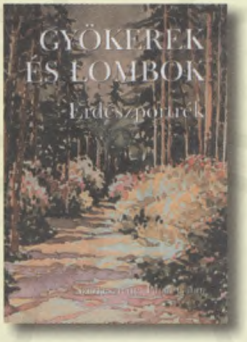
A Gyökerek és Lombok

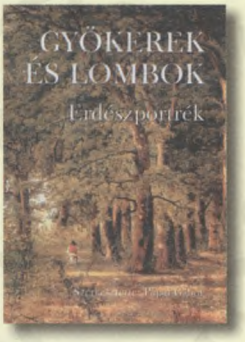
sorozat eddig megjelent kötetei:

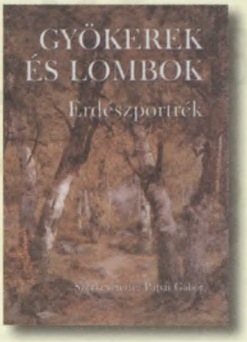

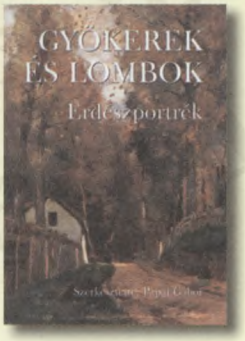

Megvásárolhatók az Országos Erdészeti Egyesületnél

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jegyzeteim

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Jegyzeteim

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET